ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี

งานสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี (พ.ศ. ๑๘๓๙-๒๕๓๙)

959.353
ต ๔15 ๓

จัดพิมพ์เพื่อร่วมสมโภชเมืองเชียงใหม่ในวาระที่มีอายุครบ ๗๐๐ ปี

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
เชียงใหม่

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ
เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี

ᨲᩴᨶᩣ᩠ᨶᨻᩧ᩶ᨶᨾᩮᩬᩥᨦᨩ᩠ᨿᨦᩉᩲ᩠ᨾ᩵

ᨨᨷᩢ᩠ᨷᨩ᩠ᨿᨦᩉᩲ᩠ᨾ᩵ ᪇᪀᪀ ᨸᩦ

หอสมุดแห่งชาติ
1 พ.ค. 2539
กรมศิลปากร

ปริวรรตและตรวจสอบชำระต้นฉบับ
โดย
คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๓๘

เอกสารอันดับที่ ๙

จัดพิมพ์เพื่อร่วมสมโภชเมืองเชียงใหม่ในวาระที่มีอายุครบ ๗๐๐ ปี

เลขห้อง ห้องลิ่น
เลขหมู่ 959.353
ศ815ต
เลขทะเบียน นคล ๕๑๘๘๒

ชื่อ : ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี
ผู้จัดพิมพ์ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
ปีที่พิมพ์ : พ.ศ. ๒๕๓๘
จำนวนพิมพ์ : ๒๐๐๐ เล่ม
ISBN : 974-8150-62-3
สถานที่พิมพ์ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง เชียงใหม่

คณะทำงานผู้ปริวรรตและตรวจสอบชำระต้นฉบับ

ศ. ดร. อุดม รุ่งเรืองศรี	ประธานกรรมการ
อาจารย์ศรีเลา เกษพรหม	กรรมการ
ผ.ศ. สรัสวดี อ๋องสกุล	กรรมการ
ผ.ศ. จินตนา มัธยมบุรุษ	กรรมการ
อาจารย์ศิวาพร วัฒนรัตน์	กรรมการ
อาจารย์ยุพิน เข็มมุกด์	กรรมการ

คำนำ

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ จากต้นฉบับใบลานอักษรธรรมล้านนาฉบับนี้ จังหวัดเชียงใหม่จัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในการเฉลิมฉลองสมโภช ๗๐๐ ปี นครเชียงใหม่ และเนื่องในวโรกาสกาญจนาภิเษก ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงครองราชย์สมบัติ ครบ ๕๐ ปี ในนามของประชาชนชาวเชียงใหม่ทุกคน

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี เคยจัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือเรื่องนี้มาแล้ว ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ทางวิชาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดีของชาวไทย

ในการพิมพ์ครั้งนี้จึงเป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๒ คณะกรรมการมีเวลาตรวจสอบความถูกต้องจากต้นฉบับใบลาน ซึ่งมีที่มาจากหลายแหล่งหลายฉบับ และได้ทำเชิงอรรถไว้ทุกแห่ง ผู้ที่ทุ่มเทความรู้ ความสามารถตรวจสอบต้นฉบับ คือ ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี แห่งภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะกรรมการตรวจทานที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ แต่งตั้งขึ้นได้ช่วยกันกลั่นกรองอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้หนังสือตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ จากต้นฉบับใบลานอักษรธรรมล้านนาฉบับนี้ มีความสมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น

ข้าพเจ้าจึงขอขอบคุณท่านทั้งหลายที่กล่าวมา ตลอดจนท่านเจ้าของต้นฉบับใบลานที่ได้ช่วยกันคัดลอก เก็บรักษา จนได้มีโอกาสนำมาใช้ประโยชน์ในการตรวจทานดังกล่าวโดยทั่วกัน

จึงหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา ตลอดจนโบราณคดีของอาณาจักรล้านนา อันมีนครเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง ในวาระอันเป็นมหามงคลยิ่งในปีนี้

(นายวีระชัย แนวบุญเนียร)
ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่

คำนำ

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี เกิดจากความร่วมมือของนักวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ในการปริวรรต ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้ได้ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับที่ถูกต้องและสมบูรณ์ ทั้งในด้านอักษรศาสตร์และด้านประวัติศาสตร์ล้านนา ข้าพเจ้าได้สัมผัสกับคณะอนุกรรมการที่ทำการปริวรรต ตรวจสอบและแก้ไข ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ในขณะที่กำลังดำเนินงาน ข้าพเจ้ารู้สึกชื่นชมในการทำงานอย่างจริงจังและจริงใจ ซึ่งคณะอนุกรรมการได้ทุ่มเทกำลังสติปัญญาในการพิจารณาตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนทุกตัวอักษร นอกจากนี้ คณะกรรมการชุดดำเนินการตรวจสอบสืบค้นดวงเมืองเชียงใหม่และตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านอักษรศาสตร์และด้านประวัติศาสตร์ล้านนา ได้เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงาน ร่วมพิจารณาตรวจสอบและแก้ไขให้มีความถูกต้องสมบูรณ์อีกด้วย จึงทำให้ข้าพเจ้าเชื่อว่า ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปีฉบับนี้ มีความถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด ข้าพเจ้าหวังว่าตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับนี้จะยังประโยชน์ต่อวงวิชาการต่อไป ข้าพเจ้าขอขอบคุณคณะอนุกรรมการทุกท่านที่เห็นคุณค่าและเพียรพยายามให้ได้เอกสารที่ให้คุณเป็นอเนกอนันต์

ข้าพเจ้าขอขอบคุณคณะกรรมการชมรมล้านนาคดี ที่เสนอความคิดในการตรวจสอบสืบค้นและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ซึ่งเป็นคุณประโยชน์มหาศาลต่อนครเชียงใหม่ ในอันที่จะได้ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ข้าพเจ้าขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอขอบคุณอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้จุดประกายความคิดแล้ว ยังเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุนเป็นเบื้องต้นในการดำเนินการสืบค้นเอกสารโบราณที่นำมาใช้ ทั้งที่เป็นฉบับหลักและฉบับตรวจสอบทุกเล่ม ซึ่งนับเป็นคุณูปการอย่างยิ่งต่อศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ขอขอบคุณจังหวัดเชียงใหม่ที่ให้ความสนับสนุนทุนทั้งในการตรวจสอบชำระและการจัดพิมพ์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี และข้าพเจ้าขอขอบคุณผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมให้ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพื่อเป็นเอกสารร่วมสมโภชในวาระที่เมืองเชียงใหม่มีอายุครบ ๗๐๐ ปี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมร สร้อยอินต๊ะ)
อธิการบดีสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

คำปรารภ

ปรารภเหตุจากการประชุมคณะกรรมการบริหารของชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่ ในวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑ ณ บ้านฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง เชียงใหม่ โดยอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ ซึ่งเป็นประธานในการประชุมครั้งนั้นว่า เนื่องในวาระที่เมืองเชียงใหม่จะมีอายุครบ ๗๐๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ นั้น ทางชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่ น่าจะได้จัดทำเอกสารสำคัญสำหรับร่วมสมโภชเชียงใหม่ ๗๐๐ ปีด้วย คณะกรรมการจึงมีมติที่จะจัดตรวจสอบชำระดวงเมืองเชียงใหม่ เพื่อหาวันสร้างเมืองเชียงใหม่ และ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ที่ตีพิมพ์เผยแพร่มีข้อความคลาดเคลื่อน ดังนั้น ทางชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่ จึงได้นำความคิดดังกล่าวเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ (ดร.ไพรัตน์ เดชะรินทร์) ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๐ ว่าคณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ควรจะรับหน้าที่นี้ไปดำเนินการ เพราะมีศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่เป็นองค์กรรองรับนโยบายและแผนงานของคณะอนุกรรมการวัฒนธรรมของจังหวัดอยู่แล้ว

โดยเฉพาะเรื่องที่สมควรจะดำเนินก่อนในระยะแรก คือการสอบค้นหรือหาหลักฐานวันที่และเวลาในการสร้างเมืองให้ถูกต้อง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับว่าการค้นคว้าดังกล่าวเป็นที่น่าเชื่อถือ ชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่ขอเสนอผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านเป็นคณะอนุกรรมการ และได้ดำเนินงานไปจนกระทั่งตีพิมพ์ผลงานออกมาเผยแพร่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในที่สุด เมื่อ ดร.ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ในขณะนั้นได้รับหนังสือของชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่แล้ว ก็ได้นำเรื่องนี้เข้าสู่รายการ "ผู้ว่าฯ พบประชาชน" เมื่อเช้าวันเสาร์ที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ซึ่งท่านเห็นด้วยกับข้อเสนอของประธานชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่ อาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ กับผู้ร่วมงานหลาย ๆ ท่านที่เป็นห่วงว่า เราควรจะเริ่มต้นชำระความคลาดเคลื่อนหรือปัญหาที่ยังไม่ยุติ ในเรื่องของข้อเท็จจริงบางเรื่องบางประการ เพื่อที่จะได้ตรวจสอบตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ต่อไป

จากข้อความในการสนทนาของรายการ "ผู้ว่าฯ พบประชาชน" ดังกล่าว นับเป็นนิมิตหมายที่ดีของจังหวัดเชียงใหม่และชาวล้านนาโดยทั่วไป ในการที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ได้รับข้อเสนอของชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่ และได้ส่งเรื่องให้เลขานุการ คณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่รับไปดำเนินการ ในฐานะเป็นศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อประสานงานเพื่อเตรียมงานในระยะเริ่มแรก สำหรับการจัดงานสมโภช "๗๐๐ ปี นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่" เราคงเริ่มนับถอยหลังตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนกว่าจะถึงวันนั้นใน พ.ศ. ๒๕๓๙

หลังจากนั้น จังหวัดเชียงใหม่ โดยรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ (ร้อยเอกอริยะ อุปารมี) จึงได้ประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ สืบสวนและสืบค้นดวงเมืองเชียงใหม่ และ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ในส่วนของคณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่นั้น ได้มีศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี เป็นประธานดำเนินการและทำการยกร่าง ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ นับตั้งแต่วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๓๓ เป็นต้นมา โดยนำเสนอต้นฉบับตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับฉบับวัดพระงาม จังหวัดเชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖ ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์สรัสวดี อ๋องสกุล นำสำเนาไมโครฟิล์มมาจากกองหอสมุดแห่งชาติ คณะอนุกรรมการเห็นสมควรให้ใช้เป็นฉบับหลักในการปริวรรต และใช้ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๙ (CMA. HPms) จาก ดร.ฮันส์ เพนธ์ ซึ่งเป็นเอกสารที่มีความสำคัญคู่กันเป็นฉบับตรวจสอบ รวมทั้งมีเอกสารโบราณอีกหลายฉบับมาตรวจสอบชำระเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ โดยมีการกำหนดเกณฑ์ในการจัดทำตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี และกำหนดเกณฑ์ในการปรับข้อมูล โดยคงรูปทางด้านอักษรศาสตร์ล้านนา ตามเจตนารมณ์ของผู้ที่จารเอกสาร

คณะอนุกรรมการตรวจสอบและชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ประกาศจังหวัดเชียงใหม่

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ สืบสวนและสืบค้นดวงเมือง และ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

....

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางความเจริญของอาณาจักรล้านนามาเป็นเวลาช้านาน นับตั้งแต่พุทธศักราช ๑๘๓๙ จนถึงปัจจุบัน และจะมีอายุครบ ๗๐๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ตลอดจนตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ก็ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมไว้เป็นจำนวนมาก ข้อมูลทั้งหลายเหล่านั้นเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นปัจจุบันเป็นอันมาก จากข้อมูลที่มีการบันทึกอยู่ทั้งหมดนั้นควรมีการทบทวน ปรับปรุงเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งจัดพิมพ์เผยแพร่ในวาระที่เมืองเชียงใหม่มีอายุครบ ๗๐๐ ปี

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการครั้งนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ จังหวัดเชียงใหม่จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ดังมีรายนามต่อไปนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. ศ. ดร. ประเสริฐ ณ นคร
๒. รศ. ดร. มังกร ทองสุขดี
๓ นายศรี อมาตยกุล
๔. นายถิ่น รัติกนก

คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. นายไกรศรี นิมมานเหมินท์	ประธาน
๒. นายทิว วิชัยขัทคะ	รองประธาน
๓. ศ. พันเอก (พิเศษ) พูนพล อาสนจินดา	กรรมการ
๔. ดร. ฮันส์ เพนธ์	กรรมการ
๕. ศ. ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี	กรรมการ
๖. ศ. มณี พยอมยงค์	กรรมการ
๗. นายทวี สว่างปัญญางกูร	กรรมการ
๘. ร.ศ. สมหมาย เปรมจิต	กรรมการ
๙. ผ.ศ. สรัสวดี อ๋องสกุล	กรรมการ
๑๐. นางจินตนา มัธยมบุรุษ	กรรมการ
๑๑. นางอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว	กรรมการ
๑๒. นายปวงคำ ตุ้ยเขียว	กรรมการ
๑๓. นายคำคง สุรวงศ์	กรรมการ
๑๔. นายชื่น ชัยรัตน์	กรรมการ
๑๕. นายศรีเลา เกษพรหม	กรรมการ
๑๖. นางศิวาพร วัฒนรัตน์	กรรมการ

๑๗. นางพูนสุข เทวินทรภักดิ   กรรมการและเลขานุการ
๑๘. นางลมูล จันทน์หอม   กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๙. นางยุพิน เข็มมุกด์   กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ โดยให้คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ดังต่อไปนี้
๑. ตรวจสอบดวงเมืองทางด้านโหราศาสตร์
๒. ทบทวนสืบค้นตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่
๓. จัดพิมพ์ข้อมูลที่ดำเนินการเผยแพร่ในวาระครบรอบ ๗๐๐ ปี

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๒

ร้อยเอก
(อริยะ อุปารมี)
รองผู้ว่าราชการจังหวัด รักษาราชการแทน
ผู้ว่าราชการจังหวัด

สำเนาถูกต้อง

(ผ.ศ. จินตนา มัธยมบุรุษ)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ ๘
เลขานุการคณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

สารบาญ

เกณฑ์ในการจัดทำข้อมูลสถาปนา (Archetype)
ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี

ในการปริวรรต ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ครั้งนี้ คณะอนุกรรมการได้แสวงหาต้นฉบับตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ได้ต้นฉบับที่สมบูรณ์และเหมาะแก่การที่จะเป็นต้นแบบในการปริวรรตตำนาน ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของนครเชียงใหม่ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากแหล่งต่าง ๆ ดังที่ได้รับต้นฉบับเพื่อใช้ในการทำงาน ดังนี้

๑. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ. ๑๒๑๖ จากหอสมุดแห่งชาติ
๒. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ CMA.HPms.จารเมื่อ จศ.๑๒๔๘ จาก ดร.ฮันส์ เพนธ์
๓. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับของวัดอัฏฐารส จังหวัดลำพูน จารเมื่อ จศ. ๑๒๔๔
๔. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับของวัดพระหลวง จังหวัดแพร่ จารเมื่อ จศ. ๑๒๔๖
๕. ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับของวัดเมธังกราวาส จังหวัดแพร่ จารเมื่อ จ.ศ. ๑๒๕๑
๖. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับของวัดพิชัย จังหวัดลำปาง จารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙
๗. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับของวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ จารเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๐
๘. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับสำนักนายกรัฐมนตรีฯ พ.ศ. ๒๕๑๔
๙. พงศาวดารโยนก ของ พระยาประชากิจกรจักร์ สำนักพิมพ์คลังวิทยา พ.ศ. ๒๕๑๖
๑๐. สิบห้าราชวงศ์ ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๘

ในการปริวรรตนี้ คณะอนุกรรมการได้พิจารณาเห็นว่าควรจะใช้วิธีการศึกษาสอบสวนและชำระต้นฉบับซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่น่าเชื่อถือ เพื่อให้ได้ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ที่ดีที่สุดเพื่อร่วมสมโภชเมืองเชียงใหม่ในวาระที่มีอายุครบ ๗๐๐ ปี และจากการศึกษาเปรียบเทียบวิธีการต่าง ๆ แล้ว เห็นว่าวิธีการที่ Paul Mass นักปราชญ์ชาวเยอรมันได้รวบรวมขึ้นจากการศึกษาของนักปราชญ์ยุคก่อนๆ น่าจะเป็นวิธีการที่ใช้การได้ดี และเมื่อตรวจสอบกับการที่ได้มีผู้ใช้วิธีการนี้ศึกษาชำระคัมภีร์ของอินเดียได้ผลดีมาแล้วก็ทำให้เห็นว่าน่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะในการทำงานครั้งนี้ และวิธีการดังกล่าวนี้ก็เป็นวิธีการที่คล้ายกับวิธีการที่นักปราชญ์ชาวไทยใช้ในการตรวจชำระต้นฉบับมาก่อน เพียงแต่วิธีการระบุถึงที่มาของข้อมูลนั้นดูจะรัดกุมและสามารถตรวจสอบได้ดี ทำให้คณะอนุกรรมการเลือกใช้วิธีเดียวกันนี้มาใช้ตรวจสอบชำระตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ปี ในครั้งนี้

หลักของวิธีการที่ Paul Mass รวบรวมขึ้นนี้ ตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่าวรรณกรรมที่ต้องตรวจสอบนั้นมีต้นตอดั้งเดิมมาจากต้นฉบับเดียว แต่เมื่อได้รับการคัดลอกต่อเนื่องกันไปนั้นทำให้เกิดการคลาดเคลื่อนมากขึ้นตามลำดับ และเมื่อสอบเทียบข้อมูลโดยตลอดอย่างถี่ถ้วนแล้ว จะพบว่าเอกสารข้อมูลนั้นจะแยกเป็นสองกลุ่มเสมอไป ดังนั้น ในการตรวจสอบ ชำระนั้นจะต้องพิจารณาหาต้นฉบับที่เห็นว่าน่าเชื่อถือมากที่สุดมาเป็นฉบับหลัก และใช้ฉบับที่มี

สถานภาพสูงสุดของอีกสายหนึ่งมาตรวจสอบ และใช้ฉบับอื่น ๆ มาคอยสอบทานเสมอโดยเฉพาะในกรณีที่ข้อความฉบับหลักและฉบับตรวจสอบต่างก็น่าเคลือบแคลงทั้งคู่

จากการตรวจสอบเอกสารข้อมูลปฐมภูมิแล้วพบว่า ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับของวัดพระงามซึ่งจารเมื่อ จ.ศ.๑๒๑๖ และฉบับ CMA.HPms. ซึ่งจารเมื่อ จ.ศ. ๑๒๘๘ ของ ดร. ฮันส์ เพนธ์ เป็นเอกสารที่ทรงความสำคัญคู่กัน แต่คณะอนุกรรมการได้ตัดสินใจเลือกเอาฉบับวัดพระงามเป็นฉบับหลักและใช้ฉบับ CMA.HPms. (ซึ่งต่อไปจะเรียกว่าฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘) เป็นฉบับตรวจสอบ เพราะเห็นว่าฉบับวัดพระงามนั้นจารขึ้นหลังจากเหตุการณ์สุดท้ายที่ปรากฏในตำนานเพียง ๒๗ ปี และแม้ว่าฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๘ จะแม่นยำกว่าในการใช้เครื่องหมายวรรณยุกต์ แต่ฉบับหลักก็ให้ความแม่นยำมากกว่าในแง่ของการใช้ตัวกล้ำและตัวสะกด

จากการที่เลือกเอา ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เป็นฉบับหลักในการทำงานครั้งนี้ คณะอนุกรรมการได้ดำเนินการสร้าง **ข้อมูลสถาปนา** โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ก. ปริวรรตเอกสารฉบับหลักเพื่อใช้เป็นฐานในการสร้างข้อมูลสถาปนา(Archetype)

ข. ใช้ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับตรวจสอบ คือฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๘ มาตรวจสอบข้อความจากฉบับหลักโดยละเอียดทุกตัวอักษร ทุกวรรค ทุกตอน

ค. ถ้าความใดจากต้นฉบับทั้งสองแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย แต่เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าหากจะใช้ความจากฉบับหนึ่งฉบับใดก็ได้โดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ข้อมูลสถาปนาแล้ว จะใช้ความจากฉบับหลัก และหากเห็นว่าความจากฉบับตรวจสอบยังน่าสนใจอยู่ ก็จะระบุไว้ในเชิงอรรถ

ง. หากความในฉบับหลักและฉบับตรวจสอบแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าความในฉบับตรวจสอบดีกว่าความจากฉบับหลักก็จะใช้ความจากฉบับตรวจสอบบรรจุเป็นข้อมูลสถาปนาแทน และระบุถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไว้ในเชิงอรรถ

จ. หากความในฉบับหลักและฉบับตรวจสอบแตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าความจากทั้งสองฉบับต่างก็น่าเคลือบแคลง คณะอนุกรรมการจะได้พิจารณาความจากฉบับสอบทานอื่นๆ มาประกอบด้วย หากเห็นว่าความจากฉบับอื่นดีกว่าก็จะใช้ความที่เห็นว่าดีกว่านั้นบรรจุไว้ในข้อมูลสถาปนา และระบุถึงความในฉบับหลักและฉบับตรวจสอบไว้ในเชิงอรรถ

ฉ. ในกรณีที่คณะอนุกรรมการเห็นว่าความจากฉบับหลัก ฉบับตรวจสอบ และฉบับที่ใช้สอบทานต่างก็ไม่น่าพอใจแล้ว คณะอนุกรรมการจะได้เสนอข้อมูลสันนิษฐานลงแทนไว้ในข้อมูลสถาปนาและระบุถึงความในฉบับหลักและฉบับตรวจสอบไว้ด้วยในเชิงอรรถ

<u>เกณฑ์ในการปริวรรตอักษรที่ใช้ใน ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี</u>

การปริวรรต หรือการใช้อักษรไทยกลางมาบันทึกข้อมูลจากเอกสารภาษาล้านนาแทนตัวอักษรธรรมล้านนานี้ จำเป็นต้องอาศัยรูปอักษรและอักขรวิธีของภาษาไทยกลาง

มาเป็นหลักพื้นฐาน โดยมีสมมุติฐานว่า ในเมื่อภาษาล้านนาและภาษาไทยกลางต่างก็เป็นภาษาที่สืบเนื่องมาจากภาษาไทดั้งเดิม ซึ่งย่อมหมายความว่า ในแง่โครงสร้างของประโยค ในแง่ศัพท์ และในแง่ของเสียงแล้วภาษาทั้งสองนี้มีจุดร่วมกันอยู่ แต่เนื่องจากการที่ภาษาทั้งสองมีสถานภาพเป็นภาษาถิ่นราชธานีที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการของตนเอง จึงทำให้ภาษาทั้งสองนี้แผกเพี้ยนกันไปบ้าง ความแผกเพี้ยนดังกล่าวอาจเกิดขึ้นทั้งจากการสร้างสรรภายในสังคม และอิทธิพลอันเกิดจากวัฒนธรรมภายนอกซึ่งเข้ามามีส่วนช่วยให้ความแตกต่างระหว่างภาษาในสองถิ่นนี้ขยายตัวมากขึ้น แต่กระนั้นก็ตามหากจะถอดภาษาล้านนาจากอักษรธรรมล้านนา และนำมาบรรจุในรูปลักษณ์ของอักษรและอักขรวิธีในภาษาไทยกลางแล้ว คนที่ชินกับภาษาไทยกลางก็ย่อมจะเข้าใจข้อความนั้นได้เกือบจะสมบูรณ์ และในทำนองเดียวกัน หากนำภาษาไทยกลางมาบันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาแล้ว สิ่งที่ปรากฏนั้นผู้ใช้อักษรล้านนาย่อมเข้าใจได้เกือบจะครบถ้วนเช่นเดียวกัน

แม้ว่า "สาร" ที่มีอยู่ในวัฒนธรรมภาษาหนึ่งจะสามารถส่งผ่านสื่อไปให้ผู้บริโภคในอีกวัฒนธรรมภาษาหนึ่งได้โดยระบบใด ๆ ก็ตาม แต่สิ่งที่จะขาดหายไปในระหว่างการส่งทอดข้อมูลนั้นก็คือจุดเด่นในระบบการเขียน ดังที่เห็นได้จากระบบการเขียนอักษรธรรมล้านนานั้น โดยปกติตัวสะกดมักจะอยู่ด้านล่างของพยัญชนะต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถจำแนกหน้าที่ของตัวอักษรที่เขียนนั้นได้ดีกว่าการเขียนเรียงกันไปในบรรทัด และอีกสิ่งหนึ่งที่ยังคงเป็นอิทธิพลแฝงในการปริวรรตก็คือ ในเมื่อภาษาล้านนาปรากฏในรูปลักษณ์ของภาษาที่ปริวรรตด้วยอักษรไทยกลางแล้ว ผู้อ่านก็มักจะใช้ธรรมเนียมการออกเสียงอักษรในภาษาไทยกลางมาใช้ออกเสียงภาษาล้านนาปริวรรตโดยความเคยชิน ซึ่งมีผลทำให้ความมุ่งหมายที่จะให้ผู้อ่านอักษรล้านนา-ไทยปริวรรต โดยออกเสียงตามภาษาล้านนานั้นหย่อนสัมฤทธิ์ผล ครั้นจะนำความรู้ที่เป็นภาษาล้านนามาเสนอโดยใช้อักษรธรรมล้านนาอย่างเต็มรูป ก็จะเป็นการจำกัดจำนวนผู้ที่ต้องการศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์

โดยเหตุนี้จึงใคร่จะให้เป็นที่ตระหนักว่าอักษรไทยกลางที่ใช้ในการปริวรรตจากอักษรธรรมล้านนานี้เป็นเพียง **สื่อชั่วคราว** ที่เจตนาจะอาศัยอักษรไทยกลางเป็นสื่อแทนอักษรธรรมล้านนาเท่านั้น แต่กระนั้น การอ่านงานนี้ด้วยสำเนียงล้านนา โดยเฉพาะสำเนียงเชียงใหม่น่าจะใกล้ชิดกับเสียงอ่านที่พึงประสงค์ของผู้เรียบเรียงตำนานฉบับนี้ และในที่นี้ใคร่จะแสดงถึงอักษรธรรมล้านนาอันเป็นที่มาของระบบอักษรไทยกลางปริวรรต และแสดงเทียบให้รู้ถึงการออกเสียงที่พึงประสงค์ของ อักษรล้านนา-ไทยปริวรรต ดังนี้

๑ พยัญชนะต้น แบ่งเป็น

๑.๑ พยัญชนะต้นเดี่ยว ฐานเสียงเดี่ยว

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง	รูปอักษรปริวรรต
ᨠ	/kǎ?/ /ก๋ะ/	ก
ᨡ	/khǎ?/ /ข๋ะ/	ข
ᨢ	/khǎ?/ /ข๋ะ/	ฃ

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง	รูปอักษรปริวรรต
ᨣ	/ká?/ /ก๊ะ/	ค
ᨤ	/khá?/ /คะ/	ฅ
ᨥ	/khá?/ /คะ/	ฆ
ᨦ	/ŋá?/ /งะ/	ง
ᨧ	/că?/ /จ่ะ/	จ
ᨨ	/să?/ /ส่ะ/	ฉ
ᨩ	/cá?/ /จ๊ะ/	ช
ᨪ	/sá?/ /ซะ/	ซ
ᨫ	/sá?/ /ซะ/	ฌ
ᨬ	/ñá?/ /ญะ/	ญ
ᨭ	/tă?/ /ต่ะ/	ฏ
ᨮ	/thă?/ /ถ่ะ/	ฐ
ᨯ	/dă?/ /ด่ะ/	ฑ,ด,ฎ
ᨰ	/thá?/ /ทะ/	ฒ
ᨱ	/ná?/ /นะ/	ณ
ᨲ	/tă?/ /ต่ะ/	ต
ᨳ	/thă?/ /ถ่ะ/	ถ
ᨴ	/tá?/ /ต๊ะ/	ท
ᨵ	/thá?/ /ทะ/	ธ
ᨶ	/ná?/ /นะ/	น
ᨷ	/bă?/ /บ่ะ/	บ
ᨷ	/pă?/ /ป่ะ/	ป(เฉพาะศัพท์จากภาษาบาลี-สันสกฤต)
ᨸ	/pă?/ /ป่ะ/	ป
ᨹ	/phă?/ /ผ่ะ/	ผ
ᨻ	/pá?/ /ป๊ะ/	พ
ᨼ	/fá?/ /ฟะ/	ฟ
ᨽ	/phá?/ /พะ/	ภ

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง		รูปอักษรปริวรรต
ᨾ	/máʔ/	/มะ/	ม
ᨬ	/ñáʔ/	/ญะ/	ย
ᨿ	/jáʔ/	/ยะ/	ฌ
ᩁ	/láʔ/	/ละ/	ร (เฉพาะศัพท์ที่ยืมจากภาษาอื่น)
ᩁ	/háʔ/	/ฮะ/	ร
ᩃ	/láʔ/	/ละ/	ล
ᩅ	/wáʔ/	/วะ/	ว
ᩆ	/săʔ/	/ส่ะ/	ศ
ᩇ	/săʔ/	/ส่ะ/	ษ
ᩈ	/săʔ/	/ส่ะ/	ส
ᩉ	/hăʔ/	/หะ/	ห
ᩊ	/láʔ/	/ละ/	ฬ
ᩋ	/ʔăʔ/	/อ่ะ/	อ
ᩌ	/háʔ/	/ฮะ/	ฮ

๑.๒ พยัญชนะต้นสองรูป ฐานเสียงเดี่ยว

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง		รูปอักษรปริวรรต
ᩉ᩠ᩃ	/lăʔ/	/หล่ะ/	หล
ᩉ᩠ᨶ	/năʔ/	/หน่ะ/	หน
ᩉ᩠ᨾ	/măʔ/	/หม่ะ/	หม
ᩉ᩠ᨿ	/ñăʔ/	/หญ่ะ/	หย
ᩉ᩠ᩅ	/wăʔ/	/หว่ะ/	หว
ᩉ᩠ᨦ	/ŋăʔ/	/หง่ะ/	หง
ᨠᩕ	/khăʔ/	/ข่ะ/	กร
ᨡᩕ	/khăʔ/	/ข่ะ/	ขร
ᨣᩕ	/kháʔ/	/คะ/	คร
ᨸᩕ	/phăʔ/	/ผ่ะ/	ปร
ᨻᩕ	/pháʔ/	/พะ/	พร

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง		รูปอักษรปริวรรต
ᨸᩕ	/phǎ?/	/ผะ/	ปร
ᨻᩕ	/phá?/	/พะ/	พร

๑.๓ พยัญชนะต้นสองรูป ฐานเสียงเดี่ยว หรือคู่

ᨲᩕ	/thǎ , thǎlǎ?/	/ถะ, ถะหล่ะ/	ตร
ᨴᩕ	/thá , thǎlá?/	/ทะ, ทะเล/	ทร
ᩈᩕ	/salǎ /	/สะหล่ะ/	สร
ᩉᩕ	/halǎ?, hǎ /	/หะหล่ะ/ /ห่ะ/	หร

๑.๔ พยัญชนะต้นสองรูป ฐานเสียงควบ

ᨠᩅ	/hwǎ?/	/กว๊ะ/	กว
ᨡᩅ	/khwǎ?/	/ขว๊ะ/	ขว
ᨢᩅ	/khwǎ?/	/ขว๊ะ/	ฃว
ᨣᩅ	/kwá?/	/กว๊ะ/	คว
ᨤᩅ	/khwá?/	/คว๊ะ/	ฅว
ᨦᩅ	/ŋwá?/	/งว๊ะ/	งว
ᨧᩅ	/cwǎ?/	/จว๊ะ/	จว
ᨩᩅ	/cwá?/	/จว๊ะ/	ชว
ᨪᩅ	/swá?/	/ซว๊ะ/	ซว
ᨲᩅ	/twǎ?/	/ตว๊ะ/	ตว
ᨳᩅ	/thwǎ?/	/ถว๊ะ/	ถว
ᨴᩅ	/thá?/	/ตว๊ะ/	ทว
ᨶᩅ	/nwá?/	/นว๊ะ/	นว
ᨿᩅ	/ŋwá?/	/ญว๊ะ/	ยว
ᨬᩅ	/jwá?/	/ยว๊ะ/	ญว
ᩁᩅ	/lwá?/	/ลว๊ะ/	รว
ᩃᩅ	/lwá?/	/ลว๊ะ/	ลว

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง		รูปอักษรปริวรรต
ᩈ᩠ᩅ	/swă?/	/สว๋ะ/	สว
ᩋ᩠ᩅ	/?wă?/	/อว๋ะ/	อว

๑.๑.๕ พยัญชนะต้นสามรูป ฐานเสียงควบ

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง		รูปอักษรปริวรรต
ᩉ᩠ᨶ᩠ᩅ	/nwa?/	/หงว๋ะ/	หงว
ᩉ᩠ᩃ᩠ᩅ	/lwa?/	/หลว๋ะ/	หลว

๒ สระ

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง		รูปอักษรปริวรรต
-ᩫ	/-o-/	/โอะ/	โอะ ลดรูป
-ᩘ	/-ŋ-/	/อัง/	ัง
-ᩴ	/-ŋ/	/อัง/	ัง
-ᩢ	/-a-/	/อะ/	-
-ᩫ᩠ᩅᩡ	/-ua?/	/อ้วะ/	-วัะ
-ᩫ᩠ᩅ	/-ua/	/อัว/	ัว
-ᩫ᩠ᩅ-	/-ua/	/อัว/	ัว-
-ᩬᩴ	/-ɔɔ/	/ออ/	- อ ไม่มีตัวสะกด
-ᩬ-	/-ɔɔ/	/ออ/	- อ- มีตัวสะกด
-ᩡ	/-a?/	/อะ/	-ะ
ᩋ	/a?/	/อะ/	อ-
-ᩣ -ᩤ	/-aa/	/อา/	-า
ᩋᩣ	/?aa/	/อา/	อา
-ᩣᩴ	/-am/	/อำ/	-ำ
-ᩥ	/-i,(-)/	/อิ/	ิ
ᩍ	/?ii(-)/	/อี/	อิ
-ᩦ	/-ii(-)/	/อี/	ี

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง		รูปอักษรปริวรรต
ᩎ	/ʔii-/	/อี/	อี
-ᩧ	/ɯ̂ʔ/	/อึ/	-ึ
-ᩨ	/-ɯ̂ɯ̂(-)/	/อื/	-ื
-ᩩ	/-u(-)/	/อุ/	-ุ
ᩏ	/ʔ-u-/	/อุ/	อุ
-ᩪ	/-uu(-)/	/อู/	-ู
ᩐ	/ʔuu-/	/อู/	อู
ᩮ-ᩡ	/-eʔ-/	/เอะ/	เ-ะ
ᩮ-	/-ee(-)/	/เอ/	เ-
ᩑ	/-ee(-)/	/เอ/	เอ-
ᩯ-ᩡ	/-ʔɛ/	/แอะ/	แ-ะ
ᩯ-	/ ɛɛ /	/แอ/	แ-
ᩮ- ᩡ	/-əʔ/	/เออะ/	เ-อะ
ᩮ-ᩥᩬ	/-əə/	/เออ/	เ-อ
ᩮ-ᩫᩣ	/-aw/	/เอา/	เ-า
ᩮ-ᩣ	/-oo/	/โอ/	โ- (เฉพาะภาษาบาลี-สันสกฤต)
ᩮ-ᩭᩡ	/-iaʔ/	/เอียะ/	เ-ียะ
ᩮ-ᩭ	/-ia/	/เอีย/	เ-ีย
-ᩭ-	/-ia-/	/เอีย/	เ-ีย-
ᩮ-ᩨᩬᩡ	/-ɯ̂aʔ/	/เอือะ/	เ-ือะ
ᩮ-ᩨᩬ	/-ɯ̂ɯ̂a-/	/เอือ/	เ-ือ-
ᩰ--ᩡ	/-oʔ/	/โอะ/	โ-ะ
ᩰ-	/-oo-/	/โอ/	โ-
ᩰ-ᩫᩡ	/-ɔʔ/	/เอาะ/	เอาะ
-ᩬᩳ	/-ɔɔ-/	/ออ/	-อ
-ᩳ	/-ɔɔ-/	/ออ/	-อ-
ᩱ-	/-aj/	/ไอ/	ไ-

รูปอักษรธรรมล้านนา	การออกเสียง		รูปอักษรปริวรรต
ᩱ-	/-aj/	/ไอ/	ไอ
ᩱ-᩠ᨿ	/-aj/	/ไอ/	ไอย
ᩮ-ᨿ	/-aj/	/ไอ/	ไอย

๓. ตัวสะกด

พยัญชนะท้าย ที่ทำหน้าเป็นตัวสะกดนั้น ในอักษรล้านนามี ๙ หน่วยเสียงอย่างในอักษรไทยกลาง คือ มาตราตัวสะกดทั้ง ๙ มาตรานั่นเอง นอกจากนี้ยังมีอักษรพิเศษ หรืออักษรตัวเชิง ซึ่งจำเป็นที่จะปริวรรตโดยใช้อักษรปกติ เพราะอักษรไทยกลางไม่มีตัวเชิง ดังนี้

๓.๑ -᩠ᨿ เรียกว่า หางยะ หรือ ยะเฟื้อง ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดแทน อักษร ย ปริวรรตเป็น ย

๓.๒ -ᩛ เรียกว่า หางปะ ปะผาก หรือ ปะห้อย ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดในมาตราแม่กบ ปริวรรตเป็น บ

๓.๓ -ᩚ เรียกว่า หางผะ ใช้เขียนแทนอักษร ผ เมื่อทำหน้าที่เป็นพยัญชนะตัวตาม ปริวรรตเป็น ผ

๓.๔ -ᩜ เรียกว่า หางมะ มีหน้าที่ใช้เขียนแทน ม เมื่อเป็นพยัญชนะตัวสะกดหรือตัวตาม ปริวรรตเป็น ม

๓.๕ -᩠ᨶ เรียกว่า หางนะ มีหน้าที่ใช้เขียนแทน น เมื่อเป็นพยัญชนะตัวสะกดหรือตัวตาม ปริวรรตเป็น น

๓.๖ ᨬ เรียกว่า หัวญะ มีหน้าที่ใช้เขียนซ้อนบนหัวของ ญ เมื่อเป็นตัวสะกดโดยมีตัว ญ เป็นตัวตาม ในบางกรณีอาจใช้แทนอักษร (ณ) ที่เป็นตัวสะกดด้วย

๓.๗ ᩔ เรียกว่า สะสองห้อง มีหน้าที่ใช้เขียนแทน สส ซึ่งทำหน้าที่เป็น ตัวสะกดและตัวตามในคำศัพท์คำเดียวกัน

๔. ตัวเลข

ในอักษรธรรมล้านนานั้นมีวิธีการเขียนตัวเลขอยู่ ๒ แบบ คือ **เลขในธัมม์** ซึ่งเป็นแบบที่มักพบในการจารึกในคัมภีร์เนื่องในพุทธศาสนา และ **เลขโหรา** ซึ่งเป็นแบบที่นิยมใช้ในการเขียนเอกสารทุกชนิด เมื่อปริวรรตเป็นอักษรไทยกลางแล้วพึงใช้ตัวเลขแบบไทย ดังนี้

เลขในธัมม์	เลขไทย	เลขโหรา
᪑	๑	᪁
᪒	๒	᪂
᪓	๓	᪃
᪔	๔	᪄
᪕	๕	᪅

เลขในธัมม์	เลขไทย	เลขโหรา
᪖	๖	᪆
᪗	๗	᪇
᪘	๘	᪈
᪙	๙	᪉
᪐	๐	᪀

๕. เครื่องหมายกำกับอักษร

ในระบบอักษรล้านนานั้น มีเครื่องหมายอยู่จำนวนหนึ่งที่ใช้เขียนกำกับคำศัพท์เพื่อช่วยให้สามารถบันทึกเสียงและภาษาล้านนาเป็นไปอย่างชัดเจนและสมบูรณ์ คือ

- ไม้ฮ้าก ไม้ยอด หรือ ไม้เยาะ เป็นเครื่องหมายวรรณยุกต์ที่กำหนดเสียงตก คือจะกำหนดเสียง วรรณยุกต์เอกเมื่อใช้ผันกับพยัญชนะที่เป็นอักษรสูง และกำหนดเสียง วรรณยุกต์โท เมื่อใช้ผันกับพยัญชนะในกลุ่มอักษรต่ำ
- ไม้ขอช้าง หรือ ไม้เท้า เป็นเครื่องหมายวรรณยุกต์กำหนดเสียงที่เลื่อนขึ้น คือ กำหนดเสียงวรรณยุกต์ครึ่งตรีครึ่งโทเมื่อผันกับพยัญชนะกลุ่มอักษรสูง และกำหนดเสียงตรีเมื่อผันกับกลุ่มอักษรต่ำ
- ไม้ซัด ทำหน้าที่อย่างไม้หันอากาศ และเขียนกำกับศัพท์ที่เป็นคำตายเพื่อให้ออกเสียงสั้น ทำหน้าที่อย่างไม้ไต่คู้
- ไม้กัก ใช้เขียนบนพยัญชนะแทนการใช้ "ก" เป็นตัวสะกด
- ไม้กะปูยาด นอกจากทำหน้าที่อย่าง "สระ อะ" แล้ว ยังทำหน้าที่คล้ายไม้ไต่คู้ คือ หากปรากฏอยู่ท้ายคำศัพท์แล้ว แสดงว่าศัพท์นั้นต้องออกเสียงสั้น
- ระห้าม ทำหน้าที่อย่างการันต์ หรือทัณฑฆาต
- ไม้กัง ใช้เขียนบนศัพท์ภาษาบาลีเป็นต้น ทำหน้าที่อย่างนฤคหิต
- ไม้กง เขียนเยื้องไปด้านหน้าของพยัญชนะต้น แสดงว่าศัพท์นั้นมีเสียงสระ"โอะ"
- ไม้ซ้ำหรือเลขสอง ถ้าเขียน "ท้าย" พยัญชนะ ทำหน้าที่อย่างไม้ยมก แต่ถ้าเขียน "บน" พยัญชนะที่ซ้อนกันสองรูป คำนั้นจะออกเสียงเป็นสองพยางค์ เช่น ᩈ᩠ᩃ᩵ᩣ อ่าน "สะหล่า"

<u>เกณฑ์ในการปรับข้อมูล</u>

ในการปริวรรต ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่นี้ คณะอนุกรรมการนี้ได้ให้ความใส่ใจเป็นอันมากในเรื่องการถ่ายอักษรออกมาให้แม่นยำตามต้นฉบับ แต่กระนั้นในต้นฉบับแต่ละฉบับจะต้องมีความคลาดเคลื่อนในการบันทึกเสมอ ตัวอย่างเช่น ในต้นฉบับจากวัดพระงาม เชียงใหม่ การบันทึกคำว่า "ศักราช" แม้จะเขียน "สกราช" เป็นศัพท์หลักอย่างสม่ำเสมอในห้าผูกแรกก็ตาม แต่ในผูกที่ ๖ และ ผูกที่ ๗ ก็มีการเขียนศัพท์หลากเป็น "สกราชะ,สกพทะ, สกพธะ,สก,ศก,ษก" เมื่อมาถึงผูกที่ ๘ ก็กลับมาเขียน "สกราช" ดังที่ปรากฏในช่วงแรกอีก ซึ่งแม้จะเขียนหลากรูปแต่ผู้จารก็มีเจตนาจะสื่อถึงปีศักราชทุกรูป กรณี นี้ทำให้คณะอนุกรรมการคิดจะพิจารณาหา "ศัพท์หลัก" เพื่อใช้ในฉบับปริวรรตให้ลงตัวโดยคิดว่าจะใช้ **สกราช** เพียงรูปเดียว แต่กระนั้น เมื่อมาตรองถึงการรักษาสภาพของฉบับปริวรรตให้ใกล้เคียงกับต้นฉบับแล้ว คณะอนุกรรมการก็ต้องกลับมาเขียนโดยอนุวรรตตามต้นฉบับ

และอย่างในกรณีชื่อ เมืองเชิง หรือ "อำเภอเทิง" ในปัจจุบัน ก็ได้พบว่าในฉบับวัดพระงามในช่วงแรก ใช้ เมืองเชริง แต่ในระยะหลังมีการใช้ เมืองเชิง และเมืองเชริง สลับกันอยู่ คณะอนุกรรมการเห็นว่าการเขียนทั้งสองรูป แม้จะเป็นศัพท์หลากรูป แต่ก็เป็นศัพท์พ้องเสียง และรูป เมืองเชริง แสดงให้เห็นร่องรอยที่เก่าแก่อันจะทำให้มองเห็นลักษณะร่วมทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีได้ด้วย แม้อยากใช้ เมืองเชริง เพียงรูปเดียว ก็ตาม แต่ก็ต้องยอมตาม ต้นฉบับ ที่ทำได้คือการให้เชิงอรรถกำกับไว้เท่านั้น

อาจกล่าวได้ว่า แม้คณะอนุกรรมการจะตระหนักถึงความแน่นอนและคงเส้นคงวาของข้อมูล ทำให้คณะอนุกรรมการต้องเลือกว่าในกรณีของการเขียนชื่อเฉพาะเช่นชื่อบุคคลหรือชื่อสถานที่นั้น คณะอนุกรรมการจะระวังมาก หากมีการเปลี่ยนแปลงการเขียนจากต้นฉบับไปแล้ว จะต้องมีเชิงอรรถกำกับไว้เสมอ แต่หากเป็นการเขียนหรือใช้ศัพท์เพื่อดำเนินความแล้ว จะมีการปรับรูปศัพท์ที่หลากหลายมาใช้ศัพท์หลัก และจะเสนอการเขียนศัพท์ที่ลงตัว โดยเฉพาะศัพท์ที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต เพื่อให้เห็นร่องรอยของภาษาต้นเค้าได้ในขณะที่ยังเห็นวิธีการเขียนแบบล้านนาด้วย เช่น ศัพท์ที่แปลว่า "กษัตริย์" นั้น จะไม่เขียน กษัตริย์ ตามที่มาของศัพท์ และจะไม่เขียน กระสัต ตามต้นฉบับ แต่จะเขียน กระสัตร แทนที่ หรือ จะเขียน บัวรมวณ ไม่เขียน บัวระมวน ตามต้นฉบับ หรือ ปริปุณณ ตามต้นเค้า เป็นต้น ซึ่งทั้งนี้ คณะอนุกรรมการเชื่อว่าการเสนอรูปศัพท์ปริวรรตนี้ สามารถสะท้อนร่องรอยที่ได้พบในแวดวงคัมภีร์ล้านนา สามารถสื่อถึงที่มาของศัพท์ต้นเค้า และยังสื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่ตรง ตามต้นฉบับได้ในเวลาเดียวกัน แต่ทั้งนี้ในกรณีรูปหลากคำหรือศัพท์ที่มีความเป็นมาหรือน่าสนใจแล้ว คณะอนุกรรมการก็ได้จัดทำเชิงอรรถไว้ให้เห็นได้ชัดเจน

นอกเหนือจากการเสนอศัพท์ปริวรรตแล้ว ในการทำงานนี้จะต้องมีการปรับข้อมูลให้ลงตัวและสม่ำเสมอ โดยจะรักษาร่องรอยทางอักษรศาสตร์ล้านนาและเจตนารมย์ของผู้จารเอกสาร ดังมีหลักในการปรับศัพท์ ดังนี้

๑. <u>การปรับระบบ</u>

เมื่อมีการใช้อักษรไทยกลางแทนอักษรธรรมล้านนาแล้ว ความจำเป็นอันดับแรกจะต้องทำ คือการปรับระบบการเขียนมาใช้ระบบอักขรวิธีของอักษรไทยกลาง ซึ่งแนวใหญ่คือการที่ต้องเปลี่ยนระบบการเขียนพยัญชนะสองระดับ คือการเขียนตัวสะกดและตัวควบ หรือตัวตาม ตลอดจนพยัญชนะที่เป็นอัฒสระซึ่งทำหน้าที่เป็นสระไว้ใต้พยัญชนะต้น มาเขียนเรียงกันเป็นระดับเดียว แต่ยังคงรูปสระบางรูปไว้ด้านบนหรือด้านล่างของพยัญชนะ

๒. <u>การปรับพยัญชนะ</u>

ในการปรับพยัญชนะต้นนั้น จะพิจารณาว่าการใช้พยัญชนะต้นของศัพท์ในข้อมูลเดิมนั้นถูกต้องหรือไม่ โดยตรวจสอบหาแนวและความถี่ในการใช้พยัญชนะต้นของคำแต่ละคำ จากนั้นจึงเทียบเพื่อยืนยันการบันทึกศัพท์เดียวกันในเอกสารอื่น ตลอดจนในภาษาไทยถิ่นอื่นโดยเฉพาะภาษาไทยดั้งเดิม (Proto Tai) จากนั้นจึงปรับการเขียนให้เป็นรูปเดียวกันเป็นมาตรฐานที่แน่นอน โดยคำนึงถึงที่มาของคำศัพท์ ธรรมเนียมในการเขียน และความเป็นไปได้เมื่อจะเขียนศัพท์ปริวรรตนั้นกลับเป็นอักษรธรรมล้านนา ทั้งนี้ในกรณีที่มีอักษรที่ใช้ประกอบกับพยัญชนะต้น ๒ รูป เช่น ล และ ร หรือพยัญชนะอื่นซึ่งจะต้องสอบสวนดูว่าศัพท์นั้นอ่านเป็น พยางค์เดียว หรือ ออกเสียงเป็น ๒ พยางค์ ออกเสียงเป็นอักษรควบ หรือ อักษรนำ จากนั้นก็จะปรับดังนี้

๒.๑ การเขียน ล ควบกับพยัญชนะต้น โดยอ่านออกเสียงพยางค์เดียว ไม่ออกเสียง /ล/ เช่น

ᨸᩖᩣ	ปริวรรตเป็น	ปา	ปรับเป็น	ปลา
ᨸᩖᩬᨾ	"	ปอม	"	ปลอม
ᩯᨸᩖ᩠ᨦ	"	แปง	"	แปลง
ᨸᩖᩩᨠ	"	ปุก	"	ปลูก

๒.๒ การเขียน ล ควบกับพยัญชนะต้นโดยอ่านออกเสียงเป็น ๒ พยางค์ โดยที่พยัญชนะต้นออกเสียงสระอะ จะเติมสระ -ะ กำกับพยัญชนะต้นพยางค์แรก ส่วนในพยางค์หลังจะประสมอักษรตามสระและตัวสะกดที่ตามมา ซึ่งจะต้องพิจารณาตามบริบททุกครั้งไป เช่น

ᩈᩖᩣᨠ	ปริวรรต	สลาก	ปรับเป็น	สะลาก ในกรณีที่เป็นชื่อปลา
				สลาก ในกรณีที่เกี่ยวกับการทำบุญ
ᩯᨲᩖ᩠ᨦ	"	แตลง	"	ตะแหลง
ᩈᩖ᩵ᩣ	"	สล่า	"	สะหล่า

๒.๓ การใช้อักษรควบกับพยัญชนะต้น โดยอักษรที่ควบนั้นจะอยู่ด้านล่างของพยัญชนะนั้น จะปรับอักษรควบให้เป็นตัวเต็มอยู่หลังพยัญชนะตัวแรก แล้วผันอักษรร่วม เช่น

[illegible] ปริวรรตเป็น ขวาย

[illegible] " ทวาย

๒.๔ การใช้อักษรควบพยัญชนะต้น โดยอักษรที่ควบนั้นจะอยู่ด้านล่างของพยัญชนะนั้น จะปรับอักษรควบให้เป็นตัวเต็มเขียนไว้หลังพยัญชนะตัวแรก แล้วผันอักษรร่วมโดยอนุโลมตามแบบของการเขียนอักษรนำในภาษาไทยกลาง แต่ให้อ่านเป็นสองพยางค์ เช่น

[illegible] ปริวรรตและปรับเป็น สมอง

[illegible] " สนาม

[illegible] " สลาก

๒.๕ การใช้พยัญชนะต้นที่ออกเสียงเหมือนกันแต่มีเขียนหลากรูปโดยเฉพาะอักษร ล - ร จะตรวจสอบและปรับให้ลงตัวเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยคำนึงถึงธรรมเนียมนิยมในการเขียน บริบท และที่มาของคำ เช่น

[illegible] ปริวรรตเป็น รัก ปรับเป็น ลัก (ชอบ,พอใจ)

[illegible] " ตัวร่าย " ตัวะล่าย (โกหก,อำพราง)

๒.๖ การปรับอักษรที่มี [illegible] (ระโฮง) ที่เขียนกำกับพยัญชนะต้นนั้นจะตรวจสอบการเขียนคำศัพท์ที่ใช้ตัว [illegible] (ระโฮง) ซึ่งใช้ในพยัญชนะทั้งหมดเพื่อตรวจหาแนวและความถี่ แล้วจะตรวจสอบคำศัพท์ที่พยัญชนะต้นออกเสียงเท่ากับพยัญชนะที่อยู่ จากนั้นจึงจะปรับการเขียนให้เป็นมาตรฐานโดยคำนึงถึงที่มาของศัพท์ และ ธรรมเนียมนิยมในการเขียนควบคู่กันไป ส่วนในกรณีที่มีการออกเสียงเท่ากับพยัญชนะตัวก่อนหน้าพยัญชนะนั้นในวรรคเดียวกันที่มีอักษร [illegible] (ระโฮง) กำกับอยู่ เช่น

[illegible] ปริวรรตเป็น ขาบ ปรับเป็น กราบ

[illegible] " ผาสาท " ปราสาท

[illegible] " ผาบ " ปราบ

[illegible] " ถา " ตรา

๒.๗ การใช้พยัญชนะต้นที่ออกเสียงเหมือนกันแต่มีเขียนหลากรูป เช่น

ᨠᩕ	กับ	ᨡ
ᨴᩕ	กับ	ᨵ
ᨣᩕ	กับ	ᨲ
ᨲᩕ	กับ	ᨳ
ᨸᩕ	กับ	ᨹ
ᨻᩕ	กับ	ᨽ

ได้ตรวจสอบและปรับให้ลงตัวเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยคำนึงถึงธรรมเนียมนิยมในการเขียน บริบท และที่มาของคำ เช่น

ᨡᩣᨷ	ปริวรรตเป็น	ขาบ	ปรับเป็น	กราบ	ตามศัพท์	ᨠᩕᩣᨷ
ᨲᩮᩬᩥ᩵ᨦ	"	เตื่อง	"	เครื่อง	"	ᨣᩕᩮᩬᩥ᩵ᨦ
ᨷᩫ᩠ᩅᨳᩣ	"	บัวถา	"	บัวตรา	"	ᨷᩫ᩠ᩅᨲᩕᩣ
ᨾᩯ᩵ᨵᩱ	"	แม่ไธ	"	แม่ไทร	"	ᨾᩯ᩵ᨴᩕᩱ
ᨹᩣᩈᩣ᩠ᨴ	"	ผาสาท	"	ปราสาท	"	ᨸᩕᩣᩈᩣ᩠ᨴ
ᨽᨿᩣ	"	ภยา	"	พระญา	"	ᨻᩕᨿᩣ

๓. <u>การปรับสระ</u>

๓.๑ การประวิสรรชนีย์ ในกรณีของศัพท์ที่มีเสียงสระ *อะ* กำกับอยู่ แต่มิได้ปรากฏเครื่องหมายวิสรรชนีย์ไว้นั้น จะได้พิจารณาตรวจสอบทุกศัพท์แล้วปรับ โดยการเติมวิสรรชนีย์ให้กับศัพท์ในภาษาสกุลไทหรือคำยืมในพยางค์ที่ออกเสียงสระอะ ส่วนคำยืมซึ่งมาจากภาษาบาลีหรือสันสกฤตนั้น จะประวิสรรชนีย์กับพยางค์ท้ายที่ออกเสียงสระอะ

ᨻᩕᨵᨾ᩠ᨾᨧᩮᩢ᩶ᩣ	ปริวรรตเป็น	พรธมฺมเจ้า	ปรับเป็น	พระธัมมะเจ้า
ᩃᨲ᩠ᩅᩣ᩠ᨦ	"	ลตวาง	"	ละตวาง

๓.๒. การปริวรรตคำที่เขียน ᩱ-ᨿ นั้น คณะอนุกรรมการได้พิจารณาว่า ศัพท์ดังกล่าวเป็นศัพท์ในภาษาตระกูลไทหรือไม่ หากเป็นภาษาในตระกูลไทแล้ว จะไม่ใช้ "ย" สะกด เช่น

ᩱᩅ᩶ᨿ	ปริวรรตเป็น	ไว้ย	ปรับเป็น	ไว้
ᩱᨯ᩶ᨿ	ปริวรรตเป็น	ได้ย	ปรับเป็น	ได้

หากพบว่าศัพท์นั้นเป็นคำหลายพยางค์ และเห็นว่าเป็นศัพท์ภาษาบาลีหรือสันสกฤตแล้ว คณะอนุกรรมการพิจารณาเห็นว่า หากพยางค์ ไ-ย ดังกล่าวปรากฏในส่วนต้นของศัพท์ เช่น"ไชยเสนะ" ทั้ง ๆ ที่ใกล้กันนั้นมีคำ "ชยเสนะ" ปรากฏอยู่ คณะอนุกรรมการจะยังคงรูปเดิมไว้ ไม่ปรับให้เป็น "ชยเสนะ" ทั้งสองคำ แต่หาก "ไ-ย" ปรากฏในตอนท้ายศัพท์ และเห็นว่าคำนั้นมิได้มาจาก "เอยฺย" ปัจจัยแล้ว คณะอนุกรรมการจะปรับให้ลด "ไ" แล้วใช้ "ย" เป็นตัวสะกด เช่น ᩉᩁᩥᨽᩩᨬ᩠ᨬᩱ᩠ᨿ ปริวรรตเป็น หริภุญไชย ปรับเป็น หริภุญชัย

๓.๓. การปริวรรต สระ ไ- เป็น ใ- หรือ ไ- นั้น ยึดตามแนวใน พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง เป็นหลัก ดังที่ได้กำหนดคำที่ควรใช้ ใ- จำนวน ๓๑ คำ ดังนี้

๑. ใกล้	๒. ใคร
๓. ใคร่	๔. ใค่ (บวม)
๕. ใด้ (ปีกุน)	๖. ใจ
๗. ใจ้ (ปีชวด)ใจ้ ๆ(บ่อยๆ)	๘. ใช (เยี่ยม)
๙. ใช่	๑๐. ใช้
๑๑. ใด (อันไหน)	๑๒. ใต (อวัยวะภายใน)
๑๓. ใต้	๑๔. ใน
๑๕. ใบ	๑๖. ใบ้
๑๗. ใผ (ใคร)	๑๘. ใฝ่
๑๙. ใพ้ (สะใภ้)	๒๐. ใย
๒๑. ใร (สิ่งไหน)	๒๒. ใร่ (กระทงนา)
๒๓. ใว (รวดเร็ว)	๒๔. ใส
๒๕. ใส่	๒๖. ใส้ (ปีมะเส็ง)
๒๗. ใหม (ปรับไหม)	๒๘. ใหม่
๒๙. ใหย่ (โต)	๓๐. ใหล (หลง)
๓๑. ให้	

๔. <u>การปรับเครื่องหมายวรรณยุกต์</u>

ในการปรับเครื่องหมายวรรณยุกต์นั้น จะตรวจสอบทุกศัพท์ที่อาจมีการบันทึกรูปเครื่องหมายวรรณยุกต์ หรืออาจไม่มีการบันทึกหรือบันทึกเครื่องหมายกับศัพท์ที่ไม่ควรมีเครื่องหมายดังกล่าว หรืออาจบันทึกรูปวรรณยุกต์ที่ไม่ถูกต้อง

ในกรณีนี้ได้ตรวจสอบทุกคำ แล้วปรับรูปเครื่องหมายวรรณยุกต์คือ *ตัดออก* ในกรณีที่เห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีรูปวรรณยุกต์ในศัพท์นั้น *เติมเข้า*ในกรณีที่ผู้จารต้นฉบับไม่ได้บันทึกไว้ และอาจเปลี่ยนเครื่องหมายวรรณยุกต์ หากเห็นว่าเครื่องหมายวรรณยุกต์ที่บันทึกไว้นั้นไม่ถูกต้อง ก็มีการตรวจสอบอย่างละเอียดกับความหมายของคำนั้น ๆ โดยอาศัยบริบทและธรรมเนียมนิยมในการเขียน เช่น

ᩮᩉ᩠ᩃᩁᨩᩪ᩵	ปริวรรตเป็น	เหลนชู่	ปรับเป็น	เหล้นชู้
ᩯᨠᩯᩉ᩠ᩅᩁ	"	แกแหวน	"	แก่แหว่น

๕. <u>การปรับเครื่องหมายที่ใช้กำกับสระ</u>

๕.๑ การปรับเครื่องหมาย "วิราม" เป็น "สระโอะ ลดรูป" ในการเขียนศัพท์ที่มีสระโอะ ในอักษรธรรมล้านนานั้น จะมีเครื่องหมาย "วิราม" หรือ "ไม้กั๋ง" กำกับอยู่ด้านบนเยื้องไปด้านหน้าของพยัญชนะต้น ซึ่งไม่ปรากฏเครื่องหมายที่คล้ายกันในอักขรวิธีของภาษาไทยกลาง ในกรณีนี้จึงต้องปรับการเขียนนั้นไปใช้ "สระโอะ ลดรูป" แทน เช่น

 ปริวรรตเป็น ดม

๕.๒ เครื่องหมาย "วิราม" ที่กำกับการเขียน"สระอัว" โดยไม่มีตัวสะกดนั้น ให้ปรับไปใช้ "ไม้หันอากาศ" เช่น

 ปริวรรตเป็น ผัว

๕.๓ เครื่องหมายอย่างนฤคหิตเขียนกำกับศัพท์ที่ใช้ "สระออ" แต่ไม่มีตัวสะกด นั้นจำเป็นต้องตัดออก เพราะไม่มีรูปอักขระที่คล้ายกันในอักขรวิธีของภาษาไทยกลาง เช่น

 ปริวรรตเป็น งอ

๖. <u>การปรับตัวสะกดและการันต์</u>

โดยปกติการใช้ตัวสะกดในเอกสารที่เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนานั้น มักจะใช้ตัวสะกดตรงตามมาตราทั้ง ๘ อยู่แล้วโดยไม่มีตัวตาม แต่ถ้าเป็นคำที่เห็นว่ายืมมาจากภาษาอื่น คณะอนุกรรมการก็จะพิจารณาและปรับการเขียน เพื่อให้สอดคล้องกับที่มาของศัพท์ และความมุ่งหมายของผู้แต่ง ซึ่งในบางกรณี อาจจะเติมพยัญชนะตัวตามและการันต์ได้ เช่น

 อาจหมายถึง สิ่งมีชีวิต หรือ ร่ม

เมื่อพิจารณาบริบทแล้ว จึงจะปรับให้สมบูรณ์ เช่น

ปรับเป็น สัตต์ หมายถึง สิ่งที่มีชีวิต

" ฉัตต์ " ร่ม

๗. <u>การปรับคำยืมให้เขียนตามต้นเค้า</u>

เนื่องจากที่มีข้อความในบางช่วงของตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับถิ่นอื่น เช่น พม่า หรือกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น ในแง่ของคำจากภาษาพม่าที่มีปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่นั้น พบว่ามีการเขียนตามเสียงอ่าน ซึ่งทางคณะอนุกรรมการก็ได้ปริวรรตและตรวจสอบให้ตรงตามต้นฉบับ ส่วนศัพท์ที่พบว่ายืมจากภาษาไทยกลาง โดยเฉพาะคำที่เป็นชื่อเฉพาะและราชาศัพท์นั้น คณะอนุกรรมการได้พยายามสอบหาและเขียนตามคำที่เป็นต้นเค้า โดยบอกที่มาและเชิงอรรถของคำที่พบไว้ในครั้งแรก ส่วนในครั้งต่อไปก็ได้พิมพ์ด้วยอักษรตัว*เอน*เพื่อให้เป็นที่สังเกต เช่น

ศัพท์เดิม	ปริวรรตเป็น	ปรับเป็น
ᨧᩮ᩶ᩣᨻᩕ᩠ᨿᩣᨧᩢ᩠ᨠᨤᩖᩦ	เจ้าพระยาจักคลี	เจ้าพระยาจักรี
ᨷᩢ᩠ᨦᨠᩬᨠ	บังกอก	บางกอก
ᨪᩫ᩠ᨦᨻᩕᨸᩖᨪ᩠ᩅ᩠ᨶ	ซงพระปละชวน	ทรงพระประชวร

ส่วนชื่อ "กรุงเทพฯ" ที่ปริวรรตเป็น "กรุงเทพพมหานคอร" และ "กรุงเทพพระมหานคร" นั้น คณะอนุกรรมการยังคงลักษณะเดิมไว้ เพราะเห็นว่าสะท้อนถึงการเขียนและความคิดที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้คณะอนุกรรมการใคร่จะขอยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่า การที่จะศึกษาภูมิปัญญาของคนล้านนาซึ่งมีวัฒนธรรม โดยเฉพาะมีอักษรและภาษาของตนนั้น หากจะศึกษาจากเอกสารที่บันทึกด้วยอักษรและภาษาล้านนาโดยตรงแล้ว ก็ย่อมจะได้ความรู้สึกและอรรถรสที่ใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูลได้มากกว่าที่จะศึกษาโดยผ่านเอกสารปริวรรต

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ผูกที่ ๑

ปริวรรตจาก ราชชวังสะ ฉบับของวัดพระงาม เชียงใหม่
อินฺทวํสภิกฺขุ จารเมื่อ จ.ศ.๑๒๑๖ (พ.ศ.๒๓๙๗)

สอบกับ ราชชวังสะ-นัคครราชชวังสะ-พื้นนัคคระ-ตำนานเมือง ฉบับ จศ.๑๒๘๘ (พ.ศ.๒๔๖๙)
และใช้เอกสารฉบับอื่น ๆ สอบทาน

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ[1] *สุรนรมหิณียํ พุทฺธเสฏฺฐํ นมิตฺวา สุคตปฺปภวธมฺมํ สาธุสงฺฆญฺจ นมิตฺวา อหํ ราชานุราชทายาทรฏฺฐาธิปตึ วกฺขามิ สพฺพทุกฺขภยโรคา อนฺตรายา วินสฺสนฺตุ* [2]

สาธโว ดุราโสตุชนสัปปุริสสะเจ้าทังหลาย อาจารย์เจ้าตนจักแปลงนิทานสุภกถา จารีตอดีตลำดับราชวังสราชาท้าวพระญา อันเสวิยราชสัมปัตติในนพพปุรีสรีพิงชัยเชียงใหม่ *อันเปนใหญ่* [3] ในสัตตปัญญาสะล้านนา ๕๗ เมือง ตั้งแต่ลวจังกราชะเจ้ามาตราบเถิงเจ้าพระญามังราย ด้วยลำดับต่อเท้าเถิงกาละบัดนี้ จิ่งนมสการยังพระติรตนะพระแก้วเจ้าทัง ๓ ด้วยคาถาบาทต้นว่า สุรนรมหิณียํ พุทฺธเสฏฺฐํ นี้แล

อหํ อันว่าข้า นมิตฺวา มักว่า วนฺทามิ คีไหว้นบ พุทฺธเสฏฺฐํ ยังพระพุทธะเจ้าตนประเสิฐกว่าโลกทัง ๓ อหํ อันว่าข้า นมามิ คีไหว้ ธมฺมํ ยังพระสธัมมะเจ้า สุคตภว อันเปนไม้ได้ให้สัพพสัตต์ทังหลายมวลไพสู่สุคติภวะคือนิพพาน นมิตฺวา ข้าคีไหว้ สงฺฆญฺจ คือพระสังฆะเจ้าสองหมู่ คืออริยสังฆะแลสมุตติสังฆะ ทกฺขิเณยฺโย อันควรรับเอาทานแห่งปุคละ อหํ อันว่าข้า วกฺขามิ คีจักกล่าวราชานุราชวังสะท้าวพระญาทังหลาย ทายาทรฏฺฐาธิปติ อันเปนเจ้าเปนใหย่เสวิยเมืองสืบสายมา สพฺพทุกฺขภยาโรคา อันว่าทุกข์แลภัยยพยาธิกังวล อนตรายทังมวล วินสฺสนฺตุ จุ่งหื้อฉิบหาย มักว่าอย่าหื้อมี เม แก่ข้าเทิอะ

ตตฺรายมานุปุพฺพิกถา จาลำดับแต่ต้นมา นักปราชญ์เพิงรู้ในราชชวังสาปกรณะด้วยดั่งจักกล่าวมาแต่โบราณสันตติมาดั่งนี้เทิอะ

---

[1] ความนี้ไม่ปรากฏในฉบับหลัก แต่ปรากฏในฉบับ จศ.๑๒๘๘

[2] ฉบับหลักว่า *สุรณมหินียํ พุทฺธเสฏฺฐํ นมิตฺวา สุคตปฺปภวธมฺมํ สาธุสงฺฆญฺจ นมิตฺวา อหํ ราชานุราชทายาท - รฏฺฐาธิปตึ วกฺขามิ สพฺพทุกฺขภยโรคา อนฺตรายา วินสฺสนฺตุ* แปลว่า "ขอถวายสักการะพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐซึ่งคนและเทวดาทั้งหลายให้ความเคารพ ขอสักการะพระธรรมของพระพุทธเจ้า ขอสักการะพระสงฆ์ผู้ประเสริฐ ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงท้าวพญาและราชวงศ์ ซึ่งเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ขอให้ความทุกข์โรคภัยและอันตรายทั้งปวงจงพินาศไปด้วยเทอญ"

[3] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ ไม่มีความช่วงนี้

หิ ด้วยมีแท้แล ในเมื่อพระพุทธะเจ้ากัสสัปปะปรินิพพานไพแล้ว ในละแวกหว่างนั้น พระพุทธโคตมะเจ้าแห่งเรายังส้างโพธิสมพาร ได้เกิดมาเปนพระญาเสวิยราชสัมปัตติในเมือง พาราณสี ประกอบด้วยบุญ ปัญญา กายะ พละ รูปสัมบัตติ อิสสริยปุริสลักขณะ ยิ่งกว่าฅน ทังหลายฝูงอื่น ปรากฏได้ชื่อว่าพระญามหาสมันตราชะ มีอายุยืนได้อสงขัย *ปลี* [1] ถัดนั้น ลูกพระญามหาสมันตราชชื่อว่าวรราชะเปนพระญาแทนพ่อ ลูกวรราชะชื่อวโรชะ ลูกวโรชะ ชื่อกลยาณะ ลูกกลยาณะชื่อวรกลยาณะ ลูกวรกลยาณะชื่ออุโปสถะ ลูกอุโปสถะ ชื่อวร-อุโปสถะ ลูกวรอุโปสถะชื่อมันธาตุ ลูกมันธาตุชื่อวรมันธาตุ ลูกวรมันธาตุชื่อเจติยะ ลูกเจติยะ ชื่อมุจละลูกมุจละชื่อมหามุจละ ลูกมหามุจละชื่อมุจจลินทะ ลูกมุจจลินทะชื่อสาคระ ลูก สาคระชื่อสารเทวะ ลูกสารเทวะชื่อรตะ ลูกรตะชื่อภัตติรโส ลูกภัตติรโสชื่อรุจิยะ ลูกรุจิยะ ชื่อสุรุจิยะ ลูกสุรุจิยะชื่อปนาทะ ลูกปนาทะชื่อมหาปนาทะ ลูกมหาปนาทะชื่อปัตตาปะ ลูก ปัตตาปะชื่อมหาปัตตาปะ ลูกมหาปัตตาปะชื่อสุททัสสนะ ลูกสุททัสสนะชื่อมหาสุททัสสนะ ลูกมหาสุททัสสนะชื่อเมรุ ลูกเมรุชื่อมหาเมรุ ลูกมหาเมรุชื่ออัจจิมะ ลูกอัจจิมะชื่อมหา-อัจฉิมราช แล

ท้าวพระญาทังหลายตั้งแต่มหาสมันตราชมาได้ ๒๘ เช่นท้าว มีอายุยืนได้อสงขัย ปลี ชู่ฅน เทียรย่อมเปนพระญาในเมืองพาราณสี ราชคหะ มิถิลา กุสาวัตติ แล ถัดนั้น พระญาร้อยฅนเปนพระญาลำดับสืบกันไพ ถัดนั้น พระญา ๕๖ ฅน สืบๆ กันไพ ถัดนั้น พระญา ๘๔๐๐๐ ฅน สืบๆกันไพ ถัดนั้น พระญา ๓๖ ฅนสืบไพ ถัดนั้น พระญา ๒๒ ฅน สืบ ถัดนั้น*พระญา ๘๒ ฅนสืบ*[2] ถัดนั้น พระญา ๑๒ ฅนสืบ ถัดนั้น พระญาได้ ๘๔๐๐๐ ฅนสืบไพ ถัดนั้น พระญา ๘๔๐๐๐ ฅน สืบแถม มีพระญามฆเทวจักกวัตติเปนต้นสืบ ถัดนั้น พระญา ๑๖ ฅน มีพระญา*ภหารชจักกวัตติ*[3] เปนต้น สืบ ตราบเถิงโอกากราชะ ลูกโอกากราชะ ชื่อโอกากมุกขะแล ฯ

พระญาโอกากราชะตั้งลูกเมียน้อยหื้อเป็นอุปราชาหั้นแล โอกากมุกขะผู้เปนลูกอัคค-มเหสีเคียดแก่พ่อตน จิ่งเอาแต่*ลูกบ่าวผู้ฅนของตัวแลพี่น้องท้องเดียวตัว* [4] ออกหนีไพตั้งอยู่ เมืองกับปิลวัตถุ แล้วเอาน้องสาวแห่งตนเปนราชเทวี เพื่อบ่หื้อ *กระกูล* [5] อันอื่นสูน จิ่งได้ ชื่อว่าสากยราชะแต่นั้นมาแล

ลูกโอกากมุกขะชื่อปุณณะ ลูกปุณณะชื่อจันทมะ ลูกจันทมะชื่อจันทมุกขสิวิราชะ ลูก จันทมุกขสิวิราชะชื่อสัญเชยยะ ลูกสัญเชยยะชื่อเวสสันตรธัมมิกราชโพธิสัตต์แล

ตั้งแต่มหาสมันตราชะสืบ ๆ มาเถิงเจ้าพระญาเวสสันตระได้ ๒๗๖๒๗๕ ราชชวงส์แล ลูกเวสสันตระชื่อชาลี ลูกชาลีชื่อสิวิวาหนะ ลูกสิวิวาหนะชื่อสิหัสสระ ถัดนั้น ลูกหลาน เหลนหลีดหลี้ เสวิยราชสัมปัตติตั้งแต่เจ้าชาลีมาตราบเถิงพระญา*ไชยเสนะ*[6]ได้ ๓๙๙๙๙ เช่น ราชชวงส์แล

---

[1] หมายถึง ปี แต่ฉบับหลักและเอกสารที่ใช้สอบทาน ใช้ *ปลี* อย่างสม่ำเสมอ

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๙๙ ไม่ปรากฏความนี้ในฉบับหลัก

[3] ฉบับ จศ.๑๒๙๙ เป็น *กราหารชนจักกวัตติ*

[4] ไม่ปรากฏความนี้ในฉบับ จศ.๑๒๙๙

[5] หมายถึง *ตระกูล* แต่ปริวรรตตามอักขรวิธีของฉบับหลัก ทั่วไปใช้ *กระกูล*

[6] ชื่อนี้มีเขียนทั้ง *ไชยเสนะ เชยยเสนะ ชยเสนะ* ซึ่งที่ถูกควรจะเป็น*ชยเสนะ* แต่ปริวรรตตามต้นฉบับ

พระญาไชยเสนะเสวิยราชสัมปัตติในเมืองกัปบิลวัตถุมีลูกชาย ๑ ชื่อสีหตนุ ผู้ยิง ๑*ชื่อยโสธราแล*[1] มีพระญาตน ๑ ชื่อเทวทหสักกะ หากเปนสากยราชกระกูลอันเดียวกัน เสวิยเมืองเทวทหนคอร มีลูก ๒ ชาย ยิง ๑ *ผู้ชายอ้ายชื่อว่าอัญชนสักกะ ผู้กลางชื่อกาลเทวิละ ยิงปลาย ชื่อกัญจนากุมารีแล*[2] พระญาเทวทหนคอรส่งลูกสาวแห่งตนผู้ชื่อกัญจนกุมาร หื้อไพเปนลูกสะไภ้พระญาไชยเสนะ คือว่าเปนราชเทวีแห่งสีหตนุกุมารแล พระญาไชยเสนะส่งลูกสาวแห่งตนผู้ชื่อยโสธรา ไพเปนราชเทวีแก่อัญชนสักกะ อันเปนลูกแห่งพระญาเทวทหนคอรแล กาลเทวิละบ่ยินดีใน *ฆราวาส*[3] คือออกไพบวชเปนรสีหั้นแล พระญาสีหตนุ*มีลูก ๗ คน ชาย ๕ คนยิง ๒ คน*[4] ผู้ชายผู้พี่ชื่อสุทโธทนกุมาร ผู้ถ้วน ๒ ชื่อสุโกทนะผู้ถ้วน ๓ ชื่อสโกทนะ ผู้ถ้วน ๔ ชื่อโทโททนะ ผู้ถ้วน ๕ ชื่ออมิโตทนกุมารแล ผู้ยิง ๑ ชื่ออมิตตา ยิง ๑ ชื่อปาลิตตากุมารีแล พระญาอัญชนสักกะไพสู่นางยโสธรา มีลูก ๔ คน ยิง ๒ ชาย ๒ พี่เคล้าชื่อสุปปพุทธะ ชายผู้ถ้วน ๒ ชื่อ*ทันตปาณีกุมาร*[5] แล ยิงผู้พี่ชื่อสรีมหามายา ยิงผู้ถ้วน ๒ ชื่อปชาบัตติโคตมีกุมารี พระญาอัญชนสักกะคี่ส่งลูกสาวแห่งตนทัง ๒ คนไพเปนราชเทวีแก่สุทโธทนราชกุมารแล น*างโคตมีผู้น้องนั้นมีลูกก่อนพี่เอี้ย ๒ คน ชายผู้พี่ชื่อนันทกุมาร ยิงชื่อชนปทกลยาณีแล พ้นดั่งนางสรีมหามายาผู้พี่นั้น มีอายุได้ ๕๖ ปลี ปลาย ๓ เดือน จิ่งมีเจ้าสิทธัตถกุมาร คือว่าพระเจ้าเราแล ซ้ำส่งลูกชาย ๒ คนไพเอาน้องยิงแห่งพระญาสุทโธทนะทัง ๒ คือว่าสุปป พุทธกุมารเอานางอมิตตา ทันตปาณีเอานางปาลิตตากุมารีแล สุปปพุทธะมีลูก ๒ คน ผู้พี่ชื่อ นางพัททกัจจายนะคือว่านางยโสธรา น้องชายชื่อเทวทัตตกุมารแล ลูกทัณฑปาณีมี ๒ ชาย ผู้พี่ชื่อขัตติยเรวัตตะ ผู้น้องชื่อสีวลิกุมารแล*

ถัดนั้นเล่ายังมีหลานแห่งพระญาชยเสนนั้นมี ๔ ยิงด้วยกัน ผู้พี่เคล้าชื่อนาง บัญจกัลยาณี ผู้ถ้วน ๒ ชื่อปทุมมวดี ผู้ถ้วน ๓ ชื่อนันทวดี ผู้ถ้วน ๔ชื่อสิงฆวดี ในนางทังหลาย ๔ นางนี้ ส่งหื้อไพเปนเทวีแห่งกุมารทังหลาย ๔ คน อันเปนน้องแห่งพระญาสุทโธทนะเลี้ยงแล คือว่าสุโกทนะเอานางบัญจกลยาณี มีลูก ๒ชาย ผู้พี่ชื่อภริยะ ผู้น้องชื่ออนุราธกุมารแล สโกทนกุมารเอานางปทุมมวดี มีลูก ๒ชาย ผู้พี่ชื่ออุปปวาหนะ ผู้น้องชื่อทีฆนขกุมารแล โทโททนกุมารเอานางนันทวดี มีลูก ๒ชาย ผู้พี่ชื่อติสสะ ผู้น้องชื่อโกมารกัสสัปปะกุมารแล อมิโตทนกุมารเอานางสิงฆวดีมีลูกชาย ๑ ชื่อมหาอานันทะแล สิทธัตถโพธิสัตต์เจ้าเอานางพัททกัจจายนะมาเปนราชเทวี แล้วเอาชื่อแม่เถ้ามาเปลี่ยนพัททกัจจายนะออกเสีย แล้วเอาชื่อแม่เถ้านางยโสธราเข้าแทน จิ่งได้ชื่อว่านางยโสธราราชเทวี มีลูกชาย ๑ ชื่อเจ้าราหุลกุมารแล[6]

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *อมิตตา*

[2] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ชายอ้ายชื่อว่าอัญชนสักกะ ยิง ๑ เปนผู้กลาง ชื่อกัจจายนะ ชาย ๑ ชื่อกาลเทวิละ แล*

[3] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ราชสัมปัตติ*

[4] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ ไม่ปรากฏข้อความในช่วงนี้

[5] ชื่อนี้น่าจะเป็น *ทัณฑปาณีกุมาร*

[6] ความนี้ไม่ปรากฏในฉบับ จ.ศ. ๑๒๔๔

ยามนั้น พระญาสีหตนุแลพระญาอัญชนสักกะแลกาลเทวิลรสี พร้อมกันตัดโปราณ-สกราช เก่า *อันชื่อว่า* [1]กิงนวสันติ๒๙ ตัวนั้นเสีย แล้วตั้งสกราชใหม่ตัว ๑ ไพ ลำดับมาได้ ๖๗ ตัวปลีดับใส้ *เดือน ๖ เพง เมงวันพรหัส* [2] ปรมโพธิสัตต์เจ้าลงมาเอาปฏิสันธิในท้องนางสรีมหามายา ยามฤกษ์อุตตราสาฒะเที่ยงแล เถิงสกราชได้ ๖๘ ตัว ปลี รวายสะง้า เดือน ๘ เพง เมงวัน ๖ ฤกษ์ตัวชื่อวิสาขะเที่ยง ประสูตออกจากท้องแม่ ราชกระกูลทังหลายจิ่งใส่ชื่อว่า เจ้าสิทธัตถราชกุมาร หั้นแล

ตั้งแต่เจ้าชาลีลำดับมาเถิงเจ้าสิทธัตถะ ได้ ๔ แสนปลาย ๓ ตนราชชวงส์ ทังเจ้าสิทธัตถะแล นับแต่พระญาสมันตราชะลำดับมาเถิงเจ้าสิทธัตถราชะได้ ๖๗๖๒๘๐ ตนแล สกราชได้ ๘๔ ตัว อายุเจ้า *สิทธัตถะ*[3] ได้ ๑๖ ปลี กระกูลทังหลายไพนำเอานางยโสธราลูกแห่งพระญาสุปปพุทธะมาเปนราชเทวีแล้วหดหล่อน้ำมุทธาภิเสกหื้อเปนพระญา อยู่ได้ ๑๓ ปลี อายุเจ้าได้ ๒๙ ปลี*สกราชได้ ๙๗ ตัว เดือน ๑๐ เพงเมงวันจันทร์ พระเจ้า*[4] ออกไพบวชวันจันทร์ยามเที่ยงคืน เจ้าบวชที่เกาะซายแม่น้ำเนรัญชรา กะทำเพียรได้ ๖ วัสสาจิ่งได้ตรัสประหญาสัพพัญญุตัญญาณ*ในสกราชได้ ๑๐๓ ตัว เดือน ๘ เพง เมงวันพุธ ยามรุ่งแจ้งแล* [5] อายุพระเจ้าได้ ๓๕ ปลี พระเจ้าอยู่โปรดสัพพสัตตโลกได้ ๔๕ ปลี อายุพระเจ้าได้ ๘๐ ปลี เข้าสู่ปรินิพพานใน *สกราชได้ ๑๔๘ ตัว* [3]ปลีเมิงใส้ เดือน ๘ เพง เมงวัน*อังคาร ยามก่อนไกล่แล ไฟ* [6] เตโชธาตุไหม้วันอาทิตย์ วันนั้นแล

สิทธัตถกุมารก่อนพระญาพิมพิสาร ๒ ปลี ปุคละทังสองเปนสหายกัน เหตุว่าพระญาอันเปนพ่อปุคละทังสองหากเปนสหายกันแต่ก่อนมาแล พระญาพิมพิสารเสวียเมืองราชคหะได้ ๕๒ ปลี มีลูกผู้ ๑ ชื่อว่า*อชาตสัตตรู*[7]ข้าพ่อเสีย กินเมืองแทนได้ ๘ ปลี พระเจ้านิพพาน *อชาตสัตตรู* [8] กินเมืองได้ ๒๔ ปลี มีลูกผู้ ๑ ชื่อว่าอุปทยะ ข้าพ่อเสีย เปนพระญาแทนได้ ๑๖ ปลีมีลูกผู้ ๑ ชื่อว่าอนุรุทธะ ข้าพ่อเสีย เปนพระญาแทน ลูกอนุรุทธะ ชื่อมุกขะ ข้าพ่อเสีย กินเมืองแทน ได้ ๘ ปลี ลูกมุกขราชะชื่อนาคทาสกะ ข้าพ่อเสีย กินเมืองแทน ได้ ๒๔ ปลี ปิตุฆาตวังสะเถิงหนี้ ชาวเมืองทังหลายเคียด จิ่งขับพระญานาคทาสกะหนีเสียแล้วอภิเสกอามาจจ์แห่งนาคทาสกะผู้ ๑ ชื่อสุสุนาคะเปนพระญาได้ ๑๘ ปลี ลูกแห่งสุสุนาคะชื่อกาลา-โสก กินเมืองได้ ๒๘ ปลี ตั้งแต่พระเจ้าเรานิพพานเถิงพระญากาลาโสก ได้ ๑๐๐ ปลี อรหันตาเจ้าทังหลาย*สังคายนาธัมม์ถ้วน ๒ แล* [9] ลูกกาลาโสกตนพี่กินเมืองได้ ๒๒ ปลีแล ถัดนั้น นวลนันทละเปนพระญา กินเมืองได้ ๒๒ ปลีแล จันทคุตตะเกิดในโมริยวังสา จาณักกยพราหมณข้านวลนันทละเสีย อภิเสกจันทคุตตะหื้อเปนพระญาปราบชัมพูทีปได้ ๒๔ ปลี ลูกพระญาจันทคุตตะชื่อพินทุสาระ เปนพระญาได้ ๒๘ ปลี พระญาพินทุสาระมีลูกชายร้อยตน พี่ทังมวลชื่ออโสกธัมมราชะ ได้เปนพระญาจักกวัตติปราบชัมพูทวีป มีลูกชาย

---

1 ความช่วงนี้ไม่ปรากฏในฉบับ จ.ศ. ๑๒๔๔

2 ฉบับหลักเป็น *เดือน ๑๑ เพง เมงวัน ๕* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เดือน ๖ เพง เมงวันผัด*

3 ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔

4 ความนี้ไม่ปรากฏในฉบับ จศ.๑๒๔๔

5 ความนี้ไม่ปรากฏในฉบับ จศ.๑๒๔๔

6 ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *วัน ๓ แล ไฟ*

7,8 ต้นฉบับทั้งสองเป็น *อชาตสัตถุ*

9 ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *สังคายนาถ้วน ๒ แล*

ผู้ ๑ เข้าบวชในวรพุทธสาสนา ปรากฏชื่อว่ามหินทเถร แล แต่พระเจ้าเรานิพพานมาเถิงอโสกธัมมิกราชะได้ ๒๑๘ ปลี อรหันตาเจ้าทังหลายพันตน มีมหาโมคคัลลีปุตตติสสเถรเจ้าเปนประธาน กะทำสังคายนาธัมมเปนถ้วน ๓ วันนั้นแล ราชคหราชวังสาแล้วเท่านี้ก่อนแล

กระกูลท้าวพระญาชาวสากยราชในเมืองกับปิลวัตถุนั้น ลูกพระญา*โกสละ* [1] ผู้ชื่อมิตตตุพภะข้าเสียเสี้ยง ดั่งตัวมิตตตุพภะคืน้ำถ้วมตาย ลวดเสี้ยงสุดไพในวันนั้นแล

ทีนี้ จักจาด้วยท้าวพระญาทังหลายอันตัดสกราชมาด้วยลำดับก่อนแล กาลเทวิลรสีแลพระญาอัญชนะ พระญาสีหตนุ ตัดสกราชอันชื่อกิงนวสันตินั้นเสียแล้วตั้งสกราชใหม่ตัว ๑ ไพ ลำดับมาได้ ๖๗ ตัว พระเจ้าเราลงมาเอาปฏิสันธิ สกราช ๖๘ ตัว พระเจ้าเกิด สกราชได้ ๑๔๘ ตัว พระพุทธะเจ้าเรานิพพานเดือน ๘ เพงวันอังคาร เถิงเดือน ๑๒ เพง มหาอานันทะเถรเจ้าได้เถิงอรหันตา แล้วสังคายนาธัมม์เปนปฐมะ มีอรหันตา ๕๐๐ ตน มีมหากัสสัปเถรเจ้าเปนประธาน พายนอกมือชาตสัตตรุแล ตัดอัญชนะสกราช ๑๔๘ ตัวนั้นเสีย ตั้งสกราชใหม่ ตัว ๑ ไพ ลำดับมาได้ ๑๐๐ ปลี เถิงเช่นพระญากาลาโสกแลมหายัสสเถรเจ้า มีอรหันตา ๗๐๐ ตน สังคายนาธัมม์เปนถ้วน ๒ ลำดับมาได้ร้อย ๑๘ ปลี เถิงพระญาอโสกธัมมราชะแลมหาโมคคัลลีเถรเจ้ากับอรหันตาพันตน กะทำสังคายนาเปนถ้วน ๓ สกราชได้ ๒๑๘ ตัว ลำดับมาได้ ๒๐๐ ปลี สกราชได้ ๔๑๘ ตัว [2] นางจามเทวีเกิด สกราช ๔๕๖ ก่อเวียงละพูน สกราช ๔๕๘ ตัว นางจามเทวีลุกแต่เมืองละโว้ขึ้นมากินเมืองละพูน มหันตยสแลอินทวรยสทังสองพี่น้องเกิดปลีนั้น จามเทวีกินเมืองละพูนได้ ๕๓ ปลี อายุ ๙๒ ตาย สกราชได้ ๕๕๐ มหันตยสกินเมืองแทนด้วยลำดับมา สกราชได้ ๕๖๐ ตัวพระญาพันธุมัตติธัมมิกราชะเมืองลังกาตัดสกราช ๕๖๐ นั้นเสีย แล้วตั้งสกราชใหม่ตัว ๑ ไพ ลำดับมาได้ ๓๔๓ พระญาอาทิตย์เปนพระญากินเมืองหริภุญชัยได้ ๓ ปลี ก่อพระเจดียะหลวงละพูน สกราชได้ ๙๐๖ ตัว แต่พระเจ้านิพพานมาแล ลำดับพันธุมัตติสกราชมา ๖๒๒ พระญาตรีจักขุอนุรุทธธัมมิกราชะเปนใหย่ในชมพูทีป ตัดสกราช ๖๒๒ นั้นเสียในปลีเปิกเส็ด แล้วตั้งสกราชใหม่ตัว ๑ ไพ ในปลีกัดได้ วันนั้นแล

ในขณะยามนั้น อนุรุทธธัมมิกราชะตนนั้น เรียกหายังมหา *กระสัตร* [3]แลท้าวพระญาในสกลชมพูทีปทังมวล หื้อเข้ามาพร้อมในราชสำนักแห่งตน ดั่งท้าวพระญา มหากระสัตรเมืองอื่นคือเข้าไพพร้อมเสี้ยง พ้นดั่งเมืองล้านนาไท หาไผจักไพพร้อมบ่ได้ เหตุว่าบ่มีมหากระสัตร เมื่อนั้น อนิรุทธธัมมิกราชะจิ่งขอกับด้วยอินทาธิราชะเจ้าว่า ขออินทาธิราชะเจ้าเปนที่เอาใจใส่ เมืองล้านนาไทอันเปนที่ตั้งวรพุทธสาสนาแล หากระสัตราธิราชะตนเปนเจ้า เปนใหย่บ่ได้แด่ ว่าอั้นฉันนั้น อินทาธิราชะเจ้าคือรับเอาคำว่า ดีดีนัก เราคือหากจักเอาใจใส่ชะแล ว่าอั้น แล้วอินทาธิราชะคือพิจจรณาหา คือหันยังเทวบุตรตนนึ่งชื่อลวจังกรเทวบุตรอันมีบุญสมพารหากได้กัตตาธิการมามาก อยู่เสวยทิพพสัมปัตติในชั้นฟ้าตาวติงสา มีอายุหากจักเสี้ยงดั่งอั้น พระญาอินท์คือเข้าไพสู่สำนักเทวบุตรตนนั้น แล้วคือกล่าวว่า มาริส ดูราเจ้า

---

[1] ในธรรมมบทเรียกกษัตริย์องค์นี้ว่า *วิฑูฑภะ*

[2] ฉบับหลัก เป็น *ปลี* ส่วนฉบับ จท.๑๒๘๘ ไม่มีคำใดในตำแหน่งนี้

[3] ต้นฉบับใช้ทั้ง *กระสัต กระสัตร* แต่ปรับตามแนวของคำ *กระสตราธิราช*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ยังมีในวัน ๑ ราชบุตรทัง ๓ ชวนกันไพแอ่วหาปูยังห้วย ราชบุตรทัง ๓ หันรอยปู[1] ตัว ๑ ใหย่นักล่องไพตามห้วยนั้น ราชบุตรทัง ๓ ไพตามรอยปูเถิงที่สุดแห่งดอย อัน ๑ หันรอยปูเข้าไพในที่นั้น ราชบุตรจากันว่า เราจักพิจจรณาเอาปูตัวนี้หื้อได้เทิอะ จักเมือถวายแก่พ่อเราเทิอะ เท่าว่าปูตัวนี้ใหย่มีกำลังแรงนัก หลอนแล่นแผวไพหล้าน้ำเสีย บ่ได้มันชา เจ้าลาวเกล้าจุ่งเอาน่างไพกลางไว้พายหล้าน้ำแล้วถือค้อนไว้ถ้า คันว่าปูตัวนี้ล่องไพถูกน่าง เจ้าแท้ จุ่งเอาค้อนขนาบเอาปูตัวนี้หื้อได้เทิอะ ลาวเกล้าผู้น้องซ้อยคีเอาน่างไพกลางพายหล้าน้ำ ถือค้อนอยู่เฝ้าหัวน่างดาขนาบปูหั้นแล เมื่อนั้น ราชบุตรอันเปนพี่ทัง ๒ คีขุด รูปนั้นคีดั้นเข้าพื้นผาอันใหย่ไพ ขุดบ่ได้ จิ่งเอาหรินก้อน ๑ ตืดเสีย แล้วคีพากันหนี บ่บอกแก่ลาวเกล้าผู้น้องแล ลาวเกล้าอยู่เฝ้าหัวน่างต่อเท้าตระหวันลง ลาวเกล้าร้องเรียกหาพี่ทัง ๒ ว่า ได้ ว่าไป่ได้ ว่าอั้น คีได้ยินเสียงแห่งตนก้องห้วย ได้ยินเหมือนว่าไป่ได้ เหมือนพี่ทัง ๒ ร้องตอบนั้น คีอยู่เฝ้าน่างต่อเท้าตระหวันตก ปูคีบ่ออกมาถูกน่างจิ่งขึ้นไพหา พี่ทัง ๒ คีบ่หันไหนสักคน เท่าหันเอาผาทับรูปูไว้ ลาวเกล้าเคียดนัก ร่ำไรจ่มว่า พี่น้องกันชวนกันมาหากิน ขาทังสองคีจุคูอยู่เฝ้าน่างอยู่ ได้คีบ่บอก บ่ได้คีบ่บอกพ้อยลักพ่ายละกูเสียฉันนี้หนอ

ลาวเกล้าผู้น้องซ้อยคีเมือไหว้พระญาตนพ่อ ตามดั่งพี่ทัง ๒ หากกะทำแก่ตนนั้นชู่ประการ แล้วจิ่งไหว้พ่อตนว่า ตูข้าทัง ๓ พี่น้องจักอยู่ร่วมกันบ่ได้ ขอพ่อเปนเจ้าจุ่งปลูกแปลง ตูข้าทังหลายหื้อไพเปนขุนเปนนายอยู่แลคนแลแห่งเทิอะ ว่าอั้น เมื่อนั้น พระญาลาวจงคือว่าลาวจังกราชะตนเปนพ่อจิ่งว่า คูพ่อหากจักปลูกแปลงแก่สู ชะแล ว่าอั้น แล้วพระญาตนพ่อจิ่งหื้อส้างบ้านอัน ๑ กว้างขวางนัก หื้อลูกผู้พี่ชื่อว่าลาวครอบอยู่ ได้ชื่อว่าบ้านถ้ำ ต่อเท้าบัดนี้แล

พ้อยส้างบ้านอัน ๑ หื้อผู้กลางชื่อลาวช้างอยู่ ได้ชื่อว่าบ้านคา พระญาตนพ่อซ้ำหื้อส้างบ้านอัน ๑ ที่ใกล้ผาเลา กว้างขวางควรสนุกถูกเนื้อเพิงใจนัก หื้อลูกรักแห่งตนคือลาวเกล้าแก้วมาเมือง ผู้เปนน้องซ้อยอยู่ ได้ชื่อว่าบ้านผาเลาต่อเท้าบัดนี้แล พระญาตนพ่อคีแบ่งเข้าของเงินคำช้าง *มล้า*[2] ข้าคนไพร่ไทแก่ลูกตนทัง ๓ เสมือกันชู่ประการ ศุ้มบ้านทังมวลคีมีมาในเมืองเชียงลาว ที่นั้นแล

พระญาลาวจง คือว่าลาวจังกราชะ เสวิยราชสัมบัตติ เปนอันชุ่มเยนเปนสุขแก่ปัชชาราษฎร์บ้านเมืองมากนัก มีอายุได้ ๑๒๐ ปลี คีจุตติไพสู่ปรโลกพายหน้า ในปลีเปิกเส็ดอนุรุทธสกราชได้ ๑๒๐ ตัว สาสนาได้ ๑๓๐๒ พระวัสสา เปนเช่นราชชวงส์ ๑ ก่อนแล

ถัดนั้น ลาวเกล้าแก้วมาเมืองผู้น้องซ้อย อายุได้ ๔๑ ปลี เปนพระญาแทนพ่อได้ ๔๕ ปลี อายุได้ ๘๖ ไพสู่ปรโลกพายหน้า ได้ ๒ เช่นราชชวงส์ก่อนแลฯ ราชบุตรอันเปนพี่ทัง ๒ คือลาวครอบ ลาวช้าง บ่ได้เปนพระญาแทนพ่อ เท่าได้เปนขุนต่างประเทส มีลูกหลานสืบกันไพตามกระกูลแห่งขาเจ้าไพหั้นแล บ่มาสมกับด้วยราชชวงส์แล

ส่วนพระญาลาวเกล้ามีลูกชาย ๑ ชื่อลาวเสา อายุได้ ๓๕ ได้กินเมืองแทนพ่อได้ ๓๙ ปลี อายุได้ ๗๔ ปลี ไพสู่ปรโลก ๓ เช่นราชชวงส์แล ฯ

---

[1] ใช้ตามฉบับ จศ.๑๒๔๙ ฉบับหลัก เป็น รูป

[2] หมายถึง ม้า แต่ฉบับหลักและเอกสารมิใช้สอบทานใช้ *มล้า* โดยสม่ำเสมอ

ลูกลาวเส้าชื่อลาวตั้ง อายุได้ ๓๗ ปลี กินเมืองแทนพ่อได้ ๒๖ ปลี อายุ ๖๑ ปลี ไพสู่ปรโลก ได้ ๔ ชั่วราชชวงส์แล ฯ

ลูกลาวตั้งชื่อลาวกม อายุได้ ๓๗ ปลี กินเมืองแทนพ่อได้ ๑๘ ปลี อายุได้ ๕๕ ไพสู่ปรโลก ๕ เช่นราชชวงส์ฯ

ลูกลาวกมชื่อลาวแหลว อายุได้ ๔๐ ปลีได้เปนพระญาแทนพ่อได้ ๑๖ ปลี อายุ ได้ ๕๖ ไพสู่ปรโลก ๖ ชั่วราชชวงส์แล ฯ

ลูกลาวแหลวชื่อลาวกับ อายุได้ ๓๙ ปลี กินเมืองแทนได้ ๑๕ ปลี อายุได้ ๕๔ ปลี ไพสู่ปรโลก ๗ ชั่วราชชวงส์แล ฯ

ลูกลาวกับชื่อลาวกืน อายุได้ ๔๕ ปลี เปนพระญาแทนได้ ๑๗ ปลี อายุได้ ๖๒ ปลี ไพสู่ปรโลก ๘ ชั่วราชชวงส์แล ฯ

ลูกลาวกืนชื่อลาวเครียงอายุได้ ๓๗ ปลี กินเมืองแทน เจ้าตนนี้ใจกว้างขวางนัก แต่งบ้านแปลงเมืองฉลาดนัก มีวัน ๑ เจ้าไพแอ่วดูประเทสบ้านเมืองป่ายางทังหลาย หันไม้สรีต้น ๑ เผือกทังมวลดั่งลวดเงิน มีในบ้านยางเสี้ยว บ้านอันนั้นมีที่ไกล้น้ำแม่ *ละว้า*[1] บัดนี้เรียกว่าแม่สายแล บ้านที่นั้นเปนที่จำเริญใจนัก จิ่งหื้อส้างเวียงตั้งบ้านเมืองที่นั้น เอานิมิตต์ไม้สรีเผือกดั่งเงินตั้งอยู่กลาง *ยางเงินว่าอั้น ค็ว่าแล*[2] เจ้าอยู่เปนพระญาได้ ๒๖ ปลี อายุได้ ๖๓ ไพสู่ปรโลก ๙ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวเครียงชื่อว่าลาวกิน ลาวคริว ก็ว่า อายุ ๓๖ ปลี เปนพระญาแทน ๒๐ ปลี อายุได้ ๕๖ ปลีไพสู่ปรโลก ๑๐ ชั่วราชชวงส์

ลูกลาวคริวชื่อลาวทึง อายุได้ ๒๑ ปลีเปนพระญาแทนได้ ๑๕ ปลี อายุ ๓๖ ปลี ไพสู่ปรโลกแล ๑๑ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวทึงชื่อลาวเทิง อายุ ๓๗ ปลี เปนพระญาแทนพ่อได้ ๒๐ ปลี อายุ ๕๗ ไพสู่ปรโลก ๑๒ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวเทิงชื่อลาวตน อายุได้ ๓๙ ปลี เปนพระญาแทนได้ ๑๗ ปลี อายุได้ ๕๖ ปลี ไพสู่ปรโลก ๑๓ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวตนชื่อลาวโฉม มีรูปงามนัก อายุได้ ๓๐ ปลี เปนพระญาแทนพ่อได้ ๒๑ ปลี อายุได้ ๕๑ ไพสู่ปรโลก ๑๔ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวโฉมชื่อลาวกวัก อายุ ๓๒ ปลี กินเมืองแทนพ่อได้ ๒๗ ปลี อายุได้ ๕๙ ไพสู่ปรโลก ๑๕ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวกวักชื่อลาวกวิน อายุ ๔๓ ปลี เปนพระญาแทนพ่อได้ ๑๕ ปลีอายุ ๕๘ ไพสู่ปรโลกแล ๑๖ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวกวินชื่อลาวจง อายุ ๔๓ ปลี เปนพระญาแทนพ่อได้ ๑๖ ปลี อายุ ๕๙ ปลี ไพสู่ปรโลก ๑๗ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวจงมีสองตน ผู้พี่ชื่อลาวชื่น ผู้น้องชื่อจอมผาเรือง ผู้นี้อายุได้ ๓๙ ปลี เปนพระญาแทนพ่อได้ ๑๘ ปลี อายุได้ ๕๙ ไพสู่ปรโลก ๑๘ เช่นราชชวงส์

---

[1] ชื่อแม่น้ำนี้ หากอักษร "ล" เป็นเลขในธรรม ก็อาจอ่านเป็น *เก้าวา* ก็ได้

[2] ข้อความในต้นฉบับทุกฉบับตรงกัน แต่เห็นว่าน่าจะคลาดเคลื่อน

ลูกจอมผาเรืองชื่อขุนเจือง อายุได้ ๓๗ เปนพระญาแทนพ่อ พระญาเจืองมีลูกผู้ ๑ ชื่อขุนเงินเรือง ก่อน หั้นแล

พั้นดั่งลาวชื่น พี่เจ้าพระญาจอมผาเรืองแลเปนลุงเจ้าพระญาเจืองนั้น มีลูกยิงผู้ ๑ ชื่อนางอั้วคำคอนเมือง ขึ้นใหย่เปนสาว มีรูปงามล้วนถ้วนด้วยอิตถีลักขณะทังมวล ควรเลงแลแก่ตา *ภาชาปรากฏ*ไพเถิง *หรือ* [1] เมืองพระกัน คือเมืองแกว ว่ายังมีลูกสาว *พระญาลาวผู้ ๑* [1] งามนักว่าอั้น พระญาแกวชื่อ *บาวกวา* [2] รู้ ขร่าว [3] ค็ใช้ปัณณาการของฝากมาถวายหมายเอานาง ๒ ที ๓ ทีขุนลาวชื่นพี่เจ้าจอมผาเรืองผู้เปนพ่อนางค็บห้อ พระญาแกวค็เอาริพล *มามากนัก* [4] ว่าจักรบเอานางอั้วคำคอนเมือง เมื่อนั้น ขุนลาวชื่นค็ห้อไพบอก เจ้าพระญาเจืองหลานตนว่า บัดนี้ ท้าวกวาเจ้าเมืองแกวจักมารบเอานางอั้วคำคอนเมือง ว่าอั้นนา หลานเราเจ้าพระญาเจือง เปนท้าวหนักพระญาใหย่ป่านนี้ ฮย่าห้อมาดูแควนเรา ฉันใดจักเอาท้าวกวาได้ ค็บ่กว่าหลานคูแล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาเจืองเคียดนัก จิ่งขับเอาริพลมากนักออกต้อนรบท้าวกวา เจ้าเมืองแกว เจ้าพระญาเจืองได้ชัยชนะค็ได้ข้าท้าวกวาตาย เจ้าพระญาเจืองค็ละเมืองไว้แก่ลูกตนผู้ชื่อลาวเงินบุญเรือง แลลุงตนผู้ชื่อลาวชื่นพ่อนางอั้วคำคอนเมืองนั้น ห้ออยู่รักษาเมือง ส่วนเจ้าพระญาเจืองค็เอาริพลมากนักไพประจญเอาเมืองแกว ได้แล้วขึ้นอยู่โรงหลวงท้าวกวา ยังมีลูกสาวท้าวกวาผู้ ๑ ชื่อนางอู่แก้ว มีรูปโฉมงามนัก เจ้าพระญาเจืองค็เอาเปนเมียอยู่ใน เมืองแกวที่นั้น กะทำชาวเมืองห้อเข้าอำนาจแห่งตน ค็อยู่เสวิยเมืองที่นั้น เปนอัน*ภาชาปรากฏ*[5] ไพมากนัก

ท้าวพระญาทังหลายอยู่ทิสสะต่าง ๆ รู้ขร่าวว่า พระญาลาวเจืองมีเตชอานุภาวะแก้วหานฉลาดองอาจนัก รบพระญาแกวชนะแล้ว ได้มาเปนพระญาในเมืองแกว ท้าวพระญาทังหลายมีพระญาหรือตนชื่อ *เจ้าลุ่มฟ้าเพาภิมาน* [6] เปนประธาน ค็มาชุ่มนุมยังพูเหิด อันมีในเขตต์แดนเมืองแกวคือเมืองหรือพระกัน พูเหิดที่นั้นราบเพียงกว้างขวางได้ ๑๒๐๐ วา ท้าวพระญาทังหลายค็ห้อแปลงคำหนักตุบผามเติมพูเหิดทังมวล แล้วค็ตั้งปราสาทท่ำกลางภูเหิดสูง ๑๓๕ วา กว้าง ๙๕ วา มีเสตฉัตต์ ๗๗๐ ดวง อ่างคำใส่น้ำอบน้ำหอมสูง ๓ สอก กว้าง ๖ สอก หนักล้าน ๔ แสนคำ เปนอ่างอาบเจ้าพระญาเจือง แล้วค็สรงเกสด้วยสังข์เกี้ยวด้วยคำ ๗๗๐ ลูก สังข์อันเปนทักขิณาวัฏฏ์มากว่าร้อยลูก พร้อมกันหดหล่อ เจ้าพระญาเจืองนั่งเหนือกองแก้ว ๗ ประการ สถิตย์สำราญปราสาทราชมนเทียร มีนางทังหลาย ๔ แสน ๔ หมื่น มีนางอมราเทวี อันพามาแต่เมืองลาวไพ กับนางอู่แก้วลูกพระญาแกวเปนประธานหากแวดล้อมเปนปริวาร ค็มีแล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็นพระญาล้านนาตน ๑ และคำหรือ ในที่นี้หมายถึง ฮ่อ ที่เป็นกลุ่มชน

[2] ที่ปรากฏในจุดอื่น ๆ รวมทั้งในฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ท้าวกวา*

[3] หมายถึง ข่าว แต่พบเขียน ข่าว บ้างแต่น้อยครั้ง จึงใช้ ขร่าว โดยตลอด

[4] ใช้ตามฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น ริพลมากนัก

[5] ปรับตามศิลาจารึกวัดช้างค้ำ จ.น่าน ฉบับหลักเป็น *ลือฌาปรากฏ* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ลือชาปรากฏ*

[6] <u>ตำนานพื้นเมืองสิบสองพันนา</u> เรียกว่า เจ้าไพธิญาณ

ท้าวพระญาทังหลายมีพระญาหรือลุ่มฟ้าเพาภิมานเปนประธาน คิพร้อมกันแปลงลายจุ้มลายเจี้ยไว้กับเจ้าพระญาเจืองหั้นแล กะทำราชาภิเสกเจ้าพระญาเจืองเปนเอกราชะในเมืองแกว ในปลีกาบยี เดือน ๔ ออก ๙ ค่ำ วัน ๓ ยามกลองงาย *สกราช ๔๙๖* [1]

เจ้าอยู่สำราญใน ปราสาทได้ ๗ วัน แล้วคืมาสู่โรงหลวงมีท้าวพระญาทังหลายหากแวดล้อมเปนปริวาร มีพระญาหรือลุ่มฟ้าเพาภิมานเปนประธานกับทังเสนาโยธาประมาณ ๑๑ โกฏิ ปลาย ๖ ล้าน ๖ แสน ๖ หมื่น ๙ พันคนคืมีแล เจ้าพระญาเจืองคืประทานรางวัลเลี้ยงดูท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ริพลทังหลาย หื้ออิ่มด้วย*เข้าด้วยเหล้าชิ้นปลาอาหารมากนัก* [2] อยู่นานได้ ๕ เดือน แล้วเจ้าคืส่งหื้อเจ้าพระญาทังหลายเมือหาบ้านหาเมืองแห่งเขา หั้นแล

อยู่บ่นานเท่าใด นางอู่แก้วลูกพระญาแกวนั้นคืทรงคัพภะเตมสิบเดือนบัวรมวณ คืประสูตได้ลูกชายผู้ ๑ มีรูปโฉมงามนัก เจ้าพระญาเจืองคืใส่ชื่อลูกตนว่าเจ้าผาเรืองแม่นคำขา หั้นแล เจ้าพระญาเจืองอยู่ในเมืองพระกันนานได้ ๓ ปลีปลาย ๙ เดือน เจ้าคืหื้อพระญาหรือเจ้าลุ่มฟ้าเพาภิมานแปลงลายจุ้มลายเจี้ยหื้อแก่ตน *แล้วเจ้าคืพานางอมราเทวีกับปริวารทังมวล* [3] เจ้าคืแต้มลายจุ้มลายเจี้ยมาหื้อแก่ลูกตนผู้ชื่อว่าลาวเงินเรือง หื้ออยู่เปนพระญาในเมืองยางเงินเชียงลาวหั้นแล เจ้าคืเหมียดลูกตนทังสองคือเจ้าเงินเรืองกับนาง*เอื้อยไผ* [4] ผู้เปนน้องหื้ออยู่กับด้วยนางอมราเทวีหั้นแล ส่วนตนเจ้าพระญาเจืองคืคืนเมือเมืองแกวได้ ๑๔ ปลี ซ้ำได้ลูกกับนางอู่แก้ว ๒ ชาย ผู้พี่ชื่อยี่คำหาว ผู้น้องชื่อท้าวชุมแสง หั้นแล อยู่บ่นานเท่าใด เจ้าพระญาเจืองวางเมืองไว้แก่ท้าวผาเรืองผู้เปนลูกอ้ายแห่งตน แต่งแปลงหื้อลูกผู้กลางชื่อยี่คำหาว ไพเปนพระญาในเมืองชวาล้านช้าง หื้อลูกผู้ซ้อยชื่อท้าวชุมแสงไพเปนพระญาในเมืองนันทบุรี คือว่าเมืองน่าน หั้นแล

เจ้าพระญาเจืองตนนั้นมีเตชริทธีมากนัก เท่าว่าบ่บินไพได้สิ่งเดียวแล ท้าวคืบังเกิดมานะเหตุแก้วหานนักคระนิงใจว่าคูเวนเมืองหื้อแก่ลูกคูท้าวจอมผาเรืองแม่นคำขาแล้วฉันนี้ คูจักเอาริพลแห่งคูไพเอาเมือง*แกวแมนตาทอกขอกฟ้าตาอยืน* [5] ชะแล ว่าอั้นแล้วคืยกไพแท้ พระญาแกวแมนตาทอกขอกฟ้าตาอยืนคืเอาริพลอันมากนัก ออกมาแปลงขัวหรินข้ามแม่น้ำใหย่ ออกมารบพระญาเจืองหั้นแล

เมื่อนั้น พระญาเจืองหันริพลแกวแมนมากนัก ขุนเจืองบ่เคยหนีข้าเสิกีจิ่งขี่ช้างแก้วตัวหานอยู่ถ้าชนเสิก ท้าวจิ่งรีบแก้เสื้อส่งหื้อคนใช้เอาคืนมาหื้อแก่นางอมราเทวียังเมืองเชียงลาวเงินยางไว้ดมกลิ่น กับหื้อบอกลูกตนชื่อ*เจ้าขุนเงินเรือง* [6] หื้อรู้ นางอมราเทวีคืรับเอาเสื้อเจ้าพระญาเจืองผัวรักแห่งตนหอบกับอก แล้วจิ่งบอกกล่าวเหตุลางหื้อแก่คนใช้ ว่าตูอยู่บ้านหันเหตุลางดั่งนี้ *กี่หรูกอยู่เรือน* [7] เต้นตกล่าง เปนควายหลายตัวเกลาชนขอกรั้ว

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ปีกาบสี* และไม่บอกปี จ.ศ.

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เข้าปลาอาหารมากนัก*

[3] ความในต้นฉบับต่าง ๆ น่าจะคลาดเคลื่อน เพราะไม่บอกว่าพากันไปที่ไหน

[4] ฉบับ ๑๕ ราชวงส์ เป็น นาง*เอื้อยฝาย*

[5] ที่จุดนี้ ในต้นฉบับหลักเป็น *แมนตาตอก* แต่ที่อื่นและฉบับอื่นเป็น *แมนตาทอก*

[6] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เจ้าขุนเงิน*

[7] ปรับใช้ตามฉบับวัดพระหลวง ฉบับหลัก เป็น *กี่หรูก* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *กี่หรอก*

ถ้วยลายงามเต้นตกล่างกลายเปน*สิ้นแลนลิ้แคกก้อนผา* [1] ชายคากลายเปนต่อแตนบินเคล้าเผิ้งชาบเข้าใน*มอง* [2] แปลงรัง ฝนห่าหลวงตกไหลหลั่งบ่เอื้อนบ่ยั้งได้ซาววัน ริมท่าขอบนาเกลื่อนค้าน พุดอยยุดพังคลาดคลา ก้อนหรินผากลายเปนเงือก ดิ้นดุกเดือกไพมาเนื้อมิคคา คือกวางฟานเข้าผ่าบ้าน กบเขียดอวานกันเข้าเมือง ปลิงดำตัวเท่าเรือออกแอ่วเหล้น กลิ้งเกลือกเต้นตามบก เสือโคร่งหกเข้าเวียงไหย่ ไข่ลูกเดียวมีลูก ๒ ตัว บัดนี้สูมาบอกขร่าวเหมือนลาง รอยพระญาเจ้าบ่เคยหนีเสิก ขึ้นขี่ช้างแก้วตัวไหย่ขางพล รอยตกหล่มเสียแก่ท่านชะรือ เราถ้าฟังเมือเดือน ๔ คุจักส้อมผีอารักข์ไหย่ หื้อไพตามไต่รักษาพระญาเจ้าตนเปนผัวรักแห่งคุชะแล

ยามนั้น ฝุงแกวแลแมนตาทอกเอาริพลตั้งหน้าฮยู่ถ้าดารบขุนเจือง ขุนเจืองยกริพลเข้าทุบ ฝุงแกวแมนเอาริพลเข้า*คุม*[3] หลุบเอาพระญาเจืองข้าตายที่ขัวหริน [4] พระญาเจืองตายที่นั้น ริพลขุนเจืองมีติ้วตื้อ ๕ ล้าน เข้า *คุม* [5] เอวซากพระญาเจืองได้แล้วเอาใส่ช้างแก้วออกมาเมือง เอาคราบเจ้ามาส่งสการยังเมืองเงินยาง วันนั้นแล

ขุนเจืองอายุได้ ๓๖ ได้เปนพระญา*ปราบ ๒ เมือง* [6] ฮยู่เมืองเงินยาง ๒๔ ปีล ฮยู่เมืองแกวพระกัน ๑๗ ปีล อายุได้ ๗๗ ไพสู่ปรโลก ๑๙ ชั่วราชชวงส์แล ฯ

ลูกขุนเจืองชื่อลาวเงินเรือง อายุ ๓๓ ปีล เปนพระญาแทนพ่อได้ ๒๖ ปีล อายุได้ ๕๙ ไพสู่ปรโลก ๒๐ ชั่วราชชวงส์แล ฯ

ลูกลาวเงินเรือง [7]ชื่อลาวชื่น อายุ ๔๑ ปีล เปนพระญาได้ ๒๑ ปีล อายุได้ ๖๒ ปีล ไพสู่ปรโลก ๒๑ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกลาวชื่นชื่อลาวมิ่ง อายุ ๒๕ ปีล เปนพระญาแทนพ่อได้ ๒๑ ปีล อายุ ๔๖ ปีล ไพสู่ปรโลก ๒๒ ชั่วราชชวงส์ ฯ

ลูกขุนมิ่งชื่อขุนเมิง อายุ ๓๕ ปีล เปนพระญาแทนพ่อได้ ๒๕ ปีล อายุ ๖๐ ปีล สู่ปรโลก ๒๓ ชั่วราชชวงส์แล ฯ

ลาวเมิงมีลูกชายผู้ ๑ มีรูปโฉมอันมากนักชื่อลาวเมง เจ้าลาวเมิงผู้พ่อจิ่งมีปัณณาการไพขอเอาลูกสาวท้าวรุ่งแก่นชายผู้กินเมืองเชียงรุ่ง ชื่อนางอั้วมิ่งจอมเมือง ทรงรูปโฉมโนมพรัณณะอันงาม เพื่อจักเอามาเปนปิยชายาแห่งเจ้าลาวเมง หั้นแล

ท้าวรุ่งแก่นชายคือมีใจยินดี จิ่งเบิกชื่อลูกสาวแห่งตนว่านางเทพพะคำขร่าย แล้วคือแต่งเข้าของเงินคำ เครื่องง้าอลังการ ข้ายิงข้าชาย อุ่มหื้อแก่ลูกตน มาเปนเมียแห่งเจ้าลาวเมงหั้นแล เจ้าลาวเมงอายุ ๓๕ เปนพระญาแทนพ่อ กะทำนางท้าวเทพพะคำขร่ายเปนอัคคมเหสีเทวี เปนไหย่แก่นางทั้งหลาย ๕๐๐ คน

---

[1] ฉบับหลักและฉบับ จศ.๑๒๔๔ ว่า*สิ้นแลนลิ้แค้ก้อนผา* ฉบับวัดพระหลวงว่า *สิ้นแลนลิ้แก่ ก้อนผา*

[2] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เปน *หม้อง*

[3,5] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เปน *กุม*

[4] ฉบับหลักและฉบับ จ.ศ. ๑๒๔๔ ตรงกัน แต่ฉบับวัดพระหลวง เปน หัวขัวหริน

[6] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเปน *ปราบเมือง*

[7] ทุกฉบับตรงกัน เปน *ลูกพระญาเงินเรือง*

อยู่บ่นานเท่าใด ยังมีในวัน ๑ เปนวันเดือน ๘ เพง ในรัตติงยามจักใกล้รุ่ง นางเทวีหันนิมิตรฝัน [1] ว่า ตนนอนอยู่เหนืออาสสนาอันมีสรีสวัสสดี หันดาว*ประกาย* [2] ยาดแต่อากาสลงมาหนทักขิณทิสสะเข้าปากนาง นางกลืนลงท้องยินชุ่มเยนนัก นางคีสะดุ้งตื่นรุ่งเช้า นางจิ่งไพไหว้พระญาตามดั่งนางหันนิมิตรฝันชุ่ประการ พระญาคีหาหมอผู้รู้ทวายนิมิตรฝันมาถาม หมอคีทวายว่า คำฝันอันนี้เปนมังคละดีนัก นางเทวีจักทรงคัพภะมีลูกชายผู้ประเสิฐ จักได้ปราบบ้านเมืองหนทักขิณทิสสะตราบต่อเท้าเถิงสมุทท์เปนแดน*มีหั้นชะแล* [3]

เมื่อนั้น นางพระญายินดีคีหื้อของรางวัลแก่หมอมากนัก นางพระญาคีรักษาคัพภะ*แห่งตน* [4] ได้ ๑๐ เดือน บอรมวณแล้วคีประสูตได้ลูกชายผู้ประเสิฐ เกิดมาด้วยสวัสสดีในปลี*เปิกเส็ด ตำนาน ๑ ว่าปลีกัดใค้* [5] เดือนเจียง แรม ๙ ค่ำ วันอาทิตย์ยามพาดรุ่ง ฤกษ์ ๘ ตัวชื่อปุสยะ สกราชอนุรุทธะคือจุฬสกราชได้ ๖๐๑ ตัวหั้นแล ในเมื่อราชกุมารเกิดมาได้เดือน ๑ พระญาลาวเมงตนพ่อคีใช้ไพบอกท้าวรุ่งแก่นชาย อันเปนพ่อเมียหื้อรู้ว่าหลานเกิดมาหั้นแล ท้าวรุ่งคีมาด้วยปริวารแห่งตนอันมากนัก เจ้าพระญาลาวเมง คันว่าท้าวรุ่งแก่นชายมาเถิงแล้ว คีป่าวเสนาอามาจจ์มนตรีนครวาสีทังหลาย พร้อมเพียงกันกะทำมังคละสู่เข้าทูนขวัน ราชกุมารด้วยเครื่องหลอนเดือน เพื่อหื้อราชกุมารมีสรีทีฆาอายุยืนยาว พระญาลาวเมงแลท้าวรุ่งแก่นชายอันเปนปู่ย่าตายาย พร้อมกันใส่ชื่อราชบุตรว่า เจ้ามังราย หื้อฟัดชื่อพ่อว่าเมง ชื่อปู่ตาว่ารุ่ง หื้อถูกว่าลูกท้าวเมงหลานท้าวรุ่ง จิ่งว่า มังราย ลูกนางท้าวเทพพะคำขร่ายเชียงรุ่ง หื้อฟัดทังชื่อ *พ่อแม่ปู่ตา* [6] หั้นแล ท้าวรุ่งแก่นชาย คันว่ากะทำมังคละแก่หลานตนแล้ว คีเมือสู่เมืองแห่งตนวันนั้นแล

เจ้าลาวเมงอายุ ๓๕ ปลี เปนพระญาแทนพ่อได้ ๔๐ ปลี อายุ ๗๕ ไพสู่ปรโลก ๒๔ ชั่วราชชวงส์ ๆ

ส่วนเจ้าราชบุตรตนชื่อมังราย อายุได้ ๒๑ ปลี ได้เปนพระญาแทนพ่อในปลีกัดเม็ดจุฬสกราชได้ ๖๒๑ ตัวในเมืองเงินยางวันนั้นแล เจ้าพระญามังรายได้เถิงน้ำมุทธาภิเสกแล้วท้าวได้ยินขร่าวสารว่า ท้าวพระญาอันอยู่ประเทสที่จิ่มใกล้เมืองตนชิงกันด้วยไพร่ไทที่ดินไร่นา ต่างคนต่างว่าหล้างเปนของตน ย่อมหื้อเปนทุกข์แก่ปัชชานราฏฐะบ้านเมืองมากนัก ท้าวคระนิงว่า บ้านเมืองอันใดมีผู้เปนใหย่หลายคน เปนทุกข์แก่ไพร่ไทมากนัก อัน ๑ คีมีคำสังกาแก่กันมากนัก ท้าวพระญาทังหลายฝูงนี้ แม่นเขาเปนเชื้อชาตแต่ปู่หม่อนคู เจ้าพระญาลวจังกราชะคีดี เชื้อเขานี้ติดพายเจ้าลาวครอบลาวช้าง บ่ได้น้ำมุทธาภิเสกหดหัวสักตนเท่าปู่คู่เจ้าพระญาลาวเกล้าอันเปนน้องเขาเจ้าลาวครอบลาวช้างนั้นตนเดียว ได้น้ำมุทธาภิเสกเปนพระญาสืบปรัมปรามาตราบต่อเท้าเถิงคุบัดนี้ อัน ๑ เครื่องราชภิเสก เปนต้น

---

[1] ปริวรรตตามอักขรวิธีในฉบับหลัก ในฉบับ จศ.๑๒๔๔ และในคัมภีร์ทั่วไปใช้ *นิมิตตระฝัน*

[2] ฉบับหลักและฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *พระกาย*

[3] ทั่วไปนิยมอ่าน "หมื่นชะแล"

[4] เติมตามฉบับ จศ.๑๒๔๔

[5] ปลีเปิกเส็ด ตรงกับ จ.ศ. ๖๐๐ และปลีกัดใค้ตรงกับ จ.ศ. ๖๐๑

[6] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ชื่อพ่อแ* (สิ้นสุดบรรทัด)ปู่ตาหั้นแล

ว่า*ดาบชัยหรอก*[1] แลมีดสรีกัญชัย แก้วแสงอันอุดมนักเปนของแต่เช่นปู่เจ้าลาวจงมา คู่ได้ทรงมาต่อเท้าบัดนี้ชู่อัน เขาฝูงเปนพระญาอยู่จิ่มใกล้คู บ่ได้น้ำมุทธาภิเสกดั่งคู่สักคน พ้อยจามานะต่อคู่ฉันนี้ ควรคู่ไพรบเอาเมืองเขาทังหลายฝูงนี้แล

ว่าอั้นแล้วเจ้าพระญามังรายจิ่งเอาริพลช้างมล้า*สกุลโยธา*[2] แห่งตนมากนักไพประจญปล่นเอาเมือง ๑ มีฝ่ายใต้เมืองแห่งตน กะทำหื้อย่อยไพด้วยอานุภาวะแห่งตน แล้วคี่ตั้งหื้อลูกขุนหื้ออยู่รักษา เมืองนั้นชื่อ*เมืองมอบ*[3] พายลุนคนทังหลายเรียกว่าเมืองบอบ ต่อบัดนี้แล ถัดนั้น ท้าวคี่ไพปล่นเอาเมือง ๑ บ่ได้ เจ้าเมืองพาครัวหนี เจ้าไพไล่เอาได้ ข้าเสีย แล้วแต่งหื้อลูกขุนกินอยู่รักษา เมืองนั้นปรากฏชื่อเมืองไล่ ต่อเท้าบัดนี้แล

ถัดนั้นท้าวไพปล่นเอาเมือง ๑ ได้ยามตระหวันค่ำ แล้วแต่งหื้อลูกขุนกินแลรักษาเมืองนั้นลวดได้ชื่อว่าเมืองเชียงค่ำ ต่อเท้าบัดนี้แล ถัดนั้น ท้าวไพปล่นเอาเมืองอัน ๑ เขาอยู่ในเวียงร้องว่า ตนข้าหากเปนเชื้อปู่เจ้าลาวช้าง เขาคี่แต่งบัณณาการออกต้อนรับเจ้ามังรายว่า ข้าแห่งเจ้าเหนือหัว ขอจุ่งหื้ออภัยยชีวิตแก่ตูข้าทังหลายเทือะ การสงครามมี ตูข้าขอเปนหัวหน้าอาสาแก่เจ้าเหนือหัวชะแล ว่าอั้น เจ้าพระญามังราย ร่ำเพิงว่า เขาว่าเปนเชื้อชาดปู่เจ้าลาวช้าง คี่หากมีแท้ เขายังมีคำครพยำคู คู่คี่เพิงไว้เมืองนี้หื้อเขากิน หื้อเขาเปนข้าอาสาแก่คูเทือะ อัน ๑ คู่คี่ได้ชัยชนะแพ้เขาแล้ว ว่าอั้น เมืองนั้นได้ชื่อชนะช้างพายลุนปรากฏว่า *เมืองเชียงชาง* [4] ต่อเท้าบัดนี้แล คำอันว่าเจ้าเหนือหัวคี่เกิดแต่นั้นมาแล

เมื่อนั้น เจ้าพระญามังราย จิ่งแต่งหื้อผู้กินเมืองเชียงชางเปนหัวหน้าไพติดตาม ชาวเมืองฝูงพ่ายหนีนั้น เถิงเมืองเก่าพ่อตนชื่อว่าเมือง*ราวพูเต้ารอย* [5] หันบ้านที่นั้นควรสนุกเพิงใจ จิ่งตั้งอยู่ที่นั้น สร้างหื้อเปนเมืองแล้วจากันว่า เต้ารอยยามดี ไพรบไหนคี่ได้ ฝูงลักหนีคี่ได้บ่น้อย มากกว่าร้อยหลายพัน เมืองเราทันที่นี้ จิ่งใส่ชื่อว่าเต้ารอย ต่อเท้าบัดนี้แล

เจ้าบังเกิดได้ลูกชายผู้ ๑ ในปลีเต่าเส็ด จุฬสกราชได้ ๖๒๔ ตัว อยู่บ่นานเท่าใดช้างมังคละเจ้ามังราย *ปล่อยไพหัวดอยหนวันออก* [6] เจ้าไพตามรอยช้าง หันประเทสที่ ๑ ข้างริมน้ำแม่กก มีม่อนดอยสูง *สะเกิง* [7] งามนัก ท้าวจิ่งครระนิงใจว่า เมื่อปู่คู เจ้าลาวจงสร้างบ้านหื้อปู่คูเจ้าลาวเกล้าอยู่ ได้ยินว่าเพิกตีนดอยผาเลาวันนั้น เมื่อปู่คูเจ้าลาวเครียงสร้าง *เมืองเงินยาง* [8] คี่จิ่มตีนดอยทังสาม คือ ดอยทุง ดอยท่า ดอยย่าเถ้าวันนั้นตีหลี เหตุดั่งนั้น ควรคูกะทำม่อนดอยหื้อเปนสะดือเมือง คือท่ากลางเมือง ควรชะแล เจ้าพระญามังรายจิ่งสร้างเวียงกวมดอยจอมทองหื้อมีท่ากลางเวียง สร้างในปลีเต่าเส็ด สกราช ๖๒๔ ตัว ปรากฏชื่อว่าเมืองเชียงรายหั้นแล ขุนเครื่องลูกอ้ายเจ้ามังรายคี่เกิดปลีเต่าเส็ด ปลีสร้างเวียงเชียงรายนั้น

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ. ๑๒๘๘ ฉบับวัดพระหลวง เป็น *ดาบไชยแลหอกแลมีดกันไชย* ฉบับหลัก เป็น *ดาบไชยหรอ* ซึ่งอาจอ่านเป็น *ดาบไชยหรอก* (ดาบชัยและหอก หรือ *ดาบชัยหรัว* คือดาบชัยอันมีที่มาจากชนชาติฮ่อ ก็ได้)

[2] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *สกุลเสนาโยธา*

[3] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *เมืองบอบ*

[4] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *เชียงเชียง*

[5] อาจอ่านเป็น ราวพูเตาร้อย ก็ได้

[6] ใช้ตามฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *เลียบไพหัวดอยหนวันออก*

[7] ทุกฉบับข้อความตางกัน แต่ความหมายไม่กระจ่าง

[8] ความในหน้า ๔ เรียกชื่อเมืองนี้ว่า *เมืองยางเงิน*

ลุนนั้นได้ ๓ ปลีเถิงปลีดับเป้า ๖๒๗ ตัว เจ้าคืบังเกิดได้ลูกชายแถมผู้ ๑ ชื่อว่า *เจ้าขุนคราม* [1] อยู่ลุนนั้นได้ ๓ ปลี เถิงปลี *เบิกสี* [2] เจ้ามังรายไพอยู่เมืองฝางได้ปลี ๑ ในปลีกัดไส้ เจ้ามังรายเอาริพลไพปล่นเอาเมืองผาแดงเชียงของ*อันลูกหลานลาวครอบส้าง นั้น* [3] ผู้กินเมืองเชียงของชื่อว่าคำรอง ได้เมืองเชียงของแล้วแต่งลูกขุนผู้ ๑ กินเมือง แล้วคืนมาอยู่เมืองฝาง เลี้ยงดูเสนาอามาจจ์แก้วหานมากนัก ท้าวได้ลูกชายแถมผู้ ๑ ใส่ชื่อว่า *เจ้าขุนเครือ* [4] ในปลีกัดไส้ สกราชได้ ๖๓๑ ตัวนั้น ลุนนั้นเจ้าขุนเครืออายุได้ ๖ ปลี เถิงปลีกาบเส็ดอายุเจ้ามังรายได้ ๓๖ เอาริพลไพปล่นเอา *เมืองเชริง* [5] ผู้กินเมืองเชริงชื่อขุนรอง ได้เมืองแล้วแต่งลูกขุนกินเมืองแล้วเอาริพลคืนมาอยู่เมืองฝาง เลี้ยงดูเสนาอามาจจ์ ๓ วัน ๓ คืน แล้วคือยู่เสวิยราชสมบัติด้วยสวัสสดีสนุกสุขสำราญ ไพร่ยุค้า ข้ายุขายชู่อัน มีแล

เมื่อนั้น ชาวพ่อค้าเมืองหริภุญช์ไพค้าขายเถิงเมืองฝางหลายชุมนัก เจ้ามังรายจิ่งหาพ่อค้ามาถามดูว่าเมืองหริภุญช์ที่สุอยู่โพ้น ยังสมริทธีรู้ว่าบ่สมริทธีเปนฉันใดพ่อค้าทังหลายไหว้ว่า เมืองหริภุญช์ที่ตูข้าอยู่โพ้น คืสมริทธีด้วยเข้าของมากนัก พ่อค้าทางบก ทางน้ำเทียวมาค้าชู่เมือง ทางน้ำคืเถิงเมืองโยธิยาคืมาค้าเถิง ยุท่างค้าขาย ชาวเมืองคืสมริทธีเปนดีมากนักแล พระญาซ้ำถามแถมว่า พระญาเจ้าเมืองสุยังสมริทธีด้วยริพล ช้างมล้าข้าฅนสรีสมบัตบ้านเมืองเปนดั่งรือชา พ่อค้าทังหลายไหว้ว่า พระญาเจ้าในเมืองตูข้าโพ้น สมริทธีด้วยช้างมล้าข้าฅนมากนัก ควรสนุกบัวรมวณด้วยสมบัตชู่เยื่องดีหลีตาย

พระญามังรายได้ยินว่าเมืองหริภุญช์สมริทธีนัก ลวดบังเกิดโลภจิตต์มักใคร่ได้มาเปนเมืองตน จิ่งจากับด้วยเสนาทังหลายว่า เราได้ยินข่าวว่าเมืองหริภุญช์สมริทธี ดีนักกว่าเมืองเราว่าอั้นนา ฉันใดจักได้มาเปนเมืองของเรา หื้อท่านทังหลายพิจจรณาดู เสนาทังหลายไหว้พระญาว่า เมืองหริภุญช์โพ้นสมริทธีแท้แล ได้ยินว่ามีเตชริทธีอานุภาวะสักดิ์สวาสดร์นัก เพื่อว่ามหาธาตุสัพพัญญูเจ้าตั้งอยู่ในเวียงนั้น มีอารักษ์เสื้อบ้านเสื้อเมืองชุมขางรักษาดีนัก จักปองเอายังยากชะแล เจ้าเหนือหัวจุ่งร้ำเพิงดูเทือะ

เมื่อนั้น ยังมีขุนผู้ ๑ ชื่ออ้ายฟ้า พระญามังรายเลี้ยงหื้อเปนนายหนังสือแลเก็บส่วยเชา รู้ใต้ถ้อยตัดคำฉลาดอาจรู้ชู่อัน อ้ายฟ้าจิ่งไหว้พระญาว่า เจ้าเหนือหัวใคร่ได้เมืองหริภุญชัยเปนเมืองเจ้า บ่ยากแล *พระญาว่า* [6] เหตุใดมึงว่าบ่ยาก เมืองนั้นสมริทธีด้วยริพลผู้แก้วผู้หานช่างริพรองมีมากนัก เปนฉันใดท่านว่าบ่ยากนั้นชา อ้ายฟ้าไหว้พระญาว่า เราจักไพรบเอาด้วยกำลังริพลโยธาบ่หวนจักได้ เท่าว่าเราจักรบเอาด้วยปัญญายุทธะ คือริปองเอาด้วย *เภโทบาย* [7] อันใดอัน ๑ คือจิ่งจักได้ด้วยสวัสสดีชะแล พระญามังรายถามว่า

---

[1] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เจ้าขุนคาม*

[2] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ปลีสี*

[3] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *อันเปนลูกหลานลาวครอบส้างนั้น*

[4] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เจ้าขุนเคือ*

[5] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เมืองเชรือง* และเขียน *เมืองเชิง* ก็มี

[6] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักมีเครื่องหมายให้รู้ว่าข้อความบกพร่อง แต่ไม่มีข้อมูลอื่นมากไปกว่านั้น

[7] ฉบับหลักเป็น *เภโทบลาย* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เธรุบาย*

เถ้าฟ้าเหิย คำอันมึงว่าจักไพปองเอาด้วยอุบายนั้น จักกะทำฉันใดเล่า อ้ายฟ้าไหว้ว่า คำอันจักริปองนั้น เปนอันเลิกแลบ ไป่ควรส่ำแดงในที่ชุ่มนุม ควรส่ำแดงแก่มหาราชะเจ้าที่สงัดจิ่งดีดาย

เถิงยามสงัด อ้ายฟ้าจิ่งเข้าเฝ้าพระญาแล้วไหว้ว่า คำอันข้าเจ้าจักไพปองนั้น ฉันนี้ ขอเจ้าเหนือหัวจุ่งว่าข้าเถ้านี้ผิดอาชญาเยื่องใดเยื่องนึ่ง แล้วเจ้าเหนือหัวตริแต่งลิบล้อนเอาครอบครัวลูกเมียช้างมล้าข้าคนเข้าของแห่งข้าเถ้าเสียนับเสี้ยง แล้วจุ่งขับข้าเถ้าหนีจากเมือง เจ้าเหนือหัวเท่าหื้อเข้าของแต่แลน้อย กับคนพออุปฐากใช้สอยแต่สมควร แล้วข้าเจ้าจักหนีไพเพิ่งพระญายีบายังเมืองหริภุญช์ แล้วข้าเถ้าจักส่ำแดงทุกข์โทษว่า ข้าเถ้าบ่มีโทษอันใดสักเยื่อง เจ้าพระญามังรายฟังคำส่อว่าข้าผิดอาชญา แล้วคึจัดเอาครอบครัวลูกเมียเข้าของข้าฅนแห่งข้าเสียแล้วขับข้าหนี ข้าจิ่งมาเพิ่งสมพารเจ้าเหนือหัวตนมีมหากรุณาแลชอบธัมม์ดาย ว่าอั้น แล้วพระญายีบาคึจักเชื่อคำข้าเจ้า บ่ฮ่าชะแล ทีนั้น ข้าจักกะทำชาวเมืองหื้ออยู่ในคำผู้ข้า เยื่องฉันใดชาวเมืองหริภุญช์บ่ยินดีกับด้วยพระญายีบา ข้าเจ้าจักกะทำด้วยอุบายซู่เยื่อง ฉันใดชาวเมืองหริภุญชัยยินดีด้วยบุญสมพารเจ้าเหนือหัว ข้าคึจักกะทำตวงได้ เมื่อใดชาว เมืองอยู่ในคำแห่งข้าแล้ว ข้าคึจักรีบใช้มาไหว้สาเจ้าเหนือหัว หื้อยกริพลลงไพปล่นเอาเมืองทีนั้น เจ้าเหนือหัวคึจักได้เปนพระญาในเมืองหริภุญชัย บ่ฮ่าชะแล คำอุบายข้าเถ้ามีฉันนี้แล

เจ้ามังรายได้ยินคำอุบายของอ้ายฟ้าจักไพปองเอาพระญายีบาฉันนั้น ยินดี ว่าชอบราชชการอยู่ แล้วเจ้าพระญามังรายหื้อกะทำ*เภโทบาย* [1] จัดเอาครอบครัวเข้าของเงินคำอ้ายฟ้าซู่อัน แล้วขับอ้ายฟ้าหนีจากเมืองดั่งว่านั้น ในปลีกาบเส็ด สกราชได้ ๖๓๖ ตัว อ้ายฟ้าคึออกหนีไพเพิ่งพระญายีบาในเมืองหริภุญชัยฉันดั่งว่านั้น หั้นแล อ้ายฟ้าหนีไพเพิ่งพระญายีบาคึบอกแก่พระญายีบาเปนเภโทบายตามคำคึดแห่งตน วันนั้นแล

พายหลังอ้ายฟ้าไพแล้วนั้น เจ้ามังรายคึหื้อลูกตนผู้พี่ชื่อ*เจ้าขุนเครื่อง* [2] อยู่รักษาเมืองเชียงราย พั้นดั่งตนพระญามังราย คึเอาริพลมาเสวิยราชสัมปัตติในเมืองฝางวันนั้นแล อยู่ได้ปลี ๑ ในปลีดับใค้ ยามนั้นอายุเจ้ามังรายได้ ๓๗ ปลี เจ้าขุนเครื่องผู้ลูกอ้ายได้ ๑๓ ขุนครามผู้กลางได้ ๑๐ ปลี ขุนเครือผู้น้องซ้อยได้ ๖ ปลี ในปลีดับใค้นั้น ขุนเครื่องอยู่เมืองเชียงรายจักเยียะคดแก่พ่อ ว่า พ่อคูไพรบเอาบ้านเมืองได้ ๒ เมือง ๓ เมือง คึบ่ว่าจักหื้อคูกินสักเมือง ยังมีผู้ ๑ ชื่อว่า *ขุนไสเลียง* [3] หากเปนข้าเกล่า เปนใจกับขุนเครื่อง จิ่งพากันขับฅนเข้าแครงอยู่ใน *เวียงเชียงราย* [4] หมายว่าจัก*ชิงเอาเมืองพ่อตนกิน หั้นแล* [5]

เมื่อนั้น เจ้ามังรายอยู่เมืองฝาง รู้ขร่าวว่าขุนเครื่องกับขุนไสเลียงสมคบกันเอาหมู่เข้าแครงอยู่ในเวียงเชียงรายแท้ จิ่งคระนิงใจว่า คูผู้เปนพ่อยังไป่ไพสู่ปรโลกเทื่อ คูคึยัง เปนผู้มี

---

[1] ฉบับหลักเป็น *หื้อเธรุบาย* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *กะทำเธรุบาย*

[2] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เจ้าขุนเครื่องผู้พี่อ้าย*

[3] ฉบับหลักและฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *ขุนไสเรียง*

[4] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *เวียงราย*

[5] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *จักชิงพ่อตนกินเมือง หั้นแล*

อานุภาพปราบบ้านเมืองทังมวล ดั่งมันผู้ขุนเครื่องนี้มีบุญอันหน้อย มันพ้อย จักชิงคูกินเมืองฉันนี้ คุเพิงอุบายเอามันหื้อได้แล พระญามังรายจิ่งหาข้าเกล่าอันเคยไว้เนื้อเชื่อใจผู้ ๑ ชื่อขุนอ่อง จิ่งแต่งคำอุบายหื้อแก่ขุนอ่องว่า มึงจุ่งเอาคำคูไพหาขุนเครื่องลูกคู ยังเมืองเชียงราย ว่า บัดนี้ พ่อเจ้าคูฝันหันเจ้าคูเปนปีก *บินไพในอากาส* [1] เปนเพื่อนนกแหลว ไพจับซากผีอยู่ พ่อเจ้าคูร้อนใจนัก เยาว่าเจ้าคูตายไพเกิดท้องผี พ่อเจ้าคูจิ่งหื้อข้ามาหาเจ้าคูเมือผูกมือทือขวันหื้อเจ้าคูอยู่หมั้นยืน ว่าฉันนี้ ขุนอ่องรับเอาคำเจ้ามังราย แล้วคีไพหาขุนเครื่องยังเชียงราย บอกตามคำเจ้าตนหื้อขุนเครื่องได้ยินทุกอัน ขุนเครื่องได้ยินคำอุบายอันนั้น คีคระนิงใจว่าพ่อคูคียังรักคูฉันนี้นอ ว่าอั้น แล้วคีขึ้นขี่ช้างมากับด้วยขุนอ่อง หั้นแล

เมื่อนั้น เจ้ามังรายบังคับชายผู้ ๑ ยิงหน้าไม้แม่นนัก ชื่อ*อ้ายเผียน* [2] ถือหน้าไม้ปีนอยาไพผกอยู่หนทาง คันขุนอ่องนำขุนเครื่องขี่ช้างมา อ้ายเผียนคีเอาหน้าไม้ยิงขุนเครื่องตาย หั้นแล ในที่ขุนเครื่องตายนั้น ที่นั้นราบเพียงงามนัก จิ่งส้างที่นั้นหื้อเปนเวียงเรียกว่าเมืองยิง ต่อเท้าบัดนี้แล เจ้าพระญามังรายจิ่งว่า ขุนเครื่องมันได้ครบมิตรผู้ร้ายคีตามกัมม์มันแล เจ้ามังรายคีเอาริพลไพเลิกซากส่งสการขุนเครื่องเสียยังเมืองเชียงราย แล้วเจ้าคีเสวิยสมบัตยังเมืองเชียงราย หากังวลอนตรายบ่ได้ คีมีวันนั้นแล

ตหา ในกาละนั้น ยังมีพระญาแกวผู้ ๑ ชื่อท้าวแก่นพงสา เปนลูกท้าวผาเรือง-แม่นคำขา เปนหลานเจ้าพระญาเจืองได้เปนพระญาแทนพ่อยังเมืองพระกัน คือเมืองแกวรู้ข่าวว่า เจ้าพระญาในเมืองลวราชะเชียงรายโพ้น เปนเชื้อสายเผ่าพันธุ์อันเดียวกันดีหลีบัดนี้ได้ยินข่าวว่าท่านจักละวางเมืองตนไว้ จักไพเอาเมืองหริภุญชัยว่าอั้นนา คูยังร่ำเพิงต่อเจ้าพระญามังรายอันเปนเชื้อชาตแห่งคูนา คูยังใคร่ไพเยี่ยมยามถามข่าวลุงตา ลวดจักเอา *เครื่องราชอุตตมภิเสก* [3] ไพอภิเสกพ่ออาวคูเจ้ามังราย หื้ออยู่หมั้นกินยืน มีเตชนุภาวะมากนัก คูยังคึดฉันนี้นา เสนาทังหลายขานว่า คำอันเจ้าเหนือหัวคึดใจนั้นควรนักแล ว่าอั้น

แล้วเจ้าพระญาแก่นพงสาหื้อแต่งเอาเครื่องราชาภิเสก แลเยื่องแลร้อยแปดกับหอยสังข์ทักขิณาวัฏฏ์กระหวัดเกี้ยวขวา แล้วคีแต่งลูกตนหื้ออยู่รักษาเมืองตน แล้วคีมาด้วยยัสส-ปริวารมารอดเมืองลาว ตั้งทัพอยู่ริมแม่ของทัดสบแม่ชัน แล้วใช้อามาจจ์ผู้ ๑ มาไหว้เจ้ามังรายว่า หลานแห่งเจ้า พระญาแก่นพงสา ลูกท้าวผาเรืองแม่นคำขา หลานเจ้าพระญาเจือง หากเปนราชชวงส์เจ้าเหนือหัว เอาเครื่องอุตตมภิเสกแลเยื่องแล ๑๐๘ จักมากะทำมุทธาภิเสกเจ้าเหนือหัวเปนเอกราชะ บัดนี้มารอดจอดอยู่ข้างน้ำแม่ของทัดสบแม่ชัน จิ่งใช้ผู้ข้ามาไหว้เจ้าเหนือหัว หื้อรู้ข่าวดีหลีแล

เมื่อนั้น เจ้ามังรายได้ยินคำอามาจจ์ผู้นั้นแล้วคียินดีมากนัก จิ่งหื้อแต่งปัณณาการของฝากไพต้อนรับเจ้าพระญาแกวมากนัก กับแต่งดาเลี้ยงดูริพลทังหลายด้วยเข้าเหล้า ชิ้นปลาอาหารมากนัก บ่หื้อกลั้นอยากสักตน อยู่สองวันสามวันเถิงวันดี เจ้าพระญาแก่นพงสาคีมากะทำมุทธาภิเสกเจ้าพระยามังรายด้วยเครื่องอุตตมภิเสกแลเยื่องแล ๑๐๘ ชู่อัน เจ้าพระญาแก่นพงสาคีถวายพอรปวอรอันยิ่ง ด้วยคำว่า ชยตุ ภวํ มหาราชะเจ้าจุ่งประจญแพ้ข้าเสิก็สตรูทังมวลในทิสสานุทิสสะ ตั้งอยู่ด้วยรัชชภาวะจำเริญราชชสมบัต ด้วยสิทธิวุฑฒิ

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๘ ฉบับหลัก เป็น *บินไพ*

[2] ทุกฉบับเป็น *เผียน* ซึ่งอาจอ่านเป็น *เผี้ยน* หรือโองไปถึง *แผน* ก็ได้

[3] ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น *เครื่องอุตตมภิเสก*

ความปราถนาเยื่องใด จุ่งสมริทธีแก่พระราชะเจ้า จุ่งหื้อมีสรีฑีฆาอายุหมั้นยืนยาว ร้อยซาวขวบเข้าพระวัสสา จุ่งมีแก่มหาราชะเจ้าเทิอะ ว่าฉันนี้หั้นแล

เจ้าพระญาแก่นพงสาคํจากับด้วยเจ้าพระญามังรายว่า ปู่หม่อนแห่งข้า เจ้าพระญาเจืองหากเปนพระญาปราบในลวรัฏฐะ แล้วได้ไพปราบเมืองแกว เสวิยราชชสมบัตในเมืองแกว จิ่งมีลูกหลานสืบสายมาเถิงตัวข้า บัดนี้ข้าอันเปนเชื้อชาตวงสาอันเดียวกันกับด้วยเจ้าเหนือหัวดีหลีแล อัน ๑ เชื้อชาตแห่งเราแห่งอาวน้องพ่อข้า ๒ คน คนผู้ ๑ ชื่อยี่คำหาว ไพเปนพระญาในเมืองล้านช้าง ผู้ ๑ ชื่อว่าชุมแสงเปนผู้น้อง ไพเปนพระญาในเมืองนันทปุรีเมืองน่าน ตัวข้าเปนลูกท้าวผาเรืองแม่นคำขา กินเมืองแกวพระกัน เสี้ยงเช่นพ่อข้าไพสู่ปรโลกแล้ว ข้าคํได้เปนพระญาแทนพ่อ พระญาหรือเจ้าลุ่มฟ้าเอาท้าวพระญาทังหลายมาอภิเสกข้ายังพูเหิดหื้อเปนใหญ่เปนพระญาปราบเมืองแกวทังมวล เปนดั่งพระญาหรือเจ้าลุ่มฟ้าเพาภิมานอภิเสกปู่ข้าเจ้าพระญาเจืองวันนั้นแล คนข้าหากเปนเชื้อชาตเจ้าเหนือหัวแล ทีนี้ข้ามากะทำอุสสาภิเสก เจ้าเหนือหัวจุ่งเสวิยราชสมบัตด้วยสุขเทิอะ ว่าอั้น แล้วเจ้าพระญาแก่นพงสาคํอำลาเจ้าพระญามังรายตนเปนเคล้าราชกระกูลแห่งตน แล้วคํเมือเสวิยราชสัมปัตติในเมืองแกว สืบราชปเวณีมาต่อเท้าบัดนี้แล ย่อมเปนเชื้อชาตลวจังกราชะสืบมาแล ท้าวพระญาทังหลาย คือเมืองหรือ เมืองแกว เมืองแมนตาทอกขอกฟ้าตาฮืน เทียรย่อมกลัวขามแต่พระญาหนลาวเรามากนัก เหตุเจ้าพระญาเจืองได้ไพยุทธกัมม์สงคราม ได้ข้าพระญาแกวผู้ชื่อว่าท้าวกวาตาย แล้วได้ไพเปนพระญาในเมืองแกวพระกัน ปราบเมืองแกวทังมวล เตชนุภาวะอันแก้วหานพายเมืองลาวคํยังตั้งอยู่ตราบเท้าบัดนี้ พระญาหรือ พระญาแกว พระญาแมนตาทอก ลวดยังกลัวขามหนเมืองลาวเราต่อเท้าบัดนี้แล นิทานตำนานพระญาแกวชื่อท้าวแก่นพงสามากะทำราชภิเสกเจ้าพระญามังราย คํแล้วเท่านี้ก่อน เปนห้อง ๑ ก่อนแล

ถัดนั้นมาเถิงปลีรวายใจ้ สกราชได้ ๖๓๘ ตัว เจ้าพระญามังรายยังอยู่เมืองเชียงรายคระนิงใจว่า คูแต่งอุบายหื้ออ้ายฟ้าไพปองเอาเมืองหริภุญชัยด้วยเภทุบาย คํไปส่งขร่าวมาหื้อคูรู้สักเยื่องสักอันเทื่อ ในหว่างอันนี้ คูควรไพปล่นเอาเมืองพูยาว[1]ชะแล ว่าอั้น แล้วคํยกเอาริพลสกุลเสนาโยธาไพเถิงที่ ๑ แดนเมืองเชียงรายกับแดนเมืองพูยาว [2] ต่อกัน ที่นั้นชื่อว่า*บ้านดอย* [3] พระญางำเมืองเจ้าเมือง*พูยาว* [4] รู้ขร่าวว่าพระญามังรายยกริพล ไพ พระญางำเมืองคํยกริพลออกมาว่าจักมาต้อนรบพระญามังรายที่บ้านดอย ทีนั้น เจ้าพระญาทังสองต่างคนคํต่างยกริพลเข้าชูกัน พ้อยบ่รบกัน ลวดมีไมตรีกับด้วยกัน เหตุว่าเวรานุเวรบ่มีแก่กันแต่ภวชาติอันก่อน พระญาทังสองคํใช้มนตรีผู้รู้ *สือคำเมือง*[5] ไพมาหากัน ลวดกะทำไมตรีสนิทติดต่อกันเปนทัฬหสาระหมั้นแก่นกับด้วยกัน เจ้าพระญามังราย จิ่งเรียกพระญางำเมืองว่า *เรือนเดียว* [6] พระญางำเมืองคํมีความชมชื่นยินดี จิ่งฝากแคว่นแก่พระญามังรายพุ่นปากนา ๑ มีคน ๕๐๐ หลังเรือนแก่พระญามังราย จิ่งเข้ามาแคว่นเชียงราย เพื่ออั้นแล

[1,2,4] หมายถึงเมืองพะเยา ทั้งนี้มีการใช้ *พูยาว* และพระยาว สับกันเสมอ และในช่วงหลังของตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่นี้ มักใช้ *พระยาว* เป็นคำหลัก

[3] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *บ้านดาย*

[5] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *สืบคำเมือง*

[6] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ระเรือนเดียว*

เจ้าพระญาทั้งสองกะทำมิตรเชิ่งกันไพมาเปนทัฬหะหมั้นแก่นแล้ว ต่างตนต่าง เมือสู่เมืองแห่งตนวันนั้นแล ในที่พระญาทั้งสองจักรบกันแลบ่ได้รบนั้นชื่อว่าราดบ้าน ลำดับต่อมาต่อเท้าบัดนี้แล

อปรภาเค พายหน้าแต่นั้น ยังมีพระญาตน ๑ ชื่อพระญาร่วงเปนเจ้าเมือง *สุโขทัย* [1] พระญาร่วงนี้เปนลูกนางผีเสื้อชื่อ *กังลี* [2]นางหันพรานป่าผู้ ๑ มีรูปโฉมอันงาม จิ่งกุมเอาไพเปนผัว จิ่งได้ลูกชายผู้ ๑ ได้มาเปนพระญาร่วงแล พระญาร่วงกับพระญางำเมืองคึ่เปนมิตรรักกัน ไพมาหาสู่กัน ไว้เนื้อเชื่อใจกัน พระญาร่วงเทียรย่อมไพดำหัวยังแม่ของ เอาช้างมาเปนหมู่เปนฝูงกลายเมืองพูยาวไพ หนทางอันพระญาร่วงเอาริพลแลหมู่ช้างเทียวไพมานั้นลวดเลิกึเปนแม่น้ำไพ เมื่อลูนคนทังหลายเรียกว่าแม่ร่องช้าง ต่อเท้าบัดนี้แล

เมื่อนั้น ยังมี *นางเทวีพระญางำเมืองผู้ ๑* [3] ชื่อนางอั้วเชียงแสน มีรูปโฉมอันงามนัก นางผู้นั้นมีใจเคียดแก่พระญางำเมืองด้วยเหตุดั่งนี้ ยังมีในวัน ๑ นางอั้วเชียงแสนกะทำสู่ขวันพระยางำเมือง พระญาทักว่า นางพระญามาสู่ขวันคูปางนี้ แกงอ่อมลำดี เท่าว่าถ้วยกว้าง น้ำแกงมากไพหน้อย ๑ ว่าอั้น นางพระญาเข้าใจว่าพระญางำเมืองมาย่าว่าแก่ตนลวดเคียด บ่มักมาสู่มาหาพระญางำเมืองที่เวียงเชียงสุม นางจิ่งยินดีมีใจใคร่มักพระญาร่วงอันเทียวมาดำหัวแลจอดยั้งอยู่พายนอกเวียง พระญาร่วงรู้ว่านางอั้วเชียงแสนมีใจมักตนคึ่ฮ่องไพอยู่นอนกับด้วยนางหลายทีนัก พายลูน พระญางำเมืองรู้ว่าพระญาร่วงมาสู้เมียตนจักปองเอาพระญาร่วงด้วยดี จิ่งอุบายหื้อพระญาร่วง *มากินแกม* [4] พระญาร่วงรู้คิง บ่มาจาคำตอบว่า พระญางำเมืองเปนผู้น้อยกว่าคู พ้อยจักหาคูไพฉันนี้ บ่ไพแล ว่าอั้น

พระญางำเมืองได้ยินคำพระญาร่วงกล่าวนั้นเคียดนัก จิ่งหาบ่าวตนผู้ ๑ ชื่อหานบังนั้นมา แล้วใช้หื้อไพปองเอาพวกน้อยผู้ ๑ อันเปนหลานพระญาร่วง มันได้เรียนสาสตรสิลป์อาคมกับพระยาร่วงดีนัก หานบังคึ่ไพปองยับเอาได้ตัวพวกน้อยหลานพระญาร่วงนั้นมาถวายพระญางำเมืองเจ้าแห่งตน พระญางำเมืองคึ่ถามพวกน้อย พวกน้อยคึ่กล่าวไหว้พระญา ว่า พระญาร่วงกับนาง *อั้วคำเชียงแสน* [5] มักกัน ได้มาอยู่นอนด้วยกันมีแท้ ว่าอั้น พระญางำเมืองพ้อยซ้ำถามว่า ในคราวนี้บ่หันพระญาเจ้ามึงมากับด้วยหมู่ช้างมล้ายัสสปริวารมากลายเมืองคู พระญาเจ้ามึงเว้นไพทางใด รู้ว่ากะทำตัวแปลกปลอมไพเปนฉันใด พวกน้อยกลัวอำนาจพระญางำเมือง บ่อาจจักอำได้จิ่งไหว้พระญาว่า พระญาร่วงรู้คิงว่ามหาราชะเจ้าจัก *คอย* [7] เอาตัว ลวดบ่มาด้วยเพสอันเปนพระญา บางคราบคึ่ขี่ช้างขึ่มล้าปลอมหมู่มาคึ่มี บางคราบเนรมิตเปนกวางคำไพก่อนหมู่คึ่มี แล้วไพดำหัวยังแม่ของฉันนี้แล

---

1 ปรับใช้ตามฉบับ จศ.๑๒๘๘ ว่า *สุโขไทย* ฉบับหลัก เป็น *สุโขไธย*

2 ชื่อนี้ปรากฏใน <u>โคลงนิราศหริภุญชัย</u> และ <u>พุทธเสนกชาดก</u> ว่า *กังรี* หรือ *กังชารี* ซึ่งศัพท์ที่ถูกควรเป็น *กินรี* คือนางกินรี

3 ทั้งสองฉบับเป็น *ยังมีนางพระญางำเมืองผู้ ๑*

4 ปรับใช้ตามฉบับ จศ.๑๒๘๘ ที่ว่า *มากินแกลม* ฉบับหลักว่า *มาแกม*

5 *นางอั้วเชียงแสน* และ *อั้วคำเชียงแสน* เป็นบุคคลเดียวกัน คำว่า *คำ* ที่เติมกับชื่อบุคคลนั้นเป็นคำเสริมนามให้เห็นว่าดีหรืองดงามมากขึ้น

6 ฉบับ จศ.๑๒๘๘ ว่า *คอย*

เมื่อนั้น พระญาง่ำเมืองซ้ำหาอามาจจ์แห่งตนผู้ ๑ ชื่อว่าท้าวมุง ฉลาดด้วยสาสตร-สิลป์มากนัก กับทังหานบัง หื้อไพเรียนเอาสาสตรสิลป์ทังมวลกับพวกน้อยผู้นั้นได้ แล้วพระญาง่ำเมืองคีหื้อสองขาไพปองเอาพระญาร่วงตวงได้ ขา ๒ คนคีสวาธิยายอาคมอันหื้อรู้ว่าพระญาร่วงเสกแตลงตนเปนอันใดหื้อรู้ ยามนั้นท้าวร่วงแตลงตนเปนกวางคำพาหมู่มากลายเมืองพูยาวแท้ ท้าวมุงกับหานบังคีสวาธิยายมนต์แตลงเปนหมา ๒ ตัวไล่*กวางคำ กวางคำแล่นแรงนัก*[2] ขาไล่ตามเอาบ่ทัน ท้าวร่วงพ้อยแตลงเปนรังต่อแขวนปลายไม้อยู่สูงนักท้าวมุงกับหานบังไล่ไพหันพระญาร่วงแตลงเปนรังต่อแขวนปลายไม้อยู่ ขาทังสองพ้อยแตลงเปนรุ้ง ๒ ตัวใหย่นัก ซูดรังต่อ ผ่าตีหื้อฟุ้งย่อยไพ ท้าวร่วงพ้อยแตลงเปนตุ่นตัว ๑ ใหย่นักแล่นเข้าอยู่ในรูสูงในเคล้าไม้ตีนต้น ๑ ท้าวมุงกับหานบังไล่ตาม หันรอยตุ่นตัวใหย่นักเข้าอยู่รูสูงในเคล้าไม้ตีน ขาขุดต้องรากไม้ต้นนั้น ว่า ตุ่นเข้าอยู่รูหนี้แล ต้องเอาตวงได้ ว่าอั้นไม้ต้นนั้นลวดได้ชื่อว่าต้นต้อง มาต่อเท้าบัดนี้แล ตุ่นตัวนั้นแล่นหนีออกทางรูเปลียวได้ ท้าวมุงกับหานบังไล่ตาม ท้าวร่วงแตลงเปนจุมปลวกอัน ๑ กะทำชฎาเกล้าตนเปนหมวดหญ้าอยู่เหนือจุมปลวก ขาทัง ๒ ไล่บ่หันท้าวร่วง เท่าหันจุมปลวกมีหมวดหญ้าฮองอยู่เหนือจุมปลวก ขารู้ว่าท้าวร่วง แตลงเปนจุมปลวกอยู่ ขายับเอาหมวดหญ้า*ชักรุนไพ* [2] เยียะไพคีเยียะสวาธิยายมนต์หื้อแก้ยังอาคมท้าวร่วงเพื่อบ่หื้อท้าวร่วงแตลงได้ ในที่นั้นลวดเรียกชื่อว่า รุน มาต่อเท้าบัดนี้แล

เมื่อนั้น ท้าวร่วงยินลำบากนัก อดบ่ได้จิ่งบอกว่า คูพระญาร่วงตาย ว่าอั้น ขาได้พระญาร่วงมาถวายแก่พระญาง่ำเมือง พระญาง่ำเมืองหื้อแปลงทับครอกขังไว้จิ่มปะตูเวียงเชียงสุมหนอาคไนย์ พระญาง่ำเมืองหื้อแต่งอาสสนาที่นอนหื้อแก่พระญาร่วงนอนเปนสุขนักแล ปะตูนั้นลวดว่า ปะตูสุขใส เมื่อพายลุนแปรไพว่าปะตูสบใส มาต่อเท้าบัดนี้แล

เมื่อนั้น พระญาง่ำเมืองร่ำเพิงว่า คูจักข้าท้าวร่วงกับเมียคูเสียคีได้แล เท่าว่า เมืองใต้กับเมืองคูจักเปนเวรแก่กันสืบสืบไพชะแล บ่ควรคูจักข้า อัน ๑ เมียคูคีหากร้าย คูได้ผูกท้าวร่วงไว้จักตัดแต่งสินไหมเอาเองคีบ่ควร ส่วนตนคูคีเปนพระญาใหย่ ควรคูหื้อไพไหว้*สหายคู เจ้าพระญามังรายตนมีบุญสมพารแลมีประหญาอันฉลาด* [3] อาจแต่งถ้อยตัดคำชอบสุคติ ควรไหว้ท่านมาพิจจรณาตัดแต่งคำต่อนี้แก่เผือท้าวร่วงอันมีวิวาทแก่กันหื้อเปนสุขควรแล ว่าอั้น แล้วพระญาง่ำเมืองคีใช้หื้อเอาปัณณาการไพถวายพระญามังราย ขอหื้อมาชำระโทษ

เมื่อนั้น พระญามังรายตนมีอุฬารัชฌาสยะร่ำเพิงว่า โปราณธัมม์แต่ก่อน เจ้าความย่อมมาชูผู้รู้ไต่คำพิจจรณาตาย บัดนี้สหายทังสองเปนคำกับกัน หาคูไพพิจจรณาคำแห่งขาทัง ๒ ฉันนี้ เมื่อคูบ่ไพ ขาทังสองคีจักเปนเวรแก่กันมากนักชะแล คูจักหื้อเอาพระญาร่วงผู้มีโทษมาแต่งสินไหมแก่มัน มันคีเปนพระญามีอานุภาวะมากนัก มันจักมีคำละอายนักชะแล อัน ๑ พระญาสรีสธัมมราชนคอรหลวง กับพระญาสรีอยุทธิยาอันเปนญาติพระญาร่วง คีจัก

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ ฉบับหลัก เป็น *ไล่กวางคำ กวางแล่นแรงนัก*

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ ฉบับหลัก เป็น ชักลุนไว้

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ ฉบับหลักเป็น *สหายตนมีบุญ เจ้าพระญามังราย อันมีประหญาแลฉลาด*

เปนเวรแก่สหายคู่เจ้าพระญางำเมืองชะแล ควรคู่ไพร้างับเวรแก่สหายคู่เจ้าพระญางำเมืองแลพระญาร่วง หื้อหายกังวลควรแล ว่าอั้น แล้วคืมาด้วยยัสสปริวารมากนัก มารอดเมือง *พูยาว* [1] ตั้งทัพอยู่ในที่ควร แล้วพระญางำเมืองคือออกมาต้อนมารับ ยินดีนักด้วยสหายมาแล้ว พระญางำเมืองคือแต่งราชบัณณาการของฝากของแกมทังหลายไพถวายแก่พระญามังรายตนเปนสหาย จารจาปราสรัยชู่ประการ แล้วเล่าโทษพระญาร่วงแก่เจ้าพระญามังราย เจ้าพระญามังรายกล่าวว่า ดูราสหายเจ้า เรานี้เปนท้าวพระญาใหย่ได้น้ำมุทธาภิเสกสรงเกสในหัวแห่งตน แลมีบุญสมพารยัสสปริวารชู่คน ดั่งท้าวร่วงนี้ มันได้น้ำมุทธาภิเสกในเมืองสุโขทัยโพ้นแล้ว แม่นท้าวร่วงได้กะทำผิด สหายได้รักษาไว้ บัดนี้สหายจุ่งเอาท้าวร่วงมา เราจักพิจจรณาตามคุณแลโทษ พระญางำเมืองคือหื้อไพเอาท้าวร่วงออกมา หื้อกะทำสัจจานุสัจจะต่อหน้าพระญามังราย ท้าวร่วงคือปลงปฏิญาณว่า ตนได้มักเมียพระญางำเมืองแท้

ทีนั้น พระญามังรายกะทำอุบายหื้อพระญาร่วงกับพระญางำเมืองยินดีเซิ่งกัน ด้วยปริยายหลายประการต่าง ๆ แล้วพระญามังรายจิ่งแต่งหื้อท้าวร่วงสมมาพระญางำเมืองสหายตน เปนเบี้ย *เกล้าอุ้งเกล้าลวง* [2] เปนคำไทว่า ๙๙๐๐๐๐ เบี้ย ท้าวร่วงคือยินดีกับคำพระญามังรายตัดแต่งหื้อสมมาพระญางำเมืองเพื่อหื้อหายเวรนั้นแล พระญามังรายกะทำหื้อพระญาทังสองมีราชไมตรีสนิทติดต่อกันหื้อยินดียิ่งกว่าเกล่า ด้วยเตชะไมตรีแห่งเจ้าพระญามังราย หั้นแล

เมื่อพายลุน เจ้าพระญางำเมืองไพสู่พระญามังรายเถิงที่อยู่ พระญางำเมืองจาเซิ่งพระญามังรายว่า ท้าวร่วงนี้มันรู้สาสตรสิลปอาคมต่างๆ มากนัก มักเปนอันใดคือแตลงเปนอันนั้นได้ดีหลีตาย เมื่อหน้า*เขียว* [3] ท้าวร่วงมีใจต่อเราราชะ เหตุท้าวร่วงได้มามักเมียข้าสหายเจ้าได้มาตัดแต่งแก่ท้าวร่วงหื้อมีสินสมมาแก่ข้า ควรราทัง ๒ กะทำยังสัจจะหื้อหมั้นจิง อย่าหื้อสงสัยเทิอะ ว่าอั้น เจ้ามังรายจิ่งว่า ดีนักแล ฉันใดแลจักดี บ่กว่าสหายแลว่าอั้น พระญางำเมืองจิ่งแต่งเครื่องปูชาพระญามังรายมากนัก แล้วหื้อเหล้นมโหสรพยังหาดซายมุนขุนพู ๓ วัน ๓ คืน หื้อแต่งปูอาสสนา ๓ อันริมฝั่งน้ำขุนพู พระญาทังสามนั่งอิงฝั่งน้ำแม่ขุนพู ดูเหล้นมโหสรพนั้นแล

พระญางำเมืองปูชาสักการะ*ด้วยเครื่องพระญาทังมวล* [4] หลายยิ่งนัก แล้วพระญามังรายคือตั้งปฏิญาณตั้งสัจจะต่อกันว่า แต่นี้ไพเมื่อหน้า เราทังสามพระญานี้ จุ่งหื้อมีคำปฏิญาณสัจจะซื่อต่อกันตราบต่อเท้าเสี้ยงชีวิตชู่ตน ผู้ใดว่าคำปากว่ารัก ใจบ่ซื่อ จงกะทำร้ายแก่ท่าน จุ่งหื้อมันผู้นั้นฉิบหายจากราชสัมบัตติด้วยกังวลอนตรายต่างๆ เทิอะ ว่าอั้น แล้วคือหื้อเอามีดมาแทงมือกันชู่ตน เอาเลือดใส่แพ่งอยาสู่กันกิน กะทำหื้อเปน*ทัศหมิตรสนิทติดต่อกับด้วยกัน* [5]ชู่ตน ในแม่น้ำขุนพูหั้นแล แม่น้ำนั้น คนทังหลายจิ่งเรียกว่าแม่อิงมาต่อเท้าบัดนี้แล แล้วพระญามังรายคือสั่งอำลาพระญาทัง ๒ แล้วคือเมือสู่เมืองตน เสวิยราชสัมบัตติด้วยสุขในเมืองเชียงรายวันนั้นแล

---

1 ทั้งสองฉบับเป็น *พูยาว*

2 ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เกล้ารุ้งเกล้ารวง* ซึ่ง *เกล้าอุ้งเกล้าลวง* หมายถึงหอยเบี้ยที่ใช้เป็นเงินตรา จำนวน ๙ อุ้ง

3 เติมตามฉบับ จศ.๑๒๔๔

4 ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ด้วยเครื่องแก่พระญาทังมวล*

5 ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ทัศหมิตสนิทติดต่อกัน*

เมื่อนั้น *ป่าวท้าวร่วง*[1] คือเมือเอาเบี้ยเกล้าลุ้งเกล้าลวง คือเก้าแสนเก้าหมื่นเบี้ยมาหื้อสินสมมาแก่พระญางำเมืองวันนั้นแล พระญางำเมืองกับพระญาร่วงมีคำรักกันยิ่งกว่าเกล่า ท้าวร่วงคีจำนำไพสอนสาสตรสิลป์อาคมแก่พระญางำเมืองในวังน้ำแม่อิงที่ ๑ ทังวันที่นั้นปรากฏว่าวังคำ พายลุนเรียกว่า วังกำ ต่อเท้าบัดนี้แล

ทีนี้ จักจักจาเถิงอ้ายฟ้าอาสาต่อพระญามังรายมาปองกะทำเภโทบาย ในเมืองหริภุญชัย ในปลีกาบเส็ดเถิงปลีร้วงไส้ สกราชได้ ๖๔๓ ตัว ได้ ๗ ปลีจิ่งบอรมวณในกิจจะความมัก อ้ายฟ้ากะทำเภโทบายในหว่าง ๗ ปลีนั้นมีดั่งนี้

อ้ายฟ้ามาฝากตัวอยู่กับพระญายีบา หัวที มันแส้งกะทำหื้อถูกใจพระญากับเสนาอามาจจ์แล*ปัชชานราฏฐ์* [2]บ้านเมืองทังหลาย พระญาบาถามอ้ายฟ้าว่า เมื่อขุนฟ้าอยู่เชียงราย เจ้ามังรายปลูกหื้อท่านเปนชื่อรือ อ้ายฟ้าไหว้ว่า มังรายหื้อข้าเปนขุนตางใจ ไว้หื้อข้าพิจจรณาไต่ถ้อยตัดคำ ขับเอาสินส่วยไรค่าไร่ค่านาซู่เยื่องแล ว่าอั้น พระญายีบาคีตั้งอ้ายฟ้าไว้ในฐานันตระที่พิจจรณาถ้อยคำ กับหื้อขับเอาสินส่วยไรค่าไร่ค่านาซู่เยื่อง นั้นแล

เมื่อหัวที มันตัดคำคีชอบสุคติคมนะซู่ต่อ ขับเอาส่วยไรค่าไรค่านาคีค่อยขับเอา บ่หื้อแพ้ไพร่ไทสักอัน ค่าไรค่านาที่ไดเตม มันคีผ่อนลงเสีย เอาหวนพอ มันกะทำฉันนี้ได้ ๒ ปลี ๓ ปลี อยู่บ่นานเท่าใดมันคระนิงใจว่า ทีนี้ควรคูกะทำเภโทบายแล ว่าอั้น อ้ายฟ้า จิ่งไพไหว้พระญาว่า ในเมืองหริภุญชัยเปนเมืองอันใหย่ มีเตชานุภาวะอำนาจอาชญามาก ดีหลี บัดนี้ผู้ข้าหันไพร่ไทชาวบ้านชาวเมืองผู้น้อยบ่ควรปากด้วยเจ้าเหนือหัว เขามีถ้อยความเยื่องใดคีเข้ามาไหว้เจ้าเหนือหัวหื้อเคริงราชหอรทัย อัน ๑ บ้านเมืองเจ้าเหนือหัว กว้างขวางนักได้ส่วยไรค่าไร่ค่านาอันจักเข้าราชโกฏเปนอันหน้อยนัก ในเมืองเชียงรายโพ้นเปนเมืองน้อยเปล่าดาย มีเตชะเข้มแขงนัก ไพร่ไทผู้น้อยมีถ้อยคำเยื่องใด บ่ห่อนจักปากด้วยเจ้าพระญามังราย เท่ามาเถิงตูข้าหากแล้ว อาชญาเจ้ามังรายไว้กับตูข้าซู่อัน ส่วน*เจ้าพระญามังรายเท่าอยู่เสวิย* [3]ราชสัมปัตติอยู่เปนสุขแล อัน ๑ ด้วยส่วยไรค่าไร่ค่านา ได้มาพ่ำเพงเตมเล้มเตมฉางมากนัก ดีหลีดาย

พระญายีบาได้ยินคำอ้ายฟ้า คีหลงด้วยอ้ายฟ้า จิ่งกล่าวคำสีหนาทว่าดั่งนี้ บ้านเมืองคูคีใหย่กว้างขวางมากนัก มีเตชะอาชญาสองเท่าเมืองเชียงรายดาย พ้อยได้สินส่วยไร ค่าไร่ค่านาน้อยฉันนี้บ่ควร ว่าอั้น แต่นี้ไพ คูคีไว้อาชญาแก่ขุนฟ้าหื้อพิจจรณาซู่อัน อย่าหื้อรอดหูคู ฉันใดจักได้สินส่วยไรค่าไร่นามาเตมเล้มเตมฉาง บ่กว่าขุนฟ้าแล ว่าอั้น อ้ายฟ้าจิ่งไหว้พระญาบาว่า ขอเจ้าเหนือหัวสำแดงคำอันตั้งอาชญาไว้แก่ข้า ในท่ากลางโรงหลวงที่ชุ่มนุม หื้อปรากฏแก่ข้าไทเจ้าเหนือหัว กับทังชาวบ้านชาวเมืองทังมวล หื้อรู้ซู่คนเทือะ เมื่อนั้นพระญาคีสำแดงคำอันตนตั้งอาชญาไว้แก่อ้ายฟ้ายังกลางโรงหลวง หื้อปรากฏแก่คนทังหลาย วันนั้นแล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *ท้าวร่วง*

[2] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ปชานรัฏฐะ*

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *เจ้าพระญามังรายเสวิย*

เมื่อนั้น อ้ายฟ้าได้โอกาสอันจักกะทำเภโทบาย มันมีคำยินดีนัก อ้ายฟ้าคึหื้อขัดปะตูครุ้มพระญาชู่แห่ง บ่อาจจักหื้อคนผู้ใดผู้ ๑ เมือไหว้สาพระญาได้สักคน ยุท่างอ้ายฟ้าเภโทบายหั้นแล อ้ายฟ้ากระทำเภโทบ่าย เหตุอันบ่หื้อชาวบ้านชาวเมืองหริภุญชัยมีใจยินดีด้วยพระญายีบามีหลายประการต่าง ๆ นัก *เปนอันกิตตินาได้* [1] เปนว่าเถ้าอ้ายฟ้าแต่งเอาสินส่วยไรมากนัก ชาวบ้านชาวเมืองอีดครางมากนัก เถ้าอ้ายฟ้าว่าหากเปนแต่พระญาเจ้าหื้อกะทำดาย สูอย่าคราง เอามาตวงได้ ว่าอั้น เขาทังหลายใส่ใจว่าหากเกิดแต่พระญาบาหื้อขึน [2] เอาส่วยไรค่าไร่ค่านา เขาเถียงบ่ได้ คึเอาออกหื้อแก่เถ้าอ้ายฟ้าแท้ หั้นแล

อ้ายฟ้าซ้ำ *อุบายไหว้พระญาว่า* [3] ข้าหื้อเลียบดูบ้านเมืองเจ้าเหนือหัว ชู่แห่งชู่พันไร่พันนา เข้ากล้าดีบ่ดีหื้อรู้ว่าอั้น ข้าหันพันนาทวนกับพูคาลุ่ม เหมืองฝายบ่ดี เข้าตายแล้งแดดมากนัก ดั่งข้าจักขุดร่อมน้ำอัน ๑ เหนือฝากแม่พิงกล้ำวันออกหื้อเปนแม่น้ำแผวออกมาพันนาเชียงเลือมาต่อแม่ควง หื้อชาวบ้านชาวเมืองแปลงฝายเอาน้ำเข้านา เปนรือชา พระญาบาว่า ฉันใดจักดี บ่กว่าขุนฟ้าแล ว่าอั้น

เถิงเมื่อรดูร้อนขุดดินเปนไพออก อ้ายฟ้าคึปล่าวชาวเมืองทังหลายมาขุดหื้อเปนเหมือง ไพต่อเอาน้ำแม่พิงเหนือสบแม่แตงฝ่ายวันออก ล่องมายาวหมื่น ๗ พันวา คนทังหลายมาขุดเหมืองอันนั้น เปนอันร้อนไหม้ลำบากนัก มาอีดมาคราง เถ้าฟ้าว่า บ่เปนแต่คูนา พระญาเจ้าหากหื้อขุดดาย สูอย่าคราง อ้ายฟ้าบ่ยอม จำขุดต่อเท้าเสี้ยงรดูร้อน คนทังหลายครางว่าเราขุดเหมืองปางนี้แขงนักแล ว่าอั้น ลวดได้ชื่อว่าเหมืองแขง ว่าอั้น

ทัดกาลยามนั้น คนคึขึ้นมือเปนหมู่แหร่เจ้าพระญาบา แลมือไหนแปดหมื่นคนชู่มือขึ้นมือมาเปนพ่อเวียกชู่พันนาแลมือ ๕ หมื่นคนชู่มือ อ้ายฟ้าหื้อขุดเหมืองเสี้ยงรดูร้อน ๔ เดือน ค่อมแล้ว ชื่อว่าเหมืองแขง พายลุน*เช่น*[4] เจ้ากือนาจิ่งแปรชื่อว่าเหมืองแก้ว ต่อเท้าบัดนี้แล

ถัดนั้น อ้ายฟ้าอุบายไหว้พระญาบาว่า เมืองเชียงรายเปนเมืองน้อย พระญาเจ้าเมืองคึน้อย ยังส้างเรือนหลังใหย่อยู่นา เจ้าเหนือหัวเปนพระญาใหย่นัก ควรส้างเรือนหลังใหย่หลังงามอยู่ ข้าหากจักอาสาแปลงหื้อเจ้าเหนือหัวได้อยู่ได้ทรงชา ว่าอั้น พระญาบาว่าฉันใดคูจักได้อยู่ได้ทรง คึบ่กว่าอ้ายฟ้าแล ว่าอั้น

เถิงเมื่อเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ เข้าส้างต้นส้างกอเตมท่ง อ้ายฟ้าแต่งหื้อพ่อเวียกเข้าไพฟันเอาไม้เสาเรือนยังดอยขี้หม่าฟ้า พันนาเชียงเรือ ได้แล้ว อ้ายฟ้าคึหื้อลากเสาเรือน ผูกเคล้าผูกปลายหื้อลากลวงขวางรูดต้นเข้าชาวเวียงเสียมากนัก เจ้าเข้าน้อยใจ ร้องไห้เข้ามาสู่อ้ายฟ้าว่า ดูข้าฉิบหายตายอยากเข้าเสียแล ว่าอั้น อ้ายฟ้าว่า บ่เปนแต่คูนา พระญาเจ้าหากหื้อกะทำฉันนี้ดาย ชาวเมืองเขาน้อยใจมากนักว่า แต่ก่อนพระญาเจ้าเราบ่ห่อนหื้อกะทำฉันนี้ บัดนี้ พระญาเจ้าพ้อยมากะทำผิดคลอง จงหื้อเราฉิบหายฉันนี้นอ เราคึบ่เพิงยินดีด้วยพระญาตนนี้แล ว่าอั้น

---

[1] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *อันกิตตนายินดี*

[2] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ขึน บังคับ ฉบับหลักเป็น ขึน หรือ ขึ้น

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เอาอุบายไหว้พระญายีบาว่า*

[4] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔

พายหน้าแต่นั้น ฉันใดจักแพ้ไพร่ไทชาวบ้านชาวเมืองทังหลาย บ่หื้อยินดีด้วยพระญาบา เถ้าฟ้าจงกะทำชู่เยื่อง เมื่อไพร่ไททุกข์ร้อนมากนัก บ่ยินดีด้วยพระญาบา*สักคน* [1] ดั่งอั้น ทีนั้น เถ้าฟ้าแส้งมายาจาเซิ่งชาวเมืองทังหลายว่า พระญามังรายบ่ห่อนกะทำฉันนี้ มีใจกว้างขวางกรุณาไพร่ไทชาวบ้านชาวเมืองมากนัก บ่กะทำแสบไส้ไหม้ใจผู้ใดสักคน ดีนักแก่ ดีหลีดาย เท่าว่าพระยามังรายฟังคำส่อ *[2] บ่พิจจรณาลวดขับคูหนีดาย มันอยู่ว่าฉันนี้บ่ขาดสาย ไพร่ไทชาวบ้านชาวเมืองได้ยินขร่าวว่าพระญามังรายดีนัก เขาจาอ้ายฟ้าว่า ตูข้าปราถนาหา ใคร่ได้เจ้าพระญามังรายมาเปนเจ้าแก่ตูข้านักแล ว่าอั้น ทังเสนาอามาจจ์ไพร่ไทชู่คนหั้นแล เหตุว่าเสนาอามาจจ์ไพร่ไททังหลายมีประหญาทุ่นช้า เข้าใจว่าเปนแต่พระญาบาหื้อกะทำ บ่รู้ว่าอ้ายฟ้ากะทำเภโทบายหื้อใจเขาแตกจากพระญาบา

ในขณะนั้น เถ้าฟ้ารู้ใจชาวเมืองใฝ่ใคร่ได้พระญามังรายมาเปนเจ้าแก่เขาในเมืองหริภุญชัยฉันนั้น คำปรารถนาเถ้าฟ้าบัวรมวณแล้ว จึ่งใช้หนังสือใส่มือคนใช้รีบขึ้นเมือไหว้สาเจ้าพระญามังรายว่า ข้าพระบาทเจ้าเถ้าฟ้าไพกะทำเภโทบายได้ ๗ ปลี บัดนี้ก็สมริทธีดั่งคำปราถนาชู่ประการแล้ว ขอราชนาเจ้าเหนือหัวยกริพลเสด็จลงไพด้วยรีบแด่ ว่าฉันนี้ ก็มีวันนั้นแล

ราชวํสปฐมํ นิฏฐิตํ *[3]

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับวัดพระหลวงเป็น *สักหน้อย*

[2] ฉบับหลักมีความว่า *เสนาอามาจจ์ไพร่ไทชู่คน* เมื่อเทียบกับฉบับ จศ.๑๒๘๘ และฉบับวัดพระหลวงแล้ว เห็นว่าข้อความดังกล่าวน่าจะเกินมา

[3] บันทึกส่งท้าย ในฉบับหลักว่า *"สกราช ๑๒๑๖ ตัว ปลีกาบยี เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำเมงวัน ๔ ไทกดสันอินทวังสภิกขุเจ้า วัดพระงาม เชียงใหม่ ลิกขิตตะแล้วยามช้อนรุ่ง แล*
ส่วนในฉบับ จศ.๑๑๒๘ ว่า *สกราช ๑๒๘๘ ตัว พุทธสกราช ๒๔๖๙ ปลีเปิกยี เดือนเจียง ออก ๑ ค่ำ วัน ๒ ยาม เที่ยงวันแล*

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ผูกที่ ๒

ตทา มํรายราชา ปวตฺตี สุตฺวา ปโมทยติ [1] ตทา ในกาละนั้น เจ้าพระญามังราย รู้ข่าวสารในหนังสือแห่งเถ้าฟ้า มีใจยินดีมากนัก จิ่งกะทำราชมายาหื้อตีกลองปล่าวว่า หื้อแต่งจตุรงคพลโยธาด้วยฉับพลันว่า บัดนี้ เถ้าฟ้าเปนข้าเราว่าร้าย ขับหนีไพเพิงพระญาบายังเมืองละพูน เราจักไพทวยเอาดวงได้ ผิว่าพระญาบาเอาออกหื้อคีเปนแล้วกัน ผิบ่เอาออกหื้อ คีจักรบเอาชะแล ว่าอั้น แล้วเจ้าพระญามังรายคีเอาสกุลเสนาโยธามาเลียบดูยังเมืองฝาง ๓ วัน ๓ คืน เถิงวันไชยดิตถีดีแล้ว เจ้ามังรายคียกเอาริพลออกจากเมืองฝาง มาทางแช่สัก ลวดหื้อส้างเวียงที่นั้นหื้อคนทังหลายอยู่รักษา แล้วจิ่งแว่ขึ้นมาทางห้วยหก มาส้างเวียงในที่นั้น ประกอบด้วยพลโยธามากนัก เมืองอันนั้นได้ชื่อว่าเมืองพล้าว ต่อเท้าบัดนี้แล แล้วจิ่งออกทางเมืองแคน ตั้งอยู่ที่ ๑ เขาแปลงที่อยู่หื้อเจ้ามังรายติดทือกัน มีร้านช้างท่ากลาง

เมื่อนั้น ชาวเมืองทังหลายเขามักใคร่หันเจ้ามังราย มีปัณณาการของฝากมาถวายแก่เจ้ามังราย เขาต่างคนต่างชิงกันขึ้นชาน ชานหัก เขาจิ่งเอาไม้ค้ำไว้ ที่นั้นลวดได้ชื่อว่าค้ำชาน พายลุนจิ่งแปรว่า คะชาน ต่อเท้าบัดนี้

เมื่อนั้น เจ้ามังรายแต่งอุปนิกขิตใช้มาบอกอ้ายฟ้ายังเมืองหริภุญชัยว่า บัดนี้ คูคีเอาริพล ลงมายั้งอยู่แคว่นเมืองแคนหนี้แล้ว เถ้าฟ้ารู้ข่าวว่าเจ้าตนมายั้งอยู่แคว่นเมืองแคน เถ้าฟ้าแส้งมายาแล่นไพไหว้พระญาบาว่า บัดนี้ พระญามังรายเอาริพลมาตั้งอยู่แคว่นเมืองแคน ข้าใช้ไพดู หันหมู่ริพลพระญามังรายตั้งทับอยู่แหนันหนานัก เจ้าเหนือหัวจักหื้อกะทำฉันใดชา พระญาบาคีรีบชุ่มนุมเสนาโยธาทังหลาย เรียกร้องคน คีบ่เข้ามาหาสักคน *เขาคีเท่าว่า* [2] บ่รู้กับเจ้าเหนือหัวแล เปนฉันใด ตูข้าบ่ช่างจักขับตามได้แล ว่าอั้น พระญาบาคีขับเอาริพลตามแต่ได้แล จิ่งว่าแก่ขุนฟ้าว่า มึงรับเอาริพลช้างมล้าหมู่ชุมไพต้อนรบพระญามังราย ฉันใดจักดี บ่กว่าเถ้าฟ้าแล

เมื่อนั้น ขุนฟ้าคีเอาริพลออกไพพุ่น ๓ หมื่นคนเปนดั่งจักรบแท้นั้น เถ้าฟ้าพ้อยใช้ไพไหว้เจ้าพระญาบาแถมว่า ริพลเราเท่ามี ๓ หมื่นเปล่าดาย ริพลมังรายมากกว่าเรา ๒ เท่า ๓ เท่า ดีหลีดาย ขอเจ้าเหนือหัวแต่งคนมาแถม ข้าแด่ ว่าอั้น พระญาบาคีแต่งคนหื้อไพแถม ๓ หมื่นคนเล่าหั้นแล เถ้าฟ้าแต่งหื้อเปนหมู่รองพายหลัง เถ้าฟ้ามันแต่งสัพพะหลี้มันคีแต่งอุปนิกขิตใช้ไพไหว้สาเจ้าพระญามังรายแต่งกองโจรเข้าตีทางหลัง ชาวเมืองหริภุญช์แตกเปนกระจัดกระจายพ่ายหนีเมือไหว้สาพระญาบาว่า หมู่ชุมเจ้าเหนือหัวแต่งหื้อไพเมือพายลุนนั้น พระญามังรายแต่งหมู่มาวกหลังผ่าหมู่ตูข้าแตกพ่ายมาเสี้ยงแล้ว บัดนี้ หมู่ขุนฟ้ายังติดหมู่เสิกอยู่หั้นแล

ถัดนั้นขุนฟ้าใช้หื้อมาไหว้พระญาบาว่า บัดนี้ ตูข้ายังติดเสิกอยู่ หมู่ริพลพระญามังรายมากหลายนัก ดูเหลือมือตูข้าดีหลีแล จักเปนฉันใดคีบ่รู้ เจ้าเหนือหัวควรเฟ่นครอบเฟ่นครัว

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *ตทา มํรายวจนํ ปวตฺตี สุตฺวา ปโมทยนฺติ*

[2] ใช้ความในฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *เท่าว่า* แต่มีรอยแก้และมีจุดชำรุด

ลูกเมีย [1] ไพไว้ในเมืองเขลางค์กับด้วยลูกเจ้าเหนือหัว *พระญาเบิก* [2] เสียก่อน ดีชะแล แล้วเจ้าเหนือหัวหื้อเจ้าพระญาเบิกตนลูกเอาริพลมาค้ำตู้ข้าต้อนรบพระญามังราย จิ่งแพ้ชะแล ว่าอั้น พระญาบารู้ขร่าวว่าริพลพระญามังรายหลายนัก ลวดตกใจกลัว

ทีนั้น เถ้าฟ้าแส้งแล่นเข้าเวียงละพุนด้วยด่วนพลันนัก พระญาบาคึเร่งซ้ำกลัวนัก อ้ายฟ้าจิ่งเล้าโลมพระญาบาว่า ข้าจักส่งครอบครัวเจ้าเหนือหัวตกทาง แล้วข้าเยียะคืนมาอยู่แครงเวียงเจ้าเหนือหัวชะแล ว่าอั้น พระญาบาคึริบเอาครอบครัวลูกเมียออกหนีเสียจากเวียงละพุนจักเมือหาลูกตนเจ้าพระญาเบิกในเมืองเขลางค์ เมื่อเถิงจอมดอยที่ ๑ พระญาบาเหลียวหลังคืนผ่อควันไฟยังเวียงละพุน พระญาบาน้อยใจ คึร้องไห้ร่ำไรมากนัก ลวดได้ชื่อว่าดอยบาไห้ ต่อเท้าบัดนี้แล อ้ายฟ้าส่งพระญาบาเถิงตีนดอยแล้วหนีคืนมาแล

พระญาบาเมื่อรอดลูกตนในเมืองเขลางค์แล้วชวนลูกตนว่า มา ราพ่อลูกจักตระหมวนเอาริพล ได้แล้วจักเมือรบเอาเมืองหริภุญช์หื้อได้คืนดั่งเกล่าเทิอะ ว่าอั้น พระญาเบิกผู้ลูกว่าริพลน้อยนัก ว่าจักไพ*ปล่น*[3] เอาบ่ได้ชะดาย เหตุครัวเสิกึเขาตกทางแล้ว คันเขาได้เวียงแล้วเขาแต่งรักษาดีนักดาย เราอย่ารีบ แม่นชื่อรือ ครอบครัวลูกเมียคึได้มาซู่เยื่องแล้ว เมื่อใดเราได้สหายผู้เปนที่เพิ่งดีแล้ว เราเยียะเอาริพลช้างมล้าไพปล่นเอาเมืองละพุนหื้อได้คืนดั่งเกล่าชา ว่าอั้น พระญาเบิกห้ามพ่อตนฉันนี้ พระญาบาคึอยู่กับด้วยลูกตนหั้นแล

พันดั่งอ้ายฟ้า คันไพส่งพระญาบาเถิงตีนดอย แล้วคืนมายั้งกินเข้างายแห่ง ๑ ชื่อว่าท่งแสนเข้าห่อเชียงเลือ ๕ ร้อยได้ นายบ้านผู้ ๑ ชื่ออ้าย *ห่อ*[4] ว่าอั้น เก็บ *เข้าห่อ*[5] มาต้อนลวดปรากฏชื่อว่าแสนเข้าห่อต่อเท้าบัดนี้แล

เมื่อนั้น เจ้าพระญามังรายคึเข้าปล่นเอาเมืองละพุนได้แล้ว เข้านั่งเสวิยเมืองละพุนในปลีร้วงไส้ สกราชได้ ๖๔๓ ตัว เดือน ๘ ออก ๔ ค่ำ ยามกลองงาย ยามนั้น อายุเจ้าพระญามังรายได้ ๔๓ ปลีแล เจ้าอยู่เสวิยเมืองละพุนด้วยสวัสสดี คึมีวันนั้นแล

ผิจักจาด้วยราชชวงส์กินเมืองละพุนตั้งแต่นางจามเทวีลำดับมาเถิงพระญาบาได้ ๒๕ เช่นพระญาแล

อิโต ปฎฐาย อปรภาเค แต่นั้นเมื่อหน้า เชื้อชาตพระญาลาวเปนต้นว่าพระญามังรายเปนเจ้าเมืองหริภุญช์แล คันว่าพระญามังรายได้เข้าอยู่เสวิยราชสัมปัตติในเมืองละพุนแล้ว คึหื้อขึ้นลูกเมียครอบครัวเข้าของเงินคำแก่อ้ายฟ้า แล้วซ้ำ *ประหวน* [6] รางวัลเข้าของสมบัตยิ่งกว่าเกล่าหั้นแล

อยู่ลุนนั้นได้ ๒ ปลี เถิงปลีก่าเม็ด สกราชได้ ๖๔๕ ตัว เจ้าพระญามังรายปลงบ้านเวนเมืองละพุนหื้อขุนฟ้าเปนพระญากินเมืองละพุน แล้วคึยกไพตั้งเมืองแห่ง ๑ ว่าจักส้าง

---

[1] คำนี้ไม่ปรากฏในฉบับหลัก แต่เติมตามความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘

[2] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *พระญาเบิก* ทุกที่

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *รบ*

[4] และ [5] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *หรอ* และ *เข้าหรอ*

[6] ฉบับหลักเป็น *พระธาน* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *ประธาน*

เวียงอยู่ ตั้งย้าวเรือนมากนัก เจ้าพระญามังรายคึหื้อขุดแม่น้ำผ่าบ้าน หื้อเปนที่ตกท่าแห่งคนทังหลาย ลวดเรียกชื่อว่า *แม่แช่ว* [1] หั้นแล มีพายหนอีสานแห่งเมืองละพุน อยู่ที่นั้นได้ ๓ ปลี *น้ำถ้วมเมื่อ*[2] กลางวัสสาช้างมล้างงัวควายหาที่อยู่บ่ได้ ลวดเรียกว่า *เชียงเลือ*[3] ต่อเท้าบัดนี้แล

เถิงปลีรวายเส็ด สกราชได้ ๖๔๘ ตัว เจ้าพระญามังรายย้ายมาตั้งสร้างเวียงกุมกาม หื้อขุดคือเวียงทังสี่ด้าน ไพเอาน้ำแม่ระมิงเข้าใส่คือ ตั้งลำเวียงรอดทุกเบื้อง ตั้งบ้านตั้งเรือนมากนัก เจ้ามังรายสร้างครุ้มวังราชมนเทียรแผ่บ้านออกหื้อกว้าง ตั้งเรือนอยู่ บ้านนั้น ได้ชื่อว่าบ้านใหม่ ต่อเท้าบัดนี้แล

เจ้ามังรายมีอาชญาหื้อคนขุดหนองสระอัน ๑ เจ้ามังรายไข *เบงชอรหน้าต่าง*[4] เลงดูคนขุดหนอง หนองอันนั้นลวดได้ชื่อว่าหนองต่าง ต่อเท้าบัดนี้แล

พระญามังรายหื้อตั้งกลาดกุมกามหื้อเปนที่ซื้อขายแห่งคนทังหลายหั้นแล เจ้ามังรายร่ำเพิงว่าไพร่คูนี้ยังสุขแลทุกข์เปนฉันใดใคร่รู้ จิ่งแต่งตัวปลอม จิ่งทือกุบตองทึง นุ่งผ้าผืนควรค่าร้อยคำพายใน นุ่งผ้าไทพายนอก ไพเข้ากลาดกุมกาม นั่งอยู่ริมแม่พิง อว่ายหน้าเมือวันออก เลงดูคนทังหลายเข้ากลาด เจ้ามังรายร่ำเพิงว่า คูจักอยู่ที่นี้ดูฝูงคนเข้ากลาดแล้วลงอาบน้ำแม่พิง ผู้ใดอาบน้ำแล้วลูบผมลงสู่ม ผู้นั้นหาสมบัติบ่ได้ คูจักหื้อผ้าผืนควรค่าร้อยคำแก่มันชะแล เจ้ามังรายอยู่ดูคนฝูงอาบน้ำคึบ่หันผู้ใดลูบผมลงสักคน วันนั้น เจ้ามังรายหันชาว*แชช้างเชียงเลือ* [5] ขี่เรือมากลาดกุมกาม เรือหล่มวัน ๒ เหล่ม ๓ เหล่มชู่วัน เจ้ามังรายคระนิงในใจว่า ไพร่คูบ่ว่าตายอันชะรือ จิ่งหื้อแปลงขัวกุมกามแต่นั้นมาแล

เจ้ามังรายว่า คูมาสร้างเวียงกุมกามเปนที่เพิงใจนัก ควรคูจักก่อเจติยะไว้เปนที่ไหว้แลปูชาดีชะแล ในปลีเบิกใจ้ สกราชได้ ๖๕๐ ตัว เจ้ามังรายจิ่งหื้อไพเอาดินหนองต่างมาก่อเจติยะกู่คำวันนั้นแล

ทีนี้ จักกล่าวอุปัตตินิทานอันสร้าง *วัดกาดโถม* [6] ฉันนี้ เจ้ามังรายมาสร้างเวียงกุมกามที่นั้น ยังมีไม้เดื่อเกลี้ยงต้น ๑ คำม่านว่า ไม้สะภาน ต้นใหย่นัก รุกขเทวดาตนสักดิ์สวาสตรอยู่รักษาไม้เดื่อเกลี้ยง *ต้นนั้น*[7] เทวดาตนนั้นมักใคร่หื้อเปนคุณแก่คนทังหลาย คึเนรมิตเปนแลนเผือกตัว ๑ อยู่ไม้เดื่อต้นนั้น คนทังหลายหัน คึเอากันไพไหว้สักการปูชาแล้วปราถนาเอายังลูกยิงลูกชายเข้าของสมบัติอันใดคึได้ดั่งใจมักแห่งคนทังหลายแล อยู่บ่นานเท่าใดไม้เดื่อต้นนั้นเปนอันเถ้าแก่นักลวดตาย คนทังหลายย่อมไพสักการปูชาที่นั้นบ่ขาด ตราบเถิงเจ้ามังรายมาตั้งเวียงกุมกามแล

---

[1] อาจออกเสียงเป็น "แม่แจ๋ว" แปลว่า แม่น้ำเชี่ยว หรือ "แม่แจ๊ะ" แปลว่า แม่น้ำที่เฉอะแฉะ ก็ได้

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *น้ำเมื่อ*

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ว่า *เชียงเลือ* แต่ *เชียงเลือ* ดูน่าฟัง เพราะแปลว่า เมืองที่มีน้ำเอ่อท่วม

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *เบงชอรหน้าต่างปล่อง*

[5] ชื่อชุมชนนี้อาจเป็นชุมชนเดียวกับ *เชียงเลือ* ก็ได้

[6] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *กาศถม* แต่มีการใช้ทั้ง*กาดถม* และ*กานโถม*สับกันเสมอ แต่ในตอนท้ายของเรื่องนี้ใช้ชื่อ *วัดกานโถม* ทั้งนี้พบว่าในศิลาจารึกวัดบ้านแปะ อ.จอมทอง เชียงใหม่ *กาด* แปลว่า การ,งาน

[7] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *ต้น ๑*

ในกาละนั้นยังมีมหาเถรเจ้า ๕ ตน มีมหาเถรตนชื่อมหากัสสัปปะเปนประธาน *อันประกอบด้วยปฏิบัติปริยัตติอินทรียสังวรระดีนัก* [1] คือมาเลงหันยังฐานะที่ไม้เดื่อตายนั้นเปนที่สงัดวิเวกดีนัก มหาเถรเจ้าทัง ๕ ตน คือลวดมาสถิตสำราญผ่าเพงสมณธัมมิในที่นั้นแล

ยังมีในวัน ๑ พระญามังรายไพแอ่ว หันชาวเจ้ามาอยู่ที่นั้น จิ่งถามกุมารผู้ ๑ อันมาในที่นั้น กุมารน้อยจิ่งไหว้พระญาว่า มหาเถรเจ้า ๕ ตน มีมหากัสสัปปะเปนประธานมาอยู่ที่นี้แล ว่าอั้น

เจ้าพระญามังรายคือเข้าไพไหว้มหาเถรเจ้า แล้วเจียรจาปราสรัยด้วยปริยายหลายประการต่าง ๆ มหากัสสัปปเถรเจ้าคือเล่านิยายพระญาวัฏฏ์งุ้คุลีแก่พระญามังราย ว่าพระญาวัฏฏ์งุ้คุลีได้ต่อนิ้วมือพุทธรุปเจ้า คือมีเตชะริทธีมากนัก อาจประจญแพ้พระญาร้อยเอ็ดตนดังว่าได้สร้างพุทธรุปทังตนแท้ จักกว่าฉันใด ว่าฉันนั้น พระญามังรายได้ยินคำมหาเถรเจ้าเมตตาฉันนั้น มีใจใสยินดีมากนัก ไหว้สั่งอำลามหาเถรเจ้าเมือสู่ราชชมนเทียรแห่งตนแล้วจิ่งมาหายังช่างไม้ผู้ชื่อกานโถมมา แล้วหื้อแปลงรูปพระพุทธะเจ้า ๕ พระองค์ นั่ง ๓ องค์ ยืน ๒ องค์ องค์ ๑ ใหย่สูงเท่าติงเจ้ามังราย แล้วคือเอาไพฐูปนาตั้งไว้ที่มหาเถรเจ้าอยู่นั้น แล้วมังรายอธิฏฐานว่า ด้วยเตชะบุญอันข้าได้สร้างพระพุทธรูปเจ้านี้ ข้าจักยกกำลังริพลไพเอาเมืองรามัญญเทสะหังสาวดีเมืองเมง ผิว่าพระญาเมงยังอ่อนน้อมกับข้า ด้วยอานุภาวะอันข้าได้สร้างพุทธรุปเจ้านี้แท้ ข้ามารอด จักสร้างวิหารหื้อทานเปนที่สถิตสำราญพุทธรุปเจ้าชะแล พระญามังรายอธิฏฐานฉันนี้ แล้วคือยกเอาริพลโยธาไพเมืองหงสา ข้ามน้ำแม่คงไพเถิงน้ำแม่ *อาสา* [2] ตั้งทับอยู่ที่นั้น

เมื่อนั้น พระญาหงสาวดีตนชื่อสุตตโสมะ รู้ขร่าวว่าพระญามังรายมาตั้งทับอยู่ในแคว่นแดนเมืองแห่งตน มีความสะท้านย้านกลัวหวั่นไหวอุกขะหลุกมีมากนัก จิ่งใช้อามาจจ์ผู้ฉลาดรู้สืบคำเมือง เอาราชชปัณณาการของฝากออกมาต้อนถวายพระญามังราย แล้วถามขร่าวกิจจสุขทุกข์สัพพสวัสสดีชุ่อัน แล้วอามาจจ์ผู้ใช้ไหว้ว่า เจ้าพระญาหงสาใช้ผู้ข้ามาไหว้เจ้าเหนือหัวว่า เจ้าล้านนาตนมีอานุภาพมาเถิงในบ้านเมืองแห่งผู้ข้าทังหลาย มีประโยชนะใคร่ได้อันใดในเมืองแห่งผู้ข้าทังหลาย ข้าทังหลายคือจักหื้อตามอันมักแห่งเจ้าท้าวล้านนาชุ่เยื่องชะแล ว่าอั้น

พระญามังรายตอบคำอามาจจ์ว่า เรามานี้คือเท่าใคร่หันเมืองหงสา แลมักใคร่มีฉันทะสิเนหาไมตรีกับด้วยพระญาเจ้าแห่งสูแล ผิว่าเจ้าเมืองหงสาจักหื้อเยื่องใดเยื่อง ๑ แก่เราแท้ดังอั้น อันอื่นเราคือบ่เอาแลเราเท่าใคร่ได้ของอันรักอันเพิงใจแล กล่าวหื้อเปนปัญหาแก่อามาจจ์ผู้ใช้ฉันนี้

อามาจจ์ผู้นั้นคืออำลาเจ้ามังรายเมือไหว้เจ้าเหนือหัวแห่งตนนั้นแล พระญาหงสาได้ยินคำอันนั้น จิ่งชุมนุมเสนาอามาจจ์นักปราชญ์บัณฑิตในโรงหลวง แล้วนักปราชญ์ทังหลายไหว้พระญาหงสาว่า ปัญหาอันท้าวล้านนากล่าวมาว่าจักใคร่ได้อันเพิงใจนั้น ชาติอันเพิงใจแลรักนักกว่าอันเพิงใจในโลกนี้ คือเท่ามีแต่ราชปุตตีอันเกิดแต่อกแห่งท้าวพระญา

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเปน *อันมีปฏิปริญัตติ*

[2] ในที่นี้ ฉบับหลักเปน *อสา-อะสา* แต่ที่อื่นเปน *อาสา* ซึ่งตรงกันกับความในฉบับ จศ.๑๒๔๔

ทังหลายแล อันนี้รอยเจ้าล้านนารู้ขร่าวสารว่านางกุมารี คือนางพายโค อันเปนลูกรักอันเกิดแต่อกแห่งมหาราชะเจ้ามีรูปโฉมโนมพรัณณะอันงามล้วนถ้วนชู่อัน จิ่งแต่งแส้งมาบ้านเมืองเราเติมเพื่อใคร่ได้นางพายโคลูกรักแห่งมหาราชะเจ้าเพิงมีแล มหาราชะเจ้าบ่หื้อลูกรักตนแก่เจ้าล้านนาผู้มีเตชอานุภาพ บ่ควรแล ว่าอั้น

เจ้าพระญาหงสาตนชื่อสุตตโสมราชะได้ยินคำอันนั้น รำเพิงว่า คูบ่หื้อลูกรักนางพายโคแก่เจ้าท้าวล้านนาอันมีเตชะบ่ควรแล เพิงคูหื้อด้วยสวัสสดี ก็จักเปนไมตรีสนิทติดต่อเปนราชชวงสาเผ่าพันธุ์สืบราชปเวณีไพเมื่อหน้าต่อชั่วลูกชั่วหลาน *บ่หนีชะแล*[1] ว่าอั้น แล้วพระญาหงสาแต่งเครื่องง้าผ้าผ่อนประหนิมอาภอรณ์ทังมวลควรแก่วิวาห์ หื้อแก่ลูกตน บ่เท่าแต่นั้น ก็หื้อช้าง มล้า ข้ายิง ข้าชาย พุ่น ๕๐๐ ครัว เพื่ออุ่มนางมาหื้อลูกรักตน นางพายโคได้ใช้สอย แล้วก็นำเอานางกับยัสสปริวารอันมากมาถวายแก่เจ้าพระญามังรายนั้นแล เจ้าพระญามังราย คันว่าได้นางพายโคมาเปนราชเทวีแห่งตนแล้ว ก็มีความชมชื่นยินดีมากนัก พระญาทัง ๒ มาชุ่มนุมกันที่น้ำแม่อาสาที่นั้น ก็หื้อไพร่ไททังหลายอิ่มด้วยเข้าเหล้า ชิ้นปลาอาหารทังหลาย แล้วก็หื้อเหล้นมโหสรพ ๓ วัน ๓ คืน แล้วกะทำราชไมตรีสนิทติดต่อกันเปนทัศหมิตต์บัวรมวณชู่อัน แล้วเจ้าพระญามังรายก็อำลามาสู่บ้านเมืองแห่งตน แล้วเสนาอามาจจ์ก็อุสสาราชภิเสกนางพายโคหื้อเปนราชเทวีหั้นแล

เจ้ามังรายเจียรจากับด้วยเสนาอามาจจ์ทังหลายว่า คูอธิฎฐานส้างพระพุทธรูป ๕ องค์นี้ไว้อารามมหากัสสัปปเถระเจ้าแล้วไพเมืองเมง ว่า ผิคูชนะเมงแท้ จักส้างวิหารหื้อพระเจ้าอยู่สำราญ ว่าฉันนี้ วันนั้น บัดนี้คูไพเมืองเมงมา พระญาเมงก็กลัวอานุภาวะแห่งคูด้วย เตชอานุภาวะแห่งคูได้ส้างพระพุทธรูปเจ้า พระญาเมงก็หื้อลูกรักตนมาเปนเมียฉันนี้ ควรคูส้างวิหารแท้แล ว่าอั้น เจ้ามังรายก็หื้อช่างกานโถมตัดวิหารหลัง ๑ ค่อมพอปกเสาใส่ขื่อไว้ บ่ทันแล้วเทื่อ นั้นแล

ตสฺมึ กาเล ในกาละนั้น พระญาอยุทธิยาไธยได้ใช้ **[2] มาเปนแขกเมือง หื้อเอาหวายเส้น ๑ ยาว ๒๐ วา เหลาหื้อสนเขมได้ มาถวายแก่พระญามังราย เพื่อสำแดงคุณว่าชาวใต้ช่างนัก หาผู้จักเปรียบเทียมบ่ได้ ว่าอั้น เจ้ามังรายก็หื้อหาช่างไม้ผู้ชื่อกานโถมมา แล้วกล่าวว่า ท่านยังอาจกะทำเหมือนนี้ได้อั้นรือ ช่างไม้กานโถมไหว้พระญาว่า *ชาวใต้*[3] เท่าแต่เหลาหวายยาว ๒๐ วาสนเขมได้บ่ตาย พ้อยมาสำแดงคุณฉันนี้นอ ดั่งข้าเจ้านี้ แม่นว่าจักหื้อเหลาหวายร้อยวาสนเขมได้ก็ยังจักได้ตาย ว่าอั้น แล้วช่างไม้กานโถมจักสำแดงคุณอัน ๑ จิ่งแส้งหื้อคนเอาไม้ยาว ๓ วาถากห้อยแล้วดีงามเอาลงจมไว้ในน้ำแม่พิงพายเหนือขัวกุมกาม แล้วมันหื้อเอาแกลบไม้ใส่กวยหุ้มหื้อดี เอาลงจมไว้ในน้ำที่นั้น หื้อน้ำขวักแกลบไม้ออกแลหน้อยเปนดั่งคนถากคนห้อยแล้วนั้น เอาลงไว้แต่กลางคืน คันรุ่งเช้าช่างกานโถมมาเฝ้าคัลพระญามังราย จิ่งแส้งไหว้ว่า ข้าเจ้าจักขอดำน้ำฟันขวานห้อยไม้หื้อแขกเมืองดูชะแล ว่าอั้น

---

[1] ฉบับหลักเป็น [illegible] ซึ่งนิยมอ่าน *บีนชะแล* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *ชะแล* (ไม่มี *บีน*)

[2] ความช่วงนี้น่าจะบกพร่อง ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ว่า *พระญาได้ใช้มา*

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ชาวไธย*

ช่างไม้กานโถมคึหื้อชักไม้เหล้ม ๑ ยาว ๓ วาบ่ห้อยบ่พันเทื่อลงน้ำแม่พิงหื้อแขกหันแล้วช่างกานโถมคึผนขวานหื้อคม แล้วคึดำน้ำฟันขวานห้อยไม้แท้ ยามใหย่ ๑ ช่างกาน-โถมออกมาไหว้พระญาว่า ผู้ข้าดำน้ำฟันขวานห้อยไม้แล้ว ขอหื้อเจ้าเหนือหัวหื้อเอาออกดูเทิอะ ว่าอั้น เจ้ามังรายคึหื้อดำชักออกมายังไม้เหล้มนั้นหื้อแขกดู แขกหันไม้เหล้มนั้นงามนัก เลี่ยมซื่อเปนดั่งตีพะทัดยังบกนั้น ลวดงึดว่า เขาช่างกว่าเรา ดำน้ำฟันขวานคึได้ดีหลีตาย ว่าอั้น

แขกพ้อยส่ำแดงคุณอัน ๑ เล่า หื้อช่างผู้นั้นจลักเม็ด *เข้ากุ่ม*[1] เม็ด ๑ เปนรูปช้าง ๒ ตัว ชนกัน มาถวายแก่เจ้าพระญามังราย เจ้าพระญามังรายหื้อเอาเม็ดเข้าอันจลักเปนรูปช้างนั้นไพหื้อแก่ช่างกานโถม ช่างกานโถมว่า ข้าใคร่หันผู้รู้จลักเม็ดเข้ากุ่มนั้น ว่าอั้นแขกคึเอาช่างผู้นั้นไพส่ำแดงหื้อช่างกานโถมหันต่อหน้าเจ้ามังราย ช่างกานโถมคึชักช่างผู้นั้นนอนขว้ำไว้ เอาขวานเถี่ยนต่ะห้อยหัวหื้อหมดดีเปนดั่งเอามีดกวนนั้น ช่างกานโถมถามว่าเอาขวานกวนหัวเจ็บรือว่าบ่เจ็บ มันบอกว่า บ่เจ็บ เปนดั่งลูบเอานั้นแล ว่าอั้น แขกหันฉันนั้น กล่าวว่า ช่างเมืองลาวนี้ฉลาดนัก ดีเสียกว่าเราแท้ตาย ว่าอั้น แล้วคึลาพระญามังรายเมือหั้นแล

พระญามังรายหันช่างกานโถมส่ำแดงคุณแก่ชาวใต้ ยกยอเมืองตน เจ้ามังรายคึหื้อช่างกานโถมเมือกินเมืองเชียงแสน ยามนั้นเมืองเชียงแสนได้ชื่อว่าเมืองรอย เถิงเมื่อเจ้าพระญาแสนพูไพกิน จิ่งได้ชื่อว่าเชียงแสนแล ช่างกานโถมเมืออยู่เชียงแสนแล้ว จิ่งตัดเครื่องวิหารเปนต้นว่าแปอ้าย แปยี่ ขื่อมล้าตั้งไหม แต่เชียงแสน หื้อเอามาใส่วิหารกานโถมอันปกเสาใส่ขื่อไว้บ่ทันแล้วเทื่อนั้น ค่อมพอกุ้มชู่อัน บ่คับบ่หลมนั้นแล ลวดปรากฏชื่อว่าวัดกานโถมต่อเท้าบัดนี้แล

วิหารอันเปนหอนอนยังบ่มีเทื่อ เจ้ามังรายไพไหว้มหากัสสัปปเถรเจ้าว่า ภนฺเตข้าแต่เจ้าคู ข้าส้างวิหารแล้วบัวรมวณชุ่เยื่องแล้วแล มหากัสสัปปเถระเจ้าเมตตาว่า วิหารเปนดั่งโรงคัลมหาราชนั้น มีแล้วแล เท่ายังคันธกุฏีเจดิยะหอนอนบ่มีเทื่อ ควรมหาราชะก่อเจดิยะอุโมงค์ไขงหื้อเปนที่ธูปนาตั้งไว้ ควรแล ว่าอั้น พระญามังรายคึมีใจชมชื่นยินดีมากนักพระญามังรายสันนิฏฐานใจว่า บัดนี้ คู่ส้างวิหารแล้ว คู่จักไพแอ่วดูประเทสเมืองพุกามอังวะก่อน ผิว่าพระญาอังวะยังมีไมตรีน้อมเซิงคู่แลได้อันใดอัน ๑ เปนดั่งพระญาหงสา นั้น คันคู่แพ้พระญาอังวะแท้ คู่คืนมา คู่จักก่อเจดิยะไว้วัดกานโถมชะแล ว่าอั้น เจ้ามังราย ร่ำเพิงฉันนี้ แล้วคึยกริพลทังหลายอันมากนักไพด้วยลำดับคราวทาง เถิงแดนที่สีมาเมืองอังวะหนอาคไนย์ คึตั้งทับอยู่หั้นแล

พระญาอังวะรู้ขร่าว จิ่งใช้อามาจจ์ผู้ฉลาดรู้สืบคำเมืองเอาราชปัณณาการของฝากมาต้อนมาถวายเจ้าพระญามังราย ถามขร่าวสัพพสวัสสดีชุ่อันแล้วอามาจจ์ไหว้ว่า เจ้าพระญาเมืองพุกามอังวะใช้ผู้ข้ามาไหว้เจ้าเหนือหัวว่า เจ้าท้าวล้านนาตนมีเตชอานุภาวะมาเถิงสีมาบ้านเมืองแห่งเราด้วยเหตุฉันใดชา แม่นเจ้าท้าวล้านนามาด้วยมหามิตรไมตรีดั่งอั้น เราคึยินดีนักแล แม่นเจ้าท้าวล้านนาประโยชนะอันใดในบ้านเมืองเรา เราคึจักหื้อตามคำมักชู่อันชะแล ว่าอั้น จิ่งหื้อข้ามาไหว้เจ้าเหนือหัวนี้แล

---

[1] ความหมายไม่กระจ่าง แต่อาจอ่านเป็น "เข้ากุ้ม" คือข้าวที่ไม่เต็มเม็ด ก็ได้

พระญามังรายตอบคำอามาจจ์ว่า เรารู้ขร่าวเมืองพุกามอังวะสมริทธีด้วยช้างมล้าทุกอัน อัน ๑ เรารู้ว่าสาสนาพระพุทธะเจ้ารุ่งเรืองมากนัก เราจิ่งแส้งมาแอ่วดูประเทสบ้านเมืองพุกามอังวะเพื่ออั้นดาย ผิว่าเจ้าพระญาพุกามอังวะจักมักหื้อวัตถุสิ่งใดแก่เรานั้น เท่าว่าเข้าของเงินคำแก้วแหวนในเมืองเรามากนัก เราบ่ประโยชนะแล เท่าประโยชนะด้วยช่างทังหลายเปนต้นว่าช่างคล้อง ช่างเหล็กสิ่งเดียวแล ว่าอั้น อามาจจ์ผู้ใช้ได้ยินคำเจ้าพระญามังรายแล้วคึเมือไหว้พระญาอังวะ พระญาอังวะรู้ขร่าวคำอันนั้น มีคำยินดี จิ่งเจียรจากับด้วยอามาจจ์ทังหลายว่า ดูใส่ใจว่าเจ้าท้าวล้านนาผู้นี้มีเตชะ จักมากำจัดบ้านเมืองเราเสียรือว่าอั้น เท่าว่าใคร่ได้ช่างคล้องฉันนี้ เราควรแต่งแปลงช่างคล้องผู้ฉลาดเถิงดีนักนั้นสองนายกับทังช่างคำ ช่างเงิน ช่างทอง ช่างเหล็กพร้อมชุ่อันหื้อแก่เจ้าท้าวล้านนา เพื่อหื้อเปนมิตรไมตรีติดต่อไพพายหน้าดีชะแล ว่าอั้น แล้วคึหื้อเสนาอามาจจ์จัดแจงเอาช่างคล้องสองนายช่างเครื่อง ช่างเงิน ช่างคำ ช่างทอง ช่างเหล็ก ทังหลายประหมาณว่าได้ ๕๐๐ ครัวมาถวายแก่เจ้าพระญามังราย เจ้ามังรายคึเอาช่างตีคำมาไว้เชียงตุง เอาช่างคล้องกับพวกหานบ้านมาไว้เชียงแสน เอาช่างเครื่อง ช่างเหล็ก ช่างทองมาไว้กุมกาม ช่างทังหลายจิ่งมากับบ้านเมืองเมืองล้านนาต่อเท้าบัดนี้แล

เจ้ามังรายไพเมืองพุกามอังวะมาในปลีกดยี สกราชได้ ๖๕๒ ตัว มาเถิงแล้วคึหื้อก่อเจดิยะที่วัดกานโถมตามปฏิญาณแห่งตน เจดิยะนั้นตีนธอรณีกว้าง ๖ วา สูง ๙ วา[1] แปลงที่อยู่พระเจ้า ๒ ชั้น ชั้นลุ่มไว้พระเจ้านั่ง ๔ *องค์*[2] ชั้นบนไว้พระเจ้ายืนองค์ ๑ แปลงรูปพระสารีบุตรโมคคัลลาน แลรูปพระญาอินท์แลนางธอรณีไว้รักษาพระพุทธรูปเจ้าที่นั้น

ในกาลยามนั้น ยังมีมหาเถรเจ้าหมู่ ๑ เอาธาตุพระพุทธะเจ้ามาแต่สีหฬทวีปคือเมืองลังกามาหื้อแก่เจ้าพระญามังราย ๒ ดวง เจ้าพระญามังรายรับเอาธาตุพระเจ้าแล้วมีคำยินดีนัก จิ่งอธิฏฐานว่า *แม่นว่า*[3] เปนธาตุแห่งพระเจ้าแท้ ขอจุ่งสำแดงหื้อหันอัจฉริยะหื้อหายสันเทหะแห่งตูข้าทังหลายเทิอะ พระญามังรายคึสรงพระธาตุด้วยสุคันโธทกะ ยามนั้นพระธาตุคึกะทำปาฏิหาริย์ในโกฐคำ สำแดงรัสมีในน้ำอันสรงนั้น แตกเปน ๓ ส่วน ส่วน ๑ มีรัสมีอันเหลืองดั่งคำ ส่วน ๑ มีรัสมีอันเขียวดั่งแก้วอินทนิล ส่วน ๑ มีรัสมีอันขาวดั่งลวดเงิน เจ้ามังรายมีใจเหลื้อมใสในพระธาตุยิ่งนัก *คึเอาพระธาตุเจ้าดวง ๑ ประจุไว้ในเจดิยะ ดวง ๑ ประจุไว้ในองค์พุทธรูปเจ้าอันหลวงนั้นแล*[4]

เจ้าพระญามังรายคึเอาคำพุ่น ๕๐๐ ฝากมหาเถรเจ้าไพปูชามหาโพธิเจ้าในเมืองลังกาหั้นแล มหาเถรเจ้าทัง ๔ คึรับเอาคำ ๕๐๐ นั้นกลับคืนเมือเมืองลังกา แล้วคึปูชามหาโพธิในลังกาทวีป แล้วมหาเถรเจ้าทัง ๔ ตนอธิฏฐานว่า ผู้ข้าทังหลายจักเอาสาสนาพระเจ้าเมือตั้งในเมืองล้านนา ผิว่าจักก้านกุ่งรุ่งเรืองแท้ ขอหื้อลูกมหาโพธิตกลงเหนือ *จีพอร*[5] แห่งตูข้าแด่ ว่าอั้น ลูกมหาโพธิคึตกลงมาเหนือผ้า *จีพอร*[6] แห่งเขาเจ้า ๔ ตน แลตนแลลูก

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๙ เป็น ๙ วา

[2] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๙ เป็น ๓ *องค์*

[3] ทั้ง ๒ ฉบับ รวมทั้งฉบับวัดพระหลวงและวัดศรีโสดา เป็น *แต่ว่า*

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๙ เป็น *ประจุไว้ในองค์พุทธรูปเจ้าองค์หลวง หั้นแล* และทั้ง ๒ ฉบับไม่กล่าวถึงพระบรมสารีริกธาตุดวงที่ ๓

[5,6] ทั้งสองฉบับเป็น *ชีพอร*

มหาเถรเจ้าทั้งสี่ คื็เอาลูกมหาโพธิใส่ในบาตรแห่งตน ลูกมหาโพธิคึงงอกออกทัง ๔ ลูกเปน ๔ ต้น คื็เอามาหื้อแก่พระญามังราย พระญามังรายเอาไพปลูกที่ยั้งพักท่งยาง เมืองฝาง ต้น ๑ เอาปลูกที่รั้วน่าง ต้น ๑ เอาไพปลูกพันนาทะกาน ต้น ๑ พระญามังรายเอาหื้อราชมาดาแห่งตนชื่อว่าเทพพะคำขร่ายกับนางพายโคเอาไพปลูกแทนที่ไม้เดื่อเกลี้ยงวัดกานโถมต้น ๑ นั้นแล

พระญามังรายคื็ปูชามหาโพธิด้วยเครื่องปูชาทังหลายต่าง ๆ มหาโพธิเจ้าคื็กะทำปาฏิหาริย์เปล่งรัสมีแจ้งทั่วเมืองทังมวล ในคืนนั้น เทพพดาคื็แตลงตนเปนช้างเผือก มีปริวารได้พัน ๑ มาแวดมหาโพธิอยู่รักษาคืนรุ่ง เพื่อบ่หื้อสัตต์สิ่งมากลายได้สักตัว แม่นมากลายคื็เปนอนตรายแก่สัตต์ฝูงนั้นแล

พระญามังรายคื็แต่งวัตถุทังหลายไว้เปนอุปการแก่วัดกานโถมที่นั้น หื้อปักแดนแคว่น เก็บเบี้ยค่านาปลีไหน ๖ แสน ๒ หมื่นเบี้ย เปนค่าจังหัน แคว่นแจม ๕ แสนเบี้ย เปนค่าคำกิน แคว่นแช่ช้าง ๕ แสนเบี้ยไว้เปนค่าหมากเจ้าภิกขุทังหลาย บ่เท่าแต่นั้น เจ้ามังรายกับนางพายโคคื็หื้อคนทังหลาย ๕๕ บ้าน มี ๕๐๐ ครัว คือว่าเมงอันเจ้ามังรายแลนางพายโคเอามาแต่เมืองหงสาวดีนั้นยาดน้ำเหมียดหมายทานไว้กับวัดกานโถม วันนั้นแล

ทีนี้ จักกล่าวด้วยสร้างเมืองเชียงใหม่ก่อนแล

เจ้าพระญามังรายอยู่กุมกามได้ ๕ ปลี เถิงปลีรวงเหม้า สกราชได้ ๖๕๓ ตัว ยังมีในวัน ๑ พระญามังรายทรงยัวคำออกไพทิสสะหนเหนือด้วยยัสสปริวารอันมาก ไพเถิงบ้านแหม นัยยะ ๑ ว่าบ้านแหน ฐานะที่นั้นควรจักตั้งเวียงว่าอั้น ยังอยู่ที่นั้น ๓ คืนดูนิมิตต์คื็ฝันหันคนผู้ ๑ มาบอกว่า อยู่ที่นี้ ท้าวพระญามียสมากนัก เท่าว่าไร้เข้าของสมบัตดาย ว่าอั้นเจ้ามังรายพ้อยย้ายไพทิสสะหนเหนือ หันที่ ๑ ควรสร้างเวียง จิ่งยั้งนอนที่นั้น ๓ คืน คนทังหลายเอาน่างมากางเปนรั้วเพื่อระวังรักษาเจ้ามังราย ที่นั้นลวดปรากฏชื่อว่าเวียงรั้วน่างต่อเท้าบัดนี้แล เจ้ามังรายยังอยู่ที่นั้น ๓ คืน คื็บ่หันนิมิตต์อันใด ซ้ำย้ายไพวันออกแจ่งเหนือ หันแต่ฐานะที่ ๑ ควรตั้งเวียง คื็ยั้งนอนที่นั้นดูนิมิตต์ ๓ คืน คนทังหลายสร้างเรือกมาล้อมรักษาเจ้ามังราย ลวดได้ชื่อว่าเชียงเรือก ต่อเท้าบัดนี้แล เจ้าอยู่ที่นั้น ๓ คืน บ่หันนิมิตต์อันใด คื็ซ้ำแอ่วไพในราวป่าที่ ๑ ยั้งนอนที่นั้น ๓ คืน ในคืนถ้วน ๓ ฝันหันนางผู้ ๑ มีรูปโฉมอันงามนัก ที่นั้นลวดได้ชื่อว่าเชียงโฉม ต่อเท้าบัดนี้แล เจ้าซ้ำย้ายไพไล่ป่า นอนที่นั้นดูนิมิตต์ได้ ๓ คืน ซ้ำฝันหันนางผู้ ๑ มีรูปโฉมโนมพรัณณะอันงามแถม เจ้าคื็บ่เอา เจ้าคื็ทุมเสีย ลวดได้ชื่อว่าเชียงทุมหั้นแล เจ้าคื็คืนมาเถิงกุมกาม หันต้นลานต้น ๑ ใหย่นัก จิ่งเข้ายั้งร่มลานต้นนั้น ลวดได้ชื่อว่า *เชียงลาน ยั้งพัก* คือว่าแล [1]

เจ้าคืนมาอยู่กุมกามเสี้ยงรดูหนาวแล้ว เจ้ามังรายทรงช้างมังคละตัวประเสิฐ มีหมู่โยธาแวดล้อมเปนปริวารไพแอ่วเลียบตีนดอยอุจฉุปัพพตะ คือว่าดอยสุเทพ คื็หื้อพรานป่าทังหลายไพไล่เนื้อตามตีนดอยเกี้ยวออกมาทิสสะวันออกตามราวป่า คื็ไพพบใส่ป่าเหล่าลอมคาที่ ๑ เปนที่อัจฉริยะ พายนอกแห่งลอมคาเปนอันหมดใส เปนท่งราบเพียงยิ่งนัก

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เปน *ยั้งพัก คือว่า เชียงลาน คือว่า*

พระญาเลียบไพคีหันลอมคาอันหน่อย ๑ อยู่พายในที่นั้นเล่า *ถัดลอมคาหน้อยนั้นออกมาเปนคุ่มหนามใหญ่น้อยเปนถ้อยเปนชั้น* [1] แหน้นหนายิ่งนัก ในท่ากลางลอมคานั้นเปนข่วงราบเพียง ประกอบไพด้วยหยุงมวย เปนค้าม่าน คำไทว่าหย้ามุ้งคะต่าย เกี้ยวแวดล้อมซู่กล้ำซู่พาย ควรระเมาเอาใจมากนัก

ในขณะนั้นฟานเผือก ๒ ตัวแม่ลูก ออกไพจากป่าลอมคาเพื่อจักไพหากินเหยื่อ คีผ่าออกมาท่ากลางหมู่หมาแลคนทังหลายอันมาก แล้วคียืนอยู่ว่ายหน้าอ่ายหลังผ่อหมู่คนแลหมาทังหลายหน้อย ๑ แล้วคีคืนเข้าไพในลอมคาที่นั้นดั่งเกล่า ส่วนว่าหมาทังหลายแล่นไพแวดลอมคาที่นั้นอยู่ บ่อาจจักเข้าขบเนื้อตัวนั้นได้ เมื่อนั้น เนื้อ ๒ ตัวนั้นได้อยู่ที่ไชยภูมิบังเกิดถัทธภาวะ บ่มีคำเกรงขามแลย้านกลัวคีซ้ำแล่นออกมาหาหมา หมาทังหลายคีกลัวแล่นหนี บ่อาจจักต่อจักขบยังพระญาเนื้อ ๒ ตัวนั้นได้ พรานป่าทังหลายหันอัจริยะฉันนั้นจิ่งมาไหว้เจ้ามังราย เจ้ามังรายคีขี่ช้างเข้าไพในที่นั้น ปล่อยหมาไล่เข้าไพในลอมคาที่นั้นเล่า ฟาน ๒ ตัวนั้นคีบ่เกรงบ่กลัว แล่นออกต้อนรบหมา หมาคีแล่นพ่ายหนี *บ่อาจจักต่อได้สักตัว* [2] เจ้าพระญามังรายหันยินอัสจรีย์นัก ว่า แต่คูมาแอ่วหาที่จักตั้งเวียงหลายที่หลายแห่งแล้วบ่พบสักแห่ง จิ่งมาพบที่นี้เปนไชยภูมิควรสร้างเวียงกวมที่นี้ หื้อเปนไชยนคระควรชะแล ในลอมคาที่นี้ คูจักตั้งครุ้มวังมนเทียรหอนอนได้อยู่ได้ทรงหื้อเปนสุขสวัสสดีชะแล

ว่าอั้นแล้วเจ้ามังรายคีหื้อเอาน่างมากางเข้าแวดวังจับยับเอาฟานเผือก ๒ ตัวได้ด้วยสวัสสดี แล้วหื้อเอาไพไว้ทิสสะหนเหนือที่ใกล้น้ำแม่ฮวก หื้อแปลงล้ำเวียงล้อมฟาน ๒ ตัวนั้นไว้ ลวดได้ชื่อว่าเวียงฟาน ต่อบัดนี้แล

เจ้ามังรายจิ่งท้านวายว่า ในกาละพายหน้า เมืองอันนี้จักมีพระญาแม่ลูกอยู่เสวิยราชสัมปัตติสืบไพ *มีหั้นชะแล* [3] ว่าอั้น แล้วเจ้าพระญามังรายจิ่งหื้อหาแสนเถ้าเคล้าเมืองกว้านบ้านทังหลายมาพร้อมซู่คน บอกนิยายอันหมาไล่ฟานเข้าลอมคาแลฟานแพ้หมานั้นหื้อเถ้าแก่ทังหลายได้ยินซู่คน แล้วถามเขาว่า ในที่นี้ สูรู้ขร่าวว่าเปนชื่อรือชา เขาไหว้เจ้ามังรายว่า ในที่นี้ ผู้ข้าทังหลายได้รู้สืบมาว่า เหล่าคาสวนขวัน เปนที่อยู่ที่ทรงแห่งท้าวพระญาทังหลายมาแต่ก่อน คันรุ่งปลีไหน ฟานเผือก ๒ ตัวแม่ลูกอันเปนพระญาเนื้อ ลูกแต่ป่าใหย่มาอยู่ที่ไชยภูมินี้ ฟาน ๒ ตัวแม่ลูกเปนสัตต์ตัววิเสส จิงแพ้หมาเพื่ออั้นดาย ว่าอั้น

เจ้าพระญามังรายได้ยินคำอันนั้นซ้ำเร่งมีคำยินดีมากนัก เหตุว่าจักตั้งราชชมนเทียรแห่งตนที่อันเปนไชยภูมินั้นแล เจ้าพระญามังรายคีย้ายเข้าตั้งที่ไชยภูมิ ในวันเดือน ๗ ออก ๘ ค่ำ*วันพรหัส*[4] ไทกดใจ้ ติถี ๘ ตัว อินทาติถี ๓๐ ตัว พระจันท์เสวิยนักขัตตฤกษ์ตัวถ้วน ๗ ชื่อปุณณัพพสุ ใน *กรกฎะ*[5] อาโปราสี ยามแตรรุ่ง ๓ ลูกนาที ปลาย ๒ บาทน้ำ ไว้ลคนาในมีนอาโปราสี ยามสกราชขึ้นวันพระญาวัน สกราชขึ้นแถมตัว ๑ เปน ๖๕๔ ปลีเต่าสี แล

---

[1] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ถัดลอมคานั้นออกมาเปนคุ่มหนามน้อยเปนถ้อยชั้น*

[2] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *บ่อาจจักต่อขบพระญาเนื้อ ๒ ตัวนั้นได้สักตัว*

[3] ฉบับหลักเป็น *มีน ชะแล- มีนี้ชะแล* จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *หมีนชะแล* ซึ่งนิยมอ่าน *หมื่นชะแล*

[4] ฉบับหลักเป็น *วัน ๕* ฉบับ จ.ศ. ๑๒๔๔ เป็น *วันผัด*

[5] ฉบับหลักเป็น *กระวักกฎะ* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *กักกฎะ*

คันว่าเจ้ามังรายย้ายเข้าราชชะวังที่ไชยภูมิแล้ว ดีหื้อตั้งบ้านน้อยบ้านใหญ่ทังหลายมากนัก ตามต่ำตามสูง เขาร้องเรียกว่าบ้านต่ำสูง ตามคำม่านว่า*เมียงซุยวา* [1] ว่าอั้นหั้นแล ที่เจ้าพระญามังรายมายั้งอยู่นั้นมีหนวันออกช้วยเหนือแห่งไชยภูมินั้นเรียก*ชื่อว่า*[2] เชียงหมั้นแล ที่อันนั้นซ้อมแควบ พระญาหื้อขุดกุ่นเผี้ยวถางออกไพทิสสะหนวันออก ลวดได้ชื่อว่า*เชียงถาง*[3] ต่อเท้าบัดนี้แล

เจ้าพระญามังรายรำเพิงว่าคูจักตั้งเวียงในฐานะที่นี้ ควรระเมาเอาใจแท้แล ทิสสะวันออกแจ่งเหนือคืเปนหนองอันใหย่ เปนที่ช้าง มล้า งัว ฅวาย ลงอาบลงกินดีนัก เจ้าคืเรียกหามายังช่างไม้ทังหลายมาแล้วคืหื้อ*ถากแตะ*[4]ซ้อมไม้ทังหลายมากนัก คืหื้อส้างแปลงหอโรง โรงช้าง โรงมล้าแลหอปะตู จักส้างเวียงอันใหย่ จักเอาไชยภูมิไว้ท่ำกลางสายดือเมือง ว่าอั้น คืหื้อขุดคือแลแปลงสนนจักตั้งก่อเวียง แลด้านแล ๓ พันวา ว่าอั้น พระญาพ่อยรำเพิงว่า คูจักส้างบ้านแปลงเมืองอันใหย่แท้ ควรคูใช้ไพเชิญเอาพระญางำเมืองพระญาร่วงอันเปนสหายคูมา ควรชะแลว่าอั้น แล้วคืใช้ไพเชิญเอาสหายตน คือพระญางำเมือง พระญาร่วง มานั้นแล

คันพระญาทัง ๒ มาแล้ว คืเอากันตั้งแปลงวินิจฉยะ คือว่าสนาม ที่ใกล้ไกลแห่งไชยภูมิ เพื่อหื้อเปนที่พร้อมเพียงกับด้วยกัน พระญามังรายคืมาพร้อมกับด้วยพระญาทัง ๒ แล้วกล่าวว่า ในฐานะที่นี้มีฟานเผือก ๒ ตัวแม่ลูกอยู่ในลอมฅาที่นี้ แม่นหมาแลฅนทังหลายบ่อาจจักกะทำร้ายได้ เปนไชยภูมิอันวิเสสแท้แล ข้าคืมักใคร่ส้างเวียงที่นี้ เอาไชยภูมิไว้ท่ำกลางเวียง แล้วตั้งไชยภูมิไพทางใต้ ทางเหนือ วันตก วันออกแลพันวา เปนแลด้านแล ๒ พันวา ข้ารำเพิงฉันนี้ จิ่งหาสหายเจ้าทัง ๒ มาเปนที่พิจจรณา ควรบ่ควรเปนฉันใดเอาสหายเจ้าทังสองเปนที่พิจจรณา ว่าอั้น

พระญางำเมืองว่า สหายจักตั้งเวียงแลด้านแล ๒ พันวา *บ่ควรแล ว่าอั้น*[5] พระญาร่วงว่า สหายเจ้าพระญางำเมืองว่านั้นคืหากแม่นแล เท่าว่าเปนฉันทาคติเสีย ควรรำเพิงกาลสัมปัตติแลกาลวิปัตติแล *พายหน้าปุคละผู้มีประหญาจักดูแควน* [6] ว่าบ่รู้รำเพิงพายหน้าพายหลังจักว่าอั้นชะแล พายหน้าหลอนอมิตตะข้าเสิก็มาแวดวังขัง หาปุคละผู้จักเฝ้าแหนบ่ได้ บ่อ้วน บ่เตม คืจักยากแก่อนาคตกาละแล ข้ามักใคร่ตั้งแต่ไชยภูมิไพวันตก วันออก ใต้ เหนือ พุ่น ๕๐๐ วา แล ว่าอั้น

พระญามังรายกล่าวว่า สหายเจ้าพระญาร่วงว่านั้นคืดีแท้แล เท่าว่าเปนโทสาคติเสียหน้อย ๑ คำสหายเจ้าทัง ๒ นี้ คำผู้ใด ข้าคืบ่ละเสีย เท่าว่าขอหื้อเปนฉันทะด้วยชอบธัมม์เทือะ ว่าฉันนั้น เสนาอามาจจ์ทังหลายเพิงใจคำพระญางำเมืองนั้น ๓ ปูน มีปูน ๑ เพิงใจ

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เมืองชุราว*

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เชียงถาน*

[4] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ถากแต*

[5] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *แล ว่าอั้น*

[6] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *พายหน้า ผู้มีประหญา*

คำพระญาร่วงแควนมาก พระญาร่วงซ้ำกล่าวว่า สุเทวรสีแลสุกกทันตรสี คียังได้ฌาน สมาบัตติอภิญญาณมีเตชอานุภาวะ แม่นจักหื้อกว้างหมื่นโยชน์แสนโยชน์ คีได้ดาย เพื่อเลงหันอนาคตภัย *เมื่อพายลุนแล* [1] ส้างเวียงละพุนจิ่งเอาหน้าหอยตวบเอาเปนประมาณดาย ว่าอั้น พระญามังรายได้ยินอุปปเทสเจ้ารสีทัง ๒ ส้างเวียงละพุน จิ่งร่ำเพิงดูกาลสัมปัตติแลกาลวิปัตติ จิ่งว่า *ข้าแก่สหายเจ้าทัง ๒* [2] ผิอั้น เราจักตั้งลวงแปพันวา ลวงขื่อ ๙ ร้อยวาเทิอะ ว่าอั้น พระญาทัง ๓ คีมีฉันทวาทีทัดแม่นกับด้วยกันหั้นแล พระญามังราย คีชวนเอาพระญาทัง ๒ ไพสู่ที่ไชยภูมิเพื่อจักแรกตั้งหรอนอนแลตุ้มน้อยนั้นแล

ในขณะนั้น ยังมีหนุเผือกตัว ๑ ใหย่เท่าดุมเกวียน มีปริวาร ๔ ตัว ลุกแต่ไชยภูมิออกไพหนวันออกช้วยใต้ เข้าไพสู่รูสูงอัน ๑ ในเคล้าไม้ *ผักเรือก*[3] ไม้นิโครธ คีว่า เปนคำม่านว่าไม้พิงยอง บ่ไกลแต่ไชยภูมิเท่าใด พระญาทัง ๓ หันหนุเผือกเปนอัจฉริยะ จิ่งพร้อมใจกันเอาเข้าตอกดอกไม้ไพปูชาพระญาหนุเผือกในเคล้าไม้นิโครธต้นนั้น ด้วยเข้าตอกดอกไม้อันใส่ไตรคำ แล้วคีหื้อล้อมรักษา *หื้อดี* [4] ลวดปรากฏเปนไม้เสื้อเมือง มาต่อเท้าบัดนี้แล

พระญาทัง ๓ หื้อกวาดเผี้ยวที่จักตั้งเวียง เอาเชือกเชิง เลงดู รู้ว่าแผ่นดินสูงวันตกหลิ่งไพวันออกมีเตชะเปนไชยมงคละมากนัก พระญางำเมืองพระญาร่วงจาเชิ่งพระญามังรายว่า ดูราเจ้าสหาย เราพร้อมกันส้างตั้งเวียงที่นี้ เพื่อข้าหันเปนไชยมังคละ ๗ ประการ ดังนี้

อัน ๑ ได้ยินสืบมาแต่ก่อนว่ากวางเผือกสองตัวแม่ลูก ลุกแต่ป่าใหย่หนเหนือมาอยู่ไชยภูมิที่นี้ คนทังหลายย่อมมากะทำปูชา เปน*ไชยมังคละ* [5] เปนปฐมะก่อนแล

อัน ๑ ว่าฟานเผือก ๒ ตัวแม่ลูกมาอยู่ไชยภูมิที่นี้รบหมา หมาทังหลายพ่ายหนีบ่อาจจักจั้งได้สักตัว เปน *ไชยมังคละ* [6] ถ้วนสอง

อัน ๑ เราทังหลายได้หันหนุเผือกกับปริวาร ๔ ตัว ออกมาแต่ไชยภูมิที่นี้ เปน *ไชยมังคละ* [7] อันถ้วน ๓

อัน ๑ ภูมิฐานเราจักตั้งเวียงนี้สูงวันตกหลิ่งมาวันออก เปน*ไชยมังคละ*[8] อันถ้วน ๔ แล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๘ ไม่ปรากฏในฉบับหลัก

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *สหายทัง ๒*

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ว่า *ผักเรือด*

[4] เพิ่มตามฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๘

[5] ฉบับหลักเป็น *เชยยภูมมังคละ*

[6] ฉบับหลักเป็น *เชยยภูม*

[7] ฉบับหลักเป็น *เชยยภูม*

[8] ฉบับหลักเป็น *เชยย*

อัน ๑ อยู่ที่นี้ หันน้ำตกแต่อุจฉุปัพพตะดอยสุเทพ ไหลลงมาเปนแม่น้ำ ไหลขึ้นไพหนเหนือ แล้วไหลกระหวัดไพหนวันออก แล้วไหลไพใต้ แล้วไหลไพวันตกเกี้ยวเวียงกุมกาม แม่น้ำนี้เปนนครคุณเกี้ยวกระหวัดเมือง อันนี้เปน*ไชย*มังคละ[1]ถ้วน ๕ แม่น้ำอันนี้ไหลแต่ดอยลงมาที่ขุนน้ำ ได้ชื่อว่าแม่ข่า ไหลเมือวันออกแล้วไหลไพใต้*เถียบ*[2]ข้างแม่พิง ได้ชื่อว่าแม่โทร ต่อเท้าบัดนี้แล

อัน ๑ หนองใหญ่มีวันออกช้วยเหนือแห่งไชยภูมิได้ชื่อว่า*อีสาเนน สรา นรปูชา* [3] ว่าหนองใหญ่มีหนอีสาน ท้าวพระญาต่างประเทสจักมาปูชาสักการะมากนัก เปนไชยมังคละถ้วน ๖ แล

อัน ๑ แม่ระมิง ไหลมาแต่มหาสระ อันพระพุทธะเจ้าเมื่อยังธอรมาน ได้มาอาบ*ในอ่างสรง*[4] ไหลออกมาเปนขุนน้ำแม่ระมิงพายวันออกเวียง เปนไชยมังคละถ้วน ๗ แล

พระญางำเมือง พระญาร่วง สำแดงเหตุอันเปนไชยมังคละ ๗ ประการ แก่พระญามังราย ดังนี้แล

พระญามังรายคระนิงใจว่า สหายคู เจ้าพระญาทัง ๒ มีคำรู้คำหลวักสัพพสิปปาสาสตรเพทลักขณะอันเปนไชยมังคละยิ่งนักแท้ดาย สาสตรเพทอันคู่รู้มีเท่าใด สหายคู่ทัง ๒ ก็รู้ดั่งคู่ชู่ประการดีหลีแล ว่าฉันนี้ พระญามังรายก็ชวนพระญาทังสองไพเลียบดู *ที่จักตั้งขุดคือ*[5] เวียงทังสี่ด้าน กับที่อันจักก่อปราการเวียงชู่แห่งทังที่จักควรแปลงปะตู แล้วพระญาทังสามเอากันมานั่งอยู่หนอีสาน พระญามังรายก็หื้อพระญาทัง ๒ กินแกม แล้วก็เลี้ยงดูริพลสกุลเสนาอามาจจ์แห่งเจ้าพระญาทัง ๒ หื้ออิ่มด้วยเข้าน้ำ อาหารพร้อมชู่คน แล้วเจ้าพระญาทัง ๒ หื้อแต่งเครื่องพลิกัมม์ปูชาเทวดาทังหลายฝูงรักษาเมือง กะทำพลิกัมม์ปูชาแต่งเปน ๓ โกฐาก ปูชาที่ไชยภูมิอันตั้งหอนอน โกฐากถ้วน ๒ ปูชาเสื้อเมืองที่พระญาหนูเผือกอยู่ กลางเวียงโกฐาก ๑ มาแจกเปน ๕ ส่วนไพปูชาที่จักแปลงปะตูทัง ๕ แห่ง เจ้าพระญามังรายหื้อเสนาอามาจจ์ผู้ฉลาดด้วยราชชกิจจการแห่งพ่อเวียกทังหลายพู่น ๕ หมื่นคนหื้อเวียกที่ไชยภูมิ หื้อส้างแปลงราชชมนเทียรหรอนอน ราชชะวังคุ้มน้อย โรงคัล เล้มฉาง โรงช้าง โรงมล้าสัพพกิจจะอันควรเวียกในคุ้มน้อยชู่ประการ ยังพ่อเวียก ๔ หมื่นคนหื้อเขาดาขุดคือก่อปราการเวียงทังสี่ด้าน หื้อดาแรกแปลง *ปะตูเขื่อน* [6] หรอหริ่งหรอเลือหื้อพร้อมชู่อัน เจ้าพระญามังรายหื้อแต่งหมู่ชุมพ่อเวียกทังหลายส้างแปลง*สรัพ*[7] ครบพร้อมแล้วชู่ประการ ก่อแรกตั้งราชชมนเทียรคุ้มน้อย ขุดคือ ก่อปราการกำแพงเวียงทังมวลใน

---

[1] ฉบับหลักเป็น *เชยยภูมมังคละ*

[2] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่น่าจะเป็น *เตรียบ* ซึ่งแปลว่า เทียบ, ใกล้

[3] ฉบับหลักเป็น *อีสาเน นรา นรปูชา* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *อีสาเน ราชบุรี*

[4] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ในดอยอ่างสรง*

[5] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ที่จักขุดคือเวียง*

[6] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เขื่อนปะตู*

[7] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *สรบ*

สกราช ๖๕๘ ตัว ปลีรวายสัน *เดือนแปดเพง เมงวันพรหัส ฤกษ์ ๑๖ ตัว ยามแตรใกล้รุ่ง ไว้ลคนาในมีนอาโปราสี* [1] หื้อตั้งแรกส้างแปลงสัพพะทังมวล แรกขุดคือก่อปราการเวียง หนอีสานก่อนกระหวัดไพหนทักขิณะ แวดรอดทัง ๔ ด้านหื้อพร้อมบ่ก่อนบ่ลุนกัน แรกตั้งกลาดเชียงใหม่คื่ขณะยามเดียวนั้น เจ้าพระญาทัง ๓ คื่หื้อช่างแต่งพลิกัมม์เปน ๖ โกฐาก อังคาสราทธนาเทพพดาทังหลายมาอยู่รักษาไชยภูมิคือท่ำกลางเวียงแลปะตูทัง ๕ วันนั้นแล

เจ้าพระญาทัง ๓ พร้อมกันส้างเวียง ทาดท้าวปราการ คุ้มน้อยราชชมนเทียรสัพพะทังมวลนานได้ ๔ เดือนจิ่งแล้วบัวรมวณชู่ประการ เจ้าพระญามังรายคื่หื้อเหล้นมโหสรพ ๓ วัน ๓ คืน เลี้ยงเสนาโยธาแลตนกะท่ำการพ่อเวียกทังหลายหื้ออิ่มด้วยเข้า เหล้า ชิ้นปลา อาหารชู่ตน พระญาทัง ๓ จิ่งพร้อมกันเบิกนามเมืองว่า นพพบุรีสรีนครเชียงใหม่ แล ในลอมตาอันเปนไชยภูมิตั้งหรอนอนกวมที่นั้น ลวดปรากฏว่าราชชะวังหรอคำต่อเท้าบัดนี้แล

พระญางำเมือง พระญาร่วงคื่สั่งอำลาพระญามังราย อันเปนสหายแห่งตนแล้ว ต่างตนคื่ต่างเมือสู่เมืองแห่งตนวันนั้นแล นครปฏิสงขรณ์ สมตุต์

ทีนี้ จักกล่าวจาด้วยพระญายีบาไพอยู่กับพระญาเบิกผู้เปนลูกยังเมืองเขลางคนคอรก่อนแล เจ้าพระญามังรายแต่งอุปนิกขิตต์อยู่ฟังรหัสพระญาบาแต่ปลีเต่าสะง้า มาตราบเถิงปลีรวายสัน นานได้ ๑๔ ปลี ตนอุปนิกขิตต์รู้เหตุแจ้งจิ่งมาไหว้สาบอกข่าวสารแก่พระญามังรายว่า พระญาบากับพระญาเบิกจักมาปล่นเอาเมืองหริภุญช์ แลเวียงกุมกาม แลเวียงเชียงใหม่หื้อได้ บ่ได้บ่ยอม ว่าฉันนั้นดีหลีแล บัดนี้ เขายังผังแต่งเอากันล่อช้างล่อมล้ายิงกงธนูสีนาด ปืนน้อย ปืนใหญ่ หัดริพลโยธาชู่ ๗ วัน ๗ วัน บ่ขาดสายดีหลี ขอเจ้าเหนือหัวจุ่งรีบแต่งหร้างริพลโยธาช้างมล้าอยู่ถ้าตารบพระญายีบาพระญาเบิก ดีชะแล เขาผัดว่าเดือน ๔ เพง พระญาเบิกจักยกริพลมาเปนหมู่หัวหน้า [2] จักเข้าปล่นเอาเวียงเจ้าเหนือหัวหื้อได้ ว่าอั้นดีหลีดาย ตนอุปนิกขิตต์มารอดวันเดือนเจียงแรม ๑๐ ค่ำ

เจ้ามังรายรู้ข่าวสารคำอันนั้น บังเกิดสุรภาวะ ลุกขึ้นตบมือ ๓ ที กล่าวสีหนาทองอาจว่า ปางนี้คู่จักได้ประจญแพ้ข้าเสิกแท้แล ว่าอั้น เจ้าพระญามังรายจิ่งหื้อตีกลองร้องปล่าวหื้อสรบหมู่ริพลชู่ประการ แล้วหื้อตระหมวนเอาริพลทังหลายมาพร้อมชู่ตนแล้วหื้อประทานรางวัลเบี้ยเงินแก่เขา หื้อเปนกำลัง ในขณะนั้น เจ้ามังรายยอเครื่องดูได้ ๒ แสน ๓ หมื่น ๕ พันเครื่อง แล้วเจ้ามังรายคื่ได้ใช้ไพหื้อบอกข่าวสารทังมวลหื้อลูกตนเจ้าขุนครามในเมืองเชียงรายชู่อัน ว่า เยียะหื้อลูกคู่ปล่าวขุนเมืองทังหลาย แต่งดาช้างมล้า ฅนเสิกทังมวลหื้อพร้อม แล้วหื้อลูกคู่แต่งเปน ๒ หมู่ หมู่ ๑ หื้อมาตั้งทับอยู่พายวันตกเวียง

---

[1] ศิลาจารึกวัดเชียงมั่น เชียงใหม่ว่า *สกราช ๖๕๘ ปลีรวายสัน เดือนวิสาขะออก ๘ ค่ำ วัน ๕ ไทเมืองเปล้า ยามแตรรุ่งแล้วสองลูกนาทีปลายสองบาทนวลัคคนาเสวียนวางประหัส ในมีนอราสี* ซึ่งคณะกรรมการได้ตรวจสอบแล้ว พบว่าตรงกับ วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๑๘๓๙ เวลาประมาณ ๐๔.๔๕ น.

[2] ฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๘ เป็น หมู่หน้า

จิ่มตีนดอยคำดาต้อนรบหมู่หัวหน้าพระญาเปิก หมู่ ๑ หื้อมาทางวันออกแม่น้ำพิงล่องไพหาเวียงละพูน ดาตัดสายหลังพระญาเปิก ว่าฉันนี้

เจ้าขุนครามได้ยินคำพ่อตนใช้มาฉันนั้น คีรีบปล่าวริพลสกุลเสนาโยธาทังหลายหื้อมาพร้อมกันชู่บ้านชู่เมือง เจ้าขุนครามยอเครื่องเสิกึปางนั้นได้ ๕๑๘๐๐๐ เครื่องแต่เนื้อเมืองเชียงรายขับเอาลูกพันนาแถมได้ ๒๐๔๐๐๐ เครื่อง รอมทังมวลเปน ๗๒๒๐๐๐ เครื่อง เจ้าขุนครามแต่งเปน๒หมู่ หมู่ ๑ หื้อเจ้าเมืองฝางทือพล ๑๕๐๐๐๐ เครื่องหื้อไพตั้งทับอยู่วันตกช้วยใต้เวียงกุมกาม จิมตีนดอยคำ ตามคำพ่อแห่งตน เจ้าขุนครามทือพล ๕๗๒๐๐๐ เครื่องมาทางวันออกแม่พิงเถิงประเทสที่๑ เจ้าขุนครามหื้อตั้งอยู่ที่นั้น ยามกลองแลง เจ้าขุนครามขึ้นอยู่หรอเยนผ่อดูริพลทัง ๔ ทิสสะ สุดชั่วผ่อคึบ่มีที่สุดแห่งโยธาริพลฅนเสิกึแห่งตน ในที่นั้นลวดได้ชื่อว่า เช่นผ่อ ต่อเท้าบัดนี้แล

เจ้าตั้งทับจักดานอนที่นั้น เสวียเข้าแลงแล้ว[1] จิ่งเอาข้าแก้วข้าหาน อันขันชีวิตอาสาตางเจ้าพุ่นพัน ๑ ส่วนตนเจ้าขึ้นขี่ช้างแก้วไชยมังคละมีพลหานพันนั้นเปนปริวารเขียวมาไหว้พ่อตนคือเจ้าพระญามังรายในเวียงเชียงใหม่ว่า เจ้าเหนือหัวหื้อไพบอกแก่ข้าว่าพระญาเปิกทือพลขึ้นมาว่าฉันนี้ ข้าคึแต่งพลเสิกึมาเปน ๒ หมู่ ตามอาชญาเจ้าเหนือหัวชู่ประการ หมู่ ๑ ข้าหื้อขุนเมืองฝางทือพล ๑๕๐๐๐๐ มาทางวันตก หื้อตั้งทับอยู่ตีนดอยคำพายฟากพิงเบื้องวันออก ข้าทือพลมาพุ่น ๕๗๒๐๐๐จักไพรักษาพระมหาธาตุเจ้ายังหริภุญช์ชะแล บัดนี้ ข้าเท่าขอพอรแก่พ่อเปนเจ้า ขอพ่อเปนเจ้าฮ่าได้เสด็จออกจากเวียง ขอจุ่งอยู่เสวียสุขในราชมนเทียรแห่งตน เท่าหื้อแต่งเสนาสุรโยธาทังหลายระวังในเวียงหื้อหมั้นคุงฮ่าหื้อลืมสติวางเครื่องไว้สักฅน หื้อบังเกิดสุรภาวะชู่ฅน แด่

เจ้าพระญามังรายได้ยินคำเจ้าขุนครามลูกแห่งตนกล่าวกลเสิกึ ยินจำเริญใจนักแลจิ่งกล่าวว่า คำอันเจ้าลูกรักคึดนั้น พ่อคึหากแต่งริพลชาวเวียงเชียงใหม่พุ่นแสน ๖ หมื่นเครื่อง จักไว้หื้อรักษาเวียงทัง ๓ แห่ง แลแห่งแล ๕ หมื่นเครื่องแล้ว พลพุ่นหมื่น ๑ จักแต่งหื้อ *ขุดคือรั้วน่วง*[2] มาต่อเวียงเชียงใหม่ เถิงหัวกลาดเชียงใหม่เบื้องวันตก เบื้องวันออก เอาแม่พิงเปนคือ หื้อรักษาเวียงทังสอง คือเวียงเชียงใหม่ เวียงกุมกาม ดีแล้วส่วนตนพ่อจักขึ้นขี่ช้างแก้วตัวชื่อเพชชพลัง กับหมู่ช้างทังหลายตัวแก้วสู้ชนสงครามพุ่น ๕๐๐ ตัว กับหมู่มล้าดีทังหลายพุ่น ๘๐๐๐ ตัวกับหมู่ริพลแสน ๑ พ่อจักหื้อพลหมู่นี้ออกยู้พลพระญาบาพระญาเปิกล่องไพ ส่วนเจ้าลูกรักพ่อ จุ่งยู้พลเสิกึขึ้นมาเกลารบพระญาพ่อลูกเอาหื้อได้ ฮ่าหื้อปล่อยสักฅน เจ้าขุนครามผู้ลูกว่า คำอันเจ้าเหนือหัวมีอาชญานั้น ชอบการเสิกึอันเจ้าเหนือหัวสั่งสอนตูข้านั้น แท้แล แม่นขาพ่อลูกหากลวดไพเถิงนครเขลางค์คึดี เถิงโยธิยาคึดี ข้าจักเอาพลไพตามเอาตัวหื้อได้ บ่ได้บ่ยอมชะแล เจ้าขุนครามไหว้พ่อตนฉันนี้

---

[1] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เจ้าตั้งทับจักดาใกล้นอนที่นั้น*

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ขุดรั้วน่วง*

เจ้ามังรายได้ยินคำลูกตนจากลเสิกึ้ชู่อัน เจ้าคือินดีในคำอันนั้น จิ่งปลงปันแก้วแสงอันเปนมังคละชัยชนะสัตตรู กับเงินคำของรางวัลแก่ลูกตนมากนัก กับทังดาบสรีกัญชัยเถี่ยน ๑ อันเปนโปราณขัคคามังคละมาแต่เช่นลวจังกราชะมา มีเตชะมากนัก คันเอาออกปัดเมือใด หัวใจริพลทังหลายฝูงเปนสุรโยธาหากบังเกิดสุรภาวะกล้าหานชู่คน ด้วยอานุภาวะแห่งดาบเถี่ยนนั้นแล

เจ้าขุนครามคึสั่งอำลาพ่อแห่งตน เขียวไพหาหมู่ริพลแห่งตนทังคืน ในรวายตรี คืนนั้นรุ่งแล้ว เจ้าคึเอาริพลล่องไพด้วยลำดับเถิง *ท่าขั้นได*[1] ยามนั้น คนใช้หมู่ไพชาม*เสิก*[2] เขียวมาไหว้เจ้าขุนครามว่า พระญาผู้พ่อบ่มา มาเท่าแต่พระญาเปิกผู้ลูก ทือพลมาดูมากหลายนัก บัดนี้หมู่หัวหน้าตั้งอยู่เชียงทอง หมู่หลังยังผังมา หนานัก ว่าฉันนี้

เจ้าขุนครามคึเอาริพลไล่ *ถ่อม*[3] หมู่ข้าเสิกึเมื่อพายหลัง เจ้าคึเอาหมู่ริพลช้างมล้าโยธาแห่งตนไพสะกัดหลังข้าเสิกึได้ แล้วเจ้าคึยกตามหลังข้าเสิกึเข้ามาเถิงเชียงทอง แทนคราวพระญาเปิกในคืนนั้น พระญาเปิกนอนเชียงเครี่ง รุ่งเช้าเอาริพลมาล้อมเวียงกุมกามเจ้าขุนครามคึเอาหมู่ริพลเขียวขึ้นมาเถิงที่ ๑ พายใต้กุมกามค่อมเที่ยงคืน มืดนัก ลวดยุดพักยั้งริพลนอนที่นั้น ลวดได้ชื่อว่า ค่ำคืน มาต่อเท้าบัดนี้

เมื่อนั้น เจ้าขุนครามจิ่งใช้ขุนมล้าพุ่นพันตัวมล้าหื้อมาบอกแก่เจ้าเมืองฝาง เซิ่งริพลอยู่ตีนดอยคำนั้นว่า ในคืนนี้ยามจักใกล้รุ่ง หื้อเจ้าเมืองฝางทือพลเสิกึติดพลเสิกึหมู่หัวหน้าพระญาเปิกอย่าหื้อรอดเมือสักตน ตีผู้ขึ้นเถิงเมืองเชียงใหม่ คันได้ยินติดเสิกึ ตูคึจักผู้ขึ้นหาสู่เจ้าชะแล ว่าอั้น

ยามสู่รุ่ง ขุนเมืองฝางคึยอพลติดเสิกึหมู่หัวหน้าพระญาเปิกแท้ได้ยินเสียงกล้องหน้าละบุ่มนั่นนัก เจ้าขุนครามคึรู้ว่าเจ้าเมืองฝางเข้าติดเสิกึแล้วชะแล ว่าอั้น เถิงยามตูดเช้าเจ้าขุนครามจิ่งยอพลเสิกึเข้ามาสู่กุมกาม หมู่ริพลพระญาเปิกได้ยินเสียงกลองชัยพุลุลาภาคล้องโย้งมี่นั่นนัก เขาจิ่งแล่นไพไหว้พระญาเปิกบอกอาการชู่อันว่า พายหน้าคึเสิกึ มีเสียงนั่นนัก ฉันนี้ รอยว่าพระญามังรายยอพลเสิกึออกจากเวียงไพวกหลังเราหมู่ ๑ หื้อไพผ่าตัดหมู่หัวหน้าอยู่ล่องมาตราบกระทบกันบ่อย่าชะแล ว่าอั้น พระญาเปิกได้ยินคำอันนั้น จิ่งหื้อปล่าวหมู่ริพลฝูงเปนหัวหน้าว่า สูจุ่งรบหมู่เสิกึอันมาตัดหมู่หัวหน้าเราหื้อแพ้ ส่วนตนคูจักอ่ายหน้าคืนรบหมู่ข้าเสิกึอันมาทางพายหลังชะแล ว่าอั้น พระญาเปิกคึพลิกหน้าช้างมาทางวันตก คึได้ต้องหมู่พลเสิกึหมู่เจ้าพระญาครามพายวันตกช้วยใต้เวียงกุมกาม

เมื่อนั้น เจ้าขุนเมืองฝางขุนเมืองเชริง ขันอาสาต่อเจ้าพระญาครามว่า เผือข้าทัง ๒ ขอรบพระญาเปิกผู้มีเสตฉัตต์นี้ชะแล ว่าอั้น ขอเจ้าเหนือหัวจุ่งร้องเอาเผือข้าเทิอะ เมื่อนั้นเจ้าพระญาครามว่า หมู่ช้างเสิกึพระญาเปิกหันดูยังมากหลายนัก งาเรียงงามา ตีหลีตายหมู่ช้างเสิกึเผือเจ้าบ่เท่าเขา ผิเขือเจ้าจักรบขันอาสาขอรบแท้ คูจักแต่งกลเสิกึหื้อแก่

---

[1] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น ทางขั้นได

[2] ฉบับหลักเป็น ช่ำ ฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๘ เป็น ช่ำระ

[3] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *เถียบ*

เขือเจ้าฉันนี้ ขุนเมืองเชียงขรองจุ่งแยกเปนปลีกขวา ขุนเมืองเชริงเปนปลีกซ้าย เขือเจ้าจุ่งปล่าววิพลหื้อขันอาสาชู่คน หื้อตั้งหมู่กางปลีกกาไว้ หื้อขุนเมืองฝางยู้ล่องมาหาเรา ส่วนตนเราจักทือพลเสิกชาวเชียงใหม่ฝูงใจกล้าหานไสช้างเข้าชุชนช้างพระญาเปิกยู้ขึ้น คันยู้พลติด เขือกวมปลีกกาแล้ว ขุนเมืองฝางคี่หื้อยู้ล่องเปนดั่งว่านั้นเข้าเกลาชน ฝูงขุนมล้าหื้อขันแทงเสิกชู่คน ฝูงคนตีนหื้อเข้าลั้นกล้องหน้าไม้ธนูไส่เข้าฟันแทงชู่คนเทือะ เจ้าขุนครามแต่งกลเสิกฉันนี้ แล้วคี่หื้อสัญญาวิพลเคาะคล้องโย้งตีกลองชัยยกสกุลโยธาเข้าชุชนพระญาเปิก ยู้ขึ้นมา วันนั้นแล ทุติยนครราชวัสนิทานกถา สมตุตา *[1]

---

[1] บันทึกส่งท้ายของผู้จารในฉบับหลักว่า *สมพารอินทวังสภิกขุเจ้าวัดพระงามเมืองเชียงใหม่ ตำนานนิทานเมืองเชียงราย เชียงใหม่ เชียงแสน เมืองฝาง แล ๒๕ ราชชวงส์ธะนล กับ ๑๕ ราชชวงส์เชียงใหม่ ผูกถ้วน ๒ ลิกขิตตบริปุณณะแล้วยามแตรเที่ยงคืน สกราช ๑๒๑๖ ตัวปลีกาบยี เดือน ๑๒ ออก ๒ ค่ำ วันศุกร์ ไทกดใส้ อินทวังสภิกขุเจ้าวัดพระงาม เมืองเชียงใหม่*
ส่วนของฉบับ จศ.๑๒๘๙ ว่า *ปริปุณณานแล้วแล*

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ผูกที่ ๓

*[1] ตทา ในกาละนั้น พระญาเบิกรู้ว่าพระญาครามยกริพลเข้ามาวกหลังแห่งตน พระญาเบิกคือว่ายหน้าช้างอยู่ถ้าชนเสิก ยามนั้น ช้างพระญาเบิกผังลงน้ำมัน ยองวงเข้ามา เจ้าพระญาครามหันบาดดี ไสช้างตัวชื่อ*ปวนพลแสน*[2]เข้าสุบช้างพระญาเบิก ช้างพระญาครามแทงคอช้างพระญาเบิกแบกขึ้นอู้ไพ เมื่อนั้น นายกลางพระญาครามเอาหรอกแทง *พระญาเบิกเนิกกับพะคับ* [3] ช้างเพิกยุดถอยแล้วอว่ายหน้าแล่นหนี ที่พระญาทั้งสองชนช้างกันนั้นเมื่อลูน คนส้างบ้านอยู่ลวดได้ชื่อว่าบ้านเนิก เมื่อลูนพ้อยแปลงขัวข้ามแม่โทร *มุงขัวนั้นไว้*[4] ลวดได้ชื่อว่าขัวมุง หั้นแล

เมื่อนั้น หมู่เสิกเจ้าเมืองฝางคือยู้ล่องไพไล่พายหลัง เจ้าหมื่นเชียงขรอง หมื่นเชริงอ้อมปีกกาติด ไล่ยิงขุนช้างขุนมล้าพลเสิกฝ่ายนครเขลางค์ตายมากนัก ถูกปืนดั่งขนเหม้นในที่นั้นคนส้างบ้านอยู่ ลวดได้ชื่อว่าบ้านเหม้น ต่อเท้าบัดนี้แล

เมื่อนั้น ขุนชาวเมืองนครเขลางค์ ขี่ช้างพังตี *ตลบ* [5] เข้ากุมเอาพระญาเบิกออกหนีได้ ช้างเสิกพระญาครามบ่ทัน เหตุว่ามันหันช้างแม่นครเขลางค์ ลวดงันอยู่ บ่แล่นบ่ชนยุท่างช้างพระญาเบิกหนี หั้นแล

เมื่อนั้น หมู่พลเสิกพระญาเบิกหั้นเยียะตั้งพลเสิกดีนัก เจ้าพระญาครามจักเข้าผ่าเอาพระญาเบิกด้วยง่ายบ่ได้หั้นแล เจ้าพระญาครามจิ่งจาเซิงเสนาอามาจจ์ทั้งหลายว่า พระญาเบิกนี้ จักว่าตายกับพะคับ ว่าไป่ตาย เราคือบ่รู้ได้ ควรเราไล่ไพเอาแล ว่าอั้น จิ่งใช้มาบอกแก่เจ้ามังรายพ่อตนยังเมืองเชียงใหม่ หื้อรู้ว่าตนจักไพไล่เอาพระญาเบิกหื้อได้ อัน ๑ หื้อ พ่อตนแต่งคนมาเอาฝูงเจ็บฝูงป่วยเมือรักษา หื้อหมอยาพยาธิ ยาบาดหื้อหาย เจ้ามังรายได้ยินคำลูกตนใช้มาไหว้ มีคำยินดีมากนัก จิ่งแต่งของรางวัลใช้ไพหื้อลูกตนแลริพลซู่หมู่หื้อมีกำลังแล้วเจ้าพระญาครามคือเอาริพลไพตามเอาพระญาเบิก คือไพทันยังแม่ตาน แคว่นนคร-เขลางค์ เจ้าพระญาครามหื้อรางวัลแก่แก้วหานเข้าชนเอาพระญาเบิกได้กับหัวช้าง แล้วหื้อเอาลงชำระเสียในที่นั้น พลเสิกชาวนครเขลางค์ตายที่นั้นมากนัก เจ้าคือเอาริพลไพปล่นเอาเมืองนครเขลางค์ได้ เมื่อนั้น พระญายีบาลวดไพเพิ่งพระญา *พิสสนุโลก* [6] ในเมืองสองแควลวดเมี้ยนชั่วเสียในเมืองสองแคว หั้นแล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาครามคือหื้อชำระเมืองนครเขลางค์เสีย แล้วเอาริพลเข้าไพตีกลองอุ่นเมือง อยู่เลี้ยงดูริพล ๓ วัน ๓ คืน หื้อรางวัลแก่หมู่ริพลทั้งหลายมากนักซู่คน แล้วเจ้าจิ่งใช้ขุนมล้าพุ่น ๕๐๐ คน คืนมาไหว้เจ้ามังรายพ่อตนยังเชียงใหม่ บอกขร่าวสาร

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ มี *นโม ตสฺสตฺถุ* ในตำแหน่งนี้ด้วย

[2] ถ้าอ่านเป็นบ้านพลแสน จะแปลว่า ช้างนั้นสามารถต้านกำลังพลได้ถึงแสนคน

[3] ใช้ตามฉบับวัดอัฏฐารส ฉบับอื่น ๆ เป็น *พระญาเนิกกับพะคับ* ตรงกัน

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *นางมุงขัวนั้นไว้*

[5] ฉบับหลักเป็น *ธรบ* ฉบับ จ.ศ. ๑๒๔๔ เป็น *ทรบ*

[6] หมายถึงเมืองพิษณุโลก ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *พิสนุโลก*

ทังมวลชู่อันแล้วหื้อขอริพลคนเสิกแห่งพ่อตนพุ่นแสน ๑ จักไพตามเอาพระญายายีบายัง เมืองสองแควหื้อได้ ผิเจ้าเมืองเอาออกหื้อ ค็เปนแล้ว ผิบ่เอาออกหื้อ ค็จักรบเอาดีหลี ชะแล

เจ้ามังรายรู้ขร่าวคำอันนั้น จิ่งใช้มาหาลูกตนว่า ฮย่าหื้อไพตามเอาพระญายีบาเทิอะ ลูกคูได้ข้าพระญาเบิกตายแล้วไพปล่นเอาเมืองนครเขลางค์ค็ได้แล้ว ด้วยอานุภาวะลูกแห่งคู แล้ว เรียกว่าได้ข้าเจ้าเมืองแลได้นั่งเมือง ลูกคูได้แพ้เท่านั้น ค็เปนชัยชนะนักแก่แล้ว เท่า ควรลูกคูแต่งข้าแก้วตนหานผู้มีชื่อไว้รักษาเมืองเขลางค์ ควรชะแล อันเปนเสี้ยนหนามแก่ เขลางค์ค็เท่ามีพระญายีบาแล บ่ร้างจักมารบได้ง่าย อัน ๑ เมืองนครเขลางค์นี้ หากเปน ลูกเมืองกวมเนื่องกับเมืองละพูน แต่เมื่อมหารสีเจ้าหากส้างหื้อมหันตยสลูกนางจามเทวีฮยู่ วันนั้นแล เจ้าพระญาครามได้ยินอาชญาพ่อแห่งตนหื้อมาห้าม เจ้าค็บ่ไพ ฮยู่ตามคำพ่อ แห่งตนหื้อมาห้ามนั้น หั้นแล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาครามจิ่งแต่งเสนาผู้ฉลาดอาจรู้กิจจยุทธกัมม์ทังมวล มีชื่อว่า สัตตรูไชยเสนาหื้อกินเมืองนครเขลางค์ วันนั้นแล แล้วเจ้าค็เอาหมู่ริพลสกลลเสนามารอด เชียงไหม่ กราบไหว้พ่อตนชู่ประการ เจ้ามังรายค็หื้อลูกตนนั่งฮยู่เหนืออาสสนา หื้อเปนที่ อุปปราชาหั้นแล เจ้ามังรายยินดีเซิ่งลูกตนกับทังขุนบ้านขุนเมืองชู่ตน ค็หื้อตีกลองอุ่นเมือง ทั่วเวียงเชียงไหม่แลกินกาม ๗ วัน ๗ คืน เลี้ยงดูหมู่ริพลทังมวลชู่ตน ค็หื้อรางวัลคำใส่แขน แหวนใส่ก้อยแลผ้าเสื้อหื้อแก่ขุนบ้านขุนเมืองชู่ตน ส่วนไพร่ไททังหลาย เจ้าค็หื้อเข้าของ เงินคำของจ่ายหื้อพร้อมชู่ตนบ่เสสสะหลอสักตน ส่วนตนเจ้าพระญาครามนั้น *เจ้ามังราย*[1] ค็หื้อเมืองเชียงดาวทังมวลเปน รางวัล [2] หื้อเปนที่จอดไพมาแต่เมืองเชียงไหม่แลเมือง เชียงราย แล้วค็หื้อเมียนาง ๔ คน *ช้างพลาย* ๔ ตัว ช้างพัง ๔ ตัว[3] มล้าเถิก ๔ มล้าแม่ ๔ เครื่องคำชู่ตัว ขันคำ น้ำต้นคำ คะเดินมล้าคำ กับดุริยนตรีเปนต้นว่า กลองไชย พาทย์พิณ พูลาภา ปลี่หร้อ แตรสังข์พร้อมชู่ประการ แล้วเจ้ามังรายค็ปลงพระนามขึ้นชื่อลูกตนว่า เจ้าพระญาไชยสงคราม วันนั้นแล แล้วเจ้าพระญาไชยสงครามกับขุนบ้านขุนเมืองทังหลาย ค็อำลาพระญามังรายเมือสู่บ้านเมืองแห่งตน หั้นแล คันเจ้าเมือรอดเมืองเชียงรายแล้ว ค็เลี้ยงดูขุนบ้านขุนเมืองแล้วต่างตนค็ต่างเมือสู่เมืองตนแล

ถัดนั้น *เจ้าพระญาไชยสงคราม* [4] ค็จิ่งแต่งฝูงชนเปนกัมมการ คือช่างไม้ทังหลายหื้อ มาเผี้ยวเวียงเชียงดาว ตั้งยังครุ้มน้อยที่ฮยู่ที่กินโรงช้างโรงมล้า บัวรมวณชู่อัน รุ่งปลีไหน เจ้าค็เทียวมาฮยู่เวียงเชียงดาว เทียวมาเฝ้าพ่อตนแต่เดือน ๕ เพงเถิงเดือน ๘ เพงจิ่งเมือ เมืองเชียงรายจำเริญมาฉันนี้ชู่ปลี แล้วเจ้าค็หื้อมาแปลงฉางเข้าไว้ในเมืองเชียงดาวมากนัก หื้อพ่ำเพงด้วยเข้าทังหลายไว้เตมฉางมากนักชู่หลัง สำหรับจักไว้เลี้ยงริพลข้าแก้วตนหาน แห่งตน เมื่อเจ้าเมือฮยู่เมืองเชียงราย ค็แต่งจ่าบ้าน *ดาบเรือน* [5] หื้อฮยู่เฝ้าขุนนางเมียรัก แห่งตนในราชมนเทียรเวียงเชียงดาว หั้นแล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๙๙ ฉบับหลัก เป็น *ส่วนตนเจ้าพระญามังราย*

[2] ฉบับ จ.ศ.๑๒๙๙ เป็น *เมืองรางวัล*

[3] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๙๙ ฉบับหลัก เป็น *ช้าง ๔ พลาย*

[4] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๙๙

[5] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๙๙ ฉบับหลัก เป็น *ดามเรือน*

เจ้าพระญาไชยสงครามบังเกิดได้ลูก ๓ ชาย ผู้พี่อ้ายชื่อว่าท้าวแสนพูราชบุตร เหตุปวัตตินิมิตต์ *เมื่อนางผู้แม่*[1] ทรงคัพภะจักใกล้ประสูต พระญาพานางผู้แม่ไพเหล้นมโหสรพเมื่อจักใกล้ตกปลีใหม่ นางลวดได้เจ้าราชบุตรเหนือพูดอยที่นั้น ลวดได้ชื่อว่าแสนพู เพื่ออั้นแล ผู้กลางชื่อพ่อท้าวน้ำถ้วมราชบุตร เหตุว่าปลีอันราชบุตรเกิดนั้น *น้ำนองถ้วมเมืองทังมวล*[2] มากนัก จิ่งใส่ชื่อว่าพ่อท้าวน้ำถ้วม เพื่ออั้นแล ผู้น้องซ้อยชื่อพ่อท้าวงั่วราชบุตรเหตุว่าวันราชบุตรเกิดนั้น ชาวเมืองเอาปัณณาการต่าง ๆ แลหอยงั่วมาถวายมากนัก จิ่งใส่ชื่อว่าพ่อท้าวงั่ว เถิงเมื่อราชบุตรทัง ๓ ใหย่พอเปนราชกุมาร เจ้าพระญาครามผู้พ่อเทียรย่อมหื้อมาเฝ้าเรียนคำรู้คำหลิ่วกในสำนักพระญามังรายพ่อเถ้าตัว เจ้ามังรายมีคำกรุณาหลานตน คือสอนสัพพสิปปาสาสตรสิลป์ชู่ประการ เมื่อใดเจ้ามังรายเสวิยเข้า เทียรย่อมกรุณาหลานตน หื้อสะพอกเข้าหื้อกินชู่วัน หั้นแล ชยสงฺคามปริจฺเฉโท สมตฺโต

ทีนี้ *จักจาด้วย*[3] ลูกเจ้ามังรายทัง ๓ ชายพี่น้องดั่งนี้ ขุนเครื่องผู้พี่อ้ายผิดอาชญาพ่อตน จักชิงเอาเมืองเชียงราย เจ้ามังรายอยู่เมืองฝาง หื้อโลมเอาขุนเครื่องแต่เชียงรายมาแล้วหื้อยิงเสีย ที่นั้นลวดได้ชื่อว่าเมืองยิง ต่อเท้าบัดนี้แล ขุนครามผู้กลางมีใจกว้างขวางรู้รีปองอาสาแก่พ่อตนด้วยนัยยะดั่งกล่าวมาแล้วนั้นแล ผู้นี้พ่อหื้อกินเมืองเชียงราย จิ่งขึ้นชื่อว่าพระญาไชยสงคราม ขุนเครือผู้น้องซ้อย ผู้นี้ใจบ่งาม ผู้พ่อหื้อกินเมืองพล้าว*อยู่บ่เยื่อง*[4] ย่อมไพมักเมียพี่ตน เจ้าพระญาไชยสงครามอันอยู่เมืองเชียงดาว เจ้าพระญาไชยสงครามหื้อมาคอยเอาขุนเครือ ขุนเครือรู้คิง เอาบ่ได้ คืออยู่ก่อนหั้นแล

เถิงปลีรวงใค้ อายุมังรายเจ้าได้ ๗๓ ปลี บังเกิดพยาธิ ย้ายไพอยู่เวียงกุมกาม เมื่อนั้น ขุนเครือหนีจากเมืองพล้าวมาเฝ้าพ่อตนยังเวียงกุมกาม เจ้ามังรายหื้อหาลูกรักแห่งตน เจ้าพระญาไชยสงครามมาเถิงเมืองแช่สัก รู้ขร่าวว่าขุนเครือมาเฝ้าพ่อตน ลวดยั้งอยู่เสียแช่สัก ใช้คนมาไหว้สาบอกกล่าวเหตุการณ์แก่พ่อตน เจ้ามังรายรู้ว่าขุนเครืออันอยู่เฝ้าตน กะทำมิจฉาจารมักเมียเจ้าพระญาครามผู้พี่นั้น เจ้ามังรายรำเพิงว่า ดั่งลูกคุ ๓ คนนี้อันกะทำหื้อเปนคุณแก่คุ คือเท่ามีแต่เจ้าพระญาไชยสงครามผู้เดียวนี้ ส่วนขา ๒ คน ดั่งขุนเครื่องผู้พี่ คือได้ข้าเสียแล้ว เท่ายังขุนเครือผู้น้องซ้อย เมื่อคุจักข้าคือบ่ควร เหตุขาพี่น้องหากผิดกัน เท่าเอาขุนเครือนี้หนีหลีกเสีย ควรชะแล

ว่าอั้นแล้ว เจ้ามังรายจิ่งบังคับหื้อเอาขุนเครือ ได้แล้ว หื้อแต่งเอาลูกเมียข้าคนครอบครัว ทังมวลพร้อมแล้ว จิ่งแต่งคนหื้อเอาขุนเครือขึ้นคราวไพส่งไว้ยังเมืองพองได้ หื้อ*เงี้ยว*[5] ชาวพองทังหลาย มีต้นว่าเงี้ยวเชียงทอง เมืองบัน เมืองลี เมือรักษาไว้ อย่าหื้อไพไหน ว่าอั้น

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก เป็น *เมื่อนาง*

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก *เป็นน้ำนองถ้วมเมืองทังมวลมากนัก*

[3] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘

[4] ทุกฉบับตรงกันแต่ความไม่กระจ่าง อาจเป็น *อยู่บ่เปนเยื่อง* ก็ได้

[5] ทั้งสองฉบับใช้ *เงี้ยว* ในช่วงต้นของเรื่อง แต่ในช่วงปลายจะใช้ *เงี้ยว* ซึ่งในที่นี้จะใช้ทั้งสองรูปตามต้นฉบับ

เมื่อนั้น เยี้ยวทังหลายว่า เจ้าพระญามังรายนี้มีเตชะมากนักองอาจแก้วหานนัก ปราบบ้านเมืองทังมวล เปนใหย่แก่ตนทังหลายชู่บ้านชู่เมืองดาย บัดนี้ เจ้าพระญามังรายมีคำรักกรูณาเรา จิ่งหื้อลูกรักตน เจ้าขุนเครือ มาเปนเจ้าเปนนายแก่เราทังหลาย บ่ควรปมาทะสักอัน เราเท่าควรรักยำเอาเปนเจ้าเปนนายแก่เราแล ว่าอั้น เจ้าขุนเครือมีคำยินดีกล่าวว่า คุบ่ผิดอาชญาพ่อคูสักอัน เท่าพี่คู เจ้าพระญาไชยสงครามหากบ่เพิงใจคู พ่อคู เจ้าพระญามังรายจิ่งหื้อคูหลีกหนี หื้อคูมาอยู่กับสูเจ้าทังหลายดาย ว่าอั้น เมื่อนั้นเยี้ยวทังหลายยินดีนัก เขาจิ่งพร้อมใจกันส้างเวียงหื้อเปนบ้านเปนเมืองทังครุ้มน้อยหรอนอนหื้อขุนเครืออยู่ แล้วเขาคีอาบองค์สรงเกสเจ้าขุนเครือ แล้วตั้งไว้หื้อเปนเจ้าเปนใหย่เปนนายแก่เขาหั้นแล เมื่อนั้นเยี้ยวชาวพองใต้ทังหลายส้างเมืองหื้อเจ้าขุนเครืออยู่ ลวดได้ชื่อว่าเมืองนาย ต่อเท้า บัดนี้แล

ในเมื่อเจ้ามังรายเอาเจ้าขุนเครือหนีหลีกหื้อไพอยู่ด้วยเยี้ยวแล้ว เจ้ามังรายจิ่งแต่งจ่าบ้านกับหมื่นฝังแกน เอาช้างที่นั่งตัวเปนมังคละที่รักเสมิอใจกับปัณณาการทังหลายไพต้อนไพรับลูกตน หั้นแล เจ้าพระญาไชยสงครามได้ยินคำพ่อตนใช้มา ยินดีนัก ว่าพ่อคูเจ้ามังรายรักคูแท้หนอ ว่าอั้น เจ้าคีรีบขึ้นทรงช้างที่รักเสมิอใจเขียวมาทังคืน รอดเวียงกุมกามแล้ว คีอยู่รักษาอุปัฏฐากพ่อตน พยาธิอันนั้นค่อยร้างงับหาย แล้วเจ้ามังรายคีมาอยู่เวียงเชียงใหม่ หั้นแล

นับราชชวงส์ตั้งแต่ลวจังกราชะมาเถิงเจ้ามังรายได้ ๒๕ชั่วราชชวงส์แล ผิจักจาวงสาท้าวพระญาผู้เสวิยราชสัมบัตติในนพพบุรีสรีเชียงใหม่*อันตั้งปฐมะหัวทีนั้น* *อาจารย์เจ้า* [1] คีเท่ากตหมายว่าเจ้าพระญามังรายเสวิยเมืองพิงเปนปฐมะก่อนทังหลายมาแล เปนชั่ว ๑ แล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาไชยสงครามมาอยู่อุปัฏฐากพ่อตนหายพยาธิแล้ว คีคืนเมือเมืองเชียงราย หั้นแล ส่วนเจ้าพระญามังรายอยู่เสวิยราชสัมบัตติในเมืองเชียงใหม่ ด้วยประกอบชอบธัมม์ เลิกยกยอวรพุทธสาสนา กะทำบุญหื้อทานไพใจ้ ๆ ตราบอายุได้ ๘๐ ปลี คีจุตติไพสู่ปรโลกพายหน้าด้วยวิปากผละตายฟ้าผ่าที่กลาดเชียงใหม่กลางเวียง สกราชได้ ๖๗๙ ตัว ปลีเมืองใส้ หั้นแล เสนาอามาจจ์ทังหลายคีเอาคราบพระญามังรายใส่ในโกฏคำไว้ แล้วคีใช้หื้อไพบอกไหว้สาเจ้าพระญาไชยสงครามยังเมืองเชียงราย หื้อรู้ชู่อัน

เจ้าพระญาไชยสงครามคันรู้ว่าพ่อตนจุตติ คีมาด้วยหมู่ริพลโยธาอันมาก เถิงเมืองเชียงใหม่แล้วคีส้างแปลงยังวิมานเมรุปราสาทใส่คราบพ่อตน แล้วกะทำบุญหื้อทานเลิกซากส่งสการเผาเสียในกลาดเชียงใหม่ แล้วคีก่อกู่จุดูกพ่อตนไว้ที่กลาดเชียงใหม่กลางเวียงที่นั้น เอาไม้สรีมาปลูกไว้เหนือกู่ที่นั้น แล้วคีตั้งลำทับล้อมไว้เพื่อบ่หื้อเปนสาธารณ์แก่ตนทังหลาย หั้นแล

เจ้าพระญาไชยสงครามแต่งบ้านปองเมืองอยู่ได้ ๔ เดือน แล้วคีกะทำอภิเสกลูกตนผู้พี่อ้ายชื่อว่าท้าวแสนพู อายุได้ ๔๑ ปลีหื้อเปนพระญาเสวิยราชสัมบัตติในเมืองเชียงใหม่แทนพระญามังรายตนปู่ในปลีเบิกสะง้า สกราชได้ ๖๘๐ในเดือนเชฏฐะ ไทว่าเดือน ๙ เพงวันนั้นแล เปนชั่วราชชวงส์ ๑ แล

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *อันตั้งเปนปฐมะหัวที*

ถัดนั้นคื่แต่งหื้อลูกผู้กลาง คือพ่อท้าวน้ำถ้วม หื้อไพกินเมืองฝาง หื้อลูกตนผู้น้องซ้อย คือท้าวงั่ว หื้อไพกินเมืองเชียงของแล

เจ้าแสนพูเสวิยเชียงใหม่เถิงปลีกัดเม็ด ได้ปลี ๑ เมื่อนั้น เจ้าขุนเครือตนอาวอันกินเมืองนาย เอาริพลชาวพองได้ทังหลายพุ่นแสน ๑ มากะทำมายาว่าจักมาไหว้ปูชาเฝ้าเจ้ามังรายพ่อตน เอาริพลช้างมล้ามาตั้งทับอยู่เวียงกุมกาม หื้อหมู่ฝูงอาสาจักค้ำพระญาเครือหื้อกินเมืองออกตั้งทับอยู่ท่งเข้าสาน บ่นานเท่าใด คื่เอาหมู่ชุมมาไหว้เฝ้าพ่อตนยังกลาดเชียงใหม่ แล้วอุบายมีปัณณาการของฝากใช้เข้าไพถามขร่าวพระญาแสนพูหลานตนว่า อาวแต่งมาปูชา *เฝ้าคัล* [1] เจ้าพระญามังรายดาย อย่าสังกาแก่อาว อย่าขัดปะตูเวียงแก่อาว อาวจักไพถามขร่าวหลานคูหื้ออยู่สวัสสดี ว่าอั้น แล้วเจ้าพระญาเครือแต่งหื้อเอาเครื่องเสิกไพยัง *ปะตูเชียงใหม่* [2] ปะตูสวนดอก จักเอาเจ้าแสนพูยามพาดลัน แสนพูรู้คิง ร่ำเพิงว่าเมื่อคูจักรบอาว อาวแพ้คู คื่จักได้ข้าคู เมื่อคูแพ้อาว ฝูงข้าแก้วคนหานคูคื่จักข้าอาวคูบ่อย่าชะแล คูบ่ควรอยู่แล ท่านร่ำเพิงฉันนี้แล้วจิ่งเอาครอบครัวลูกเมีย ช้างมล้า ข้าคน เข้าของเงินคำแก้วแหวนแต่เยื่องอันแพงค่าได้พร้อม แล้วคื่เอาหมู่ริพลแห่งตนเขียวหนีทางปะตูหัวเวียงเถิงเชียงโฉมค่อมเที่ยงคืน เจ้าคื่เมือเถิงท้าวน้ำถ้วมน้องแห่งตนที่เมืองฝาง พ่อท้าวน้ำถ้วมส่งพี่ตนเถิงเชียงรายแล้วเจ้าคื่ไหว้พ่อตน เจ้าพระญาไชยสงคราม บอกเหตุอันอาวตนมาชิงเอาเมืองชู่ประการ หั้นแล

เมื่อพระญาเครือมาชิงหลานกินเมืองเชียงใหม่ ในปลีกัดเม็ด สกราชได้ ๖๘๑ ตัว เปนชั่วราชชวงส์ ๑ แล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาไชยสงครามรู้ขร่าวฉันนั้น บังเกิดราชมานะ กล่าวคำสีหนาทว่า พระญาเครือจักมาชิงเอาเมืองคู บ่ร้างว่าจักได้ด้วยง่าย คูจักมักหื้อมันฉิบหายวันใดคื่ได้ดาย อัน ๑ โทษมันมี ๓ ต่อ คู*หากอดใจดาย* [3] ต่อ ๑ มักเมียคู ต่อ ๑ มันมาชิงเอาลูกคูเจ้าแสนพูกินเมืองเชียงใหม่ คื่ได้บัดนี้ ต่อ ๑ มันพ้อยมาชิงเอาเมืองเชียงดาวอันเปนเมืองรางวัลพ่อคูหื้อ ควรคูหื้อไพประจญมันแล ว่าอั้น

เถิงปลีกดสันเดือน ๗ ออกค่ำ ๑ เจ้าพระญาไชยสงครามจิ่งแต่งริพลเสิกหื้อแก่ลูกตนพ่อท้าวน้ำถ้วมผู้กินเมืองฝาง ว่า เจ้าลูกรักแก่พ่อ จุ่งเอาริพลเสิกไพเอาอาวเจ้าขุนเครือยังเชียงใหม่ตวงได้ อย่าหื้อมันปล่อยเมือเมืองเยี้ยวได้ *คันมันปล่อย* [4] บ้านเมืองเราคื่จักเปนเสิกยากใจเราชา คันเจ้าได้เมืองเชียงใหม่ พ่อคื่จักหื้อกินเมืองเชียงใหม่ชะแล เจ้าพ่อท้าวน้ำถ้วมไหว้พ่อตนว่า ข้ารู้ว่าอาวข้าผู้ชื่อว่าขุนเครือดูแควนพ่อเปนเจ้าหลายเยื่องนัก ข้าจักเอาเสียแต่ปลีแล้วดีหลีดาย บัดนี้ข้าคื่จักขออาสา บ่หื้อเคริงราชหอรทัยพ่อเปนเจ้า จักเอาอาวข้าขุนเครือบ่หื้อปล่อยชะแล ว่าอั้น

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *เฝ้า*

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *ปะตูเวียงเชียงใหม่*

[3] ไม่ปรากฏความนี้ในฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔

[4] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *คันปล่อยมัน*

แล้วพ่อเจ้าท้าวน้ำถ้วมเมืองฝาง ค็เอาริพลคนเสิก็มารอดเวียงเชียงใหม่ ตั้งทับอยู่ท่งหนองแสนตอในเดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ เมงวันอังคาร ไทรวายยี ยามตุดเช้า เจ้าพ่อท้าวน้ำถ้วมแต่งกลเสิก็อันชื่อว่าราชชปัญญา แต่งอุบายหื้อคนเอาเครื่องเสิก็ใส่หาบเหมือนดั่งมารั้งมื้อนั้น หื้อเข้ายัดอยู่ยังปะตูเวียงชุ่แห่ง พร่องหื้อแวดเวียงทังมวลหื้อรอดเปนดั่งเสิก็จักมาล้อมเวียงนั้น พร่องแต่งหื้อระวังครุ้มน้อย หื้อรอดชุ่เบื้องชุ่พาย คันพ่อท้าวน้ำถ้วมเข้าเวียงได้ ค็หื้อเคาะคล้องโย้งตีกลองสะบัดชัยโห่ร้องเนืองนันนัก แล้วเจ้าพ่อน้ำถ้วมว่า ดั่งอาวคู ขุนเครือนี้ เราไปได้เทื่อ ค็เสมิดดั่งเราได้แล้วแล แม่นอาวคูกลัวตาย *หากชิงไพทางใด*[1] สูอย่าได้ข้า เท่ากุมเอาตัวหื้อได้แล้วส่งมาแก่คูเทอะ ว่าฉันนี้ หั้นแล

ดั่งจักรุ้มานี้ ในคืนนั้น พระญาเครือกินเหล้าเมาพันประหมาณนัก ยามกลองรุ่งจิ่งเข้าเมือนอนอยู่เมินนาน เท่า *เหงาเหล้า*[2] อยู่ นายปะตูแล่นเข้าไพไหว้พระญาว่า เจ้าเมืองฝางหลานแห่งเจ้าเอาริพลเข้ามาแวดครุ้มน้อยรอดชุ่เบื้อง รอยว่าจักมาเอาเจ้าเหนือหัว ชะแลพระญาเครือตกใจกลัว ลุกจากที่นอน เหงาเหล้าแล่นมาตีกลองปล่าวหาหมู่ริพลทังหลายผู้ใดผู้นึ่งจักเข้ามาค็บ่มีสักคนหั้นแล พระญาเครือกลัวตายแล่นเข้ามาเถิงครุ้มจักแต่งดาบค็บ่ทัน

เมื่อนั้น เจ้าพ่อท้าวน้ำถ้วมจิ่งหื้อหาไม้เหล้มไหย่มาแปลง *น่องเนา*[3] ต้องปะตูแป้นเข้าไพกุมเอาพระญาเครือได้ แล้วหื้อเอาอาวตนไพแปลงทับใส่ไว้ในเรือนขังในแจ่งเวียงหนวันตกซ้วยใต้ จิ่งแต่งหื้อหมื่นเรืองไพอยู่เฝ้า มันส้างบ้านเรือนอยู่ที่นั้น เมื่อลูนหมื่นเรืองหื้อแปลงขัวข้ามพายวันออก บ้านที่นั้น ลวดปรากฏมาว่าข่วงเชียงเรือง มาต่อเท้าบัดนี้แล

พ่อท้าวน้ำถ้วมไล่ข้าเยี้ยวทังหลาย ฝูงมาทวยกับด้วยพระญาเครือตายมากนัก วันนั้นแล ถัดนั้นเจ้าค็หื้อเผี้ยวเวียงเชียงใหม่ราบเพียง แล้วค็ใช้หื้อไพไหว้สาบอกขร่าวสารทังมวลแก่เจ้าพระญาไชยสงครามพ่อตน เจ้าพระญาไชยสงครามรู้ขร่าวสารคำอันนั้น ยินดีนักจิ่งแต่งเครื่องอภิเสกหื้อเสนาอามาจจ์ทังหลายมากะทำราชภิเสก เจ้าพ่อท้าวน้ำถ้วมอายุได้ ๓๐ ปลี หื้อเปนพระญากินเมืองเชียงใหม่ ในปลีเต่าเสิด สกราชได้ ๖๘๔ ตัว เปน ๔ ราชชวงส์แล

แต่นั้นมาได้ ๒ ปลี เถิงปลีกาบใจ้ เจ้าพ่อท้าวน้ำถ้วมบ่ซื่อแก่พ่อตน เจ้าพระญาไชยสงครามจิ่งปลงอาชญาหื้อแก่พ่อเจ้าท้าวงั่วผู้เปนน้องซ้อยมาเอาพ่อท้าวน้ำถ้วมไพจากเมืองเชียงใหม่ด้วยคำว่า พ่อท้าวน้ำถ้วมบ่ซื่อต่อคูผู้เปนพ่อ ผิว่าเชือเจ้าพี่น้องยังรักกัน พ่อค็บ่ข้าแล หื้อเอามันไพไว้เสียเมืองเขมเทิอะ ว่าอั้น เมื่อนั้น พ่อเจ้าท้าวงั่วผู้เปนน้องจิ่งแต่งหื้อเอาพี่ตน เจ้าพ่อท้าวน้ำถ้วมไพไว้เมืองเขม รักษาไว้ด้วยสัพพสวัสสดี

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก เป็น *หากหนีไพทางใด*

[2] ทุกฉบับใช้ *เงาเหล้า* ทุกแห่ง

[3] ฉบับอื่น ๆ เปน *นึ่งเนา* ซึ่งความหมายของคำนี้ยังไม่เป็นที่กระจ่าง

อยู่บ่นานเท่าใด ชาวเขมทังหลายมาประสุมชุ่มนุมกันว่า ดั่งพ่อท้าวน้ำถ้วมนี้หากเปนลูกเกิดแต่อกเจ้าพระญาไชยสงครามตนมีอานุภาวะมากนัก ควรเรากะทำหื้อเปนใหย่แก่เราทังหลาย ควรชะแล ว่าอั้น เขาคืพร้อมกันอภิเสกเจ้าพ่อท้าวน้ำถ้วมหื้อเปนพระญาในเมืองเขมรัฏฐะหั้นแล

ดั่งเจ้าขุนเครืออยู่ทับขังได้ ๔ ปลีคืไพสู่ปรโลกแล เจ้าพระญาไชยสงครามคืมาส่งสการน้องตน เจ้าพระญาเครือยังเชียงใหม่ วันนั้นแล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาไชยสงครามร่ำเพิงว่า ดั่งลูกคุ เจ้าพ่อท้าวแสนพูผู้นี้รู้หลวีก ราบเพียงเชียงคราน มีอุฬารัชฌาสรัย รู้ราชปเวณีชุ่ประการดีหลี ควรคุอภิเสกลูกคุเจ้าแสนพูหื้อกินเมืองเชียงใหม่สองทีเล่าเทิอะ ว่าอั้น เจ้าคืลุกแต่เมืองเชียงรายมาอภิเสกลูกตนเจ้าแสนพูหื้อเสวิยเมืองเชียงใหม่ ในปลีกาบใจ้ สกราชได้ ๖๘๖ ตัว วันนั้นแล เจ้าแสนพูคืนเสวิยเมืองเชียงใหม่สองทีกับทีนี้แล

เมื่อนั้น ยังมีเมียรักเจ้าแสนพูผู้ ๑ ชื่อนาง *ชิบคำ* [1] เปนอัคคมเหสีเทวี นางผู้นี้ย่อมเทียวไพสู่เวียงกุมกามไพมาอยู่บ่ขาด ได้ข้ามน้ำแม่โทร นางจิ่งหื้อแปลงขัวข้ามแม่โทรนั้นลวดได้ชื่อว่าขัวชิบคำ ต่อเท้าบัดนี้แล

เจ้าพระญาไชยสงครามมาอภิเสกเจ้าแสนพูลูกตนแล้วคืเมือเสวิยสุขในเมืองเชียงรายอยู่ได้ ๒ ปลี เถิงปลีเมืองเหม้า สกราชได้ ๖๘๙ ตัว อายุเจ้าพระญาไชยสงครามได้ ๖๓ ปลีคืไพสู่ปรโลกในเมืองเชียงรายที่นั้น หั้นแล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาแสนพูคืแต่งลูกตน เจ้าพ่อท้าวคำฟูอยู่รักษาเมืองเชียงใหม่ ส่วนตนเจ้าคืได้ไพส่งสการเจ้าพระญาไชยสงครามพ่อตนในเมืองเชียงรายได้เดือนนึ่ง แล้วบัวรมวณชุ่อัน ท้าวคืลวดอยู่เสวิยเมืองเชียงรายหั้นแล แล้วเจ้าคืแต่งอภิเสกเจ้าพ่อท้าวคำฟูลูกตน อายุได้ ๒๖ ปลี หื้อเปนพระญาในเมืองเชียงใหม่ ในปลีเปิกสี สกราชได้ ๖๙๐ ตัว หั้นแล

อยู่บ่นานเท่าใด เจ้าพระญาแสนพูจิ่งไพส้างเมืองรอย เจ้าคืหื้อขุดคือเวียง ๓ ด้าน ด้านวันออกเอาแม่ขรองเปนแดนคือ แล้วคืหื้อก่อปราการเวียงทัง ๓ ด้าน แล้วบอรมวณชุ่อัน เจ้าแสนพูลวดอยู่เสวิยราชสัมบัตติในเมืองที่นั้น จิ่งปรากฏได้ชื่อว่าเมืองเชียงแสนมาต่อเท้าบัดนี้แล

ตำนาน ๑ ว่าส้างเมืองเชียงแสนปลีเมิงเหม้า สกราชได้ ๖๘๙ ตัว ตำนาน ๑ ว่า ปลีเปิกสี สกราช ๖๙๐ ตัว เดือน ๗ ออก ๒ ค่ำ วัน ๔ ไทเปิกสี ยามแตรค่ำ ไว้ลคนาในราสีตุลย์ ส้างเมืองเชียงแสน ลวงแป ๑๕๐๐ วาลวงขื่อ ๗๐๐ วา ปะตูยางเถื่อน ๑ ปะตูหนองมุด ๑ ปะตูเชียงแสน ๑ ปะตูท่าม่าน ๑ ปะตูดินขอ ๑ มี ๕ ปะตู เขตต์แดนเมืองทางใต้ แม่เติมเปนเขตต์ต่อแดนเชียงราย วันตกช้วยใต้ ดอยกิ่วคอหมาต่อแดนเมืองฝาง วันตกผาตาแหลว

---

[1] แปลว่า ธิดาองค์ที่ ๑๐ ผู้มีค่าดุจทอง ฉบับหลักเป็น *ชิบคำ* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ เป็น *ซิมคำ* วิธีการตั้งชื่อแบบนี้เห็นได้ชัดจากการตั้งชื่อโอรสของพระเจ้าสามฝั่งแกน

ต่อแดนเมืองสาด วันตกช้วยเหนือ เมืองไร ดอยช้างต่อแดนเชียงตุง ทางเหนือเมืองกายสามท้าวเปนเขตต์ต่อแดนเชียงตุง วันออกช้วยเหนือ เมืองหลวงบ่อแหร่เปนเขตต์ต่อแดนหร้อ ทางวันออกดอยเชียงชีเปนเขตต์ต่อเชียงขรอง วันออกช้วยใต้ กิ่วค้างหวาย หนองงัวต่อแดนเชียงขรอง ทางเหนือไว้หัวปงก้าง ๑ ทับเผิงก้าง ๑ วันตก ทับยางก้าง ๑ ทับหมากก้าง ๑ ทางใต้ท่าวางก้าง ๑ วันออก หาดหลวงก้าง ๑ ก้างในหางขรองมุนก้าง ๑ ท่าชายก้าง ๑ เจ้าเมืองไส ๙ พันนา แคว่นซ้าย ๗ พันนา แคว่นขวา ๘ พันนา นอกเมือง *ภะยาก* [1] ๒ พันนา เมืองกาย ๒ พันนา เมืองไร ๑๕๐๐ นา เมืองหลวง พัน ๕๐๐ นา พูคาพันนา ๑ [2] เมืองเลนเหนือเข้าใน ๙ พันนา เจ้าเมืองเลนใต้เข้าใน ๘ พันนาขวาดั่งพะแลว ๕๐๐ นานั้นเปนชาวมือ ไว้ขุนแต่งกว้าน ๑๒ ขุน ไว้จ่าใช้กว้านขุน ๑ ไว้เฝ้าฉางเข้าขุน ๑ *ไว้เฝ้าแทกลูก*ขุน ๑ [3] ไว้รักษาราชชะวัง ๒ ขุน ไว้ใช้ไพนอกเมืองขุน ๑ ดั่งปักแคว่นเขตต์แดนเมืองเชียงแสนทังมวลมี ๓๒ พันนาแล ดั่งปักแคว่นเขตต์แดนอันทานไว้กับสาสนาแลทานคนไว้หื้ออยู่ปฏิบัติวัดวาอารามหากมีตามสีมาจารึกแล ดั่งไพร่ไทเมืองเชียงแสนทังมวล ตั้งหื้อเปนบวกเปนกอ เปนขุมเปนตอไว้ ดั่งเชาเงิน เชาคำ ช่างคล้องส่วยเชาทังหลายคียื่นถวายเจ้าตนกินเมือง ดั่งงาช้างหาย ขนายช้างหล่อน ช้างมล้า ข้าคนงัวควาย เผิ้งชาบมาบมิ้น เตาเหล้าเตาเข้าหนม บวกหลุมขุมถ่าน ต่อแดนแขวนไม้ น้ำรัก*สีครั่ง* [4] *ดั่งคอไร่นาสวนเรือก* [5] ฝุ่นน้ำฝุ่นบกทังมวล เกิดมีในแคว่นเจ้าตนใด คียื่นถวายเจ้าตนนั้นสืบสืบมาแล

เจ้าพระญาแสนพูคีหื้อไพสร้างบ้านอัน ๑ ยังหัวดอนแท่น ยังมีในวัน ๑ พระญาแสนพูนอนในบ้านนั้น ยามจักใกล้รุ่ง หันยังนิมิตต์ฝันว่า ชายผู้ ๑ มาจากับตนว่า คุจักมาแปลงกลอง ๓ ลูก จักรักษาเมืองเชียงใหม่ลูก ๑ จักรักษาเมืองเชียงรายลูก ๑ ลูก ๑ จักรักษาเมืองเชียงแสนหนี้ ชะแล ว่าอั้น พระญาแสนพูสะดุ้งตื่น รุ่งเช้า ซัดตาผ่อเมือเหนือ หันไม้ล้า ๑ ค้างอยู่หัวดอนแท่น จิ่งหื้อไพเอามา รู้จักว่าเปนไม้ดู่ จิ่งตัดแปลงกลองสามลูก ลูกเคล้าหื้อเอามาไว้เปนกลองยามในหอกลางเวียงเชียงใหม่ ลูก ๑ ไว้กับหอกลองกลางเวียงเชียงราย ลูก ๑ ไว้หอกลองกลางเวียงเชียงแสน ที่วัดพระหลวงวันนั้นแล

เจ้าแสนพูเสวิยเมืองได้ ๗ ปลี บังเกิดพยาธิ หาหมอมาทวายในที่สงัด หมอทวายว่าอายุเจ้าเสี้ยงในปลีนี้ว่าอั้น เสนาอามาจจ์ทังหลายพร้อมกันแต่งอุบายตาดขนานเรือสองเหล้ม ใหย่นัก เอาปราสาทขึ้นตั้งไว้ สำแดงว่าพระญาเราจักอยู่เยินใจสุขสำราญในที่สงัดในท่ากลางแม่ขรอง ว่าฉันนี้ บ่สำแดงว่าเปนพยาธิหื้อผู้ใดรู้สักคน คันหื้อคนทังหลายรู้จักปรากฏแก่ท้าวพระญาต่างประเทส เหตุท่านจักมาประจญบ้านเมืองจักเปนเสิก คันแต่งแปลงแล้ว คีเอาพระญาขึ้นอยู่เหนือปราสาทอันตั้งอยู่เหนือขนานเรือยังท่ากลางแม่ขรอง แล้วหื้อชักคราวข้ามแม่ขรอง ทัดท่าพระหรินรอดดอนแท่น ชักคราวดอนแท่นมารอด

---

[1] น่าจะมาจากภาษาบาลีว่า *ปยาค*

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เมืองหลวงพูคา พันนา ๑*

[3] ทุกฉบับเป็น *แทกลูกแทกลูก ขุน ๑*

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *สินครั่ง* ซึ่งความหมายไม่กระจ่าง

[5] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่ความหมายไม่กระจ่าง

ท่านาด[1] เพื่อบ่หื้อเรือขึ้นล่องได้สักเหล้ม ฮยู่ ๓ วัน พระญาคีสุรคุตหั้นแล เขาคีเอา*ซากพระญา* [2] ใส่โกฏคำหื้อนั่งไว้ยังท่ากลางแม่ขรองได้ ๒ เดือนใช้ข่าวสารมาบอกเจ้าพระญาคำฟู เจ้าพระญาคำฟูคีแต่งลูกตนเจ้าท้าวผายูหื้อฮยู่รักษาเมืองเชียงใหม่ ส่วนตนเจ้าคีเอาริพลชาวเชียงใหม่ ชาวฝาง ชาวเชียงราย พุ่น ๒๔๐๐๐๐ คน มารอดเวียงเชียงแสน แล้วเสนาทังหลายคีหื้อดุดูกไกล่ ออกว่า หื้อเอาคราบพระญาไพไว้เวียงเกล่าพายเหนือสบกก ทัดท่ากลาดเปือก จิ่งหื้อขุดขุมใหย่ แปลงหลังเรือนกวม คนทังหลายคีหื้อล่องขนานเรือจอดกลาดเปือก เขายกโกฏคำออก คนทังหลายจิ่งรู้ว่าพระญาสุรคุตหั้นแล คนทังหลาย คีเอาโกฏคำลงใส่ขุมนั้นแล้วหื้อเอาเครื่องเงินเครื่องคำใส่*ไตรคำ*[3]ลงไว้สองคราบข้างโกฏคำ แล้วคีหื้อแต่งขุนนางกับคนทังหลายไว้เปนข้าฮยู่รักษาพุ่น ๕๐ ครัว พายลุนข้าผีทังหลายเขาแบ่งกันมาเปนคนหามยัวสังฆราชาวัดพระหลวงพุ่น ๒๐ ครัว ยัง ๓๐ ครัว ฮยู่รักษาคราบพระญาแสนพูฮยู่ที่นั้นแล อายุเจ้าพระญาแสนพูได้ ๖๐ ทัด ไพสู่ปรโลก เปน ๕ ชั่วราชชวงส์แล

ยามนั้น สกราชได้ ๗๐๐ ตัว ปลีเปิกยี พระญาคำฟูไคร่เสวิยเมืองเชียงแสน ฮยู่บ่นานเท่าใด พระญาคำฟูหื้อไพชวนพระญากาวเมืองน่าน มารบพระญางำเมือง เมืองพระยาว พระญาทังสองคีเอาริพลเสิกเข้าปล่นเอาเวียงพระญางำเมืองทัง ๒ เวียง พระญางำเมืองออกหนีได้ บ่าวเจ้าคำฟูได้ของดี เปนต้นว่าแก้วแหวนเงินคำมาถวายแก่เจ้าคำฟู เจ้าคำฟูบ่ปันแก่พระญากาวน่าน เขาชาวน่านเคียดนัก ขุนงัวชวนพระญาน่านรบพระญาคำฟู ยังมีบ่าวพระญาคำฟูผู้ ๑ ชื่อว่าอ่องขวานคำ ผู้ ๑ ชื่อว่าแสนผานอง หากรู้ส้ามว่าได้ของดีพอใจชวนพระญาคำฟูออกถอยมาเถิงเชียงราย เขาสว่ายไกล่ ได้ไกล่ลาหลวงหมานทาง ไกล่ตัวนี้ได้ไกล่ตัวเมื่อพระญามังรายสว่ายไกล่ไพรบพระญาบา แพ้พระญาบา วันนั้นแล

เมื่อนั้น กานโถมจิ่งหื้อไพเกลากกลาดลีเสียซู่แห่ง บ่หื้อกาวน่านซื้อขายกินได้ แล้วพระญาคำฟูคีเอาริพลถอยเมือเมืองเชียงแสน พระญากาวน่านคียกไพชูเชียงแสน พระญากาวน่านถอยมาปล่นเอาเมืองฝาง พระญาคำฟูเคียดยอพลเสิกไพตามรบกาวน่าน แสน-ผานองเปนหัวหน้า ขี่ช้าง *เครื่องหลวง*[4] ไพตามรบกาวน่าน บ่าวกาวน่านผู้นึ่งชื่อนายโรงหันแสนผานอง มันคระนิงใจว่าเปนพระญาคำฟู จิ่งไสช้างเข้ามา รู้จักว่าเปนเสนาแสน-ผานอง นายโรงไสช้างเข้าชนช้างแสนผานอง ช้างนายโรงกาวน่านแทงถูกเคล้าลิ้นช้างแสนผานอง ช้าง*เครื่องหลวง*[5] แห่งแสนผานอง *เพิกหนี* [6] นายโรงกาวน่านไล่ตัดเอาหางช้าง*เครื่องหลวง* [7] พระญาคำฟูยอพลเสิกเข้าล้องเอาแสนผานอง บ่าวกาวน่านผู้ ๑ ชื่อว่าขุนยอนงวากชนช้างอ่องขวานคำ พระญาคำฟูคีหื้อเคาะคล้องตีกลองสะบัดชัยยอพลเสิกเข้าล้องล้อมอ้อมเอาอ่องขวานคำได้ แล้วหมู่พลเสิกพระญากาวน่านลวดหักหนี พระญาคำฟูยกริพลตามไล่ข้าบ่าวกาวน่านตายมากนัก พระญาคำฟูไล่เสิกพระญากาวน่านเถิงเมืองแง

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *ท่านาง*

[2] ฉบับหลักเป็น *สากพระญา* ฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๘ เป็น พระญา

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *ไถนคำ*

[4], [5], [7] ฉบับหลักเป็น *เกรื่องหลวง* และ *เพิงหลวง* ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *เกรื่องหลวง* และ *เกริงหลวง*

[6] ทั้งสองฉบับตรงกัน เป็น *เพกหนี*

แล้วคืเอาริพลถอยคืนเมือยู่เมืองเชียงแสนวันนั้น *ส่วนพระญากาวน่านเอาริพลเสิกึ*[1] หนีเมือทางเมืองซะลาว กลายหัวเมืองพระยาวเมือเมืองน่าน วันนั้นแล

เถิงปลีกดสี สกราช ๗๐๒ ตัว อายุพระญาคำฟู่ได้ ๓๘ ปลี เอาริพลไพปล่นเอาเมืองแพล่ บ่ได้ หนีมาทางนครเขลางค์ หื้อแสนไหม่ฝืนหลังพลมา ชาวแพล่ออกส่งเสิกึจักไล่ตัดเอาหางช้างเอาพระญาคำฟู่ พระญาคำฟู่หื้อแสนตาช้วย แสนไหม่รบ ชาวแพล่ตามทวยบได้ หนีคืน เจ้าพระญาคำฟู่เอาริพลเสิกึถอยมาเมืองเชียงแสนวันนั้น

แต่นั้นมา เจ้าพระญาคำฟู่ลวดบ่เอาริพลไพตกเสิกึในที่ใด เท่าอยู่เสวิยราชสัมปัตติโดยสุขในเมืองเชียงแสน หั้นแล

เมื่อนั้น ยังมีกฎุมพีกผู้นึ่งชื่องั่วหง[2] เปนดีมีเข้าของมากนักเท่ามีรูปผางร้าย มีเมียหนุ่มหลายตนผังขึ้นไหย่ มีรูปโฉมงามล้วนถ้วนซู่แห่ง ควรเลงแลแก่ตาแห่งผู้ชายทังหลาย กฎุมพีกผู้นั้นอยู่เวียงเชียงคำ ลูกพันนาเชียงแสน เจ้าพระญาคำฟู่เอาเปนมิตรเรียกกันว่าเรือนเดียว รักกันนัก พระญาจักมักอันใด งั่วหงคืหื้อตามใจ งั่วหงจักมักอันใด พระญาคืหื้อตามใจมัก เสนาอามาจจ์ข้าตนพระญาคืดี ผู้เถ้าผู้แก่ข้าคนพายงั่วหงคืดี ไพมาหาสู่รักกันนัก เมื่อใดพระญาเมือหางั่วหงยังพันนาเชียงคำ จักขึ้นเมือเรือนงั่วหง งั่วหงคืหื้อเมียมันมาซำระตีนพระญาซู่ที เมียงั่วหงหันรูปพระญางามนัก ลวดมีใจกัตติรักเซิ่งพระญาบขาดสาย เมื่อใดงั่วหงมาสู่ครุ้มพระญา จักขึ้นเมือเรือนหลวง พระญาคืหื้อขุนนางเมียตนผู้งามมาซำระตีนงั่วหงแล้วจูงมือเมือเรือนหลวง เขาหันรูปงั่วหงผางร้าย หนึ้งกันมาซำระตีนงั่วหง บมีใจกัตติเซิ่งงั่วหงสักตน ขาเจ้าทัง ๒ เชื่อใจกัน หื้อคำกัตติกาแก่กันว่า ขารักกันฉันนี้ บันชีวิตแก่กัน อย่ามีใจคดเลี้ยวแก่กันสักตน ผู้ใดหากจงใจคดเลี้ยวต่อกัน หื้อผู้นั้นฉิบหายตายวาย แม่นไพทางบก หื้อมีอนตรายตายด้วยเสือหมีผีป่ากิน ไพทางน้ำหื้อเงือกกินเทิอะ ว่าอั้น ขาเจ้าทังสองหื้อคำสบถแก่กัน ฉันนี้หั้นแล

พายหน้าแต่นั้น ยังมีในวัน ๑ พระญาคำฟู่มีใจเจลียกมักใคร่เหล้นสหาย คืองั่วหงหื้อหายง่อมจิ่งเอาวอกตัวพู้ไหย่นึ่งมาหลกขนเสีย เอายางไม้ทา เอานุ่นงิ้วติดหื้อมันเปนขนแล้วหื้อเอาใส่มอง จีดดีแล้ว จิ่งใช้พวกน้อย ๒ คนช่างเหล้นหื้อหายง่อม เอาไพส่งแก่งั่วหงว่า พระญาเจ้ามีพวกน้อยผู้ ๑ มีรูปงามนักใส่ในมองนี้แล้ว ใช้หื้อเผือข้าเอามาส่งหื้อเจ้าดูแลว่าอั้น ขาทัง ๒ จากันว่า แม่นซื่อดังรือ ท่านเสฏฐีผู้นี้จักไล่ตีบ่อย่าซะแล ว่าอั้น ขาคืเลงดูทางอันจักแล่นหนี ยามตระหวันใกล้จักตก งั่วหงคืหื้อไขมองอันนั้นดู หันวอกตัวพู้ไหย่เอานุ่นงิ้วติดหื้อมันเปนขน ผางร้ายนัก งั่วหงเคียดคืจดปะตูไว้ จักตีขาทัง ๒ ว่าฉันนี้ขาลวดหนีทางช่องได้ งั่วหงจิ่งรีบหื้อหร้างมล้าจักไล่เอาขาทัง ๒ คนนั้น ควานมล้าผู้นั้นคืหากเปนที่รักแก่ขา ๒ คนอันแล่นหนีนั้น มันหร้างมล้าฉันใดจักช้าจักนาน มันแส้งกะทำกวนเสีย เยียะรีบเยียะฟั่ง แส้งเอาแค่มมล้ายัดกันมล้า งั่วหงว่ามึงห้างมล้าฉันใดนั้นควานมล้าว่า เจ้าฟั่งข้าคืฟั่ง ได้เอาแค่มมล้ายัดกันมล้าจิ่งช้าไพเพื่ออันตาย ว่าอั้น มันจิ่งจักหร้างมล้าหื้อเปนปักกติดีแล้ว ท่านกฎุมพีกว่า สุรีบไขปะตู คูจักไล่ตีขาสองคนร้ายนี้ ว่าอั้น

---

[1] ความช่วงนี้ไม่ปรากฏในฉบับหลัก จึงใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ มาลงไว้

[2] อาจอ่านเป็น งั่วหงส์ ก็ได้ แต่ในวิธีการตั้งชื่อตามลำดับการเกิดของบุตรนั้น มักไม่ใช่ชื่อที่มาจากภาษาอื่น

เขาแส้งตอกหลิ้มปะตุเข้าไขบ่ได้เมินนัก ลวดค่ำจวนตาเสีย งั่วหงหื้อตามไฟดู หันรอยตอกหลิ้มปะตูเข้า จิ่งว่าแก่มันผู้ตอกหลิ้มปะตู มันว่า มืดนัก ข้าได้รีบตอกปะตูใส่ใจว่าจักตอกหลิ้มปะตูหื้อหลันออก หลอนได้ตอกเข้าดาย ว่าอั้น เผื่อว่าไขปะตูได้ ขา ๒ คนหนีทางใดบ่รู้ ลวดบ่ได้ตีหั้นแล คำอันว่า เจ้าฟังข้าตี่พึ่ง แค่มมล้ายัดกันมล้า ว่าอั้น มีแต่นั้นมาต่อเท้าบัดนี้แล

พระญาคำฟูรู้ว่าสหายของตนเคียด จิ่งไพเมืองเชียงคำ อุบายเล้าโลมฮ่าหื้อสหายตนเคียดหั้นแล พระญาคำฟูจักขึ้นเมือเรือน เมียงั่วหงผู้ ๑ มีรูปโฉมงามนัก มาชำระตีนพระญาแล้วจูงมือพระญาเมือเรือน นางผู้นั้นกะทำมายาร่อพระญา พระญาบังเกิดตัณหาคลาดจากสติ มีใจใคร่กัดติอยู่นอนกับด้วยนางผู้นั้น จิ่งยักมือนางผู้นั้นหื้อสัญญา ยามตัณหาเกิดพระญาคึเอานางผู้นั้นมานอนด้วยคืนรุ่ง ท่านกฎมพีกคึบ่รู้สภาวะอันพระญาเอาเมียตนไพอยู่ไพนอน หั้นแล ได้ ๖ วัน ๗ วัน พระญาไพดำหัวสรงเกสในแม่น้ำเชียงคำ ยามนั้น เงือกตัว ๑ ใหย่นักลุกแต่เงื้อมผาออกมาชักเอาพระญาเข้าไพในเงื้อมผาที่นั้นหั้นแล คนทังหลายเปนต้นว่าเสนาอามาจจ์ แสวงหาพระญาบ่พบไหนสักแห่ง นานได้ ๗ วัน ซากพระญาจิ่งไหลออกมา คนทังหลายจิ่งรู้ว่าพระญาคำฟูตาย หั้นแล

พระญาคำฟูเปนราชบุตรอยู่ได้ ๒๕ ปลี เปนพระญาได้ ๒๒ ปลี อายุได้ ๔๗ ปลี ไพสู่ปรโลกแล ได้ ๖ ชั่วราชชวงส์

เสนาอามาจจ์ทังหลายคึเอาคราบพระญามาไว้ยังเชียงแสน ท่านกฎมพีกงั่วหงบังเกิดโสกทุกข์ร้องไห้มากนักแล เสนาอามาจจ์ทังหลายกับท่านกฎมพีก จิ่งใช้หื้อมาบอกขร่าวสารอันเจ้าพระญาคำฟูตายแก่เจ้าพ่อท้าวผายูตนเปนลูกยังเชียงใหม่ เมื่อนั้น เจ้าพ่อท้าวผายูคึหื้อลูกตน เจ้าพ่อท้าวก๋อนาอยู่รักษาเวียงเชียงใหม่ ส่วนตนเจ้าพระญาผายูคึไพส่งสการเจ้าพระญาคำฟูพ่อตนยังเมืองเชียงแสนได้เดือนปลาย ๑๕ วันบอรมวณแล้ว เจ้าคึเอาดูกพ่อตนมาจุไว้ยังเชียงใหม่พายปะตูสวนดอก หื้อก่อเจติยะกวมไว้ในที่นั้น แล้วคึหื้อส้างอารามหื้อชาวเจ้าทังหลายได้อยู่ เมื่อนั้น คนทังหลายเข้าลียังหันอารามที่นั้น ลวดปรากฏว่าลีเชียงพระ เมื่อพายลุนเอาพระพุทธสิงค์เจ้า[1] มาอยู่ในอารามที่นั้น จิ่งปรากฏ ชื่อว่า วัดพระสิงห์ [2] มาต่อเท้าบัดนี้

เมื่อนั้น เจ้าพ่อท้าวผายู อายุได้ ๒๙ ปลี เสนาอามาจจ์ทังหลายคือภิเสกหื้อเปนพระญาในเมืองเชียงใหม่ ในปลีดับเร้า สกราชได้ ๗๐๗ ตัว เจ้าได้เสวิยเมืองแล้ว จิ่งหื้อไพราธนามหาอภยจุฬาเถรกับลุกลิกข์ ๑๐ ตนยังเมืองหริภุญช์มาอยู่อารามวัดลีเชียงพระหั้นแล

เจ้าพระญาผายูเสวิยเมืองชอบทสราชธัมม์ ยินดีในวรพุทธสาสนามากนัก เจ้ามีลูก ๒ ชาย ผู้พี่ชื่อท้าวก๋อนาราชบุตร เหตุได้ด้วย จิตราเทวี[3] อันเปนลูกเจ้างั่วเถิงผู้กินเมืองเชียงของแล เจ้าราชบุตรตนนี้หลายชื่อ เมื่อจิ่งเกิดมาวันนั้นหลอนเดือน ใส่ชื่อว่า

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น พระพุทธสิงหะ

[2] ฉบับหลักเป็น พระสิง ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น พระสิงห์

[3] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น จิตรเทวี

ท้าวพันตู ถัดนั้นว่าพ่อท้าวเวสสภู ถัดนั้นว่าพ่อท้าวกือนา เหตุว่าพ่อหื้อกินนาพุ่นตื้อนึ่ง พายลุนเรียกว่าพ่อท้าวกือนาแล ผู้น้องชื่อพ่อท้าวมหาพรหม ผู้นี้ไหย่มา เจ้าผายูตนเปนพ่อหื้อไพกินเมืองเชียงรายหั้นแล

เจ้าพระญาผายูเปนราชบุตรอยู่ได้ ๒๙ ปลี เปนพระญาได้ ๒๘ ปลี อายุได้ ๕๗ ปลี ไพสู่ปรโลก ได้ ๗ ชั่วราชชวงส์แล

เสนาอามาจจ์ทังหลายคือภิเสกพ่อท้าวกือนาอายุได้ ๔๐ *ปลี* [1] เปนพระญาในเมืองเชียงใหม่ ในปลีเมืองเม็ด สกราชได้ ๗๒๙ ตัว เจ้าพระญากือนาเสวิยราชสัมปัตติประกอบชอบธัมม์ มีปสาทสัทธาเหลื้อมใสในวรพุทธสาสนา ส้างวัดวาอาราม ส้างเจดิยะกุฏิวิหารที่รูปนาก้านกุ่งรุ่งเรืองมากนัก เจ้าพระญากือนาตนนั้นเปนอันตรัสยังธัมมสาสตร ราชสาตรนิทานอุปเทส มีเตชานุภาวะฉลาดในสาสตรสิลป์สิปปคุณ เปนต้นว่าคัชชสาสตร คือคุณช้างยิ่งนัก ท้าวพระญาต่างประเทสเกรงขามมากนัก รุ่งปลีไหนแขกเมืองเอาปัณณาการมายื่นถวายบ่ขาด

กาลยามนั้น เมืองพิงเชียงใหม่ชื่นบานด้วยเสนาอามาจจ์แก้วหาน บ้านเมืองชุ่มเยินเปนสุขสำราญบานใจแก่ไพร่ฝ้าข้าเมืองมากนัก เจ้าท้าวกือนามีลูกชายผู้นึ่ง ได้ด้วยนางยสุนทราเทวี นางผู้นี้เปนหลานพ่อท้าวงั่วเถิงเมืองเชียงขรอง แล เมื่อเจ้าราชบุตรเกิดมาวันนั้น ท้าวพระญาต่างประเทสเอาราชปัณณาการมาถวายมากนัก เอานิมิตต์อันนั้นเปนเหตุ เจ้าพระญากือนาจิ่งใส่ชื่อลูกตนว่าเจ้าพ่อท้าวแสนเมืองมาราชบุตร หั้นแล

เจ้าพระญากือนาหื้อส้างบ้านอัน ๑ นอกเวียงพายหนเหนือทัดวัดพราหมณ์ ยามนั้นวัดพราหมณ์ยังบ่มีเทื่อ เจ้าอยู่เสวิยราชสัมปัตติในเมืองเชียงใหม่ ๒๑ ปลี อายุได้ ๖๑ ปลี ไพสู่ปรโลก เปน ๘ ชั่วราชชวงส์ แล

ในเมื่อบ่ทันเสียคราบเจ้าพระญากือนาเทื่อ ยังเอาไว้บ้านเหนือเวียงที่ท่งวัดพราหมณ์หั้น เมื่อนั้น พ่อท้าวมหาพรหมตนกินเชียงรายรู้ข่าวว่าพี่ตน เจ้ากือนาตาย ยังไป่เสียเทื่อจักมาชิงเอาเจ้าแสนเมืองมาหลานตนกินเมืองเชียงใหม่ จิ่งอุบายว่า จักมาส่งสการพี่ตนเอาริพลยกจากเมืองเชียงรายมารอดแช่สัก ถอดนาผู้กินแช่สักแหล่เวียงเสียชู่คน แต่งบ่าวแห่งตนกินชู่แห่ง แล้วเข้ามาเมืองเชียงใหม่ตั้งทับอยู่ที่หนองชี พายลุนแปรว่าหนองพะชี ต่อเท้าบัดนี้แล

เจ้าท้าวมหาพรหมหื้อมาบอกแก่อัคคมหาเสนาผู้ชื่อว่าแสนผานองอุบายว่าจักส่งสการพี่ตน แสนผานองรู้เหตุอันท้าวมหาพรหมจักมาชิงหลานกินเมือง จิ่งตอบคำว่า ตูข้าจักแต่งดาไพต้อนเจ้าเหนือหัวก่อน ว่าอั้น จิ่งรีบร้องเอาคนขันได้หมื่นคน ก็แต่งรักษาเวียงดีแล้วจิ่งสว่ายไกล่ ได้ไกล่คุ้มแสนเมืองมา ได้ไกล่บ่อนวางคุ้มพลแสน จิ่งหื้อเคาะคล้องโย้งตีกลองสะบัดชัยโห่ร้องอยู่นั้นคับเวียง ท้าวมหาพรหมได้ยิน ว่า เขาบ่เปนเราหั้นดาย ว่าอั้น

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เปน ๔ ปลี

จิ่งล่องไพกวาดเอาชาวกุมกามได้แต่ผู้ยิงกับสิ่งของทังมวล หนีไพนอนกลาดอ้ายช้าง ถูมาเถิงข้างพิง ผู้ชายผัวเขาเชียวมาบอกแสนผานอง แสนผานองแต่งคนขันไว้เฝ้าเวียง คือหมื่นลกนคอรกับฅน ๘๖๐๐๐ ฅน เจ้าแสนผานองทือพลพุ่น ๗๐๐๐ ฅน ไพตามหมู่ท้าวมหาพรหมยามกลองเดิก็ เจ้าแสนผานองออกจากเวียงทือพลเขียวไพทันหมู่ท้าวมหาพรหมยามเที่ยงคืน ชาวกุมกามฮ่องไพร้องหาหมู่ลูกเมียเขา ลูกเมียเขาได้ยินเสียงปากผัวเขาผู้ยิงทังหลายฝูงนั้นฮ่องเอาดาบบ่าวท้าวมหาพรหมได้ เขาพร้อมกันเอาดาบฟันบ่าวท้าวมหาพรหมตายมากนัก เอาเข้าของออกมาหาผัวเขา ในที่อันบ่าวท้าวมหาพรหมตายนั้นพายลุนฅนทังหลายก่อกู่เจดิยะไว้ส้างหื้อเปนวัดจิ่งเรียกว่าวัดกู่นางหาน มาต่อเท้าบัดนี้แล

ในขณะนั้นเจ้าแสนผานองหื้อฅนโห่ร้องยอริพลไล่หมู่ท้าวมหาพรหม ท้าวมหาพรหมลุกจากที่นอน คว้าได้ผ้า เยียะไบค็เยียะแล่นขึ้นช้าง เอาหมู่ริพลหนีไพทางม่วงฟ่อม ออกไพทางนคอร หนีไพเพิ่งพระญาปรัมมไตรจักรยังเมืองอยุทธิยา วันนั้นแล

เมื่อนั้น แสนผานองคืนมาเสงเสนาทังหลายว่า เราจักรีบส่งสการคราบเจ้าเหนือหัวบ่ทัน แม่นดั่งรือว่า เจ้าพ่อท้าวมหาพรหมค็เที่ยงไพชวนพระญาใต้ปรัมมไตรจักรมาค้ำชูหื้อได้กินเมืองเชียงใหม่ บ่ฮ่าชะแล เราควรเอาคราบเจ้าเหนือหัวเข้าไว้ในเวียงดีชะแล เท่าจักเอาเข้าทางปะตูเวียง บ่ควร เฮียวมันเปนแสลงพายหลัง ว่าอั้น จิ่งพร้อมกันบ่องข้างเวียงทัดวัดพราหมณ์ เอาคราบเจ้ากือนาใส่โกฏฅำ แปลงขัวข้ามคือเวียงเอาเข้าไพไว้เชียงขวาง แล้วจิ่งหื้อหมื่นลกเมือรักษานครเขลางค์ หั้นแล

แต่ท้าวมหาพรหมไพเพิ่งพระญาใต้ได้สองเดือนปลาย ๑๒ วัน พ่อท้าวมหาพรหมชวนพระญาใต้เอาพลเลิกขึ้นมาทางนคอร หมื่นลกขี่ช้างอ้ายออกต้อนรบ ทัดวัดเชียงภูมิ ช้างชาวใต้กลัว หนตกน้ำบ่อหั้นแล แล้วชาวใต้เอาพลเลิกออกมาหา*เมือง*[1] แสนผานองเอาริพลออกต้อนรบชาวใต้ ชาวใต้ลวดหักหนีเมือทางเมืองใต้หั้นแล

แต่ไว้คราบเจ้ากือนาได้ ๖ เดือนทัด เขาจิ่งส่งสการคราบเจ้ากือนาวันนั้นแล

เมื่อนั้น เจ้าแสนเมืองมาอายุได้ ๑๔ ปลี เสนาอามาจจ์ทังหลายเปนต้นว่าแสน-ผานอง คือภิเสกเจ้าเปนพระญาเสวิยราชสัมปัตติในเมืองเชียงใหม่ ในปลีกดใจ้ สกราชได้ ๗๖๒ ตัว เดือน ๘ เพง เมง วัน ๖ ไทเปิกยี

เมื่อนั้นเจ้าท้าวมหาพรหมลงไพเพิ่งอยู่กับพระญาใต้ พ้อยกะทำร้ายแก่ที่เพิ่ง ไพมักเมียพระญาใต้ พระญาใต้หันหลาก จิ่งส่งท้าวมหาพรหมขึ้นมา ในขณะนั้น เมียพระญาใต้ลักเอาพระสิงหิงคะเจ้าหื้อแก่ท้าวมหาพรหม จิ่งได้พระสิหิงคะเจ้าขึ้นมาด้วยง่าย เพื่ออั้นแลหากแจ้งในตำนานพระสิหิงคะเจ้า โพ้นแล

เมื่อนั้น ท้าวมหาพรหมมารอดแล้ว เจ้าแสนเมืองมาคึบทือว่าร้าย เจ้าค็ส่งอาวฅนเจ้าท้าวมหาพรหมหื้อเมือกินเมืองเชียงรายดังเกล่าวันนั้นแล

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เมืองพิง*

ตโต ปรี ถัดแต่นั้น *ไพพวยหน้า* [1] เจ้าเมืองสุกโขทัยผิดพระญาปรัมมไตรจักรเมือง อโยธิยา *เจ้าเมืองสุกโขทัย*[2] เอาเมืองมาเพิ่งเจ้าแสนเมืองมา เจ้าแสนเมืองมายกริพลไพ ว่าจักปล่นเอาเมืองสุกโขทัย ตั้งทับอยู่นอกเวียง เจ้าพระญาแสนเมืองมาเท่าอยู่ บ่ออกคำเสิกอันจักแต่งแปลงเอาเมืองท่าน เจ้าเมืองสุกโขทัยไพเฝ้า คีเท่าใช้น*างเถ้าแก่กับเรือน*[3]สืบคำออกมาจา เจ้าเมืองสุกโขทัยหันบ่ร้างจักรบด้วยพระญาได้แพ้ ยามเดิก เจ้าเมืองสุกโขทัยแปรยอพลเสิกเข้ารบเจ้าแสนเมืองมา หมู่ชุมแตกพ่ายหนี เจ้าแสนเมืองมาพลัดช้างมล้าหมู่ชุม ออกหนีมาทางทับสะลิด เท่าพบขา ๒ คน ผู้ ๑ ชื่ออ้ายออบ ผู้ ๑ ชื่อว่ายี่ระ ขาเปลี่ยนกันแบกเจ้าแสนเมืองมามาต่อเท้ารอดเมืองเชียงใหม่ เจ้าแสนเมืองมาเลี้ยงขาหื้อเปนพวกช้างซ้ายขวา ขาตั้งบ้านอยู่ทางใต้เชียงโฉมฟากทางเบื้องวันออก ขาหื้อแปลงรูปช้างเผือก ๒ ตัวไว้ซ้ายขวา เทียวเข้าออกตาม *หว่างกลาง* [4] รูปช้างนั้น มาต่อเท้าบัดนี้หากเปนโปราณมาฉันนี้แล จิ่งลีดรูปช้างสองตัวนั้นบ่ได้ เพื่ออั้นแล

ถัดนั้น เจ้าแสนเมืองมาอยู่กะทำบุญ เปนต้นว่า หื้อหล่อพุทธรูปเจ้าสิกขององค์นึ่งไว้ยังวัดกาดโถม ไว้นาเปนเข้าพระเจ้าแสนเบี้ย ไว้เปนจังหันชาวเจ้าแสนเบี้ย หั้นแล

ทีนี้จักจาคืนหลังเล่าก่อนแล ในเมื่อเจ้ากือนาจักจุดตินั้นวางจิตต์บ่ช่าง ตายได้ไพเปนรุกขเทวดาอยู่ยังไม้นิโครธต้นนึ่งริมหนทางไพเมืองพุกาม ยังมีพ่อค้าเมืองพิงเชียงใหม่หมู่นึ่งไพค้าเมืองพุกามคืนมาจอดนอนร่มไม้นิโครธต้นนั้น เจ้ากือนาเซิ่งเปนรุกขเทวดาคีสำแดงตนหื้อปรากฏแก่พ่อค้าทังหลายฝูงนั้นว่า คุนี้คีคือพระญากือนาเปนพระญาในเมืองเชียงใหม่หุมด้วยคัชชสาสตรเพท คือเปนหมอช้าง ตายได้มาเปนรุกขเทวดาอยู่ไม้นิโครธต้นนี้จักไพเกิดในเทวโลกบ่ได้ สูจุ่งบอกแก่ลูกคุ เจ้าแสนเมืองมา หื้อสร้างเจติยะยังท่ากลางเวียงหลังนึ่งสูงพอตน*อยู่ไกลสองพันวาผ่อหัน*[5]แล้วจุ่งหื้อทานอาดน้ำอุทิสสะบุญไพหื้อแก่คุ คีจิ่งไพเกิดเทวโลกได้ชะแลว่าอั้น พ่อค้าทังหลายฝูงนั้นคีมาบอกแก่เจ้าแสนเมืองมาด้วยดั่งว่านั้น

เจ้าแสนเมืองมาจิ่งหื้อเผียวท่ากลางเวียงพายใต้ครุ้ม แล้วหื้อขุดรากเลือนหรินธานจิ่งแปลงมหาโพธิต้นนึ่ง มีลำแล้วด้วยเงิน มีใบแลยอดแล้วด้วยคำ สูงค่าคิงเจ้าแสนเมืองมา แล้วหื้อหล่อรูปพระเจ้าองค์ ๑ แล้วด้วยคำ ตน ๑ แล้วด้วยเงิน คีเอาไพไว้ในรากเจติยะนั้น คีเอาพุทธรูป ๒ องค์นั้นหื้อนั่งเคล้าไม้มหาโพธินั้น แล้วคีแต่งเครื่องปูชาตั้งไว้ซ้องหน้ามหาโพธิกับพุทธรูปเจ้าหั้นแล ท้าวคีหื้อก่อเจติยะกวม บ่ทันแล้ว ค่อมพอเพียงชายคา แต่แรกก่อเจติยะได้ ๑๐ ปลี เจ้าเสวิยเมืองได้ ๒๕ ปลี อายุได้ ๓๙ ปลี *สุรคต* [6] เปน ๙ ชั่วราชชวงส์

---

[1] ฉบับหลัก เป็น *พวยหน้า* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *ไพหน้า*

[2] ใช้ตาม<u>พงศาวดารโยนก</u> ต้นฉบับทั้งสองเป็น *พระญาปรัมมไตรจักร*

[3] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *นางเถ้าแก่*

[4] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔

[5] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *อยู่สองพันวาผ่อหัน*

[6] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *จุรคต*

เจ้าแสนเมืองมามีลูกชาย ๒ คน ผู้ ๑ ชื่อว่าท้าวยี่กุมกาม เหตุว่าเจ้าราชบุตรตนนี้เกิดยังเวียงกุมกาม ผู้ ๑ ชื่อว่าสามฝั่งแกน เหตุว่าเจ้าราชบุตรนี้ เมื่อนางผู้แม่ทรงคัพภะได้ ๓ เดือน เจ้าแสนเมืองมาพานางผู้แม่ไพแอ่วดูในบ้านเมืองแห่งตนใน ๑๒ พันนา อยู่แลแห่งแลหน้อยได้ ๗ เดือน มาเถิงพันนาฝั่งแกน ค่อมถ้วน ๑๐ เดือน ก็ประสูตได้เจ้าราชบุตร จิ่งใส่ชื่อว่าสามฝั่งแกน เพื่ออั้นแล

ทีนี้ จักจาด้วยแม่ *เจ้าสามฝั่งแกน* [1] ก่อนแล ดั่งนางผู้นี้เปนเชื้อท้าว มีรูปโฉมอันงาม ผังเปนสาวนาฏสนมอยู่ใช้สอยมหาเทวีแม่เจ้าแสนเมืองมา ยังมีในวันนึ่ง นางผู้นั้นเอาผ้าเช็ดหน้ามหาเทวีออกตาก หันนกจอกตัว ๑ ย่างมาพายหน้านาง ๗ บาดย่าง ลุนนั้นมหาเทวีใช้นางเอาจังหันไพทานมหาสวามีพุทธญาณะวัดเชียงยืน นางบอกเหตุอันตนได้หันนกจอกย่างมาหานั้นแก่มหาสวามีเจ้า มหาสวามีจิ่งว่า ดูรานางอุปาสิกา มึงฮ่าบอกแก่ไผ มึงจักได้เปนเทวี ดั่งมหาเทวีบัดนี้ บ่อย่าชะแล ว่าอั้น

ถัดนั้น มหาเทวีใช้นางไพหาเจ้าแสนเมืองมาลูกแห่งตน เจ้าแสนเมืองมาก็เอานางไพอยู่นอนด้วย นางจิ่งทรงคัพภะได้ ๓ เดือน มหาเทวีหันหลากจิ่งถามว่า มึงนางทรงคัพภะลูกไผ ว่าอั้น นางบอกว่า ข้าทรงคัพภะกับเจ้าเหนือหัวลูกแม่เทวีเจ้าแล ว่าอั้น มหาเทวีจิ่งแต่งเครื่อง *โอม* [2] ส่งนางหื้อเปนเมียเจ้าแสนเมืองมาลูกแห่งตนแล้วเจ้าจิ่งพานางไพแอ่วดูบ้านเมืองแห่งตนดั่งกล่าวแล้วนั้น มาเถิงพันนาฝั่งแกน จิ่งประสูตเจ้าราชบุตรที่นั้น เจ้าเกิดมาในปลีกัดใส้ สกราชได้ ๗๕๑ ตัว ส่วนเจ้าราชบุตรตนพี่ คือเจ้าพ่อท้าวยี่กุมกาม ใหย่มาได้ ๑๒ ขวบเข้า เจ้าพระญาแสนเมืองมาตนพ่อหื้อไพกินเมืองเชียงรายหั้นแล

เจ้าราชบุตรสามฝั่งแกนผู้น้องใหย่มาได้ ๑๓ ปลีกะทำหื้อจำเริญใจพ่อตน เจ้าแสนเมืองมาจักสุรคุต สั่งเมืองไว้หื้อเจ้าสามฝั่งแกนเสวิยราชสัมบัตติแทนตน อายุเจ้าแสนเมืองมา ได้ ๓๙ ไพสู่ปรโลกแล

เสนาทังหลายอภิเสกเจ้าราชบุตรสามฝั่งแกนอายุได้ ๑๓ ปลี เปนพระญา ในปลีร้วงใส้ สกราชได้ ๗๖๓ ตัว เดือน ๘ เพง เมงวัน ๕ ไทกดสะง้า เจ้าเปนพระญาแล้ว นางผู้แม่ก็ได้เปนมหาเทวีชื่อว่าติโลกจุฑาเทวี ตามคำมหาสวามีเจ้าทำนวายชู่อัน เจ้าก็หื้อไพส้างวัดกวมที่ประสูตลูกตนยังพันนาฝั่งแกนนั้น งามนัก ใส่ชื่อวัดเพิง มาต่อเท้าบัดนี้แล

ดั่งเจติยะอันเจ้าแสนเมืองมาตนพ่อส้างยังบ่ทันแล้ว ค่อมพอเถิงชายตานั้น มหาเทวีตนเปนแม่ตั้งเรือนอยู่บ้านสวนแหร่ จักไพซ้ำก่อเจติยะหื้อแล้ว จิ่งบ่องปะตู *หวดท้าว* [3] ออกไพก่อเจติยะนั้น ได้ชื่อว่าปะตูสวนแหร่ เปนโปราณฉันนี้ จักทับเสียบได้ เพื่ออั้นแล เจติยะหลังนั้นชื่อว่า กู่หลวง ก่อนหั้นแล

---

1 ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *เจ้าราชบุตรสามฝั่งแกน*

2 ต้นฉบับทั้งสองเป็น *อม* แต่อาจใช้เป็น *อุ่ม* เหมือนครั้งนางพายโค และครั้งนางเทพพะดำขร่าย

3 ทั้งสองฉบับเป็น *ทางท้าว* แต่เห็นว่า *หวดท้าว* ซึ่งแปลว่า เชิงเทิน น่าจะถูกต้อง

เมื่อเช่นเจ้า *พระญาลก* [1] นี้ กู่หลวงพังเสีย เจ้าพระญาลกจิ่งหื้อ *หมื่นค้ำพร้าโคด*[2] เอาหรินแลงมาก่อ ในปลีเบิกเส็ด สกราชได้ ๘๐๐ ตัว เดือนเจียง แรม ๑๐ ค่ำ เมง วันพรหัส ไทก่าเป้า ฤกษ์ ๑๒ ตัว ก่อได้ ๓ ปลี แล้วชู่อัน เปนที่บัวรมวณ ตีนธอรณีกว้าง ๒๗ วา สูง ๔๑ วา จิ่งขึ้นชื่อว่าเจติยะหลวง มาต่อเท้าบัดนี้แล

เมื่อนั้น เจ้าพ่อท้าวยี่กุมกามกินเชียงราย ร่ำเพิงว่า คูพ้อยบ่ได้เปนพระญาในเมืองเชียงใหม่ เขาพ้อยว่าชูน้องคูเจ้าสามประหญาฝั่งแกนเปนพระญาฉันนี้นอ ว่าอั้น แล้วคีเอาริพลแต่เชียงรายมาจักชิงน้องกินเมืองเชียงใหม่ เอาบ่ได้ จิ่งเอาหมู่ชุมแห่งตนหนีไพเพิ่งพระญาไสลือยังเมืองสุกโขทัย พระญาไสลือจิ่งแต่งริพลจักมาค้ำชูหื้อพ่อท้าวยี่กุมกามกินเมืองเชียงใหม่ แล้วคีเอาริพลเสิกขึ้นมาทาง*เมืองพระยาว* [3]จักปล่นเอาเมืองพระยาว จิ่งหื้อตั้งหอเลิอที่หนองเต่า สูง ๑๒ วา กว้างพอคนอยู่ได้ ๗๐๐ คน

เมื่อนั้น ชาวเมือง *พระยาว*[4] จิ่งไพลีดเอาทองมุงหลังวัดมหาพลมาหล่อลำบุเหล้ม ๑ ใหย่ ๙ กำ หนักล้านทอง หื้อตัดแป้นเหล้ม ๑ ใหย่ ใส่ *ความเดือน* [5] กว้าง ๔ วา แล้วหื้อพลีควายเผือกตัว ๑ แล้วยิงออกถูกหอเลิอ*หัก*[6] ชาวใต้ฝูงอยู่หอเลิอตายพุ่น ๒๐๐ คน พระญาไสลือหันร้าย จิ่งหื้อพ่อท้าวยี่กุมกามนำหมู่ขึ้นไพทางบ้านแช่พรานรอดเชียงราย เจ้าพ่อท้าวยี่กุมกามจิ่งเลี้ยงริพลพระญาไสลือ แล้ว*เจ้าพ่อท้าวยี่กุมกาม* [7] เปนหัวหน้านำพลเสิกพระญาไสลือมาทางเมืองฝางแล้วมาเถิงเชียงใหม่ เมงวัน ๖ ไทร้วงเม็ด รอดกลาดเชียงเรือก ฝูงคนเข้ากลาดตื่นเสียของเปนอันมากนัก พระญาตั้งทับอยู่ยัง *ป่าเหรียง* [8] แล้วใช้หื้อคนเข้ามาทือคำเมืองว่า สูจักหื้อพ่อท้าวยี่กุมกามผู้พี่กินเมืองเชียงใหม่คีเปนดีแล ผิบ่หื้อ ตูจักรบเอาชะแล ว่าอั้น ชาวเชียงใหม่ตอบว่า ตูจักหื้อพ่อท้าวยี่กุมกามกินเมืองเชียงใหม่ บ่มีง่ายแล แม่นสูจักรบจักพราบคาบตู คีมาเทิอะ ชาวใต้ว่าคันพราบกัน ผู้ใดฟันถูกคอ ทือแพ้ ชาวเชียงใหม่ว่า ผู้ใดฟันถูกก่อนคีทือแพ้แล ว่าอั้น เขาจิ่งเอาชาวใต้ผู้ ๑ มา ว่ารู้เชิงดาบนัก

ยังมีชาวเชียงใหม่ผู้ ๑ ชื่อหานยอดใจเพ็ก รู้เชิงดาบนัก ขาทือเขนกับดาบไพรบพราบกันยังเชียงขวาง เสี้ยงเขนขาแลคนแล ๒ ใบ ผู้หานยอดใจเพ็กเชียงใหม่ได้ฟันถูกแม่ตีนชาวใต้ ลวดทือชาวเชียงใหม่แพ้ หั้นแล

ถัดนั้น ยังมีชาวเชียงใหม่ผู้นึ่งชื่อว่าเพ็กยส มันย่อมรอมเอาคนล้ำอายุได้ ๑๖ ปลี ขึ้นเถิง ๓๐ ปลีได้พุ่น ๒๐๐ คนขึ้นไพชุมอยู่ยังดอยอุจฉุปัพพตะผ่อดูชาวใต้อันออกหาหญ้าช้างหญ้ามล้าเขาลงผ่าเอาฝูงไพปลีกไพ *พอย* [9] ได้ข้าตายตัดหัวมาถวายเจ้าพระญาสามฝั่งแกนชู่วัน

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น พระญาโลก

[2] ฉบับหลักเป็น *ค้ำพร้าโคด*

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *พูยาว*

[4] ทั้งสองฉบับเป็น *พูยาว*

[5] อาจเป็น *คว่ามเดิน* คือระยะระหว่างล้อทั้ง ๒ ของปืนใหญ่กระบอกนั้น

[6] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔

[7] ต้นฉบับทั้งสองเป็น *เจ้าพ่อท้าวยี่*

[8] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *โหยง*

[9] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *ปอย*

เจ้าพระญาสามฝั่งแกนว่า เขานี้เปนเด็กชายหน้อย พ้อยหานฉันนี้นอ ว่าอั้น จิ่งแต่งหื้อเขาเปน ๔ หมู่ ออกไพผ่าเอาเสิกิ์ได้หัวมาถวายชู่วัน จิ่งเรียกเขาว่าเด็กชาย มาต่อเท้าบัดนี้

เถิงวัน ๑ พระญาไสลือแต่งดาว่าจักปล่นเอาเมืองเชียงใหม่ ว่าฉันนั้น พระญานอนกลางคืนฝันหันช้างไล่ราชสีห์ ลวดบ่ปล่น ฒู่ถ้วน ๗ วันพระญาไสลือจิ่งยกไพตั้งฒู่ตีนดอย ๗ ลิน ขึ้นไพต่ำหัวยังดอยผาลาดหลวง เมื่อนั้น ชาวตาแสงข้างละวาง เขามาฒู่เวียงเหลือเจ้าแสนผานองหื้อเขาออกตั้งค้ายแต่หัวลินขึ้นเมือจุตีนดอย ๗ ลิน หื้อเอาเกวียนตั้งเลียงกันขึ้นไพประมาณ ๒๐๐ เหลิ้ม เขาเอาทุงด้ำแดงขาวเหลืองปักหมายหัวเกวียนชู่เหลิ้ม พระญาไสลือแต่งหื้อกุมเอาชาวเชียงใหม่ได้ผู้ ๑ เอาไพถามว่า ช่อทุงอันมากคามนั้น เปนชื่อรือชา มันบอกว่า ชาวเชียงใหม่เขาฒู่เวียง เหลือเสีย เขาออกตั้งค้ายฒู่ ปักช่อทุงหมายหมู่จักดารบหมู่พลเสิกิ์พระญาเจ้าดาย ว่าอั้น พระญาไสลือมีใจกลัวขามมากนักว่า พ่อท้าวยี่กุมกามนี้ มันชวนเรามาตายวายหนี้ดายว่าอั้น เราขึ้นมาฉันนี้เขายอพลเสิกิ์เข้ามา*ผ่าหับ* [1] เราบ่ว่าตายวายเสี้ยงอั้นชารือ จิ่งรีบ*ลงมา* [2] หร้างช้าง แล้วหื้อปล่าววิพลทังมวล *ยามกลางคืน* [3] เขียวถกออกหนีเมือทังรีบทังฟั่ง ข้ามแม่พิงทัดสบกลาง เมือทางวันออก แต่งหมู่ไว้ฝืนหลังพล เขาแต่งเปน ๓ หมู่ ชุฒู่ทัดหนองอันนึ่ง

ยามนั้น เจ้าพระญาสามฝั่งแกนจิ่งแต่งหมื่นหมากขาม ๑ หมื่นสามหมากปู ๑ หมื่นเขม ๑ หมื่นเขือ ๑ เขา ๔ คนนี้ทือพลไพตามพระญาไสลือ บ่รู้ว่าเขาแต่งกันเปนหมู่ที่นั้น ลวดคะเชินไส่ชาวใต้ ยอพลเข้ารบกันที่นั้น ชาวเชียงใหม่กับชาวใต้ตายมากนัก ฟันกันเปนบั้งเปนท่อน ฒู่ยังข้างหนองที่นั้น ลวดได้ชื่อว่าหนองแสนท่อน พายลูนแปรไพว่าหนองแสนท่อนซ้อน มาต่อเท้าบัดนี้แล

วันนั้น พระญาไสลือไพนอนหนองไผ่จิ่มแง่เง้า แล้วขึ้นเมือเหนือ ข้ามแม่พิงมาวันตกไพตามทางเปนเถื่อน อันนึ่งพระญาไสลือว่า คู่ได้กินน้ำ ๗ ลิน ลำแกใจนัก น้ำที่ใดยังจักเปนดั่งน้ำ ๗ ลินนั้นชา ว่าอั้น ด้วยอานุภาวะแห่งพระญาไสลือ น้ำจิ่งแตกออกแต่ดอยนั้นมาหื้อพระญาได้เสวิยลำดั่งน้ำ ๗ ลินนั้น ลวดได้ชื่อว่าดอยน้ำลิน มาต่อเท้าบัดนี้แล

เจ้าท้าวยี่กุมกามคืนำหมู่พลพระญาไสลือไพด้วยลำดับรอดเชียงราย ฒู่เลี้ยงริพลเสี้ยง ๗ วัน มีวัน ๑ พระญาไสลือผ่อดูคระบวนเมืองเชียงราย หันดอยช้างกุมเปนรูปหนูดอยถ้ำพระเปนรูปช้าง พระญาหันดอยทัง ๒ เปนรูปหนูรูปช้าง จิ่งจากับด้วยคนทังหลายว่าเมืองอันนี้ ผู้ใดฒู่ บ่สมริทธิ์เปนดีมีเข้าของสังแล ว่าอั้น พระญาไสลือจิ่งกวาดเอาชาวเชียงราย กับทังพ่อท้าวยี่กุมกามเมือรอดเมืองสุกโขทัย พระญาไสลือหื้อพ่อท้าวยี่กุมกามกินเมืองอัน ๑ ชื่อเมืองซาก ลวดเมี้ยนชั่วยังเมืองใต้ วันนั้นแล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก เป็น *ผ่าทรบ*

[2] เติมความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *ยามกลองรุ่ง*

เมื่อนั้น เจ้าสามประหญาฝั่งแกนเอานิมิตต์อันพระญาไสลือเอาพลเสิกไพตั้งยู่ตีนดอย ๗ ลิน แล้วขึ้นไพดำหัวสรงเกสยังผาลาดหลวง มีใจกลัวริพลชาวเชียงใหม่มากนัก เจ้าสามประหญาฝั่งแกนจิ่งหื้อส้างเวียง ๗ ลินไว้เปนที่ชัยชนะแก่ข้าเสิกีสัตรู คีมีหั้นแล

นครนพดีสสมตุตา [1]

[1] บันทึกส่งท้าย ในฉบับหลักว่า *พื้นเมืองเชียงใหม่ผูกถ้วน ๓ แล สกราชได้ ๑๒๑๖ ตัว ปลีกาบยีเดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ วัน ๗ เสด็จแล้วยามตุดเช้าแล อินทวังสภิกขุวัดพระงาม เมืองเชียงใหม่ เขียนปางเมื่อเสด็จกุมมวงสานจ้า กับเจ้าเมืองหล่มขึ้นเมือตีเมืองเชียงตุง บ่ได้ ถอยลงมาทางเมืองเชียงใหม่ วันนั้นแล* ในฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ เป็น *พื้นนัคครผูกถ้วน ๓ คีสมเรจเสด็จแล้วเท่านี้ ก่อนแล*

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ผูกที่ ๔

นโม *ตสฺสตฺถุ* [1] ฯ เจ้าพระญาสามประหญาฝั่งแกนเสวิยเมือง ปลีร้วงไส้ เถิงปลีเต่าสะง้า ได้ปลี ๑ พระญาไสลือมาตกเลิกี ถัดนั้น พระญาหรัอเจ้าลุ่มฟ้าหื้อหรัอผู้ไหย่มาเอาส่วยเข้าเชา ๙ พันคาน เจ้าพระญาสามประหญาฝั่งแกนว่า เข้า ๙ พันคานนี้ หากตัดเสียแต่เช่นปู่คู เจ้าพระญากือนา วันนั้นดาย คุบ่หื้อได้แล ว่าอั้น เสนาหรัอผู้ไหย่คีเมือบอกพระญาหรัอเจ้าลุ่มฟ้าเพาภิมานหั้นแล เจ้าลุ่มฟ้าเคียดนัก จิ่งหื้อเจ้าฝ่ายฟ้าเมืองแสทือริพลเสิกีมามากนักจักปล่นเอาเมืองเชียงแสน เจ้าพระญาสามประหญาฝั่งแกนจิ่งแต่งหื้อเจ้าแสนคำเรือง ขึ้นชื่อว่าเจ้าแสนชัยปราบสัตรู ทือพลชาวเมืองพิงเชียงใหม่ไพช่วยรักษาเชียงแสนพุ่นแปดหมื่นเครื่อง

ยามนั้น ผู้กินเมืองเชียงแสนจัดเครื่องทังลูกพันนาได้ ๑๓๐๐๐๐ เครื่อง แลพลเสิกีชาวเมืองฝาง เชียงราย เชียงขรอง เชริง พูยาวไพพุ่น ๒๒๐๐๐๐ เครื่อง เขาจิ่งพร้อมกันแต่งรักษาเวียงเชียงแสนพายนอกพายในดีชู่ด้าน แล้วเขาฝูงเปนเจ้าพลจิ่งพร้อมกันไพเสงคำเสิกีในที่สงัด แล้วเขาจิ่งไพแต่งสนามที่จักรบหรัอพายเหนือเวียงเชียงแสนที่ ๑ ลวงรี ๒๐๐๐ วา [2] ลวงกว้าง ๑๕๐๐ วา ในคืนนั้นเขาจิ่งแต่งหื้อไพขุดขุมเลิกีแขน ตัดบอกไม้หกมาฝัง ตองทึงปก ถมดินเลือนดี ชู่แห่งไกลกันหว่างวา ถัดนั้น หื้อขุดถาง กว้างอกเลิกีวาฮดหว่างขุมนั้น แล้วสานเรือกปกบน เลือนดินดีชู่อัน ฉันใดบ่หื้อหันรอย เขาแต่งไว้คลองทางเมือเหนือ วันตก วันออกกว้าง ๑๐๐ วา แต่งกลเสิกีฉันนี้ชู่ประการ แล้วเขาจิ่งแต่งพลเสิกีชาวเชียงรายชาวฝางเปนปีกขวา พลเสิกีชาวเชียงขรองแลเชริงเปนปีกซ้าย ชาวเชียงใหม่ชาวพระยาวเปนองค์ แล้วจิ่งแต่งหมู่มล้าออกจอบพุ่น ๕ ตัว

ยามแตรจักใกล้เที่ยงวัน หรัอยกพลเสิกีเข้ามา ชาวเราจิ่งเคาะคล้อง ตีสะบัดชัย ยอพลเสิกีกวมปีกกากุมติดไว้ พลเสิกีฝูงเปนองค์แส้งแต่งถอย หรัอใส่ใจว่าพลเสิกีเราพ่าย หรัอยอพลไล่เข้ามา ช้างมล้าหล่มขุมตกถาง ชาวเรายอพลเสิกีกวมปีกกากุมไตว่ชู่แห่ง พลเสิกีฝูงองค์ไล่แทงหรัอตายมากนัก ชาวเราได้ช้างมล้าฝูงหล่มขุมมากนัก

ฮู่ได้ ๓ วัน หรัอพ้อยเอาพลเสิกีมาจักปล่นเอาเวียงเชียงแสน ชาวเราออกฅวาดเปนเสือป่าไล่แทงนายช้าง นายมล้า ฅนตีนหรัอ ถูกบ่เข้า หรัอทังหลายเทียรย่อมนุ่งขร่ายเหล็ก ขร่ายทอง ขร่ายหนังชู่ฅน ชาวเราไพกุมเอาหรัอได้ผู้ ๑ มาถามมันว่า จักฟัน จักแทง จักยิงหรัอด้วยหรอก ดาบ สีนาด หน้าไม้ กงธนุ บ่เข้าแล อันจักแพ้เขาเท่าหื้อขั้วหริน ขั้วชาย แล้วพากเหล็กตักหว่านไพหื้อเข้าหลีบขร่ายเขานุ่ง หื้อไฟร้อนไหม้เขา จิ่งแพ้แล ว่าอั้น ชาวเราได้รู้คติอันนั้นจิ่งไพกวาดเอาหรินแร่กับชายมาขั้วหื้อแดงเพียงไฟ แล้วเอาพากเหล็กตักหว่านไพเข้าหลีบขร่าย ไฟไหม้ร้อนเนื้อติง หรัอจิ่งพ่ายหนีเมือหาเมืองเขาวันนั้นแล

---

[1] เติมตามฉบับ จศ.๑๒๘๘ ไม่ปรากฏความนี้ในฉบับหลัก

[2] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น ๒๐๐ วา

สุนนั้นมาได้ ๓ ปลี เถิงปลีดับเร้า สกราชได้ ๗๖๗ ตัว พระญาหรือเจ้าลุ่มฟ้าพ้อยแต่งพลเสิกหื้อมาตั้งอยู่แดนเมืองเชียงแสน ใช้หรือมาร้องบอกชาวเราว่า เจ้าลุ่มฟ้าหื้อตุมาตกเสิกในบ้านเมืองเจ้าท้าวล้านนาชู่แห่งแล้วแล ว่าอั้น เจ้าพระญาสามประหญาฝั่งแกนรู้ขร่าวจิ่งหื้อชุมนุมหมอโหรานักปราชญ์ทังหลายมาพิจจรณาดูชาตาเมืองเชียงใหม่เชียงแสน หมอว่า เคราะห์เมืองมีมากนัก

เมื่อนั้น ยังมีมหาเถรเจ้าตน ๑ ชื่อสิริวังโสอยู่วัดดอนแท่น เชียงแสน รู้สัพพสาสตรสิลป์ชู่อัน เจ้าพระญาสามประหญาฝั่งแกนจิ่งหื้อไพราทธนามหาเถรเจ้า มาจอดอยู่อารามกู่หลวงกลางเวียง แล้วจิ่งหื้อหมอโหราแลนักปราชญ์มาชุ่มนุมกันยังโรงคำ ซ้ำพิจจรณาดูชาตาเมืองเชียงใหม่ เชียงแสน คือว่าเคราะห์เมืองมีมากนักด้วยนัยยะดั่งกล่าวแล้วนั้น มหาเถรเจ้าสิริวังโสจากับหมอโหราแลนักปราชญ์ทังหลายว่า เราพร้อมกันพิจจรณาคือว่าเคราะห์เมืองมี ควรจักเสียเมือง ว่าอั้นแล คำอันนี้จักเปนสัจจังหมั้นเที่ยงแท้บ่มี แม่นพระญาอินท์ทวายพระญาอโสกะแลพระญากลิงคะคือยังบ่แม่น ยังรู้คลาดคลาเสียด้วยอุบายดาย ผิยังจักฟังคำเรา เราควรพร้อมกันปูชาชาตาเมืองก่อนแล ถัดนั้น ควรปูชาสรี เตชะ อายุเมืองแล้วปูชาอารักข์เมืองชู่แห่ง ถัดนั้นหื้อปูชาท้าวจัตตุโลกปาละทัง ๔ แลอินทาธิราชะเปนถ้วน ๕ แล้วหื้อราทธนาเทวดาทังหลายหื้อช่วยรักษาเมืองเราทั่วอาณารัฏฐะชู่แห่งดีชะแล ว่าอั้น เมื่อนั้น หมอโหรานักปราชญ์ทังหลายคือพร้อมกันว่า ชอบควรชู่ประการ

นักปราชญ์ทังหลาย[1] เปนต้นว่ามหาเถรสิริวังโสเจ้า คือแต่งเครื่องพลิกัมม์ปูชาชู่แห่งตามนัยยะดั่งกล่าวนั้นชู่อัน แล้วเจ้าพระญาสามประหญาคือหื้อแต่งเครื่องพลิกัมม์หื้อเมือกับด้วยมหาเถรเจ้าหื้อเมือปูชาอารักข์เชียงแสน เชียงราย กับหื้อปูชาอารักข์ตามหนทาง มหาเถรเจ้าคือปูชาอารักข์หนทางแต่เชียงใหม่ต่อเท้าเถิงเชียงรายเชียงแสน แต่งปูชาอารักข์ชู่แห่ง เปนต้นว่าปูชาเจ้าพระญามังรายด้วยอันครพ แล้วปูชาอารักข์ในหนทางแต่เชียงรายมารอดเชียงแสนแล มหาเถรเจ้าจิ่งสูตรมันตรัตตนสุตร เมตตาอาฏานาฏิยสุตรแล้วยาดน้ำอุทิสสะบุญหื้อแก่อารักข์เทพพดาอันรักษาเมืองชู่แห่ง แล้วมหาเถรเจ้าคือแต่งปูชาอารักข์เมืองเชียงแสนชู่แห่ง หื้อแต่งหอพลิกัมม์ ๔ แห่ง ไว้ท่ากลางเวียงปูชาท้าวจตุโลกปาละทัง ๔ ในหอท่ากลางอุทิสสะปูชาพระญาอินท์ แล้วคือหื้อแต่งปูชาอารักข์น้ำแม่ขรองทังมวล

ในวันนั้นบ่ทันค่ำ ยามกลองแลง บังเกิดเปนฝนเปนลม ฟ้าเผียะ ๓ ที ในทีถ้วน ๕ ฟ้าผ่าหรอกำเจ้าพลเสิกหรือ หรือทังหลายตายฟ้าผ่าปางนั้นมากนัก หรือทังหลายลวดว่ามาเมืองชาวล้านนานี้มีเตชานุภาวะขืดเสื่อมมากนัก เราพ้อยมาผิดเจ้าล้านนาฉันนี้ ตายวายเสี้ยงเที่ยงชะแล แต่นี้ไพเมื่อหน้า เราบ่ควรมาตกเสิกในบ้านเมืองท้าวล้านนาสักเทื่อ สืบชั่วลูกชั่วหลานเราไพพายหน้าเทือะ ว่าอั้นแล ตำนานหรือมาตกเสิกมีดั่งนี้แล

ส่วนเจ้าสามประหญา มีลูก ๑๐ คน ต่างแม่ เกิดมาด้วยลำดับกันดั่งจักกล่าวมานั้นแล ผู้ ๑ ชื่อท้าวอ้าย ผู้ ๑ ชื่อท้าวยี่ ผู้ ๑ ชื่อท้าวสาม ผู้ ๑ ชื่อท้าวไส ผู้ ๑ ชื่อท้าวงั่ว ผู้ ๑ ชื่อท้าวลก ผู้ ๑ ชื่อท้าวเจ็ด ผู้ ๑ ชื่อท้าวแปด ผู้ ๑ *ชื่อท้าวเอา*[2] ผู้ ๑ ชื่อท้าวซิบ

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ. ๑๒๔๙

[2] ในที่นี้น่าจะเป็น *ท้าวเก้า* เพราะตามธรรมเนียมโบราณในการตั้งชื่อลูกตามลำดับ การเกิดเป็นคนที่เก้านี้ถ้าเป็นเพศชาย จะใช้ *เก้า* หากเป็นหญิงจะใช้ *เอา* ซึ่งอาจใช้เป็นคำนำหน้าชื่อก็ได้

ถ้วน ๑๐ คนฉันนี้ ในท้าวทัง ๑๐ นั้น ผู้อ้ายเกิดมาได้ ๕ ขวบเข้า พ่อตนตั้งไว้ว่าจักหื้อเปนพระญาแทน ไพตั้งบ้านอยู่ที่ข้างเวียงเจ็ดลินได้ ๔ ปลี อายุได้ ๙ ปลี ตาย ท้าวงั่ว ผู้ถ้วน ๕ พ่อหื้อไพกินพันนา *เชียงเลือ เรียกว่าเจ้าเชียงลวน* [1] ท้าวลก ผู้ถ้วน ๖ หื้อกินเมืองพล้าว หื้อทือชาวพล้าววังหรินพุ่น ๕๐๐ นา ท้าวเจ็ดหื้อกินเชียงราย ท้าวชิบน้องซ้อยหื้อกินเมืองฝาง เรียกว่าเจ้าท้าวซ้อย ส่วนท้าว ๕ ตน คือว่า ท้าวยี่ ท้าวสาม ท้าวไส ท้าวแปด ท้าวเอา เขาเจ้าหมู่นี้หากไพตามกัมม์แล

จักจาห้องท้าวลกก่อนแล เจ้าเกิดมาในปลีกัดเป้า สกราชได้ ๗๗๑ ตัว กินเมืองพล้าววังหริน ผิดอาชญาพ่อ ตนพ่อหื้อเอาไพไว้ยวมได้ ยังมีเสนาเจ้าพระญาสามประหญาผู้ ๑ ชื่อว่านายสามเด็กย้อย หื้อกินเข้าขันรองตั่งชู่ที่ มันบ่ซื่อแก่เจ้าตน มันจิ่งค้ำชูเจ้าท้าวลกกินเมืองเชียงใหม่ จิ่งใช้คนไพเอาเจ้าท้าวลกยังยวมได้ บ่หื้อไผรู้สักคน เอามาซุ่มซ่อนไว้ในเวียง ในขณะนั้น เจ้าพระญาสามประหญาฝั่งแกนบ่อยู่เวียงเชียงใหม่ เท่าไพอยู่เวียงเจ็ดลินเปนปักกติ บ่นานเท่าใด ยังมีในวัน ๑ ยามจักใกล้เที่ยงคืน นายสามเด็กย้อยเอาไพเจาะปราสาทเจ้าพระญาสามประหญายังเวียงเจ็ดลินเสียนับเสี้ยง แล้วหนีเข้ามาอยู่เวียงยามจักใกล้รุ่ง พระญาสามประหญาบ่รู้ว่าลูกตนเข้ามาอยู่เวียง เจ้าคืทรงมล้าแล่นแต่เวียงเจ็ดลินเข้ามาเถิงครุ้ม จิ่งรู้ว่าลูกตนมาอยู่ในราชมนเทียรแล้ว

รุ่งเช้า เจ้าพระญาพ่อลูกจิ่งออกนั่งตั่งงกแลตนแลอันอยู่ข้างโรงหางเบื้องเหนือ เจ้าพระญาสามประหญาตนพ่อจิ่งหื้อไพนิมนต์ชาวเจ้าคณะสังฆะมาพร้อมกัน เจ้าพระญาทัง ๒ อยู่บ่ปาก สวายนัก ยังมีมหาเถรเจ้าตนหนุ่ม ๑ ว่า มหาราชทัง ๒ หาเราทังหลายมาจักว่ารือ คีว่าเทิอะ ว่าอั้น เจ้าพระญาตนพ่อจิ่งกล่าวว่า เมืองเชียงใหม่ทังมวลนี้คีหากเปนราชสัมปัตติแห่งข้าแล บัดนี้ ผู้ข้าคีจักเวนเมืองนี้หื้อลูกข้า เจ้าท้าวติลก หื้อเปนพระญาแล ว่าอั้น จิ่งเอาน้ำต้นคันทีคำมายาดเวนเมืองหื้อแก่ลูกตน แล้วจากับด้วยลูกตนว่า ดั่งมันผู้ชื่อสามเด็กย้อยนี้ พ่อกรุณามันหื้อมันกินขันเข้ารองตั่งชู่ที่ดีหลี มันยังบ่ซื่อแก่พ่อตายส่วนเจ้าลูกรักพ่อบ่กรุณามันทันพ่อไหนง่าย แม่นซื่อว่ามันมาค้ำชูเจ้าหื้อเปนพระญาแล้ว มันคียังจักบังเกิดใจคดเลี้ยว บ่ซื่อแก่เจ้าเล่าดาย เจ้าอย่าว่าจักเลี้ยงมันไว้เปนเจ้าเปนขุนผู้ใหย่สักเม็ดเทิอะ ส่วนพ่อนี้ เพิงใจที่ใด คีจักขอไพอยู่ที่นั้นชะแล ว่าอั้น เจ้าท้าวติลกคีจิ่งเอาพ่อตนไพไว้เมืองสาด หั้นแล

เจ้าพ่อท้าวติลกอายุได้ ๓๔ ปลี เสนาอามาจจ์ทังหลายคือภิเสกหื้อเสวิยราชสัมปัตติในเมืองเชียงใหม่ ในปลีเต่าเส็ด สกราชได้ ๘๐๔ ตัว เดือน ๘ เพง เมงวัน ๖ ไทกดใจ้ จิ่งขึ้นชื่อว่า *มหาสรีสุธัมมติโลกราชะ* [2] หั้นแล เปน ๑๐ ชั่วราชวงสาแล

เจ้าพระญาติโลกราชะได้เสวิยเมืองแล้ว จิ่งเลี้ยงนายสามเด็กย้อยหื้อเปนเจ้าเปนขุน หื้อมันกินพันนาขาน จิ่งเรียกชื่อว่าแสนขาน หั้นแล อยู่ลุนนั้นเดือนปลาย ๑๕ วัน นายสามเด็กย้อย แม่นได้เปนเจ้าแสนดั่งอั้นคีดี มันคียังบังเกิดใจบ่ซื่อ ยังจักชิงเจ้าตนกินเมืองเชียงใหม่ เปนดั่งเจ้าพระญาตนพ่อทำนวายไว้นั้นแท้ หั้นแล มันจิ่งขึ้นแครงอยู่ยังโรงคำเจ้าเหนือหัวเจ้าพระญาติโลก เจ้าพระญาติโลกจิ่งหื้อหาหมื่นลกกินที่นคอรมา ชาวนคอรทือ

---

[1] น่าจะเป็น *เชียงเรือ เรียกว่าเชียงล้าน*

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ ฉบับหลักเป็น *สรีสธัมมัตติโลกราชะ*

เครื่องมาพุ่น ๘๐๐๐ คน เจ้าเหนือหัวจิ่งว่าหื้อหมื่นลกนคอรว่า บัดนี้ แสนขานขึ้นอยู่ยัง โรงคำ แขงแก่เรานา ฉันใดจักหื้อมันออกจากโรงคำ บ่ล้ำกว่าอาวแล เท่าอย่าข้ามันเสีย หมื่นลกนคอรหื้อหมื่นมล้า หมื่นลิม หมื่นตามเข้าไพอยู่กลางโรงคำก่อน แล้วกล่าวแก่แสนขานว่า เรานี้บ่ใช่เชื้อท้าวพระญา จักเปนท้าวพระญาบ่ได้ แสนขานคึบปาก หมื่นลกไหว้เจ้าเหนือหัวว่า ข้าจักข้ามันเอาออกจากโรงคำแล้วลวดหนีชะแล เจ้าเหนือหัวจิ่งว่า อาวเท่าเอามันออกด้วยดี อย่าข้ามัน มันยังได้ค้ำชูคุเปนพระญานา หมื่นลกจิ่งเอาชาวนคอรทัง ๘๐๐๐ คนนั้น ดันยัดอยู่เตมโรงคำแล้วกล่าวว่า บ่ใช่ที่เราอยู่ บ่ควรแล ว่าอั้น แล้วคีจูงมือแสนขานออกจากโรงคำ หื้อเอาไพไว้ที่ฟากเหมืองแก้วกล้านั้น เมื่อลูนเจ้าเหนือหัวจิ่งหื้อไพกินพันนาทวน จิ่งเรียกว่าหมื่นทวน มันจิ่งตั้งบ้านอยู่ฟากเหมืองแก้วที่ ๑ ชื่อว่าบ้านหนองหล่มนั้นแล พายลูน เจ้าเหนือหัวจิ่งรำเพิงว่า ควรเลี้ยงหื้อมันไพกินเมืองแวนไกลเทือะ ว่าอั้น แล้วคีส่งหื้อไพกินเมืองเชียงแสน หั้นแล

ถัดนั้น เจ้าพระญาติโลกจิ่งว่าแก่หมื่นลกนคอรว่า อาวจุ่งมาอยู่เชียงใหม่กับคุเทือะ แม่นเมืองนคอรมีเท่าใด คุจักหื้อแก่อาวชะแล หมื่นลกว่า ผิเจ้าเหนือหัวจักหื้อข้ามาอยู่เชียงใหม่แท้ ข้าจักขอพอร ๔ อัน ผิเจ้าเหนือหัวหื้อแก่ข้า ข้าจิ่งมาอยู่ป่าเรินเจ้าเหนือหัวชะแล เจ้าพระญาติโลกจิ่งว่า พอรเยื่องใดเพิงใจอาว คีเอาเทือะ ว่าอั้น หมื่นลกว่าพอร ๔ ประการนั้น ฉันนี้ อัน ๑ ว่าคนหรอก คนเครื่อง คนแคว่น หากหนีมาเพิงพายนอกพายในจักขอฟันผู้นั้นเสียหื้อเปนตรา อัน ๑ สิงเมืองพร้อมกันตัดคำแล้ว พ้อยมาไหว้เจ้าเหนือหัวว่า บ่แล้ว ข้าจักขอฟันผู้นั้นเสีย อัน ๑ ผู้น้อยเกิดถ้อยมีคำเยื่องใด บ่บอกกล่าวแก่ตูข้าพ้อยไพไหว้เจ้าเหนือหัวคำเดียว ข้าจักขอฟันผู้นั้นเสีย อัน ๑ คนส่วยคนเชา ขอหื้อไว้กับเจ้าแคว่น สิ่งสินอากอรอันเปนส่วยเชาเท่ารู้เอากับเจ้าแคว่น ข้าขอพอร ๔ อันนี้แล ว่าอั้น

เจ้าพระญาติโลกราชะว่า คุคีหื้อแก่อาวแล ว่าอั้น หมื่นลกนคอรคีมาเปนหมื่นสามล้าน อยู่ป่าเรินเจ้าพระญาติโลกอยู่เชียงใหม่ หื้อหมื่นแก้วผู้ลูกกินเมืองนคอรแทนชื่อหมื่นคียหานแต่ท้องกินเมืองคียแล

หมื่นลกสามล้านเกณฑ์คนเอาเสิกในพันนาแงะได้ ๒๐๐๐ เครื่อง แช่ช้างได้ ๒๐๐๐ เครื่อง เชียงเลือ ๒๐๐๐ เครื่อง พันนาทวน ๒๐๐๐ เครื่องรอมกันทังมวลได้ ๘๐๐๐ เครื่อง แล้วหมื่นลกสามล้านไหว้เจ้าติโลกว่า จักไพเอาเจ้าพระญาสามประหญาฝั่งแกนตนเปนพ่อเจ้าพระญาติโลกอันไพอยู่เมืองสาด ปรากฏชื่อว่าเจ้าสามประหญาแม่ใน นั้นว่าอั้น แล้วคียกไพ หื้อหมื่นคียหานแต่ท้องเปนหัวพลไพ เจ้าท้าวซ้อยผู้กินเมืองฝางรู้ขร่าวว่าเจ้าท้าวลกเอาเจ้าสามประหญาแม่ในพ่อตนไพไว้ในเมืองสาด เจ้าท้าวซ้อยว่า เจ้าเรายังบ่ตายเทื่อ บ่เปนข้าไผเลีย ว่าอั้น แล้วจิ่งไพราทธนาเอาเจ้าสามประหญาแม่ในตนพ่อมาไว้เมืองฝาง แล้วไหว้เจ้าสามประหญาแม่ในว่า ตูข้าจักค้ำชูเจ้าเหนือหัวกินเมืองเชียงใหม่ดังเกล่าแล เจ้าสาม-ประหญาแม่ในว่า คุได้ยาดน้ำเวนเมืองหื้อแก่เจ้าพ่อท้าวลกกินเมืองเชียงใหม่แล้วแล คุจักคืนเมือเปนพระญาในเมืองเชียงใหม่พอ ๒ ทีบ่ได้แล ว่าอั้น เจ้าท้าวซ้อยจิ่งขับคนเข้าแครงอยู่ในเวียงเมืองฝางนับเสี้ยง

หมื่นคียหานแต่ท้องบ่ได้เจ้าสามประหญาแม่ในยังเมืองสาด พอกลงมาเสีย เจ้าพระญาติโลกรู้ขร่าวฉันนั้น จิ่งจากับหมื่นลกสามล้านว่า ท้าวซ้อยเอาพ่อคุมาไว้เมืองฝาง

บัดนี้ เขาชวนกันเข้าแครงอยู่ยังเวียง เราจักเยียะรือดีชา หมื่นลกสามล้านจิ่งไหว้เจ้าพระญาติโลกว่า ข้าจักหื้อลูกข้า หมื่นคียหานแต่ท้องไพเอาชะแลว่าอั้น จิ่งแต่งหมื่นคียหานแต่ท้องคุมฅนเสิกหมื่น ๑ ยกไพปล่นเอาเวียงเมืองฝาง บ่ได้ ถอยมา เจ้าพระญาติโลกซ้ำแต่งหมื่นลกสามล้านทือพลไพพุ่นหมื่น ๔ พันเครื่อง ยามนั้น ขุนหมื่นไพกับหมื่นลกสามล้าน ๔ ฅน หมื่นทวน ๑ หมื่นเจืองกินทะกาน ๑ หมื่นดันกินพันนาฝังแกน ๑ หมื่นละพูน ๑ รอมเครื่องปางนั้นได้ ๒ หมื่น ๔ พันเครื่อง ไพเถิงที่ ๑ ชื่อดอยผาลาย หมื่นลกสามล้านยั้งกินงายกล้านี้ พันพวกดาบว่า ช้างข้าอิด ข้าอยู่วางช้างตาย หมื่นลกสามล้านว่า ม่านจำกลุบเปล่าตาย ยังมาทันคูตาย ว่าอั้น แล้วคีชักเอาพวกดาบไพพันเสียเอาม่านจำกลุบเปนพันพวกดาบแทนไพรอดเมืองฝางยามงายแล้วหมื่นลกสามล้านจิ่งเอาหมู่ไพเถิง ยามกลองแลงจิ่งเข้าปล่นเอาเมืองฝางได้ หมื่นลกสามล้านเข้าไพในเวียง เจ้าสามประหญาว่า หมื่นสามล้านมึงฮ่าข้าคูเนือ ว่าอั้น แล้วเข้าไพไล่หาท้าวซ้อยเจ้าเมืองฝางบ่ได้ ท้าวซ้อยหนีไพเพิ่งหมื่นเชริง*สามไขรหาน*[1] เขาตามข้าท้าวซ้อยตายยังเมืองเชริงนั้นแล หมื่นลกสามล้านหื้อส่งเจ้าสามประหญามาเมืองเชียงใหม่ เจ้าพระญาติโลกราชะจิ่งหื้อพ่อตนอยู่หอคำ นั้นแล

พายหมื่นลกสามล้าน พรากเมืองฝางมาบ่รอดเชียงใหม่เทื่อ หมื่นสามไขรหานเคียดจิ่งใช้หนังสือไพชักพระญาปรัมมราชา พระญาปรัมมราชาเอาพลเสิกมาตั้งทับอยู่เชียงทอง หมื่นลกสามล้านมารอดเชียงใหม่ยามแตรค่ำ เจ้าพระญาติโลกจิ่งว่าคุค่อมได้เปนพระญาใหม่เสิกใหย่พ้อยมาฉันนี้ จักกะทำฉันใดดีชา หมื่นลกสามล้านไหว้เจ้าว่า เจ้าเหนือหัวอย่าได้ร้อนใจ ไว้ข้าผู้เดียวจักขวางเมืองเชียงใหม่ เท่าขอเจ้าเหนือหัวอย่าออกจากเวียง ผู้ใดจักรักจักชังบ่รู้ได้ ข้าจักไพอาสา เท่าว่าข้าเจ้าเหนือหัวหมู่อันไพอาสาเมืองฝางกลับมานั้นเขากลั้นอยาก ขอท่านเจ้าเหนือหัวเลี้ยงเขาแด่ ว่าอั้น เจ้าพระญาติโลกราชะจิ่งทานเงินผ้าผ่อนแก่เขาทังหลายแล

ยามแตรค่ำ หมื่นสามล้านออกไพนอนท่างัว เจ้าเหนือหัวหาหมื่นเชริง สามไขรหานมารอดเชียงใหม่ หื้อไหว้เจ้าเหนือหัว เจ้าเหนือหัวว่า มันมารอดดีแล หื้อมันไพหาหมื่นสามล้านเทิอะ หมื่นสามไขรหานมันไพเฝ้าหมื่นสามล้าน หมื่นสามล้านว่า *มึง*[2]มารอดดีแล้วบัดนี้พระญาใต้เอาริพลมาตกสีมาเจ้าเหนือหัวเรานา หมื่นเชริงสามไขรหานว่าดีนักแล แม่นสิบพระญาใต้มาต่อข้า ข้าคีจักรบแล หมื่นสามล้านจิ่งเอาหนังสืออันมันแต้มหื้อไพนั้นออกมาต่อมัน มันว่าหน้าจีดนั้นเปนหน้าจีดข้าแท้แล เท่าว่าหนังสือนั้น ข้าบ่รู้ หมื่นสามล้านจิ่งเอาพวกน้อยมันชื่อมังคละออกต่อมัน มันเถียรบ่ได้ มันว่าบ่รู้จักว่ารือแล หากเปนแต่บาปแต่กัมม์ข้าแล ว่าอั้น หมื่นสามล้านจิ่งหื้อชักหมื่นเชริงสามไขรหานออกไพฟันเสีย ตัดหัวใส่แพอวก ไหลล่องไพหาพระญาใต้ชื่อ*พระญาบอร*[3] นั้นแล เจ้าหมื่นสามล้านไพตั้งทับอยู่ละพูน ขุนต่างเมืองมาทัง ๕ ฅนคือ หมื่นมอกลองกินเมืองพล้าว หมื่นคอมกินเชียงราย หมื่นคำอยาดกินเชียงแสน หมื่นแก้วลูกหมื่นสามล้านกินนคอร หมื่นยี่ลอกินเมืองฝาง

---

[1] ฉบับหลักและฉบับจศ.๑๒๔๔ใช้ทั้ง *สามไขหาน* และ *สามไขรหาน* สับกันเสมอ ซึ่งศัพท์หลักน่าจะเป็น *สามไกรหาน*

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ. ๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เอง*

[3] *พระญาใต้บ่รมราชา, พระญาใต้, พระญาปรมราชา พระญาบอร, พระบอร* คือ บุคคลเดียวกัน

หมื่นลกสามล้านหื้อยอเครื่องดุ ชาวเชียงใหม่กับชาวต่างเมืองได้แสนปลายเครื่อง จิ่งมาไหว้เจ้าเหนือหัวว่า ข้าจักขับ *เกวียน*[1] พายพันนาพุม พันนาขาน พันนาทะกาน มาใส่ ฝาแตะ *จักผูก*[2] เอาพระบอรหื้อได้ชะแล ว่าอั้น เจ้าพระญาติโลกว่า หื้อไพ*ขับเกวียน*[3] ไพหา หมื่นสามล้าน หื้อร้องว่าหัวบ่าสามไขรหานดุหากลอยไพหาสู่บรอดเทื่อหั้นตาย ว่าอั้น

เมื่อนั้น ยังมีชาวเชียงขรอง ๓ คน *ผู้ ๑ ชื่อหานอ้าย ผู้๑ ชื่อหานยี่ ผู้ ๑ชื่อหานสาม*[4] มาไหว้สาเจ้าเหนือหัวว่า ตุข้าทั้งสามจักขันอาสาเข้าผ่าทับพระญาใต้หื้อฟุ้งแล ว่าอั้น เจ้าเหนือหัวจิ่งหื้อนำเขาทั้งสามไพหาหมื่นสามล้านยังละพูน หมื่นสามล้านว่า พลเสิกพระญาใต้มามากหลายนักดีหลีตาย เท่าสูสามคนเปล่าตาย ผ่า ดังรือจักฟุ้งชา ว่าอั้น หานอ้ายว่า พลเสิกพระญาบอร แม่นมีเท่าใดคือดีเทือะ ตุข้าหากจักอาสาหื้อฟุ้ง เท่าว่าในคืนนี้ คันเสียงคนนั้นในทับพระญาใต้ดั่งอั้น เจ้าคุเยียะยอพลเสิกเล่ายู้เข้าไพหาตุข้าเทือะเนือ ว่าอั้น

เถิงยามซะลุ้มค่ำ หานทั้งสามนั้นจิ่งหาบหญ้าช้างปลอมเข้าไพในทับพระญาใต้ แลคนแลทาง ส่วนผู้หานอ้าย มันหาบหญ้าช้างเข้าไพที่ช้างพระญาใต้ตัว ๑ มันทอดหาบหญ้าช้างแล้วไพนอนอยู่ที่ ๑ ผ้าปกหัวคะด้างอยู่ เยียะเปนดั่งเปนพยาธินั้น จักเถิงยามชาวใต้มาจัด หานอ้ายคระนิงใจว่าคุจักเอาร้างแล้วเทือะ ว่าอั้น บ่อั้นเขามาจัดจวบคุจา จิ่งฮยองขึ้นไพร้านช้าง ได้ดาบ ฟันคอนายช้างตายทั้งผัวทั้งเมีย แล้วมันเต้นลงทางหางช้างตัวนั้นได้ แล้วตัดเชือกอกช้างหื้อปล่อย ช้างร้อง ลวดตื่นทั้งทับ หมื่นสามล้านได้ยินเสียงนั้นนัก เอาหมู่พลเสิกยู้เข้าไพหาชาวใต้ ชาวใต้พ่ายพังคืน ชาวเรารุดไพไล่ ได้ดาบฟันชาวใต้ตาย มากนัก หมู่พระญาใต้ตกหักหนีเถิงท่าขั้นไดค่อมรุ่ง จิ่งตั้งทับอยู่ที่นั้น

หมู่พลเสิกชาวเชียงใหม่แลชาวต่างเมืองไล่เถิงตีนดอยป่าก่อ หมื่นมอกลองพระยาวยังกินงายข้างทางที่นั้น หมื่นแก้วนคอรไพทันถามว่า หมู่ไผมาอยู่พายหน้าคุนั้น เขาว่า หมู่เจ้าเมืองพระยาวตาย หมื่นแก้วนคอรว่า เสิกมาบ่รบ จักอยู่สังนี้ ฟัก คุจักไพรบพระญาใต้ หมื่นมอกลองพระยาวว่า ปุนดั่งคุได้บ้านได้เมืองมาถวายแก่เจ้าเหนือหัวบ่รู้กี่เมืองแล้ว ลูกอ่อนเปล่าตายอวดหาน พ้อยว่าแก่คุ ว่าอั้น จิ่งเอายาป้อนมาหื้อช้างเมงครุทธกินเสี้ยงสามหม้อทองแล้วจิ่งขึ้นขี่ช้าง ขอจ่องหู ไสเข้ารบพระญาชะเลียงสุโขทัยว่ากำแพงเพ็ก พล หมื่นมอกลองชนยังปลายดอยป่าก่อ*ตั้งบ้าน*[5] พองาช้างเมงครุทธหักคระซังไพร *แพ้ชาวใต้*[6] ช้างชาวใต้ตกดอยตายพุ่น ๑๘ พลาย ผู้กินเมืองสองแคว่หันบ่ดี จิ่งจิ่งจาแก่พระญาบอรว่า พระเปนเจ้าจุ่งรีบล่องก่อนเทือะ ข้าจักป้องพายหลังชา ว่าอั้น พระญาสองแควจิ่งเอาพลเสิก พุ่น ๖ พันเครื่องเข้ารบหมื่นมอกลอง ยู้ช้างเมงครุทธตกห้วยกับช้างพระญาสองแคว พระญาสองแควจิ่งเอาช้างแวดเอาหมื่นมอกลอง *ว่าจักยับเอาเปน* [7] หมื่นมอกลองว่าคุบ่กินเข้า-ปลายตองไผได้แล พระญาสองแควจิ่งหื้อตัดเอาหัวไพถวายแก่พระญาใต้ พระญาใต้เอา

---

[1], [3] ต้นฉบับตรงกัน แต่ถึงน่าจะเป็น *เกณฑ์*

[2] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ เป็น *ผู้ข้าจักเข้า*

[4] ใช้ความจากฉบับ จศ. ๑๒๔๙ ฉบับหลักเป็น *ผู้ ๑ ชื่อหานสาม*

[5] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่ความไม่กระจ่าง

[6] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ เป็น *แพ้ช้างชาวใต้*

[7] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ ฉบับหลักเป็น *เสียหั้นแล หมื่นสามล้านเอาริพล คนเสิกจักยับเอาเปน*

พานคำมารับเอาหัวหมื่นมอกลอง ว่า ผู้เปนฉันนี้ พ้อยหานอั้นหนอ มันมาหื้อชาวเราตายกับมันนักหนาแล้ว ว่าอั้น แล้วคึหื้อเอาหัวหมื่นมอกลองไพไหลน้ำเสีย หั้นแล

หมื่นสามล้านเอาริพลคนเสิกกลับมาเถิงเชียงใหม่แล้วไหว้เจ้าพระญาติโลกว่า ดั่งผู้หานอ้ายนี้ มีคุณมากนักควรเลี้ยงแล เจ้าเหนือหัวจิ่งเลี้ยงหานอ้ายหื้อเปนหมื่นทรา ลวดเรียกว่าหมื่นอ้ายหางช้าง วันนั้นแล

ลุนนั้นได้ปลี ๑ เถิงปลีกาได้ พระญาแก่นท้าวกินเมืองน่าน บ่ได้มาเปนเมืองเจ้าเหนือหัวเทื่อ พระญาแก่นท้าวบ่ซื่อ จักปองเอาเจ้าเหนือหัวเสีย จิ่งอุบายหื้อมาไหว้สาเจ้าเหนือหัวว่า แกวจักมาตกเมืองน่าน ขอหื้อพลเสิกมารั้งเมืองน่านแด่ เจ้าพระญาติโลกราชะบ่รู้ว่าเขาจักกะทำคด จิ่งแต่งพลเสิกหื้อ ๔ หมื่น หื้อหมื่นแพงพระยาวทือพลไพกับขุนช้างบ่เท่าแต่นั้น ขุนต่างเมืองหื้อหมื่นเชริงตางาม ๑ หมื่นยี่ลกกินลอ ๑ หมื่นอ้อย ๑ หมื่นแช่พราน ๑ หมื่นงาวกาว ๑ หื้อไพรั้งเมืองน่าน หื้อตั้งทับอยู่ฟาก *แม่น้ำ* [1]เบื้องวันออก จัดเครื่องได้สองหมื่นสามพันเครื่อง

อยู่บ่นานเท่าใด พระญาแก่นท้าวจักปองเอาหมื่นแพงพระยาว จิ่งอุบายยืมพลเสิกเจ้าเหนือหัวไพเกี่ยวเข้านา หมื่นแพงพระยาวบ่รู้คึไพแท้ เท่ายังหลอหมื่นเชริง เถิงยามแลงพระญาแก่นท้าวหื้อหมื่นแพงพระยาวกับขุนช้างทังหมู่ริพลเมือกินแกมยังโรง แล้วพระญาแก่นท้าวบังคับหื้อเอาพลเจ้าเหนือหัว เปนต้นว่าหมื่นแพงตายทังมวล

เจ้าเหนือหัวเคียด จิ่งเอาพลเสิกไพรบเอาเมืองพระญาแก่นท้าวเมืองน่าน ในปลีกาได้ เดือนยี่ ออก ๑๓ ค่ำ ไพเถิงเมืองแพล่ ผู้กินเมืองแพล่ผู้ ๑ ชื่อท้าวแม่นคุณ มันจัดพลเสิกเข้าแครงอยู่เวียงเมืองแพล่ บ่ออก เจ้าเหนือหัวไพรอดเมืองน่าน แล้วจิ่งแต่งพลเสิกหื้อมหาเทวีแม่ตนหื้อมารบเอาเมืองแพล่ดวงได้ มหาเทวีเจ้าจิ่งแต่งพลเสิกหื้อแวดเวียงเมืองแพล่รอดซู่เบื้อง ท้าวแม่นคุณคึบ่ออกไหว้มหาเทวี มหาเทวีเจ้าจิ่งว่า ท้าวแม่นคุณมันบ่อ่อนแก่เราฉันนี้ จักกะทำฉันใดดีชา เจ้าขุนทังหลายไหว้มหาเทวีเจ้าว่า ควรปล่อยปู่เจ้าเข้าเวียงหื้อมันกลัวหากจักออกชะแล ว่าอั้น มหาเทวีเจ้าว่า ผู้ใดรู้ว่าปู่เจ้า หื้อว่าเทื่อะ ว่าอั้น

ยังมีแกวผู้ ๑ ชื่อบ้านสงครามเปนพันล้ามนา ไหว้มหาเทวีว่า ข้าคึยังรู้แต่งปู่เจ้าแล ว่าอั้น พันล้ามนาบ้านสงครามว่า เท่าแต่งเครื่องปูชาหื้อแก่ข้าเทื่อะ มหาเทวีเจ้าคึหื้อแต่งเครื่องปูชาแก่บ้านสงครามพันล้ามนา ควายเผือกตัว ๑ ไกล่เผือก ๑๓ ตัว*เปิดหมื่นสามพัน*[2] ตัว เสื่อสาดอาสสนา ขันหมาก น้ำต้นใหม่ หม้อใหม่ ถ้วยใหม่ สาดใหม่ เครื่องพร้อมซู่อันแล้วพันล้ามนาบ้านสงครามคึแต่งปูชาพร้อมซู่เยื่อง

ในวันลุนนั้น บ้านสงครามว่า ข้าจักยิงต้นตาล ต้นมีจิ่มปะตูเวียงนี้หื้อยอดหักตก เขาหันเขาจักกลัว จักอ่อนน้อมต่อเราด้วยกำลังปู่เจ้าชะแล ว่าอั้น บ้านสงครามคึยิงถูกคอตาลหักตกแท้ ท้าวแม่นคุณคึบ่อ่อน บ้านสงครามว่า ข้าจักยิงปืนปู่เจ้านี้ หื้อถูกกลางต้นตาลหื้อฉีกลงเถิงเคล้าเถิงปลายชะแล บ้านสงครามคึวางปืนปู่เจ้าไพถูกกลางต้นตาลฉีกไพดั่งว่า

---

[1] ทั้งสองฉบับเป็น แม่นั้น

[2] คือเปิดจำนวน ๑๓ ตัว

นั้นแท้ ท้าวแม่นคุณหัน มีใจกลัวนัก จิ่งอ่อน แล้วจิ่งเอา *ของแกม* [1] เข้าสานกับควาย ออกมาถวายแก่มหาเทวีเจ้า มหาเทวีคีหื้อท้าวแม่นคุณกินเมืองแพล่ดั่งเกล่า หั้นแล

ส่วนเจ้าพระญาติโลกราช อยู่รบพระญาแก่นท้าว แต่ปีก่าใค้มาเถิงปีเปิกสี ได้ ๖ ปี จิ่งได้เมืองน่าน ส่วนพระญาแก่นท้าวหนีไพเพิ่งพระญาใต้ เจ้าเหนือหัวจิ่งหื้อท้าวผาแสง น้องพระญาแก่นท้าวกินน้ำสัจจา แล้วหื้อกินเมืองน่านแทนพระญาแก่นท้าวในปีเปิกสี วันนั้นแล แล้วเจ้าเหนือหัวจิ่งเอาพลเสิก็ค้นมาเถิงเมืองแพล่

ในปีกัดใส้ เดือน ๘ มหาเทวีเจ้าสุรคุตยังเชียงใหม่ เจ้าเหนือหัวละหมู่พลไว้ทรงมล้าล่วงมาเถิงเชียงใหม่ค่อมรอด พระญาชวาหันเมืองน่านยุบยาบ บ่หมั้นบ่เที่ยง จิ่งเอาพลเสิก็ตกเมืองน่าน ตั้งทับอยู่ที่ทับส้มป่อยพุ่น ๘ หมื่นเครื่อง เจ้าเหนือหัวจิ่งหื้อหมื่นเงินผู้กินเมืองพล้าวกับชาวต่างเมือง เอาพลเสิก็ไพตั้งทับอยู่แห่ง ๑ จิ่มใกล้ทับส้มป่อย แล้วจิ่งเอาพลเสิก็รบชวา ต่อสู้กันอยู่หั้น จักว่าบ่แพ้ชวา หมื่นเงินกินเมืองพล้าวจิ่งหื้อมาไหว้เจ้าเหนือหัว เจ้าเหนือหัวจิ่งหื้อพลเสิก็ชาวเชียงใหม่พุ่นแสนปลาย ไพรบชวาที่ทับส้มป่อย *จิ่งแพ้ชวา ชวาหักหนีหั้นแล* [2]

ลุนนั้นมาเถิงปีกดสะง้า ได้ปี ๑ เจ้าเหนือหัวจิ่งเอาพลเสิก็ไพรบ*ลื้อบ้านคุน* [3] เมืองยองได้

เถิงปีร้วงเม็ด ได้ปี ๑ *พระญายุทธิสเถียร*[4] กินเมืองสองแควมาน้อมตัวเปนข้าเจ้าเหนือหัว อุปัตติเหตุมันมีฉันนี้ พระญาปร้มมไตรโลกกับพระญายุทธิสเถียรสองแควเมื่อยังน้อย ขาเจ้าเปนสหายกัน ยุทธิสเถียรจากับพระญาปร้มมไตรโลกว่า ค้น *เจ้าคู*[5] ได้เปนท้าวพระญาแล้วจักหื้อข้าเปนใหย่ปุนใดชา ปร้มมไตรโลกว่า ผิคูได้เปนพระญาแท้ จักหื้อสหายเปนอุปราชากินเมืองเคริ่ง ๑ ชา ว่าอั้น เมื่อปร้มมไตรโลกได้เสวิยราชสมบัตติแท้ เท่าหื้อยุทธิสเถียรกินเมืองสองแควเปล่าดาย บ่หื้อเปนอุปราชาดั่งคำปฏิญาณอันได้จากัน ยุทธิสเถียรเคียดแก่พระญาปร้มมไตรโลก จิ่งใช้คนมาไหว้เจ้าเหนือหัวคือเจ้าพระญาติโลกราชะว่าข้าจักมายินดีด้วยเจ้าเหนือหัวชะแล ว่าอั้น เจ้าเหนือหัวว่าดีนักแล หื้อมาเทิอะ ยุทธิสเถียรหื้อถามว่า เมื่อข้ามาจักหื้อเปนชื่อรือชา เจ้าเหนือหัวว่า คูจักเรียกว่าลูก ว่าอั้นชะแล คนใช้ว่า ขอเจ้าเหนือหัวไพค้ำเอาแด่ ว่าอั้น

ในปีร้วงเม็ด เดือน ๕ ออก ๑๓ ค่ำ *วันอังคาร* [6] ไชยาดิตถี เจ้าเหนือหัวจิ่งเอาริพลไพค้ำเอายุทธิสเถียรสองแคว ไพตั้งทับอยู่ท่งย้างเมืองฝาง *หือจัดเครื่องดูได้ ๒ หมื่น ๕ พัน ชาวเชียงใหม่ได้ ๕ หมื่น ชาวต่างเมืองได้ ๘ หมื่นเครื่อง* [7] แล้วไพตั้งทับอยู่ข้าง

---

[1] ฉบับหลักและฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *กินแกม*

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ. ๑๒๔๘ ฉบับหลักเป็น *จิ่งแพ้ ชวาหนี หั้นแล*

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *ลื้อบ้านพุง*

[4] ฉบับหลักเป็น *ยุทธิสสเถียร* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *ยุทธิสเจียง* คือพระยายุทิษเฐียร

[5] ฉบับหลัก, ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ และ ๑๕ ราชวงศ์เป็น *คู*

[6] ฉบับหลักเป็น *วัน ๒* ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น *วันอังคาน*

[7] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่จำนวนพลศึกน่าจะคลาดเคลื่อน

แม่กั้ง[1] ในเมืองสองแควอยู่ชาวปลายวัน พระญาสองแควชวนเจ้าเหนือหัวไพเอา *ปากยม*[2] ได้ ผู้กินเมือง*ปากยม* [3] มีรูปงามนัก เจ้าเหนือหัวจักเอามันมา พระญาสองแควว่า ผิเจ้าเหนือหัวจักเอามันผู้กินปากยมเมือ แหนมข้าข้าเสียเทิอะ เจ้าเหนือหัวรำเพิงดู แล้วคือหื้อข้าผู้กินปากยมเสียแล้วจิ่งคืนมาสองแคว พระญาสองแควจิ่งแต่งแกมหื้อเจ้าเหนือหัวเสวิยยังเรือน พระญาสองแควจิ่งเอาหมู่ชุมช้างมล้าข้าคนสิ่งของพร้อมชู่อัน แล้วออกมากับเจ้าเหนือหัว ชาวสองแควทังยิงชายจัดกันได้หมื่นปลายคน

หมื่นหานนคอรแหร่เข้ามาเถิงที่ ๑ ชื่อน้ำลึม ครูบามหาเถรทังหลายมาบอกเหตุการณ์หื้อว่า ที่นี้บ่ควรยั้ง บ่ควรนอน ชาวชะเลียงเขามีมากนัก หลอนเขามากะทำร้ายบ่ดีชา หมื่นยี่ทราตอบว่า เจ้าคุอย่าร้อนใจ ตูข้าหากหลายนักแก่ บ่เปนสัง ชาวชะเลียงคือออกมา*ผ่าหับ* [4] หมู่หมื่นนคอร เสียชาวนคอรไพมากนัก ได้ชาวสองสองแควตืนพุ่นพันปลายคน หมื่นนคอรหักคืนมา

หมื่นเพิงตีนเชียงตั้งถ้า ชาวใต้ไล่ไพเถิง หมื่นเพิงตีนเชียงหันฉัตต์ขาวน้ำหมู่ชาวใต้หั้น เข้าใจว่าหมู่เจ้าเหนือหัว ชาวใต้ตุดอยู่ ชาวเราจิ่งมาไหว้เจ้าเหนือหัว เจ้าเหนือหัวจิ่งหื้อหมื่นมล้าคำแหวงกับหมื่นพรานดง เอามล้าไพพุ่นพันตัวกับพวกหน้าไม้ปืนยาพัน ๑ คันไพเถิงชาวใต้หื้อพรีบตบหมอนมล้า หน้าไม้ปืนยาคือหื้อพรีบยิงนายช้างนายมล้า หมื่นมล้าหมื่นพรานคือกะทำตามอาชญาเจ้าเหนือหัวชู่อัน ชาวใต้พลิกคืนมาคะเชินกัน รบกัน ชาวใต้ตายมากนัก ลวดหักหนีหั้นแล

มาเถิงวังกองหาน มีคนหมู่ชาวเรามาไหว้ว่า ชาวชะคราวจักมาผ่าเราแล ว่าอั้นเจ้าเหนือหัวเคียดนัก จิ่งหื้อหมื่นยี่ทรากับเจ้าขุนมล้าแหร่หมู่ชาวสองแควมา เจ้าเหนือหัวแว่อยู่วังกองหาน ไพรบชาวชะคราวได้ชาวชะคราวออกมา นั้นแล

มารอดเชียงใหม่ จิ่งหื้อพระญายุทธิสเถียรสองแควกินพันนาพุคา แล้วจิ่งหื้อกินพระยาว พระญาสองแควว่า ดั่งพระญาใต้ ผู้น้อยบ่ตาย ยังเรียกว่าพระเจ้านา แต่นี้เมือหน้าตูข้าจักพิทูลเจ้าเหนือหัวว่า พระเจ้าชะแล ว่าอั้น จิ่งว่าพระเปนเจ้าแต่นั้นมาแล

ปลีกาบเส็ด พระเปนเจ้าไพเมืองชวา ได้เชียงตืน ขรองน้อย ขรองหลวง เถิง*แก่งและ*[5]หื้อหมื่นเพิงตีนเชียงกับชาวเชียงใหม่แลชาวต่างเมืองไพทางเมืองเหลือกออกทางนุน [6] แม่ขรอง พระเปนเจ้าไพเถิงแล้วคืน หมื่นเพิงตีนเชียงไพเถิงนุนแล้วคืน พระญาชวาหื้อหมื่นขวาเสิกทือพลขึ้นมาด้วยแม่ขรอง หมื่นพรานดงว่า ชาวชวาตามมาหมู่พระเปนเจ้าฉันนี้ ข้าขันรบ รบชวา ยู้ตกแม่ขรองหื้อตายนับเสี้ยงชะแล พระเปนเจ้าว่า หมื่นพรานจัก

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ. ๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *แม่กลั้ง*

[2],[3] ใช้ความจากฉบับ จศ. ๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ปลากยม* และ *ปากยม*

[4] ฉบับหลักและฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *ผ่าหัด*

[5] ฉบับหลักและ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *แกล่งแลอะ*

[6] ฉบับหลักและ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น นุน ซึ่งปกติอักษรล้านนาจะเขียน นุร เสมอ

ขันอาสา ดีนักแล เอาแต่ พรานมึงอยู่เทิอะ หมื่นพรานจิ่งเอาพลเสิกช้างมล้าหมู่มันไพซุ่มซ่อนอยู่ยังป่าที่ ๑ แล้วจิ่งอุบาย หื้อตีมล้าตัว ๑ หื้อขาหักแล้วจูงข้ามหาดซาย หื้อผู้นายมล้าแบกหรอกมาตามหลัง ชวาหัน ออกมาไล่เอามล้าเตมหาดซาย พรานดงจิ่งยอพลเอาชวาหักตกแม่ขรอง ได้ข้าชวาตายมากนัก ชวาหันร้าย จิ่งหักหนีคืน หั้นแล

ลุนนั้น เถิงปลีดับใค้ ได้ปลี ๑ พระเปนเจ้าติโลกราชะยอพลเสิกไพเชียงรุ่ง ได้เมืองตุ่น เมืองลอง ยังบ้านแช่ บ่ได้ ในปลีรวายใจ้ พระเปนเจ้าซ้ำไพเชียงรุ่ง บ้านแช่ เล่า *รบเอาเท้าได้เมืองอิง บ้านแช่คืบได้* [1]

เมื่อนั้น พระญาใต้ปรัมมราชารู้ขร่าวว่าเมืองเชียงใหม่มีเตชานุภาวะมากนัก ส่วนพระญามหาติโลกราชะตนเสวิยเมืองคีมีริทธีอานุภาวะมากนัก มีเสนาสุรโยธาย่อมผู้แก้วผู้หานยิ่งนัก ไพรบเอาบ้านเอาเมืองที่ใดคีได้ฉันนี้ พระญาใต้รำเพิงว่า เหตุใดเมืองเชียงใหม่พ้อยมีอานุภาวะฉันนี้ ว่าอั้น จิ่งพิจจรณาหาเหตุอันนั้น จิ่งใช้อุปปนิกขิตผู้ ๑ ชื่อหานพรหมสะท้านปลอมเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ หื้อดูความรหัสทังมวล หั้นแล

ในหว่างนั้นเจ้าพระญาติโลกราชะคีใช้อุปปนิกขิตผู้ ๑ ชื่อหานไสสูง ตัดผมนุ่งผ้าเหมือนชาวใต้ ปลอมเข้าไพดูรหัสในเมืองใต้ หานไสสูงมันอยู่ดูรหัสในเมืองใต้ก่อนนั้นแล

ส่วนหานพรหมสะท้าน มันปลอมเข้ามาเมืองเชียงใหม่ มันคีแวดเมืองเชียงใหม่รอดทุกเบื้อง มันเท่าหันไม้นิโครธต้นใหย่สูง มีฉายาร่มกว้างมากนัก มีหนอีสานพายนอกคือเวียง พายนอกที่ตั้งสรีภูมิบัดนี้ ฅนทังหลายเทียรย่อมเข้าไพอยู่ร่มไม้นั้นควรสนุกแก่ใจนักมันจิ่งกดหมายใจว่า ต้นไม้ต้นนี้เปนสรีเมืองพิงเชียงใหม่ จิ่งมีเตชะแล ว่าอั้น

ถัดนั้น มีวัน ๑ ยามแตรค่ำ ฅนผังเข้าลี้ มันปลอมเข้าปะตูทางเชียงเรือก นายปะตูหันหลาก จิ่งกุมผูกเอาได้ แล้วไพบอกแก่หมื่นแจมจ่าบ้านหื้อ *ขะยั้น* [2] ถามดูมัน มันบอกว่า พระเปนเจ้าท้าวปรัมมราชาแส้งใช้ข้ามาดูรหัสในเมืองพิงเชียงใหม่ชู่ประการ อัน ๑ หื้อรู้ว่าพระเปนเจ้าท้าวหนเหนือยังค่อยอยู่เสวิยสุขในเมือง รู้ว่าเอาริพลไพเอาเมืองที่ใดที่ ๑ คันรู้ว่าไพที่อื่น คีจักยกเอาเมืองเชียงใหม่ คีจักได้ดังใจมัก จิ่งแส้งใช้ข้ามาดาย

หมื่นแจมจ่าบ้านรู้เหตุอันนั้นแจ้ง จิ่งไหว้เจ้าพระญามหาติโลกราชะชู่ประการ เจ้าพระญาติโลกว่า หมื่นจ่าบ้านเยียะเอาไว้หั้น วันพรุกยามก่อนงายเยียะหื้อบ่าวหมื่นจ่าบ้าน ๒ ฅน เอาหานพรหมสะท้านมาถวายแก่พระญาติโลก เจ้าพระญาติโลกราชะแส้งกะทำอุบายบ่หื้อหมู่แหร่แหรนสักฅน ส่วนตนเจ้าเท่าออกมาทรงตั้งงกอยู่ ดูพ่อครัวแกงกินยังข้าง *โรงห้าง* [3] เบื้องเหนือ แล้วจิ่งหื้อจ่าบ้านเอาหานพรหมสะท้านมา แล้วเจ้าพระญาติโลกจิ่งซ้ำหื้อขะยั้นถาม หานพรหมสะท้านคีบอกหื้อด้วยนัยยะดั่งพระญาใต้ใช้ชู่ประการ แล้วมันคีขอชีวิตเซิ่งเจ้าพระญาติโลก แล้วมันคีขอกินน้ำสัจจาจักขออยู่เปนข้าพระเปนเจ้าแล ว่าอั้น เจ้า

---

[1] อาจเป็น *รบเอาเท่าได้เมืองอิง บ้านแช่บ่ได้*

[2] แปลว่า คาดคั้นเอาคำตอบ แต่อาจอ่านเป็น *เขี่ยนถาม* แปลว่า นำมาเฆี่ยนแล้วถามดู ก็ได้

[3] แปลว่า ห้องพระโรงหาสีชาด แต่ถ้าอ่าน *โรงห้าง* แปลว่า โรงครัว

พระญาติโลกคีหื้อชีวิตแก่มันแล้วคีว่า มึงนี้เปนดั่งสุนักขะนั้นแล เจ้าหื้อขบไหน คีเท่ารู้ขบหั้นดาย คูบ่ข้ามึงแล อัน ๑ ข้าคูคีมีมากนัก คูบ่เอามึงไว้เปนข้าแล คูจักหื้อเมือเมืองใต้ดั่งเกล่า ชะแล ว่าอั้น แล้วแส้งจามันว่าฉันนี้ คูยังหื้อเสนาอามาจจ์ทังหลายไพเสิกีเมืองเหนือโพ้นเสี้ยงแล พร่องไพรอดริมตงแล้ว พร่องคียังผังไพดีหลีดาย ว่าอั้น แล้วจิ่งบังคับหื้อขูดหัวมันเสีย แล้วหื้อผ้าเสื้อกับเอาเงินมา *เบ้ง* [1] หื้อแก่มันร้อยเบ้ง แล้วสั่งว่า มึงจุ่งเมือบอกแก่พระญาใต้เจ้ามึง เปนดั่งมึงหันนี้ชู่ประการเทิอะเนือ ว่าอั้น

แล้วแส้งหื้อเอาหานพรหมสะท้านออกไพทางปะตูหัวเวียง หื้ออยู่สาลากลางกลาด แล้วแส้งหื้อแต่งหมู่รีพลทังหลายทือเครื่องเสิก ลุกหนวันตกวันออกมาประสบกันที่หัวเวียง แล้วไพทาง*เชียงโฉม*[2] เปนดั่งไพตามหาเจ้าพลเสิกีนั้น แส้งสำแดงฉันนี้หื้อมันหัน แล้วจิ่งหื้อหานเด็กชายเอามันไพส่งเถิงแดนที่เมืองใต้หั้นแล เจ้าพระญาติโลกราชะแส้งกะทำอุบายฉันนี้เพื่อหื้อพระญาใต้ยอพลเสิกีมา จักเอาพลเสิกีแห่งตนไพรบเอาพระญาใต้ตวงได้ ว่าฉันนี้จิ่งหื้อขูดหัวหานพรหมสะท้าน ปล่อยหื้อเมือเพื่ออั้นแล

คันส่งหานพรหมสะท้านเมือแล้ว จิ่งหื้อปล่าวขุนเมืองทังหลายหื้อสดับเสิกีไว้ คันสงครามมียามใด หื้อทันยามนั้น ว่าฉันนั้น ส่วนหานพรหมสะท้านคีเมือไหว้พระญาปรัมมะไตรโลกชู่ประการ หั้นแล

พระญาใต้ปรัมมไตรโลกใส่ใจว่าเจ้าพระญาติโลกราชะหื้อพลเสิกีเมืองเหนือแท้ ในปลีเมิงเป้า พระญาใต้กับอินทราชาผู้ลูกจิ่งเอาพลเสิกีขึ้นมา ว่า*จักมาเอาเมืองเชียงใหม่* คีมาทางนคร [3]ขึ้นมาตั้งทับอยู่ฟากน้ำแม่ราชธานีกล้ำโพ้น เจ้าพระญามหาติโลกราชะเอาพลเสิกีชาวเชียงใหม่กับชาวต่างเมืองไพตั้งทับยังตีนเขาบาดาย

ยามนั้น เสนาอามาจจ์ทังหลายไพทัน เจ้าพระญาติโลกราชเปนต้น แลเจ้าพ่อท้าวบุญเรืองตนลูกผู้กินเมืองเชียงราย ๑ เจ้ายอดเมืองตนหลานอันกินเมืองแช่สัก ๑ หมื่นเพิงตีนเชียง ๑ หมื่นด้ำพร้าหานแต่ท้อง ๑ ขุนต่างเมืองทังหลายไพพร้อมชู่คน เปนต้นว่าเจ้าพระญาสองแควคีไพตั้งทับอยู่ที่ ๑ ปะตูทับที่พระญาสองแควอยู่นั้น มีหนองสองอันกับไม้ไผ่แวดสองดราบข้าง

ในขณะนั้น พระญาปรัมมราชาใช้คนอุปปนิกขิตมาดูหื้อรู้ที่ทับเจ้าพระญาสองแควแล้ว พระญาปรัมมราชาว่า อันชักหื้อเปนเสิกีนี้ คีแม่นพระญาสองแควนี้แล ผู้ใดจักไพผ่าทับมันได้ชา ว่าอั้น เมื่อนั้นอินทราชาผู้ลูกพระญาใต้ ๑*ขุนเพชรรัตน์ผู้กินเมืองกำแพงเพชร* ๑ [4] *ขุนราชอาสา* [5] ผู้กินเมืองสุกโขทัย ๑ ว่า ตูข้าทัง ๓ จักอาสาผ่าทับพระญาหมาขี้เรือนนั้นหื้อได้แล ว่าอั้น

---

[1] แปลว่า ชั่ง ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เปน *แปง* ซึ่งจะอ่าน *แปลง* หรือ *แบ่ง* ก็ได้

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ. ๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *ทางสม*

[3] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก เป็น *จักมาเอาเมืองแพล่ เมืองนคอร*

[4] ฉบับหลักและฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *ขุนเพ็กชรัตผู้กินเมืองกล้ำแพงเภช* ๑

[5] ทั้งสองฉบับใช้ *ราชอาสา* และ *ราชาอาสา* ซึ่งที่นี้จะใช้เพียง *ราชอาสา*

ยามเที่ยงคืน เขาเอาริพลเสิกไพจักผ่าทัพพระญาสองแคว หื้อคนไพก่อนหน้า ยังบ่ทันเถิงทัพพระญาสองแควพุ่น ๘ พันวา ห้อยโคมไฟไว้ยังค่าไม้ไว้ แล้วดักไพ จักผ่าทัพพระญาสองแคว พระญาสองแควรู้ จิ่งห้างช้างเพ็กมหาพินายออกอยู่ที่ปะตูทัพ ถ้าชนช้างอินทราชา อินทราชาไสช้างเข้าสุบช้างพระญาสองแควยามเที่ยงคืน พระญาสองแควว่ามึงนี้ใครใดมาชนช้างคู อินทราชาว่า คูอินทราชาแล ว่าอั้น พระญาสองแควยู้ตกหนองขุนเพชรรัตน์ซ้ำไสช้างเข้ามาชนช้างพระญาสองแควแถม ช้างพระญาสองแควแทงช้างขุนเพชรรัตน์ถูกที่ *อู่ไพร* [1] ยู้ตกหนอง ขุนราชอาสาซ้ำไสช้างเข้ามาแถม พระญาสองแควไสช้างเพ็กมหาพินายเข้าสุบ ช้างขุนราชอาสาเปิ้งถอยหนี ช้างเพ็กมหาพินายพระญาสองแควโดดเข้าแทงถูกลุ่มตาช้างขุนราชอาสา ยู้ตกหนองเล่าหั้นแล

ในกาลยามนั้นเสียงลือนันนัก พระเปนเจ้าหื้อหาน ๔ พันกุมกามแลพุมตาแสงทือหมู่แหร่อยู่แล้วคีหื้อเคาะคล้องโย้งยอพลเสิก เจ้าแช่สักขี่ช้างมังคละ หมื่นจ่าซ้อยขี่ช้าง ขวันเพ็ก พวกเจ็ดช้างผู้เสนาขี่ช้างภูบาล หมื่นดังนคอรขี่ช้างไชยสงคราม รุดไหย่ไล่หมู่อินทราชา แล้วหื้อรุมยิงกล้องยิงหน้าถูกชาวใต้ตายมากนัก ผู้อินทราชาถูกปืนกล้องที่หน้าผากหั้น ลวดป้าวอยู่ หมื่นดังไล่ไพตัดหมู่ชาวใต้ขาดกลาง ชาวใต้กวมปีกกากุม หมื่นดังหื้อปลิ้นเครื่องแดงออกนอกปลอมชาวใต้ ชาวใต้ว่า หมู่ไหนไหน ว่าอั้น หมื่นดังชูชนออกมา *ยามนั้นไปรุ่งแจ้งเทื่อ* [2] มืดนัก ฟ้าแมลบลวดหันเสโล เด็กชายคองว่าชาวใต้ เด็กชายรุมยิง หมื่นดังว่า สูอย่ายิงคู คูหมื่นดังดาย ว่าอั้น แล้วพระญาสองแควกับหมื่นดังเปนต้นรุดไล่ชาวใต้ไพหักไพคะชังหมู่*หลวงพระญาปรัมมราชา*[3] ทังคืน พระญาปรัมมราชาหันร้ายบ่ดี จิ่งหื้อหลดเสตฉัตต์เสีย ชาวใต้ยุดถอยเท่าพอผ่อหันโคมไฟพระญา

เมื่อนั้น เจ้าพ่อท้าวบุญเรืองกับพระญาแช่สักเข้าไพไหว้พระเปนเจ้าติโลกราชะขอเอาช้างแหร่ในตัวชื่อเก้าเท้า ๑ ตัวชื่อป้านชมพู ๑ จักขี่ไล่เอาพระญาปรัมมไตรโลกตวงได้ ว่าฉันนี้ พระญาติโลกราชะว่า เชือเจ้าทัง ๒ ยังเปนลูกเปนหลานคูดาย เชือบ่ได้ชนเสิกสักเทื่อชาติท้าวพระญานี้ เขาบ่ได้ที่หมั้นที่คุง บ่ลอนจักตั้งอยู่ เชือเจ้าพ้อยจักไพผ่าเอาหมู่พระญาปรัมมไตรโลกทังคืนนี้ บ่ดี อย่าไพ เขาจักริเอาด้วยอุบายชะดาย บัดนี้ พลเสิกพระญาใต้มามากนักแก่ดีหลีดาย จักเอาเขาด้วยง่ายบ่ได้แล

หมื่นดังจิ่งแต่งริพลเสิกหื้อคืนหลังพุ่น ๔ พันคน หื้อแต่งชักเค็ดไม้ลากไพ หื้อกุ่นเท่าฟ้า อัน ๑ หื้อเอาเดงช้างกับจองวองช้างไพซุ่มอยู่ยังคุ่ม แล้วหมื่นดังหื้อเคาะคล้องโย้งตีสะบัดชัยเป่าพุลุ ลาภา ปลี่หรือ ยอพลเสิกเข้า ฝุงอยู่คุ่มไม้คีสว่ายเดงช้าง ตีจองวองยู้เข้าไพไห้ร้องมี่นันมากนัก

---

[1] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *ไพร* ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์เป็น *องไพร*

[2] ใช้ตามฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักและ ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *ไหนแจ้งเทื่อ*

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *หมู่พระญาปรัมมราชา*

[4] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่ความหมายไม่กระจ่าง

หมื่นดังแส้งร้องว่า เวีย เวีย ชาวใต้ สูอยู่เยียะสังบ่หนี หมู่หลวงพระเปนเจ้าคุมาทันบัดเดียวนี้ สูตายเสี้ยงชะแล ว่าอั้น คันชาวใต้ได้ยิน เขาคืหักคืนไพ หมู่พระญาหลวงใต้ลวดเลิกหักหนีนับเสี้ยง หมื่นดังผู้ไล่ข้ามเขาพิงไพ หมื่นดังไล่ไพเถิงเขาพิงแล้วลงช้างนั่งอยู่หื้อเขาตัดเอาหัวเอาตีนชาวใต้ นายช้างนายมล้าตายมากนัก ชาวใต้ลวดถอยหนีคืนนับเสี้ยงหั้นแล

ในปลีกัดเหม้า เดือน ๔ *สกราช ๘๒๑* [1] พระเปนเจ้าไพสองแคว พระญาใต้เข้าไพอยู่เวียงเมืองสองแคว พระเปนเจ้าไพขังไว้เมินนัก พระญาใต้กับแม่พระญาจากันว่า พระเปน-เจ้าหนเหนือมาขังไว้เมินนัก เราคืเปนอันค่ายอันแคนนัก เราจักเยียะรือดีชา แม่พระญาใต้ว่า พระเปนเจ้าฮย่าออก เท่าเอาเวียงเปนเล้าเปนโรงเทิอะ ทีนั้น *ขุนเพชรรัตน์*[2]จิ่งขันอาสาแก่พระญาใต้ฉันนี้ *ข้าขอผ่าหมู่ทับพระเปนเจ้าหนเหนือในคืนนี้ ขอแต่งคนออกกับข้าพุ่น ๖ พันเทิอะ พระญาใต้ว่า คืดีแล ขุนคืจุ่งออกผ่าทับเทิอะ เมื่อนั้น ขุนรามเถ้ารู้ขร่าวจิ่งไหว้พระญาใต้ว่า พระเปนเจ้าจักหื้อขุนเพชรรัตน์ออกผ่าหมู่พระเปนเจ้าหนเหนือแท้รือ พระญาใต้ว่า มีแท้แล* [3] ขุนรามเถ้าว่า ขุนเพชรรัตน์นี้มันกล้าแต่ค่ำปากดาย พระเปนเจ้าจักหื้อมันทือพล ๖ พันออกไพฉันนี้ มันจักคืนมาช่วยรักษาเวียงสองแควเล่า บ่มีชะแล มันจักลวดพาคนล่องหนีไพตกเมืองโยธิยาชะแล พระญาใต้ว่า แต่ก่อนขุนคืบ่ห้ามคู คูได้ว่าหื้อมันไปแล้ว จิ่งห้าม จักหื้ออยู่บ่ได้แล พระญาใต้ถูกใจจิ่งเอาขันคำหื้อเปนรางวัลขุนรามเถ้าลูก ๑ หั้นแล

ในคืนนั้น ยามเที่ยงคืน ขุนเพชรรัตน์มันขี่เรือล่อง คันพ้นพลหลวงพระเปนเจ้าติโลกราชะแล้ว มันหื้อรุ่มกลอง เปนดั่งหมู่หลวงพระญาใต้กับอินทราชาล่องหนีนั้น รุ่งเช้าพระเปนเจ้าหื้อหาหมื่นดังมา แล้วถามหมื่นดังว่า มึงแต่งขุนผู้ใดไพรักษาทางนี้ พ้อยหื้อชาวใต้ล่องหนีได้ เอาเข้ามา จักขวักตาเสียนับเสี้ยงชู่คน หมื่นดังไหว้สาพระเปนเจ้าว่า ข้าแต่งหมื่นมล้า หมื่นตาน หมื่นเสิม หมื่นพวกทาน หมื่นเวียงดินหื้ออยู่เฝ้าแล ยามชาวใต้ล่องหนีนั้น มืดนักปานดั่งก่ำตา ชาวใต้คืบ่ฟายเรือสักเม็ด เขาล่องพ้นหมู่หลวงพระเปนเจ้าแล้วจิ่งโห่ร้องดาย ผิพระเปนเจ้าจักขวักตาเขา แหนมขวักตาข้าเทิอะ พระเปนเจ้าคืลวดบ่ช่างว่ารือ หั้นแล

ยามนั้น เจ้าพ่อท้าวบุญเรืองกับเจ้าพระญาแช่สัก ขาเจ้าทัง ๒ บังเกิดสุรภาวะกล้าหานจักใคร่อาสาแก่ปู่แก่พ่อตน พ้อยบ่หื้อไพ ขาเจ้าน้อยใจนัก จ่มว่า จักอาสา พ้อยบ่หื้อไพ แหนมเมือนอนกับเมียอยู่ดีกว่า ว่าฉันนี้หั้นแล

เมื่อนั้น พระญาใต้แหกออกหนี เจ้าพระญาติโลกราชะยอพลเสิกีไล่ ชาวเราได้ข้าชาวใต้ตายมากนัก รุ่งเช้า หมื่นดังนคอรไหว้เจ้าพระญาติโลกราชะว่า บัดนี้ พระญาใต้หักหนีไพตั้งทับอยู่ริมน้ำแม่ราชธานี มีคนดีพุ่น ๔ พันคน ล้ำนั้นเจ็บป่วยมากนัก หมื่นดังว่า ข้าหื้อ*หมู่มล้าทังหลายไพขร่าย*[4] ระวังแวดไว้เสี้ยง แล้วข้าจักขอไพอยู่ตกแม่น้ำราชธานีกุมเอา

---

[1] ใช้ตามฉบับสำนักนายกฯ ฉบับอื่น ๆ ไม่มี จ.ศ. กำหนดไว้

[2] ใช้คำนี้แทน ขุนเพ็กชะวัด หรือ เพ็กชะวัด ทุกแห่ง

[3] ความจากฉบับหลักขาดไป จึงใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๑๒๘ มาลงไว้แทน

[4] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *ข้าหื้อหมู่ทังหลายขร่าย*

พระญาใต้หื้อได้ทังเปนแล ว่าอั้น เจ้าพระญาติโลกราชะว่า มันค็พระญา เราค็พระญา เราแพ้มันเท่านั้น มันคือายเราแล้ว หมื่นด้ง มึงอย่าไพเทิอะ ว่าอั้น

แล้วเจ้าพระญาติโลกราชะค็เอาริพลถอยมาเมืองเชียงใหม่ เลี้ยงดูริพลทังหลายหื้อรางวัลแก่ขุนบ้านขุนเมืองชู่คน ส่วนเจ้าพระญาสองแคว หื้อเมืองงาวกาวเมืองแปลทังแคว่น *ทังฟ่อน*[1] ทังคราวน้ำคราวบกเปนของรางวัลแก่เจ้าพระญาสองแคว เหตุพระญาสองแควอาสาไพชนช้าง ๓ ตัวหั้นแล

เมื่อนั้น อินทราชาลูกพระญาใต้แยงแว่น หันหน้าผากป้าว บังเกิดความเคียดว่า เมื่อคุยังมีชีวิต ตราบใดบ่ได้รบบ่ได้ชนพลเสิกเชียงใหม่หื้อแพ้ บ่ยอม ว่าอั้นแล

ในปลีเปิกยี เจ้าพระญาติโลกราชะหื้อหมื่นด้ำพร้าใส่นา ปลีกัดเหม้า เจ้าพระญาติโลกยอพลเสิกไพเมืองพรง ขณะเมื่อเจ้าจักไพนั้น หื้อไพถามหมื่นด้งนคอรว่า คูจักไพเสิกเมืองลื้อ สั่งว่า ชาวใต้มาตกเสิกในสีมาเมืองเรา หมื่นด้งยังจักแขงได้บ่ชา หมื่นด้งว่า พระเปนเจ้าอย่าเคริงราชหอรทัยเทิอะ ชาวใต้มา ไว้ข้าหากจักอาสาปองเมืองพระเปนเจ้าหื้อได้ชะแล ว่าอั้น พระเปนเจ้าติโลกราชะค็ยกริพลไพตกเสิกเมืองลื้อแท้ เข้าปล่นเอาเมืองพรงบ่ได้ ถอยลงมาบ่ทันเถิงเมืองเทือ

พระญาใต้ปรัมมราชารู้ข่าวว่าเจ้าพระญาติโลกราชะไพตกเสิกเมืองลื้อ จิ่งเอาริพลมาตกเสิกเมืองแพล่ข้ามเขาพิงมามากนัก หมื่นด้งนคอรรู้จิ่งยอพลเสิกไพต้อนรบ*ฝูงข้าเสิก*[2] หมื่นด้งว่า เราอย่ารีบไวเช่น เราจักแต่งกันเยียะดี แล้วเยียะรบด้วยประหญา จิ่งแพ้เขาชะแล ว่าอั้น เมื่อนั้น พระเปนเจ้าติโลกราชะถอยพลเสิกแต่เมืองลื้อลงมาเชียงใหม่ รู้ว่าพระญาใต้มาตกเสิกในสีมาบ้านเมืองแห่งตน หมื่นด้งนคอรไพต้อนรบอยู่ พระเปนเจ้าค็ซ้ำเอาพลเสิกไพตามหาหมื่นด้งนคอร แล้วค็รบกันกับพระญาใต้หั้นแล

พระญาใต้ปรัมมราชาหันพลเสิกของพระเปนเจ้าติโลกราชะแหน้นหนานัก บ่อาจจัก*ต้านทาน*[3] ได้ จิ่งถอยหนีลงไพหั้นแล พระเปนเจ้าติโลกเอาพลเสิกไล่ตาม บ่ทันพระญาใต้ พระเปนเจ้าไพเถิงเมืองชะเลียง ว่าจักเข้าปล่นเอาเมืองชะเลียงพระญาชะเลียงมีใจกลัวริพลพระเปนเจ้ามากนัก ลวดออกทือคำเมือง ขอมาเปนข้าพระเปนเจ้าหั้นแล พระเปนเจ้าซ้ำหื้อปล่นเอาเมืองสองแคว บ่ได้ พระญาชะเลียงไหว้พระเปนเจ้าว่า ชาวเมือง *ปางพล*[4] มารั้งเวียงสองแควเสี้ยงแล้ว ดั่งพระเปนเจ้าจักไพเอาเมืองปางพล ค็ได้ชะแล ว่าอั้น พระเปนเจ้าหื้อหาลูกพระเปนเจ้าคือพ่อท้าวเชียงรายมาว่า บัดนี้ พระญาชะเลียงสุกโขทัยชวนเราไพเอาเมืองปางพลนา พ่อท้าวเยียะปล่าวชาวเราไพชู่เมืองเทิอะ ลูกพระเปนเจ้าไหว้ว่า ข้าคนพลเสิกพระเปนเจ้าเปนอันป่วยล้าโซนัก ข้ามากลายหน้าตูบเขา หันผ้าปกหัวอยู่ชู่คนบ่ท้วงบ่ติงดีหลีดาย พระเปนเจ้าว่า พ่อท้าวปล่อยตามใจไพร่ฉันนี้ เยียะบ้านบ่เปนเมืองแล ว่าอั้น

---

[1] ใช้ตามฉบับวัดพระหลวง ฉบับหลักและฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ไม่มีข้อความนี้

[2] ฉบับหลักเป็น *ฝูงข้า* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *ฝูงเข้า*

[3] ทั้งสองฉบับตรงกัน เป็น *ต้านธาน*

[4] ทั้งสองฉบับตรงกัน เป็น *ปลางพล*

บ่ติงดีหลีดาย พระเปนเจ้าว่า พ่อท้าวปล่อยตามใจไพร่ฉันนี้ เยียะบ้านบ่เปนเมืองแล ว่าอั้น จิ่งหื้อพวกดาบไพเอาไฟเจาะลนตีนดุชู่คน ผู้ใดยังท้วงได้ หื้อไพทวยเราชู่คน คนทังหลายกลัวอาชญา ก็ลุกไพตามพระเปนเจ้าชู่คน วันนั้นแล

ไพบ่รอดปางพลหน้อย ๑ มีลูกยิงลูกชายชาวปางพล ๒ คนออกมาค้ำหัว หมู่ชาวเราไพกุมเอาได้ มาถวายแก่พระเปนเจ้า หื้อถามดูว่าคนในเวียงปางพลมากน้อยเท่าใด ขาไหว้พระเปนเจ้าว่า คนอยู่ในเวียงนี้บ่พอพันแล ว่าอั้น พระเปนเจ้าก็รีบไพแท้ ชาวปางพลยิงกล้องหน้าลำแบ่งออกมามาก ชาวเราจักเข้าไพจ่องบ่ได้ พระเปนเจ้าจิ่งไพตั้งทับอยู่พายเหนือเวียงอยู่ ๓ วัน จิ่งถอยคืนมาเมืองชะเลียง ตั้งพระญาชะเลียงกินเมืองชะเลียงดั่งเกล่า พระเปนเจ้าลวดเอาพลเลิกถอยมาเมืองเชียงใหม่ ไว้หมื่นดังกับล่ามหมื่นเวียก อยู่รั้งเมือง วันนั้นแล

ในปลีรวงไส้ [1] พระญาชะเลียงมีใจบ่ซื่อต่อพระเปนเจ้า แต่งหื้อมาชวนหมื่นดังไพเหล้นไกล์ หมื่นดังมาไหว้พระเปนเจ้าว่า พระญาชะเลียงมาชวนข้าไพเหล้นไกล์ยังเมืองชะเลียง ว่าฉันนี้ ยังจักควรข้าไพดีบ่ชา พระเปนเจ้ารู้ว่าใจพระญาชะเลียงจัก บ่ซื่อ จิ่งห้ามหมื่นดังว่า มึงอย่าไพ เขาเยียะแก่มึง เปนดั่งพระญาแก่นท้าวเมืองน่านเคาะหมื่นแพงพระยาวไพข้าเสียนั้นชา ลุนนั้น พระญาชะเลียงซ้ำหื้อมาชวนถ้วน ๒ เทื่อเล่า พระเปนเจ้าก็บ่หื้อไพ ซ้ำมาแถมถ้วน ๓ หมื่นดังมาไหว้พระเปนเจ้ายังเชียงใหม่ พระเปนเจ้าว่า เขาจักเคาะมึงไพข้าเสียชะดาย หมื่นดังไหว้พระเปนเจ้าว่า เขาจักเคาะข้าไพเสียบ่ได้ ข้าจักไพข้าเขาเสียชะดาย พระเปนเจ้าว่า ผิหมื่นดังเตมใจ ก็ไพเทือะ ว่าอั้น

หมื่นดังก็ทือพลไพหมื่นปลาย เอาคนเข้าเวียงหมื่น ๑ แล้วจิ่งแต่งหื้อหมื่นพวกหาน ๑ หมื่นเวียงดิน ๑ หมื่นมล้า ๑ หมื่นเสิม ๑ หมื่นตาม ๑ หื้อถือดาบคู่มือ แล้วหื้อไพซุ่มซ่อนอยู่ยังเวียงชะเลียงชู่แห่ง หื้อเขาทือเหล็กไฟกับมุดชู่คน สั่งว่า คันเสียงนันในเรือนพระญาชะเลียง ผู้ใดอยู่ไหนหื้อเผาหั้นชู่แห่ง ว่าฉันนี้ แล้วหมื่นดังจิ่งจัดคนขึ้นเมือโรงพระญาชะเลียงพุ่น ๕๐๐๐ คนหื้อเขายืนอยู่ บ่หื้อนั่งสักคน บ่าวพระญาชะเลียงอยู่บ่ได้ลงหนีนับเสี้ยง

ยามนั้นพระญาชะเลียงนั่งอยู่ชองยังกลางโรง หมื่นดังนคอรยืนอยู่ จากับพระญาชะเลียงว่า เจ้าพระญาหากยื่นถ้อยยื่นคำเมือแก่คู่ว่า จักเมือเปนข้าพระเปนเจ้าแห่งคู่ก็พร่ำหลายทีนักแล้ว ทีนี้ พระเปนเจ้าหื้อคูมาเอาเจ้าพระญาเมือกับคูดาย พระญาชะเลียงกลัวหมื่นดังนักจิ่งว่า น้องจักเมือเปนข้าพระเปนเจ้ากับพี่เราชะแล เท่าว่าน้องจักเข้าเมือในแต่งดาหาบก่อน หมื่นดังว่า อย่าเมือ คูฟันเสียชา เท่าหื้อเมียเจ้าดาหาบออกมาเทือะ หมื่นดังจิ่งว่าหื้อหมื่นมล้าหมื่นเสิมหื้อไพตีดปะตูเวียงอยู่ชู่แห่งชู่ปะตู

เมื่อนั้น พระญาชะเลียงจิ่งหื้อปล่าวชาวชะเลียงทังยิงทังชายชู่คนว่า ผู้ใดจักเมือเปนข้าพระเปนเจ้ากับคู ก็เมือ ผู้ใดจักอยู่ ก็หื้ออยู่เทือะ เมืองชะเลียงทังมวลนี้หากเปนเมืองพระเปนเจ้าแล้วดาย หมื่นดังก็เอาพระญาชะเลียงมาเมืองเชียงใหม่ หั้นแล พระเปนเจ้าก็หื้อหมื่นดังกินเมืองชะเลียงปลีนั้น หมื่นดังได้กินเมืองสองเมือง คือเมืองนคอรกับเมืองชะเลียง วันนั้นแล

---

[1] ตรงกับจุลศักราช ๘๒๓

พระญาชะเลียงมาเปนข้าพระเปนเจ้า พระเปนเจ้าว่าบ่ซื่อ หื้อเอาพระญาชะเลียงออกไว้ยังเมืองหาง เมื่อลูน ลวดตายยังเมืองหางวันนั้นแล

เมื่อนั้น พระญาใต้ปรัมมราชาร่ำเพิงว่า พระญาติโลกราชะเสวิยราชสัมบัตติในเมืองเชียงใหม่มีเตชอนุภาพคืมาก มีเสนาสุรโยธาทังหลายเทียรย่อมผู้แก้วผู้หานมากนัก เมื่อคูยังมีชีวิตนี้ จักยอพลเสิกไพรบพระญาติโลก บ่จักได้ชะแล ควรคูหื้อไพทือคำเมือง *สัญไชยไมตรี*[1]หื้อติดต่อดี แล้วคูจักออกไพบวชกะทำเนกขัมมปารมีไว้เมืองแก่ลูกคูอินทราชา ควรชะแล ว่าอั้น จิ่งหื้อมาทือคำเมืองหั้นแล หมื่นดังบ่หื้อเอาคำเมือง พระญาใต้ปรัมมราชาอันหื้อมาทือคำเมือง บ่ได้ จิ่งใช้ราชทูตาหื้อมาไหว้เจ้าพระญาติโลกราชะ ขอเอาเครื่องปริขารกับชาวเจ้าสังฆะทังหลายหื้อไพบวชตนในเมืองใต้ หั้นแล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาติโลกคืแต่งเครื่องสมณปริขาร กับทังชาวเจ้าสังฆะทังหลายหนอรัญญวาสี ๑๒ ตนเปนต้นว่าเถระเทพพกุลกับล่ามแขก หื้อไพบวชพระญาใต้หั้นแล ค็นแล้วพระญาใต้คืหื้อรางวัลแก่ล่ามแขกกับชาวเจ้าทังหลาย แล้วคืส่งหื้อมาเมืองเชียงใหม่ หั้นแล

บ่นานเท่าใด พระญาปรัมมราชาตนบวชนั้นคืแสงใช้มหาเถรตน ๑ ชื่อโพธิสัมภาระเปนราชทูตาหื้อมาขอเอาเมืองชะเลียงหื้อเปนเข้าปิณฑบาต ว่าฉันนี้แล เมื่อนั้น เจ้าพระญาติโลกราชะร่ำเพิงว่า คำอันนี้เปนคำนักบวชตาย ฮ่าหื้อมาแห่งเรา หื้อไพแห่งมหาเถระรัตตนปราสาท แล้วหื้อชุ่มนุมชาวเจ้าอรัญญาวสีทังหลายชู่ตน แล้วจิ่งราธนามหาเถรเจ้าตนชื่อโพธิสัมภาระไพจากับด้วยชาวเจ้าทังหลาย เปนต้นว่ามหาเถระเจ้าสัทธัมรัตตนะ แล้วเจ้าพระญาติโลกราชะคืหื้อสิงเมืองทังหลายเปนต้นว่าหมื่นเพิงตีนเชียง ๑ หมื่นหนังแห้ง ๑ แลตนทังหลายหื้อไพพร้อม สังฆะทังหลายจิ่งหื้อมหาเถรเจ้าตนชื่อโพธิสัมภาระไพเล่ากิจจคดีตวามทังมวลอันพระญาใต้บวชแล้วหื้อมาขอเมืองชะเลียงหื้อเปนค่าเข้าปิณฑบาตนั้น

มหาเถรเจ้าตนชื่อว่าสัทธธัมมรัตตนะได้ยินคำอันนั้น จิ่งจากับท่านเถรเจ้าโพธิสัมภาระ ว่า แต่ก่อน ท้าวพระญาทังหลายละราชสัมบัตติเสีย แล้วออกบวชในสาสนาคืดี บวชเปนรสีคืดี พ้อยจักบ่ลืมปริโภคะด้วยราชสรีสัมบัตติบ้านเมือง บ่ห่อนมีแล ทีนี้ พระญาออกบวช แล้วพ้อยหื้อมาขอเอาบ้านเมืองฉันนี้บ่ควรแล อาวุโส เจ้าจุ่งเมือบอกแก่พระญาตนออกบวชนั้นชู่ประการเทิอะ ว่าอั้น แล้วคืหื้อทานแก่เถรเจ้าโพธิสัมภาระ แล้วคืส่งหื้อเมือกับล่ามแขก หื้อเมือบอกแก่พระญาตนออกบวชนั้นชู่ประการหั้นแล *ราชะนักบวช*[2] ได้ยินคำอันนั้น คืไว้ในใจก่อนนั้นแล

อยู่บ่นานเท่าใด ได้ขร่าวว่า *ชีมล่วน*[3] ตน ๑ ลุกแต่เมืองพุกามมาอยู่เมืองตะหนาวสีรู้สัพพสาสตรสิลป์สิปปคุณมากนัก ราชะนักบวชหื้อไพราธนามาเลี้ยงดูหื้ออิ่มด้วยโภชน-

---

1 ทั้งสองฉบับว่า *สันไชยไมตรี*

2 ใช้ตามฉบับ จ.ศ. ๑๒๔๘ ฉบับหลักเป็น *ราชะนัก*

3 ในตอนท้ายของ ผูกที่ ๔ และ ตอนต้นของผูกที่ ๕ ทั้งสองฉบับ ใช้ *ชีมล่วน* ซึ่งแปลว่านักบวชชาวพม่า แต่ในระยะต่อไปโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับพม่านั้น ทั้งสองฉบับ ใช้ *ม่าน* โดยตลอด ในที่นี้จึงใช้ทั้งสองรูปตามต้นฉบับ

อาหาร แล้วค็กะทำปฏิสัณฐารกับด้วยชึมล่านตนนั้นแล รู้ว่าชึมล่านตนนั้นรู้ยังสาสตรเพท จิ่งบอกยังเหตุการณ์อันเมืองเชียงใหม่มีเตชานุภาพตนหากไพพรองเอาบ่ได้นั้น แก่ชึมล่านชู่ประการ ค็มีวันนั้นแล ราชวํสจตุตฺถกณฺฑ นิฏฺฐิตํ •[1]

---

1 บันทึกส่งท้ายของฉบับหลักว่า *ตำนานผูก ๔ แล มี ๒๑ ใบ สักกราชะได้ ๑๒๑๖ ตัว ปลีกาบยี เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ วัน ๖ พระคุณฌา วัดพระงาม เขียนแล้วยามกลองงาย วันนั้นแล* ส่วนบันทึกส่งท้ายของฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ว่า *แล้วแลเจ้า —— ตำนานเมืองผูก ๔ แล*

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ผูกที่ ๕

ตโต เถโร ปุจฺฉติ ฯ ในกาละนั้น ส่วนว่าชีมส่านตนนั้นก็ถามดูยังคระบวนสัณฐานยังเมืองเชียงใหม่ มันตั้งอยู่เปนดังรือ ราชะนักบวชจึงหื้อหาหานพรหมสะท้านมาบอกกล่าวแก่ชีมส่านหั้นแล หานพรหมสะท้านว่า ยังมีไม้นิโครธต้น ๑ เปนศรีเมือง ตั้งอยู่หนอีสานแห่งเมืองชะแล ว่าอั้น ชีมส่านจึงว่า ตราบใดไม้ต้นนั้นบ่ฉิบหายเสีย เมืองเชียงใหม่ก็ยังมีเตชานุภาวะมากนักแล หานพรหมสะท้านกล่าวว่า ผิอั้นจักหื้อคำพัน ๑ เปนของจ้างแก่เจ้าตู หื้อไพกระทำหื้อไม้ต้นนั้นฉิบหายเสีย ยังจักได้บ่ชา ชีมส่านว่า เราอาจจักกะทำหื้อต้นไม้นั้นฉิบหายได้ชะแล ว่าอั้น หานพรหมสะท้านก็จึงไหว้ราชะนักบวช ก็จึงเอาคำพัน ๑ กับเงิน ๓๐๐ กับผ้าจีวระ ๒ คู่ ไพหื้อเปนค่าจ้างแก่ชีมส่าน ชีมส่านได้ค่าจ้างแล้วก็คืนเมือเมืองพุกามแล้วมาทางเมืองหงสาออกมาเมืองธรางขึ้นมาด้วยลำดับ ต่อเท้ารอดเชียงใหม่มาจอดอยู่วัดนันทารามก่อนหั้นแล

เมื่อนั้น พันคราวอ้ายเทียรย่อมมาหื้อทานรักษาศีลฟังธัมม์ยังวัดนันทาราม รู้ว่าชีมส่านพุกามรู้สาสตรศิลป์ดีนัก มันจึงมาไหว้พระญาติโลกราชชู่ประการ พระญาติโลกราชจึงหื้อนักปราชญ์หมอโหราทั้งหลายไพถามด้วยหนังสือ แลโจทนาด้วยสาสตรศิลป์แห่งชีมส่านตนนั้น ชีมส่านก็แก้หนังสือได้ชู่กัมพีร์ แล้วก็สำแดงสาสตรศิลป์สิปปคุณ อันเปนสารคุณหื้อเชื่อชู่ประการ นักปราชญ์กับหมอโหราทั้งหลายก็มาไหว้พระญาติโลกชู่ประการ เจ้าพระญาติโลกว่า ท่านรู้สาสตรศิลป์สิปปคุณอันดีแท้ดั่งอั้น ดีนักแล ว่าอั้น จึงหื้อพันคราวอ้ายไพสร้างกุฏิโรงในอารามน้อย ฟากทางไพหามหาโพธิเบื้องใต้หื้อชีมส่านอยู่หั้นก่อน แล

ดังนั้น เหตุการณ์บ้านเมืองมีเยื่องใด ก็หื้อไพถามเถรพุกามตนนั้น ท่านก็บอกหื้อกะทำสวัสดีชู่ประการ หั้นแล

แต่นั้นไพหน้าฉันใดจักวุฑฒิแก่บ้านเมืองยิ่งกว่าเก่า ชีมส่านตนนั้นก็ทำชู่อันหั้นแล อารามน้อยนั้นลวดปรากฏได้ชื่อว่าวัดพุกาม มาต่อเท้าบัดนี้แล ชีมส่านตนนั้นมาอยู่ในเมืองเชียงใหม่นี้ ลวดปรากฏว่าเถระพุกามมังหลุงหลวัง หั้นแล

เมื่อนั้น เจ้าพระญาติโลกราชจึงใช้หมื่นช้างกุมกาม ๑ พันเทพพกุล ๑ ส่ามแขก ๑ หื้อไพถามเถรพุกามมังหลุงหลวังว่า แต่สาสตรศิลป์สิปปคุณอันเจ้าตูรู้มาสำแดง ในบ้านเมืองเรานี้ดูยังจำเริญชู่อัน เท่าสาสตรศิลป์คุณอันจักหื้อจำเริญแก่เมืองพิงเชียงใหม่ ยังมีมากด้วยประการฉันใด ส่วนตนเราอันเสวยเมืองเชียงใหม่ จักมีเตชะอานุภาพทั่วไพในสกลชมพูทีปชู่เมือง อัน ๑ วิทีกัมม์อันกะทำด้วยตนเราหื้อมีอายุหมั้นยืน อยู่สุขสวัสดีด้วยประการฉันใด เยียะหื้อมหาเถระพุกามมังหลุงหลวังกล่าวแก่เราชู่ประการเทือะ ว่าอั้น หมื่นช้างกุมกามกับพันเทพพกุลแลส่ามแขกก็ไพปฏิสันถารปราสรัยด้วยเถรพุกาม ถามดูสาสตรศิลป์สิปปคุณทั้งมวลดั่งว่านั้นชู่อัน

ที่นั้น เถระพุกามมังหลุงหลว้างว่า *สาสตรสิลป์สิปปคุณ*[1] อันหื้อวุฑฒิจำเริญแก่บ้านเมืองแลหื้อพระญาเจ้าตนเสวิยเมืองมีเตชานุภาวะปราบชัมพูทวีปทังมวล เปนดั่งพระญาธัมมอโสกราชะมีอายุหมั้นยืนอยู่สวัสสดี เราคืยังได้รู้ได้เรียนมาดีหลีแล เท่าว่ากัมม์อันนั้นเปนทุกกรกัมม์ กะทำยากนัก ผิว่าสมเด็จมหาราชว่า แม่นยากเท่าใดคือาจจักกะทำได้แท้ เราคืจักกล่าวหื้อเมือชู่ประการ ผิว่าบ่อาจกะทำได้ เราคืบ่ควรสำแดงได้แล

หมื่นช้างกุมกามกับพันเทพพกุลแลล่ามแขก คืมาไหว้เจ้าพระญาติโลกราชะชู่ประการ เจ้าพระญาติโลกราชะว่า กัมม์อันควรกะทำนั้นแม่นยากเท่าใดคืดี คุหากจะรู้ในราชชหอรทัยชะแล เมื่อนั้น หมื่นช้างกุมกามกับล่ามแขกคืไพบอกแก่เถระพุกามมังหลุงหลว้างว่า พระเปนเจ้าคือาจกะทำได้ชู่ประการแล เจ้าคูจุ่งกล่าววิทธีอันกะทำนั้นชู่ประการเทิอะ ว่าอั้นเถรพุกาม *มังหลุงหลว้างจิ่งกล่าววิทธีกัมม์ว่าดั่งนี้*[2] ส่วนเมืองพิงเชียงใหม่นี้ สรีอยู่อีสานควรตั้งนิเวสนะในสถานที่นั้น เท่าว่าจักได้ข้ามคือกับปรាការเวียงพายใน จิ่งถูกลักขณะอันเปนสีหลักขณะแล อัน ๑ จักหื้อเผี้ยวที่พายในพายนอกหื้อราบเพียงเรียงงาม แม่นมีไม้ใหย่คืดี ต้นพล้าวต้นตาลคืดี หื้อตัดหื้อขุดเคล้ารากออกเสีย หื้อราบเพียงดี แล้วจิ่งตั้งราชมนเทียรในที่นั้น หื้อเอาไม้แงะไม้ดู่มาเปนเสามงคลเปนคู่กัน นอกกว่านั้นไม้อันจักควรหื้อแล้วในราชมนเทียรหอนอน จุ่งเอามากะทำตามใจมหาราชเทิอะ *ที่นั้นควร*[3] เปนคาม-เขตต์ตั้งครุ้มน้อยหอนอนแลโรงช้างโรงมล้า เราหาก *จักไพชี้ที่เปนมังคละชะแลว่าอั้น*[4] ที่นั้น หมื่นช้างกุมกามกับพันเทพพกุลแลล่ามแขก คืมาไหว้สาเจ้าพระญาติโลกราชะตามคำเถรพุกามมังหลุงหลว้างชู่ประการ

เจ้าพระญาติโลกราชะได้ยินขร่าวสารอันนั้น มีความยินดีมากนัก จิ่งหื้อไพรราทธนาเถรพุกามมังหลุงหลว้างมาจอดอยู่วัดพราหมณ์ เพื่อจักหื้อมาดูรังส้างบ้านอันใหม่หั้นแล แล้วเจ้าพระญาติโลกราชะจิ่งหื้อหาสิงเมือง เปนต้นว่าหมื่นเพิงตีนเชียง ๑ หมื่นด้ำพร้าหานแต่ท้อง ๑ หมื่นล่าม ๑ กับทังพ่อเวียกทังหลายมาพร้อมชู่หมู่ หื้อไพขุดมล้างปราการเวียงอันเจ้าพระญามังรายหื้อก่อนั้นเสียแล้วหื้อถมเวียงหื้อราบเพียงดีงามแล้วหื้อไพตัดไม้นิโครธต้นเปนสรีเมืองเชียงใหม่มีฉายาร่มกว้างงามนัก หื้อขุดเสียทังเคล้าทังรากแล้วหื้อเผี้ยวที่ทังมวลหื้อราบเพียงดีชู่แห่ง แล้วเถรพุกามมังหลุงหลว้างคืไพชี้ที่หื้อตั้งคามเขตต์แลครุ้มน้อยหอนอน โรงช้างโรงมล้าห้องหอดีชู่แห่ง *แล้วจิ่งปลงสะนามว่า*[5] *สรีภูมิ*[6] หั้นแล จิ่งหื้อ*บ่อง*[7] ปะตูดินชื่อว่าปะตูสรีภูมิ แล้วคืหื้อแปลงขัวสรีภูมิในปลีนั้น เถรพุกามมังหลุงหลว้างว่าเราส้างสรีภูมิแล้วบัวรมวณชู่ประการ เดือนใดวันใดดี จักกะทำอภิเสกมหาราชหื้อปราบสกลชัมพูทีปทังมวล อัน ๑ บ้านสรีภูมิมีเตชะนัก ตั้งหอนอนที่นั้นมีเตชะนัก เมื่อใดได้ยินขร่าวสารข้าเสิกึจักมาแต่ทิสสะหนใด เท่าหื้อแต่งเข้าตอกดอกไม้คันธะของหอมไพตั้งไว้เหนือราช

---

[1] ฉบับหลักเป็น *สาสตรสิปปคุณ* ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *สาสตรคุณ*

[2] ใช้ตามฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *มังหลุงหว้าง วิทธีกัมม์ดั่งนี้*

[3] ทุกฉบับตรงกัน แต่น่าจะเป็น *ที่อันควร*

[4] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *จักไพชี้ที่เปนตาย* ชะแล

[5] ต้นฉบับตรงกัน แต่น่าจะเป็นคำอื่น เช่น ปลงใส่นาม เป็นต้น

[6] ทั้งสองฉบับเป็น *สรีภูม* และจะปรับคำนี้เป็น *สรีภูมิ* ทุกที่

[7] ฉบับวัดพระหลวงและฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ ว่า *บ็อก*

อาสสนาในห้อนอน แล้วตบเสาในทิสสะหนนั้น ข้าเสิกหากจักพ่ายหนีด้วยเตชานุภาวะแห่งเสามังคละเหล้มนั้นชะแลว่าอั้น แต่รังส้างบ้านสรีภูมิในปีลีดับเส้า ได้ขวบ ๑ จิ่งบัวรมวณ

ในปีลีรวายเส็ด สกราชได้ ๘๒๘ ตัว เดือนวิสาขาเพง เถรพุกามมังหลุงหลว้างกับสิงเมืองขุนบ้านนายเมืองทังหลาย พร้อมกันอภิเสกเจ้าพระญาติโลกราชะหื้อมีเตชานุภาวะจักหื้อปราบทีปเปนดั่งพระญาอโสกธัมมิกราชะ หั้นแล แล้วจิ่งหื้อเจ้าพระญาติโลกราชะขึ้นทรงสีวิกายคำลูกชื่อปราบไตรจักร แลทรงเครื่องท้าววราชา สุบสอดมกุฎเภณีดวงชื่อพรหมเทส ทรงเครื่องประหนิมอาภอรณ์งามล้วนถ้วนชู่ประการ ขึ้นสู่ราชมนเทียรในบ้านสรีภูมิเหมือนดั่งอินทาธิปติราชะขึ้นสู่เวไชยยันตปราสาทวันนั้นแล

ตั้งแต่ชีมล่านตนนั้นได้กินจ้างพระญาใต้มาม้างไม้สรีเมืองแล้วหื้อตั้งบ้านสรีภูมิเปนที่อยู่เสียอุจจาระปัสสาวะ คือมลมุลทินเหนือที่สรีเมือง แรกแต่นั้นมาอันทรายย่อมเกิดแก่บ้านเมืองแลขัตติยชาตเสนาอามาจจ์ทังหลาย หั้นแล

อยู่บ่นานเท่าใด เจ้าแม่ท้าวหอมุกใส่โทษแก่เจ้าพ่อท้าวบุญเรืองว่าบ่ดี เจ้าพระญาติโลกราชะหื้อเอาไว้เสียเมืองน้อย เมื่อลูน แม่ท้าวหอมุกลักใจเจ้าพระญาติโลกราชะหื้อได้ข้าพ่อท้าวบุญเรือง พายลูนจิ่งรู้ว่าหาโทษบ่ได้

ถัดนั้น หมื่นมล้าแก้วหานดีนัก บ่มีโทษสัง ยังมีผู้ ๑ ชื่อ*ร้อย*[1] เข้ากับหมื่นมล้าผิดกันร้อยงั่วแปลงหนังสือว่าหมื่นมล้าบ่ซื่อ จักเยียะคดแก่เจ้าว่าอั้น แล้วร้อยงั่วจ้ำพวกน้อยไพลักเอาหน้าจีดหมื่นมล้ามาจีดหนังสือ แล้วหื้อเอาไพทอดไว้จิ้มขุมในครุ้มพายเหนือปะตูแป้นพวกดาบไพเก็บได้ เอาไพถวายแก่เจ้าพระญาติโลกราชะเจ้า พระเปนเจ้าหื้ออ่านดู ว่าหมื่นมล้าบ่ซื่อ จิ่งหื้อเอาหมื่นมล้าไพข้าเสีย พายลูนรู้ว่าหาโทษบ่ได้ เจ้าพระญาติโลกกินแหนงใจมากนัก ลวดปลงอาชญาไว้ว่า บ่หื้ออ่าน*หนังสือหาย*[1]แต่นั้นมาต่อเท้าบัดนี้แล

อยู่บ่นานเท่าใด พระญาใต้ปรมราชาใช้ราชทูตาเอาราชปัณณาการมาแขก เพื่อจักหื้อรู้ข่าวสารชีมล่านพุกามมังหลุงหลว้างอันมาม้างไม้สรีเมืองเชียงใหม่เสียนั้น อัน ๑ พระญาใต้ปรมราชาจ้างผาสีผู้ ๑ ชื่อว่าทิพพะลอง หื้อมาตู้ลองเจ้าพระญาติโลกราชะเสีย อัน ๑ หื้อมาฝังยายังปะตูเวียงชู่แห่งว่าอั้น เจ้าพระญาติโลกย่อมมีบักกติด้วยราชเกียตติยสแก่แขกเมืองอันมาเฝ้าคัลแลสักการปูชา ชาวใต้ว่า เขารู้มายาเกียตติยสตนมากนัก

เจ้าพระญาติโลกราชะจิ่งหื้อหมอแคน ๑ หมอบ้านล้อง ๑ หมอชวงนะ ๑ มาบอกอาการชู่อัน เถิงวันแขกจักเข้าคัล จิ่งอุบายหื้อตั้งโขงปราสาทเฟื้องยังปะตูชู่ปะตู แล้วจิ่งเอาไม้เงื่อนโรงผีตายสาวฝ้าย แร้วควาย ตงชาน รางหมู คุ่มตีนขั้นได มาก่ายขวางปะตูพายบนแล้วเอาผ้าแดงห่อหุ้มเสียหื้อดี แล้วจิ่งหื้อแขกลงข่วงปะตูกว้านจ่ำพายเหนือ เมื่อนั้น ผาสีกับชาวใต้ผู้ ๑ จักลอดปะตูโขงลงข่วงบ่ได้ เจ้าพระญาติโลกจิ่งหื้อเอาเขาทังสองมาขะยั้นถามดู ผาสีผู้นั้นบอกว่า พระญาใต้จ้างหื้อข้ามาฝังยาตายว่าอั้น บ่เท่าแต่นั้น พระญาใต้ยังจ้างชีมล่านพุกามตน ๑ ชื่อว่ามังหลุงหลว้างพุ่นพันคำ หื้อมากะทำอุบายม้างไม้สรีเมือง

---

[1] ต้นฉบับทั้งสองระบุชื่อในจุดนี้ว่า *ร้อย*

[2] ฉบับวัดพระหลวงว่า *หนังสือตกหาย*

เชียงใหม่เสีย ว่าฉันนี้ จิ่งแสงใช้แขกมาดูอาการอันนั้น ผิว่าชีมล่านมล้างไม้สรีเมืองเสีย บ่ได้ หื้อเอาค่าค่าจ้างพันนั้นคืน ว่าฉันนี้

เมื่อนั้น เจ้าพระญาติโลกราชะจิ่งหื้อเอาชาวใต้ผู้นั้นไพต่อชีมล่านตนนั้น มันค็ขานว่า มี บ่เถียงได้สักคำ ค็หื้อตีชีม่านตนนั้นก่อน หั้นแล วันลุนนั้นค็หื้อแขกใต้มาคัลถวายราชบัณณาการ ไขราชสาร แล้วค็หื้อตั้งเข้าแก่แขกทังหลายยามซะลุ้มค่ำ ผู้อุปปทุตบังเกิดโลภจิตต์ ลักเอาขันคำใส่ถง แล้วแขกทังหลายค็กราบไหว้เจ้าพระญาติโลกราชะ แล้วติ้วถงออกหนีเมือ

เมื่อนั้น ยังมีพราหมณ์ลังกาผู้ ๑ ช่างแกงกิน มันมาจัดแจงแก่พ่อครัวหื้อเขาตั้งเข้า พราหมณ์ผู้นั้นหันอุปปทุตลักเอาขันคำใส่ถง มันจิ่งหื้อพวกดาบกับจ่าแสออกไพติดตามเอาขันคำกับอุปปทุตได้ แล้วค็เอาตัวอุปปทุตมาสำแดงแก่เจ้าพระญาติโลก เจ้าพระญาติโลกจิ่งหื้อล่ามแขกกับห้าสิบจ่าหล้า เอาผู้ลักขันคำไพสำแดงแก่ราชทุตา มันค็ขานว่าข้าบังเกิดโลภะ ค็ได้ลักแท้แล ว่าอั้น เจ้าพระญาติโลกค็ส่งแขกใต้เมือตามบัวราณนั้น หั้นแล ส่วนชีมล่านตนนั้นกับผาสีผู้นั้น ค็หื้อตี กัง แล้วหื้อเอาไพทอดตกน้ำเสียยังแก่งพอก วันนั้นแล

ส่วนอุปปทุตผู้ลักขันคำนั้น หมื่นด้ำพร้าอ้ายหื้อเอาไพส่งแก่พันแจม *ไพข้าเสียหั้นแล* [1] คันแขกเมืองไพเถิงแดนที่ หมื่นด้ำพร้าอ้ายไหว้เจ้าพระญาติโลกราชะหื้ออาณัตแก่หานเด็กชายคุมคนไพ ๒๐๐ คนไพนั่งถ้าที่แขกจักไพ คันแขกไพเถิงที่นั้น หานเด็กชายออกครุบข้าแขกหมู่นั้นตายนับเสี้ยง บ่หลอสักคนหั้นแล

แล้วเจ้าพระญาติโลกราชะหื้อขุดปะตูทัง ๖ ค็ได้ไหยาออก ๖ ไห ซ้ำขุดท่ากลางเวียงได้ออกไห ๑ เปน ๗ ไห แล้วค็หื้อเอาไพเผาเสียยังหัวขัวชิบคำแล้วหื้อกวาดฝุ่นตกน้ำแม่โทรเสีย วันนั้นแล

ตำนานเมืองเชียงใหม่กับเมืองใต้เปนมิตรกันบ่เปนทัพหหะหมั้นแก่นสักคาบแล

ทีนี้จักจาด้วยพระญาติโลกเอารีพลไพเมือง *เยี้ยว* [2] ฉันนี้ ในปลีเต่าสะง้า สกราชได้ ๘๒๔ ตัว คำลอดผู้กินเมืองตุกตุ คำเผือกผู้กินเมืองเชียงทองหื้อมาไหว้เจ้าพระญาติโลกราชะ ขอหื้อไพเอาเมืองนาย พระเปนเจ้าหื้อพ่อท้าวยอดเชียงรายผู้เปนหลาน คือว่าลูกพ่อท้าวบุญเรืองนั้นกับหมื่นบุญตีนเชียงกับขุนต่างเมือง เอาพลเสิก็ไพตกเสิก็เมืองนาย ไพเถิงที่ ๑ ชื่อว่าดอยมล้าเท้า เถ้าเมืองนายหื้อเยี้ยวไพตั้งทับอยู่ตีนดอยมล้าเท้ากล้านั้น เจ้าพ่อท้าวยอดเชียงรายวกได้ เยี้ยวพ่ายหนีไพเมืองนาย

พระเปนเจ้าติโลกราชะค็รีบยกไพทันหลาน พระเปนเจ้าจิ่งยอเสิก็เข้าไพเมืองนาย ได้เจ้าเมืองนายชื่อเงินป่องฟ้า*ลับลอบ* [3] หนีไพลี้ยังเมืองหนองบอน พระเปนเจ้าไพตั้งทับอยู่ยังกลางกลาดเมืองนายพายเหนือ พระเปนเจ้าติโลกค็หื้อหาเจ้าเมืองตุกตุ กับเจ้าเมือง

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ ฉบับหลักเป็น *เสียหั้นแล*

[2] ทั้งสองฉบับใช้ *เยี้ยว* ในตอนต้นเรื่อง แต่ในช่วงปลายใช้ *เงี้ยว* ดังนั้นจึงใช้ทั้งสองรูปตามต้นฉบับ

[3] น่าจะมาจากคำยืมว่า*ลักลอบ*

เชียงทองเข้ามาเฝ้าคัล เจ้าเมืองตุกตุกับเจ้าเมืองเชียงทองคึเข้ามาไหว้ พระเปนเจ้ากล่าวคำยินดีมากนัก พระเปนเจ้าคึหื้อเจ้าฟ้าหัวเมืองทังหลายมานั่งพร้อมด้วยลำดับ เปน ต้นว่าเจ้าเมืองตุกตุ เจ้าเมืองเชียงทอง กับขุนเมืองทังหลายหื้อนั่งลุ่ม หื้อโอวาทคำสอนแก่เจ้าเมืองแลขุนเมืองเยี้ยวทังหลาย แล้วพระเปนเจ้าคึซ้ำยกพลเสิกไพเมืองหนองบอนทวยเอาเจ้าเมืองนาย เมื่อนั้น เจ้าเมืองนายกลัวแต่อานุภาพคือออกมาไหว้พระเปนเจ้า หั้นแล พระเปนเจ้าคึเอาเจ้าเมืองนายมาหื้อกินเมืองนาย เจ้าเมืองตุกตุคึหื้อกินเมืองตุกตุ เจ้าเมืองเชียงทองคึหื้อกินเมืองเชียงทองดั่งเกล่า พระเปนเจ้าหื้อไว้ล้าแบ่งแลเมืองแล ๒ เหล้มกล้องแลเมืองแล ๒๐๐ เหล้ม พระเปนเจ้าคืนมานอนปางช้าง มานอนบ้านโทก มานอนน้ำร้า มานอนเชียงทอง มานอนด้วยลำดับรอดเชียงใหม่ แล

พระเปนเจ้าไพเมืองเยี้ยวปางนั้น ได้เยี้ยวพุ่น ๑๑เมือง เมืองสู่ ๑ เมืองลายข้า ๑ เมืองจืด ๑ เมืองจาง ๑ เมืองกิง ๑ เมืองลอกจอก ๑ เมืองจำคา ๑ เมืองพุย ๑ เมืองยองหุย ๑ เมืองหนองบอน ๑ เมืองสี่พ้อ ๑ เข้ากันเปน ๑๑ เมืองแล เจ้าพระญาติโลกราชะได้เยี้ยวมาเปนข้อยปางนั้นทังยิงทังชายพุ่น ๑๒๓๒๘ คน เจ้าพระญาติโลกราชะหื้อเอาเยี้ยวทังหลายฝูงได้มาเปนข้อยนั้นแจกไว้ยังพันนาทะกาน พร่องอยู่เก้าช่อง พร่องอยู่เมืองพล้าว พร่องหื้อเปนคาง สืบต่อมาต่อเท้าบัดนี้แล

ในปลีกดยี สกราช ๘๓๒ ตัว พระเปนเจ้ากับแม่ท้าวหอมุกไพเมืองปันเมืองนายเล่าเจ้าเมืองนายชื่อว่าเงินปล่องฟ้าหื้อลูกมันมาไหว้พระเปนเจ้าแลถวายปัณณาการ หมื่นบุญ-เรืองผู้กินเมืองเชียงรายได้ไพตายเสียยังเมืองเยี้ยวปางนั้นแล

เถิงปลีลูนนั้น ปลีร้วงเหม้าแม่ท้าวหอมุกตาย ปลีเต่าสี ก่าได้ อยู่ ปลีกาบสะง้า สกราช ๘๓๖ ตัว หมื่นดังผู้กิน *เชียงชื่น* [1] ตาย เอาหมื่นแคว่นผู้กินแช่ห่มไพกินเชียงชื่นแทน เอาหมื่นกองผู้กินเชียงเลือไพกินนคอร ปลีนั้น พระญาหลวงสุกโขทัยเอาพลเสิกมาปล่นเอาเมืองเชียงชื่น ได้ข้าหมื่นแคว่นผู้กินเมืองเชียงชื่นตาย ลวดได้เชียงชื่นคืนดั่งเกล่า ยามนั้น หมื่นผู้กินเมืองนคอรไพรั้งเชียงชื่นออกหนีได้ พันไพ

ในปลีสกราช ๘๓๗ ตัว ปลีดับเม็ด รวายสัน เมิงเร้า เปิกเส็ด ๔ ปลีนี้ *หมื่นด้ำ-พร้าโคต* [2] สร้างมหาเจติยะหลวงกลางเวียง

เถิงปลีกัดได้ สกราชได้ ๘๔๑ ตัว เดือน ๘ พระเปนเจ้าติโลกราชะเสด็จยาตราไพ *พระรอมปราง* [3] ได้ ๒๗ วัน คืนมาเวียง ในปลีเดียวนั้นเดือน ๔ ออก เอาพลเสิกยกไพว่าจักไพหล่มเมืองเยี้ยวเสีย ไพเถิงเมืองหาง แกวมาตกเสิกเมืองชวา ชวารบแกว แกวข้ามที่เมืองชวาจักมาเถิงสีมาแดนเมืองที่น่าน ท้าวขาก่านผู้กินเมืองน่านเอาพลเสิกไพพุ่น ๔ หมื่นต้อนรบแกว แพ้ ได้ข้าแกวตายมากนัก ตัดเอาหัวมาถวายแก่เจ้าพระญาติโลกราชะ แกวเคียด บ่ถอย

---

[1] ฉบับสำนักนายกฯ ว่า *เมืองเชียงชื่น* เพราะมี ชืน คือตะกั่วเป็นปริมาณมาก

[2] โปรดดูเพิ่มที่หน้า ๕๕

[3] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่ พงศาวดารโยนก ว่า ไปนมัสการพระธาตุลำปาง

เจ้าพระญาติโลกจาเซิ่งขุนทังหลายว่า แกวหากเข้ามาสีมาเมืองเรา เราจักกะทำฉันใดดีชา สิงเมืองขุนเมืองทังหลายพร้อมกันไหว้พระเปนเจ้า พร่องว่าจักเอาเชือกหนังผูกกับหางช้าง แล้วเอาท่อนค้อนยาววาผูกกับเชือกหนังแล้วหื้อปล่อยช้างแล่นเข้าไพเกลาหมู่แกว ช้างแล่น ค้อนอันนั้นหากจักกวัดแกว่งถูกหัวแกวตาย หมู่แกวหากจักฟุ้งชะแล ว่าอั้น พร่องว่าจักเอาเชือกหนังผูกกับอกช้าง แล้วหื้อปล่อยช้างสองตัว หื้อเชือกหนังรุดหัวเขา แล้วช้างหากจักไพเกลาย่ำยีแกวตาย ว่าอั้น ยามนั้นยังมีผู้ ๑ เปนพวกหน้าไม้ชื่อว่าหมื่นทุมรู้แต่งหน้าไม้ขายาว ๓ วา ปืนไหย่ก้ำปลาย *หมื่นทุมผู้นั้นไหว้*[1] พระเปนเจ้าหื้อช่างผู้นั้นมาแปลงหน้าไม้ บ่ทันแล้ว เมื่อนั้น หรือขุนหลวงพี่น้องไหว้พระเปนเจ้าว่า แกวบ่ถอยฉันนี้ ตูข้ากับแกวทังหลายรู้ภาสาก้นนา เผือข้าพี่น้องหากจักไพจ่าแกวถอยหนีได้ด้วยอานุภาวะพระเปนเจ้า เปนรือชา ว่าอั้น เจ้าพระญาติโลกว่า คันอั้น ดีแล จุ่งหื้อขาพี่น้องไพจาแกวตามภาสาเขาเทิอะ ว่าอั้น จิ่งหื้อรางวัลแก่หรือขุนหลวงพี่น้องพุ่นพันเงิน แล้วหื้อหรือพี่น้องขี่เรือไพจาแกวด้วยอุบาย ว่าฉันนี้[2] ท้าวพระญาฝูงอยู่ทิสสะหนวันตกเอาริพลมาช่วยท้าวล้านนามากนัก จักหื้อท้าวขาก่านเปนหัวหน้า มาเอาหมู่แกวเราหื้อตายนับเสี้ยงบ่หื้อหลอสักคน ว่าฉันนี้ บัดนี้ ยังผังแต่งมามากคามนัก อัน ๑ เจ้าพลสู คือเจ้าบัวสามคึตายแล้ว เผือรักสูแส้งมาบอกดาย สุบ่ถอย บ่ดีชะแล ว่าอั้น แกวได้ยินคำอันนั้นกลัวตายมากนัก จิ่งถอยหนีคืนหั้นแล แล้วพระเปนเจ้าคึเอาริพลคืนมาเชียงใหม่ คันรอดแล้วจิ่งหื้อย้ายท้าวขาก่านไพกินเชียงราย หื้อหมื่นขาทับไพกินเมืองน่านแทน วันนั้นแล

แล้วเจ้าพระญาติโลกราชะร่ำเพิงว่า ควรคูหื้อเอาแกวอันได้มาเปนข้อยนี้ไพถวายแก่เจ้าลุ่มฟ้าแล ว่าอั้น จิ่งแต่งหื้อเอาข้อยไพถวายแก่เจ้าลุ่มฟ้า ไหว้เจ้าลุ่มฟ้าว่า แกวเอาพลเสิกึไพตกเมืองล้านช้างพุ่น ๒ แสน รบชวาแพ้ แล้วข้ามเมืองล้านช้างมาตกสีมาแดนเมืองน่านลูกพันนา เจ้าท้าวล้านนาจิ่งหื้อท้าวขาก่านผู้กินเมืองน่าน มีริพล ๔ หมื่นออกตั้งเอาพลแกวตายมากนัก ท้าวขาก่านหื้อตัดเอาหัวมาถวายแก่ท้าวเจ้าล้านนา คึมากนัก ได้มาเปนข้อยคึมากนัก เจ้าท้าวล้านนาจิ่งหื้อตูข้าเอามาถวายแก่เจ้าลุ่มฟ้าตนเปนไหย่ดาย ว่าอั้น เจ้าลุ่มฟ้าว่า คูบ่ฟังแล ว่าอั้น เจ้าฝ่ายฟ้าเมืองแสไหว้เจ้าลุ่มฟ้าว่า คำทังมวลแม่นมีคึดี บ่มีคึดี คึเท่าดีถามข้อยฝูงนี้ดูเทิอะ เจ้าลุ่มฟ้าคึ*หื้อถามต่อปากข้อยดูแท้*[3] ข้อยว่า พระญาแกวตูข้าแต่งพลเสิกึหื้อไพหล่มเมืองล้านช้างพุ่น ๓ ล้าน แต่งเจ้าบัวสามทือพลเสิกึไพตกเมืองล้านช้างส่วนเจ้าบัวสามกับท้าวขาก่านได้ข้าตายพลแกว ๓ ล้านนั้น ท้าวขาก่านได้ข้าตายมากนัก เท่ายังหลอเมือบ่พอล้าน ๑ ได้ชะแล ว่าอั้น อัน ๑ ได้ตูข้าเปนข้อยคึมากนัก คึจิ่งเอาตูข้ามาถวายแก่เจ้าลุ่มฟ้าฉันนี้แล ว่าอั้น

เจ้าลุ่มฟ้าจิ่งตบต้นแขนร้องว่า เวีย เวีย ชาวเราเหิย แต่ใต้ลุ่มฟ้าเหนือดิน คูคึว่าคูเปนผู้ชายผู้เดียวมีเตชอานุภาวะปราบเมืองทังมวลดาย บัดนี้ เจ้าท้าวล้านนาพ้อยยังเปนผู้ชาย มีเตชอานุภาวะแก้วหานเปนผู้ถ้วนสองกับคู ฉันนี้ อัน ๑ เจ้าท้าวล้านนามีประหญาคึมากนัก แม่นตนมีริพลคนเสิกึมากนักเท่าใดคึดี แส้งอุบายสำแดงว่ามีน้อย บ่หื้อปรากฏแจ้ง เผือจัดแท้พ้อยได้พลเสิกึมาก มีข้าแก้วคนหานคึมากนัก อันกล่าวน้อยพ้อยมีมากหากเปนกิจจะผู้มีประหญากล่าวแท้แล ว่าอั้น จิ่งหื้ออาชญาไว้ว่า แต่นี้เมือหน้า อย่าหื้อตน

---

[1] น่าจะเป็น *หมื่นทุมผู้นั้นไหว้พระเปนเจ้า*

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *วันนี้*

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *หื้อถามปากข้อยดูแท้*

ใช้เจ้าท้าวล้านนานั่งเพียงเจ้าพลแสน หื้อนั่งเพียงเจ้าพลล้าน เจ้าท้าวล้านนาเปนผู้หนักผู้ใหญ่ อย่าหื้อนั่งเพียงคนใช้ท้าวพระญาต่างประเทสนั้น ว่าอั้น แล้วหื้ออาชญาแต้มลายเจี้ยไว้ยังหอเจี้ยคำเหลืองว่า แต่นี้ไพเมื่อหน้า พายวันตกนกนอน ไว้เจ้าท้าวล้านนาเปนหนักเปนใหญ่ หื้อปล่าวเตือน ท้าวพระญาฝูงอยู่วันตกนกนอน หื้อฟังคำเจ้าท้าวล้านนาชู่บ้านชู่เมืองเทิอะ ว่าอั้น พายวันออกหมอกขาว ไว้คูจักเปนใหญ่ จักปล่าวเตือนเขา ว่าอั้น แล้วเจ้าลุ่มฟ้าจิ่งใช้หร้อผู้ใหย่ ๒ คน*เอาลายจุ้มลายเจี้ย*[1] มาเบิกบายสรียังเจ้าพระญาติโลกราชะหื้อเปนใหญ่ แม่นว่าเสี้ยนหนามสัตรูพายเจ้าลุ่มฟ้าหากบังเกิดมี หื้อเจ้าท้าวล้านนาปล่าวแต่งท้าวพระญาทังหลายเอาพลเสิกไพร้างับเสีย ว่าฉันนี้ หร้อผู้ใหย่ทัง ๒ คีเอาลายจุ้มลายเจี้ยมาเปนแขกแก้วรอดเมืองเชียงใหม่

เถิงวันดี เจ้าพระญาติโลกราชะคีหื้อแขกหร้อมาคัล หร้อผู้ใหย่ทังสองจักนั่งตั้งงกคัลเจ้าพระญาติโลกราชะ เปนดั่งหร้อผู้ใหย่ได้ไพแขกแล้วนั่งตั้งงกคัลท้าวพระญาฝูงอื่นนั้นเจ้าพระญาติโลกจิ่งหื้อล่ามแขกไพว่าแก่หร้อผู้ใหย่ทัง ๒ ว่า มาแขกปางนี้ เปนหนักเปนใหย่กว่าชู่ปาง เหตุว่าเจ้าลุ่มฟ้าหื้อหร้อผู้ใหย่ทัง ๒ เอาลายจุ้มลายเจี้ยมาเบิกบายสรีคูหื้อเปนท้าวหนักพระญาใหย่ พายวันตกนกนอนไว้คูเปนใหย่ หื้อคูปล่าวท้าวพระญาทังหลายพายวันออกหมอกขาวไว้เจ้าลุ่มฟ้าปล่าวเตือนเขา เจ้าลุ่มฟ้าหื้อคูเปนใหย่เทียมเจ้าลุ่มฟ้าว่าฉันนี้ดีหลีดาย อัน ๑ คูแต่งคนใช้คูไพคัลเจ้าลุ่มฟ้า ท่านคียังหื้อคนใช้คูนั่งเพียงเจ้าพลล้านดาย ดั่งคูไพพร้อมเจ้าลุ่มฟ้ายังเมืองวิเทหะนั้น จักหื้อคูนั่งเพียงใดชา หื้อหร้อทัง ๒ รำเพิงดูก่อน จักหื้อเขือทังสองนั่งเพียงคูแท้ คูพ้อยจักปล่าวเตือนท้าวพระญาทังหลายอันอยู่พายวันตกนกนอนดั่งรือได้ หร้อผู้ใหย่ทัง ๒ หากเอาอาชญาเจ้าลุ่มฟ้ามาเบิกบายสรีคูหื้อเปนท้าวหนักพระญาใหย่ แล้วหร้อทัง ๒ พ้อยจักลืดมล้างอาชญาเจ้าลุ่มฟ้าเสียชะรือว่าอั้น

หร้อผู้ใหย่ได้ยินคำเจ้าพระญาติโลกราชะกล่าวคำอันหนักอันใหย่ ยินจักนั่งเพียงเจ้าพระญาติโลกราชะบ่ได้ เท่าหงายหน้าเมือบนแล้วกล่าวตามภาสาหร้อสีลำ จิ่งปล่านคำอันหร้อผู้ใหย่กล่าวนั้นว่า เจ้าท้าวล้านนารู้หลวักนัก เท่าเว้นไว้แต่เจ้าลุ่มฟ้าตนเดียวท้าวพระญาต่างประเทสบ่อาจจักแทกเทียมได้สักตนแล ว่าอั้น หร้อผู้ใหย่ทัง ๒ จิ่งลงคำว่าเจ้าท้าวล้านนาจักแต่งที่นั่งเผือข้าเพียงใดคีตามเทิอะ ว่าอั้น เจ้าพระญาติโลกราชะหื้อเอาชะลีคุมสูงคืบปลาย ๔ นิ้ว มาหื้อผู้ใหย่ทัง ๒ นั่งยังข่วงคัลพระญาติโลกราชะเจ้าหั้นแล อยู่เดือนปลาย ๑๕ วัน หร้อผู้ใหย่ทัง ๒ คีอำลาเจ้าพระญาติโลกราชะเมือ หั้นแล

อยู่บ่นานเท่าใด เจ้าลุ่มฟ้าคีคึดเถิงท้าวขาก่าน ลือว่าแก้วหาน จักใคร่หันรูปกายท้าวขาก่าน ว่าฉันนี้ จิ่งหื้อหร้อผู้ฉลาดมาแต้มเอารูปท้าวขาก่านด้วยอิริยาบถทัง ๔ เมือไว้ยังหอเจี้ยคำเหลือง สืบมาต่อเท้าบัดนี้แล

ถัดนั้นอยู่บ่นานเท่าใด เจ้าลุ่มฟ้าใช้หร้อผู้ใหย่ ๒ คนมาถามเอาเส้นกุ้งของคัล เจ้าพระญาติโลกราชะบ่หื้อ กล่าวว่า แต่ก่อนเจ้าลุ่มฟ้าหากหื้ออนุญาตแต่งลายจุ้มลายเจี้ยมาไว้แก่คูว่า ทิสสะวันตกนกนอน ไว้หื้อคูปล่าวเตือน แม่นข้าเสิกีสัตรูกับเจ้าลุ่มฟ้าหากมี หื้อคูเอาริพลข้าแก้วคนหานแห่งคูไพร้างับเสีย ว่าฉันนี้ เส้นกุ้งของคัลเจ้าลุ่มฟ้ามีเท่าใด คูจัก

[1] ใช้ตามฉบับวัดพระหลวง ฉบับหลักว่า *เอาลายจุ้มลายเจี้ยมาเปนแขกแก้วรอดเมืองเชียงใหม่*

เอาเลี้ยงนายช้างนายมล้าข้าแก้วฅนหานแห่งคุ ชุมไพอาสาแก่เจ้าลุ่มฟ้าแล ผิเจ้าลุ่มฟ้าขันเอาเส้นกุ้งของคัลแท้ คูคึจักหื้อแล เท่าว่าเสี้ยนหนามสัตรูเจ้าลุ่มฟ้าหากมี คูคึบ่หื้อไพร้างับแล้ว หรือผู้ใหย่ทัง ๒ สองเยียะเมือบอกแก่เจ้าลุ่มฟ้าดูก่อนเทิอะว่าอั้น หรือผู้ใหย่ทัง ๒ คึเมือไหว้เจ้าลุ่มฟ้าบอกอาการทังมวลตามดั่งเจ้าพระญาติโลกราชะหากสั่งชู่ประการ เจ้าลุ่มฟ้าจิ่งว่า ในใต้ฟ้าหน้าแผ่นดิน หาผู้จักแก้วหานเสิก็เสมิอดั่งเจ้าท้าวล้านนาบ่มีสักฅนแล ผู้ใดอย่าดูหมิ่นดูแควนว่าท้าวล้านนาบ้านน้อยเมืองน้อย อย่าใส่ใจว่าอั้น เมืองล้านนามีเท่าใดคึคูไว้แก่ท้าวล้านนา หื้อเลี้ยงข้าแก้วข้าหานไว้อาสาแก่เราเทิอะ ว่าอั้น เจ้าพระญาติโลกร้าเพิงว่า เจ้าลุ่มฟ้าบ่เอาเส้นกุ้งของคัลแห่งคูฉันนี้ ควรแต่งราชปัณณาการไพถวายแก่เจ้าลุ่มฟ้าแลว่าอั้น จิ่งหื้อแต่งราชปัณณาการ ๔ เยื่อง *คืองาช้าง ๙ ลำ ผ้าหม้าน ๙ ผืน ผ้าไท ๙ ผืน นอ ๙ ยอด หั้นแล* [1]

ในปลีกดใจ้ สกราช ๘๔๒ ตัว เมืองเชียงใหม่วุฑฒิจำเริญด้วยเข้าของสมบัติชื่นบานสุขกระเสมนัก เจ้าพระญาติโลกราชะหื้อหมื่นด้ำพร้าโคตรังจัดเอาเชาเมืองพิง แลเชาต่างเมือง ได้ตาคำ ตาเงิน ตาเบี้ย ส่วยไรมาเข้าราชชโกฏมากนัก

เถิงปลีร้วงเป้า สกราช ๘๔๓ ตัว ฉลองมหาเจติยะหลวงกลางเวียงเชียงใหม่ ปลีเต่ายี หมื่นด้ำพร้าโคตวาย เอาไพไว้เสียยวมใต้ ปลีก่าเหม้า เดือน๗ แรม ๒ ค่ำ หมื่นจ่าไต่คำวาย ในปลีเดียวนั้นเดือนเจียง หมื่นตีนเชียง ขุนหลวงวาย ปลีกาบสี ฌุ่สบาย ปลีดับใส้ เจ้าพระญาติโลกหื้อสิงเมืองหมื่นหลวงตีนเชียง ๑ หมื่นด้ำพร้าอ้าย ๑ หมื่นจ่าคำน้อย ๑ ใส่เครื่องมหาเจติยะหลวงด้านเหนือ

ในปลีเดียวนั้น ข่าลัวะเอาพลเสิกึมารบเอาเมืองยอง พระเปนเจ้าหื้อหมื่นจ่าคำน้อยไพไล่ ข่าลัวะหนีไพฌุ่เชียงรุ่ง หมื่นจ่าคำน้อยไพปล่นเอาเมืองเชียงรุ่งบ่ได้ พระเปนเจ้าหื้อหมื่นด้ำพร้าอ้ายไพช่วย ข่าลัวะปล่อยช้างน้ำมันออกมาเกลาหมู่*หมื่นด้ำพร้าอ้าย*[2] หมื่นด้ำพร้าอ้ายหื้อรุ่มกล้องยิงช้างตัวนั้นตาย หมื่นด้ำพร้าอ้ายเข้าปล่นเอาเมืองเชียงรุ่งได้ แล้วคืนลงมาในปลีเดียวนี้

ปลีดับใส้นั้น พระญายัสสราชะใช้มาสืบไมตรี ราชทูต ๑ อุปปทูต ๑ มาแขก เจ้าพระญาติโลกราชะบ่หื้อคัล ฌุ่ ๑๓ วันแขกลาเมือ หมื่นด้ำพร้าอ้ายอาณัตหื้อลูกบ่าวแห่งตนไพนั่งถ้าที่ท่าเรือ ครุบข้าแขกตายเสี้ยงหั้นแล พระเปนเจ้าซ้ำหื้อ *พันหลวงตุมา*[3] หลานหมื่นด้ำพร้าอ้ายไพเลียบ *ด่านเตริน*[4] เขาไพขึ้นเอาลาน ชาวใต้มาเลียบด่านพบชาวเราอันขึ้นลาน ลวดรบกันที่นั้น พระเปนเจ้าซ้ำหื้อหมื่นอ้ายนคอรลงไพช่วย *พันหลวงตุมา*[5] รบชาวใต้ยังเมืองเตริน ชาวใต้จิ่งหักหนีไพ หั้นแล

---

[1] ฉบับวัดพระหลวง ว่า *คืองาช้าง ๔ ล้ำ ผ้าหม้าน ๔ ผืน ผ้าไท ๔ ผืน นอ ๔ ยอด* หั้นแล

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๙๙

[3], [5] ฉบับ จศ.๑๒๙๙ เป็น พันพวงตุมา

[4] น่าจะหมายถึงเมืองเถิน เพราะอาจอ่าน *เถิน* หรือ *ถะเหลิน* ก็ได้

ปลีรวายสะง้า สกราช ๘๔๘ ตัว ขาวไต้เอาพลเสิกมา*เมืองกืบมาเมืองหริน*[1]ลูกพันนาเมืองน่าน ขาวไต้ได้ข้าหมื่นกืบหมื่นหรินตาย พระเปนเจ้าติโลกราชะเสด็จยาตราไพเถิงแม่ทรา ขุนเมืองน่านหื้อหมื่นหนังสือมาไหว้พระเปนเจ้าว่า เสิกถอยแล้ว พระเปนเจ้าลวดคืนมาเมืองเชียงใหม่ในปลีรวายสะง้านั้น

คันพระเปนเจ้ามารอดแล้ว จิ่งหื้อขุนไหรั้งนคอร ๖ คน หมื่นค้ำพร้าอ้าย ๑ หมื่นจ่าคำน้อย ๑ หมื่นเจ็ดช้างผู้กินเมืองเชียงแสน ๑ หมื่นมะละผู้กินเมืองเชียงราย ๑ หมื่นมหินทะผู้กินเมืองฝาง ๑ หมื่นหล้าว ๑ เขาพร้อมกันตั้งอยู่สบคุย ตั้งหมื่นเชียงราย ๑ หมื่นหล้าว ๑ หมื่น*เชียงเลือ* ๑[2] หมื่นจ่าคำน้อย ๑ เขาพร้อมกันบ่ซื่อ เขาจากันว่า จักค้ำหมื่นเวียงคินเปนพระญา เขาอุบายดุใจ หมื่นค้ำพร้าอ้ายบ่พร้อม จักปองข้าหมื่นค้ำพร้าอ้ายเสีย หมื่นบองลูกเขยหมื่นหล้าวรู้คำแจ้ง จิ่งหื้อหับปะตูเวียง เอาช้างค้ำปะตูไว้ซู่ปะตุ หมื่นจ่าคำน้อยรู้ติง แว่หนีไพเพิ่งมหาเถรเจ้าหนป่าแดง พระเปนเจ้าลวด*หื้อเอาเขาไพ*[3] พร้อมกันยังป่าแดง หื้อนักปราชญ์ไพ ๕ คน พันล่ามแชกลับปะ ๑ พันเชิงอุปบลี ๑ หมื่นสุมังคละ ๑ พันจ่าแก้ว ๑ พันทิดน้อย ๑ ไพไต่คำเขาดู พิจจรณารู้ว่าแจ้งว่ามีโทษแท้ พระเปนเจ้าหื้อพันล่ามแชกเอาหมื่นมะละเชียงราย*ไพเสีย*[4] หื้อพันล่ามแชกกินเชียงรายแทน หื้อล่ามบุญเอาหมื่นหล้าว *ไพเสีย*[5] หื้อล่ามบุญกินเมืองพล้าวแทน หื้อล่ามคำน้อยเอาหมื่นเชียงเลือไพ*เสีย*[6] หื้อล่ามคำน้อยกินเชียงเลือแทน หมื่นจ่าคำน้อยโทษแวนเบา ไพเพิ่ง มหาญาณเถรเจ้าป่าแดง เถรเจ้าขอ ลวดบ่ข้าเสียแล

เถิงปลีเมิงเม็ด สกราช ๘๔๙ ตัว เดือน ๙ ออก ๓ ค่ำ *วันอาทิตย์*[7] ยามแตรรุ่ง เจ้าพระญาติโลกราชะสุรคุตแล เจ้าพระญาติโลกราชะ *กินเมืองได้*[8] ๔๔ ปลี อายุเจ้าได้ ๗๘ แล นับแต่เจ้าพระญามังรายมาเถิงเจ้าพระญาติโลกราชะได้ ๑๐ ชั่วราชวงส์แล

ส่วนเจ้าพระญาติโลกมีลูกชาย ๑ ชื่อพ่อท้าวสรีบุญเรือง พระญาตนพ่อหื้อกินเมืองเชียงราย กะทำผิดอาชญาพ่อตน เอาไพไว้เมืองน้อย เจ้าพ่อท้าวบุญเรืองมีลูกชาย ๑ ชื่อพ่อท้าวยอดเชียงราย ราชบุตรตนนี้เกิดปลีรวายใจ้ สกราช ๘๑๘ ตัว อายุ ๓๒ ปลีได้เปนพระญาแทนเจ้าพระญาติโลกราชะปู่ตน ในปลีเมิงเส็ด สกราช ๘๔๙ ตัว เดือน ๘ เพง เมงวันจันทร์ ไทรวายสะง้า เจ้าพระญายอดตั้งแสนจุหื้อเปนเจ้าแสน หื้อกลางเชียงเปนหมื่นสามล้าน เสนาหมื่นจ่าหื้อเปนหมื่นอาจกินนคอร เจ้าพระญายอดมีราชเทวีผู้ ๑ ชื่อว่านางป่งน้อย มีรูปงามนัก เจ้าพระญายอดมีลูกกับนางป่งน้อยชาย ๑ เจ้าราชบุตรเกิดปลีเต่ายี สกราช ๘๔๔ ตัว ชื่อว่าเจ้ารัตนราชบุตรพระญายอดตนห่อบ่รักหลายเท่ารักลูกหรือผู้ ๑ ชื่อเพลาสลัง เอามาเลี้ยงเปนลูกแล้วหื้อไพกินเมืองพล้าวหั้นแล แลอุสสาราชภิเสก

---

[1] ฉบับหลักทั้งสองตรงกัน แต่ฉบับวัดพระหลวงเป็น มากืบเมืองหริน

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๘ ฉบับหลักเป็น หมื่นเสีย ๑

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๘ ฉบับหลักเป็น หื้อเขาไพ

[4], [5], [6] ฉบับ จศ.๑๒๔๙ เป็น ไหร้าเสีย ทุกแห่ง

[7] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น วันราทิต

[8] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น อายุได้

เจ้าพระญายอดเชียงรายวันจันทร์ *ตน เปนกา* [1] แก่นามเมืองลวดบ่วุฑฒิ เจ้าพระญายอดเท่าเอาใจไพตบหรือ เสนาอามาจจ์ไหว้สาว่ารือคึบ่ฟัง บ่ขับตามรีตท้าวคลองพระญา บ่ชอบทัสสธัมม์ เสนาอามาจจ์บ่เพิงใจ จิ่งพร้อมกันเอาพระญายอดไพไว้สียยังเมืองซะมาด แล้วพร้อมกันอุสสาภิเสกเจ้ารัตตนราชบุตร อายุได้ ๑๔ ปลีเปนพระญาในปลีดับเหม้าสกราช ๘๕๗ ตัว เดือน ๗ เพง เมงวันอาทิตย์ ไทเปิกยี ปรากฏชื่อว่าภูตาธิปติราชะ พระญาแก้วคี่ว่าแล ท้าวยอดเชียงรายตนพ่อเสวิยเมือง ๙ ปลี เอาไพไว้เสียซะมาด เมืองน้อยแล

เจ้าพระญาแก้วภูตาธิปติราชะเจ้าได้เปนพระญาแล้ว เจ้าคึกะทำบุญเปนต้นว่า ส้างปุพพาราม แล้วไพราทธนามหาสังฆราชาปุสสเทวะมาเปนสังฆนายกะรักษาพระเจ้าในอาราม นั้นแล

ในขณะอันเวนอารามหื้อเปนทานนั้น แผ่นดินไหวเปนอัจฉริยะนัก ลวดส้างพระพุทธรูปเงินองค์ ๑ รูปนาไว้ปุพพารามหั้นแล ถัดนั้น เจ้าหื้อส้างสังฆอารามเปนที่ชาวเจ้าหนสวนดอกหนเวียงจอด หื้อแล้วสังฆกัมม์ คือชาวเจ้าลงขนานบวชเปกข์ยังท่าข้ามแม่พิงวันนั้นแล ถัดนั้น เจ้าหื้อส้าง*วัดพระสิงหรามเจ้า* [2] แลวัดมหาเจติยะหลวงคึแล้วบัวรมวณกะทำบุญหื้อทาน ผ่าเพงกุสลบุญบ่ขาดหั้นแล ส่วนเจ้าพระญายอดตนพ่ออายุได้ ๔๐ ปลีได้ไพอยู่ซะมาดเมืองน้อยได้ ๑๐ ปลี อายุ ๕๐ ปลี คีสุรคุตในปลีดับเป้า เจ้าพระญาแก้วเสด็จไพเลิกซากสังสการพ่อตนได้เดือน ๑ เอาไพปลงทีมหาโพธิแล้วส้างโรงอุโปสถกวมเฝ้าที่นั้นหั้นแล

เถิงปลีรวายยี สกราชได้ ๘๖๘ ตัว เถ้าเมืองคำขร่ายฟ้าเอาหมู่มาเปนข้าพระเปนเจ้าทังยิงทังชายมากนัก พระเปนเจ้าหื้อเถ้าเมืองคำขร่ายฟ้าไพกินเมืองแพล่แล้วไพกินเมืองเชริง หั้นแล ปลีเมิงเหม้า สกราช ๘๖๙ ตัว เจ้าพระญาแก้วเอาริพลไพตกเมืองสุกโขทัย จักปล่นเอาเมือง บ่ได้ ถอยคืนมา ชาวใต้มาตัดหางพลยังแม่โชรก หมื่นอาจเจ้าเมืองนคอรได้รบ ชาวใต้ตายที่นั้นมากนัก

อยู่มาเถิง*ปลีเปิกสี* [3] สกราชได้ ๘๗๐ ตัว ชาวใต้ผู้ ๑ ชื่อว่าขะลาโห ทือพลมาตกเมืองแพล่ หมื่นจิตต์ผู้กินเมืองน่านเอาพลไพต้อนรบ พ่ายแก่ชาวใต้ ทุมเครื่องครัวเสียที่นั้นมากนัก เสียหมื่นซ้ายหมื่นขวาน่านกับไพร่ไทที่นั้นมากนัก ปลีกัดไส้ สกราช ๘๗๑ ตัว จ่าบ้านล้องได้เปนขุนหมื่นทือพลไพรบเยี้ยวเมืองปั่น *จักปล่นเอาเมือง* [4] บ่ได้ พ่ายแก่เยี้ยว ปลีกดสะง้า สกราช ๘๗๒ ตัว ชาวใต้ผู้ชื่อขะลาโหพ้อยทือพลเสิกมาตกเมืองแพล่เล่า หมื่นสามล้าน หมื่นด้าพร้าอ้ายออกรบ พ่ายแก่ชาวใต้ ถอยมาตั้งทับอยู่บ่อทอง ชาวใต้ถอยหนีหมื่นคำค้ายผู้กินนคอรไพตามรบ ชนช้างชาวใต้แพ้ ชาวใต้พ่ายหนี ชาวเรากับชาวใต้ตายที่นั้นมากนัก

---

[1] หมายความว่าเป็นกาลกิณีแก่เมือง

[2] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *วัดพระสิงห์เจ้า*

[3] ใช้ตาม ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักและฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *ปลีสี*

[4] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *จักปล่นเอา*

ปลีก่าเร้า สกราช ๘๗๕ ตัว หมื่นพิงยีไพหลอนเอาชาวสุกโขทัย ได้ข้อยมาพุ่น ๔๐ ปลายฅน ปลีกาบเส็ด สกราช ๘๗๖ ตัว เดือน ๘ หมื่นพิงยีกับหมื่นลีไพหลอนเอาชาวสุกโขทัยแลชาวชะเลียงได้ข้อยพุ่นมา ๒๐ ฅน ได้ชาวชะเลียงมาเปนข้อยฅืปลีเดียวนั้น เดือน ๔ พระเปนเจ้าพระญาแก้วเสด็จไพเมืองเชียงแสนลวดเอาชาวเจ้าหนป่าแดงไพลงขนานยังแม่ขรอง ฅนตายออกสุกมากนัก อยู่นาน ๔ เดือนกลับมาเชียงใหม่

ปลีดับได้ สกราช ๘๗๗ ตัว หมื่นพิงยีไพเอาสุกโขทัย บ่ได้ หมื่นมาลากินหัวเคียนเอาพลไพหลอนเอาชาวกำแพงเพ็ก ได้ช้าง ๓ ตัว ได้ข้อยมาพุ่น ๘๐ มาเชียงใหม่ จิ่งเลี้ยงหมื่นมาลากินนคอรในเดือนเจียง หมื่นมาลาทือพลเมืองนคอรไพเอาชาวกำแพงเพ็ก เข้าหลอนเอา บ่ได้ ในขณะนั้น หมื่นพิงยีทือพลเสิกีเข้าไพผู้เอาเมืองสุกโขทัยหื้อได้ บ่ได้บ่ยอม ว่าฉันนี้ หมู่มล้าทังหลายเข้าไพฅวาด คะเชินใส่ชาวใต้ เกลารบกัน เสียขุนมล้าชาวเราไพพร่อง หมู่หลวงพระญาได้ลวดตามมาปางนั้น ลูกพระญาใต้มี ๒ ฅน ผู้ ๑ ชื่อว่าพระอก ผู้ ๑ ชื่อว่าพระอาทิตย์ อามาจจ์มี ๔ ฅน ผู้ ๑ ชื่อว่ายุทธะ ผู้ ๑ ชื่อว่าไสยะ ผู้ ๑ ชื่อว่าเอยยรา ผู้ ๑ ชื่อว่าสหัสสชัยหื้อทือพลเปนหัวหน้ามาพุ่นสามแสน เดือนยี่ออก ๗ ฅ่ำ ชาวใต้ปล่น ทับม่วงค้านได้เสียขุนชาวเราไพ ๖ หัว เปนต้นว่าเจ้าแสนฅำเชียงราย ๑ ล้ำนั้นบ่กดหมายได้

ในเดือนยี่ออก ๑๓ ฅ่ำ ชาวเราข้ามแม่วังไพรบชาวใต้ที่น้ำบ่อแก่งหอย เสียชาวเราพุ่น ๒ หัวช้าง ในขณะนั้นหมื่นดางเต่าฅำได้ชนช้างชาวใต้แพ้ ล่ามหมื่นซ้ายอุดมเต้นจับช้างชาวใต้ ได้มาถวายมากนัก จิ่งเลี้ยงล่ามหมื่นซ้ายอุดมเปนหมื่นเพ็กซ้าย ในวันเดือนยี่เพงเมงวันอังคาร ยามกลองงายจักใกล้สู่แตร ชาวใต้ยอหมู่เข้าปล่นเมืองนคอร ได้ที่ปะตูท่านางก่อน ในขณะนั้นเสียชาวเรา ๓ หัวช้าง หมื่นธัมม์หนองขวางแลชาวเราตายพายในเวียงมากนักแล

ปลีรวายใจ้ สกราช ๘๗๘ ตัว ชาวเชียงใหม่ ชาวต่างเมืองปั้นดินละอิด จักก่อเมกเวียงเชียงใหม่ ในปลีเมืองเป้าสกราช ๘๗๙ ตัวเจ้าพระญาแก้วหื้อหมื่นพิงยีรังก่อเวียงเชียงใหม่ปลีเดียวนั้น เดือน ๑๑ ออก ๗ ฅ่ำเมงวันสุกร์ เถ้าเมืองเชียงทอง พระญากายกับเถ้าเมืองนายเอาไพร่ไทช้างมล้าออกมาเปนข้าพระเปนเจ้าพระญาแก้ว ทังยิงชายใหย่หน้อยมี ๒๓๒๒๐ ฅน เจ้าพระญาแก้วหื้อหมื่นพิงยี ๑ หมื่นดางเต่าฅำ ๑[1] ไพรับเอาฅนครัวเมืองนายมา ได้ช้างมาพุ่น ๓๘ ตัวได้มล้ามา ๒๕๐ ตัว พระเปนเจ้าหื้อเถ้าเมืองเชียงทองกินเมืองฝางชื่อว่าแสนฝางแล *พระญากาย*[2] เยี้ยวอยู่กับแสนฝางจัดทังยิงทังชายพุ่น ๑๒๐๐ ฅน ล้ำนั้นแจกหื้ออยู่พันนาทะกานแลเก้าช่อง เมืองพล้าวหั้นแล ส่วนเถ้าเมืองนาย พระเปนเจ้าเลี้ยงหื้อกินเมืองครอง เลี้ยงหื้อเปนร้อยดาง วันนั้นแล

อยู่ ๓ ปลี เถิงปลีกัดเหม้า สกราช ๘๘๑ ตัว เดือน ๖ เพง ลงขนานหนสวนดอกบ่ทันแล้ว หมื่นดางเต่าฅำเปนเคล้า รั้งชวนเยี้ยวทังหลาย เปนต้นว่าเถ้าเมืองนายผู้กินเมืองครอง หนีเมือเมืองเยี้ยว เจ้าพระญาแก้วหื้อแสนยีกับหมื่นส้อยนคอร ทือพลเสิกีไล่หมื่นดางเต่าฅำเถิงเมืองชะวาด ทะม่าน เจ้าเมืองมหินทะผู้กินเชียงแสนแล่นทัน ได้เกลารบกันเสียเจ้าเมืองเชียงแสนมหินทะตายที่นั้น เอาฅราบมาส่งสการยังวัดป่าแดงเมืองหาง ล้ำนั้น

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น ดางเต่าคำ

[2] ทั้งสองฉบับเป็น พระญากาน

เสียขุนพันหลายคน เจ้าขุนต่างเมืองไล่เยี้ยวไพ ได้ข้าตายพร่อง ล้ำนั้นข้ามคงเมือเมืองเยี้ยว หั้นแล

คันคืนมา เจ้าพระญาแก้วย้ายหมื่นสามล้านคำลอมมาเปนหมื่นหลวงจ่าบ้าน เอาหมื่นส้อยนคอรมาเปนสามล้านแทน

ปลีกดสี สกราช ๘๘๒ ตัว ซ้ำราชภิเสกเจ้าพระญาแก้วยังบ้านมหามังคละ เหล้นมโหสรพยังข่วงหลวง ตั้งหอเดื่อหอชัยทัดหัวกว้านจ่าหลังใต้

ปลีร้วงไส้สกราช ๘๘๓ ตัว ปกหอกลองยังข่วงหลวงกับสนามจิ่มหน้า*หอยอดนคอร*[1]

ปลีเต่าสะง้า ษก[2] ๘๘๔ ตัว พระญาอาทิตย์กินเมืองไต้ใครสืบไมตรี ใช้ราชทูตมาสืบคำเมือง ไพอ่านราชสารไมตรียังวัดหมื่นสาร

ในปลีก่าเม็ด สก ๘๘๕ ตัว พ่อท้าวเชียงคงกับพระญาหรินชิงกันกินเมืองเขมรัฏฐะ พระญาหรินไพเพิ่งฟ้าคำแลบ พ่อท้าวเชียงคงหนีมาเพิ่งเจ้าพระญาแก้ว พระญาเติกผู้อาวค้ำเมืองไว้ถ้า เจ้าพระญาแก้วหื้อหมื่นยี่อ้ายอยู่รักษาเมืองเชียงใหม่ หื้อแสนยี่พิงชัยทือพลเสิก็พุ่นสองหมื่นปลาย นำเอาพ่อท้าวเชียงคงไพจักค้ำหื้อกินเมืองเขมขึ้นไพทางเชียงแสน หมื่นส้อยสามล้านทือพลเสิกพุ่นสองหมื่นปลายไพทางเมืองสาด แสนยี่พิงชัยเข้าไพเถิงเมืองเขม ใช้หื้อเข้าไพว่าแก่พระญาเติกผู้ค้ำเมืองไว้ถ้านั้นออกมาต้อนรับพ่อท้าวเชียงคง พระญาเติกพ้อยแขงอยู่ บ่อ่อน แสนยี่พิงชัยเข้าปล้นเอาเมืองเขม ได้เมืองเปล่า พระญาเติกหนีไพชักพลเสิกฟ้าคำแลบมารบแสนยี่พิงชัยที่เมืองเขม แสนยี่พิงชัยเอาพลเสิกออกมาจากเมืองเขมเถิงดอยมล้าโห่ พลเสิกเยี้ยวกับชาวเขมไล่ทัน เกลารบกัน ชาวเยี้ยวกับชาวเขมตายมากนัก ชาวเราคู่ตาย *เสียขุนช้างชาวเรา*[3] พุ่น ๕ หัวช้าง เจ้านคอรขุนหลวง ๑ หมื่นแก้วเชียงขรอง ๑ หมื่นสรีกินเชริง ๑ หมื่นคำพากินเชียงราย ๑ หมื่นขวาเชียง-ราย ๑ เจ้าเมืองนายคำยอดฟ้า ๑ เจ็บบาดป่วยรามไพนัก แสนยี่พิงชัยเอาพ่อท้าวเชียงคงถอยลงมาอยู่เชียงแสน เจ้าพระญาแก้วเคียด ว่าแสนยี่พิงชัยมีโทษ ๓ ประการ หนีเสิก ๑ ผู้บ่มีโทษพ้อยข้าเสียง่าย ๑ ได้เมืองท่านแล้วพ้อยบรั้งพ่อท้าวเชียงคงกินเมือง บ่เอาริพลรักษาหน้าที่ดารบท่าน พ้อยเข้ามาอยู่เมืองท่าน ๓ เดือนปลาย หื้อข้าเสิกได้กำลัง เสียไพร่ไทมากนัก จิ่งใช้หมื่นอ้าย ๑ พันดาบน้อย ๑ สามช้าง ๑ ไพพร้อมหมื่นส้อยสามล้านเอาแสนยี่พิงชัยกับหมื่นสาดแก้วคางมุมยังวัดมหาพลเชียงแสนออกไพข้าเสีย แล้วเอาท้าวเชียงคงมากินเมืองพล้าว คือในปลีก่าเม็ด สกราช ๘๘๕ ตัวนั้น เมื่อพระญาหรินชิงพระญาเติกกินเมืองเขม คือในปลีเดียวกันนั้น เมื่อลูน หื้อข้าพระญาเติกเสียวันนั้นแล

ปลีกาบสัน สก ๘๘๖ ตัว น้ำค้านน้ำถ้วมเชียงเรือก คนมาเข้ากาดยังข่วงสรีภูมิ คนติกน้ำตายมากนัก

---

[1] ใช้ความตามฉบับวัดพระหลวง ฉบับหลักเป็น *หอยอดนคอร*

[2] นับแต่จุดนี้ไปถึงตอนปลายของยุคที่ ๖ ทั้งสองฉบับใช้ *สก,สกะ,สักกะ,ษก,ศก* แทน *สกราช* ในที่นี้จะใช้ตามต้นฉบับเพื่อให้เห็นร่องรอยความคิดเดิม

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๘ ฉบับหลักเป็น *เสียขุนท้าวช้างชาวเรา*

ปลีดับเร้า สก ๘๘๗ ตัว เดือน ๕ ออก ๑๐ ค่ำ เจ้าพระญาแก้วสุรคุต แต่เจ้าพระญาแก้วเสวิยเมืองปลีดับเหม้า มาเถิงปลีดับเร้าได้ ๓๐ ปลี อายุเจ้าพระญาแก้วได้ ๔๔ ปลี กินชิ้นมล้าตายร่า เบื่อชิ้นมล้า ลวดสุรคุตแล

เสนาอามาจจ์ทังหลายไพเอาเชฏฐราชบุตร ตนเปนน้องพระญาแก้วคือลูกพระญายอดเชียงรายอยู่เมืองน้อยมานั่งแท่นแก้วแทนในปลีดับเร้านั้น เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ท่านเกิดปลี*เมิงใส้*[1]สก ๘๕๙ ตัว อายุได้ ๒๙ ได้เสวิยเมือง เถิงปลีรวายเส็ด สก ๘๘๘ อายุท่านได้ ๓๐ ปลีจิ่งราชภิเสกยังข่วงหลวง ได้ชื่อว่า *พระญาเกส*[2] แล

ปลีเมิงใค้ สก ๘๘๙ ตัว ส้างบ้านหัวเวียงหื้อเปนอารามขึ้นชื่อว่าวัดโลกโมฬี กับหื้อส้างวัดบุญเกียรส้างวิหาร ปลีเปิกใจ้สก ๘๙๐ ตัว ก่อมหาเจติยะแลปกวิหารวัดโลกโมฬี ปลีกัดเป้า อยู่ ปลีกดยี สก ๘๙๒ ตัว ไฟไหม้โรงหลวงหลังเจ้าพระเมืองแก้วหื้อส้างนั้นเสีย ปลีร้วงเหม้า สก ๘๙๓ ตัว เดือน ๖ ไฟไหม้บ้านท่าแพ เสียของคนทังหลายมากนัก เจ้าพระญาเกสแม่ ลูก ย่า หลาน ทานเงินแก่ชาวท่าแพพุ่น ๒ หมื่นเงิน

เถิงปลีเต่าสี สก ๘๙๔ ตัว ปกโรงหางหลังหลวงแทน ปลีก่าใส้ สก ๘๙๕ ตัว เจ้าพระญาเกสเอาแขกใต้ไพไหว้ธาตุละพุน เถิงเดือนยี่ ออก ๘ ค่ำเมงวัน ๕ ไทกาบยี *ยามกองพลาด*[3] หันอุบาทว์ผีพุ่งใต้ในอากาสทั่วทิสสะทังมวล หันอากาสเปนดั่งดาวซิดนั้น เถิงเดือน ๓ ไม้หมากยังเมืองหนองขวางต้นใหย่พอตกปลี รู้ย้ายคลาจากที่ไพทั่วทิสสะทังมวลหนเหนือไพพุ่น ๑๑ วา ปลีกาบสะง้า สก ๘๙๖ ตัว เดือนเจียง มหาเทวีโนชา แม่พระญาเกสสุรคุต ปลีดับเม็ด สก ๘๙๗ ตัว เดือนเจียง เสนาทังหลายเปนต้นว่าหมื่นสามล้านกินนคอร ๑ ลูกหมื่นสามล้านชื่อว่าหมื่นหลวงชั้นนอก ๑ หมื่นยีอ้าย ๑ จักกะทำคดแก่เจ้าพระญาเกสเชฏฐราชะ พระเปนเจ้ารู้ จิ่งหื้อเอาหมื่นส้อยสามล้านไพข้าเสีย วันนั้นแล

เช่นเจ้าตนนี้ หื้อหมื่นมหินท์ไพกินเชียงแสน ปลีเปิกเส็ด สก ๙๐๐ ตัว เสนาอามาจจ์ทังหลายบ่เพิงใจ*พระเมืองเกส*[4] เขาลวดพร้อมกันปลงพระญาเกส เอาไพไว้เสียเมืองน้อยเอาเจ้าพ่อท้าวชายตนเปนลูกขึ้นนั่งแท่นแก้วในปลีเปิกเส็ดนั้น เช่นนี้หื้อ*พระญาสุทัสสนะ*[5] ไพกินเชียงแสน เจ้าพ่อท้าวชายเสวิยเมืองบ่ชอบทสราชธัมม์ เสนาอามาจจ์พร้อมกันข้าพ่อท้าวชายเสียในปลีก่าเหม้า สก ๙๐๕ ตัว ซ้ำไพเอาพระเมืองเกสเชฏฐราชะยังเมืองน้อยคืนมาเสวิยเมืองแถม พระเมืองเกสเชฏฐราชะได้เสวิยเมือง ๒ ที อยู่ได้ ๒ ปลี เถิงปลีดับใส้ สก ๙๐๗ ตัว เจ้าพระญาเกสเชฏฐราชะกะทำบุญ หื้อชาวเจ้าหนป่าแดงลง*อุปสัมปทกัมม์*[6]ยังท่ามหาฐานแล้วเข้ามาทางปะตูหัวเวียงยามพลาดลันค่ำ แสนคราวจ้าหื้อหมื่นเตรินลูกพ่อท้าวเชียงคง ๑ ลูกหมื่นอ้ายพวกช้างหน่อคำ ๑ หมื่นเสิมลูกแสนคราว ๑ หื้อกะทำ

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *ดับใค้*

[2] ฉบับหลักเป็น พระญา*เกด* ฉบับจศ.๑๒๘๘ เป็น พระญา*เกศ*

[3] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *กองครวด* แต่น่าจะเป็น *กลองพาดลัน พาดลันค่ำ* หรือ *พาดค่ำ*

[4] ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *พระเมืองเกสเชฏฐราช*

[5] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *สุทัสสนะ*

[6] ฉบับวัดพระหลวงเป็น *ลงขนาน*

ฆาตวินาสแก่เจ้าพระญาเชฏฐราชะพระเมืองเกสยังหัวข่วงหลวงเบื้องเหนือ แล้วเอาไพส่งสการยังวัดแสนพอกเอากระดูกไพจุไว้ยังวัดโลกโมฬีฝ่ายแจ่งหนเหนือทางนอก หั้นแล

แสนคราวจิ่งหื้อไพราทธนาพระญาเขมรัฏฐราชะมากินเชียงใหม่ คึบ่สู้รับปฏิญาณ พระญาร่ำ*เพิงเปนสองใจ* [1] ลวดนานมา แสนคราวซ้ำใช้พันดางไพราทธนาเถ้าเมืองนายหื้อมากินเชียงใหม่ เถ้าเมืองนายยังบ่ทันมา เจ้าหมื่นสามล้านอ้ายเจ้าเมืองนคอร หมื่นแก้วเจ้าเมืองเชียงราย หมื่นมโนเจ้าเมืองเชียงแสน หมื่นยี่เจ้าเมืองพราน หมื่นหนังสือหลวงเจ้าขุนทังหลายพร้อมกันยังเชียงแสนจิ่งหื้อหมื่นตาแสงพ่อนายไพราทธนาพระญาล้านช้างคึรับปฏิญาณว่าจักมากินเชียงใหม่ ยังบ่ทันมา หมื่นหัวเคียนแสนหวีเอาริพลมา ว่าจักมาเอาแสนคราวเสีย แสนคราวจิ่งปล่าวคนทังหลายอยู่พันนาทังมวลเปนต้นว่าพันนาขานทะกาน เมืองคีย ละพูน ทุ่มตูม ตาแสงแช่ช้างเชียงเลือ พุตา ฝั่งแก่น พันนาทังมวลมาลงทับปันอยู่ปะตูเวียงทัง ๖ ตั้งรบกัน ๓ วัน ๓ คืน เถิงวันถ้วน ๔ หมื่นหัวเคียนแสนหวีถกหนีไพอยู่เวียงละพูน แล้วจิ่งเอาชาวได้ฝูงมาแขกอยู่ยังเชียงเรือพุ่น ๑๑ คน ใช้หื้อเมือบอกแก่พระญาได้หื้อรีบมาเอาเชียงใหม่ คนใช้เมือรอด พระญาได้รู้เหตุอันนั้นแจ้งแล้วคึเอาริพลขึ้นมาบ่เถิงเทื่อ ขณะนั้น เจ้าขุนทังหลายลูกเมืองเชียงแสนมารอดเชียงใหม่ เอาแสนคราว ๑ หมื่นเตรินลูกพ่อท้าวเชียงคง ๑ ลูกหมื่นอ้ายพวกช้างหน่อคำ ๑ หมื่นเสิมลูกแสนคราว ๑ ฝูงอันเขาพร้อมกันข้าเจ้าพระญาเกสเชฏฐราชะนั้นไพข้าเสียนับเสี้ยง แล้วจิ่งพร้อมกันเอามหาเทวีเจ้าจิรปภาเปนพระญา ในปลีดับใส้ สก ๙๐๗ ตัวเดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ เมงวัน ๕ ไทเปิกยี หั้นแล

ยามนั้น พระญาได้ปรมไตรจักรเอาริพลมาเถิงเชียงใหม่ ตั้งทับอยู่ท่งหนองผาแตบ วันออกสวนลาน พระเปนเจ้ามหาจิรปภาเทวีแต่งเจ้าขุนเอาบัณณาการไพถวาย หั้นแล

เดือน ๑๐ แรม ๔ ค่ำ วัน ๗ ไทกดสี มาตั้งทับอยู่เวียงรั้วน่าง แรม ๖ ค่ำ มากะทำกุสลบุญยังกู่เฝ้าเจ้าพระญาเกสเชฏฐราชะยังวัดโลกโมฬี พระญาได้ปรัมมไตรจักรไว้เงินหื้อสร้างกู่เฝ้า ๕๐๐๐ เงิน กับผ้าทรงผืน ๑ กับหื้อรางวัลแก่เจ้าขุนฝูงไพต้อนไพรับชู่คน

เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ พระญาได้สรงเสพยังเจ็ดลิน เดือนแรม ๑๒ ค่ำ วันอาทิตย์ยามกลองรุ่ง พระญาได้เสด็จเมือนอนสบดวง เมือด้วยลำดับตราบเถิงโยธิยาหั้นแล

ปลีเดียวนั้น เดือน ๑๑ ออก ๓ ค่ำ วัน ๗ ไทกาบสะง้า เถ้าเมืองนาย *ฟ้ายองหุย* [2] เอาพลเสิกมาตั้งอยู่พูเพียง

เดือน ๑๑ แรม ๓ ค่ำ เยี้ยวมาปล้นเอาค้ายเชียงโฉม แรม ๔ ค่ำ ยามแตรค่ำแผ่นดินไหวหวั่นร้องครั่งครางมากนัก *ยอดมหาเจติยะหลวงแลเจติยะวัดพระสิงห์* [3] หักพังตก เจติยะหลังอื่นหักตกมากนัก เดือน ๑๑ ดับ เถ้าเมืองนายฟ้ายองหุยเอาริพลมาตั้งอยู่เวียงสวนดอก แต่งพลเสิกมารบพายวัดป่าเชตวัดเชียงค้อม แล้วลวดไพตั้งทับอยู่วัดป่าตาล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *ร่ำเพิงสองใจ*

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักและ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *ยองหยุ* ฉบับสำนักนายก ฯ เป็น *ยองห้วย*

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ และ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักเป็น *แลวัดพระสิง*

แปลงแตะแปลงทับตู[1] เข้าถมคือเหนือแจ่งกู่เรือง ชาวเชียงใหม่แปลง *ทับตู*[2] ออกรับ ขนดินที่เยี้ยวถมนั้นออกเสีย เยี้ยวเหลี้ยมหลาวไม้ตาลลงจดคือ ชาวเชียงใหม่คีเอาออกเสีย เยี้ยวอยู่ถมคือเดือนปลาย ๒๕ วัน บ่ได้ ลวดเผา *ทับตู่*[3] เสีย เดือนเจียง แรม ๑๐ ค่ำ เผาทับในเวียงสวนดอกเสีย ไพตั้งอยู่แม่สาได้ ๗ วัน เดือนยี่ออก ๔ ค่ำ เมงวัน ๕ ไทกาได้ หนีเมือด้วยลำดับรอดเมืองเขา

เดือน ๓ ออก ๙ ค่ำ วัน ๕ ไทกัดใส้ พระญากลาง พระญาสุน ลุกล้านช้างมารอดเชียงใหม่ มารักษาเมือง ในขณะนั้น พระญาใต้ปรมไตรจักรหื้อหมื่นสุกโขทัยเอาเรือใส่เครื่องเสิกขึ้นมาทางน้ำมารอดละพูน เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ เมงวัน ๕ ไทดับเหม้าทือคำเมืองต่อราชมูฬีแล เจ้าขุนทั้งหลายเปนต้นว่าเจ้าหมื่นหนังสือหลวงมิตร *หมื่นขร่ายมลองเฮี่ยน*[4] หมื่นละพูน หมื่นมหาธาตุ หมื่นดาง หมื่นปะตูหอ หมื่นขาวแคนลาน ว่าจักทือคำเมือง หมื่นพล้าว หมื่นดางล้าน พวกหน้าเรือน ๓ คนนี้บ่สู้เอาคำเมือง ว่าจักรบ เดือน ๔ ออกค่ำ ๑ ราชมูฬีกับเจ้าขุนทั้งหลายเอาคำเมืองออกต่อหมื่นสุกโขทัยละไว้ว่า มาตีบ่กะทำร้าย หื้อเปนแผ่นคำลำเดียว หื้อเข้าไพออกมาหากัน อยู่ค้ายด้ายเวียง คืบ่หื้อลง อยู่เถิงยามกลองเดิก หมื่นสุกโขทัยขี่ช้างเข้าปะตูลี้ เถิงที่เรือนหมื่นหนังสือ ลวดมากุมเอาหรอกดาบเข้าของทั้งมวลลวดกุมเอาชุมเจ้าชุมขุนชาวเมืองชู่คน ลวดเผาทางปะตูท่านางไพเถิงปะตูมหาวันไหม้เสี้ยง หมื่นดางล้าน หมื่นพล้าว*พวกหน้าเรือน ๓ คนนี้*[5]หนีออกมาได้ พระญาใต้พรากเมืองละพูน ขึ้นมาตั้งทับอยู่ต้นไรต้นหลวง เหนือกู่คำกุมกาม

เดือน ๕ ออกค่ำ ๑ วัน ๖ พระญาใต้หื้อหมื่นสรีมหาเทล ๑ พันเทพมนเทียร ๑ เอาปัณณาการมาถวายพระเปนเจ้า*แม่ลูกทั้ง ๒ เอาเมือ*[6] ออก ๒ ค่ำ *วัน ๗*[7] บ่ไคว่คำเมือง ยามกลองงาย พระญาใต้หื้อหมื่นสุกโขทัยทือพลมารบด้านวันตก พ่ายหนี เจ้าหมื่นสามล้านอ้ายแต่งเจ้าขุนทั้งหลายออกรบทางหัวลิน ชาวใต้ตายนักลวดหักหนีพ่ายไพ ด้านวันออก พระญาใต้หื้อหมื่น *ก๋วแพงเพ็ก*[8] ทือพลมารบยังท่งหนองหย้าหนองมวน เจ้าแสนพิงชัยแก้วแต่งเจ้าขุนแก้วหานออกรบ ชาวใต้ตายมากนัก หกตกแม่พิงข้ามไพฝ่ายวันออก วันเดียวนั้นยามแตรค่ำ ชาวใต้มาปล่นเอาปะตูแสนพุง บ่ได้ วัน ๘ ค่ำ ๙ ค่ำ ซ้ำมารบ *บ่ได้*[9] ลวดเผาวัดแสนทอง เผาบ้านเสีย วัน ๙ ค่ำยามเที่ยงคืน พระญาใต้ถกหนี แต่งหมู่ไว้ค้ำพายหลัง วัน ๑๑ ค่ำ ลวดถกหนีทั้งมวล *เจ้าขุนทั้งหลาย*[10] ทั้งแก้วหานออกไล่เถิงเชียงเคริ่ง ได้มล้าพุ่น ๓๐ ตัว ได้ข้าคนหื้อตายมากนักได้คนเปนคีมากนัก พระญาใต้หนีเมือทางเมืองลี้ ม่วงป้อมเถิงห้วยหาด ชาวเมืองน่านชื่อยี่มังคละ หมื่นครวนกับชาวนคอร หมื่น

[1,2,3] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่ฉบับวัดพระหลวงใช้ *ทับทู* ซึ่งแปลว่าเครื่องกำบังด้านบน

[4] ฉบับ จศ.๑๒๔๙ เป็น *ขร่ายมุงเฮี่ยน*

[5] เติมตามฉบับวัดพระหลวง

[6] ใช้ตามฉบับวัดพระหลวงและ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักเป็น *แม่ลูกทั้งสองเอาเมือง* ฉบับ จศ.๑๒๔๙ เป็น *แม่ลูกทัง ๒ เอาเมือ* มีรอยฆ่าตัว "ง" ที่สะกดคำว่า เมือง

[7] ฉบับวัดพระหลวงเป็น *วัน ๕*

[8] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ ว่า *หมื่นก๋วแพงเพ็ก* ฉบับหลักเป็น *หมื่นก๋วแพง*

[9] ฉบับ จศ.๑๒๔๙ ว่า *คืบ่แพ้*

[10] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ และ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักเป็น *เจ้าขุนทั้งมวล เจ้าขุนทั้งหลาย*

น้อยเชียงเลือ ไล่ทัน ได้รบชาวใต้ ไล่ตกห้วยหาดตายมากนัก ได้ช้าง ๔ ตัว หมื่นกำแพงเพ็ก หมื่นจิตร ชาวใต้ตายหั้นแล ชาวใต้ไพทางน้ำพุ่น ๓ หมื่น หมื่นดางปะตูหอ หมื่นแช่หน่อคำ ทังแก้วหานไล่ผ่าได้ข้าขุนภูริปัญญาเถ้าตาย ขุนจอมราชชมนเทียรปาละตาย ฅนตีนตายหมื่นปลาย ละเรือชานาวาเสียพุ่น ๓ พันเหล้ม คือวันนั้นแล

เถิงปลีรวายสะง้า สก ๙๐๘ ตัว เดือน ๙ ออก ๑๐ ค่ำ วัน ๗ ไทรวายเส็ด เจ้าพระญาอุปปโยลุกเมืองล้านช้างมารอดเชียงแสน อยู่เชียงแสน หื้อชาวเจ้าลงขนานบวชเปนอุปสัมปทกัมม์ แล้วอยู่เมืองเชียงแสนได้ ๒๑ วัน เดือน ๙ แรม ๗ ค่ำ มารอดเชียงรายอยู่ได้ ๙ วัน เดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำวัน ๔ ไทดับใค้ มารอดหมื่นขรอมเหมืองแก้ว แรม ๖ ค่ำ วัน ๕[1] ไทรวายใจ้ เจ้าแสนพิงชัยแก้ว เจ้าหมื่นสามล้านอ้าย เจ้าแสนคราวนันทคิรี เจ้าหมื่นหลวงพราน เจ้าหมื่นหลวงจ่าบ้าน เจ้าหมื่นหลวงพุทธะ เจ้าหมื่นหลวงล่ามแขก-ญาณกิตติ ขุนหมื่นขุนพัน นายร้อยนายสิบ ชั้นนอกชั้นใน พร้อมกันเอาเครื่องราชปริโภคแลฉัตต์พัดยัวยานช้างมล้า หรอกดาบ เครื่องแหร่เครื่องแหรนทังมวล ออกไพต้อนรับเอา*เจ้าพระญาอุปปโย*[2] อังคาสราชนาเข้ามาเถิงปะตูโขงวัดเชียงยืน พระเปนเจ้าถอดเครื่องประดับไว้ ทรงผ้าเสื้อขาวทือขันเข้าตอกดอกไม้เทียนเงินเทียนคำ เข้าไพปูชาไหว้นบพระสัพพัญญูเจ้าวัดเชียงยืน ยามแตรสู่เที่ยง เข้าปะตูช้างเผือกหัวเวียง เข้าเถิงราชมนเทียรนั่งแท่นแก้วยามเที่ยงวัน เถิงยามแตรค่ำไพไหว้พระเจ้าแก้วยังหอ แรม ๗ ค่ำ ยามแตรค่ำไพไหว้มหาเจติยะหลวง ปุสาดแต่ครุ้มไพเถิงวัด พระญาคือเทียวไพต่อแผ่น หั้นแล

เถิงวันเดือน ๑๑ ออก ๔ ค่ำ วัน ๔ไทเมิงใค้ ฤกษ์ ๒๖ ตัว ยามเที่ยงวัน เสนาอามาจจ์พร้อมกันกะทำมังคลอุสสาราชภิเสกพระราชอุปปโย เปนพระญาเมืองพิงเชียงใหม่ ยังสวนแหร่ นั่งแท่นแก้วโรงหลวงกับพระราชธิดาทังสอง คือพระตนทิพเปนอัคคมเหสีกับพระตนคำตนเปนน้องหั้นแล เดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ พระเปนเจ้าอุปปโยวราชะเสด็จไพไหว้พระธาตุเจ้าสุเทพ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ วัน ๔ พระเปนเจ้าอุปปโยทานยังสิรินาม-ทักยสสักดิ์แก่เสนาอามาจจ์ทังหลาย ตั้งแสนพิงชัยแก้ว หื้อเปนพระญาแสนหลวงสิทธิ-ราชชประเกียร หมื่นสามล้านอ้ายหื้อเปน*พระญาสามล้านภาไชย*[3] เสนาบดีกินเชียงราย หมื่นแก้วมโน หื้อเปน*พระญาสถิรอามาจจ์*[4] หมื่นหลวงพรานหื้อเปน*พระญาวชิรอามาจจ์*[5] หมื่นพิงยีหื้อเปนพระญา*สุทัสสนอามาจจ์*[6] ในพระญา ๕ ตนนี้ หื้อขันคำเครื่องพร้อมชุ่อัน หมื่นหลวงล่ามแขกหื้อเปนแสนแขกไชยมงคล แสนคราวเภรีหื้อกินเมืองละพูนหื้อชื่อว่าแสนละพูน ขุน ๒ ฅนนี้หื้อขันเงินเสื้อผ้าเครื่องพร้อมชุ่อัน พระญาสุทสนะกินเชียงแสน พระญาวชิรอามาจจ์กินเมืองพรานแลพระญาภาชัยกินเชียงราย

---

[1] ฉบับวัดพระหลวงว่า วัน ๔

[2] *พระญาอุปปโย*, *พระญาอุปปโยวรราชะ* และ *พระเปนเจ้าอุปโยวราชะ* เป็นบุคคลเดียวกันคือหมายถึงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

[3] ปรับตามการเขียนในศิลาจารึกวัดช้างค้ำ จ.น่าน ทั้งสองฉบับเป็น *พระญาสามล้านสือไชย*

[4] ฉบับหลักเป็น *พระญาสฐิรอามาจ* ฉบับ จศ.๑๒๔๙ เป็น *สถิรอามาศ*

[5] ในที่นี้ ฉบับหลักเป็น *วชอามาจ* แต่ช่วงถัดมา เป็น *วชิรอามาจ* ในฉบับจ.ศ.๑๒๔๙ เป็น *วชคอามาศ*

[6] ทั้งสองฉบับใช้ทั้ง *สุทสนะ* และ *สุทัสสนะ*

เถิงสกราช ๙๐๙ ตัวปลีเมิงเม็ด[1] เดือน ๑๒ ออก ๕ ค่ำ พระเปนเจ้าอุปปโยวรราชะคืนเมือเมืองล้านช้างหั้นแล ตั้งแต่นั้นมา บ้านเมืองเปนอันหวั่นไหวเกิดเปนกรียุคมากนักแล

ปลีเปิกสัน สกราช ๙๑๐ ตัว เดือนยี่ดับ พระญาสุทสนะว่าจักเอาแสนพิงชัยเชียงใหม่เสีย แสนพิงชัยรู้คิงเสียก่อน เอาบ่ได้ ลวดอยู่ ไพเถิงเดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ แสนดางประตูหอนุ่งขร่ายขัดดาบเอาฅนพวกดางไพกับ ๓ ฅนไพที่ *เจ้าพระญาภาชัย*[2] ยามกลองเดิกเจ้าพระญาแสนชัยหมื่นขอกเมืองหน่อคำไพหาหมื่นขุนหลวงนคอรที่ปะตูเชียงเรือก มาพบแสนดางปะตูหอ หมื่นขอกเมืองหน่อคำจิ่งมาบอกแก่เจ้าพระญาแสนหลวงว่า แสนดางนุ่งขร่ายขัดดาบไพฟังรหัสกลางคืน ว่าอั้น *เจ้าพระญาแสนหลวง*[3] จิ่งร่ำเพิงว่า แสนดางนุ่งขร่ายขัดดาบไพฟังรหัสฉันนี้ รอยว่าเขาพร้อมกันเอาคู่แท้ดีหลีดาย *เจ้าพระญาแสนหลวง*[4] จิ่งปล่าวชาวพวกดางมากนัก พระญาสุทสนะแลเจ้าขุนก็ปล่าวเตือนกันมา ลวดตั้งค้ายรบกันยังในเวียงเชียงใหม่ เดือน ๔ แรม ๙ ค่ำยามแตรเที่ยงวัน แสนดางหมื่นทราแก้วหานรบหมื่นขร่ายหมื่นขุนหลวงนคอร ยังหัวข่วงกล้ำได้ หมื่นขร่าย ขุนหลวง ไสช้าง*ไส่ร่ำชอมกลางเวียง*[5] เดือน ๕ ออก ๕ ค่ำวัน ๕ ไทรวายสะง้า ยามกลองแลง พระญาสุทสนะแลเจ้าขุนทังหลายเอาหมู่ชุมช้างมล้าแก้วหานรบพระญาแสน พระญาวชิร-อามาจจ์ หมื่นขร่าย หมื่นขุนหลวง ยามกลองพาดเอาหมู่ชุมช้างมล้าครอบครัวออกหนีทางปะตูหัวเวียงเมือเมืองนคอร เที่ยงคืนจิ่งเมี้ยน

ปลีกดเส็ด สก ๙๑๒ ตัว เดือน ๖ แรม ๖ ค่ำ พระญาแพล่มารอดเชียงใหม่ มาเปนที่พระญาสามล้าน กับพระญานคอรล้านช้าง ๑ พระญาหัวเวียงล้านช้าง ๑ เขาทังสามจักพร้อมกันกะทำร้ายแก่เมืองแล้วกะทำร้ายบ่ได้ ลวดออกหนี เดือน๗ แรม ๖ ค่ำ เจ้าขุนทังหลายแต่งแก้วหานออกทวยรบยังกลาดเชียงใหม่ ลวดหักหนีเมือเมืองแพล่หั้นแล เขามาอยู่เชียงใหม่ได้ ๒ เดือนปลาย ๒๕ วันแล

เถิงปลีร้วงไค้ สก ๙๑๓ ตัว เดือน ๘ เจ้าพระญาอุปปโยวรราชะใช้หื้อเอาธูปเทียนเข้าตอกดอกไม้เทียนเงินเทียนคำ มาสมมาพระธัมมะสังฆะเจ้า แล้วบอกว่าบ่มาแล้ว ปลงบ้านเวนเมืองเชียงใหม่ทังมวลไว้แก่มหาเทวีหั้นแล

เสนาอามาจจ์ทังหลายรู้ว่าท้าวอุปปโยบ่คืนมาแล้ว จิ่งใช้ไพราทธนาเอาเจ้าท้าวแม่กุอันเปนราชวงสาสืบสายมาแต่เจ้าขุนเครือลูกเจ้าพระญามังรายมาอันอยู่เมืองนายนั้น เจ้าท้าวแม่กุคื่สู้รับนิมนต์แห่งเสนาอามาจจ์ทังหลายแล้วคื่เสด็จมา ปลีร้วงไส้ สก ๙๑๓ ตัวนั้น เดือน ๙ ออก ๔ ค่ำ พระเปนเจ้าแม่กุเสด็จเข้าเวียงเชียงใหม่ ขึ้นสถิตโรงหลวงยามกลองงาย นั่งแท่นแก้ววันนั้นแล เถิงเดือน ๔ แรม ๑๐ค่ำเสนาอามาจจ์พร้อมกันหดหล่อราชภิเสก อยู่เอาโชคเอาชัย ๗ วัน แล้วจิ่งแวดเวียงออกปะตูสรีภูมิ

---

[1] ฉบับหลักและฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *ปลีเปิกสัน* ซึ่งปลีเปิกสันนี้ ตรงกับ ศักราช ๙๑๐

[2] ใช้ตามฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *เจ้าพระญาลือ*

[3],[4] ใช้ตามฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *เจ้าพระญาแสน*

[5] ฉบับหลักว่า *ไส่ล่ำชอมกลางเวียง* ฉบับ จศ.๑๒๘๘ ว่า *ไส่ล่ำชะมอกลางเวียง*

เถิงปลีเต่าใจ้ สกราช ๙๑๔ ตัว เดือน ๙ ออก ๑๐ ค่ำ ฟ้าเมืองนาย ๑ ฟ้าเชียงทอง ๑ เจ้าฟ้าพี่น้องมารอดเชียงราย เดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ ไพรอดเชียงแสน ตั้งทับยู่ดอยแก้วกลิ้งลบกก เดือน ๙ แรม ๘ ค่ำได้รบกัน ข้าขวายานตาย ได้ดาบฝักคำ คนตืนตายพุ่น ๒ *ร้อยปลาย*[1] เดือน ๑๐ ออก ๑๐ ค่ำ ฟ้าพี่น้องแลเจ้าขุนทังหลายพรากเชียงแสนมารอดเชียงราย เดือน ๑๑ ออก ๑๐ ค่ำ ฟ้าพี่น้องเข้าเอาพระญาภาชัยเจ้าเมืองเชียงรายยังดอยปทุมะบ่ได้ เดือน ๑๑ ออก ๙ ค่ำ ฟ้าพี่น้องแลพระญาฝางพรากเมืองเชียงรายเมือหั้นแล

ในปลีเต่าใจ้ปลีเดียวนั้น พระญาภาไชยเสนาลุกเมืองเชียงรายลงมาเฝ้าคัลพระเปน-เจ้าแม่กุยังเมืองเชียงใหม่ ยู่นาน ๕ เดือนปลาย ๘ วันแล

ปลีดับเหม้า สก ๙๑๗ ตัว เดือน ๘ เพง เจ้าฟ้าเมืองนายซ้ำมารอดเชียงรายแถมได้รบชวายังทับเตาปูน ทับป่าเขียะยังข่วงหมื่นมล้าเชียงราย ช้างกอคำเจ็ดยอยเหนือขี่ช้างชนช้างชวา ชวาขี่ช้างเข้ามารุม ๖ ตัว ช้างชวาบ่แพ้ หกเข้าทับป่าเขียะ ได้ข้าชวาตาย ๔ ขุน หมื่นแก่ ๑ หมื่นคับแพร ๑ หมื่นกวา ๑ หมื่นหลวง ๑ ตาย เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ พระญานคอรสีฟ้าแลชวาทังมวลลวดหนีเมือเชียงแสน เดือน ๘ แรม ๑๓ ค่ำ ฟ้าเมืองนายพรากเชียงรายเมือ หั้นแล

ปลีรวายสี สก ๙๑๘ ตัว เดือนยี่ พระเปนเจ้าแม่กุเสด็จไพนคอร กะทำบุญพระมหาธาตุ *ลัมพาง*[2] ยังเมืองตาน หันอุบาทว์เกิดมีสองเยื่อง อัน ๑ หันรูปฝ้าเปนนาคเทียวเอาหัวเมือวันตก เอาหางเมือวันออก หลังเมือเหนือ ท้องเมือใต้ ยาวพุ่น ๗ วาปลาย อัน ๑ หัน *ดาวพรหัส*[3] เปนควันเปนหางทวนกระแสเมือเหนือ นานพุ่นเดือนปลายจิ่งหาย

ปลีเมิงไส้ สก ๙๑๙ ตัว ฟ้าเมืองนายหื้อมาแต่งพระเปนเจ้าแม่กุตนเปนพระ ว่าบัดนี้ เจ้าฟ้าหงสาได้มาแต่งแปลงในเมืองสี่พลัน ใส่ผู้กินเมืองสุมสาย ฉันนี้ หากหล้างเราผู้พี่ได้แต่งแปลงดาย เราผู้พี่คื้ได้กำจัดผู้กินเมืองสุมสายเสียแล บัดนี้ เจ้าฟ้าหงสาว่าจักเอาริพลขึ้นมา ว่าฉันนี้ ผิหากมาแท้ ขอน้องเราพระเปนเจ้าเมืองพิงเชียงใหม่เยียะแต่งริพลมาช่วยเราผู้พี่แด่ หื้อหมื่นน้อยแก้วกับพันมอน *ทือหมายมา*[4] มาว่าฉันนี้ เมื่อลูน ฟ้าเมืองนายหื้อหมื่นล่ามแขกมาบอกว่า บัดนี้หมู่หัวหน้าฟ้าหงสามารอดเมืองสี่พลันหนี้แล้ว หื้อน้องเรา พระเปนเจ้าเมืองพิงเชียงใหม่แต่งริพลมายู่พายข้างน้ำริมคง หื้อเอาหน้าไม้มาหื้อมากหลาย กับเอาผู้รู้ช่างแปลงแร้วหรินมา หื้อแสนเชียงดาวทือพลมาดีแล ว่าอั้น

ลูนนั้นเจ้าเปิงภวะมังทราซ้ำใช้อตุระกับนายเมืองทังหลายมารอดเมืองเชียงใหม่แถมมาไหว้พระเปนเจ้าแม่กุว่า เจ้าเปิงภวะมังทราฟ้าหงสาคื้รักคลองพระราชชไมตรีกับด้วยพระเปนเจ้าเมืองเชียงใหม่ เราคื้ได้เอาแขกพระเปนเจ้าเชียงใหม่ไพกับเราหื้อรู้หื้อหันในเมืองอังวะสี่พลัน เมืองมีดบ่อแสง ฟ้าเยี้ยว เมืองธอน เมืองยางชู่แห่ง คื้ได้มล้างมิจฉาทิฏฐิแห่ง

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ และฉบับวัดพระหลวงเป็น *๒๐ ปลาย*

[2] ทั้งสองฉบับเป็น *ลามพาง*

[3] ฉบับหลักเป็น *ดาวปรัส* ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *ดาวประหัด*

[4] ทั้งสองฉบับเป็น *ทือหร้ายมา* ฉบับวัดพระหลวงเป็น *ทือหลายมา*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

---

[1] [illegible]

[2] [illegible]

[3] [illegible]

[4] [illegible]

[5] [illegible]

เจ้าพระญามังรายมาส้างเมืองเชียงใหม่ ปลีรวายสัน เดือน ๗ เพง เมงวัน ๕ *ฤกษ์ ๘ ตัวยามแตรรุ่ง ลคนาเถิงดุลย์* [1] สกราช ๖๕๘ ตัวตั้งแต่นั้นมาได้ ๒๖๒ ปลี เถิงปลีเปิกสะง้า สกราชได้ ๙๒๐ ตัว เดือน ๗ เพง เมงวัน ๗ ไทเต่าเส็ด ฤกษ์ ๑๓ ตัว ยามกลองงาย เสียเมืองเชียงใหม่ วันนั้นแล

เช่นพระเปนเจ้าแม่กุเสวิยราช หื้อ*พระญากัมพล*[2] ได้ไพกินเชียงแสน ค็นว่าเจ้าเปิง-ภวะมังทราฟ้าหงสาปราบได้เมืองเชียงใหม่แล้วคืปราบไพทั่วล้านนาไททังมวล จิ่งกรุณาทานสุก ว่า ดั่งเจ้าฟ้าโมยชาแก่สานพูดอยทังมวลคืมารอดพระองค์เรานับเสี้ยงแล้ว ดั่งพระญาเชียงแสน กล้วแต่อำนาจอาชญาเราตกไพอยู่ที่ใด เจ้าเมืองเชียงแชงไหว้สาว่า ตามข้าพระบาทเจ้าได้รู้ว่าเข้าไพเพิ่งอยู่สองพันนาลื้อเมืองอู ไหว้สาว่าดั่งนี้ พระเปนเจ้ามังทราฟ้าหงสากรุณาทานสุกหื้อพระญาเชียงแชงได้ไพเรียกร้องมาในราชสำนัก เรากรุณาฉันนี้ เจ้าเมืองเชียงแชงไหว้สาว่า ดั่งข้าเจ้า *บ่หลวัก บ่ช่าง* [3] คืเปนชาวพูชาวดอย ที่จักแล้วแก่ราชชการเจ้า บมี ข้าเจ้าขอเอาเมืองยอง *เชียงลาบ*[4] บ้านยู้ เมืองหลวย ไพเตือมทันกับด้วยข้าทังหลาย ไหว้สาว่าฉันนี้

เจ้าเปิงภวะมังทราจิ่งมีอะมินต่อทานสุกหื้อพระญาเชียงแชง ได้ไพร้องเอาเมืองยอง *เชียงลาบ* [5] บ้านยู้ เมืองหลวย ไพเติมไพรอดเมืองอู ได้พระญากัมพลเจ้าเมืองเชียงแสนมารอดเจ้าเปิงภวะมังทรา แล้วเจ้าคืทานสุกหื้อพระญากัมพลกินเมืองเชียงแสนดั่งเกล่า แล้วเจ้าเปิงภวะมังทราคืเวนราชสัมปัตติบ้านเมืองเชียงใหม่ทังมวล หื้อแก่พระเปนเจ้าแม่กุหื้อเปนเจ้าเปนใหย่ในล้านนาไทดั่งเกล่า แล้วมีอาชญาแปลงหลาบคำไว้แก่เจ้าขุนท้าวพระญาทังหลายหื้อบัวรบัตครพป้าเรินยินดีกับด้วยน้องเราพระเปนเจ้าเมืองพิงเชียงใหม่ หากเปนเชื้อสายมหากระสัตรเจ้ามังรายมาควรเปนเจ้าแก่แผ่นดิน แล้วคือุสสาภิเสกหื้ออยู่สถิตสำราญในราชนิเวสน ในวันเดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ เมงวัน ๕ หั้นแล

เจ้าฟ้ามังทราคืแต่งพระญาสุรโยธาขุนเมืองหมอผีไว้เปน*ยกกระบัตร*[6]*พระญาจักรวุทธ*[7] ขุนเมืองสังเฮียบเปนปลัด แลขุนหมื่นขุนพัน รีพลทังมวลหมื่น ๑ หื้ออยู่ป้าเรินพระเปนเจ้าแม่กุตนเปนพระ เถิงวันเดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ เจ้าฟ้ามังทราคืเอารีพลเสด็จเมือเมืองหงสาวันนั้นแล เจ้าฟ้ามังทรามาอยู่เชียงใหม่ได้เดือนปลาย ๑๒ วันหั้นแล

ลุนนั้นมา ท้าวพระญาเจ้าขุนทังหลายฝูงอยู่ป้าเรินพระเปนเจ้าตนเปนพระยังเมืองพิงเชียงใหม่ บ่ไหว้นบครพอ้ำแก่พระเปนเจ้าตนเปนเจ้าพระ เจ้าฟ้ามังทราจิ่งหื้ออภินทระ ๑ ลูกเครือขร้อง ๑ ทือลายเจ้าฟ้ามังทรามา หื้อท้าวพระญาขุนนางไหว้กราบพระเปนเจ้าตนเปนพระ หั้นแล

---

[1] ตอนสร้างเมืองว่า ฤกษ์ ๑๖ ตัว ยามแตรใกล้รุ่ง ไว้ลคนาในมีน อาโปราสี

[2] ทั้งสองฉบับเป็น *ก้ำพล* ในที่นี้จะใช้ กัมพล ทั้ง ๔ แห่งโดยพิมพ์ด้วยตัวเอน

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *บ่หลัก บ่ช่าง*

[4], [5] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เชียงราบ*

[6] ทั้งสองฉบับเป็น *โยคคระบัด*

[7] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ปุกวุฑฒ์*

ในปลีเปิกสะง้า สกราชเดียวนั้น เดือน ๕ ออก ๖ ค่ำ เมงวัน ๕ ไทเปิกสัน พระเปนเจ้าแม่กุตนเปนพระ*เสด็จยาตรา*[1] ไพรบข้าเลิกซ้ายขวาแลขุนต่างเมืองฝุ่งเปนซววาวัน ๖ ค่ำ เสด็จแต่เชียงใหม่ไพนอนเพิงเมือง ๑๐๐๐๐ วา[2] ยั้งอยู่เพิงเมืองวัน ๑ เพิงเมืองไพนอนปล่าย้าย ๑๒๐๐๐ วา ปล่าย้ายไพนอน*เถียงแรง*[3]ผาเผิ้ง ๘๐๐๐ วา *เถียงแรง*[4]ไพนอนเพลาน้อย ๘๐๐๐ วา เพลาน้อยไพนอนแช่สัก ๑๐๐๐๐ วา แช่สักไพนอนเฟียไร ๑๒๐๐๐ วา เฟียไรไพนอนแช่แห้ง ๑๐๐๐๐ วา แช่แห้งไพนอนท่าข้ามแม่คราว ๑๐๐๐๐ วา ท่าข้ามไพนอนเมืองเงา ๗๐๐๐ วา เมืองเงาไพนอนบ้านเฮี้ยน ๖๐๐๐ วา บ้านเฮี้ยนไพนอนกลายเรือง ๒๐๐๐๐ วา [3] กลายเรืองไพรอดเชียงราย ๖๐๐๐ วา เถิงเชียงรายแล้วจัดเครื่องชาวเชียงใหม่แลชาวต่างเมืองทังมวลได้ ๔๘๐๐๐ เครื่อง ช้าง ๒๗๐ พลาย มล้า ๑๒๐๐๐ ตัว อยู่เชียงราย ๕ วัน แต่เชียงรายไพนอนหนองบอน ๑๑๐๐๐ วา หนองบอนไพนอนท่งย้างแม่พล่า ๑๐๐๐๐ วา ท่งย้างไพท่าทัน ๑๐๐๐๐ วา ท่าทันไพบ้านไร่หัวเวียงเชริง ๑๒๐๐๐ วา

เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ได้พระญาเชริง เดือน ๖ ออก ๖ ค่ำ ยามพลาดสันค่ำ พระอุปโยล้านช้างพรากเมืองเชียงแสนเมือล้านช้าง เดือน ๖ ออก ๑๓ ค่ำ แต่งหื้อพระญากัมพลไพกินเชียงแสน พระเปนเจ้าตนเปนพระเสด็จจากเมืองเชริงไพนอนกลาดดู่ ๖๐๐๐ วา กลาดดู่รอดเวียงลอ ๖๐๐๐ วา *เวียงลอ*[5] ไพนอนขัวชวา ๑๐๐๐๐ วา ขัวชวาไพนอนพระยาว ๑๒๐๐๐ วา พระยาวไพนอนแช่ค่า ๘๐๐๐ วา แช่ค่าไพนอนทับพุย ๖๐๐๐ วา ทับพุยไพนอนน้ำฮั้ง ๑๒๐๐๐ วา น้ำฮั้งไพนอนน้ำอุ่น ๖๐๐๐ วา น้ำอุ่นไพนอนแก่ง ๑๐๐๐๐ วา อยู่แก่ง ๒ วัน เดือน ๗ ออกสองค่ำ ลุกแต่แก่งไพนอนยางคุนสะเฮียบ ๘๐๐๐ วา ยางคุนไพนอนป่าเลา ๑๒๐๐๐ วา ป่าเลาไพนอนเมืองสอง ๑๐๐๐๐ วา เมืองสองไพนอนวังค่ำ ๕๐๐๐ วา วังค่ำไพนอนปล่าเสี้ยว ๑๒๐๐๐ วา ปล่าเสี้ยวรอดแพล่ ๑๒๐๐๐ วา อยู่เมืองแพล่ ๑๒ วัน

เดือน ๗ แรม ๔ ค่ำ นำพระญา *เชียงเลือ*[6] หื้อกินเมืองแพล่ แต่เมืองแพล่มานอนคราวตนหัว ๕๐๐๐ วา คราวตนหัวมานอนน้ำตาก ๙๐๐๐ วา อยู่น้ำตากวัน ๑ น้ำตากมานอนห้วยส้ม ๙๓๐๐ วา ห้วยส้มมานอนน้ำเมาะ ๙๒๐๐ วา น้ำเมาะรอดนคอร ๑๓๕๐๐ วา

เดือน ๗ แรม ๑๓ *ค่ำ*[7] นำจตุปริหมอคำกินเมืองนคอร อยู่นคอร ๕ วัน นคอรมานอนเมืองตาน ๑๒๐๐๐ วา เมืองตานมานอนทับปวย ๖๕๐๐ วา ทับปวยมานอนละพูน ๑๒๐๐๐ วา อยู่ละพูนวัน ๑ ละพูนมารอดเชียงใหม่ ๑๐๐๐๐ วา

---

[1] ฉบับหลักเป็น *เศดีจยาทธรา* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เศดีจย์ยาทรา*

[2] ทั้งสองฉบับเป็น หมื่นวา

[3] ,[4] ทั้งสองฉบับเป็น *เถียงแลง* แต่ เถียงแรง แปลว่า เพิงสำหรับพักเอาแรง

[5] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔

[6] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เชียงเลือก* ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *เชียงเรือ*

[7] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ และ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น ๑๐ ค่ำ

พระเปนเจ้าตนเปนพระเสด็จไพปางนั้น เทียวทางไกลได้ ๓๖๗๕๐๐ วา มีตำหนักเถียงแรง ๓๙ หลัง ไพนานได้ ๒ เดือนปลาย ๒๙ วัน [1] คีมีแล

ลูนนั้นได้ ๖ ปลี เถิงปลีกาบใจ้ สก ได้ ๙๒๖ ตัว เจ้าท้าวแม่กุพื้นเจ้าเป็งภาวะมังทราฟ้าหงสา ฟ้ามังทรายกริพลมาคุมเอาเชียงใหม่ได้ ลวดเอาเจ้าท้าวแม่กุเมือไว้เสียเมืองหงสา ไว้นางวิสุทธเทวีกินเมืองแทนหั้นแล

ลูนนั้นได้ ๒ ปลี เถิงปลีรวายยี สก ได้ ๙๒๘ ตัว เยี้ยวมาตกเมืองเชียงใหม่ เข้าแพงหมื่นน้ำต่อ ๕๐ เงิน นานได้ ๓ ปลี จิ่งถูกแล

สก ได้ ๙๓๐ ตัว ปลีเปิกสีเจ้าฟ้ามังทราไพเอาเมืองอยุทธิยาได้ปลีนั้น

สก ได้ ๙๓๔ ตัว ปลีเต่าสัน ไพเสิกหนองราม สก ได้ ๙๔๐ ตัว [2] ปลีเปิกยี วิสุทธเทวีเจ้าจุตติ เช่นนี้เอาคำหมู่ไพกินเชียงแสน ในสกราชเดียวนี้ ฟ้ามังทราหื้อลูกตนชื่อว่า *สาวัตถีนรถามังคะยอ* [3] มากินเมืองเชียงใหม่ เช่นนี้ พระญาละพูนไพกินเชียงแสน คีมีวันนั้นแล ราชวํสปญฺจมกณฺฑ นิฏฺฐิโต *[4]

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ และ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักเป็น *๙ วัน*

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ ฉบับหลักเป็น *ปลี ๙๔๑* แต่ทั้งนี้ *ปลี ๙๔๑* ตรงกับ *ปลีกัดเหม้า*

[3] ฉบับ จศ.๑๒๔๙ เป็น *สาวัตถีนรถามังคอย*

[4] บันทึกส่งท้ายของฉบับหลักว่า *จุฬศกราชะได้ ๑๒๑๖ ตัว ปลีกาบยี เดือน ๑๒ ปฐมะ แรม ๑๑ ค่ำ ๒ แล้วยามแตรจักตาไกล้เที่ยงเบี่ยงกินหอน หั้นแล สามเณรตนหน้อยชื่อว่าพระคุณา วัดพระงาม วันนั้นแล ทั้งมวลมี ๒๖ ใบ ผูก ๕*

และบันทึกส่งท้ายของฉบับ จศ.๑๒๔๙ ว่า *เสด็จแล้ว*

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ผูกที่ ๖

พระญาละพูนกินเมืองเชียงแสน บ่นานเท่าใด หนีมาละพูนดั่งเกล่า ไว้นางพระญากิน ๓ ปลี แล้วย้ายมากิน *เมืองพลาย*[1] เมืองเชียงใหม่ เจ้าฟ้ามังทราหื้อพระญาหัวเตียนกินแทน ตัวท่านคืนอยู่เมืองหงสา[2] สกราช ๙๔๓ ตัว ปลีร้วงใส้ เดือนยี่แรม ๒ ค่ำ เจ้าเป็งภวะมังทราจุตติ เอาหนองภักหวานมังทรา ตนลูกขึ้นนั่งแท่นแก้วหงสาแล

ศก ๙๔๗ ตัว ปลีดับเร้า เชียงใหม่ยกทับไพรบเมืองใต้ บ่ได้ ได้เสียนันทะกยอต่อ ครั้งนั้น

สก ๙๕๔ ตัว ปลีเต่าสี อุปปราชาเอาริพลไพเมืองใต้ ได้รบพระนเรศ [3] ริพลมีล้าน ๗ แสน [4] วันนั้นแล เช่นนี้เจ้าฟ้าสาวัตถีไพกินเชียงแสน

สก ๙๕๗ ตัว ปลีดับเม็ด พระเจ้าล้านช้าง[5] มาค้ำพระญาน่าน หื้อเปนพระเจ้าล้านนาบ่ได้ พาตกล้านช้าง

สก ๙๖๐ ตัวปลีเปิกเส็ด ลาวหนีเสียเมืองหงสามาตกเชียงใหม่ *หนีตกล้านช้าง มาเพิ่งเชียงใหม่ ค็บลีนั้น* [6]

สก ๙๖๒ ตัว ปลีกดใจ้ เชียงรายฟื้น ม่านมาตกเชียงราย

สก ๙๖๓ ตัว ปลีร้วงเป้า ออกญารามเตโชไพเปนพระญาเชียงแสน ลาวล้านช้างขึ้นมาเอาเมืองล้านนา เว้นไว้แต่พระยาว ฝาง เชียงใหม่ บ่ได้ ออกญารามเตโช หนีเสียเชียงแสน ค็บลีนั้น

สก ๙๖๕ ตัว ปลีก่าเหม้า เมืองสาดฟื้นม่าน ม่านมากวาดเอาไพแวนมาก

เถิงสกราช ๙๖๙ ตัว ปลีเมิงเม็ด ฟ้าสาวัตถีนรถามังคะยอตาย ท่านกินเมืองเชียงใหม่ได้ ๒๘ ปลี แล สะโทกะยอตนลูกกินแทน ได้ขวบปลายเดือน ๑ ตาย ตนกลางกินแทน

---

[1] ทั้งสองฉบับใช้ทั้ง *เมืองพาย* และ *เมืองพลาย* ในที่นี้จะใช้ *เมืองพลาย*

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ส่วนฉบับหลักและ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *ตัวท่านคืนอยู่เมืองหลวง*

[3] ฉบับหลักเป็น *พระนเรด* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *พระญานเรศ*

[4] ฉบับหลักและฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ ตรงกัน ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *๗ แสน*

[5] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *พระเปนเจ้าล้านช้าง*

[6] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ และ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *หนีตกล้านช้าง ชาวใต้มาตกเชียงใหม่ ค็บลีนั้น* ทั้งนี้ ฉบับหลักมีรอยเขียนว่า *หนีตกล้านช้าง ชาวเอาตัวมาตก เมืองเชียงใหม่ ค็บลีนั้น* ซึ่งมีรอยขีดฆ่า ชาวเอาตัวมาตกเชียงใหม่ และเห็นว่า หากมีทัพชาวใต้มาเชียงใหม่จริง ก็น่าจะมีการดำเนินเรื่องมากกว่านี้

ได้ ๗ ปลี [1] เถิงปลีก่าเป้า สกราช ๙๗๕ ตัว ตาย ตนน้องซ้อยกินแทน ๑๓ ปลี เถิงปลีรวายยี สก ๙๘๘ ตัว ตาย เช่นนี้ *พระญาจ่าบ้านกินเชียงแสน* [2]

สก ๙๘๖ ตัว ปลีกาบยี *เมืองลคอรพื้น* [3] พระเจ้าหนองภักหวานมังทราตนลูกม่านมาเอาลูกพระญาเชียงแสนไพ ออกหวานเอาช้างไพถวาย ๒ ตัว ได้เมืองนคอรแล้วเจ้าภวะมังทราจิ่งกรุณาพระญาเชียงแสนหื้อเปนเจ้าฟ้ากาเผือก หื้อทานช้างพ่วงคำหลังแดงดาดคำ แต่นั้น *ได้ทรนเอาราชชการ* [4] เข้าเมือนบพระบาทหงสาแล

ศก ๙๗๗ ตัว ปลีดับเหม้า ลูกเลี้ยงพระเจ้าเชียงใหม่ตนซ้อย คือพระญาน่าน ขึ้นมาเปนพระญาเชียงใหม่

ศก ๙๘๑ ตัว ปลีกัดเม็ด เจ้าฟ้ากาเผือกจุตติ หื้อนางพระญากินเมืองแทน

ศก ๙๘๖ ตัว ปลีกาบใจ้ เชียงขรองพื้น พระเจ้าหนองภักหวานมังทราแต่งหื้อพระเจ้าสุทโธธัมมราชะมังแรจอจว่าเอาทับมาตั้งเชียงใหม่ แล้วไพเอาเชียงขรองได้ เดือน ๑๒ ออก ๙ ค่ำ วันนั้นแล

ศก ๙๘๗ ตัว ปลีดับเป้า เมืองน่านพื้น *พระเจ้าสุทโธซ้ำไพเอาเมืองน่าน ได้* [5]

ศก ๙๘๘ ตัว ปลีรวายยี พระเจ้าสุทโธไพเอาเชียงรุ่ง ได้ พระเจ้าหนองภักหวานมังทราจุตติในเมืองหงสา คีปลีเดียวนั้น มังแรทิพพะขึ้นกินแทน คีปลีนั้น

สกราช ๙๙๐ ตัว ปลีเปิกสี ขืนมาตั้งอยู่เชียงแสน พระเจ้าพี่น้องบ่ชอบบ่แม่นกัน พระเจ้าตนพี่เข้าอยู่ในเวียง ขึ้นอยู่โรงนางฟ้ากาเผือก หื้อหน่อคำ ลูกพระญาทิพพเนตต์กินเชียงแสน แล้วคีเสด็จขึ้นเมือเมืองหงสา พระญาเชียงแสนพ่อลูกเมือส่งรอดเมืองฝาง พระเจ้าเชียงใหม่ขึ้นต้อนเอาพระญาเชียงแสนพ่อลูกมาขังไว้เวียงเชียงใหม่ พระเจ้าสุทโธเมือรอดเมืองหงสา เอามังแรทิพพะลงเสีย พระเจ้าสุทโธขึ้นนั่งแท่นแก้ว คีปลีนั้น

พระญานคอรขันอาสาตาง พระเจ้าเชียงใหม่ยินดี เอาเมืองเชียงแสนทานปันพระญานคอร หื้อพระญานคอรเปนพระญาสรีสองเมือง แต่งแสนอาชญาไพเปนหวานเชียงแสนปล่าวคนเสิก ๓ พันรั้งเวียงอยู่ได้ ๓ ปลี เถิงปลีร้วงเม็ด สกราช ๙๙๓ ตัว เจ้าภวะมังทรา-สุทโธธัมราชะซ้ำมาเอาเชียงใหม่ได้ เอาพระเจ้าเชียงใหม่เมือไว้หงสา หื้อพระญาทิพพเนตต์พ่อพระญาเชียงแสนกินนาสามล้านแต่งเชียงใหม่ หื้อพระญาเชียงแสนกินเมืองเชียงแสนดั่งเกล่า

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ และฉบับวัดพระหลวง เป็น *๕ ปลี*

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ และ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักเป็น *พระญาจ่า*

[3] ทุกฉบับใช้ *นคอร* และ *ลคอร* ซึ่งหมายถึงเมืองลำปาง สับกันเสมอ ในที่นี้จะใช้ ทั้งสองรูปตามที่ปรากฏในเอกสารต้นฉบับ

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *ได้ทรวนเอาราชชการ*

[5] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ และ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักเป็น *พระเจ้าสุทโธได้*

สก ๙๙๔ ตัว ปลีเต่าสัน พระเจ้าสุทโธธัมมราชะมังทรามาเอาเมืองฝาง ๓ ปลี จิ่งได้

สก ๙๙๘ ตัว ปลีรวายใจ้ พระเจ้าสุทโธธัมมราชะมังทรายอลูกแก้วพันตน แล้วย้ายไพตั้งเมืองอังวะ แล้วจิ่งปลงอาชญาหื้อมาสร้างวัดเชตวันเมืองเชียงแสนที่โรงนางฟ้ากาเผือกหื้อเปนราชชสัณฐาน *เอามหาป่าไผ่ดอนแท่น* [1] เข้ามาอยู่เมตตาวัดเชตวัน ยอหื้อเปนสมเด็จ หั้นแล

ศก ได้ ๑๐๐๐ ตัว ปลีเปิกยี นางฟ้ากาเผือกจุตติ

ศก ๑๐๑๑ ตัว ปลีเปิกใจ้ พระเจ้ามังทราสุทโธธัมมราชะจุตติ ยังเมืองอังวะ เอาพระธนัญชัยขึ้นแทนแท่นแก้วในเมืองอังวะปลีนั้น

ษก ๑๐๑๒ ตัว ปลีกดยี พระญาเชียงแสนจุตติ

ศก ๑๐๑๗ ตัว ปลีดับเม็ด เอาพระแสนเมืองเปนพระญาเชียงแสนแทนได้ ๓ ปลี เอาเมือเสียอังวะ

สก ๑๐๒๑ ตัว ปลีกัดใค้ เอาพระญาเจ้าเมืองแพล่ขึ้นนั่งแท่นแก้วเชียงใหม่ปลีนั้น

ษก ๑๐๒๒ ตัว ปลีกดใจ้ ชาวใต้ยอพลขึ้นมารบเมืองเชียงใหม่ บ่ได้ เชียงแสนพ่ายชาวใต้ปลีนั้น เถิง ษก ๑๐๒๓ ตัว ปลีร้วงเป้า จิ่งออกมาตั้งเมือง

ศก ๑๐๒๕ ตัว ปลีก่าเหม้า ฟ้าสางกุงมาอยู่เชียงแสน

ษก ๑๐๓๔ ตัว ปลีเต่าใจ้ พระอิงเซะมังจุตติยังเมืองอังวะ เอาลูกพระเจ้าเจพูตรายเมือเปนพระญาเชียงแสนคํปลีนั้น อยู่ได้ ๕ ปลีจุตติ เอาพระเฉลิมเมืองกินเมืองเชียงแสนแทน พระญาเจ้าเมืองแพล่ตนกินเชียงใหม่คํจุตติ แล้วเอาพระญาเจ้าอิงเซะมังขึ้นนั่งแท่นแก้วแทนในเมืองเชียงใหม่ คํปลีนั้น

ศก ๑๐๓๗ ตัว ปลีดับเหม้า พระอิงเซะจุตติ เอาลูกพระเจ้าเจพูตรายขึ้นนั่งแท่นแก้วคํปลีนั้น

ศก ๑๐๔๐ ตัว ปลีเปิกสะง้า พระเฉลิมเมืองจุตติ เอา*รดส่างหลาม*[2] เปนหวานแทนกินเมืองเชียงแสน

สก ๑๐๔๔ ตัว ปลีเต่าเส็ด *รดส่างหลาม*[3] แต่งร้อนไหม้ มังสามมาเอาใส่คาลงไพเสียอังวะ

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *มหาป่าดอนแท่น*

[2,3] ฉบับวัดพระหลวงและวัดเมธังกราวาส เป็น *รถส่างหลาม*

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible][1]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible]

[illegible] ตัว ปี[illegible] [illegible][2]

[1] [illegible]

[2] [illegible]

[3] [illegible]

เถิงสก ๑๐๘๙ ตัว ปลีเมิงเม็ด เทพพสิงห์ปรากฏยังเมืองยวม มังแรนะร่าผู้กินเชียงใหม่แต่งคนไพเรียกที ๑ สองทีคืบ่มา จึ่งแต่งคนไพ ๕๐๐ ไพเรียกมา มายั้งวัด*สังขาน*[1] ริมปะตูช้างเผือก มังแรนะร่า ว่าหื้อพ่อเมืองทัง ๔ เอาน้ำเข้ายื่งข่วงสนามหื้อเตม แล้วจักเรียกเทพพสิงห์ตนบุญมาพร้อมยังสนาม คันตนบุญแท้จักมาเหนือน้ำได้ เราทังหลายจักน้อมมันชะแล ว่าอั้น

ในคืนนั้น คนในเวียงเปนใจ ไพบอกหื้อเทพพสิงห์ เทพพสิงห์ลวดลักหนีไพ อยู่บ่นานเท่าใด เทพพสิงห์ยอเสิก็เข้ามาคุมเวียง ลวดเข้าได้ปะตู *ไหฮา* [2] ยามนั้น มังแรนะร่าอยู่ยังสนาม ลูกม่านลูกเมงทังหลายใช้กันมาไหว้สาว่าข้าเสิกเข้าปะตู*ไหฮา*[3] แล้ว ไทชาวเวียงยิงสินาดบ่ใส่ลูก มีแต่ข้าทังหลายลูกม่านลูกเมงแลรบข้าเสิก มาไหว้สาฉันนั้น

ขณะยามนั้น ยังมีเจ้าตน ๑ ชื่อเจ้าองค์นก เปนกระกุลพระเจ้าล้านช้าง มีริพล ๓๐๐ มาอยู่ริมระมิงท่าวัด*เกศ*[4] เข้ามาอาสากับมังแรนะร่าว่า ตานคนหื้อเข้าเทิอะ ข้าจักเปน*หัวรบ* [5] มังแรนะร่าห้ามเสีย ว่า ตัวบ่มีลูกบ่มีเมีย พ้อยว่าจักใคร่เอาการเยียะสังชา ว่าอั้น เจ้าองค์นกลวดอยู่เสีย

หมู่เทพพสิงห์ยันเข้าได้เวียง ลวดข้ามังแรนะร่าตายยังสนามหั้นแล เทพพสิงห์เข้ามาอยู่เวียงประหมาณเดือน ๑ จิ่งมีหนังสืออาชญาออกไพคู่ปักคู่แคว่น ว่า ลูกม่านลูกเมงอยู่บ้านใด หื้อเอามาส่งนับเสี้ยง จักใส่คอก ไฟเผาเสีย ว่าอั้น ชาวปักชาวแคว่นทังมวลบอกลูกม่านลูกเมงหื้อหนี คันบ่หนีจักเอาเมือส่งในเวียง ว่าอั้น ลูกม่านลูกเมงทังหลาย มีจาเรเนแตก ๑ ปู่ฮ่านช่างเหล็ก ๑ เขาพร้อมกันได้คนดี ๓๐๐ เข้ามาไหว้สาเจ้าองค์นกยังวัดปุพพา ขอเปนหัวแก่ข้า ข้าทังหลายจักเข้ารบเทพพสิงห์ เจ้าองค์นกถามว่า สูมีคนเท่าใดจักเอาเสี้ยง เขาไหว้สาว่ามีคน ๓๐๐ เจ้าองค์นกจิ่งว่า หื้อสูถ้าอยู่ก่อน เขาจักรู้คิงไพ เดือนออก ๕ ค่ำ หื้อสูมาหาคูวัดเกสหั้นเทิอะ ว่าอั้น เจ้าองค์นกก็ย้ายไพอยู่วัดเกศหั้นแล เถิงวัน ๕ ค่ำ เขาพาเอากันมาวัดเกศหั้นแท้ หมู่เทพพสิงห์หันเจ้าองค์นกมีหมู่หลวงหลาย เขาบ่ไว้ใจ จิ่งแต่งคน ๕๐ คนมาอยู่เฝ้า*ยังหัวขัวท่าแพ*[6] ตกกลางคืน หมู่ม่านเมงจา*เรเนแตก*[7] พาหมู่ฮ่องเข้ามาแจ่งสรีภูมิ ลงคือมาหลอนเข้าแทงยังหัวขัวท่าแพ แตกเข้ามาเวียง ลวดยันเข้าทวยได้เวียง

หมู่เทพพสิงห์แตกออกเวียงพ่ายไพทางใต้เสี้ยงแล้ว จิ่งราทธนาเจ้าองค์นกเข้าเสวยราช ในวัน ๖ ค่ำ ปรากฏด้วยสิรินามทักว่า เจ้าองค์คำ วันนั้นแล

---

[1] อาจเป็น *วัดสังขาร* หรือ *วัดสังกรานต์* ก็ได้ เพราะออกเสียงไม่ต่างกัน

[2] , [3] ทุกฉบับเป็น *ไรฮา*

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๗๗ และฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *วัดเกฏ*

[5] ฉบับวัดพระหลวงเป็น *เปนหัวออกรบ* ฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *เปนหัวหน้าออกไพรบ*

[6] ฉบับ จ.ศ.๑๒๗๗ เป็น *หัวขัวท่าแพ พ่ายไพทางใต้เสี้ยงแล้ว*

[7] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๗๗ ในฉบับหลัก จุดนี้เป็น *ชะเรเนแตก*

อยู่บ่นานเท่าใด เทพพสิงห์ไพชักธัมมบัญโญเมืองน่านมา เจ้าองค์คำเกณฑ์คนออกไพต้อนรบกันยังป่าซาง *เจ้าธัมมบัญโญ* [1] ตายที่ไม้สรีไกล่คำ ใน สก เดียวนั้น

สก ๑๐๙๐ ตัวปลีเปิกสันเดือน ๔ ออก ๕ ค่ำ สะแข้งพยะ ยกทัพลุกอังวะข้ามคงมา เจ้าองค์คำเอาหมู่ไทชาวเวียง ๒๐ คน แห่งโท ๒๐ คน ม่าน ๒๐ คน เปน ๖๐ คน ไพต้อนรับทับสะแข้งพยะ สะแข้งพยะว่าจักเอาหมู่ไทอันไพต้อน ๒๐ คนนั้น ข้าเสีย เขารู้คิงลักหนีพ้นมา ยังแต่ม่านแลแห่งโท ๔๐ นั้นบ่หนี เจ้าองค์คำพลิกมารอดเวียง พระญาเถ้าแลขุนเมืองพร้อมกันไหว้สาเจ้าองค์คำว่า คันเจ้าจักเปนม่าน ตุข้าขอหนี *คันเปนกับม่าน* [2] ตุข้าตายเสี้ยงแล ไทอันไพต้อนม่าน ๒๐ นิ่ง เขายังจักข้าเสีย เหตุนั้นแล ตุข้าขอรบ ว่าอั้นถ้วน ๑ ถ้วนสอง เจ้าองค์คำจิ่งว่า รบค็รบแล ว่าอั้น

ยามนั้นม่านค็มาเถิงหนองมวนแล้วค็ห้างเสิก็ออกรบกัน ฤกันไพ ฤกันมา ได้ ๒ เดือน ม่านกลั้นเข้า ลวดแตกหนีเมือทางเมืองวังหนองขวางเฟียไร ไพตั้งอยู่เมืองพระยาว

เถิงศก ๑๐๙๕ ตัว ปลีเต่าใจ้ เดือน ๔ ออก ๘ ค่ำ เจ้าองค์คำยกทับไพทวยหาม่านสะแข้งพยะยังเมืองพระยาว โป่ม่านสะแข้งพยะลวดหนีไพอยู่เชียงแสน เจ้าองค์คำคีเอาลาวข้าพระเจ้าท่งเอี้ยงเข้ามาเชียงใหม่ ปลุกแก่เขาหื้อเปนพระญาพราน พระญาวัด หื้อเมืออยู่ปฏิบัตรักษาพระเจ้าท่งเอี้ยงดังเกล่า

ตั้งเมืองเชียงแสน มหากระสัตรอังวะมีอะมินต่อมาหื้อสะแข้งพยะเปนโมยหวาน ชื่อพยะซะแพก หื้อได้หอบอุ้มเอาเมืองแพล่ เมืองน่าน พระยาว ลคอร เมืองฝาง เมืองสาด เชียงขรอง เมืองเชริง ฝูงนี้ หื้อเข้ากับเมืองเชียงแสนนับเสี้ยง

ษก ๑๐๙๕ ตัว ปลีก่าเป้า เมงเช็กคายน้อยพุงเปนหัว ยกทับมาคนหมื่น ๑ มาคุมเชียงใหม่ ปืนเข้าแจ่งกู่เรือง บ่ได้ แตกหนีคืนเมือ

ศก ๑๐๙๙ ตัว ปลีเมิงใส้ ปู่ผ้าขาวลุกละพูนขึ้นมาเปน*ปุริสะจอร* [3] ในเมืองเชียงใหม่ ยับได้ ข้าเสีย

ศก ๑๑๐๒ ตัว ปลีกดสัน โมยหวานพยะซะแพกเชียงแสนตาย

ษก ๑๑๐๕ ตัว ปลีก่าได้ กระสัตรเจ้าอังวะทานสุกหื้อลูกพยะซะแพก ชื่อไหม่ชินวงส์เปนโมยหวานในเมืองเชียงแสนชื่อว่า *พยะนะรัก* [4] หั้นแล

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น และ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *ธัมมปัญโญ*

[2] ใช้ความจากฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักไม่มีข้อความใด ๆ ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *คันมาเปนกับม่าน*

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ เป็น *บุริจอร*

[4] <u>พงศาวดารโยนก</u> ว่า *เพี้ยนรลักษณ์*

ษก ๑๑๐๗ ตัว ปลีดับเป้า เจ้าก้วยหงสามารับเอานางองค์ทิพ ลุกเจ้าองค์คำ เมือเมืองหงสา เถิงศก ๑๑๐๘ ตัว ปลีรวายยี เจ้าก้วยแตกแต่หงสา พาเอานางองค์ทิพมารอดเชียงใหม่

ษก ๑๑๑๓ ตัว ปลีร้วงเม็ด ลื้อ เขิน แมน เปนกับด้วยกัน ฟื้นพยะนะรักแลเมง บ่แพ้เขิน ลื้อ แมน พยะนะรักพ่ายหนีละเมืองเสีย เอาลูกเมียไพตั้งอยู่สบทรา ลื้อ แมน แต่งเมืองเชียงแสน

ศก ๑๑๑๗ ตัว ปลีดับไค้ พยะนะรักเอาย้าย แกว ลาว ขึ้นมารบ ลื้อ แมนแตกหนีไพ พยะนะรักกินเชียงแสนดั่งเกล่า

ศก ๑๑๑๙ ตัว ปลีเม็งเป้า ลาวเอาริพลขึ้นไพข้าพยะนะรักที่ดอนแท่นตาย ลูกพยะ-นะรัก ชื่อว่าเจ้าตนทิพลูกเจ้านาขวาชื่อว่าปวระลงไพอังวะ กระสัตรเจ้าอังวะทานสุกหื้อปวระเปนโมยหวานเชียงแสน หื้อตนทิพกินเชียงราย ขนานอัททิกะพ่อน้าเจ้านาขวากินเชียงลาบ

ศก ๑๑๒๑ ตัว ปลีกัดเหม้า เดือนเจียงดับ เจ้าองค์คำจุตติ ท่านเสวิยเมืองได้ ๓๒ ปลี สกเดียวนี้ *เดือน ๓*[1] เจ้าจันตนลูกเจ้าองค์คำขึ้นแท่นเสวิยเมืองเชียงใหม่ สก เดียวนี้ เดือน ๔ ออก ๗ ค่ำ ม่านแมงรงโป่ยกทับเข้ามาเถิงเกาะลม เมงแลม่านรบกัน ม่านตายเปนอันมาก เมงมีคนบ่หลาย แตกม่านเปนระส่ำระสาย เมงทังหลายพาคนครัวเข้ามาเมืองเชียงใหม่ ในเดือน ๖ นั้น โป่ม่านแมงรงยกเข้ามาเมืองโยธิยา แว่เข้ามาทางทวาย ได้เมืองทวาย แล้วข้าเจ้าเมืองทวายเสีย แล้วลวดเข้ามาเมืองโยธิยา สกเดียวนี้ น้อยวิสุทธิเมืองละพูน เอาหมู่ขึ้นมาข้าโมยหวานปวระเชียงแสนเสีย แล้วน้อยวิสุทธิแทน

ศก ๑๑๒๒ ตัว ปลีกดยี เจ้าด้วงเมืองละพูน เอาหมู่ไพข้าน้อยวิสุทธิยังเชียงแสนเสีย เจ้าด้วงคืนลงมาละพูนดั่งเกล่า สกเดียวนี้ เดือน ๘ ออก ๘ ค่ำ คนใช้ม่านเข้ามาเถิงละพูน เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ พระญาอ่องชัยพลิกจากโยธิยาขึ้นมาเถิงน้ำแม่พระ ตายเสียที่นั้น ศกเดียวนี้ เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ วัน ๒ ยามตุดเช้า สุริยคราสวันนั้น อทุระพื้นในเมืองอังวะคือวันนั้น

ศก ๑๑๒๓ ตัว ปลีร้วงใส้ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ เจ้าปัด น้องเจ้าจัน ลุกจากป่ามอกมาพร้อมกันกับพระญาตื่น ฟื้นเจ้าจัน เจ้าจันหนีไพเพิ่งพระญาทะกาน เมงทะละพ้าน ลงไพอยู่บ้านสัน เจ้าปัดได้เมืองแล้วคืบ่กินเมือง แล้วนิมนต์เจ้าขี้หูด เปนพระอยู่วัดดวงดี สิกข์ออกเสวิยเมือง เถิงเดือน ๗ ลง ๗ ค่ำ ศก เดียวกันนั้น เจ้าเมืองละพูนตาย

ศก ๑๑๒๔ ตัว ปลีเต่าสะง้า เดือนยี่ออกค่ำ วันอาทิตย์ ยามแตรซ้าย สุริยคราสเดือน ๓ ออก ๑๓ ค่ำ ละพูน วังพล้าวรบป่าซาง เถิงเดือน ๔ ม่านแลชุโป่ หลานชะโป่อะพยะคามนีโป่ ทังมวลมี ๙ โป่ ๙ ทับ ลุกแต่อังวะมาตั้งทับอยู่ที่วัดเวฬุวันกู่เต้าก่อน แล้วตั้ง

---

[1] ทั้งสองฉบับไม่ระบุข้างขึ้นหรือข้างแรม

แวดล้อมเวียงเชียงใหม่ในวันเดือน ๔ ออกค่ำ ๑ วัน ๗ ก่อนหน้าทับม่านจักมานั้น เมงทะละพ้าน กับพระญาก้วย หนีออกเชียงใหม่ไพอยู่กลีกกละแม่คง

เถิงศก ๑๑๒๕ ตัว ปลีก่าเม็ด เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ม่านได้เชียงใหม่ อยู่ได้ ๓๑ วัน[1] ละพูน บ้านสันทะกานแตก ม่านกวาดเอา*เจ้าจันตนลูกเจ้าองค์ค่ำ*[2] แลไพร่ไทชาวเชียงใหม่ไพอังวะนับเสี้ยง

เถิงเดือน ๑๒ สกราชเดียวกันนั้น ม่านได้ทะละพ้านที่กลีกกละแม่คง ม่านเอาไพเมืองอังวะ พายเมืองอังวะในเดือน ๔ ปลีก่าเม็ด นั้น ลูกพระญาอองไชยะหนองต่อตาย ได้มกโซโป้น้องกระสัตรอังวะขึ้นนั่งเมือง คีปลีนั้น เพื่อนยับทะละพ้านแล้วเอาเข้าเมืองโยธิยา คีปลีนั้น ม่านได้เชียงใหม่แล้วอะพยะคามนีโป่นั่งอยู่เชียงใหม่ในปลีก่าเม็ดนี้ แสนขวางโรงช้างเอาหมู่ขึ้นไพหลอนม่านอันเฝ้าเงิน ๓ กองอยู่ทับท่าอ้อย ได้ แล้วหนีไพตั้งอยู่ดอนมูนเชียงแสน โป่อะพยะคามนี แต่งเช็กคายอินทะ เปนโป่ เอาหมู่ลูกเชียงใหม่ขึ้นไพรบแสนขวางโรงช้างที่ดอนมูน หมู่แสนขวางแตกหนีฉิบหายตายมากนัก

ษก ๑๑๒๖ ตัว ปลีกาบสัน เดือน ๑๒ ออก ลาวใช้ราชสารไพเถิง *เมิงมกโซโป้*[3] เดือนเจียงแรม ๖ ค่ำ เพื่อนข้าทะละพ้าน เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ กระสัตรมกโซโป้รบคะแซ ได้คะแซแล้วข้าพระญาคะแซเสีย เดือน ๕ ออก ๙ ค่ำ แผ่นดินไหวนัก คนยืนอยู่พอท่าว เดือน ๖ ออกค่ำ ๑ สุริยคราส

สก ๑๑๒๗ ตัวปลีดับเร้า พระเมืองชัยเมืองละพูนฟื้นโป่อะพยะคามนียังเชียงใหม่ ล้านนาไทฝ่ายคงกล้าวันออกเปนเสิกึชุ่แห่ง โป่อะพยะคามนีแตกหนีเมือเมืองอังวะ เจ้าฟ้าชายแก้วเมืองนคอรคีได้หนีไพกับโป่อะพยะคามนี กระสัตรอังวะจิ่งแต่ง *อะแสหว่น*[4] คุมริพลขึ้นมาแสน ๑ ขึ้นมาชำระล้านนาไททั้งมวล อะพยะคามนีคีได้คืนมา เจ้าฟ้าชายแก้วคีได้คืนมากับโป่อะพยะคามนี กระสัตรอังวะคีลีดหอปราสาทเสียแปลงใหม่คีปลีนั้น เมืองอังวะไพรบหรือ ปลีนั้น ดาว ๕ แก่นเข้าเดือนคีปลีนั้น อะแสหว่นขึ้นมาตีได้ล้านนาไทคืนแล้วหื้ออะพยะคามนีอยู่แต่งเชียงใหม่ที่เกล่า หื้อสิงหะกะยอถ่างนั่งเชียงแสนกับโป่เงี้ยวลายข้าทับ

ษก ๑๑๒๘ ตัว ปลีรวายเส็ด แลชุโป่ แล อะพยะคามนีลงคุม*พระเมืองชัยละพูน*[5] เดือน ๓ เพง เมืองละพูนแตกวันนั้น สิงหะกะยอถ่างเชียงแสนลงอังวะ ไว้เช็กคายปลาน-แถ่งจอจว่า แต่งเชียงแสนในปลีนั้น ลมหลวงพัดมานเข้าปราสาทกระสัตรอังวะหักลง ถูกพ่วงคำช้างแหลวไพอัน ๑ น้ำนองถ้วมเมืองอังวะคีปลีนั้น

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *สองสามวัน* ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น ๒๓ วัน

[2] ใช้ตามฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับหลักเป็น *เจ้าตนลูกเจ้าองค์ค่ำ*

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ ฉบับวัดอัฏฐารส และ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *เมืองมกโซโป้*

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *อะแซหว่น* ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *อะแสหวาน*

[5] ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ และ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักเป็น พระเมืองละพูน

ศก ๑๑๒๙ ตัวปลีเมิงใต้ เดือน ๔ หร้อมารบเมืองอังวะ มาเถิงดอยสุงสี *กันเขา แล้วแตกหนีคืน* [1] ม่าน ๙ โป่ ๙ ทับลงเอาเมืองกรุงสรีอยุทธิยา ได้เดือน ๗ ปีลีนั้น

ศก ๑๑๓๐ ตัว ปลีเป็กใจ้ อะพยะคามนีจุตติ หร้อว่าจักมารบอังวะแถม กระสัตรอังวะเรียกเอาหัวเมืองทังหลาย มีเมืองมุตตมะ ทะโค่ง เสลียง ในเดือนเจียง หื้อเอาริพลคนเสิกขึ้นไพเมืองอังวะ เถิงเดือน ๖ หร้อบ่มาแล้ว ปล่อยหาบ้านไผเมืองมัน เดือน ๘ ออก ๖ ค่ำ ฉัตต์ธาตุเมืองแช่หนองตกลง เดือน ๙ แรม ๖ ค่ำ เอาฉัตต์ธาตุละพูนขึ้นต่าง อะพยะคามนีตาย แล้วแมงเห่นโมยกามะนีมาแทน อยู่เชียงใหม่ สกราชเดียวนี้

เถิงสกราช ๑๑๓๑ ตัว ปลีกัดเป้า เดือน ๑๑ ออก ๔ ค่ำ วันอาทิตย์ ดาวควันทิสสะวันออก เดือนเจียงแรม ๖ ค่ำ ดาวควันแถม ควันเชือนไพวันตก เถิงเดือน ๔ เช็กคายน้อยพรหมฟื้นแมงเห่นโมย โป่หัวขาวยังเชียงใหม่ บ่แพ้ เช็กคายน้อยพรหมตายคีปีลีนั้น โป่ชุกขุบปะสิหะ แล แลชุโป่ ไพตีผ้าขาวพันนา ได้นางสามผิวมาถวายกระสัตรอังวะคีปีลีนั้น ฟ้าผ่าเล้มเข้าของกระสัตรอังวะคีปีลีนั้น ฉัตต์ธาตุทะโค่งเหงี่ยงไพ เอาลง แล้วเอาเมืออังวะคีปีลีนั้น ม่านปล่าวกันควากหุทือลานคีปีลีนั้นแล

สก ๑๑๓๒ ตัว ปลีกดยี อังคารเทียวร่วมสุกร์ อุบาทว์เกิดแก่สัตต์ *สี่ตีน สองตีน*[2] มากนัก คะต่ายตัว ๑ *มีหัวเดียว มีตัว ๓ ตัว*[3] เกิดยังเกาะเชียงภลู เดือน ๗ ออก ๓ ค่ำ วัน ๒ ทับชาวใต้ *พระโกษาปาน* [4] เปนหัว มีคน ๗๐๐๐ มารบเชียงใหม่ มาตั้งอยู่ทางปะตูหล่ายแคง อยู่ได้ ๙ วัน เถิงวัน ๓ เดือน ๗ ออก ๑๑ ค่ำ แตกหนีล่องไพ เดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ ไฟไหม้เมืองอังวะ ไหม้หนอีสานเกี้ยวไพเหนือ เกี้ยวไพวันตก เถิงวัดพระนอนจิ่งดับ

จาด้วยทับชาวใต้บ่แล้ว เดือน ๗ ออก ๑๑ ค่ำ ยามมีดชะลุ้ม ทับชาวใต้แตกไพ หมู่ชาวเวียงเชียงใหม่ทวยรบยังท่งพระบฎ สีนาดชาวใต้ถูกเช็กคายซ้ายตาย

สก ๑๑๓๓ ตัว ปลีร้วงเหม้า เดือน *๗ แรม ๑๑ ค่ำ* [5] ยามตูดเช้า แผ่นดินไหวทางเหนือมา ควรพรึสสะเพิงกลัวนัก เดือน ๘ ออก ๗ ค่ำ เพื่อนยับน้องกระสัตรอังวะ *แม่กระสัตรอังวะขอบ่ทันได้* [6] เพื่อนข้าเสียก่อน

เดือนยี่แรม ๑๑ ค่ำ กระสัตรอังวะแต่งราชสิงหะกะยอถ่างขึ้นมานั่งเชียงแสนดั่งเกล่าดั่งเมืองเชียงใหม่ เจ้าพระญาจ่าบ้านบุญมาฟื้นม่านโป่หัวขาวยังกลางเวียง นายหม่องถูกสีนาดตาย เจ้าจ่าบ้านมีหมู่ ๓๐๐ รบม่าน บ่เอาหรอกดาบ เอาแต่ค้อนก้อม มีแต่ตัวท่านถือ

---

[1] อาจอ่านเป็น *มาเถิงดอยสุงสี กลั้นเข้าแล้วแตกหนีคืน* ก็ได้

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ ฉบับหลักเป็น ๔ ๒ ตีน

[3] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ ฉบับหลัก ฉบับวัดพระหลวงและวัดอัฏฐารสเป็น *มี ๓ ตัว*

[4] ฉบับหลัก เป็น *พระโคสา* ฉบับ ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ เป็น *พระโคสาปาน*

[5] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ และ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น แรม ๑๒ ค่ำ

[6] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ ฉบับหลัก เป็น ขอบ่ทันได้

ดาบง้าวไล่หมู่ม่าน โป่หัวขาวแล่นเข้าคุ้มหับปะตูไว้ เจ้าพระญาจ่าบ้านคือลวดพาหมู่หนีไพเถิงเมืองนคอร ปฏิจจปราสรัยกับเจ้ากาวิละตนเปนลูกอ้ายเจ้าฟ้าหลวงชายแก้วแลเจ้า ๗ องค์พี่น้อง ตั้งสัจจะต่อกันเปนอันหมั้นอันแก่นแล้วเจ้าจ่าบ้านคือลวดไพทวยหาโป่ชุกขบปะสีหะพะเทยังเวียงจัน บอกเล่าอันโป่หัวขาวกะทำร้อนไหม้แก่บ้านเมือง แลตนได้พื้นชู่อันโป่เจียกขุปปะสิงหะพะเท คือพลิกคืนมาเชียงใหม่ เจ้าจ่าบ้านคือมาทวยมาตั้งอยู่หน้าวัดปุพพาหั้นแล

โป่ม่านขุปปะสีหะพะเท แล โป่ม่านหัวขาวพร้อมกันจักลงไพรบเมืองโยธิยา ตกแต่ง*ริพลคนเสิกอยู่* [1] เจ้าพระญาจ่าบ้านอาสาว่า ช่องน้ำทางเรือเปนอันไพยาก จักขอลงไพเผี้ยวเสียก่อน ม่านจิ่งตานหมู่ม่าน ๗๐ กับไท ๕๐ หื้อเจ้าจ่าบ้านคุมไพก่อน พายหลังนั้นม่านว่าจักเอาลูกเมียเจ้าจ่าบ้านส่งเมืออังวะ เจ้าจ่าบ้านรู้ข่าวจิ่งใช้คนมาหาลูกเมียหื้อลักหนี เจ้าจ่าบ้านคือลวดแทงม่านยังเมืองหอดแตกกระจัดกระจายไพ แล้วลวดลงไพชักเสิกเมืองโยธิยาหั้นแล

ทีนี้จักจาด้วยกระกุลเจ้าฟ้าหลวงชายแก้วฝ่ายเมืองนคอรก่อนแล จักแปลงเปนเรื่องราวเดียวกันมาคือเปนคำกวนกันนัก ผู้ฟังคือบ่รู้คิงง่าย จิ่งชักออกเปนเรื่อง ๑ เทียมกันไว้ฉันนี้ ขอนักปราชญ์เจ้าอย่าทักทือผิด ข้าจักคืนติดเอาแต่เคล้าลำดับมาก่อนแล

ปางเมื่อจุลสกราชได้ ๑๐๙๑ ตัว ปลีกัดเร้า วันนั้น ม่านมังแรนะร่ำกินเชียงใหม่ เทพพสิงห์มาปราบได้ ซ้ำเจ้าองค์คำมาปราบแถม เปนดั่งกล่าวมาแล้ว ในกาละหว่างนั้นเมืองล้านนาไทเกิดเปนเสิกชู่แห่ง ยามนั้นยังมีสวาธุหลวงตน ๑ อยู่วัดนายาง ธุตนนั้นเลี้ยงพรหมเลี้ยงพราย สักเสินตัวว่าเปนเจ้าตนบุญ คนทังหลายหลิ่งน้อมค้อมเข้าหามากนัก ธุหลวงเจ้าวัดสามขาแลธุหลวงเจ้าวัดบ้านฟ่อน คือสิกข์ออกมาเปนเสนาแห่งธุนายาง ในเมืองลคอรหาเจ้าบ่ได้ มีแต่พ่อเมืองทัง ๔ ค่อยเกาะคุมกันอยู่ หาไผจักสิทธิขาดบ่ได้ คำอันนั้นเล่าลือเถิงเมืองละพุนว่าตนบุญเกิดนายาง เจ้าเมืองละพุนจิ่งแต่งเจ้ามหายสหลวง คุมทับไพเถิงเมืองลคอร เข้าคุมรบกันที่ *ป่าทันคุมเมือง* [2] ชาวคอรแตกกระจัดกระจายไพ ตนบุญนายางหนีไพอยู่วิหารหลวงลำพาง ชาวละพุนไพแวดไว้ เถิงเมื่อคืนจักใกล้แจ้ง ตนบุญนายางออกหนีล่องไพ ชาวละพุนติดตามไพทันกัน เขาฝ่ายตนบุญนายางกับเสนาซ้ายขวาเคียด ลวดพากันเอาไม้ค้อนแลไม้เหลี้ยมคะทู้รั้วนารบชาวละพุน ชาวละพุนจักดาแตกหนีคืน เปนแต่เคราะห์จำกัมม์เทิงลูกสินาดถูกหว่างคิ้ว ตนบุญท่าวลงที่นั้น เสนาทังสองเข้าเพือเอาเสนาทังสองคือซ้ำถูกสีนาด เสนาบ้านฟ่อนจับหางตา เสนาสามขาถูกหัวเข่า ลวดเสี้ยงชีวิตเสียที่นั้น

ท้าวมหายสละพุนถอยคืนมาอยู่วัดหลวงลำพาง แล้วแต่งใช้เรียกร้องไพร่บ้านไทเมืองออกมาแล้วเก็บเบี้ยเก็บเงินค่าหลังค่าคอ ผู้ใดขัดขวางหล้างควรข้าคือข้า ควรตีคือตี มีอันใดริบล้อนเอาเสีย

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *ส่วนคนแต่งริพล*

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ และ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับหลักเป็น *ป่าทันเมือง*

ดั่ง*ร้องวังฝ่ายเหนือ*[1]อันเปนผู้แต่งบ้านปองเมือง มีแสนหนังสือ แสนเทพ นายเรือน *ชะเร*[2] หน้อยขัดขวาง บ่สู้อ่อนน้อม ท้าวมหายสละพูนจิ่งแต่งหานฟ้าง่ำ หานฟ้าแมบ หานฟ้าพื้น ขึ้นไพพร้อมกับแสนหนังสือแลท้าวขุนยังสนามเหมือนจักทือคำเมือง หานฟ้าแมบ ฟ้าง่ำ ฟ้าพื้น สัญญาพรับตาร่อกันลวดฟันแทงกันยังสนามที่นั้น เปนอันขร้าเขรือกโกลาหลแตกกระจัดกระจายเข้าห้วยท้างหว่างดอย ขุนแต่งเมืองคือชะเรหน้อย แลท้าวลิ้นก่าน นายน้อยธัมม์ แลชาวบ้านชาวเมือง ละบ้านชองหอเรือนเสีย หนีไพลี้อยู่ *เมืองต้า* [3] เมืองลอง เมืองเมาะ เมืองชาง ซู่แห่ง คีมีแล

ในขณะนั้น สวาธุเจ้าวัดชุมพูคึดอินดูสัทธาบ้านเมือง จิ่งเรียกร้องท้าวขุน ทังท้าวลิ้นก่านแลชะเรหน้อยมาเปิกสาว่าบัดนี้หา *ผู้กงผู้แขง*[4] บ่ได้ หันคนตายผู้เดียวพ้อยพากันละบ้านเมืองเสียฉันนี้ เราจักสิกข์แก้ไขเอาบ้านเอาเมือง หื้อท่านทังหลายขับกันมาหื้อเสี้ยง ไว้แต่ผู้ยิง เราจักเปนหัวออกรบชาวละพูน คันบ่แพ้ หื้อตัดคอเราลอยน้ำเสีย เราจักสิกข์วันนี้แล้ว ว่าอั้น

ทีนั้น ขุนเมืองทังหลายจิ่งไหว้สาขอครูบาบ่หื้อสิกข์ ครูบาเจ้าตนนั้นจิ่งเมตตาว่า คันบ่หื้อเราสิกข์ สัทธาทังหลายจักฟังคำเราคา ฉันใดจักบ่เสียเมืองเราจักคึด ท้าวขุนบ้านเมืองทังมวลคีขอขับตามซู่อัน ครูบาเจ้าตนนั้นจิ่งมาเลงหันยังนาย *ทิพพจักก*[5] เปนผู้มีสติปัญญากล้าแขง ว่องไวฉลับเฉลียวฉลาดด้วยยิงสีนาดแลธนู อาจจักเปนหัวพลชนรบข้าเสิกได้ ครูบาเจ้าตนนั้นจิ่งไพสู่ทิพพจักก์แล้วจิ่งกล่าวว่า ดูราบานสก ดั่งสถานบ้านเมืองทังมวลคีเปนระส่ำระสายหาผู้เปนเคล้ากงแขงต่อสู้ข้าเสิกบ่ได้ เราคีเลงหันแต่อุบานสกแลยังจักเปนหัวพลต่อสู้รบข้าเสิกป้องกันเอาบ้านเมืองได้ *นายทิพพจักก*[6] จิ่งว่า ด้วยข้าเสิกชาวละพูนหากเปนคนเทียวดินกินเข้าเหมือนกัน บ่มีคำยำนคำกลัวสักเท่าเม็ดงากากณิกแลเท่าเว้นไว้แต่ตำดินบินบนสิ่งเดียว เท่าว่าผู้ข้าคีบ่ใช่เชื้อเจ้าบ้านผ่านเมือง แต่ว่าผู้ข้ากงแขงเอาบ้านเอาเมืองแล้ว จักหื้อเปนเมืองแห่งผู้ข้า คีจักคึดบ่หื้อตกซ้า บ่หื้อเสียหน้าเมืองลคอรแลว่าอั้น

ครูบาเจ้าตนนั้นคีมาฟู่จาท้าวลิ้นก่าน ชะเรหน้อย ขุนเมืองไพร่ไทบ้านเมืองทังหลายคียินดีซู่คน คีตั้งสัจจะต่อกันว่า คันชนะข้าเสิกเปิ้งจากแท้ จักน้อมบ้านเวนเมืองหื้อนายทิพพจักก์เปนเจ้าเปนจอม ครอบครองบ้านเมือง ตั้งสัจจะต่อกันกลางคณะฉันนี้ นายทิพพ-จักก์ว่า คันอั้น ขอคนดี ๓ ร้อย ขุนเมืองทังหลายคีตานคนหื้อ ๓ ร้อย เถิงฤกษ์วันยามดีแล้วคียกไพ

---

[1] ต้นฉบับตรงกัน แต่ความไม่กระจ่าง

[2] ความในตอนที่ผ่านมาใช้ จาเร

[3] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *เมืองตา* ซึ่งอาจอ่าน *เมืองตาก* ก็ได้

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *ผู้กงแขง*

[5] ทั้งสองฉบับเป็น *ทิพพจัก*

[6] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *ทิพพจัก* ฉบับหลัก เป็น *ทิบ*

ทิพพจักก๋วเนจอรจิ่งป่อนเอาคนดีไว้เนื้อเชื่อใจกัน ๓ คน คือหมื่นยส ๑ หมื่นชิด ๑ น้อยทะ ๑ ยามเดิกึเวลาคนหลับพร่องยังพร่อง จิ่งพากันเข้าแวดวัดล้มพาง จัดแจงคนเฝ้าแล้อยู่ชู่ปะตู มีคำสัญญาไว้ว่า คันเดือดดัง ทางในเขาแตกออกมา หื้อสุอยู่หนี้แล้ฟันเนิอ ว่าอั้นแล้วทิพพจักก๋วเนจอรคึพาเอาหมื่นยส หมื่นชิด น้อยทะ คลานดั้นเข้าท่อน้ำ เขาบ่รู้จักว่าผู้ใดเปนท้าวมหายส จิ่งตริถามว่า เจ้าท้าวมีไหน ตูข้าเปนคนใช้ลุกละพูนมาว่าอั้น ยามนั้นท้าวมหายสเหล้นหมากรุกอยู่ ร้องตอบว่า คูมีหนี้ จิ่งรู้จักแน่ ทิพพจักก๋วเนจอรยกสินาดยิงท้าวมหายสท่าวแบลง แล้วคึไล่แทงไล่ฟัน เดือดดังเปนโกลาหล ชาวเดียวเขาฟันแทงกันคึมี แตกเยียดยัดออกปะตู หมู่คน ๓ ร้อยอยู่ทางนอก แทงฟันตายเปนอันมาก แตกกระจัดกระจาย ไล่ติดตามเถิงปากคลอง ปล้ำไม้ถมทางเสียแหน้นหนาแล้วพากันกลับคืนเถิง *รางสัตต์*[1] สักการะปูชายื่นโยงอารักข์เจ้าขุนตาน แล้วคืนมายอบยั้งป่าแก้ว แล้วจิ่งเรียกร้องข้าเจ้าไพร่ไทเจ้านายท้าวขุนสรมณพราหมณ์ หื้อออกมาหาบ้านเมือง หอไผเรือนมัน หาไร่หานา บ้านเมืองสุขกระเสมชุ่มเยน ไพร่ยุค้า ข้ายุขาย เปนหว่างเปนคราก่อนหั้นแล

ในกาละนั้น เทพพดาอารักข์แลท้าวขุนไพร่ไทบ้านเมืองทังมวล จิ่งพร้อมกันอุสสา-ราชภิเสกยังนายทิพพจักก์ ขึ้นเสวิยราชสัมบัตติเปนเจ้าในเมืองลคอร ปรากฏชื่อว่าพระญาสุลวลือไชย กับด้วยราชเทวีตนชื่อว่า *พิมมลา*[2] อยู่ครอบครองราชสัณฐานบ้านเมือง ตั้งเวียงครอกงัว คึมีแล

ตั้งแต่นั้นไพพายหน้า พิมมลาเทวีคึทรงคัพภะได้ ๑๐ เดือน คึประสุตได้ลูกชาย ๑ มีปุริสลักขณะบัวรมวณ พระญาตนพ่อจิ่งใส่ชื่อว่านายอ้ายราชกุมาร หั้นแล ถัดนั้นเกิดมาแถมชาย ๑ ชื่อชายแก้ว ถัดนั้นซ้ำเกิดมาแถมแถมยิง ๑ ชื่อนางคำ ถัดนั้นแถมชาย ๑ ชื่อนายคำพา ถัดนั้นแถมชาย ๑ ชื่อ นายพ่อเรือน ถัดนั้นยิง ๑ ชื่อว่า นาง*กลม*[3] ทังมวลมี ๖ คน หั้นแล

ถัดนั้น เจ้าพระญาสุลวลือไชยร่ำเพิงว่า แผ่นน้ำหนังดินคึบ่มีไผปลงปันหื้อ เท่ามีแต่ปัชชานรัฏฐะบ้านเมืองหากยกยอหื้อเปนเจ้าเปนใหญ่จิ่งมีปัณณาการของฝากดอกไม้คัน*ทอ*[4] ใช้ไพเถิงไปม่านหม่องมยุ ยังเมืองเชียงตุง ขอเปนที่กราบไหว้ทูลสาเถิงกระสัตรเจ้าอังวะไปหม่องมยุได้แจ้งแล้วคึลงไพปฏิบัติไหว้สา *กราบทูล*[5] กระสัตรเจ้าอังวะ กระสัตรเจ้าอังวะคึจิ่งปลงวางแผ่นน้ำหนังดินเมืองลคอรหื้อ แล้วทานชื่อหื้อแถมใหม่ว่าพระญาไชยสงครามหั้นแล

---

[1] ฉบับสำนักนายก ว่า หัวงฉัตร

[2] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น พิมมรา

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *นางกม*

[4] น่าจะมาจาก คันธะ ซึ่งแปลว่าของหอม

[5] ทั้งสองฉบับเป็น *กราบรุน*

อปรภาเค พายหน้าแต่นั้น ชาวละพูนยังขอดเวรหมายหมั้นอยู่บ่หาย จิ่งแต่งใช้คนดีไพกลางคืน ฮ่องเข้าไพหลอนแวดเรือนเจ้าพระญาไชยสงครามไคว่รอด แล้วเขาคึเอาสีนาดพราบยิงเข้าไพในเรือนเพื่อจักหื้อถูกเจ้าพระญาไชยสงคราม ในคืนนั้น เปนแต่บุญของท่านแลเทพพดาบ้านเมืองหากชักชวน ท่านคึบ่นอนเรือนหลังนั้น ไพนอนเรือนหลังใต้ ข้าเสิกึบ่ทันหันตนเจ้า เขาจิ่งเอาไฟเผาเรือนขึ้น

ขณะยามนั้น เจ้าพระญาไชยสงครามสะดุ้งตื่นขึ้นฟังไพถือเอาสีนาดกับมุดห้อยสอกแล่นไพเถิงที่ใกล้ข้าเสิกึแลคุ้มคว้าหาคระแนง บ่มี ยามนั้น ข้าเสิกึคึพากันแล่นหนี เจ้าคึพลิกงว้ายคืนเมือเอาคระแนงยังเรือนใต้ ได้แล้วแล่นตามไพทันข้าเสิกึยังท่งสางกลางนา ยอสีนาดยิงข้าเสิกึ ร่วมไร่นาเดียว ยิงตก ๓ คน ข้าเสิกึแตกธรัดธรายตกตาฝั่งขี้เหล็กตาย ไขว่ขว้างไพ คึมีแล พายลุน ชาวละพูนกลัวแต่เตชะเจ้า ลวดแต่งใช้สืบสัญชัยไมตรีเปนบ้านพี่เมืองน้อง ค้าขายไพมาหากัน หั้นแล

ตั้งแต่นั้นมา เจ้าพระญาสุลวลือไชยสงครามอยู่ผ่าเพงจำสีลกินทานฟังธัมม์เมตตาภาวนาตราบเสี้ยงอายุ คึจุตติไพสู่ปรโลกพายหน้า เสนาอามาจจ์บ้านเมืองทังมวลคึพร้อมกันเลิกซากส่งสการเสีย แล้วปลงบ้านเวนบ้านเมืองหื้อเจ้าชายแก้วสืบแทน หั้นแล

ในกาลยามนั้น บ้านเมืองทังมวลขร้ำเขรือกเยือกไหว บ้านไผเมืองมัน ชิงกันเปนเจ้าเปนนาย เกิดเปนโกลาหลซู่แห่ง พายทาง ละพูน เชียงใหม่ บ้านสัน วังพล้าว ทะกาน หนองหล้อง ร่องลี้ จอมทอง ชะปุง ป่าซาง บ้านเหนือรบบ้านใต้ บ้านใต้รบบ้านเหนือ เปนเสิกึเปนโจรข้ากันฟันกัน

ดั่งเมืองลคอร แสนพื้นแลน้อยธัมม์ ท้าวลิ้นก่านขุนเมืองทังหลายพร้อมกันพรองใคร่ข้าเจ้าชายแก้วแลนายพ่อเรือน เถิงเซิ่งได้เอาครอบครัวลูกเมียหนีไพเพิ่งเจ้าเมืองแพล่ ขอเพิ่งพาอาสรัยเปนหว่างเปนครา ขอเปนไมตรีสนิทติดต่อกันสืบไพเบื้องหน้า แล้วจิ่งขอริพลคนเสิกึกับเจ้าเมืองแพล่ ได้แล้วพลิกงว้ายคืนมา เจ้าชายแก้วแลนายพ่อเรือนทังสองพี่น้องนำทับมาเถิงเวียงครอกงัวเมืองลคอร เจียะทับอยู่ที่นั้น เถิงวันลุนรุ่งเช้า ทังสองพี่น้องมีริพล ๒๕๐ คนเลียบริมน้ำแม่วังฝ่ายวันออกล่องไพ พายแสนพื้นแลอะชับน้อยทะคึเอาริพลเสิกึขึ้นมาปะกันที่ลัมพางกลางคึรบกับด้วยกัน พันดั่งนายพ่อเรือนเคราะห์จักม์เทิงถูกสีนาด ลวดเมี้ยนชีวิตเสียที่นั้น จิ่งพากันถอยคืนเมือเมืองแพล่ที่เกล่า

ในกาลยามนั้น ล้านนาไททังมวลขร้ำเขรือกเปนโกลาหล ม่านโป่คามะนี แลหลานชะโป่ คึยกทับลงมาแต่เมืองอังวะมาคุมเมืองเชียงใหม่ ดั่งเจ้านายท้าวขุนเมืองเชียงใหม่คึบ่ทัดแม่นกับด้วยกันหาผู้จักอาสากงแขงบ่ได้ เปนแต่ชาตาอายุเมืองหากขาดลวดแตกฟุ้งเสียเมืองกับม่าน ม่านได้แล้วคึกวาดเอาเจ้าตนนางเทพลูกเจ้าองค์คำ แลไพร่บ้านไทเมืองไพคึมี อันหื้ออยู่กับบ้านกับเมืองคึมี อันยังได้อยู่กับเมือง มีเจ้าพระญาจ่าบ้านบุญมา โป่คามะนีได้เมืองแล้ว คึนั่งอยู่เชียงใหม่ จิ่งแต่งแม่ทับนายกองออกพาดตีซู่บ้านซู่เมือง หื้อโป่หลังด้ำคุมริพลไพทางเมืองลคอร เมืองลคอรทังมวลพร้อมกัน มีปุปผาลาชาเข้าตอกดอกไม้แลเข้าของเงินคำออกถวายน้อมม่าน ม่านคึบ่กะทำร้ายกวนตวีประการใด ม่านซ้ายกจากเมืองนคอรไพเมืองแพล่ เมืองแพล่คึน้อมฉันเดียว โป่ม่านรู้ว่าเจ้าชายแก้วหนีไพเมืองแพล่ที่นั้น

จิ่งหาตัวเจ้าชายแก้วเข้ามาถ้องถาม เจ้าชายแก้วคีไหว้สาแต่เคล้าแต่เช่นพ่อคึดเอาบ้านเอาเมือง มาตราบเถิงแสนพื้นแลน้อยธัมม์ ท้าวลิ้นก่านหากปองกะทำร้ายหื้อ แลได้หนีไพเพิ่งเจ้าเมืองแพล่นั้น หื้อโป่ม่านได้แจ้งชู่อัน โป่ม่านหลังตำจิ่งนำเอาเจ้าชายแก้วคืนมาเมืองลคอรแล้วไล่เลียงต่อไต่กับด้วยแสนพื้นแลน้อยธัมม์ท้าวลิ้นก่าน คีเปนบ่ตกบ่ลงกับด้วยกัน โป่ม่านจิ่งพาลงไพเมืองอังวะ กราบทูลไหว้สาแต่ต้นเถิงปลาย พระเจ้าอังวะจิ่งสบเสียว่า เจ้าฟ้าชายแก้วเปนผู้ดี จิ่งชุบเลี้ยง ตั้งเจ้าชายแก้วขึ้นเปนเจ้าฟ้าสิงหาราชธานีเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว ปลงวางเมืองลคอรหื้อเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว หื้อท้าวลิ้นก่านแลแสนพื้นเปนเสนา กราบทูลลามาเถิงเมืองลคอร

อยู่เมินบ่นาน ท้าวลิ้นก่านแลแสนพื้นชับทะ พร้อมกันจักชิงเจ้าฟ้าชายแก้วกินเมือง เมื่อลุนพ้อยผิดเถียงกัน ส่อฟ้องกัน เจ้าฟ้าชายแก้วกับท้าวลิ้นก่านแลแสนพื้นชับทะลวดเกิดความวิวาททับด้วยกัน ขันจักดำน้ำต่อกัน ผู้ใดค้าน เอาชีวิตเปนแดน ม่านโป่เจียกแล ชะเร เช็กคาย นายทับทังมวลคีหื้อเจ้าฟ้าชายแก้วแลท้าวลิ้นก่านต่อกัน ท้าวลิ้นก่านมุดลง ผมจักดาบ่ทันเปียะเสี้ยง ผุดออก พ้นเจ้าฟ้าชายแก้ว ลงนั่งอยู่ตามสำราญ *ท้าวเภ็ด*[1] ฟ้าเชียงรายลงหอบเอาออกมา โป่ม่านคีมีอาชญาหื้อมัดเอาท้าวลิ้นก่านกับชับทะ เขียนขาเอาเข้าของเงินคำเสี้ยงแล้วคีเอาไพข้าเสีย พ้นแสนพื้น บ่ได้ข้า มันลักหนีพ้นไพวันนั้นแล

อยู่มาบ่นานเท่าใด โป่ม่านคียกทับไพเมืองลาวเสียเสี้ยง แสนพื้นจิ่งคืนมาเซาะซวนเอาผู้คนอันแตกตื่นเข้าลี้ซงอยู่ป่าอยู่ครุ่มห้วยท้างหว่างดอย กับทังพระญาน้อยมโน กวย-เชียงมุก แล*โป่ม่านมังแรทับสิริ*[2] พร้อมกันขับคนเข้าตั้งยางคกกับทังขนานลังกา ๑ ทับมุคำ ๑ เขาชุรอมคนได้แล้วพากันเข้าแวดคุมบ้านเพียง ล้อมรบกันกลางคืนจักดาใกล้แจ้ง ฝ่ายทางแสนพื้นแลม่านมังแรแตก ไพร่ไทหนีเข้าป่าเข้าเถื่อนไพเสี้ยง กวยเชียงคีลวดขึ่มล้าหนีไพเมืองเชียงลาวเสีย ละม่านมังแร แลแสนพื้น ขนานลังกา ทับมุคำ ไว้

ขณะยามนั้น โป่เจียกไพเมืองลาวพลิกคืนมา เจียะทับอยู่ลัมพางหลวง เจ้าฟ้าหลวงชายแก้วคีไพต้อนรับโป่เจียก ปฏิบัติไหว้สาชู่ประการ โป่เจียกแจ้งแล้วคีไพมัดเอาม่านมังแรแสนพื้น ทับสิริ ขนานลังกา ได้แล้วเอาไพข้าเสีย ยังแต่พระญามโน บ้านสัน แลหนอง-หล้อง ร่องลี้ แตกตื่นเข้าไพลี้ซงอยู่ป่าอยู่เถื่อน ม่านตามทวยได้จับยับใส่ขื่อกังคามาลัมพางแล้วเก็บไพข้าเสียวันสิบวันซาว เก็บเอาเมียเขาเปนข้าเปนคนเปนลูกเปนเมียตามใจมัก ตั้งตัวพระญามโนบ้านสันนั้น ม่านคีเอาเมืองอังวะ พายลุนหื้อเยี้ยวข้าเสียหั้นแล

ลุนแต่นั้น ม่านโป่เจียกจิ่งขับเอาริพลศนเสิกได้ ๔ โป่ ๔ ทับ จักลงไพรบเมืองสรี-อยุทธิยาหั้นแล

ทีนี้ จักจาด้วยลูกเจ้าฟ้าหลวงชายแก้วก่อนแล เจ้าฟ้าชายแก้วครอบครองราช-สัณฐานเมืองลคอร มีลูกกับด้วยนางจันทาเทวีด้วยลำดับฉันนี้

---

[1] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่น่าจะเป็น ท้าวเพชร

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๘ ฉบับหลัก เป็น ปู่ม่านมีแรทับสิริ

[illegible]

[illegible] [1]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [2] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

---

[1] [illegible]

[2] [illegible]

[3] [illegible]

ดั่งเจ้ากาวิละเปนเคล้าเจ้านายน้องนุ่งทั้งมวลคึค่อยระวังรักษาบ้านเมือง คึบ่อ่อนแท้ คึบ่แขงแท้ ค่อยเกาะคุมกันอยู่ เมินบ่นาน โป่อะพยะคามะนีพลิกยกลุกอังวะ ยกกองทับมาแวดล้อมเมืองละพูน เมืองละพูนลวดแตกกระจัดกระจาย พระเมืองชัยลวดหนีไพตกเมืองหรือ ต่อเท้าบัดนี้

อะพยะคามะนีมาเปนโมยหวานอยู่เมืองเชียงใหม่ ในกาลยามนั้น พระญาจันหนองหล้อง อันพ่ายหนีตกเมืองลาว คันรู้ว่าม่านยกทับหนีเสียเมืองลคอร พระญาจันพลิกคืนมารบบ้านหัวเสือดอนไฟ บ้านก้อม พระญาจันแตกคืนไพเมืองลาวแถม

ลูนนั้น *เช็กคายสุริยะ*[1] เมืองเถินกับแสนสุทน แลเมงกองจ่อ ทังนายน้อยชุมพู ยกขึ้นมาตั้งทับอยู่สบปาบ เจ้าฟ้าหลวงชายแก้วจิ่งเกณฑ์เจ้ากาวิละตนเปนลูกอ้ายคุมริพล คนทับไทเยี้ยวม่านลงไพเถิงสบปาบ ยามกลองงาย คึขับริพลเข้าแวดล้อมทับชาวเถินบ่ทันไตว่ยังทางริมแม่น้ำวัง เช็กคายสุริยะ แสนสุทน เมงกองจ่อ นายน้อยชุมพู แตก ตกน้ำแม่วังพ่ายหนีไพหลบหลีกลี้อยู่แคว่นเมืองลอง

อยู่มาช้าบ่นาน โป่เจียกอะพยะคามะนี สรคุต กระสัตรเจ้าอังวะซ้ำแต่งโป่หัวขาวแทนนั่งเชียงใหม่ *เช็กคาย*น้อยพรหมหนองหล้องซ้ำพื้นโป่หัวขาว บ่แพ้ม่าน พายทาง*เช็กคาย*น้อยพรหมฉิบหายตายวายเปนอันมาก

ในกาลยามนั้น โป่เจียกแม่ทับหลวงยกริพลไพประจญได้เมือง *กรุงสรีอยุทธิยา* [2] ได้แล้วเอาพระเจ้าดอกเดื่อกระสัตรเจ้าเมืองโยธิยาเมือเมืองอังวะ แล้วโป่เจียกแม่ทับหลวงนั้นพลิกคืนมาเมืองล้านนาไทเราแถม ขับเอาคนล้านนาไทได้ แล้วยกไพตีเมืองล้านช้างผ้าขาวพันนา *พายหลังโป่เจียกหลวง*[3] ไพผ้าขาวพันนานั้น พระญาจ่าบ้านกับโป่หัวขาวรบกันยังกลางเวียงเชียงใหม่ พระญาจ่าบ้านบ่แพ้ม่านเหตุว่ากำลังตัวบ่มีหลาย นายหม่องถูกสินาดตายเสีย จิ่งพาลูกบ่าวชาวไพร่พ่ายหนีไพตามทวยหาโป่เจียกหลวงยังผ้าขาวพันนา บอกกรียาอาการอันโป่หัวขาวหากค่ำรามแลได้รบกันนั้นแก่โป่เจียกรู้ชู่อัน โป่เจียกหลวงพลิกงว้ายจากผ้าขาวพันนา พาพระญาจ่าบ้านคืนมาเชียงใหม่ มายอบยั้งอยู่ปะตูท่าแพ

ขณะนั้นเมือง*กรุงสรีอยุทธิยา*[4] *พระยา*[5]ตากสินเปนกระสัตรขึ้นใหม่ เก็บหอมทอมไพร่ได้มากหลายแล้วย้ายล่องไพตั้งเวียงใหม่ ปรากฏได้ชื่อว่า รัตนะกรุงสรีอยุทธิยา โป่เจียกลุกจากเมืองลาวมาเถิงเชียงใหม่ แล้วว่าจักลงตีเอาเมืองอยุทธิยาแถม จิ่งเกณฑ์หื้อ

---

[1] มักเขียน *สุริยะ* และ *สุยะ* สับกันเสมอ

[2] ฉบับหลัก เป็น *เมืองคลุงอยุทธิยา* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เมืองคลุงสรีอยุทธิยา* ซึ่งในที่นี้ต่อไปจะปรับเป็น กรุงสรีอยุธยา ทุกแห่ง

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *พายหลังโป่เจียก*

[4] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เมืองคลุงสรีอยุทธิยา* ฉบับหลัก เป็น *คลุงอโยธิยา*

[5] ในที่นี้จะใช้ *พระยา* ในส่วนที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมของภาคกลาง ส่วน *พระญา* จะใช้ในส่วนที่เกี่ยวโยงกับตำแหน่งหรือบริบทของวัฒนธรรมล้านนา

ฟันเรือหื้อมากหื้อหลาย พระญาจ่าบ้านจิ่งใช้คนฮ่องตั้นไพบอกเจ้ากาวิละเมืองลคอรว่า จักคืดฟื้นม่าน เจ้ากาวิละสู่ชุ จักอยู่คืดการทางพายหลัง หื้อพระญาจ่าบ้านผู้เปนพี่ลงไพชักทับใต้เทิอะ ว่าอั้น พระญาจ่าบ้านได้รู้คำสัญญาแห่งเจ้ากาวิละแล้วจิ่งอาสากับโป่เจียก จักล้องเผี้ยวถ้างทางเรือไพเปนทับหน้า โป่เจียกคี่ว่า ดีดี ว่าอั้น แล้วคี่เกณฑ์ม่านเงี้ยว ๗๐ กับไท ๕๐ หื้อพระญาจ่าบ้านลงเรือฟายล่องไพก่อน คันเถิงเมืองหอดแล้ว ยามเดิกึกลางคืนจักดาสู่แจ้ง คี่เข้าแทงม่านหล่าทายังเมืองหอดแตกธรัดธรายไพ แล้วพระญาจ่าบ้านคี่ลงเรือล่องขับวันฮันคืนเถิง[1] คันเถิงแล้วคี่พิทูลกระสัตรเจ้าตากสินขอกองทับ กระสัตรเจ้าตากสินตรัสแล้วจิ่งมีรับสั่งหื้อแต่งหร้างจัตุรงคเสนาโยธา ๔ จำพวกครบพร้อม แล้วเกณฑ์*เจ้าพระยาจักรี*[2] พระยาสุรสีห์เปนแม่ทับ ยกขึ้นมาด้วยรีบเรวพลัน ได้ ๒๑ วันเถิงเมืองเถิน จิ่งแบ่งกองทับมาทางเมืองลี้ ๕ พันคน หื้อ *พระยาสุรสีห์*[3] เปนแม่ทับ พระญาจ่าบ้านนำพลมาเถิงท่าวังตาล ม่านโป่หัวขาวขับริพลออกต้อนรบ ฝ่ายทับหลวงได้คี่ยังบ่ทันกัน ทับใต้แตก ม่านไล่ตกน้ำแม่พิง แตกคืน

พั่นดั่งทับหลวงเจ้าพระยาจักรี พระยาสุรสีห์ขึ้นทางเมืองลคอร ยามนั้นเจ้าฟ้าหลวงชายแก้วมาอยู่เฝ้าคัลโป่หัวขาวยังเชียงใหม่ เจ้ากาวิละเปนต้น แลเจ้าทัง ๗ องค์พี่น้องจิ่งเจียรจาเซิ่งกันว่า เราจักคืดฉันใดดี เมื่อว่าเราจักเปนชาวใต้ พระปิตตาแห่งเราคี่ยังตกค้างอยู่เชียงใหม่ เมื่อว่าอยู่เปนข้าม่าน คี่เบื่อค่ายม่านเสียแล้ว จิ่งพร้อมกันตัดสลั้งว่าเอาบุญพ่อเปนเจ้าแลบุญเราเปนพายหน้าเทิอะ ว่าอั้น แล้วจิ่งแต่งอุบายหื้อเจ้าคำสมเปนแม่ทับคุมไท เงี้ยว ม่าน ลงไพต้อนรบทับใต้ บ่หื้อม่านเงี้ยวอยู่กับบ้านเมืองหลาย เท่าหื้ออยู่แต่เซ็กคายสิริจอสู กับผู้คนแต่น้อย เจ้าคำสมเปนแม่ทับลงไพแต่งอุบายต้อนรบทับใต้ แล้วค่อยถอยคืนมา เพื่อหื้อม่านไว้ใจ

ยามนั้น เจ้ากาวิละคี่ฟื้นม่าน แทงม่านเซ็กคายสิริจอสู่อันอยู่ยังเมือง พายหลังม่านเซ็กคายสิริจอสูตาย กับม่านเงี้ยวตายหลายคน ม่านฝูงบ่ตาย พร่องคี่ป่วยรามแตกกระจัดกระจาย บางพร่องคี่หอบไส้แล่นไพตวยหาคนทับอันไพต้อนรบทับใต้นั้น คนยังทับนั้นหันลวัดเกิดเปนโกลาหลเดือดนันมากนัก ว่า บัดนี้เจ้ากาวิละฟื้นม่าน ว่าฉันนี้

เจ้าคำสมจิ่งว่า เจ้ากาวิละจักตั้งใจฟื้นม่านนั้น บ่ร้างจักมี เจ้ากาวิละหากเปนบ้าลางคาบคี่ดี ลางคาบคี่ตื่นบ้า ลางคาบเลือดลมร้ายขึ้นทือ หันอันใดคี่ฟันคี่แทงไพคี่มีบ่ร้างว่าจักตั้งใจกะทำชะแล สะแม่นว่าเจ้ากาวิละหากฟื้น ข้าทังหลายอันเปนน้องทังมวลคี่บ่เข้าด้วย ว่าฉันนั้น ม่านทังหลายคี่เท่าฟังหู ๑ บ่ฟังหู ๑ ตกกลางคืน ม่าน ๓๐๐๐ คนคี่พากันลักหนีทังค่ำทังคืน เถิงเมืองเชียงใหม่แล้วคี่ไหว้สาบอกเล่าโป่หัวขาวด้วยอาการอันเจ้ากาวิละหากกะทำนั้นชู่อัน โป่หัวขาวจิ่งเอาเจ้าฟ้าชายแก้วใส่ครอกไว้ก่อน เมื่อว่าจักข้าเสีย คี่หลอนมีคำกินแหนงใจเมื่อพายลุน ว่าอั้น

---

[1] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ ว่า *เถิงอโยธิยา* พงศาวดารโยนกว่า *ถึงกำแพงเพชร*

[2] ฉบับหลักและฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ เป็น *เจ้าพระยาจักคลี* ซึ่งจะปรับเป็น *เจ้าพระยาจักรี* ทุกแห่งและพิมพ์ด้วยอักษรตัวเอน

[3] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ ฉบับหลักเป็น *พระยาสุระ*

ในกาละนั้น เจ้าคำสมค็พลิกงว้ายกลับคืนมาหาบ้านเมือง คืมีคำร่ำเพิงเถิงพระราชปิตตา จิ่งพร้อมกันมีปัณณาการของฝาก เปนต้นว่าเข้าของเงินคำ หรอกหลุบ ดาบหลุบ ผ้าดี เสื้อดี แล้วแปลงหนังสือเปนคำดีว่า เจ้ากาวิละหากเปนบ้าเปนเมาได้ข้าได้ตีกับด้วยเช็กคายสิริจอสู่ ข้าทังหลายพี่น้อง ๖ คน คืบ่รู้ด้วย ขอเจ้าโปเปนที่พิจจรณา ขอฮ่าได้ข้าได้ตีแลกะทำร้ายแก่พ่อแห่งข้าทังหลาย ว่าฉันนั้น แล้วค็แก้เอายังม้านอันเปนโทษใส่ราชวัตต์ขังครอกไว้นั้นออกเปนคนใช้ถือหนังสือแลนำปัณณาการมาถวายโป่หัวขาวยังเชียงใหม่ โป่หัวขาวหันหนังสือแลปัณณาการอันนั้น ค็เปนที่บาระยาน บ่ข้าบ่ตีเจ้าฟ้าชายแก้ว เท่าพอใส่ครอกขังไว้หั้นแล

เมื่อนั้น เจ้ากาวิละจิ่งมีหนังสือแลแต่งเจ้าดวงทิพตนเปนน้อง ลงไพต้อนไพรับกับด้วยทับใต้ขอหลิ่งน้อมค้อมตัวอยู่ในราชชสมพารพระมหากระสัตรเจ้าเมืองใต้ ว่าฉันนั้น เจ้าพระยาจักรี พระยาสุรสีห์ แม่ทับ มีมหากระสัตรเจ้าตากสินเปนประธานคืชมชื่นยินดี คืยกริพลสกุลเสนาโยธาขึ้นมาเถิง *ลัมพาง* [1] เจียะทับอยู่ที่นั้น เจ้ากาวิละค็นำเอายังปัณณาการของฝากแลเข้าน้ำโภชนะอาหารลงไพต้อนรับเจ้าแม่ทับใหญ่ แล้วค็นำหน้าเสด็จนำทับมาเมืองเชียงใหม่

ในกาละนั้น*พระยากำแพงเพชร*[2] แม่ทับ แลเจ้าพระญาจ่าบ้านอันแตกม่านคืนไพนั้น คันรู้ว่าทับใหญ่มาทันแล้วจิ่งกลับคืนอาสาการแก้โทษ ยามนั้น โป่หัวขาวค็เร่งเกณฑ์คนออกต้อนรบกองทับใต้ยังท่าวังตาลเหตุว่าม่านหย้ามแพ้ เจ้าแม่ทับใต้ค็จัดแจงเอา ม็อก สินาด ปืนไฟ มาวางเปนตับคับค้ายเปนแพไว้ ยิงพราบออกเปนเสียง ๑ เสียงเดียวกัน ม่านล้มตายเปนอันมาก บ่อาจจักจั้งได้ ค็ลวดแตกเข้ามาเวียง

เมื่อนั้น เจ้ากาวิละร่ำเพิงเถิงพระราชปิตตา ค็เอายังริพลคนแห่งตนเลียไล่ติดตามม่านเข้าเถิงในเวียง ม่านเปนอันกลัวฟั่งฟ้าวนัก โป่หัวขาวค็ลวดแตกหนีออกเวียงทางปะตูช้างเผือกหนเหนือ ลวดละเจ้าฟ้าชายแก้วเสียยังครอก เจ้ากาวิละเข้าไพเถิงในเวียง นายน้อยวิทูร แลน้อยสมภมิตต์ชาวเชียงใหม่ อันอยู่กับม่านยังในเวียง ไหว้สาว่า เจ้าฟ้าชายแก้วยังมีชีวิตอยู่ยังครอก ม่านค็บ่ข้าบ่ตี ว่าฉันนั้น เจ้ากาวิละค็ไพด้วยอันด่วนอันรีบ คันเถิงครอกขังคนแล้ว เจ้าค็พาเอายังริพลแห่งตนง้างครอกเอาพระราชปิตตาออกมา เจ้าได้หันหน้าพระราชปิตตา มีความชมชื่นยินดีหาที่สุดบ่ได้ เจ้าค็ไหว้นบครพยำยังพ่อแห่งตนด้วยที่ติดที่เท้า ๕ แห่ง แล้วเอายังพ่อตนขึ้นนั่งเหนือหลังช้างมังคละ ฉับเพราะหน้าสู่ทับหลวงแล้วค็ออกไพแล

พระมหากระสัตรเจ้าตากสินปราบแพ้มารปักขะข้าเสิก ได้เมืองเชียงใหม่ ในสกราช ๑๑๓๖ ตัว ปลีกาบสะง้า เดือน ๕ เพง เมงวันอาทิตย์ หั้นแล พระมหากระสัตรเจ้าตากสินได้เมืองแล้วค็ตั้งพระญาจ่าบ้านหื้อเปนพระยาเชียงใหม่ ตั้ง *นายน้อยก้อนแก้ว*[3] ผู้เปนหลาน

---

[1] คือเมืองลำปาง ซึ่งในช่วงก่อน ๆ ทั้งสองฉบับเป็น *ลัมพาง*

[2] ฉบับหลัก เป็น *พระยากำแพงเภ็ช* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *กำแพงเพช*

[3] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *นายก้อนแก้ว*

ขึ้นเปนอุปราชา ตั้งเช็กค่ายแคงเปนพระญาละพุน ตั้ง*นายน้อยตอนต้อ* [1] ผู้เปนน้องเปนอุปราชา ตั้งนายน้อยโพธิดอนทองขึ้นเปนพระญาสุรวงส์ หื้อรักษาขอบขัณฑเสมาบ้านเมือง แล้วคีเสด็จยาตราลาทับกลับไพทางเมืองลคอร เจียะทับยุดพักอยู่บ้านล้มพาง นมัสสการปูชาไหว้นบพระมหาชินธาตุเจ้าอยู่ที่นั้น เจ้ากาวิละ คันได้พระราชปิตตาเมือเถิงเมืองลคอรแล้ว มีใจชมชื่นยินดี คีพาเอายังน้องทัง ๖ เข้าเฝ้าคัลพระมหากระสัตรเจ้ายังล้มพาง กระสัตรเจ้าคีตั้งเจ้ากาวิละขึ้นเปนพระยาลคอร ตั้งเจ้าธัมมลังกาตนเปนน้องถ้วน ๓ ขึ้นเปนอุปราชา ปลงบ้านเวนเมืองทังมวลหื้อเจ้ากาวิละแล้ว พระมหากระสัตรเจ้าตากสินแลเจ้าพระยาจักรี คีพาเอาเสนาโยธาเสด็จล่องไพทางเมืองเถิน ล่องไพตามกระแสแม่น้ำระมิงแล

พันดังเจ้าพระยาสุรสีห์ คีมีใจปฏิพัทธิ์รักใคร่ได้ยังนางสรีอโนชาราชปุตตีอันเปนน้องแห่งเจ้ากาวิละจิ่งใช้ขุนนางผู้ฉลาดมาขอเจ้าทัง ๗ พระองค์พี่น้องมีเจ้าชายแก้วเปนประธาน ร่ำเพิงหันกัลญาณมิตต์ อันจักสนิทติดต่อไพพายหน้า คีเอายังนางสรีอโนชาถวายเปนราชเทวีแห่งเจ้าพระยาเสือ คือพระยาสุรสีห์หั้นแล เจ้าพระยาสุรสีห์ เมื่อได้นางสรีอโนชาราชเทวีแล้ว คีเสด็จเมือทางเมืองสวัรคโลก หั้นแล

ในกาลยามนั้น เกิดเปนเสิก้ซุ่แห่ง ดังกระสัตรอังวะรู้ข่าวว่ากระสัตรเจ้าได้ขึ้นมาตีม่านโป่หัวขาวยังเชียงใหม่ กระสัตรอังวะเกณฑ์โป่หลังด้าคุมคนแสน ๑ ลงทางท่าดินแดง จักลงตีเอาเมืองใต้ มาตั้งทับอยู่*แม่สะกลิด* [2] ต้นหมากส้านต้น ๑ ใบมันกลายเปนเขาทรายละมั่ง กวางฟาน เปนหน่วยแต่เคล้าเถิงปลายคู่กิ่ง เกิดมีในเมือง *บางกอก* [3]

พระญาไหย่ทละเชียงฟื้นฟันพระญาสักกะนึง ทวยล่องไพเถิงมุตตะมะ เดือน ๑๒ ออก ๑๐ ค่ำ วัน ๖ รบกันยังมุตตมะ พระญาสักกะนึงม่านค้านไพ พระญาไหย่ทละเชียงไล่ทวยเถิงทะโค่ง พระญาสักกะนึงม่านได้กำลังมาแถม จักรบพระญาไหย่ทละเชียงที่น้ำแม่พะ ทัง *พระญาไหย่* [4] แตกถอยคืนมามุตตะมะ

ดังกระสัตรเจ้าตากสินคันล่องเถิงเมืองกำแพง *ม่านอะแสหว่นคี* [5] มีคน ๕๐๐๐๐ มาทางแม่มะเลิงเข้ามาตีเมืองระแหง กำแพง สวัรคโลก สุกโขทัย แตกกระจัดกระจายไพเสี้ยง แล้วม่านเข้าล้อมเมืองพิสสนุโลก รบกันอยู่ได้ ๖ เดือน ส่วนว่ากระสัตรเจ้าตากสินแลเจ้าพระยาจักรีจักพลิกคืนมาแก้ไขเอาเมืองทังหลายฝูงนี้คืบได้ เหตุม่านคีเข้ามา*บางกอก* คีลวดเร่งรีบลงไพ*บางกอก* ลวดออกไพต้อนรบโป่หลังด้ายังท่าดินแดง เจ้าพระยาสุรสีห์ลงไพเถิง*บางกอก* แล้วลวดออกไพทวยหากระสัตรเจ้ารบม่าน ด้วยเดชปารมีกระสัตรเจ้าม่าน*ต้านทาน* [6] บ่ได้ คีแตกหนีนับเสี้ยง หั้นแล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *นายตอนตอ* ซึ่งอาจอ่านเป็น *ต่อนตอ ต่อนต่อ ต้อนต่อ ต้อนต้อ* ก็ได้ เพราะความหมายของศัพท์หรือชื่อนี้ยังไม่กระจ่าง

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *ตั้งทับคยู่สกกลิด*

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *บังกอก* แต่จะปรับเป็น *บางกอก* ทุกที่ แล้วพิมพ์ด้วยตัวเอน

[4] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔

[5] ใช้ตามฉบับ จ.ศ. ๑๒๔๔ ฉบับหลักเป็น *อะแสหว่นคลี*

[6] ทั้งสองฉบับเป็น *ต้านธาน* แต่จะปรับเป็น *ต้านทาน* ทุกที่ แล้วพิมพ์ด้วยตัวเอน

ดั่งไปหัวขาวแตกหนีแต่เชียงใหม่ไพ มันเคียดนัก อยู่นานได้ ๒ เดือนปลาย ๔ วัน ไปหัวขาวคุมริพล ๘๐๐๐๐ คนลงมาล้อมเมืองเชียงใหม่แถม ม่านมาเถิงเดือน ๗ แรม ๔ ค่ำ วันอังคาร สกราช ๑๑๓๗ ตัว ปลีดับเม็ด นั้น เจ้าพระญาจ่าบ้านมีกำลังลำสกัน ๑๙๐๐ ข่าม ขางเวียงอยู่ ผู้คนเปนอันอยากน้ำกลั้นเข้ามามากนัก ช้าง มล้า งัว ควาย เปิด ไกล่ หมู หมา หัวบุก หัวบอน หัวกล้วย ค็พากันกินบ่ค้างบ่หลอ เจ้าพระญาจ่าบ้านจิ่งแต่งคนใช้เล็ดลอดออกไพชักทับได้แลทับเมืองลคอร เจ้ากาวิละค็เกณฑ์คนพัน ๑ ตัว*เจ้าเปนหัว*[1] เข้ามาช่วยกันรักษาเมือง ค็พากันอยากน้ำกลั้นเข้าหาสังกินสังไว้บ่ได้ แม่นจักก่า ชะเลื้อ จักหรีด ตักแตน ค็บ่ค้าง ยังมีในวัน ๑ ม่านปินเข้าแจ่งสรีภูมิ เจ้าพระญาจ่าบ้านขับกันต้อนรบ ม่านถอยคืน ม่านสล่ำเข้ามา ๗ คน *พากัน*[2] ข้าตาย แล้วพากันกินชิ้นม่านขับเสี้ยง ม่านขังอยู่นานได้ ๘ เดือน เถิงเดือนยี่แรม๔ค่ำทับใต้มีคน ๓ หมื่นขึ้นมาเถิง ม่านต้านทานบ่ได้ ค็แตกกระจัดกระจายไพ คันม่านแตกไพแล้ว ทับใต้ค็ถอยลงไพ

ยามนั้น ผู้คนทังหลายเปนอันอยากน้ำกลั้นเข้า ท้องพาอยาก ปากพาไพ พร่องค็ไพทางเหนือ พร่องค็ไพทางใต้ พั้นตั้งเจ้าพระญาจ่าบ้านแลเจ้าอุปราชาน้าหลานพาครอบครัวลูกเมียไพเมืองลคอรยอบยั้งอยู่เปนครา เมินบ่นานพลิกคืนมาตั้งอยู่ท่าวังพล้าว อยู่บ่นานซ้ำขึ้นตั้งเวียงเชียงใหม่

ยามนั้น เวียงเชียงใหม่เปนป่ารุกขะอุกตันด้วยคุ่มไม้เครือเขาเถาวัลลิ์ เปนที่อยู่แรดช้างเสือหมี ผู้คนค็บ่หลาย ข้อนกันอยู่เท่าพอหมดแต่ร่มชายคาแลหนทางเทียวไพมาหากัน เหตุว่าบ่มีโอกาสจักได้เผี้ยวได้ถาง

ยามนั้นยังมีชายผู้ ๑ ได้ลูกเสือโคร่งสองตัวมาถวาย เจ้าพระญาจ่าบ้านเอาใส่ครอกขังไว้ เถิงยามกลางคืน แม่เสือมาซอล่องคลองกลางเวียงเปนคำคนว่า

> พระญาช้างอยู่ทางเหนือ พระญาเสืออยู่ทางใต้
> ท้าวตนใด เอาลูกคูไพไว้ หื้อปล่อยแท้ได้พลันมา
> คันบ่ปล่อยลูกรัก แห่งคูปุตตา จักกินลำดับ ลงมาเปนถ้อย
> จักกินหื้อหมด ทังครุ้มหลวงครุ้มหน้อย ทังยิงทังชายใหย่น้อย
> ทังนิ้วแม่นิ้วกลาง นิ้วนางนิ้วก้อย ฝ่ามือนวลนิ้วน้อย จักกินทังเครื่องส้อยสังวาล

คำซอเสือว่าฉันนี้ ค็มีแล ปัญหาเสือนี้มาได้เจ้า๗ พระองค์พี่น้อง คือเจ้ากาวิละเปนพระญาช้าง พระญาเสือค็เจ้าพระยาสุรสีห์เปนกระสัตรเจ้าวังหน้าเมืองใต้แล เจ้าพระญาจ่าบ้านมาอยู่เชียงใหม่ ผู้คนค็เปนอันน้อย อยู่บ่ได้ พากันหนีลงไพตั้งอยู่วังพล้าวแถม

ในสกราช ๑๑๓๖ ตัว ปลีกาบสง้า เถิงสกราช ๑๑๓๗ ตัว ปลีดับเม็ด เจ้าพระญาจ่าบ้านว่าจักขึ้นไพตีเมืองเชียงแสน ยกขึ้นมาเจียะทับอยู่แม่ขัวแดง ม่านแลฑอไปมีริพล ๙๙๐๐๐ ลุกอังวะลงมาเถิงเวียงเชียงใหม่*ยิงเมาะอยู่*[3] เจ้าพระญาจ่าบ้านได้ยินเสียงเมาะม่าน

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘

[2] ใช้ความจากฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘

[3] ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น *ยิงอะเมาะอยู่* ทั้งนี้ *อะม๊อก* อะเมาะ เมาะ และ *ม๊อก* มีความหมายเท่ากัน แปลว่า ปืนใหญ่

พากันถอยลงไพ ม่านลงไพทวยรบยังสันตะวาน กำลังน้อยบ่อาจจักต้านทานได้ ลวดแตกหนีล่องไพเถิงเมืองระแหง โป่แลทอคะแบหว่นคืลวดยกทับเลียไพเมืองลคอร เจ้า ๗ พระองค์พี่น้องต้อนรบม่าน ไทสิบฅนต่อม่านร้อย ทับหน้าม่าน ๗ พัน ๗ โป่ ๗ ทับ ต่อไทลคอร ๗ ร้อยต่อสู้รบกันได้ ๗ วัน บ่อาจจักต้านทานม่านได้ คืพาครอบครัวถอดหนีจากเมืองลคอร ลงไพเถิงเมืองสวัรคโลกจุจอดจิ่งอยู่ที่นั้นเปนครา ม่านคืลาทับกลับคืนเมือ เจ้าพระญาจ่าบ้านจิ่งแต่งเจ้าอุปปราชาก้อนแก้วผู้เปนหลานขึ้นมาตั้งอยู่วังพล้าวก่อน หื้อเก็บเข้าสะเบียงอาหารกับลวะกับชาวดอยไว้ถ้า เจ้าพระญาจ่าบ้านจิ่งขึ้นมาเมื่อพายลูน เจ้าอุปปราชาคืบ่แบ่งเข้าสะเบียงเซิ่งเก็บไว้นั้นหื้อเจ้าพระญาจ่าบ้าน เจ้าอุปปราชาคึดนานา ต่าง ๆ เจ้าพระญาจ่าบ้านขัดใจ ลวดข้าเจ้าอุปปราชาเสีย

ในปลีรวายสัน สกราช ๑๑๓๘ ตัว ปลีนั้น ดาวพรหัส[1] เข้าเดือน เมืองอังวะกลั้นเข้านัก ตั้งเจ้า ๗ พระองค์พี่น้อง มีเจ้าฟ้าชายแก้วพระราชปิตาเปนประธาน คืพากันยกจากเมืองสวัรคโลกขึ้นมาหาบ้านเมือง เข้าตั้งเมืองนคอรที่เกล่า

ในปลีเมิงเร้า สกราช๑๑๓๙ ตัว เจ้าพระญาจ่าบ้านคืหนีจากวังพล้าว ลงไพตั้งอยู่หนองหล้องปลีนั้น ขณะยามนั้น ยังมีลานต้น ๑ ยังหนองหล้องแตกเปนหน่อออก ๗ หน่อล้อมคอพายบน เจ้าพระญาจ่าบ้านนิมนต์พระสังฆมากะทำบุญหื้อทานสูตรถอนแล้วปล้ำลานต้นนั้นเสีย

ลูนนั้น สกราช ๑๑๔๐ ตัว ปลีเปิกเส็ด พระญาจ่าบ้านย้ายขึ้นตั้งเวียงละพูน อยู่เมินบ่นานในปลีเดียวนั้น พระญาจ่าบ้านล่องไพเมืองใต้ เถิงสกราช ๑๑๔๑ ตัว ปลีกัดได้ นางบุญสมผู้เปนเมียล่องไพทวยหาแถม พระญาจ่าบ้านพลิกแต่เมืองใต้คืนมาบ่ทันรอดละพูน เสนาอามาจจ์แห่งพระญาจ่าบ้าน คือพระญาชัย พระญาพราน พากันหนีไพเมืองเหนือ ยังแต่พระญาสามล้าน พระญาอามาจจ์กับไพร่เมืองเกิง ๑ พระญาจ่าบ้านขึ้นมาเถิงเมืองละพูนอยู่เมินบ่นาน ลวดขึ้นตีเชียงแสนสบกก ได้แต่เมืองเปล่า แล้วคืนลงมาอยู่เวียง บ่นานเท่าใดหมู่พระญาชัย เชียงแสน เชียงราย มาหลอนตีเมืองละพูน แตกหนีพันพร่อง ข้าเสิกได้ไพพร่อง พระญาจ่าบ้านเก็บหอมทอมไพร่ได้แล้ว คืลงไพตั้งอยู่เวียงสะแคงสบแม่ลี้ หั้นแล

ในสกราช ๑๑๔๐ ตัว ปลีเปิกเส็ดนั้น กระสัตรเจ้าตากสินเกณฑ์หื้อเจ้าพระยาจักรีเจ้าพระยาสุรสีห์เปนแม่ทับยกขึ้นไพตีหล่มภูหนองบัว ได้เมืองหล่มภูหนองบัวแล้วเลียขึ้นไพตีเมืองอันพล้าว เวียงจันได้

ในสกราช ๑๑๔๑ ตัวปลีกัดได้ เจ้าแม่ทับใหย่ทังสองพระองค์จิ่งเกณฑ์กองทับ ๓๐๐ ฅนเปนข้าหลวงลุกแต่เมืองเวียงจันมา ตรวจตรา[2] ผ่อคอยหัวเมืองทังมวล เมืองน่าน เมืองลคอร เมืองแพล่ ข้าหลวงหมู่นั้นคืมาข่มเหงคระเนงร้าย ลู่ชิงเอาสิ่งของเงินคำ ผ้าผ่อน ชักลากเอาลูกเด็กลูกอ่อน ลูกร้างหลานสาวชาวบ้านชาวเมืองไพกะทำตามน้ำใจ

---

[1] ฉบับหลัก เป็น ดาวผัด ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น ดาวผัด

[2] ฉบับหลัก เป็น ตวดตลา ฉบับ จ.ศ.๑๒๘๘ เป็น ตลวดตา

เจ้ากาวิละเจ้าเมืองลคอรตนเปนพี่อ้ายเคล้าขัดใจ ลวดแทงข้าหลวงหมู่นั้นยังวังเพิง ตายเปนอันมาก ชาวใต้ชุมบ่ตายแตกหนีไพพิทูลกระสัตรเจ้าตากสิน กระสัตรเจ้ามีตราใช้ข้าหลวงขึ้นมาหาตัวเจ้ากาวิละลงไพ ๒ ครั้ง ๓ ครั้ง คึบ่ลงไพ คึดว่าจักทำ [1]ราชการแก้โทษ จิ่งยกทับไพตีเมืองลอ *เมืองเธริง* [2] ได้ผู้คนครอบครัวเมืองลอ เมืองเธริงไพถวายกระสัตรเจ้าตากสิน พระญาจ่าบ้าน กระสัตรเจ้าคึหาตัวลงไพ กระสัตรเจ้าคึเอาโทษพระญาจ่าบ้านด้วยอันข้าพระญาอุปราชาผู้เปนหลานเสีย เอาโทษเจ้ากาวิละ ด้วยอันข้าชาวใต้ แลเรียกร้องลงไพเฝ้าพ้อยขัดเสียนั้น เขี่ยนหลังคนร้อยแส้ ปาดขอบหูเจ้ากาวิละเสียหน้อย ๑ ด้วยอันร้องบ่ลงไพเฝ้านั้น แล้วคึเอาใส่ครอกขังไว้ เจ้ากาวิละจิ่งทูลทำราชชการแก้โทษขอขึ้นตีเมืองเชียงแสน มหากระสัตรเจ้าคึโปรด ปล่อยเจ้ากาวิละขึ้นมา พระญาจ่าบ้านยังบ่ปล่อยรัดไว้ เจ้ากาวิละขึ้นมาเถิงเมืองลคอร แล้วคุมคน ๓๐๐ ยกขึ้นไพ ขณะนั้นฮากน้ำกลั้นเข้าได้เข้าสะเบียงคน ๓ แครง กินเข้าต้มกับหมากค่าแลมันขึ้นไพ ดั่งพระญาจ่าบ้านคึเปนพยาธิลวดอนิจจะเสียในเมืองใต้ วันนั้นแล

ทีนี้จักจาด้วยเจ้าพระยาจักรี พระยาสุรสีห์ แม่ทับใหย่ คันประจญแพ้ได้เมืองเวียงจันแล้วลาทับกลับลงไพเถิงบ้านเมืองแล้ว เสิกเกิดทางเมืองเขมร [3] เจ้าพระยาจักรีแลเจ้าพระยาสุรสีห์ ๒ องค์พี่น้องยกทับออกไพตีเมืองเขมร

ในสกราช ๑๑๔๓ ตัว ปลีร้วงเป้า *พระยาสิงห์พระยาสัรค์* [4] พื้นกระสัตรเจ้าตากสินเสีย พระยาสิงห์พระยาสัรค์ขึ้นเปนกระสัตรแทน

เจ้าครอกสรีโนชาจิ่งใช้ดั้นหาชาวปากเพรียวเข้ามา แล้วมีอาชญาว่า คันสูยังอาสาเอาพระยาสิงห์พระยาสัรค์ได้ ในเมื่อคูยังมีชีวิต คูบ่หื้อสูได้ทำราชชการบ้านเมือง จักหื้อสูยุท่างค้าขายกินตามสบาย เท่าเว้นไว้แต่การคูต้องประสงค์ ว่าฉันนั้น ชาวปากเพรียว ๓๐๐ อาสาเข้าจับเอาพระยาสิงห์พระยาสัรค์ได้แล้วข้าเสีย เจ้าครอกสรีโนชาหงายเมืองได้ไว้แล้วใช้ไพเชิญเอาเจ้าพระยาจักรีเจ้าพระยาสุรสีห์ ๒ องค์พี่น้องเข้ามา*ผ่านพิภพ*[5] ขึ้นเสวิยราช เจ้าพระยาจักรีตนเปนพี่เปนกระสัตรวังหลวง ปรากฏด้วยสิรินามทักว่าสมเด็จพระพุทธิเจ้าบัวรมมโกฏ เจ้าพระยาสุรสีห์ตนน้อง ปรากฏว่าล้นเกล้าล้นกระหม่อมกรมพระราชชะวังบอวอรสถานมงคลวังหน้า ในสกราช ๑๑๔๓ ตัว ปลีร้วงเป้าวันนั้น หั้นแล

ดั่งเจ้ากาวิลราชะยกขึ้นไพตีเชียงแสน แม่ล้ว ได้ครอบครัวลงมาเถิงเมืองลคอร แล้วยั้งอยู่หื้อหายเหนื่อยเมื่อยเจ็บตีนมือแห่งข้าเจ้าไพร่ไท แล้วคึล่องลงไพเฝ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่เกล้าอยู่หัวสองพระองค์พี่น้อง ณ กรุงสรีอยุทธิยา แจ้งราชชการแล้ว พระมหากระสัตรเจ้าคึทือชอบแม่นสบเสียเลี้ยงดู ประทานรางวัลเปนอันมาก

---

[1] ทั้งสองฉบับเป็น *ธำ* แต่จะปรับเป็น *ทำ* ทุกที่ แล้วพิมพ์ด้วยตัวเอน

[2] ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เมืองเชิง* ถ้าเขียนตามตอนต้น ๆ จะเป็น *เมืองเธริง*

[3] ฉบับหลัก เป็น *ครเหมน* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *กระเหมน* ซึ่งจะปรับเป็น เขมร

[4] ทุกฉบับเป็น *พระยาสัน* แต่ในที่นี้เขียนโดยอนุวรรตตาม พระยาสิงห์พระยาสรรค์ ในประวัติศาสตร์ไทย

[5] ฉบับหลัก เป็น *ภานภิพรบ*

เปนต้นว่า ขันคำ น้ำต้นคำ คะโถนคำ พระแสงดาบฝักคำ หรอกคอคำ ม้าวแขน แหวนมือ ปัดทือคำ *รัดประคด*[1] เขมขัด ส้อยสังวาลคำ เครื่องง้าอลังการ ผ้าผ่อนท่อนแรเปนอันมาก ตั้งเจ้ากาวิละขึ้นเปน*พระยามังราววชิรปราการกำแพงแก้ว*[2] หื้อเปนเจ้าเมืองเชียงใหม่ ตั้งเจ้าธัมมลังกาตนเปนน้องถ้วน ๓ ขึ้นเปนอุปปราชาเมืองเชียงใหม่ ตั้งเจ้าคำสมตนเปนน้องถ้วน ๒ ขึ้นขึ้นเปนพระยาลคอรลำพาง ตั้งเจ้าดวงทิพตนเปนน้องถ้วน ๔ เปนอุปปราชา ตั้งเจ้าหมูหล้าตนเปนน้องถ้วน ๕ เปนพระยาราชชวงส์เมืองลคอร ประทาน*เครื่องยสนาประดาสักดิ์*[3] ตามผู้ใหย่ผู้น้อยด้วยลำดับแล้ว เถิงมื้องามยามดี ก็พากันกราบถวายบังคมทูลลาขึ้นมาหาบ้านเมืองด้วยลำดับนทีมัคคาลังการ ก็มีวันนั้นแล

ฉฏฐมนครราชวํสกณฺโฑ นิฏฺฐิโต ** [4]

---

[1] ฉบับหลัก เป็น *ราดตะคด* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *รัดคด*

[2] ฉบับหลักเป็น *พระยามังราววชิรประการกำแพงแก้ว* หลายครั้ง

[3] ฉบับหลัก เป็น *เครื่องยสนาพดาสัด* ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ เป็น *เครื่องยสนาพดาสัก*

[4] บันทึกส่งท้ายของฉบับหลักว่า *มี ๒๕ ใบ มี ๒๕๑ ถ้อย สรีสวัสดี จุฬสกราชได้ ๑๒๑๖ ตัว ปลีกาบยี เดือน ๑๒ ออก ๖ ค่ำ วันอังคาร แล้วยามตูดเช้า วันนั้นแล มังทราตาย ฟ้าสาวัตถีตาย พื้นนครพระลคอรเชียงใหม่* ส่วนบันทึกส่งท้ายของ ฉบับ จ.ศ.๑๒๔๔ ว่า *แล้วเท่านี้ก่อนแล*

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่

ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ผูกที่ ๗

ตโต ราชา อาคมนมคฺคํ ปตฺวา รฏฺเฐสิ ฯ ตโต ในกาละนั้น เจ้ากาวิละอันได้เถิงฐานันตระอันเปนพระยา พระมหากระสัตรเจ้าปลงประทาน[1]ยังเขตต์น้ำหนังดินอาณารัฏฐะเมืองเชียงใหม่หื้อแก่ตนแล้ว เจ้ากราบถวายบังคมทูลลา ก็พาเอายังเจ้านายฝูงเปนน้องแลท้าวขุนไพร่ไทขึ้นมาเถิง*เมืองลคอร* [2]แล้ว ยังอยู่หื้อหายอิด พักแก่ไพร่ไท มีบ่ามีแรงมาแล้ว เจ้าพระยามังราวชิรปราการกำแพงแก้วอันมีอายุได้ ๔๐ ปลีเปนเคล้า เจ้ามหาอุปปราชาอายุได้ ๓๖ ปลี เจ้ารัตตนะหัวเมืองแก้วอายุได้ ๒๗ ปลี เจ้า ๓ องค์พี่น้องเปนประธานแลเจ้านายอันเปนขัตติยราชชวงสา ลูกนายพ่อเรือน ๓ คน คือว่านายพุทธวงส์ ๑ นายคำมูน ๑ นายน้อยกาวิละ ๑ ลูกนายคำพา ๒ คน คือว่านายนันทเสน ๑ นายขนานชุมพู ๑ ลูกนางกลมผู้ ๑ ชื่อว่านายจันทราชาพร้อมกับด้วยท้าวขุนเสนาอามาจจ์แลริพลโยธาไพร่ลำสกัน ๓๐๐ คน ยกออกจากเมืองลคอร ในสกราช ๑๑๔๔ ตัว ปลีเต่ายี เดือน ๑๒ เพงเมงวัน ๕ ยามแตร เปนยามอุทธังราชา มาด้วยมัคคาลังการได้ ๘ วัน เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ วัน ๖ เถิงวังสะแคงสบน้ำแม่ลี้ ที่พระญาจ่าบ้านตั้งอยู่เกล่านั้นแล

ยามนั้น ล้านนาเมืองเชียงใหม่ทั้งมวลเปนกระจุกกระจวน บ้านห่าง นาห่าง บ้านอุกเมืองรก ไพทางใต้ก็กลัวเสือไพทางเหนือก็กลัวช้างบ้านเมืองบ่หมั้นบ่เที่ยง เหตุว่าหาท้าวพระญาอันจักเปนแก่นเปนสารบ่ได้ มีแต่ท้าวขุนข้าไหย่ไพร่ไทแต่เล็กแต่น้อย เอกราชะพระมหากระสัตรเจ้าตนบุญไหย่ ณ กรุงสรีอยุทธิยาทวาราวดี *มีพระราชหฤทัย* [3]เลงหันยังรัฏฐ-ปัชชาบ้านเมืองทั้งมวลเปนฉันนั้น จิ่งปลงพระราชอาชญาดวงประเสิฐ หื้อพระเปนเจ้าได้มาเสวิยเมืองเชียงใหม่ หั้นแล

พระเปนเจ้าอยู่บ้านวังสะแคงได้เดือน ๑ ถามเอาเส้นขุนแลไพร่ไท อะมือกสีนาด กับขุนเมืองเกล่าเช่นพระญาจ่าบ้านนั้น ก็ได้เส้นคนลำสกัน ๗๐๐ คน เข้ากันทังเกล่าใหม่เปนคนพัน ๑ เถิงเดือนเจียงแรม ๘ ค่ำ วันอาทิตย์ ยามกลองงาย พระเปนเจ้ายกเข้าตั้งเวฬุกาม คือว่าป่าซาง ส้างแปลงครุ้มน้อยหอนอน ตั้งปราการลำเวียง ค้าย ฅู สะบู หัวหมูปะตูเวียงอาจ *ตั้งป้อมหรอหริ่งหรอเลิอ*[4] เพื่อข่ามเสิก็สงคราม ตั้งเวียงกวมน้ำ*แม่ทรา*[5] มักว่าน้ำแม่ทราผ่าท่ำกลาง ฝ่ายน้ำกล้ำ ๑ เรียกว่าป่าซางหลวง ฝ่ายน้ำกล้ำ ๑ เรียกว่าป่าซางหน้อย หั้นแล

---

[1] ทั้งสองฉบับใช้ *ประธาน* ซึ่งหากแปลว่า"มอบให้" แล้ว จะปรับเป็น *ประทาน* ทุกที่

[2] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๙

[3] ฉบับหลักเป็น *มีพระราชหฤทไธ* ฉบับจศ.๑๒๔๘ เป็น *มีพระราชหฤไธย*

[4] ฉบับหลัก เป็น *ตั้งป้องหอหิงหอเลือ* ฉบับ จศ.๑๑๒๙ เป็น *ตั้งปอมหอหิงหรอเลือ*

[5] เขียนตามอักขรวิธีในตอนต้นเรื่อง ในช่วงหลังต้นฉบับมักเป็น *น้ำแม่ธว*

พระเปนเจ้าคีปลงอาชญาแก่ท้าวพระญาขุนไพร่ไทกะทำไร่ใส่นาหื้อบัวรมวณด้วยเข้าน้ำประจัย ส้างวัดวาอารามหื้อเปนที่สถิตสำราญแก่ชาวเจ้าภิกขุสังฆะ มีพระพุทธรูปเจ้าเปนเคล้าเปนประธาน กะทำบุญหื้อทานทุกเมื่อ คีมีแล

อิโต ปฏฐาย ตั้งแรกแต่กาละนั้นไพพายหน้า เจ้าพระยามังราวชิรปราการกำแพงแก้ว ตนมีเตชริทธีอันมากนักเปนอันฉลาดด้วยการณรงค์สงคราม กล้าหานบ่ย้านบ่กลัวแก่ข้าเสิกึสัตรู สีโห วิย เปนประดุจดั่งไกรสอรราชสีห์อันบ่ย้านบ่กลัวแต่เนื้อน้อยทังหลาย ท้าวคีร่ำเพิงในหอรทัยว่า ดั่งราชสัณฐานบ้านเมืองแห่งคุอันจิ่งตั้งใหม่ ผู้คนยังบ่บอรมวณอ้วนเตมเทื่อ คุควรไพประจญเอาบ้านเมืองอันบ่อ่อนน้อมค้อมเข้ามาสู่ขร่ายราชสมพารแห่งคุนั้น หื้อได้มาใส่บ้านเมืองแห่งคุ ควรชะแล มีพระราชะร่ำเพิงฉันนี้แล้วจิ่งมีอาชญาหื้อหาเจ้าอุปราชาเจ้ารัตนะหัวเมืองแก้ว ตนเปนน้องทัง ๒ เปนเคล้าแลขัตติยวงสาเสนาอามาจจ์มาพร้อมกันแล้ว คีมีพระราชอาชญาหื้อแก่เจ้ามหาอุปราชาเปนเคล้า แลเจ้านายท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวล ตามดั่งพระองค์หากคระนิงในพระราชหอรทัยซุ่ประการ เจ้ามหาอุปราชาตนเปนน้องคีรับทูลอาชญา พระเปนเจ้ามีพระ*ทัย* [1] ฉันนั้น สาธุ เปนอันดีนัก ว่าฉันนั้น

พระเปนเจ้าจิ่งถามขุนเมืองเกล่าทังหลายเซ่นพระญาจ่าบ้านนั้นว่า ดูรา ขุนเมืองทังหลาย ดั่งฅนอันเปนบ่าวเจ้าอุปราชาก้อนแก้วนั้น พ่อยแตกหนีไพอยู่บ้านเมืองใดอั้นชา ขุนเมืองทังหลายไหว้ว่า บ่าวเจ้าอุปราชาก้อนแก้ว *อันเปนพล้างแลหัวแดงนั้น* [2] แตกหนีไพอยู่เมืองปอน พร่องอยู่เมืองยวม พร่องท่าผั่ง พร่องริมฅง ท่าสีทอสีแทพร่อง พร่องไพอยู่แม่ปะผากุ เมืองธราง คีมี ไหว้สาฉันนี้

เถิงสกราช ๑๑๔๕ ตัว ปีก่าเหม้า พระเปนเจ้าเปนเคล้า เจ้าทัง ๓ พระองค์ปลงอาชญาแก่พระญาสามล้านกับไพร่ ๓๐ ฅน เอาถ้วยลายงาม ๔๐ ใบ ไพประทานแก่ยางค้างหัวตาด อันเปนหัวด่าน เกลี้ยกล่อมเอาด้วยบุญสมพาร ยางค้างหัวตาดคีเปนใจ พระญาสามล้านคีเล็ดลอดเข้าตีเอาบ้าน *ตองโผะ* [3] ได้ผู้คนแลครอบครัวเข้ามาใส่บ้านเมืองครั้ง ๑ เปนปฐมะก่อน

ถัดนั้น พระเปนเจ้าหาเจ้าอุปราชาแลเจ้ารัตนะหัวเมืองแก้วมาพร้อมกันมีหนังสือเปนคำเกลี้ยกล่อม *ฟ้าน้อยหมดเมืองธราง* [4] กับถ้วยลายงาม ๓๐ ใบ เสื้อแรผืน ๑ เกณฑ์หื้อขุนผู้มีชื่อคุมฅน ๓๐ ไพเถิงค้างแสนหลวงยางหัวด่าน เอาเสื้อแรแลถ้วย ๓๐ ใบประทานค้างแสนหลวงฝ่ายแม่ฅงทางวันตก ยางค้างแสนหลวงเปนใจ ส่งหนังสือไพเถิงฟ้าน้อยหมด ฟ้าน้อยหมดยินดีด้วยบุญสมพารสามิภักดิ์สมัคค์ ขุนมีชื่อคีคุมฟ้าน้อยหมดเข้ามาใส่บ้านเมืองเปนครั้งถ้วนสอง หั้นแล

---

[1] ฉบับหลักเป็น *พระไธ* ฉบับจศ.๑๒๘๘ เป็น *พระไธย*

[2] ฉบับหลักตรงกัน แต่ ฉบับวัดพระหลวงว่า *อันเปนพล้างแลหมู่หัวแดง* พงศาวดารโยนก ว่า *หมู่โพกหัวแดง*

[3] ฉบับจศ.๑๒๘๘ เป็น *ตองเลาะ* ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *ตองโผด*

[4] ฉบับหลักเป็น *ฟ้าน้อยเมืองธลาง* ฉบับจศ.๑๒๘๘ เป็น *ฟ้าหมดเมืองทราง*

พระเปนเจ้าตนมังราวชิรปราการกำแพงแก้วเปนเคล้าเจ้าทังสามพระองค์พี่น้องเปนอันเปนฉลาดอาจจักเอาข้าเสิกหื้อเข้าในเงื้อมมือแห่งตน จักมักหื้อแผ่นดินกว้างขวางไพยิ่งเทียรย่อมมีปักกติอันริพรองปองเอาบ้านน้อยเมืองใหย่ทังหลายอันเปนลูกเมืองอังวะ หื้อได้ผู้ฅนมามังมุนบ้านเมืองแห่งตนบ่ขาด

ถัดนั้น พระเปนเจ้าแต่งหื้อนายจันทราชาเปนแม่ทับ คุมริพลไพตีเอาบ้านท่าฝั่งฟากแม่น้ำฅงทางวันตก จับยับได้พ่อเมืองทุ่ พ่อเมืองกิตติ พ่อเมืองญาณอาจารย์นันโท แล้วคึกวาดเอาผู้ฅนครอบครัวมาใส่บ้านเมือง

ถัดนั้น พระเปนเจ้าแต่งแสนราชโกฎ คุมริพลไพตีบ้านแม่ปะ ได้แสนขัตติยะ หมื่นชุมพู กวาดเอาครอบครัวเข้ามาใส่บ้านเมือง

ถัดนั้น พระเปนเจ้าแต่งหื้อน้อยชินาขาว น้อยชินาดำ หมอปุก ถือหนังสือไพเกลี้ยกล่อมพระญามลา เมืองชวาด พระญามลาคึสมัคค์ด้วยสมพารอยู่แล้ว น้อยชินาทังสองแลหมอปุกคึกลับเข้ามาเสียก่อน

เถิงสกราช ๑๑๔๖ ตัว ปลีกาบสี เจ้าฟ้าชายแก้วองค์เปนพระราชปิตตา คึเสด็จมาดูบ้านเมืองป่าซาง แลเยี่ยมไชกับด้วยพระราชบุตรทังมวล ขณะนั้นเดือน ๔ เพง เมงวัน ๔ ม่านพะฅานแมงคี มีฅน ๔ หมื่น ลุกแต่เมืองอังวะลงมาล้อมวังขังเวียงลคอร พระเปนเจ้ามังราวชิรปราการกำแพงแก้วคึอั้บบ้านเวนเมืองป่าซางไว้หื้อพระราชปิตตาแลเจ้ามหาอุปราชาตนเปนน้องอยู่รักษา พ้นดังตนพระองค์คึเอายังริพลสุรโยธาพัน ๑ ไพต่อสู้รบม่านยังเมืองลคอรแล้วคึหื้อหนังสือใช้แสนสุลวะลงไพพิทูลพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยาขอกองทับขึ้นมาช่วยตีม่าน กองทับใต้ยังบ่ทันขึ้นมา ม่านพะฅานแมงคีแปลงกองทับไพตีเมืองแพล่ เมืองเถิน ระแหง แตกตื่นเข้าป่าเข้าเถื่อน ม่านจับยับได้พระญาแพล่ พระญาเถิน พระญาเชียงเงินแลครอบครัวคุมขึ้นไพ พระเปนเจ้าต่อสู้รบม่านอยู่เมืองลคอรได้ ๒ เดือน ปลาย๒๖ วัน พระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยาเกณฑ์แม่ทับนายกองคุมริพล ๓ หมื่น ขึ้นมาตีม่านล้อมเมืองลคอรนั้นแตกกระจัดกระจายไพในวันเดือน ๖ แรม ๖ ค่ำ วัน ๓ คันม่านแตกไพแล้ว พระเปนเจ้ามีหนังสือใส่มือผู้ใช้ขี่มล้ามาด้วยฉับพลัน หื้อเจ้ามหาอุปราชาตนเปนน้องยังเมืองป่าซางหื้อยกไพตีเอาเมืองชวาด เจ้ามหาอุปราชาตนเปนน้องแจ้งแต่หนังสืออาชญาแล้วคึเร่งรีบเกณฑ์ฅน ๗๐๐ เถิง ณ วันเดือน ๗ แรม ๖ ค่ำ วัน ๕ เจ้ามหาอุปราชายกออกไพคราวทาง ๗ คืน เดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำ เถิงเมืองชวาด

ขณะนั้น พระญาชวาด มากับม่านมาล้อมเมืองลคอร แตกขึ้นไพยังบ่เถิงบ้านเมือง เจ้ามหาอุปราชาเข้าประจญเอาเมืองชวาดได้ แล้วเลิยเข้าตีเมืองแหนน กวาดเอาครอบครัวเมืองชวาด เมืองแหนน ลงมาใส่บ้านเมือง พระญาชวาดแตกแต่เมืองลคอรขึ้นไพเถิงหันแต่เมืองเปล่า คึลวดพาลูกบ่าวชาวไพร่ติดตามทวยมาหาลูกเมีย น้อมตัวเปนข้าราชชการอยู่กับเมืองป่าซาง

มหากระสัตรอังวะใช้ราชสารเข้ามา ณ กรุงสรีอโยธิยาเดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ สกราช ๑๑๔๖ ตัว ปลีกาบสีนั้นแล

พระเปนเจ้าจัดแจงเมืองลคอรดีงามแล้ว ค็เอาริพลแห่งตนเสด็จมาหาบ้านเมืองแห่งตน คือเมืองป่าซางหั้นแล

ทีนี้ จักกล่าวด้วยเมืองอังวะก่อนแล ในสกราช ๑๑๔๔ ตัว ปีเต่ายี นั้น จันทคราสจับแต่เดือนเจียงแรมค่ำเถิงแรม ๓ จิ่งตายกัน หม่องเวียงยับกระสัตรอังวะ ชิงคุชา ข้าเสีย หม่องเวียงขึ้นเปนกระสัตรแทน ปีนั้นแล

สกราช ๑๑๔๕ ตัว ปีก่าเหม้า เดือน ๖ อุสสาภิเสกหม่องเวียง ขึ้นเสวิยราชย์ในเดือน ๖ นั้น อ้ายจัด อ้ายกนธอ ๒ คน ฟื้นยังทะโค่ง ได้ ๙ วัน เพื่อนยับได้ข้าเสีย หั้นแล

สกราช ๑๑๔๖ ตัว ปีกาบสี เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ กระสัตรอังวะใช้ราชสารเข้ามา ณ กรุงสรีโยธิยาขอเปนทางไม่ตรี พระมหากระสัตรเจ้าอโยธิยาบ่หันด้วย ส่งหื้อคืนไพเสียนั้นแล

ตั้งพระเปนเจ้ามังราวชิรปราการกำแพงแก้ว เสด็จลุกแต่เมืองลคอรมาเถิงบ้านเมืองอยู่บ่นานเท่าใด ค็พาเอาพระญาชวาดลงไพเฝ้าพระมหากระสัตรปราสาททอง ณ กรุงสรีอยุทธิยา แจ้งราชชการแล้ว พระเปนเจ้าทูลขอเอาชาวระแหง บ้านตาก บ้านเชียงเงิน ชาวเถิน อันแตกม่านหนีลงไพอยู่บ้านป้อมเมืองกรุงเกล่านั้นขึ้นมาตั้งบ้านตั้งเมือง พระมหากระสัตรเจ้าค็ประทานหื้อเอาขึ้นมาตั้งบ้านตั้งเมืองหื้อเปนเมืองขึ้น *ทำราชชการ*[1] กับเมืองเชียงใหม่สุดแต่เจ้าชาวเชียงใหม่จัก*บังคับบัญชา*[2] ด้วยชอบราชชการ ว่าฉันนั้น พระเปนเจ้าค็ทูลลาเอาพระญามลา พระญาตาก ชาวเมืองเชียงเงิน ชาวระแหง ชาวเถิน ขึ้นมาตั้งบ้านไผเมืองมัน เปนเมืองขึ้นกับเมืองเชียงใหม่ อยู่ใน*บังคับบัญ*ชา[3] พระเจ้าเมืองเชียงใหม่

พระญาตากได้ขึ้นมาอยู่บ้านอยู่เมือง มีคำยินดี ค็เอาลูกสาวแห่งตนชื่อว่านางค้นงาราชธิดาถวายเปนปาทปริจากพระเปนเจ้า บ่เท่าแต่นั้น ค็หื้อลูกผู้ชายของตน ๒ คน คือว่านายน้อยชวนะ แลนายน้อยสุภา มาอยู่เปนปากลางอยู่ป๋าเรินพระเปนเจ้ายังเมืองป่าซางค็มีแล สกราช ๑๑๔๗ ตัวแล ตั้งแต่นั้นมาเมืองตาก ระแหง เมืองเถิน เทียรย่อมเอาราชชการพระเปนเจ้ายังเมืองเชียงใหม่ป่าซางทุกเมื่อแล

เถิงสกราช ๑๑๔๘ ตัว ปีรวายสะง้า เดือน ๔ เพง พระเปนเจ้าเปนเคล้าแลเจ้าทัง ๓ พระองค์พี่น้อง ขัตติยะลูกหลานทังมวลได้พร้อมกันตั้งฉัตต์หลวง ๔ แจ่ง แลต่างฉัตต์พระธาตุเจ้า แลได้ตั้งลำเวียงเหล็กลำทอง ล้อมพระธาตุเจ้าเมืองหริภุญช์แล้ว

เถิงเดือน ๘ ออก ๒ ค่ำ วัน ๕ พระเปนเจ้าแต่งเจ้ารัตตนะหัวเมืองแก้วพระราชชะวังหลัง คุมริพล ๕๐๐ ขึ้นไพยุทธกัมม์เอาเมืองปั่น คราวทาง ๒๕ วัน เข้าครอบง่ำเอาได้เจ้าฟ้าหน่อคำแลลูกเมียครอบครัว แลกวาดเอาเมืองปั่นเมืองตองคาย ลงมาใส่บ้านเมือง

---

[1] ต้นฉบับทั้งสองเป็น *ธำราชชการ*

[2,3] ต้นฉบับเป็น *บังคับบังชา* ซึ่งต่อไปจะปรับเป็น *บังคับบัญชา*

บ่เท่านั้น ในสกราชเดียวนั้น พระเปนเจ้าแต่งเจ้ามหาอุปปราชาตนเปนน้องเปนเคล้า แลนายคำมุน นายวอน นายน้อยกาวิละ คุมริพล ๓๐๐ ขึ้นไพ*เกลี้ยกล่อม*[1]นาขวาเจ้าเมืองเชียงแสน กับว่าไพติดตามเอาพระญาแพล่ พระญาเถิน ที่เมืองเชียงแสน ด้วยอันม่าน กวาดเอาไพนั้น ได้พระญาแพล่ พระญาเถินแล้ว เจ้ามหาอุปราชคี่แต่งนายคำมุน นายวอน นายน้อยกาวิละคุมไพร่ร้อย ๑ หื้อไพเกลี้ยกล่อมเจ้าฟ้าเชียงตุงชักชวนฟื้นม่าน เจ้ามหาอุปปราชาคี่คุมเอาพระญาแพล่ พระญาเถิน ลงมาเสียก่อน แล้วมีหนังสือใช้ไพ*เกลี้ยกล่อม* พระญาสุรินท์เมืองฝางหื้อฟื้นม่าน

ดั่งนายคำมุน นายวอน นายน้อยกาวิละ เข้าไพเกลี้ยกล่อมฟ้าเชียงตุงฟื้นม่าน ฟ้าเชียงตุงบ่ฟื้น ว่า กลัวไพร่เมืองฉิบหาย เขาท่านทังหลายจิ่งเลิยไพชักชวนเจ้าฟ้าเมืองยองฟื้นม่าน ฟ้าเมืองยองเปนใจ พากันฟื้นม่าน บ่แพ้ม่าน นายคำมุน นายวอน นายน้อยกาวิละ ฟ้าเมืองยอง พากันหนีมาทางเมืองเกาะเมืองไช แลเมืองหลวงพูคา จิ่งมาเถิงบ้านเมือง

ฝ่ายทางพระพระญาสุรินท์ เมืองพล้าว เมืองฝาง มีหนังสือสัญญาไพเถิงพระญาเชียงราย พระญาสาด *พ่อเมืองปุ* ท้าวห่าว *ท่าแสนยอด*[2] ว่า ไผอยู่ไหน *หื้อฟื้นม่านแทงม่าน*[3] ทุกหัวเมือง ยามนั้นพระญาพล้าวอยู่เมืองสาดกับพระญาสาด คี่พากันฟื้นม่านทุกหัวเมือง แล้วพาครอบครัวลงมา

ในสกราช ๑๑๔๙ ตัวปลีเมิงเม็ด ม่านอะแสหว่นมีริพล ๓ หมื่น ยกทับติดตามพระญาสุรินท์ พระญาพล้าว พระญาสาด พระญาเชียงราย พ่อเมืองปุ ท้าวห่าว ลงมาเถิงเมืองลคอร ม่านอะแสหว่นลวดเข้าล้อมแวดแวดวังชังเวียงเมืองลคอร

ฝ่ายเมืองเชียงใหม่ ม่านแช้งอุแมงคี่โป้ มีริพลหมื่นหกพัน ลุกแต่อังวะมาทางเมืองธราง ข้ามท่าฝั่งแม่คงมาเถิงเมืองยวม พระเปนเจ้าแต่งนายพุทธวงส์คุมไพร่๑๕๐ คนออกไพตระเวน[4] รักษาด่านเมืองยวม ปะม่านหมู่ทับหน้า รบกัน กำลังม่านหนักแหน้นนัก นายพุทธวงส์ถอยมาจั้งอยู่บ่อพระแวน รบกันคี่เปนอันบ่หวั่นไหว คี่ค่อยรบค่อยถอยมา แล้วมีหนังสือบอกเข้ามาพิทูลไหว้สา พระเปนเจ้าจิ่งแต่งหื้อเจ้ามหาอุปราชเจ้ารัตนะหัวเมือง-แก้ว ตนเปนน้องถ้วนสอง เปนแม่ทับพร้อมกับด้วยกองทับหัวเมือง เปนต้นว่า เมืองกำ-แพงเพชร เมืองสวัรคโลก ยกออกไพปะทับหน้าม่านที่แม่สอย รบกันกับด้วยม่าน ทับหน้าแตกคืน ม่านตายเปนอันมาก ไล่ไพเถิงเมืองหอด ปะกองทับใหย่ม่านยังเมืองหอดเปนอันหนักแหน้น รบบ่หวั่นไหว จิ่งถอยเข้ามา ม่านลวดติดตามเข้ามาล้อมวังชังเมืองป่าซาง พร่ำเดียวกันกับเมืองลคอร ไผจักไพช่วยไผคี่บ่ได้ พระเปนเจ้าจิ่งแต่งท้าวแก้วลงไพกราบทูลพระกรุณาพระมหากระสัตรเจ้าณกรุงสรีอโยธิยา ขอกองทับขึ้นมาตีม่านอันมาล้อมเมืองลคอรแลเมืองป่าซาง พระมหากระสัตรเจ้าคี่เกณฑ์แม่ทับนายกองคุมกองทับ

---

[1] ฉบับวัดพระหลวงว่า *เกลากล่อม*

[2] ฉบับจศ.๑๒๔๙ เป็น *ปู่ท้าวหาวท่าแสนยอด*

[3] ต้นฉบับตรงกัน แต่น่าจะเป็น *หื้อฟื้นม่านแทงม่าน*

[4] ต้นฉบับทั้งสอง เป็น *ระเวน*

หื้อท้าวแก้วผู้เปนราชทูตานำกองทับขึ้นมา ม่านล้อมเมืองป่าซางนานได้ ๒ เดือน กองทับได้ขึ้นมาเถิงคี่เข้าตีม่านแตกกระจัดกระจายไพ ในวันเดือน ๖ แรม ๖ ค่ำ วันจันทร์

คันม่านแตกไพแล้ว พระเปนเจ้าเปนเคล้าเจ้าทัง ๓ พระองค์พี่น้องขัตติยวงสาทังมวล พร้อมกันต้อนรับขับสู้เลี้ยงดูแม่ทับนายกองริพลโยธาพระมหากระสัตรเจ้า หื้ออิ่มด้วยเข้าเหล้าชิ้นปลาอาหารได้ ๗ วัน แล้วแม่ทับนายกองทังมวลคีลาทับกลับลงไพ นายคำมูน นายวอน นายน้อยกาวิละจิ่งเข้ามาเถิงเมืองลคอรป่าซาง หั้นแล

อยู่มาเถิงสกราช ๑๑๕๐ ตัว ปลีเปิกสัน เดือน ๔ *ออก ๗ ค่ำ*[1] วัน ๖ เจ้าฟ้าหลวงชายแก้วตนเปนพระราชปิตตาร่ำเพิงเถิงลูกเต้าทังมวล กลัวจักบ่รักบ่แพงกันไพพายหน้า จิ่งมีพระราชโอวาทคำสอนไว้ฉันนี้ ตั้งแต่นี้ไพพายหน้า ลูกเต้าทังเมืองลคอรเมืองเชียงใหม่ชู่ตน หื้อเอากันฟังคำสั่งสอนพ่อด้วยดี อย่าได้ฟังคำท้าวพระญาเสนาอามาจจ์แก้วหานไพร่ไททังหลายฝูงมายุยงสนส่อ อันจักหื้อได้มีคำวิวาทผิดเถียงกันเท่าว่า คำอันดีนั้น หื้อเอาประการ ๑ อย่าได้ข้าบั่นฟันแทงกัน หื้อรักแพงกับด้วยกัน ลูก ๘ คน จักคึดเยื่องใด หื้อพร่ำดั่งใจลูกเดียวกัน หื้อมีคำฉันทะกับด้วยกัน อย่าหันผู้อื่นเหลือกว่าพี่กว่าน้อง ราชสัมปัตติเข้าของเงินคำทังมวล อย่าหื้อว่าเปนของมึงของกู หื้อพร่ำเปนดั่งถงเป็งลูกเดียวกัน ลูกแปดคน ผู้ใดเถิงฐานันตรสุข คีหื้อได้หอบอุ้มตุ้มพากับด้วยกัน อย่าหื้อได้ทอดละกับด้วยกัน พี่ท่าว หื้อน้องปก พี่ตก หื้อน้องเอา หื้อได้เอาคำสอนเราตนเปนพ่อแท้ คันบ่ฟังคำพ่ออันดีคีจักพากันวินาสฉิบหายเปนดั่งเมืองละพูน เชียงใหม่ เมืองยอง เชียงตุง เมืองน่าน อันล่วงแล้วนั้นแล ในเมืองทังหลายฝูงนั้น พี่น้องบ่รักกัน บ่มีคำฉันทะอันเดียวกัน บ่ฟังคำพ่อแม่อันดี เท่าลู่ชิงเอาราชสมบัตบ้านเมืองกัน กวนครีข้าบั่นฟันแทงกัน พายลุนลวดพากันวินาสฉิบหาย บ่เปนบ้านบ่เปนเมืองไพได้ คีมีเปนฉันนั้นในกาละเมื่อก่อน เหตุนั้น หื้อลูกทังหลายได้พิจจรณาเอาคำอาบัตติเหตุเมืองทังหลายฝูงนั้นมาเข้าใจชู่ตนแท้ กรียาอันว่าคำสนส่อนั้น *หงส์ตัวเดียวมี ๒ หัว*[2] คียังรู้แตกรุ้มล้างเสียกัน ลูกเต้ามีบุญได้เสวียสมบัตอยู่ต่างเมืองกัน คีหื้อถือว่าเมืองเดียวกัน ฅนบ่ดี ลักหนีจากพี่มาหาน้อง หนีจากน้องไพหาพี่ อย่าหื้อเอาไว้ หื้อได้ส่งคืนหื้อกัน อย่าหันแต่ฅนผู้นั้นเหลือกว่าพี่กว่าน้อง พี่น้องกันจักได้หันใจกันคีเพื่อฅนฝูงนั้น บ่ดี ลูกผู้ใดบ่ฟังคำสอนพ่ออันดีแลยังคึดข้าบั่นฟันแทงกันดั่งอั้น หื้อลูกผู้นั้นพลันวินาสฉิบหาย พลันตาย พลันวาย พระเจ้าเกิดมาหมื่นตนแสนตน อย่าหื้อลูกผู้นั้นได้หันหน้าสักตน เท่าหื้อได้หลัมจมอยู่ในนิริยนารกแสนมหากัปป์ อย่าหื้อได้พ้นได้จาก แม่นกะทำมังคลกัมม์ฆราวาสบ้านเมือง อย่าหื้อสมริทธึงอกบาน เท่าหื้อหิ้นหื้อพร่อยวินาสฉิบหายคำรามเขาชู่วันชู่คืนทังภวะนี้แลภวะพายหน้า คันลูกเต้ายังตั้งอยู่ตามคำสั่งสอนแห่งพ่อนี้ดั่งอั้น คีจักหื้อลูกเต้าได้ก้านกุ่งรุ่งเรืองชื่นบานกว้างขวาง หื้อสมริทธิดั่งจิตต์ใจพระญาลูกชู่ตน ดั่งคึดคระนิงชู่ประการเทือะ

ประการ ๑ เมืองลคอรลูกนี้ปลงไว้หื้อพระญาหลวงลคอร น้อง ๓ ฅนหื้อพระญาหลวงลคอรเปนอธิปติ เมืองเชียงใหม่ น้อง ๒ ฅนหื้อพระญาหลวงเชียงใหม่เปนอธิปติ น้อง ๖ ฅน หื้อสมุตติเอาพระญาลคอรแลพระญาหลวงเชียงใหม่เปนพ่อเปนแม่ หื้อเอาคำสั่งสอน

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๗๔ เป็น *แรม ๗ ค่ำ*

[2] ทุกฉบับเป็น *หงส์ตัวเดียวมี ๗ หัว* แต่ที่นี้ แก้ตามนัยในเรื่อง พาราณสิราชชาดก ในชุด ปัญญาสชาดก

พ่อนี้ซุ่คนแท้เทือะ ว่าอั้น ประการ ๑ เข้าของสัมปัตติช้างมล้าในโรงเราตนเปนพ่อนี้ทังมวล หื้อไว้ตามบัวราณ เมื่อผัวตายหื้อไว้จิ่มเมียนับเสี้ยง บ่แบ่งปันหื้อแก่ลูกเต้าผู้ใดสักตน เท่าเว้นไว้คำ ๔๐ [1] หื้อลูก ๘ คนปันกันคนบาท ไว้เปนมงคลเทือะ ว่าฉันนั้น หั้นแล

ในสกราช ๑๑๕๐ ตัว ปลีเปิกสัน นั้น พระเปนเจ้าทัง ๓ พระองค์พี่น้องมีนโมปสาทสัทธา พร้อมกันส้างแปลงฉัตต์ทองอันประจิตริสสนาทารักหางติดคำ กะทำหื้อมีผิวพรัณวัณณวิภูสิตาแล้วทั่วดีงาม เถิงวันเดือน ๙ เพง เมงวัน ๕ คีได้พร้อมกันต่างฉัตต์มหาชินธาตุเจ้าสุเทพ ได้นิมนต์พระสังฆะเจ้า ๑๐๘ พระองค์กะทำปริตตมังคลสูตต์ มหาสมัยทังล้าสูตต์กรณีพันตาบ ชัยทัง ๗ เปิกฉลองอบรมสมโภช กะทำบุญหื้อทานเปนมหาสมัยกาลอันไหย่ เปนปฐมะหัวทีก่อนแล

อยู่มาเถิงสกราช ๑๑๕๑ ตัว ปลีกัดเร้า ม่านอย่านแควงสิริโป่ มีกำลัง ๓ พัน ลุกเมืองอังวะมาตั้งอยู่เมืองต่วน หัวยอด เมืองจาย แม่แชน พระเปนเจ้ามังราวชิรปราการกำแพงแก้วองค์เปนพระราชเชฏฐาเปนเคล้า เจ้ารัตตนะหัวเมืองแก้ว เจ้าพุทธวงส์ เจ้าจันทราชาเจ้าคำมูน *เจ้าน้อยกาวิละ* [2] คุมริพลพัน ๑ เดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำ วัน ๕ ยามแตร ยกขึ้นไพคราวทาง ๑๕ วัน เถิงเดือน ๘ ออก ๑๓ ค่ำ วัน ๕ คีเข้ายุทธกัมม์ต่อรบกับด้วยม่านอย่านแควงสิริโป่อันตั้งอยู่เมืองต่วน หัวยอด เมืองจาย แตกกระจัดกระจายไพนับเสี้ยง ได้ยังเครื่องสาสตราอาวุธ เมาะ สีนาด หรอก ดาบ มาไส่บ้านเมืองเปนอันมาก คีมีแล

บ่เท่าแต่นั้น พระเปนเจ้าแต่งเจ้าจันทราชา *เจ้าน้อยกาวิละ* [3] คุมริพลร้อย ๑ ข้ามน้ำแม่คงไพฝ่ายวันตก เข้าตีเอาบ้านอมซีก ได้ครอบครัวเข้ามาไส่บ้านเมือง ถัดนั้นพระเปนเจ้าแต่งเจ้าจันทราชาเปนแม่ทัพ แลท้าวสิทธิ แลท้าวขุนมีชื่อ คุมริพลไพ ๑๕๐ ขึ้นไพตีเอาบ้านสะตอย บ้านวังลุ วังกวาด ได้ตัวแสนสรีแลลูกบ้านชาวไพร่ ครอบครัว เครื่องสาสตราอาวุธลงมาไส่บ้านเมือง

ลูนนั้น ยังมีม่านมอดเมืองผู้ ๑ ชื่อว่าซะแข่งหม่องภุง อยู่เมืองอังวะบ่ได้ เขาไล่ข้าไล่ตี เอาตัวหลบหนีมาอยู่เมืองเงี้ยว มันปกาเสนโต ส่ำแดงตัวมันว่า *คูเปนลูกกระสัตรอังวะเจ้าช้างเผือก* [4] บัดนี้ ปะตุง เปนเชื้อมกโช พ้อยมากินเมือง คูบ่เพิงใจ คูจักคึดไพเปนกระสัตรเมืองใต้ ค้นคูได้เปนกระสัตรแล้วจักยกเอากำลังริพลขึ้นมารบเอาปะตุง ตงได้ ค้นสุกลัววินาสฉิบหายพลัดบ้านพลัดเมืองนั้น หื้อได้แต่งคนทวยคู ว่าอั้น ยามนั้น ๑๙ เจ้าฟ้าเงี้ยวทังมวลมีเจ้าฟ้าแสนหวีเปนเคล้า คือนุกับตามคำมันซุ่อัน คีจิ่งแต่งขุนนายไพร่ไทติดตามทวยมันทุกหัวเมืองเข้ากันมี ๗๐ คน ลงไพทางเมืองน่านไพเถิง ณ กรุงเทพมหานคอรสรีอโยธิยาแล้ว มันจักคึดนานาต่าง ๆ บ่ได้ ลวดกราบทูลพระมหากระสัตรเจ้าว่า ผู้ข้าเปนลูกกระสัตรอังวะแท้ พ้อยบ่ได้กินเมือง ปะตุงพ้อยมาชิงกินเสีย เยื่องฉันใดจักได้กินเมือง ขอเพิ่งเดชะพระปารมี ขอเอากำลังริพลเมือรบเอาปะตุงมาถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่าอั้น

---

[1] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่น่าจะเป็น *คำ ๔ บาท*

[2] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๔ ฉบับหลักและฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *เจ้ากาวิละน้อย*

[3] ทุกฉบับเป็น *กาวิละน้อย*

[4] ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น *ลูกกระสัตอังวะช้างเผือก*

ทีนั้น พระมหากระสัตรเจ้าตนบุญใหย่อันทรงพระคุณธัมม์อันประเสิฐ ประกอบด้วยทิพพปัญญาสติสัมปชัญญะอันมาก ส่องรู้ยังอัชฌาสรัยใจแห่งซะแข่งหม่องภุง ว่า มักจักมาดีบ่ร้างจักมี ซะแล ว่าอั้น *ม่านกับไทย*[1] นี้จักเปนมิตต์กัน *บ่ห่อนมี*[2] ย่อมเปนสัตรูกันแต่ใดมา พระมหากระสัตรเจ้าจิ่ง *ทรงพระกรุณาตรัส*[3] เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมซะแข่ง-หม่องภุง ว่า จุ่งมีหั้นก่อนเทือะ บัดนี้ บ้านเมืองแห่งเรายังเปนที่อับจนอยู่ ว่าฉันนั้น มันคึบ่รู้ที่จักว่ารือ คึลวดอยู่ไพหั้นแล

ดั่งพระญาตากระแหง เปนอันเถ้าคร่ำชรา คึดราชชการบ้านเมืองบ่ได้แล้ว พระเปนเจ้ามังราวชิรปราการกำแพงแก้วไพยุทธกัมม์กับม่านอันตั้งเมืองต่วน หัวยอด เมืองจายแม่แชน ได้ชัยชนะแล้วลาทับกลับลงมาเถิงบ้านเมือง บ่นานเท่าใด พระเปนเจ้าคึพาเอานายน้อยสุภา นายน้อยชวนะ ลงไพเฝ้าพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอโยธิยา แจ้งราชช-การทังมวลแล้ว จิ่งกราบทูลพระกรุณา ขอตั้งนายน้อยสุภา *นายน้อยชวนะ*[4] ขึ้นมารักษาบ้านเมือง พระมหากระสัตรเจ้าจิ่งตั้งนายน้อยสุภาขึ้นเปนพระญาอนุชิตชลลธีเปนเจ้าเมืองตากระแหง ตั้งนายน้อยชวนะเปนพระญาอินทคีรี หื้อช่วยกันคึดราชชการบ้านเมือง บ่เท่าแต่นั้น พระเปนเจ้ากราบทูลพระมหากระสัตรเจ้าว่า ดั่งเมืองเถิน คึหาผู้จักเปนผู้ใหย่คึดราชชการบ้านเมืองบ่ได้ พระญาเถินเซิ่งม่านจับยับได้ไพ คึไพติดตามเอาได้คืนมา คึเปนอันเถ้าแก่ชราคึดราชการไพบ่รอดแล้ว ขอรับประทานตั้งขึ้นใหม่ กราบทูลฉันนี้ พระมหากระ-สัตรเจ้าจิ่งตรัสถามว่า เจ้าเชียงใหม่เพิงใจคนใดเล่า สมควรจักหื้อเปนพระญาเถิน พระเปน-เจ้าคึมาเลงหันท้าวชุมพู อันเปน *มหาดเล็ก*[5]ป่าเรินตน เปนที่ไว้เนื้อเชื่อใจ อัน ๑ คึเปนชาติเชื้อชาวเถิน พระเปนเจ้ากราบทูลว่า ท้าวชุมพูสมควรเปนพระญาเถิน ว่าฉันนั้น พระมหากระสัตรเจ้าคึ*ประทาน*ชุบเลี้ยงตั้งท้าวชุมพูขึ้นเปนพระญาจันทปุรีพระญาเถิน แล้วคึประทานเครื่องยสตามหัวเมืองใหย่เมืองน้อยแล้วคึอั้บเวนหื้อเปนเมืองขึ้นกับเมืองเชียงใหม่ เมืองระแหง เมืองเถิน ถ้าจักมีราชการประการใดหื้อฟัง*บังคับบัญ*ชาเจ้าเชียงใหม่ ว่าอั้นนั้น

บ่เท่าแต่นั้น พระมหากระสัตรเจ้าทังสองพระองค์ คึประทานอั้บซะแข่งหม่องภุงกับลูกบ่าว ๗๐ คน อันติดตามมันไพนั้น หื้อพระเปนเจ้าเอาขึ้นมาใช้ราชชการกับบ้านเมือง พระเปนเจ้าคึ*ทูลลา*พาเอาพระญาตาก พระญาอินท์ พระญาเถิน ซะแข่งหม่องภุงขึ้นมาเถิงเมืองระแหง จัดแจงที่ทางบ้านเมืองหื้อพระญาตาก พระญาอินท์ แล้วขึ้นมาเมืองเถิน จัดแจงที่ทางบ้านเมืองหื้อพระญาเถิน แล้วเสด็จขึ้นมาหาบ้านหาเมืองแห่งตน วันนั้นแล

อยู่มาเถิงสกราช ๑๑๕๓ ตัว ปลีร้วงใค้ พระเปนเจ้าคึพาเอายังเจ้าตนเปนน้องทัง ๒ แลขัตติยวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ ขึ้นตั้งเวียงเชียงใหม่เปนปฐมะหัวที อยู่ได้เดือน ๑ ตั้งบ่ได้ เหตุกาละบ่เทิงตำนานบ่เถิง คึถอยลงมาอยู่ป่าซางที่เกล่าแล้วได้พร้อมกันส้างหอยอ ๔ ด้านพระมหาธินธาตุเจ้าละพุน กับส้างพระพุทธรูปเจ้าละโว้ ในพระหารด้านเหนือแห่งพระธาตุเจ้าละพุน คึในปลีร้วงใค้ นั้นแล

---

[1] ฉบับหลักเป็น *ม่านกับไธ* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ม่านกับไธย*

[2] ฉบับ จศ.๑๑๒๔ เป็น *บ่ห่อนจักมี*

[3] ฉบับหลักเป็น ธงพระกรุณาตลัด ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ธรงพระกรุณาตรัส*

[4] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๔ ฉบับหลักไม่ปรากฏความนี้

[5] ทั้งสองฉบับเป็น *มหาเล็ก*

ในปลีรัวงใค้ นั้น เสิกึ *ญวน*[1] มารบเมืองล้านช้าง บ่ได้ พระญาล้านช้างพื้นกระสัตรอังวะ เดือน ๖ แรม ๒ ค่ำ พระญาล้านช้างเข้ามาเพิ่งสมพารพระมหากระสัตรเจ้ากรุงสรีอยุทธิยา*บางกอก*[2] ได้*นางทวาย*[3] มาถวายศีสกราช ๑๑๕๓ ตัว นั้น ม่านสุระกะยอแถงโป่ มีกำลัง ๓ พัน มาตั้งเมืองฝาง

เถิงสักกราชะ ๑๑๕๔ ตัว ปลีเต่าใจ้ เดือน ๙ ออก ๔ ค่ำ วันพุธ พระเปนเจ้าองค์เปนราชเชฏฐาธิบดีเปนเคล้า เจ้ารัตนะหัวเมืองแก้ว พระราชวังหลังมีกำลังริพล ๒๕๐๐ ยกขึ้นไพคราวทาง ๑๘ วัน เถิงเดือน ๙ แรม ๖ ค่ำ วัน ๖ คีได้ต่อสู้รบม่านสุระกะยอแถงโป่ ได้เดือนปลาย ๔ วัน บ่ได้ ถอยลงมา

ตั้งสะแข่งหม่องภุง มันขึ้นมาอยู่ป่าซางได้นานได้ปลี ๑ มา ปกาเสนโต สำแดงตัวมันขึ้นมาว่า เรานี้บุญสมพารแก่กล้า ปุคคละผู้ใดจักข้าเรา คีบ่ตาย จาลวงสุดไพ เว้นแต่พระญาอินท์ลุกชั้นฟ้าลงมาข้าก่อน เราจิ่งจักตาย ว่าฉันนั้น บ่เท่านั้นซ้ำกล่าวคำสีหนาทองอาจว่าสัณฐานบ้านเมืองแม่น้ำหนังดิน ไม้ต้นไม้กลวง ท้าวพระญาไพร่บ้านข้าเมืองทังมวล คีเปนของเรานับเสี้ยง บ่เท่าแต่นั้น ซ้ำกะทำหื้อฅนทังหลายเข้าในอำนาจอาชญาเงื้อมมือแห่งมันไพเปนอันมาก มันมาริพรองปองเอาบ้านเมืองเปนฉันนั้น พระเปนเจ้าทัง ๓ พระองค์พี่น้องจิ่งพร้อมกับด้วยกันจับยับเอาตัวซะแข่งหม่องภุงล่องลงไพถวายพระมหากระสัตรเจ้า แล้วคี*กราบทูล*บอกเล่าตามอันมันมาคีดล่ำริพรองปองเอาบ้านเมืองนั้น พระมหากระสัตรเจ้าตรัสแจ้งชู่ประการแล้ว คีโปรดพระกรุณาอาณัตหื้อพวกข้าฅนเอาไพข้าเสีย วันนั้นแล

พระเปนเจ้าคีทูลลา พาเอายัสสปริวารบ่าวไพร่ขึ้นมารอดบ้านเมืองแล้ว มีพระราชะรำเพิงในหอรทัยว่า ดังเมืองเชียงแสนหากเปนลูกเมืองเชียงใหม่แต่ไดมา ท้าวแสนพูกระสัตตราธิราชะหากส้างเมืองลูกนั้นตาย บัดนี้ พ้อยเปนเมืองม่านไพเปนฉันนี้ จักไพยุทธกัมม์เอาตงได้ ว่าฉันนั้น พระเปนเจ้าจิ่งมีหนังสือสัญญาไพเถิงเจ้าพระญาหลวงลคอร ฅนเปนน้องแลเมืองแพล่ เมืองน่าน หื้อห้างริพลโยธาจักขึ้นไพรบเอาเมืองเชียงแสน ว่าฉันนั้น

สักกราชะได้ ๑๑๕๕ ตัว ปลีก่าเป้า เดือน ๓ *แรมค่ำ ๑*[4] วัน ๕ องค์พระเปนเจ้ามังราวชิรปราการกำแพงแก้ว องค์เปนพระวรราชเชฏฐา มีริพลหมื่นนึ่ง ยกไพคราวทาง ๑๙ วัน เถิงเดือน ๔ ออก ๑๕ ค่ำ วันจันทร์ เข้าแวดวังขังเมืองเชียงแสน อยู่ได้ ๒ เดือนถ้วน บ่ได้ ถอยลงมาในวันเดือน ๖ เพง เมงวัน ๕ วันนั้นแล

เถิงสกราช ๑๑๕๖ ตัว ปลีกาบยี เดือน ๘ เพง เมงวัน ๑ ปฐมมูลสัทธาเจ้ามหาอุปปราชาได้ส้างพระวิหารอินทขีล แลได้ส้างพระพุทธรูปเจ้าองค์ ๑ ไว้เปนที่ไหว้แลปูชาแก่ฅนแลเทวดาสมณะพราหมณ์ทังหลาย แลได้อบรมสมโภชเบิกฉลองกะทำบุญหื้อทาน เหล้นมโหสรพเปนพอยลามอันใหย่ เปนปฐมวารในปลีนั้นก่อน

---

[1] ทุกฉบับเปน *ยวน*

[2] ทุกฉบับเปน *บังกอก*

[3] ต้นฉบับทั้งสอง เปน *นางธวาย*

[4] ฉบับ จศ.๑๒๔๙ และฉบับวัดพระหลวง เปน แรม ๑๑ ค่ำ

เถิงเดือน ๕ เพงเมงวัน ๑ พระเปนเจ้าสามพระองค์พี่น้องเปนประธานกว่าขัตติยวงสา ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ไพร่ราฏฐ์บ้านเมืองทังมวล พายในมีพระสังฆะเจ้าทังมวล ได้พร้อมกันหดหล่อน้ำมุทธาภิเสกยกยอยังครุบาเจ้าวัดผ้าขาว ตนชื่อว่าฐิตมังคละขึ้นเปนสังฆราชาเปนใหญ่แก่คณะสังฆะทังมวล หั้นแล

พระเปนเจ้าองค์เปนพระราชเชฏฐาค็ได้ส้างยังโรงอุโบสถแลพระพุทธรูปเจ้าไว้เปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาสมณพราหมณ์ทังหลายค็ได้เบิกฉลองกินทานเปนมหาสมัยการสนุกเหล้นม่วนปางใหญ่ ในสักกราชะ ๑๑๕๖ ตัว นั้นแล

พระเปนเจ้าทังสามพระองค์พี่น้องได้ส้างบ้านแปลงเมือง เก็บเอาไพร่ฝ้าข้าแผ่นดินเข้ามาส้อมบ้านใส่เมือง กะทำบุญหื้อทานสถิตสำราญในเมืองป่าซางนานได้ ๑๔ ปีล ปลาย ๔ เดือน ๒๐ วันประดับไพด้วยท้าวพระญาเสนาอามาจจ์แลรัฏฐปัชชานราชมนตรีบ้านเมือง วรพุทธสาสนาก้านกุ่งรุ่งเรืองกว้างขวาง กาละหากเถิงตำนานหากเทิงมาแล้ว ด้วยเตชะพระผ่านแผ้วทัง ๓ พระองค์จิ่งปล่าวจตุรงคเสนาโยธา ๔ จำพวกเปนต้นว่าเสนาช้าง เสนามล้า เสนารถ เสนาเทียวต่อแผ่นแล่นตามดิน แวดล้อมอ้อมเปนปริวาร พระเปนเจ้าองค์เปนมหาอิสสราธิบดี ท้าวค็เสด็จขึ้นสู่หัตถิราชยานตัวประเสิฐวิลาสองอาจ ปางเมือสกราชได้ ๑๑๕๘ ตัว ปีรวายสี เดือน ๖ ออก ๘ ค่ำ วันอาทิตย์ มีพระวรราชอนุชาเจ้าฟ้าทัง ๒ แลขัตติยราชวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ข้าเจ้าไพร่ไท ยกออกจากเมืองป่าซางลำดับด้วยมัคคาลังการ นานได้ ๕ วัน

เดือน ๖ ออก ๑๒ ค่ำ วัน ๕ ยามตูดเช้า ท้าวค็เสด็จเข้ายังอยู่วัดปุพพาราม ตามปุพพะท้านองโปราณะแห่งท้าวพระญาทังหลายฝูงอันเปนแล้วมาแต่ก่อน บ่ห่อนละเสียยังปเวณี ค็ปทักขิณวัฏฏ์กระหวัดไพทิสสะหนใต้ ลำดับไพด้วยด้านวันตกไพเถิงวัดเชียงยืนด้านเหนือ พระเปนเจ้าเข้าไพสักการปูชาไหว้พระเจ้าวัดเชียงยืนแล้ว เถิง *เพลา*[1] ยามแตรจักใกล้เที่ยง ท้าวค็ยกเอาหมู่ยัสสปริวารเข้าเวียงหลวง ด้วยปะตูช้างเผือกทิสสะหนเหนือ หื้อละวะจูงหมา พาแชกนำเข้าก่อน ไพสถิตสำราญนอนเชียงขวางหน้าวัดเชียงหมั้นได้คืน ๑ เถิงวันลุนรุ่งเช้า ท้าวค็อาบองค์สรงเกสประดับตน เสวิยเข้าน้ำโภชนอาหารแล้ว *เถิงเพลายามกลองงาย* [2] เปนยามอุทธังราชา ค็เสด็จเข้าสู่ไชยภูมิอันเปนที่ครุ้มน้อยราชชะวังแห่งกระสัตราธิราชะ อันเปนแล้วในกาละเมื่อก่อน ค็มีแล

ส่วนว่าเจ้ามหาอุปราชา เจ้ารัตนะหัวเมืองแก้วพระราชกนิฏฐา แลเจ้านาย แลขัตติยวงสาทังมวล ค็อยู่ในภูมมฐานอันเปนที่ควรแห่งตน หั้นแล พระเปนเจ้าเสด็จเข้ามาตั้งเวียงหลวงเชียงใหม่นานได้ ๑๐ เดือน ปลาย ๕ วัน

สักกราชะได้ ๑๑๕๙ ตัวปีเมิงใส้ เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ ม่านอิงเซะโป่ ซิดซิงโป่ มีริพล ๙ หมื่น ๙ พัน ลุกแต่เมืองอังวะมาแวดวังขังเมืองเชียงใหม่ ต่อสู้ชุชนรบกับด้วยกันเปนมหาสงครามอันใหญ่ พระเปนเจ้าแต่งเจ้านายลูกหลานเปนหัวหน้าออกตี ม่านแตกออกไพคืนเข้ามา ออกตีแถม แตกออกไพ คืนเข้ามา พระเปนเจ้าทัง ๓ พระองค์พี่น้องพร้อมเพียง

---

[1] ศัพท์นี้ ฉบับหลัก และฉบับ จศ.๑๒๔๔ ใช้ *เภลา* เสมอ แต่จะปรับเป็น *เพลา*

[2] ฉบับหลัก เป็น *เภลายามกองงาย* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เถิงพาลายามกองงาย*

เปิกึสากันว่า แต่เรากับม่านจักรบกัน คืบ่กลัว พั่นมันจักเข้ามาปล่นเอาเรา คืบ่ได้ พระเปน-เจ้าทั้ง ๓ พระองค์พี่น้องพร้อมเพียงกันเปิกึสากันว่า ม่านจักมาปล่นเอาเรา เราคืบ่กลัวแล เท่าว่าเมืองเราคืตั้งใหม่ เข้าน้ำประจัยคืบ่*บอริบวรณ์* [1] เราควรใช้ลงไพขอกองทับได้ขึ้นมาเตื่อมทันกับด้วยเราแล ว่าอั้น แล้วจิ่งมีหนังสือแต่งหื้อแสนสิริอักสอรคุมเอาม่านอันจับยับได้นั้น ลงไพทุลเกล้าทุลกระหม่อมพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอโยธิยา แล้วทุลขอกองทับ ล้นเกล้าล้นกระหม่อมพระราชวังบอวอรสถานมงคลวังหน้า เปนแม่ทับใหย่กระสัตรเสิกึมีริพลโยธาแสน ๑ เสด็จขึ้นมาเถิงเมืองเถิน แล้วแยกแบ่งกองทับกันที่นั้น หื้อเจ้าอินทปัตถ์ เจ้าลำนวน อันเปนโอรสบุตรทังสององค์พี่น้องเปนแม่ทับคุมริพล ๔ หมื่นขึ้นมาทางเมืองลี้ ม่านอิงเซะโป่แต่งริพลลงไพต้อนรบเถิงเมืองลี้ ต่อสู้รบกันได้ ๓ วัน ๓ คืน กองทับม่านต้านทานบ่ได้ แตกถอยขึ้นมาจั้งอยู่เมืองละพุน กระสัตรเจ้าวังหน้ายั้งอยู่เมืองเถิน แต่งริพล ๕ *หมื่น* [2] ขึ้นมาทางเมืองลคอร มาบันจบกันยังเวียงละพุน เข้าตีม่านยังเวียงป่าซาง เวียงละพุน แตกกระจัดกระจายแล้วเลียขึ้นตีม่านอันล้อมเวียงเชียงใหม่ ม่านอิงเซะโป่ต้านทานบ่ได้ คืแตกกระจัดกระจายไพนับเสี้ยง จับยับได้ม่านอุปะคองโป่ ที่ท่งหนองช้างคลานกับไพร่ม่านเปนอันมาก ม่านมาล้อมเวียงปางนั้นนานได้สองเดือนปลาย ๒๘ วัน ม่านแตกไพแล้ว กองทับได้คืลาทับกลับลงไพเสี้ยงแล

อยู่ลุนนั้นเมินบ่นาน ในสกราชเดียวนั้น พระเปนเจ้าทัง ๓ พระองค์คืได้พร้อมกันส้างวิหารพระเจ้าละโว้เมืองละพุน ในปลีเปิกสะง้า สกราช ๑๑๕๙ หั้นแล

เถิงสกราช ๑๑๖๐ ตัว ปลีเปิกสะง้า แสนสรี พ่อเมืองปุ พื้นม่านอันมาเปนหล่าทาอยู่เมืองปุเสีย แล้วพา *อุพพฺพุ* [3] ครอบครัวลูกเมีย *ลูกบ่าวชาวไพร่* [4] ลงมาสู่สมพาร เปนข้าราชชการกับเมืองเชียงใหม่ พระเปนเจ้าองค์เปนพระราชเชฏฐา พาเอาแสนสรีลงไพเฝ้าพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอโยธิยา พระมหากระสัตรเจ้าคืประทานชุบเลี้ยงตั้งแสนสรีขึ้นเปนพระญา *สรีปุวติสุนทอร* [5] แลประทานเครื่องยสตามสมควร แล้วคือั้บหื้อพระเปนเจ้าเอาขึ้นมาอยู่เมืองเชียงใหม่ พระเปนเจ้าซ้ำแต่งท้าวสิริ ท้าวบุญเรืองคุมไพร่ ๓๐๐ ขึ้นไพตีม่านโป่สิริหนอระถา แตกกระจัดกระจายไพ แล้วกวาดเอาหมื่นหลวง หมื่นหน้อย พ่อเมืองสาด แสนเมืองมา นายน้อยวงเมืองแจด แลท่าอ้อเมืองกึง เมืองกุน ลงมาเปนข้าราชชการกับเมืองเชียงใหม่ ได้ช้างพลาย ๑ กับนางมิคอง มาถวายพระเปนเจ้าในสกราช ๑๑๖๐ นั้น

เถิงสกราช ๑๑๖๑ ตัว ปลีกัดเม็ด พระเปนเจ้าเกณฑ์เจ้าคำมุนเปนแม่ทับกุมริพล ๓๐๐ ขึ้นไพตีฟ้าคำเครื่องอันมาตั้งเมืองปุ ฟ้าคำเครื่องถูกสีนาดตาย ได้เมืองปุแล้ว เจ้าคำมุนคืลวดยกริพลข้ามน้ำแม่คงไพฟากตะวันตก เข้าตีเอาบ้านงัวลาย บ้านสะตอย ส้อยไร ท่าช้าง บ้านนา ท่งอ้อ ได้หมื่นขวางัวลายแลเมียฟ้าเครื่อง กวาดเอาครอบครัวลูกบ่าวชาวไพร่ลงมาใส่บ้านเมือง

---

[1] ฉบับหลัก เป็น *บอริบุร* ฉบับ จศ.๑๒๒๔ เป็น *บอริบวร*

[2] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ ไม่บอกจำนวน ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น ๒ หมื่น

[3] ความหมายตรงกับ *อพยพ* แต่ในที่นี้จะยังคงรักษารูปเดิมไว้

[4] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๔ ฉบับหลัก เป็น *บ่าวชาวไพร่*

[5] ฉบับหลัก เป็น *สรีปุวติสุนธอร* ฉบับ จศ.๑๑๒๘ เป็น *สรีปุวัตติสุนธอร*

อยู่มาเถิงสกราช ๑๑๖๒ ตัว ปลีกดสัน พระเปนเจ้าเกณฑ์ท้าวมหายักข์คุมริพล ๒๐๐ ยกข้ามน้ำแม่คงไพตีบ้านสุบแม่เทง ได้หมื่นขัน หมื่นพรหม กวาดเอาครอบครัวลูกบ่าวชาวไพร่ลงมาใส่บ้านเมือง หั้นแล พระเปนเจ้าทัง ๓ พระองค์พี่น้องพร้อมกับด้วยกันใส่ชื่อเมืองแถมใหม่ หื้อเปนชัยชนะแก่ข้าเสิกึสัตรูว่า **เมืองรัตตนติงสาอภินวปุรี** แล้วเถิงเดือน ๗ ออก ๑๑ ค่ำ วัน ๗ ได้ก่อรูปช้างเผือกสองตัวไว้ทางหัวเวียง ตัวเบ่นหน้าไพหนเหนือชื่อปราบ-จักรวาฬ ตัวเบ่นหน้าไพวันตกชื่อปราบเมืองมารเมืองยักข์ แล้วคึก่อรูปกุมภัณฑ์สองตนไว้หน้า*วัดโชติการาม*[1] แลก่อรูปสุเทวพระรสีในที่ใกล้วันตกแห่งหออินทขีล ในสกราชเดียวนั้นแล

ลูนนั้นได้สองปลี เถิงปลีรวงเล้า สกราชได้ ๑๑๖๓ ตัว เดือน ๔ ออก ๑๓ ค่ำ เปนวันไชยาดิถี ยามตุดเช้าเปนยามอุทธังราชา คึได้ก่อรูป *มิคคินทสีหราชสีห์*[2] ๒ ตัวไว้ยังข่วงมังคลอุตตรทิสสะแห่งเวียง หื้อเปนไชยมังคละแก่รัฏฐปัชชานราฏฐ์บ้านเมืองทังมวล หั้นแล

พระเปนเจ้า ๓ องค์พระพี่น้องส้างยกปกแปลงวัดวาสาสนา พุทธรูป สถูป เจติยะ กุฏิ วิหาร อุโบสถที่สถิตสำราญแห่งชาวเจ้าภิกขุสังฆะ กะทำบุญหื้อทานเปนนิจจกาลทุกเมื่อ แลส้างรั้ว แปลงเวียงก่อเมกปราการกำแพง *เชิงเทิน*[3] หอ ป้อม หัวหมู ครบานปะตูหื้อแหนันหนาหมั้นคุง ขุดล้องคือเอาน้ำเข้าใส่ไคว่รอด เพื่อหื้อเปนที่ขามแขง *ทานทน*[4] แก่ข้าเสิกึสัตรู หั้นแล

ในกาละนั้น บ้านหร่าง เมืองรั้งที่ใด อันควรดีตั้งดีแต่งนั้น กระสัตรเจ้าอังวะคึหื้อตั้งหื้อแต่งเพื่อหื้อแผ่เขตต์แดนเปนสายสะเบียงอาหาร อันจักยกริพลโยธาลงมายุทธกัมม์เอาเมืองรัตตนติงสาอภินวปุรีเชียงใหม่ คึมีหั้นแล

ตโต ตโย ราชา ฯ ส่วนว่าพระเปนเจ้า ๓ พระองค์พี่น้องเปนอันฉลาดด้วยการยุทธ-สงครามนัก จินเตตฺวา ครนิงในพระราชหอรทัยว่าบ่ควรจักหื้อข้าเสิกึได้โอกาส คันมันได้ตั้งบ้านเมืองแหนันหนาหมั้นคุงแล้ว มันคึจักมากะทำร้ายแก่บ้านเมืองเราชะแล ว่าอั้นแล้วคึจิ่งมีพระราชอาชญาหื้อเกณฑ์ตานท้าวอินทสิริผู้แก้วหาน คุมเอาตาแก้วตาหานริพล ๕๐๐ ตนเปนกองโจร ยกขึ้นไพตีเมืองปุ ได้พระญาปุแลไพร่ไทบ้านเมืองทังมวล แล้วคึกวาดลูกล้อนตนครัวส่งลงมา แล้วซ้ำเลียเข้าตีเอาเมืองแจด เมืองกิง เมืองกุน ท่าอ้อ ท่าแจดได้ แล้วซ้ำลงมาตีเอาสิริหนอระถาโป่ม่านอันมาตั้งอยู่เมืองสาดแตกกระจัดกระจายไพ แล้วกวาดเอาหมื่นหลวง หมื่นหน้อย แลลูกล้อนตนครัว ลงมาใส่บ้านเมือง หั้นแล

เมื่อนั้น เงี้ยวเจ้าเมืองจีด กลัวเตชริทธีแห่งพระเปนเจ้า กลัวจักไพครอบงำเอาบ้านเมืองแห่งตน จิ่งมีบัณณาการ คือสินาด หอก ดาบ แลผ้ากั้ง แต่งหื้อสิงงาเมืองผู้เปนอามาจจ์ คุมเอาลงมายื่นถวาย แล้วขอเปนบ้านพี่เมืองน้องกันพระเปนเจ้ามังราวชิร-ปราการกำแพงแก้วองค์เปนพระวรราชเชฏฐา คึหื้อหามายังพระวรอนุชาทังสองพระองค์

---

[1] ทุกฉบับเป็น *โชติกราม*

[2] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *มิคคินทสีหราชะ*

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *เชียงเทิน*

[4] ทุกฉบับเป็น *ธานธน* แต่ในที่นี้จะปรับเป็น *ทานทน* ทุกที่

มาพร้อมกันในพระราชนิเวสน พิจจรณาดูคีรู้ด้วยประหญาว่า กรียาอันข้าเสิกึมักจักกะทำสู่ชิงเอาบ้านเมืองเขตต์น้ำหนังดินแห่งท่านนั้น จักเอาด้วยพลยุทธะบ่ได้ คือมพรองเอาด้วยปัญญายุทธะ เราคีรู้แล้วเมื่อว่าเราจักรับเอาบัณณาการไว้คืบ่เปนภัยยะอันใดแก่เราแลแม่นจักตีจักข้าสิงงาเมืองเสีย คีหากตายตายแล เท่าว่าเขาบ่รู้จักยังวิชาประหญา จิ่งตีปากกล้องสีนาดหื้อแบบ แล้วทุบปลายหอกปลายดาบ ตัดผ้ากั้งหื้อขาดเปนรูเสีย แล้วอั้บหื้อสิงงาเมืองเอาคืนเมือดั่งเกล่า พายหลังกระสัตรเจ้าเมืองอังวะรู้ คีใช้ตนมาเอาเจ้าเมืองจีดไพผ่าอกเสียวันนั้นแล

ถัดนั้น เจ้าเมืองอังวะซ้ำแต่งหื้อเจ้าฟ้าคำเครื่องมาตั้งเมืองปุแถมเล่า พระเปนเจ้าได้รู้แล้ว มีพระราชะร่ำเพิงว่า คันจักยกกองทับใหญ่ขึ้นไพคีจักเปนอันภาฌาปรากฏ[1] เฮียวฟ้าคำเครื่องสะดุ้งตกใจกลัวแล้วยกครอบครัวหนีเสีย จิ่งจักแต่งเจ้าสุวัณณะคำมุนตนเปนหลานคุมแก้วหานริพล ๓๐๐ คนขึ้นไพประจุโจมตีเอาเมืองปุ ฟ้าคำเครื่องอันเคราะห์จ๋ากัมม์เทิง *ถูกลูกสีนาดถูก* [2] เสี้ยงชีวิตไพ

เจ้าสุวัณณะคำมุนคีกวาดเอาลูกเมียฟ้าคำเครื่องแลลูกบ่าวชาวไพร่ลงมา แล้วคีเลียเข้าตีเอาบ้านสะตอย ส้อยไร ท่าช้าง บ้านนา บ้านท่งอ้อ งัวลาย ได้หมื่นขวางัวลายมาแล้วซ้ำเกณฑ์ท้าวมหายักข์คุมตาแก้วตาหานเข้าตีบ้านสุบเทง ได้หมื่นขัน หมื่นพรหม แลลูกล้อนคนครัวลงมาใส่บ้านเมืองเปนข้าราชชการ แล้วพระเปนเจ้าซ้ำแต่งเจ้าพุทธวงส์ตนเปนหลาน คุมแก้วหานริพลยกไพตีทับม่านท่าผาปูน ม่านต้านทานบ่ได้ แตกกระจัดกระจายไพ ได้สินาด ๓๐๐ กับครอบครัวเข้าของเงินคำเปนอันมากเข้ามายื่นถวาย ซ้ำแต่ง ท้าวสิทธิคุมแก้วหานขึ้นไพตีเอาเมืองมาง บ้านแขม กวาดเอาแสนมางแลชาวแขมชาวมาง ลงมาเปนข้าราชชการพระเปนเจ้า หั้นแล

ตทา เอโก ราชา *หัสปพพโต*[3] นาม ฯ ตทา ในกาละนั้น ยังมีพระญาตน ๑ ปรากฏด้วยนามทักว่าหังสราชะ นัยยะ ๑ ว่า *ราชาจอมหงส์* [4] มีลูกชาย ๓ คน ผู้พี่อ้ายชื่อว่าตุขุนฟูตาเลาแย้ ผู้กลางชื่อว่า แสงซุงตาเลาแย้ ผู้น้องหล้าชื่อว่าซุงฟูตาเลาแย้ อยู่เมืองนุนด่าน เมืองหรือ วิเทหะ ม่านอิงเซะโป่แตกแต่เชียงใหม่ไพยั้งอยู่เชียงแสน ขับเอาคนเมืองเชียงแสน เมืองยอง เชียงแขงไพรบเอาลงไพไว้เมืองอังวะนานได้ ๓ ปลี มหากระสัตรอังวะคีว่าเปนผู้ซื่อผู้ดีอยู่ เหตุว่ามันนั้นเปนข้าหรือ บ่ใช่เปนข้าชาวใต้ ว่าประการฉันนั้น

พายลูน มันคระนิงใจว่าตนคูนี้ *มีบุญญสมพารแกกล้า*[5] ลวดไพไหว้สามหากระสัตรเจ้าอังวะว่า ตั้งตัวข้าแลพระญาเชียงใหม่คีเปนวิสาสะคุ้นเคยกับด้วยกันมากนัก ดั่งว่าหื้อข้าไพไปแปลงเส้าโลมเอาพระญาเชียงใหม่มาเปนข้าพระมหากระสัตรเจ้านั้น คีเที่ยงว่าจักได้แท้

---

[1] ฉบับหลัก เป็น *ลือชาปรากฏ* ฉบับ จศ.๑๑๒๘ เป็น *ลือฌาปรากฏ* ฉบับวัดพระหลวง เป็น *ฦาชาปรากฏ*

[2] ฉบับหลัก เป็น *ถูกลูกสินาดถูก*

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *หัสปพพเต*

[4] ฉบับหลักและ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ ใช้ทั้ง *ราชะจอมหงส์* และ *ราชาจอมหงส์* สับกัน แต่*ราชาจอมหงส์* ปรากฏบ่อยกว่า ส่วนฉบับ จศ.๑๒๘๘ ใช้ *ราชาจอมหงส์* เสมอ

[5] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๘ ฉบับหลัก เป็น *มีบุญแก่กล้า*

บ่สงสัยชะแล มหากระสัตรอังวะได้ยินคำอันนั้นคีมีปิติชมชื่นยินดีมากนัก จิ่งกล่าวว่า ผิแลมีดั่งอั้นแท้ คูจักมีพระราชอาชญาหื้อมึงเมือโปบ้านแปลงเมืองแท้ชะแล ว่าอั้น แล้วคีปลงยังอะมินต่อว่า ในไททังมวลอันได้เอาตนตัวไพเพิ่งพาอาสรัยอยู่เมืองเงี้ยว เมืองเขิน เมืองลื้อ เมืองหรือคีดี ตั้งแต่สิบเช่นฅนลงมานั้น หื้อมึงได้เก็บเอานับเสี้ยง บ่เท่าแต่นั้น คีปลงยังช้างพัง ช้างพลาย มล้าเครื่องคำ พาทย์คล้อง กลองชุม หรอกเกียงเงินเกียงคำ จ้องคำฉัตต์ เครื่องท้าว ๕ ประการ หื้อมาตั้งเมืองสุวัณณเสลกตสาละ คือเมืองสาด แต่เดือน ๑๑ คีเบิกพรัณณนาปรากฏนามตนชื่อว่า เจ้ามหาสุวัณณหังสจักกวัตติราชะ เจ้าฟ้าหลวงหอคำเมืองเชียงใหม่ ตนเปนใหญ่ในล้านนา ๕๗ เมืองว่าอั้น คียกยอต่างชื่อท้าวพระญาเสนาอามาจจ์มากนัก มีพระญาแสนหลวง พระญาสามล้าน พระญาจ่าบ้าน พระญาเด็กชาย เปนใหย่แก่ท้าวพระญาทังหลายแล้วจิ่งแต่งพระญาราชชะวัง[1] พระญาไชยราชธานี พระญาไชยเสนาเชียงแสน พระญาเทพพวงส์เชียงแขง พระญาปราบเชียงตุง ท้าวสิงฆราชาฅนในท้าววงส์เชียงราย แสนเขื่อนเมืองกะยาก แสนแก้วเมืองเลน ราชธัมม์เมืองยอง มีพระญา ๕ ฅน ท้าว ๒ แสน ๒ ราชา ๑ ไพร่ ๗๐ ฅน ถือหนังสือลงมาเจียรจาคำเมือง ขอเปนไมตรีขอเปนบ้านพี่เมืองน้อง หื้อไพร่ยุค้า ข้ายุขาย น้ำกลางทางบ่หื้อใส ไฟกลางทางบ่หื้อวอดขอหื้อดับเสียยังเส้นหนี้สายเสิก ถมเสียยังป่าเรี่ยวแสนผี ว่าฉันนั้น

พระองค์อัคควรมหาบอพิตราเจ้ามังราวชิรปราการกำแพงแก้ว องค์เปนภูมินท-รัฏฐาธิบดีเปนเคล้า เจ้าพระญาวรอนุชาทัง ๒ พระองค์เปนประธานแก่มหาขัตติยวงสา ท้าวพระญา เสนาอามาจจ์ทังมวล พร้อมกันพิจจรณาดูยังเส้นลายราชสาร หาโหราพิทธาจารย์มาหารคุณดูตามกัมพีร์สาสตรเพท คือออกเสสเปน *หาณี*[2] บ่ควรที่จักดีเชื่อฟัง จิ่งพร้อมกันแปลงเปนอักขรราชสารตอบ หื้อท้าวสิงฆราชาถือขึ้นไพว่า คันจักมาไปแปลงเปนบ้านพี่เมืองน้องเปนสัญไชยไมตรีด้วยสภาวะแท้ คีหื้อตัวเจ้าตัวนายฅนใดฅน ๑ ลงมาพร้อมเพียงกับด้วยกันในเมืองเชียงใหม่ที่นี้ เหตุว่าเปนเคล้าแก่บ้านเมืองทังหลายว่าอั้น ท้าวสิงฆราชาถือหนังสือขึ้นไพเถิงเมืองสาด แล้วไหว้สาราชาจอมหงส์ บอกเล่าด้วยกิจจะถ้อยคำทังมวลหื้อได้แจ้งชู่ประการ หั้นแล

ราชาจอมหงส์ได้ยินคำท้าวสิงฆราชาแลเรื่องราวถ้อยคำในราชสารแล้ว คีพร้อมกันแปลงหนังสือหื้อท้าวสิงฆราชาถือลงมาแถมว่า หื้อเจ้าเชียงใหม่ได้ขึ้นมาพร้อมกันยังเมืองฝาง เหตุว่าเขตต์น้ำหนังดินเมืองเชียงใหม่คีจุเมืองฝาง เขตต์เมืองสาดคีจุเมืองฝาง ว่าฉันนั้น ท้าวสิงฆราชาถือหนังสือลงมาเถิงเมืองเชียงใหม่นำหนังสือเข้าพิทูลนมัสสการ *พระเปนเจ้าได้ตรัสชู่ประการ พระเปนเจ้าแจ้งในท้องหนังสือแลราชทูตา*[3] หากพิทูลไหว้สาฉันนั้น เปนที่ขัดเคริงบ่ชอบแก่ *พระหัย*[4] จิ่งมีพระราชะร่ำเพิงว่า ราชาจอมหงส์นี้ จักมาโปแปลงบ้านเมืองด้วยดี บ่ร้างจักมี รอยมันจักมาริพรองปองเอาราชสมบัตบ้านเมืองแห่งคูเพิงมีแท้บ่สงสัยชะแล ว่าอั้น แล้วจิ่งหาเจ้าตนเปนน้องทังสองมาพร้อมกัน แลมีอาชญาอาณัตแก่เสนาอามาจจ์แก้วหานทังมวลไพจับยับเอาท้าวพระญาฝูงเปนฅนใช้ราชาจอมหงส์มาไส่ราชวัตต์ขังครอกไว้นับเสี้ยง บ่ปล่อยพ้นไพได้สักฅน หั้นแล

---

[1] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๘ ฉบับหลัก เป็น พระราชชะวัง ฉบับวัดพระหลวง เป็น พระญาราชชวงส์

[2] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๘ ฉบับหลัก เป็น หาหนี

[3] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๘ ฉบับหลัก เป็น พระเปนเจ้าแจ้งในห้องสือแลราชทูตา

[4] ฉบับหลัก เป็น *พระไธ* ฉบับเป็น จศ.๑๑๒๘ *พระไธย* ซึ่งจะปรับเป็น *พระหัย* ทุกที่

สกราชได้ ๑๑๖๔ ตัว ปลีเต่าเส็ด เดือน ๗ ขึ้น ๑๓ ค่ำ วัน ๕ ยามแตรสู่เที่ยง เปนยามอุทธังราชา เจ้ามหาอุปปราชานราธิบดีสรีสุวัณณะฝ่ายหน้าหอคำเจ้ารัตนะหัวเมืองแก้ว พระราชชะวังหลังสององ์พี่น้อง เปนกับด้วยเสนาอามาจจ์โยธาตาหาน ๕๐๐๐ คน หากเปนปริวาร ยกออกจากรัตนติงสาพระนคอรเชียงใหม่ขึ้นไพได้ ๑๖ วัน เถิงเดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำ วัน ๖ ยามกลองงายเข้าเถิงเมืองสาด จิ่งแต่งทับทังหลายแวดไหว่แล้วอยู่ เถิงเวลายามค่ำ เกณฑ์ตาแก้วตาหาน เข้าจับเอาตัวราชาจอมหงส์กับลูกผู้กลาง มาใส่ราชวัตต์ขังไว้ยังทับหลวง พ้นลูกผู้พี่อ้ายไพตั้งอยู่บ้านพราน หัวเมืองเชียงแสน ลูกผู้หล้ายังตกค้างอยู่เมืองอังวะ บ่ได้ขึ้นมาเทื่อ ลวดบ่ได้

อยู่ได้ ๕ วันแต่งคนคุมเอาราชาจอมหงส์ลงมาส่งเถิงราชสำนักพระเปนเจ้าองค์พี่ยังเมืองเชียงใหม่ เจ้าอยู่เมืองสาดได้ ๑๘ วัน จิ่งยกกองทับขึ้นไพ ๗ วัน เถิงเมืองเขมรัฏฐตุงคบุรีในเดือน ๘ แรม ๑๐ ค่ำ วัน ๔ เจ้าสิริไชยโชติสารัมภยะ เจ้าเมืองเชียงตุงกลัวเตชริทธี บ่อาจจักต่อสู้รบได้ คีพาเอาเจ้านายขัตติยวงสาเสนาอามาจจ์ไพร่ฝ้าข้าเมือง ยกครอบครัวหนีออกจากเมืองไพ เถิงวันลุน องค์พระเปนเจ้าหอหน้าคีแต่งหื้อเจ้ารัตตนะหัวเมืองแก้วองค์เปนน้อง คุมริพลแก้วหานปราบขึ้นไพเถิงเมืองมล้า เมืองลอ เมืองพอก เมืองกา เมืองขาก เมืองนุง เถิงเขตต์ว้า ข่าคอ ข่าคุ่ย แล้วพลิกลงมาเถิงเชียงตุง หั้นแล

ในขณะนั้นยังมีม่านผู้ ๑ ชื่อว่าส่วยหลิ่งมณี กระสัตรอังวะใช้ทือสัญไชยไมตรีกับเมืองแกว ลวดมาเกิ็ตค้างอยู่เมืองเชียงตุง หนีบ่พ้น ตาแก้วตาหานฝ่ายเราจับยับได้ เอามาถามดูคีได้กิจจราชการทังมวลแจ้งแล้ว คีเอาใส่ราชวัตต์ไว้ เจ้าอยู่เมืองเชียงตุงได้ ๑๕ วัน ยกออกจากเมืองเชียงตุงเดือน ๙ แรม ๕ ค่ำวัน ๑ ลงมาได้เดือนปลาย ๙ วันเถิงเวียงเชียงใหม่ เดือน ๑๐ แรม ๑๔ ค่ำ วัน ๔ หั้นแล

อยู่มาได้ ๑๗ วัน เถิงเดือน ๑๑ แรม ๒ ค่ำ วัน ๑ องค์พระเปนเจ้าองค์เปนเชฏฐานคราธิบดีเอาราชาจอมหงส์พ่อลูกกับม่านส่วยหลิ่งมณี ล่องลงไพด้วยสุวัณณนาวาตามกระแสแม่น้ำได้ ๒๐ วัน เถิง ณ กรุงสรีอโยธิยาทวาราวดีเทพพมหานคอรวันเดือน ๑๒ ออก ๗ ค่ำวัน ๖ พระเปนเจ้าเอาราชาจอมหงส์พ่อลูกกับม่านส่วยหลิ่งมณีแลสัพพะสิ่งของทังมวลเข้าทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเอกราชะพระมหากระสัตรเจ้าตนบุญไหยใน ณ กรุงสรีอโยธิยา พระมหากระสัตรเจ้าคีทือชอบแม่นชู่ประการ

เถิงเดือนเจียง ขึ้น ๔ ค่ำ วัน ๕ พระมหากระสัตรเจ้าคีอุสสาราชภิเสกยังพระเปนเจ้าหดหล่อด้วยน้ำมุทธาภิเสกเหนือรัตตนปัลลังการ เหล้นมโหสรพ ๗ วัน ๗ คืน เปนมหาปางอันไหย่ ยกยอยังสิรินามวุฑฒิว่าพระบัวรมมราชานราธิบดีสรีสุริยวงส์ องค์อินทสุรสักดิสมญา *มหาขัตติยราชาติราชาไชยสวรัค์*[1] เจ้าเขื่อนขัณฑเสมาพระนคอรเชียงใหม่ราชธานี สรีสวัสดีทีฆายุสมอุดม พระเจ้าเชียงใหม่ เปนไหยในล้านนาไท ๕๗ เมืองวันนั้นแล

เจ้าอยู่เมืองได้เดือนปลาย ๓ วัน เถิงเดือนเจียงขึ้น ๑๑ ค่ำ วัน ๕ พระเปนเจ้าทูลลายกออกมาจาก ณ กรุงเทพพระมหานคอรขึ้นมาได้เดือนปลาย ๑๕ วัน เถิงท่าวัดเกศริมน้ำแม่ระมิง เดือนยี่ แรม ๑๑ ค่ำ วัน ๕

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เปน *มหาขัตติยชาติราไชยเจ้าสวรัค์*

เมื่อนั้น พระวรกนิฎฐาเจ้าทั้ง ๒ พระองค์พี่น้องอันอยู่รักษาเมือง จิ่งปลงอาชญาแก่ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์หื้อตีกลองร้องปล่าว*ปัชชานราษฎร*[1] ทังมวล ประดับประดายังราชมัคคาลังการ คลองหลวงหื้อราบเรียงเพียงงาม ปลูกฝังตั้งไว้ยัง คุก ค่า กล้วย อ้อย ปักช่อน้อยแลทุงชัย ฆาดฆายไฮ ๒ ตราบข้างหนทาง ตั้งแต่ตำหนักริมน้ำจุจอดเถิงประตูครุ้มน้อยราชนิเวสนแห่งท่านเทือะ ว่าอั้น แล้วท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ มีพระญาแสน-หลวง พระญาสามล้าน พระญาจ่าบ้าน พระญาเด็กชาย ปฐมอัคคมหาเสนาทัง ๔ เปนประธาน รับอาชญาใส่เกล้าใส่หัวแล้วคี่หื้อคนทังหลายกะทำตามอาชญาซู่ประการ เถิงวันลุนรุ่งเช้ามีเจ้าทังสองพระองค์พี่น้องเปนเคล้าพร้อมกับด้วยเสนาอามาจจ์ยัสสปริวารทังหลายแวดล้อมเปนปริวาร มีมือถือขันเข้าตอกดอกไม้เงินดอกไม้คำ เทียนเงิน เทียนคำ ออกไพอังคาสราทธนานิมนต์สมเด็จพระเปนเจ้าเสด็จเข้ามาสู่เวียงหลวง หั้นแล

อยู่เถิงเดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ วัน ๑ มีเจ้า ๒ พระองค์พี่น้องเปนเคล้าแลขัตติยวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ราชมนตรีทังมวล พร้อมกันอุสสาภิเสกหดหล่อยังน้ำราชมุทธา-ภิเสกเหนือกองแก้วถ้วน ๒ ที ถวายปวระพระพอรดีว่า ชยตุ ภวี ชยตุ ภวี ดั่งนี้ ขอหื้อมหาราชะเจ้าจุ่งประจญแพ้ข้าเสิกึสัตรูทังมวล แล้วหื้อมีสรีฑีฆาอายุหมั้นยืนยาวเที่ยงเท้าจุ่งหื้อได้เปนเจ้าปราบปฐวี สั่งสอนผู้ข้าทังหลายแด่เทือะ ว่าอั้น คืมีแล

เถิงวันเดือน๕ เพง เมงวัน ๑ สมเด็จพระเปนเจ้าคี่ได้สดับฟังธัมมเทสนาพระพุทธะเจ้าตั้งแต่เตมียชาตก ลำดับทัง ๑๐ ชาติ เถิงเวสสันตระ ได้ปูชาแลหื้อทานเถิงแก่พระติไตร-รัตนะเจ้าทังสามด้วยเครื่องไทยทานเปนอันมาก สมเด็จพระเปนเจ้าสถิตสำราญนั่งเมืองอยู่ได้ ๓ เดือน

เถิงเดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ วัน ๕ สมเด็จพระเปนเจ้ายกริพลสกุลเสนาโยธาตาหานนับประมาณว่าได้ ๓๐๐๐ คน เสด็จออกจากเมืองขึ้นไพได้ ๑๗ วัน เถิงเมืองเชยยเสน-ลักขบุรีเชียงแสน เดือน ๖ แรม ๑๓ ค่ำ วัน ๗ คี่ตั้งทัพแวดวังขังยุทธกัมม์รบกับด้วยกันมากนัก พร้อมกันกับทังเจ้าอินท์เวียงจัน สมเด็จพระเปนเจ้าอยู่รบกับด้วยชาวเชียงแสนได้ ๒ เดือนปลาย ๘ วัน บ่ได้เวียงเชียงแสน

สักกราชะได้ ๑๑๖๕ ตัว ปลีก่าได้ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ วัน ๖ สมเด็จพระเปนเจ้าถอยทัพจากเมืองเชียงแสน มายั้งอยู่สบน้ำแม่ลาย บ่นานเท่าใด เถิงเดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ *วันจันทร์*[2] สมเด็จพระเปนเจ้าเสด็จเข้าสู่เวียง วันนั้นแล พระญาภะยาก ยินดีด้วยราชช-สมพาร พาลูกเมียไพร่ฝ้าข้าเมืองลงมาเปนข้าราชชการคี่เมื่อเดียวกันกับสมเด็จพระเปนเจ้าถอยทัพจากเชียงแสนลงมานั้น

อยู่ได้ ๒ เดือนปลาย ๒๙ วัน เถิงเดือน ๑๒ ออก ค่ำ ๑ วัน ๕ เจ้ามหาอุปราชาหรอหน้านำเอาพระญาภะยากล่องลงไพด้วยนาวาวิถีตามนทีมัคคาลังการได้ ๒๐ วัน เถิงกรุงเทพพมหานคอรสรีอยุทธิยา

---

[1] ฉบับหลัก เป็น *ปัชชานราสสดอร* ฉบับ จศ.๑๑๒๘ เป็น *ประชาราสสดอร*

[2] ฉบับหลัก เป็น *วันจัน* ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น *วัน ๒*

เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำวัน ๓ เถิงเดือนยี่แรม ๔ ค่ำวัน ๕ พระมหากระสัตรเจ้าวังหน้าในกรุงสรีอยุทธิยาทรงพยาธิมานานได้ ๔ เดือนปลาย ๔ วันคีลวดอนิจจะไพวันนั้น *เจ้าอยู่*[1] เมืองได้ได้ ๒ เดือนปลาย ๑๓ วัน เถิงเดือน ๓ ออก ๓ ค่ำ วัน ๕ เจ้ายกออกมาได้เดือนปลาย ๑๖ วัน มาเถิงเมื่อ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ วัน ๗ หั้นแล

เจ้ามาเถิงเมืองได้ ๒๗ วัน คีได้อุปปสัมปัทกัมม์ยังเจ้าราชบุตรตนชื่อมหาวงสาในเดือน ๕ เพงเมงวัน ๖ หั้นแล เถิงเมื่อเสี้ยงแห่งสายอรุณตกต่ำค่ำไพแล้ว อันขึ้นมาแห่งพระจันทร์ดั่งอั้น ราหุอสุรินทคีถือพระจันท์ในคืนนั้น ดั่งเจ้าราชบุตรตนนี้ ยามเมื่อประสูติออกมาจากท้องพระมาดาวันนั้น ฟ้าคีผ่า จิงใส่ชื่อกับนิมิตต์อันนั้นว่า นายฟ้า หั้นแล

พระเปนเจ้ามหาอุปปราชาอยู่เมืองได้ ๒ เดือนปลาย ๒๖ วันเถิงเดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ วัน ๕ พระเปนเจ้ามหาอุปปราชายกเอายังพลนิกายโยธา ๑๕๐๐ คนเสด็จขึ้นไพได้คราว ๑ นอนในรวายตรี ปัจจุสกาลยามจักไกล้รุ่ง คีหันยังนิมิตระฝันอันประเสิฐ ฝันว่า พระญาอินท์เอาแก้ว ๗ ประการปรายลงมา ตามใจผู้จักมักเอาเทือะ ว่าอั้น ฝันว่าพระเปนเจ้าเยียดไพยังสุวัณณพระหัตถ์กล้ำขวาเก็บเอาแก้วลูก ๑ มีวัณณะอันขาวพาวบัวริสุทธ์ พื้นท้องเปนสระท่านจิ่งว่า แก้วฆาตฟ้า*ท้องเปนสระ*[2] ฉันนี้หนอ ว่าอั้น คีลวดสะดุ้งตื่นไพหั้นแล พระเปน-เจ้าหันยังนิมิตระฝันอันประเสิฐ*นัก เหตุว่าท่าน*[3]จักมีชัยชนะปราบได้เมืองเชียงแสน นั้นแล

พระเปนเจ้ายกกองทับไพได้ ๒๔ วัน สกราช ๑๑๖๖ ตัว ปลีกาบใจ้ เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ วัน ๑ คียกเข้าตั้ง *ท่าเข้าเปลือก*[4] ทิสสะหนวันตกเมืองเชียงแสน ด้วยองอาจนัก คีใช้ยังราชทูตา ถืออักขรกถาไพสัญญาเจ้าเมืองเชียงแสน ตามปุพพะตำนององคลองแห่งท้าวพระญามหากระสัตรอันได้ปราบบ้านปราบเมืองมาแต่ก่อนนั้น

ดั่งม่านโมยหวาน แลนาขวา ท้าวพระญาหน้าบ้านหัวเมืองทั้งมวล อันเข้ากับเมืองเชียงแสนนั้น มีเมืองยอง เชียงแขง บ้านยู้ เมืองหลวย เมืองวะ เชียงขาง ทั้งมวลคีพร้อมกับด้วยกันมานะคะด้างแขง คีขับเอาริพลออกรบที่ต้นดอย ถ้านที่ ๑ ที่บ้านหัวซาวที่ ๑ คีบ่แพ้ยังริพลแห่งพระเปนเจ้าสักเทือ เหตุว่าชาตาเมืองไชยเสนลักขปุรีคีขาดในสกราชปลีนั้น เดือนนั้น คนทั้งหลายมีท้าวพระญาเปนต้น บ่ข่ามอยู่ได้ คีลวดแตกออกจากเวียงเปนกระจัดกระจายในท้องเดือน ๑๐ ปฐมะออก ๕ ค่ำ วัน ๓ ยามตูดเช้า

ดั่งม่านโมยหวานแลเช็กคายคีตายในเวียงหั้น ชาวเมืองเชียงแสนทั้งมวล บางพร่องข้าพลัดเจ้า ลูกเต้าพลัดพ่อพลัดแม่ ผัวพลัดเมีย คีพลัดพรากจากกันเปนทุกขเวทนามากนักดั่งตัวนาขวา คีเอาลูกแลเมียข้ามน้ำแม่ขรองหนีเข้าไพทางเมืองเกือง ไพสู้อยู่ดอย*จอมเผา*[5] จอมแซว โพ้นแล

---

[1] ใช้ความตามฉบับ จศ.๑๑๒๔

[2] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ และฉบับวัดพระหลวงเป็น *ท้องเปนสระโปกขรณี*

[3] ฉบับวัดพระหลวงเป็น *นัก คีมีความบังเกิดด้วยอุทธัคคจิตตะ ลวดตบต้นแขนปูชา ระนึกครระนึงเหตุว่าท่าน*

[4] ฉบับ จศ.๑๑๒๔ และ ฉบับ ๑๕ ราชวงศ์ เป็น *ท่าเข้าเปิก* ฉบับหลักเป็น *ท่าเปิก*

[5] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ ตัวอักษรเลือนไป

เมื่อนั้น พระเปนเจ้ามหาอุปราชาตนประจญแพ้ยังข้าเลิก็สัตรู ค็เสด็จขึ้นสู่คัชชหัตถิราชยานตัวประเสิฐ มีพระหัตถ์ถือสุวัณณขัคคาดาบสรีกัญชัยค้ำแก้วกวัดแกว่งเหนือหลังช้างมังคละ เปล่งออกยังสัททะสำเนียงเสียงสีหนาทองอาจ เปนดั่งเสียงมิคคินทสีหไกสอรราชสีห์ร้องที่ปากถ้ำสุวัณณโคหา ด้วยคำว่า เวีย เวีย ดูราชาวเชียงแสนเหิย สูทังหลายจักเอาปุคคละผู้ใดมาเปนเจ้าแก่สูทังหลายนั้นชาชีวิตแห่งสูค็จักเสี้ยงในวันนี้แล้ว แล

เมื่อนั้น ชาวเชียงแสนทังมวลมีท้าวพระญาเสนาอามาจจ์เปนต้น ค็เอากันเข้ามากราบแทบใต้พื้นสุวัณณปาทจักก์ตำแห่งพระเปนเจ้านับเสี้ยง แล้วกล่าวว่า *ชีวิต์ ยาจาม*[1] ข้าแด่พระราชะเปนเจ้า ขอพระราชะเปนเจ้าจุ่งเอาชีวิตแห่งข้าทังหลายไว้แด่เทิอะ เมื่อนั้นพระเปนเจ้าตนมีมหากรุณาจิ่งกล่าวว่า พระองค์เราค็หื้ออภัยยะชีวิตแก่สูทังหลายแล้วแลในเวียงเชียงแสนทังมวลเปนอัน *อุกขะหลุกนี่นัน*[2] ด้วยเสียงคนโห่ร้องแลร้องไห้ เสียงกล้องหน้าปืนไฟ ดังขึ้นไพทั่วอากาสลวดบดบน ปางริพลท้าวธิราชเจ้าเข้าปราบเวียงหลวงวันนั้นแล

พระเปนเจ้าตั้งอยู่ท่าเข้าเปลือกได้เดือนปลาย ๒๑ วัน เข้านั่งเวียงเชียงแสนได้ ๑๐ วัน เข้ากันเปน ๒ เดือนปลายวัน ๑ แล้วพระเปนเจ้าจิ่งปลงพระราชอาชญาไว้หื้อเสนาผู้ตางตาว่า หื้อสูไพทวยเอานาขวาผู้เปนเจ้าเมืองเชียงแสนหื้อได้ ว่าอั้น แล้วพระเปนเจ้าค็เอาริพลสกุลเสนาโยธา แลคนครัวชาวเชียงแสน ออกจากเมืองเชียงแสน เดือน ๑๐ แรมค่ำ ๑ วันเสาร์ คราวทางได้ ๑๗ วัน เดือน ๑๐ *ทุติยะออก* ๒ ค่ำ[3] วัน ๒ พระเปนเจ้าเสด็จเข้าสู่เวียง หั้นแล

ดั่งเสนาผู้ตางตาอันท้าวแต่งไว้หื้อติดตามเอานาขวานั้น ค็รับอาชญาเจ้าแห่งตนไพติดไต่ไล่เอาได้ตัวนาขวาแลลูกเมียลงมาเถิงราชสำนักเมืองเชียงใหม่เดือน ๑๑ ออก ๙ ค่ำ วัน ๔ หั้นแล

ทีนี้ จักกล่าวด้วยเมืองเชียงตุงก่อนแล ตั้งแต่พระเปนเจ้า ๒ พระองค์พี่น้อง ขึ้นไพปราบเอาราชาจอมหงส์ได้ แล้วลวดยกริพลขึ้นไพปราบเมืองเชียงตุงนั้น เมืองเชียงตุงลวดเปนเมืองหร่าง เปล่าจากผู้คน ดั่งเจ้ามหาสิริไชยโชติสารัมพยะ คือเจ้าหอคำเมืองเชียงตุงเปนเคล้าแลเจ้าแสนเมือง เจ้าเมืองเหล็ก เจ้าสาม เจ้าพรหม ทัง ๕ ตนเปนประธานแก่ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ข้าเจ้าไพร่ไท พากันหนีขึ้นไพเมืองหลวย เมืองยาง เมืองแลมลางพร่องค็หนีขึ้นไพเมืองติง เชียงคุ่ม ค็มี

ส่วนเจ้ามหาขนานตนเปนน้องถ้วน ๔ เกาะกุมไพร่ไทข้าม่อนท่อนดอย อยู่เมืองยางพายลุนเจ้าหอคำเชียงตุงเปนเคล้า เจ้าแสนเมือง เจ้าเมืองเหล็ก เจ้านายท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ ไพร่ราฏฐ์บ้านเมืองทังมวล พากันลงมาหาบ้านเมืองแถมเล่า ดั่งหว่างคราพายหลัง พระเปนเจ้ามหาอุปราชายกริพลขึ้นไพยุทธกัมม์เอาเมืองเชียงแสนนั้น สมเด็จเสฏฐ-ปรมบพิตรภูมินทรัฏฐาธิบดีพระเจ้าเชียงใหม่ องค์เปนพระวรราชเชฏฐา มีพระราชอาชญา

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ชีวิต์ ยาจามิ* ฉบับวัดพระหลวงว่า *ชีวิต์ ยาจาม อภยสหดิ*

[2] ฉบับหลัก เป็น *อุกรุกมี่นัน* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *อุกขรุกมี่นัน*

[3] ใช้ตามบับ จศ.๑๒๔๔ และฉบับวัดพระหลวง ส่วนฉบับหลักเป็น *ทุติยะออกค่ำ*

เกณฑ์พระเปนเจ้ามหาอุปปราชายกริพลขึ้นไพยุทธกัมม์เอาเมืองเชียงแสนนั้น สมเด็จเสฏฐปรมบพิตรภูมินทรัฏฐาธิบดีพระเจ้าเชียงใหม่ องค์เปนพระวรราชเชฏฐา มีพระราชอาชญาเกณฑ์หื้อท้าวคำแก่นคุมโยธาตาหาน ๓๐๐ คน ขึ้นไพฟู่จาเกลี้ยกล่อมเจ้าหอคำเชียงตุง ท้าวคำแก่นคีรับอาชญาสมเด็จพระเปนเจ้าขึ้นไพฟู่จาปราสรัยเกลี้ยกล่อมเจ้าหอคำเชียงตุง *สามิภักดิ์สมัคค์ยินดี* [1] ด้วยบอรมมพุทธิสมพาร คีพาเจ้านายน้องนุ่งลูกหลานท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ไพร่ไทลงมาเปนข้าราชการในพระนคอรเชียงใหม่

พั่นดั่งเจ้ามหาขนานนั้น อยู่รักษาขอบขัณฑเสมาแลข้าม่อนท่อนดอยอยู่เมืองยาง ท้าวคำแก่นครอบคุมเอาเจ้าหอคำเชียงตุงลงมาเถิงเมืองเชียงใหม่ คีในสกราช ๑๑๖๖ ตัวปลีกาบใจ้ สกราชเดียวนี้ ท้าวคำแก่นพาเอาเจ้าหอคำเชียงตุงลงมาเถิงบ้านเมืองแล้ว สมเด็จพระเปนเจ้าคีประทานสิรินามสักดิ์ตั้งท้าวคำแก่นขึ้นเปน พระญาคอนเมืองราชเสนา หั้นแล

พระเปนเจ้ามหาอุปปราชามาเถิงเมือง อยู่ได้เดือนปลาย ๒๒ วัน เถิงวันเดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ วัน ๕ พระเปนเจ้านำเอาเจ้าหอคำเชียงตุงแลนาขวาพ่อลูก ลงไพเฝ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระพุทธะเจ้าอยู่เกล้าอยู่หัวตนบุญใหญ่ใน ณ กรุงสรีอยุทธิยาทวาราวดี ได้ ๑๘ วัน เดือน ๑๒ ออก ๑๒ ค่ำ วัน ๑ เถิง ณ กรุงสรีอโยธิยา เอกราชะมหากระสัตรคีทือชอบแม่นชุ่ประการ คีปลงประทานยังเครื่องยสครัวสักดิ์เปนอันยิ่ง ดั่งตัวนาขวา คีทรงพยาธิอันหนัก กัมมขยมัจจุราชธัมม์หากมาเถิง อยู่บ่ได้ คีลวดอนิจจะไพตามกัมม์แห่งตนในกรุงเทพพมหานคอร ที่นั้น พระมหากระสัตรเจ้าตนบุญใหญ่*ปลงพระราชอาชญาทาน*[2] แลสรีระส่งสการเสีย หั้นแล

พระเปนเจ้าอยู่เมืองใต้ได้เดือนปลาย ๑๓ วัน เถิงเดือนเจียง แรม ๑๑ ค่ำ วัน ๓ พระเปนเจ้าคีเอาเจ้าเมืองเชียงตุงแลลูกนาขวายกออกจาก ณ กรุงเทพพมหานคอรขึ้นมาได้เดือนปลาย ๒๖ วันมายั้งนอนท่าวังตาลคืน ๑ เถิงเดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ พระเปนเจ้าเสด็จเข้าสู่เวียง วัน ๓ หั้นแล

อยู่เถิงเดือน ๕ เพง เมงวัน ๕ ปฐมมูลมหาสัทธาสมเด็จพระเปนเจ้าเชียงใหม่องค์เปนพระวรราชเชฏฐาธิราชะได้สร้างอารามวัดอินทขีล ได้อบรมสมโภชเบิกบายฉลองกะทำบุญหื้อทานแล้วบัวรมวณ

เถิงเดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ วัน ๖ เจ้ารัตนะหัวเมืองแก้วพระราชชะวังหลังตนเปนพระราชกนิฏฐา มีพลนิกายโยธาทังหลายพันคน ยกออกจากเมืองไพทางเมืองเชียงตุง ปราบขึ้นไพเถิงเมืองยาง เมืองแลมเข้ารบม่านเมืองงา ปางซาง ได้เดือน ๑ ม่านต้านทานบ่ได้ แตกกระจัดกระจายพ่ายพังหนีไพนับเสี้ยง ได้สัพพะสิ่งของทังหลาย เปนต้นว่าช้างพลายมล้าเครื่องคำเครื่องเงิน *เมาะ* [3] สีนาด หรอกดาบ ครอบครัวเปนอันมาก พระเปนเจ้า

---

[1] ฉบับหลักทั้งสองเป็น *สามิภักสมักยินดี*

[2] ฉบับ จศ.๑๒๔๙ เป็น *ปลงพระราชทาน*

[3] ฉบับ จศ.๑๒๔๙ เป็น *อะเมาะ*

ราชชะวังหลังอยู่เมืองยางที่นั้น เถิงเดือน ๙ ออก ๕ ค่ำ วัน ๑ คือเอาสกุลเสนาโยธายก ออกจากเมืองยางลงมาเถิงเมืองเชียงใหม่ เดือนแรม ๑๑ ค่ำ วัน ๑ หั้นแล

ดั่งพระเปนเจ้ามหาอุปราชาราชชะวังหน้าลุกแต่เมืองใต้ ขึ้นมาอยู่เมืองได้ ๒ เดือน ปลาย ๒๖ วัน เถิงเดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ วัน ๕ มีพลนิกายโยธาทังหลายได้ ๑๐๐๐ คน ยก ออกจากเมืองขึ้นไพ คราว ๑ นอนในราตรีกลางคืนยามจักใกล้รุ่งคือหันนิมิตระฝันว่า ยังมีแม่น้ำแม่ ๑ นองบ่นักเท่าใด พอลูบเกาะซาย ฝันว่าเจ้าได้ขี่เรือลำ ๑ กับคน ๒ คน ไม้ถ่อนั้นเปนไม้หก ถ่อเลาะฝั่งน้ำกล้ำวันตกขึ้นไพ จอดเรือไว้แล้วขึ้นฝั่ง ไพหันคนเปนหมู่หลาย ว่าจักไพไหว้พระนอนว่าอั้น เจ้าคือได้ไพตามคนหมู่นั้น พระนอนองค์นั้นนอนเบ่นตีนไพวันออก เบ่นหัวไพวันตก เจ้าหันเพื่อนเอางาช้างมาคู่ ๑ เอาดอกซะแล่งซุกเข้าในกลวงงาช้างนั้นไพ ปุชาพระเจ้านอนที่นั้น เจ้ายินใคร่ได้นัก จิ่งเอาเข้าตอกดอกไม้ไพปุชาเอาดอกซะแล่งยังกลวงงาช้างกับพระเจ้าแล้วคือหยุบเอางาช้าง ก้านดอกนั้นมาพ้อยกลายเปนคำไพ ฝันว่าเจ้ารัตตนะหัวเมืองแก้วตนเปนน้องทักว่า จักเอาขับเสี้ยง บ่ดีคา ว่าอั้น เจ้าว่า พี่ได้ปุชาแล้วคือจักเอาขับเสี้ยงแล ว่าอั้น แล้วคือกำเอางาช้างอันนั้น คือลวดสะดุ้งตื่นไพ หั้นแล

พระเปนเจ้าได้หันยังนิมิตต์อันประเสิฐ มีความโสมนัสสะชมชื่นยินดีนัก เหตุว่าจักได้ปราบล้านนา ๕๗ เมืองนั้นแล พระเปนเจ้ายกริพลโยธาขึ้นไพด้วยมัคคาลังการนานได้เดือนปลาย ๒ วัน เข้าเถิงเมืองมหิยังครัฏฐบุรี

ที่นั้น พระเปนเจ้าตกแต่งจตุรงค์เสนาพลนิกายหมายว่าจักเข้าครอบงำเอาเมืองยองหื้อเข้าในเงื้อมมือแห่งตนนับเสี้ยง ชะแล ยามนั้น พระญายองเปนเคล้าแลขัตติยวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ไพร่บ้านไทเมืองทังมวล หันยังริพลโยธาช้างมล้าแห่งพระเปนเจ้า คือเปนอันสะดุ้งอกตกใจกลัวมากนัก บ่อาจสามัตถะจักต่อชนรบได้ คือพร้อมกันออกมาน้อมหัวปลงตนตัวน้อมบ้านเวนเมืองเขตต์น้ำหนังดินเปนข้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทนับเสี้ยง แล้วนำเอามายัง*เครื่องท้าว ๕ ประการ*[1] มีช้างพลายสารตัวใหญ่ สัพพะคับใส่เขนคำ อัสสยานใส่เครื่องพร้อมชุ่ตัว กับทังนางหน่อแก้วเกี้ยงคำ อันเปนภัคคินิตาร่วมพ่อ ลูกท้าวหน่อจาวเมือง น้อมทูลถวายพระเปนเจ้าหื้อเปนปาทปริจาจกใช้สอย พระเปนเจ้าคือมีมหากรุณาปฏิคาหกะรับเอายังเครื่องทังหลายฝูงนั้น แล้วคือมีพระราชอาชญาว่า พระองค์เราบ่ใช่ว่าจักมาฟันเมืองหื้อเปนป่า บ่มี พระองค์เราจักมาฟันป่าหื้อเปนเมือง จักปลูกแปลงยังสัณฐานเขตต์น้ำหนังดินในล้านนา ๕๗ เมืองตามปุพพะตำนองมหากระสัตตราธิราชเจ้า อันแต่งแปลงในกาละเมื่อก่อนนั้นแล ว่าอั้น

แล้วคือมีพระราชอาชญากรุณา แก่ขัตติยวงสาเสนาอามาจจ์ ปราบขึ้นไพอุตตรทิสสะฝ่ายเหนือทังมวล ดั่งเจ้ามหาวังสราชบุตรลาจากสมณเพศสิกข์ออกเปนคระหัสถ์ขึ้นไพตามเสด็จพระเปนเจ้าองค์เปนราชปิตตาในครั้งนั้น พระเปนเจ้าคือแต่งหื้อเจ้ามหาราชบุตรแลเจ้าสุวัณณะคำเครื่องตนเปนราชนัตตาพาเสนาอามาจจ์โยธาตาหานปราบขึ้นไพ มีเมืองยองเปนเคล้า แล บ้านฮู้ เมืองหลวย บ้านกาย เมืองแระ เมืองขัน เชียงขาง เมืองวะ เมืองลวง เมืองหน เมืองแช่ เมืองราย เชียงเจือง ท่าอ้อ เมืองพาน เมืองมล้า เมืองลา เมืองขรอง

---

[1] *เติมตามฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น เครื่อง ๕ ประการ*

เมืองวัง เมืองมาง เมืองขาง เมืองงาด *เมืองออง* [1] เมืองสอ เมืองงิม เมืองเสี้ยว เมืองสูง สิบสองพันนาเชียงรุ่งทังมวลแต่ปฐมะมา หากเข้าในอาณารัฏฐประเทสเขตต์น้ำหนังดินแห่งเมืองพิงเชียงใหม่แต่เช่นเจ้ามังรายมา หื้อสูท่านทังหลายเฮียบย่ำขึ้นไพด้วยบ้านน้อยเมืองใหย่ทังหลาย ตามอาชญาพระองค์เรากรุณานี้ชู่ประการ

เมื่อนั้น เจ้าโอรัสสปุตต์นัตตาทังสอง อันเปนประธานแก่เสนาอามาจจ์โยธาตาหานทังมวล รับทุลอาชญาใส่เกล้าใส่หัวแล้วยกขึ้นไพ หั้นแล

พระเปนเจ้าสถิตอยู่เมืองยองที่นั้นได้ ๒๓ วัน เถิงสกราช ๑๑๖๗ ตัว ปลีดับเป้า เดือน ๗ แรม ๑๑ ค่ำ วัน ๕ พระเปนเจ้ายกเอายัสสปริวารเสนาหานช้างมล้า ยกออกจากมหิยังครัฏฐปุรีไพเถิงอยรัฏฐะคือเมืองเชียงขาง คราวทาง ๓ วัน พระเปนเจ้าหื้อตั้งทับจอดยังในเมืองเชียงขางที่นั้น แปลงอักขรกถาออกไพกกชาหาเรียกยังข้าใหย่ไพร่ไทออกมาหาบ้านหาเมือง ลวะหื้อออกมาแปลงไร่ ไทหื้อออกมาแปลงนา ครูบาสังฆะเจ้าหื้อออกมากะทำปฏิบัตปริยัตติสุตต์เรียนเขียนอ่านตามสิกขาบทธัมม์สัพพัญญูพระพุทธะเจ้า ว่าฉันนั้น

เต อุโภ ภิกฺขุโน[2] สิริมหานาโม อาทิโก สหตุถโย สามเณโร ๆ ยามนั้น ยังมีเจ้าภิกขุ ๒ ตน ภิกขุตนเคล้าชื่อว่าสิริมหานามะ ตนถ้วนสองชื่อว่าปัญญา อยู่วัดบ้านซอ แคว่นเมืองเชียงขาง นำเอามายังพระพุทธรูปเจ้าองค์ ๑ ชื่อว่ามหาสุวัณณพิมพามีวัณณฉัพพัณณรังสีมากนักเข้ามาเมตตาพระเปนเจ้าว่า แต่เช่นครูบาเรายัง แต่ก่อนนั้นว่า กาละพายหน้ายังจักมีท้าวตน ๑ มีอิทธิริทธีเตชะมากนัก จักลุกแต่เมืองเชียงใหม่หนทักขิณะฝ่ายใต้ จักยกริพลสกุลเสนาโยธาขึ้นมาชำระเสียยังมารปักขะข้าเสิก็ทังหลายทุกบ้านน้อยเมืองใหย่ตั้งแต่ล้านนาตาแสงขึ้นมาตราบเถิง เมืองยอง เชียงแขง บ้านฮู้ เมืองหลวย เมืองวะ เชียงขางปราบขึ้นไพเถิงสิบสองพันนาเถิงเมืองลื้อ เมืองริง เมืองลานาแสน รอดขัวเหล็กขัวทองในอุตตรทิสสะฝ่ายกล้ำเหนือ จักมาแปลงบ้านแปลงเมืองหื้อสุภาพราบเพียงเรียงงาม หื้อวรพุทธสาสนาก้านกุ่งรุ่งเรืองเปนดั่งเช่นพระมังรายเจ้าอันได้ตั้งแต่งไว้ยามนั้น หื้อสูทังหลายเอาพระพุทธรูปเจ้าทองทิพองค์นี้ออกหื้อเจ้าตนนั้นเทิอะ ครูบาเราเมื่อจักใกล้อนิจจะได้สั่งเราไว้ ฉันนี้

บัดนี้ เรามาเล็งหันยังอิทธิริทธีเตชะแห่งสมเด็จมหาราชะเจ้านี้ เปนดั่งคำครูบาเราบอกไว้ชู่ประการแล้ว เราจิ่งนำเอาพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้เปนอันประเสิฐยิ่งนัก เราขอเมตตาหื้อสมเด็จมหาราชะเจ้าได้เอาเมือไว้ครุอุปัฏฐากไหว้สาสักการปูชาเทิอะ ในพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้หากเปนพระพุทธรูปเจ้าเมืองเชียงใหม่ว่าอั้น พระเปนเจ้าก็รับเอาด้วยสักกัจจะโครพครพอย่าไว้ไหว้สาปูชา หั้นแล

เมื่อนั้น ยังมีพระญาตน ๑ ชื่อว่านาคราชะเปนเจ้าเมืองวะ กลัวแต่มรณภัยอันจักตายมากนัก จิ่งเอาไพร่ไทชาวเมืองครอบครัวช้างมล้าลูกเมียเข้าไพลี้อยู่ปางป่าร่อมห้วยดอยผา พระเปนเจ้าแปลงอักขรกถาไพเรียกร้องออกมาหาบ้านหาเมืองถ้วนเที่อ๑ สองทีค็บ่ออกมา

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๔๗ เป็น *เมืองออ*

[2] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่ในแง่ไวยากรณ์บาลีแล้วควรเป็น *ภิกฺขู* หรือ *ภิกฺขโว*

พระเปนเจ้าจิ่งปลงอาชญาอาณัตหื้อหน่อราชบุตร ๕ ตนแลเสนาแก้วหานว่า หื้อสู่ท่านทังหลายไพเอาพระญาวะมาถวายพระองค์เราหื้อได้เทิอะ ว่าฉันนั้น หน่อราชบุตรทัง ๕ เสนาแก้วหานเลิกอัญชุลีขึ้นไหว้ว่า ข้าพระบาทไช้ขออาสา จิ่งยกเอาสุรโยธาเข้าไพเถิงปางป่าพระญาวะแล้วเข้าครอบงำเอาพระญาวะแลไพร่ฝ้าข้าเมืองออกมาถวายเถิงราชสำนักพระเปนเจ้าในเมืองเชียงขาง ที่นั้นหั้นแล

ทีนั้น พระญาวะเปนเคล้า ท้าวขุนเสนาอามาจจ์ทังมวลคึ่พร้อมกันเลิกอัญชุลีตั้งเหนือกระหม่อมจอมขวัน น้อมหัวปลงตัวเปนข้าเอกราชะพระมหากระสัตรนับเสี้ยง แล้วจิ่งนำเอามายังอัสสยานมังคละ แลช้างพัง ช้างพลาย ๒ ตัว สัพพะครอบครัว เครื่องท้าว ๕ ประการ พร้อมแล้วทังนางหน่อแก้ว *อุปลวัณณา*[1] อันเปนราชธิดาปุตตีแห่งตนอันผังขึ้นใหย่ปฐมวัยถวายเปนปาทปริจจากพระเปนเจ้า วันนั้นแล

ดั่งเมืองเชียงขางที่นั้น แต่ปฐมะคึ่หากเปนเคล้าแก่เมืองยอง เขาคึ่พรองใคร่หื้อเถิงสุขพายหน้า มีพระญาหลวงเคล้าเมืองเปนต้น แลขุนในเมืองเชียงขางทังมวลพร้อมกับด้วยกัน คึ่เอายังราชปุตตีผู้ชื่อว่าอุบแก้ว อันเปนลูกเกิดกลางอกเข้ามาถวายพระเปนเจ้า หั้นแล

ดั่งเมืองลวงเล่า คึ่หากเปนเขตต์สิบสองพันนา มีพระญาหลวงคำลือ พระญาหลวงแก้วเปนเคล้า เขาทังหลายรำเพิงเถิงอดีตโบราณกาละมาแต่ก่อน จิ่งนำเอาราชธิดาผู้ชื่อว่านางแก้วกัญญามายื่นถวายพระเปนเจ้า แล้วลวดน้อมเวนเคนยังสัณฐานบ้าน*เหมืองฝาย*[2] เขตต์น้ำหนังดินทังมวลขอเปนข้าราชการพระมหากระสัตรเจ้าเสี้ยงชุ่ประการ ชุ่บ้านชุ่เมืองหั้นแล

ดั่งเมืองสิบสองพันนา มีเจ้าหรอคำเชียงรุ่งเปนเคล้า เมืองแช่ เมืองหน เมืองรายเชียงเจือง ใน ๗ บ้าน ๘ เมืองทังมวลอันองค์พระเปนเจ้ามีพระราชอาชญาหื้อขัตติยวงสาเสนาอามาจจ์เยียบย่ำปูแปลงขึ้นไพชุ่บ้านชุ่เมือง ชุ่บ้านน้อยเมืองใหย่ทังมวล ท้าวพระญาหน้าบ้านหัวเมืองแลข้าเจ้าไพร่ไท คึ่มีคำสาธุการปสาทอภิรมย์ชมชื่นยินดีมากนัก คึ่หลิงน้อมค้อมเข้ามาสู่ในราชสมพารชุ่บ้านชุ่เมือง แล้วจิ่งพร้อมกับด้วยกันเปนเอกฉันท์สมานฉันท์เปนอัน ๑ อันเดียว แล้วรำเพิงหันยังโบราณราชชปเวณีปุพพะตำนององคลองแห่งไมตรีอันยิ่ง จิ่งแปลงยังอักขรกถาแลราชบัณณาการทังอัสสยานมังคละตัวเลิสแล้ว กับทังราชะหน่อแก้วยอดจอมเมือง ผู้เปนเชื้อท้าววราชวงสาทิสัญชาตา เกิดมาแต่เมืองราย อันท้าวพระญาทังหลายนำมา มีพระญาหลวงชัยเมืองราย พระญาเขื่อนเมืองแช่ พระญาหลวงปัญญาเชียงเจืองแลเจ้านามวงส์ เอาลงมายื่นถวายตามโบราณราชไมตรี หั้นแล

ดั่งข้า ๑๒ หัวแคว่นคึ่ดี มีร้อยแคว่นบ้านอ้อเปนเคล้า ขุนล่ามทังมวล พร้อมกันแต่งแปลงยังบัณณาการพร้อมแล้วจิ่งเอาตนตัวลงมากราบไหว้ใต้แทบพื้นปาทจักก์คำ องค์พระเปนเจ้าในเมืองเชียงขาง ถวายเครื่องราชบัณณาการแล้ว เมื่อนั้น องค์พระเปนเจ้าจิ่งได้เลิกยกยอยังสิทธิ์นามสักดิ์ ตั้งร้อยแคว่นบ้านอ้อ ขึ้นเปนพระญากำแพงเมือง แล้วซ้ำปลง

---

[1] ฉบับหลัก เป็น *อุปรวัณณา* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *อุปปลวัณณา*

[2] ใช้ตามบับวัดพระหลวง ฉบับหลักและฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เมืองฝาย*

พระราชอาชญา*โอวาทานุสาสนี* [1] ว่า บัดนี้ พระญากำแพงเมืองหากเปนข้าซื่อฅนไสกับด้วยพระองค์เราเปนเจ้าแล้ว เยื่องฉันใดขอบขัณฑเสมาพระมหากระสัตรเจ้าจักกว้างขวางไพพายหน้าหื้อพระญากำแพงเมืองได้ใส่ใจคีดล่ำอุดหนุนค้ำราชสมพารพระองค์เราเปนเจ้าแท้ ซ้ำปลงยังราชะหลาบไม้หนังสือไว้กับปักกับแคว่นหื้อพระญากำแพงเมืองได้เกาะผันกำไว้หื้อหมั้น ซ้ำปลงพระราชทานยังเครื่องทังหลายเปนต้นว่า สินาดนกกก บอก ๑ หรอกคอเงินเหล้ม ๑ ดาบเขี้ยวเงินเถี่ยน ๑ แหวนทำโรง ๒ ควง ไว้หื้อเปนฐานุคคติไพพายหน้า หั้นแล

ห้องดั่งข้าสามท้าวเล่า เขาคึพอเลงหันยังปุพพะตำนององคลองปเวณีแต่สันตานุสันตติเขาทังหลายหากเปนข้าเมืองพิงเชียงใหม่แต่ไดมา พร้อมกันเอาปัณณาการของฝากลงมายื่นถวายน้อมหัวปลงตัวเปนข้าพระเปนเจ้าเมืองเชียงใหม่ แล้วพระเปนเจ้าจิ่งปลงพระราชอาชญาบัตราหนังสือหื้อเขาทังหลายเอาไว้เปนไม้สรีที่เพิ่งไพพายหน้า หั้นแล

ดั่งเสนาอำมาจจ์ทังหลาย ฝูงอันพระเปนเจ้าได้มีพระราชชอาชญาใส่เกล้าใส่หัวหื้อไพเฮียบย่ำยังเขตต์น้ำหนังดินทังมวล คึมาประสุมชุ่มนุมกันในเมืองเชียงขางที่นั้นพร้อมแล้ว เถิงเดือน ๙ ออก ๙ ฅ่ำ วัน ๕ พระเปนเจ้าคึเอายังริพลสกุลเสนาโยธา ยกออกจากเมืองเชียงขางลงมาเถิงเมืองยอง เดือน ๙ ออก ๑๐ ฅ่ำ วัน ๖ เจ้าอยู่เมืองยองได้ ๗ วัน พระเปนเจ้ายกจากเมืองยองเดือน ๙ แรม ๓ ฅ่ำ วัน ๗ มาด้วยลำดับมัคคาลังการนานได้เดือนปลาย ๑๒ วัน เถิงท่า *วัดเกศ* [2] เจ้ายั้งหั้นคืน ๑ พระเปนเจ้าเสด็จเข้าสู่เวียงเดือน ๑๐ แรม ๑๕ ฅ่ำ วัน ๖ หั้นแล

ดั่งสมเด็จเสฏฐปรมบพิตรกระสัตตราธิราชะเจ้าองค์เปนพระวรราชเชฏฐาสถิตสำราญอยู่รักษาเมือง คึได้กะทำบุญหื้อทานแลส้างยกปกแปลงยังพระหารหลวงวัดดอยอุจฉุปัพพตะคีรีหลังวันตก แลได้ต่างฉัตต์มหาชินธาตุเจ้าสุเทพ คึได้อบรมเบิกบายฉลอง วันเดือน ๙ เพง *เมงวันพุธ* [3] เถิงวันเดือน ๑๐ ออกฅ่ำ ๑ วัน ๕ พระญาอินทากับไอสวรกะทำยุทธกัมม์รบกับด้วยกัน สายฟ้าลงฟาดยอดจิกฉัตต์มหาธาตุเจ้าสุเทพคึในสกราช ๑๑๖๗ ตัวปลีดับเป้า นั้นแล

พระเปนเจ้ามหาอุปปราชาฝ่ายหน้าหรอฅำ เสด็จขึ้นสู่ราชมนเทียร อยู่ได้สองเดือนปลาย ๑๖ วัน เถิงเดือนเจียง แรม ๒ ฅ่ำ วัน ๕ พระเปนเจ้าเปนเคล้าแลเจ้ารัตตนะราชชะวังหลัง เจ้าหอฅำเชียงตุง ได้นำเอาท้าวพระญาหน้าบ้านหัวเมืองทังมวลมีพระญาเมืองยองเปนเคล้า พระญาเมืองวะ พระญาเชียงขาง พระญาเมืองกาย พระญานาฝากเมืองยาง ล่องลงไพเฝ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จเอกราชะพระมหากระสัตรเจ้าตนบุญใหย่ตนเปนเจ้าช้างเผือก ช้างนิล ช้างโก้ง ช้างลาย ในกรุงสรีอยุทธิยาทวาราวดี คราวทาง ไกล ได้เดือนปลาย ๖ วัน เถิงเดือนยี่แรม ๘ ฅ่ำ วัน ๕ เถิง*กรุงเทพพระมหานคอร* [4] แล้วจิ่งนำเอาท้าวพระญาแลราชปัณณาการเครื่องราชยสทังมวล เข้าทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระ

---

[1] ฉบับหลัก เปน *โอวาทานุสาสินี* ฉบับ จศ.๑๒๘๙ เปน *โอวาทานุสาสินี*

[2] ฉบับ จศ.๑๒๘๙ เปน *วัดเกต*

[3] ฉบับหลัก เปน *เมงวันพุทธ* ฉบับ จศ.๑๒๘๙ เปน *เมงวัน ๕*

[4] ระยะหลังมักมีการเขียนทั้ง *กรุงเทพพระมหานคอร* และ *กรุงเทพพมหานคอร*

มหากระสัตรเจ้า แลกราบทูลพระกรุณาแจ้งราชชการต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระมหากระสัตรเจ้าได้ตรัสชู่ประการ พระมหากระสัตรเจ้าคีทือชอบแม่น แล้วประทานยังพานพระสรี คือขันคำเครื่องในครบ ๗ สิ่ง แลคนโฑคือน้ำต้นคำ คะโถนคืออ้องน้ำหมากคำ พระแสงหอกพระแสงดาบ คือว่าดาบฝักคำหอกคอคำ แก่พระเปนเจ้ามหาอุปปราชาแถมใหม่เปนถ้วนสองที ซ้ำประทานขันคำ น้ำต้นคำ หื้อเจ้ารัตตนะวังหลัง แลเจ้าสรีบุญมาตนเปนน้องถ้วน ๒ แล้วซ้ำประทานยังขันเงิน น้ำต้นเงิน หื้อเจ้าพุทธวงส์แลเจ้าสุวัณณะคำมูนตนเปนราชชนัตตาทัง ๒ เหนือกว่านั้น ค็ประทานเครื่องยสครัวสักดิ์หื้อพระญาหน้าบ้านหัวเมืองตามผู้ใหย่ผู้น้อยนับเสี้ยงแล้วจิ่งมีพระราชบัณฑุรสุรสีหนาทว่าให้เจ้ารัตตนะวังหลังแลเจ้าสรีบุญมาเมืองลคอรตนเปนน้องหล้าเข้าตั้งเมืองหริภุญชัย ว่าอั้น หั้นแล

พายหลังพระเปนเจ้ามหาอุปปราชาล่องไพเฝ้าพระมหากระสัตรเจ้า สมเด็จเสฏฐ-ปรมบอพิตราธิราชะองค์เปนพระราชเชฏฐาฐยู่สถิตสำราญยังบ้านเมือง ได้ส้างยกปกแปลงยังโรงอุโบสถวัดเชียงหมั้น ในวันเดือน ๔ ออก ๑๐ ค่ำ ในสกราช ๑๑๖๗ ตัว ปลีดับเป้าสกราชเดียวนี้ แล

พระเปนเจ้ามหาอุปปราชาฐยู่เมืองใต้ได้เดือนปลาย ๔ วันเถิงเดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ วัน ๕ ค็ยกเอาหมู่ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวลออกจากกรุงเทพพมหานคอรขึ้นมา นานได้ ๒ เดือนปลายวัน ๑ เถิงเดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ วัน ๒ พระเปนเจ้ามายั้งจอดนอนท่าวังตาล คืน ๑ เถิงเดือน ๖ ออก ค่ำ ๑ วัน ๓ พระเปนเจ้าเสด็จเข้าสู่เวียงด้วยยัสสปริวารอันมาก วันนั้นแล

เจ้าทังสององค์พระพี่น้องมาเถิงบ้านเมืองแล้ว ฐยู่ได้เดือนปลาย ๔ วัน เถิงเดือน ๗ ออก ๕ ค่ำ *วันจันทร์*[1] สมเด็จเสฏฐปรมบอพิตตราองค์เปนพระวรราชเชฏฐาธิราชะเจ้าองค์เปนพี่เปนเคล้า แลครูบามหาเถระแลคณะสังฆราชะเจ้าในเมืองรัตตนะติงสาอภินวปุรี พระนคอรเชียงใหม่ ๑๐๘ พระองค์ นำเอาเจ้ารัตตนะราชชะวังหลัง มีปริวารได้ ๕๐๐ คน แลเจ้าสรีบุญมาเมืองลคอร มีปริวาร ๕๐๐ คน กับทังพระญามหิยังครัฏฐปุรี ๔ ตนพี่น้อง แลท้าวพระญาข้าเจ้าไพร่ไทในเมืองยองทังมวลลงไพเผี้ยวถากเมืองหริภุญชัย แล้วนิมนต์คณะสังฆะเจ้าเข้ากะทำปริตตมังคละในที่ทังหลาย ๙ แห่งคือว่า *ป อา เต สรี มุ อุ ม กา*[2] แลวัดหลวงสะดือเมือง สุตต์มนต์ตั้งลำมหาสมัยทังลำ แลชัยยะทัง ๗ กะทำบุญหื้อทานเถิงเดือน ๗ ออก ๘ ค่ำเมงวัน ๕ ยามแตรจักใกล้เที่ยง ค็ยกเข้าตั้งเมืองหริภุญชัย ตั้งเจ้ารัตตนะหัวเมืองแก้วราชชะวังหลังหื้อเปนเจ้าเมือง ตั้งเจ้าสรีบุญมาผู้น้องหล้าขึ้นเปนอุปป-ราชา ในสกราช๑๑๖๗ ตัว ปลีดับเป้า นั้นแล

ฐยู่มาเถิงสักกราชะได้ ๑๑๖๘ ตัว ปลีรวายยี เดือน ๗ แรม ๑๐ ค่ำ *วันอาทิตย์*[3] เปนวันพระญาวัน ได้หดหล่อน้ำมุทธาราชภิเสกยกยอยังสวาธุเจ้าปัญญาวชิระมหาป่าขึ้นเปนสมเด็จเสฏฐอัคควรราชครุเปนสังฆนายกะ ฐยู่บ่นานเท่าใดได้ ๑๔ วัน เถิงเดือน ๘ ออก ๑๐ ค่ำ*วันอาทิตย์*[4] ซ้ำยกยอยังสวาธุเจ้านันทา วัดสรีเกิด ขึ้นเปนสมเด็จสังฆราชา แลยก

---

[1] ฉบับหลัก เป็น วันจัน ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น วัน ๒

[2] หมายถึง ตำแหน่งของ ปริวาร อายุ เตชะ สรี มุลละ อุตสาหะ มันตรี และ กาลกิณี ของเมือง

[3] [4] ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น วัน ๑

สวาธุเจ้าคัมภีระ วัดพันเท่า ขึ้นเปนสวามีสังฆราชา ได้อุสสาภิเสกครูบาเจ้าทัง ๓ ตนนี้ ยังวัดพระสิงหารามเจ้า[1] ทังมวลแล

อยู่ได้ ๒๕ วันเถิงเดือน ๙ ออก ๕ ค่ำ สมเด็จเสฏฐรปรมบอพิตราพระเปนเจ้าองค์ไหย่ ได้ปกพระวิหารหลวงสุเทพด้านวันออก ท้าวพระญา เสนาอามาจจ์ปกมหาสนามหลวง คีวันเตียวกันนั้นหั้นแล อยู่ได้ ๑๒ วัน องค์พระเปนเจ้ามหาอุปปราชาหอหน้าปกอุโบสถ หลวงวัดพระสิงห์เจ้าเดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ วัน ๓ วันนั้นแล

นครนิยยานิกสตฺตมกณฺฑ นิฏฺฐิต พื้นนคอรผูกถ้วน ๗ คีแล้วเท่านี้ก่อนแล ** [2]

---

[1] ทั้งสองฉบับเป็น สิงหรามเจ้า

[2] บันทึกส่งท้ายของผู้จารในฉบับหลักว่า *จุฬศกราชได้๑๒๑๖ ตัว ปีกาบยี เดือน ๑๒* ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันแล้ววัน ๔ *เสด็จแล้ว ยามตูดเช้า พระคุณาเขียน ปางเมื่ออยู่วัดพระงาม วันนั้นแล* ส่วนฉบับ จ.ศ.๑๒๔๙ ไม่มีบันทึกส่งท้าย

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่
ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี ผูกที่ ๘

ตทา โส นครํ ปุรํ รมฺมํ พหุปาการโตรณํ ชนปเทหิ เขตฺตวุฑฺฒิ เขม เทวนครํ วิย อโหสิ [1]

ทีนี้ จักจาด้วยเมืองรัตตนติงสาพระนคอรเชียงใหม่ อันหร่างรั้งสูญเสียนานได้ชาวปลีถ้วน ในเวียงทังมวลประกอบด้วยต้นไม้ ป่าหย้า เครือเขา เถาวัลลี ป่าหวายทังหลายมากนัก เปนที่เสพอยู่แห่งเนื้อเบื้อครระนองทังหลายเปนต้นว่า เสือ หมี แรด ช้าง งัวคะทิง สิงสน หมูเถื่อน ละมั่ง ทราย กวาง ฟาน อันเข้ามาฮู่อาสรัยในเวียงทังมวล วรพุทธสาสนาวัดวาอาราม วิหารบ้านโบสถ์ พุทธรูปเจดีย์ รั้วเวียงทังมวล เปนชราชิณณะหลุคร่ำโค่นค้านโปดพังไพเปนอันมาก

ตั้งแต่สกราช ๑๑๓๘ ตัวปลีรวายสัน มาเถิงสกราช ๑๑๕๘ ตัวปลีรวายสี พระเปนเจ้า ๓ พระองค์พี่น้องเข้ามาตั้งแล้วจิ่งจักเปนบ้านเมืองมาเล่าแล พระเปนเจ้าทัง ๓ พระองค์พร้อมกันก่อส้างแปลงทาดท้าว ปราการ กำแพง เมกเวียงทัง ๔ ด้าน แจ่งเวียงทัง ๔ ปะตูทัง ๕ ใบ แล้วปฏิสังขรณะเลิกยกยอส้างแปลงวัดวาสาสนา ริบรอมนิมันตนาย้งพระพุทธรูปเจ้านอกเวียง วัดหร่าง วัดรั้ง วันตกออกขอกใต้หนเหนือทังมวล มีพระพุทธรูปเจ้าแค่งตมเปนประธาน เอาเข้ามาสถิตสำราญไว้ยังในวัดในเวียงทังมวล หื้อเปนที่ไหว้สาสักการปูชาแก่คนแลเทวดา สมณพราหมณ์ทังหลาย บ่ขาดสายซู่วัน นั้นแล

ตทา ในกาละนั้น โส นครํ เมืองรัตตนติงสาพระนคอรเชียงใหม่ ประกอบไพด้วยปราการกำแพง หอหริ่ง หอเสือ ป้อม หัวหมู ปะตูเวียงอาจ แลคือกว้างเลิกบัวระพ่ำเพงเตมไพด้วยน้ำ ดาสสะเตมไพด้วยดอกพ้าน จังกอร ดอกบัวขาว บัวแดงต่าง ๆ มีวัดวาสาสนาก้านกุ่งรุ่งเรืองสุคติมนกระเสม เตมไพด้วยท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ข้าเจ้าไพร่ไทผู้คนชนบทบ้านน้อยบ้านใหย่ทังหลายมากนัก ประกอบไพด้วยเข้าเหล้าชิ้นปลาอาหาร พล้าว ตาล หมาก พลู ส้มสุก ลูกหวาน เข้าหนาปลาถูก สนุกสุขสานต์ กินทานเหล้นมโหสรพ พอยลาม ช้อย ซอ สิ่บทกันโลง ดีดสี ตีเป่า ขับฟ้อนต่าง ๆ เสียง*ภิภาด*[2] ค้อง กลอง ขลุ่ย แน แตรเหริน แคน *ค้อย* [3] ติ่ง ธะล้อสีซอ เพียะ พิณ บัณเฑาะว์ หอยสังข์ เปนอันสนั่นนั้นเนืองอุกขะหลุกซู่ค่ำเช้า บ่หม่นหมองเส้าในสาสนา

ดั่งท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ข้าเจ้าไพร่ไททังมวลได้เปนเจ้าช้างเจ้ามล้า ทรงเครื่องง้าอลังการ ปานดั่งเทวดาอันฮู่ชั้นฟ้าดาวดิงสาสวัรคเทวโลกนั้นแล ตั้งแต่ปกพระอุโปสถวัดพระสิงห์เจ้ามาได้ ๓ เดือนปลาย ๓ วัน เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ วัน ๕ พระมหาสวามีเจ้าวัดพันเท่าอนิจจะไพวันนั้นแล

---

1 แปลว่า ในครั้งนั้น นครนั้นก็น่ารื่นรมย์ มีปราการและกำแพงจำนวนมาก คับคั่ง ด้วยชนบทและไร่นา เป็นนครอันอุดมสมบูรณ์ ดั่งหนึ่งเมืองเทวดา

2 น่าจะเป็น พิพาทย์ คือพิณพาทย์

3 ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่ความหมายยังไม่กระจ่าง

อยู่ได้เดือนปลาย ๑๕ วัน เถิงเดือนยี่ออก ๕ ค่ำ วัน ๗ มีสมเด็จเสฏฐาปรมบอพิตตรกระสัตตราธิราชะเจ้าองค์เปนพระราชเชฏฐาเปนเคล้า เจ้าพระวรมหาอุปปราชานราธิบดีสรีสุวัณณะฝ่ายหน้าหอคำ แลเจ้าฟ้าหลวงเมืองหริภุญชัย เจ้าสรีบุญมาหอหน้าเมืองละพูน ขัตติยราชวงสา ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ราชมนตรีทั้งหลายหมายมีจตุรงคเสนา ๔จำพวกเปนประธานแลคณะพระสังฆะเจ้ามีพระมหาราชาคุรุเจ้าเปนเคล้า ได้นำเอายังเครื่องมหาทานทั้งหลาย หมายมีมหาอัฏฐปริกขาร แลสุวัณณมัญจาชองคำอาสนาพระเจ้า งาช้าง ทุงคะด้าง ช่อฟ้าหกตัว หีดหลวง ทุงพระบฏ มุงจะลินคำแลเครื่องท้าว ๕ ประการ เพิงฉัตต์ พัดค้าว จาวมอร ละแอ *บังวัน*[1]ไม้เท้า ไม้วา ฉัตต์ สัตตาสัตตยุคลา ช่อช้าง โคมไฟ ช่อน้อย ทุงชัย ฆาดฆายไอยก่อนหน้า ยกออกจากพระนคอรเชียงใหม่ไพด้วยลำดับคราวทาง ๕ วัน ไพรอดไพเถิงเมือง *กุกกุฏตันตเสทพรหมเขลางคลคอรไชยสุขวดี* [2] แล้วอยู่เถิงเดือนยี่เพง วัน ๓ คี่ได้อบรมเบิกบายฉลองต่างช่อฟ้าพระวิหารแลหื้อทานแก่ภิกขุสังฆะ มีพระมหาชินธาตุเจ้าวัดหลวงลัมพางที่นั้นเปนประธานเปนมหาสมัยการปางใหญ่เหล้นม่วน เจาะบอก ไฟดอก บอกไฟดาว ไฟเทียน ไฟขึ้น เปนอันสนุกสุขสานต์ หาประหมาณบ่ได้ หั้นแล

คันแล้วแก่มหากุสลการกะทำบุญหื้อทานแล้ว สมเด็จเสฏฐปรมบอพิตรกระสัตตราธิราชะเจ้าองค์เปน*พระวรราชเชฏฐา* [3]ชุ่มนุมมายังเจ้าพระวรราชกนิฏฐาทัง ๖ พระองค์ มีเจ้าตนเปนอิสสราธิปติในเมืองลคอรเปนเคล้า สมเด็จพระเปนเจ้าจิ่งมีราชธัมม์คำสอนว่า ล่วงแล้วพายหลังแต่เช่นพระราชเอยยกาแลพระราชปิตตาแห่งเราคี่ได้เปนข้าม่าน เปนเมืองขึ้นกับม่าน ม่านข่มเหงคระเนงร้ายหาหว่างสุขขาวยาวบานบ่ได้ มาเถิงเช่นเราทังหลายเปนลูกเปนเต้านี้ พระองค์เราเปนเจ้าเปนพี่ ยินเบื่อยินค่ายม่าน จิ่งฟื้นม่าน แล้วพาเอาน้องนุ่งทังมวลลงไพเปนข้าพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยา เราทังหลายแลข้าเจ้าไพร่ไทจิ่งได้อยู่เยนเปนสุขยู่ท่างได้อยู่กินอยู่ทาน พระมหากระสัตรเจ้าคี่ชุบเลี้ยงเราทังหลายหื้อเปนเจ้าเจียกเงินขันคำหื้อเถิงฐานันตระอันเปนกระสัตรเมืองไท เปนใหญ่ในล้านนา ๕๗ เมือง ตั้งแต่เช่นเราทังหลายนี้ไพพายหน้า สืบเช่นลูกเช่นหลาน เหลน หลีด หลี้ ตราบเสี้ยงสุดมุดม้วยราชกระกูลแห่งเราทังหลาย แม่นลูก หลาน เหลน หลีด หลี้ ปุคคละผู้ใดยังมีใจ*ใคร่ขบถ*[4] ฟื้นกับด้วยพระมหากระสัตรเจ้ากรุงสรีอยุทธิยา แลจักเอาตัวแลบ้านเมืองไพเพิ่งเปนข้าม่าน ข้าหรือ ข้าคุลวากาสี แกว *ญวน* [5] ดั่งอั้นคี่ดี ปุคคละผู้นั้น คึดบ้านฮ่าหื้อเปลือง คึดเมืองฮ่าหื้อหม้า หื้อวินาสฉิบหายตายวายพลันฉิบเหมือนกอกล้วย พลันม้วยเหมือนกอเลากอคา คันตายคี่หื้อได้ไพตกนรกแสนมหากัปป์ อย่าหื้อได้เกิดได้งอก ดั่งเจ้าทังหลายน้องนุ่งทังมวล คี่หื้อได้รักแพงด้วยกัน หื้อเปนฉันทวาทีน้ำ ๑ เกลียวเดียวกับด้วยกัน อย่าคูถกมึงถ่าง ลัมปกตกเก็บกับด้วยกัน อย่าดูร้ายดูดีกัน พี่รู้พี่ปอง น้องรู้น้องกล่าว เสิก็ตกหัวเมืองช่วยกันข้า เสิก็ตกหล้าเมืองช่วยกันฟัน อย่ามีใจคดเลี้ยวจากพระมหากระสัตรเจ้าอยู่เกล้าอยู่หัวแห่งเรา ปุคคละผู้ใดยังอยู่ตามโอวาทคำสอนแห่งพระองค์เราเปนเจ้าเปนพี่คี่หื้ออยู่วุฑฒิจำเริญ คึดบ้านเปลือง คึดเมืองหม้า หื้อมีเตชริทธีอานุภาพปราบแพ้ข้าเสิกสตรู มีทีฆา

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *บัวสวัรค์*

[2] ฉบับหลัก เป็น *กุกุตันตเสท ๆ* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *กุกกุตันตเสท ๆ*

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *พระวรเสฏฐา*

[4] ฉบับหลัก เป็น *ใคร่บท* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ใคร่สบท*

[5] ต้นฉบับทั้งสองเป็น *ยวน*

อายุหมั้นยืนยาว ค็นบ่ขับตามโอวาทคำสอนพระองค์เราเปนพี่ ค็หื้อวินาสฉิบหาย สมเด็จพระเปนเจ้าพระวรราชเชฏฐาหื้อยังโอวาทอาชญาราชธัมม์คำสอนแก่พระวรราชกนิฏฐาทัง ๖ พระองค์ แลขัตติยะลูกหลานเสนาอามาจจ์ทัง ๓ เมือง ต่อหน้าพระมหาธินธาตุเจ้าลัมพาง ในสกราช ๑๑๖๘ ตัว ปีลีรวายยี เดือนยี่เพง เมงวัน ๓ วันนั้นแล เถิงเดือนยี่แรม ๕ ค่ำ วัน ๑ สมเด็จพระเปนเจ้าเสด็จยาทรามาด้วยมัคคาลังการคราวทาง ๕ วัน เสด็จขึ้นสู่สุวัณณราชชนิเวสน เดือนยี่ แรม ๙ ค่ำ วัน ๕ นั้นแล

อยู่ได้ ๒ *เดือนปลาย ๑๕ วัน* [1] เถิงเดือน ๕ ออก ๕ ค่ำวัน ๕ สมเด็จพระเปนเจ้าตั้งเจ้าคำมูนตนเปนหลาน มีปริวารโยธาตาหาน ๕๐๐ ฅน ยกขึ้นไพทาง ๑๗ คืน เถิงเดือน ๕ แรม ๖ ค่ำ วัน ๗ เถิงท่าชาย แล้วเกณฑ์ริพลฅนเสิกีทังมวลตัดไม้โปกไม้เพาะ ฅาดพ่วงฅาดแพหื้อหมั้นหื้อขันหลายพื้น แล้วค็เอาริพลโยธาข้ามแม่น้ำฅงทังกลางคืน ค็นริพลข้ามน้ำเสี้ยงแล้ว ค็ยกไพทังคืนด้วยอันด่วนอันพลันนัก ค็นรวายตรีคืนนั้นรุ่งแจ้งค็เถิงเมืองเชียงคำค็เลิยเข้ามล้างเอาปะตูแลฟันลำทับเข้า เปนดั่งไฟไหม้ป่าเมื่อเดือน ๕ เดือน ๖ เสียงอะม็อกสินาด กล้อง หน้าแลฅนโห่ร้อง ชาวเมืองร้องไห้ปานดั่งเมทนีจักพลิกพื้น เงี้ยวเมืองเชียงคำแตกตื่นกระจัดกระจายไพ ริพลโยธาทังมวลเข้าแวดวังขังเอาคุ้มน้อยฟ้าเชียงคำพั่นดั่งตัวฟ้าเชียงคำแลลูกผู้ชายเคล้านั้นบ่ได้ ได้แต่เมียชื่อว่า*นางฟ้า* [2] กับลูกผู้ชาย ๑ ชื่อขุนสามกับลูกผู้ยิง กับญาติพี่น้องแลไพร่บ้านข้าเมือง ได้แล้วค็กวาดเอามาข้ามน้ำแม่ฅงพ้นแล้ว ค็มาด้วยลำดับคราวทางตราบเถิงพระนคอรเชียงใหม่ *สมเด็จองค์พระเปนเจ้า* [3] ได้หันยังเจ้าขุนสามแลนางฟ้าเชียงคำผู้เปนแม่ค็มีพระราชมุทุกรุณา ค็จิ่งเลี้ยงไว้ วันนั้นแล

ฅโต ปรํ ฯ พายหน้าแต่นั้น สมเด็จพระเปนเจ้าเปนเคล้าแลเจ้าพระวรอนุชาทังสองพระองค์เปนอันฉลับเฉลียวกล้าหานองอาจ บ่เกรงขามแต่อมิตตะข้าเสิกสตรู เปนดั่งมิคคะราชสีหะอันบ่เกรงขามแต่เนื้อน้อยทังหลายนั้น เทียรย่อมยกริพลโยธาแลเกณฑ์ตาแก้วตาหานไพประจุโจม ฟาดตีเอาบ้านน้อยเมืองใหย่ทังหลาย กวาดเอาผู้ฅนมาใส่เมืองเตมซู่แห่งซู่ที่ พอแม่ไกล่ล่ำเทิงกัน ค็มีแล

อยู่มาเถิงสกราช ๑๑๖๙ ตัว ปีลีมิงเหม้า หม่อมจัน เจ้าเมืองเชียงรุ่งเจ้านายพี่น้องบ่ทัดบ่แม่นกัน เสนาอามาจจ์พื้น หม่อมจัน*ต้านทาน*บ่ได้ ลวดยกอุพพยุครอบครัวหนีลงมาแล้วใช้ลงมาไหว้สาขอกองทับขึ้นไพป้องกันเอา สมเด็จพระเปนเจ้าค็เกณฑ์ตาแก้วตาหานคุมริพลขึ้นไพรับป้องกันเอาหม่อมจัน ลวดจับยับได้เงี้ยว ๑๕ ฅน กับ *ราชาปราบ* [4] จาเรอ้ายแก้ว ลงมาเถิงเมือง แล้วหม่อมจันเอาลูกสาวแห่งตนผู้ ๑ ชื่อนางอินคำเข้าถวายสมเด็จพระเปนเจ้า หื้ออยู่ป้าเรินใช้สอยใต้ปาทจักก์ค่ำหั้นแล

สมเด็จพระเปนเจ้า ค็นำเอาหม่อมจันแลราชาปราบ จาเรอ้ายแก้ว ล่องลงไพเฝ้าเอกราชะพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยา พระมหากระสัตรเจ้าค็พระราชทานหม่อมจัน ราชาปราบ หื้อสมเด็จพระเปนเจ้าเอาขึ้นมาไว้ทำราชการกับเมืองเชียงใหม่หั้นแล

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๔ ฉบับหลัก เป็น *เดือนปลาย ๑๕ วัน*

[2] ฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *นางฟ้าเชียงคำ*

[3] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *สมเด็จพระเปนเจ้าอันฉลับเฉลียวกล้าหาน*

[4] ฉบับหลัก เป็น *ราชาผา* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *ราชาผาบ*

ทีนั้น กระสัตรเจ้าอังวะรู้ว่าหม่อมจันหนีลงมาเปนข้ากระสัตรเจ้าเมืองใต้ เจ้าอังวะ *เกนส่วยหลานต้องโป* [1] คุมกองทับมาตั้งอยู่ที่เมืองเชียงรุ่ง ท้าวบุญเรือง ท้าวคำวัง ท้าวลือชัย ท้าวกำแพง เซิ่งหื้ออยู่รักษาเมืองยอง มีหนังสือบอกลงมาไหว้สาสมเด็จพระเปนเจ้า คึเกณฑ์เจ้าจันทราชา พระญาคอนเมือง คุมกองทับยกขึ้นไพ แล้วใช้ไพบอกเมืองละพูน ลคอร แพล่ น่าน ยกกองทับขึ้นไพซู่หัวเมือง แล้วคึยกเข้าตีม่านส่วยหลานต้องโป่ เซิ่งมาตั้งอยู่เมืองเชียงรุ่งแตกกระจัดกระจายไพ ได้สิ่งของครอบครัวเครื่องสาสตราอาวุธลงมาถวาย สมเด็จพระเปนเจ้าคึใช้หื้อเอาลงไพถวายพระมหากระสัตรเจ้าเมืองใต้ มหากระสัตรคึประทานขึ้นมาไว้สำรับกับเมือง

อยู่มาเถิง สกราช ๑๑๖๙ ตัว ปลีเมืองเหม้า ม่านโป่หนานอ มีฅนหมื่น ๑ ยกกองทับมาเมืองเชียงรุ่งแถม พวกรักษาเมืองยองมีหนังสือบอกลงมาไหว้สาสมเด็จพระเปนเจ้า พระเปนเจ้าตรัสแล้วจิ่งมีพระราชอาชญาใช้ไพเกณฑ์กองทับเมืองละพูน เมืองลคอร แพล่ น่าน หื้อยกกองทับขึ้นไพตีม่านโป่หนานอ ตั้งสมเด็จพระเปนเจ้าคึยกสกุลเสนาโยธามีฅน ๗๐๐๐ เสด็จขึ้นไพนั่งอยู่เมืองเชียงแสน แล้วเกณฑ์เจ้าจันทราชา เจ้าพุทธวงส์ เจ้านันทเสน เปนแม่ทับยกขึ้นไพ แล้วเกณฑ์เจ้าอุปราชาเมืองละพูนแลเจ้าพิมพิสารเจ้านายน้อยมหาพรหม เจ้านายน้อยคำวงสา เปนแม่ทับยกขึ้นไพ ซ้ำเกณฑ์เจ้าหมูหล้าอุปราชาเมืองลคอร แลเจ้าคำลือเปนแม่ทับยกติดตามกันขึ้นไพแล้วซ้ำเกณฑ์เจ้าคำมูนเปนแม่ทับใหย่ แล้วเกณฑ์เจ้าขนานสรีวิชัย เจ้านายน้อยลังกาเมืองละพูน เปนแม่ทับ ๑ คุมริพลทังสองเมือง ๑๕๐๐ ยกกองทับข้ามน้ำแม่คงไพตีเมืองเชียงทอง สะกัดหนทางม่านโป่หนานอนั้น คึได้ชัยชนะตีได้เมืองเชียงทองแตกกระจัดกระจายไพ ได้อุพพยุครอบครัว พร่องกวาดเอามา

ตั้งกองทับเซิ่งอันขึ้นไพทางเชียงรุ่งนั้น ขึ้นไพแบ่งกันเปนหลายกอง เจ้าพุทธวงส์ขึ้นไพทางเมืองหลวย เมืองยาง เมืองงา ปางซาง เจ้าจันทราชา เจ้านันทเสนแลกองทับเมืองละพูน ลคอร แพล่ น่าน ยกขึ้นไพตีม่านโป่หนานอยังเชียงรุ่ง รบกันได้ ๖ วัน ม่านโป่-หนานอ แตกหนีไพทางเมืองหลวย เมืองยาง เมืองงา ปางซาง ปะใส่กองทับเจ้าพุทธวงส์ รบกันเปนมหาปางอันใหย่ ถูกันไพถูกันมา เจ้าเมืองชื่นลูกเจ้าหอคำเมืองแลมคึตาย ใหม่-หร้อ ลูกราชาจอมหงส์คึตาย ครั้งนั้น ม่านโป่หนานอต้านทานบ่ได้ คึแตกกระจัดกระจายขึ้นไพทางเมืองแลม วันนั้นหั้นแล

กองทับฝ่ายเราไล่ติดตามขึ้นไพตีเมืองแลมแตกกระจัดกระจายไพ แล้วได้ช้างที่นั่งเจ้าหอคำเมืองแลมพลาย ๑ สูง ๖ สอกขนาด แล้วคึกวาดอุพพยุครอบครัวลาทับกลับลงมาเมืองเชียงแสน สมเด็จพระเปนเจ้าคึเสด็จลงมาก่อนแม่ทับนายกองทังมวล หั้นแล

อยู่มาเถิงสกราช ๑๑๗๐ ตัว ปลีเปิกสี ม่านโป่นะขามหม่องชะ มีฅนหมื่นสองพันยกมาตีเมืองหลวย เมืองยาง เจ้ามหาขนานต้านทานบ่ได้ ยกอุพพยุครอบครัวหนีไพอยู่*เมืองพาง*[2] *เมืองลอง*[3] แล้วมีหนังสือใช้ลงมาขอกองทับ สมเด็จพระเปนเจ้าจิ่งเกณฑ์เจ้าพุทธวงส์เปนแม่ทับคุมฅน ๕๐๐ เมืองละพูนเกณฑ์เจ้านายน้อยคำวงสาคุมฅน ๓๐๐ ยกขึ้นไพเถิงเมือง

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น *แกนส่วยหลานต้องโป่*

[2] ฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *เมืองกลาง*

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๘

ยอง ในท้องเดือน ๘ แล้วคึ่เร่งเกณฑ์เอากองทับหัวเมืองฝ่ายเหนือ คือว่า เมืองยอง บ้านฎุ๋ เมืองหลวย เชียงขาง เมืองวะ เมืองกาย ภะยาก เมืองเลน เชียงแขง เมืองสิง *เมืองนอ เมืองพาง* [1] เมืองลอง เมืองเกาะ เมืองไช เข้ากัน ได้คน ๓๕๐๐ เข้ากันทังทับเชียงใหม่ละพูน เปนคน ๔๓๐๐

เถิงเดือน ๙ สกราช ๑๑๗๑ ปลีกัดใส้ คึยกไพตีม่านโป่นะขามหม่องชะ เซิ่งตั้งอยู่เมืองเพียง บ่ชนะ แล้วคึถอยกองทับมาตั้งอยู่เมืองยอง เจ้ามหาขนานตั้งอยู่เมืองมล้า รั้งวัสสาอยู่เมืองยองที่นั้น รักษาบ้านเมืองอยู่ก่อน พายหลังเจ้าพุทธวงส์ยกขึ้นไพเมืองยองนั้น สมเด็จพระเปนเจ้าเกณฑ์เจ้าพระวรมหาอุปปราชาองค์พระเปนวรอนุชา คุมคนพัน ๑ เมืองลคอร ๕๐๐ ละพูน ๓๐๐ ยกกองทับไพตั้งอยู่เมืองยวม แล้วพระเปนเจ้ามหาอุปปราชาเกณฑ์เจ้าจันทราชา เจ้านายน้อยกาวิละ เจ้าขนานมหาวงส์ เจ้านายน้อยมหาเทพเปนแม่ทับ ฝ่ายเมืองละพูนเกณฑ์เจ้าขนานมหายส เจ้าขนานสรีวิชัย เปนแม่ทับหื้อยกไพตีเมืองคะเตงติข้ำเกณฑ์เจ้าคำมูน เจ้านันทเสน เจ้าขนานไชยวงส์เปนแม่ทับเมืองละพูน เกณฑ์เจ้านายน้อยมหาพรหมเปนแม่ทับเมืองลคอร เกณฑ์เจ้าคำลือเปนแม่ทับ หื้อยกไพตี *เมืองชือกคี* [2] ฝ่ายกองทับไพตีเมืองคะเตงตินั้นบ่ได้ชัยชนะ เจ้าจันทราชาแม่ทับใหญ่ลูกอะมือกถูก ป่วยเสียลวตบ่ได้ ถอยมา ฝ่ายกองทับอันไพตีเมืองชือกคีนั้นได้ชัยชนะ กวาดเอาครอบครัว เครื่องสาสตราอาวุธเข้ามาถวาย ในปลีกัดใส้ สกราช ๑๑๗๑ นั้นแล

คันเทสกาลออกแล้งมา สมเด็จพระเปนเจ้าเกณฑ์ท้าวสิทธิเปนแม่ทับคุมคน ๑๕๐ ยกขึ้นไพตีสายเมืองฝ่ายแม่คงวันตก ได้ชัยชนะ กวาดเอาครอบครัวเครื่องสัสตราอาวุธลงมาถวาย

อยู่มาเถิงสกราช ๑๑๗๓ ตัว ปลีร้วงเม็ด สมเด็จพระเปนเจ้าเปนเคล้าแลพระวรอุปป-ราชาพระวรกนิฏฐาเจ้านายขัตติยวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ไพร่ราษฎอรทังมวลพร้อมกันกะทำบุญหื้อทานเบิกฉลองพระมหาอุโบสถวัดพระสิงหาราม เหล้นม่วนเปนมโหสรพอันใหญ่

ขณะนั้น แสนล่ามพันเมืองยางคึดขบถต่อเจ้ามหาขนาน ไพชักม่านนะขามหม่องชะมารบ เจ้ามหาขนานแตกหนี อุพพยุครอบครัวข้ามแม่ขรองไพฝ่ายวันออก ไพอยู่เมือง*เมืองพาง* [3] เมืองลอง แล้วมีหนังสือลงมาขอกองทับ

คันเมี้ยนพอยหลวงเดือน ๖ เพงนั้นแล้ว สมเด็จพระเปนเจ้าคึเกณฑ์เจ้ามหาอุปปราชาเปนเคล้าแลเจ้าจันทราชา เจ้านายน้อยกาวิละ เจ้าขนานมหาวงส์ เจ้าราชบุตรเจ้าบุญทาเจ้าคำเครื่องเจ้าเมืองเชียงตุง คุมคนริพล ๓๐๐๐ เมืองละพูนเกณฑ์เจ้าอุปปราชาเปนเคล้าเจ้าพิมพิสาร เจ้านายน้อยมหาพรหม เจ้านายน้อยลังกา เจ้านายน้อยคำวงสานายหนานนารทะ คุมริพลพัน ๑ ยกขึ้นไพ ในวัน ๕ เดือน ๗ ออก ๕ ค่ำ สกราช ๑๑๗๓

---

[1] ฉบับวัดอัฏฐารส เป็น *เมืองนะ เมืองกลาง*

[2] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เมืองเชาะคี*

[3] ฉบับวัดอัฏฐารส เป็น *เมืองกลาง*

ปลีร้วงเม็ดนั้น ยกออกไพได้คืน ๑ คืนถ้วนสองนั้น ไฟไหม้เรือนในเวียงตั้งแต่แจ่งสรีภูมิลงเถิงวัดดอกค้าพระเปนเจ้ายกริพลโยธาขึ้นไพเถิงแม่คำแขวงเมืองเชียงแสน ตกปลีใหม่เสียหั้น แล้วมี หนังสืออาชญาใช้ขึ้นไพเถิงเจ้าพุทธวงส์ แลเจ้าสุริยวงส์ เมืองยอง แลเมืองเชียงขาง เชียงแขง เมืองสิง *เมืองกาง* [1]เมืองลอง เมืองเกาะ เมืองไซ หัวเมืองฝ่ายเหนือทังมวล หื้อเร่งกองทับยกไพจบกันเมืองมล้า กองทับหลวงพระเปนเจ้าคืยกขึ้นไพทางเมืองไรแลสบยวม ลัดผ่าเมืองเชียงตุงเซิ่งเปนเมืองหร่างไพทางสันธึมเถิงเมืองมล้า กองทับหัวเมืองฝ่ายเหนือทังมวลคืไพทันพร้อมกันแล้ว มีคนเข้ากันทังมวล ๕๐๐๐ พระเปนเจ้านั่งอยู่เมืองมล้าที่นั้น กับทังเจ้าราชบุตรตนเปนหลาน แล้วเกณฑ์เจ้าจันทราชาเปนแม่ทับใหย่แลเจ้านายน้อยกาวิละ เจ้าขนานมหาวงส์ตนเปนโอรสบุตรเปนประธานพร้อมด้วยกองทับหัวเมืองทังมวลยกเข้าตีม่านเมืองยาง ในท้องเดือน ๘ สกราช ๑๑๗๔ ตัว ปลีเต่าสันนั้นแวดวังขังอยู่ตั้งแต่เดือน ๘ เถิงเดือน ๑๑ เปนอันยากน้ำกลั้นเข้า ลวดบ่ชนะ จิ่งล่าทับถอยมาตั้งอยู่เมืองยอง ออกวัสสากาละเกี่ยวเข้าเอาเฟืองได้สะเบียงอาหาร แล้วคืกวาดเอาลูกหลาน คนครัวเมืองยอง มีเจ้าสุริยวงส์เปนเคล้าแลพระญากายเมืองวะ เชียงขาง ภะยากเมืองเลน เซิ่งอันเกิดีค้างทังมวล แลเจ้ามหาขนานอุพพยุครอบครัวกวาดลงมาเถิงเมืองเชียงแสน เจ้ามหาขนานลวดลักหนีพาอุพพยุครอบครัวคืนไพเชียงตุง เมืองยาง ไพเปนข้าม่านเสียในสกราช ๑๑๗๕ ตัว ปลีก่าเร้า วันนั้นแล

พระเปนเจ้ามหาอุปปราชา พาเอาเจ้าสุริยวงส์เมืองยอง พระญากาย พระญาเขื่อนเมืองยองแลครอบครัวลงมารอดบ้านเมืองแล้ว อยู่บ่นานเท่าใด คืพาเอายังเจ้านายลูกหลานแลเจ้าสุริยวงส์ พระญาเขื่อนเมืองยาง พระญากาย ล่องลงไพเฝ้าสมเด็จเอกราชะพระมหากระสัตรเจ้าเมืองได้แจ้งข้อราชชการ พระมหากระสัตรเจ้าคืทือชอบแม่นสบเสีย ประทานรางวัลเข้าของเงินคำ ผ้าผ่อนเลี้ยงดูมากนัก แล้วทูลลาขึ้นมาเถิงบ้านเมือง

อยู่มาเถิงสกราช ๑๑๗๖ ตัว ปลีกาบเส็ด เดือน ๖ *เมงมุตตุ* [2] ฟื้นม่าน ยกอุพพยุครอบครัวเข้ามาเมืองเชียงใหม่ ๕๐๐๐ ครัว เข้าไพ ณ กรุงเทพพพระมหานคอรแควนมากสมเด็จเอกราชะมหากระสัตรเจ้ามีสุภอักษอรขึ้นมาเถิงสมเด็จพระเจ้าเชียงใหม่ หื้อส่งครัวเมงลงไพ สมเด็จพระเปนเจ้าแจ้งแต่สุภอักษอรแล้ว จิ่งมีอาชญาหื้อเจ้าคำมุนเปนเคล้าเจ้านายลูกหลานท้าวพระญา จัดแจงเรือแพส่งล่องไพก่อน

เถิงเมื่อตกปลีใหม่แล้ว สกราช ๑๑๗๗ ตัวปลีดับใค้ เดือน ๙ แรม ๑๐ ค่ำวัน ๖ สมเด็จพระเปนเจ้าพระนคอรเชียงใหม่เสด็จขึ้นหัตถิราชยานตัวประเสิฐ มียัสสปริวารแวดล้อมอ้อมแห่แหน เสด็จออกปะตูเชียงยืนยามแตรไพสู่ท่าวังตาล ลงสู่สุวัณณนาวา มีเรือทังหลาย ๑๓๙ ลำเปนปริวาร ทังเรือเจ้ามหาสุริยวังสราชบุตรเปนประธาน ล่องตามน้ำแม่ระมิง

คันไพเถิงเมืองระแหง เจ้ามหาสุริยวังสราชบุตรบังเกิดพยาธิไข้หนักนัก เถิง ณ วัน ๗ เดือน ๑๐ ปฐมะ แรม ๑๐ ค่ำคืเถิงอนิจจกัมม์ไพ สมเด็จพระเปนเจ้ามีพระราชสิเนหาในพระโอรัสสบุตรยิ่งนัก จิ่งมีอาชญาหื้อเอาสพใส่หีด เกณฑ์คนเอาต่างช้างขึ้นมาจักปลงสพยังเมืองเถิน ณ วัน ๓ เดือน ๑๐ ทุติยะขึ้น ๑๒ ค่ำ สมเด็จพระเปนเจ้าเสด็จจากระแหงล่อง

---

[1] อาจเป็น *เมืองพาง* หรือ *เมืองกลาง* อย่างหน้า ๑๔๘-๑๔๙

[2] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เมงมุตุ* ฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *เมงมุตมะ*

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

---

[1] [illegible]
[2] [illegible]
[3] [illegible]
[4] [illegible]
[5] [illegible]
[6] [illegible]
[7] [illegible]
[8] [illegible]
[9] [illegible]
[10] [illegible]

สมเด็จพระเปนเจ้ารอดเมืองแล้วอยู่ได้ ๒ เดือนปลาย ๓ วัน เถิงเดือน ๔ แรมค่ำ ๑ วันอาทิตย์ ยามแตรสู่เที่ยงคืน สมเด็จพระเปนเจ้าบังเกิดได้ยังพยาธิ *ประชวร*[1] หนักนัก เถิงวันเดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ วัน ๔ เถิงแก่อนิจจกัมม์ เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ *สวัรคต* [2] วันนั้นแล

สมเด็จพระเปนเจ้าเกิดปลีเต่าเส็ด สกราช ๑๑๐๔ ตัว อายุได้ ๔๐ ปลี ยกมาตั้งเมืองป่าซางนาน ๑๔ ปลีแล้วยกมาตั้งเมืองเชียงใหม่ได้ ๒๐ ปลี อายุท่านได้ ๗๔ ปลีเสี้ยงอายุแล

ทีนี้ จักชักอตีตกาลตามสังคีติกาจารย์เจ้ากล่าว หื้อเปนนิทานตำนานพระนอนพรั้งเจ้ามีฉันนี้ ในละแวกหว่างกลางพระโกนาคมนะเจ้าปรินิพพานไพแล้วแลจักเถิงพระกัสสปะเจ้านั้น เมืองเชียงใหม่นี้ชื่อว่ากุมภมิตตนคอร พระญาเจ้าชื่อกุมภมิตตราชะเปนสหายกับพระญาอังครัฏฐะ พระญาอังครัฏฐะมีหมากม่วงต้น ๑ มีลูกอันหวานหอมนัก พระญาคึส่งมายังหมากม่วง ๑๐๑ ลูกหื้อพระญากุมภมิตตะเสวิย หมากม่วงอันนั้นยินหอมหวานเปน*กัปปิยะมากนัก* [3] จิ่งเอาแก่นในหมากม่วง ๑๐๑ ลูกนั้นบงไว้ เท่าออกแก่นเดียว พระญาคึปลูกไว้ในสวนอุญญานแห่งตนที่จิ่มใกล้หมากคับทองต้น ๑ หั้นแล สวนอุญญานอันนั้นดาสสะเตมไพด้วยของปลูกลูกไม้ส้มหวานดอกดวงมากนัก พระญาคึแต่งจ่าสวนอุญญานผู้ ๑ ชื่อธัมมปาละอยู่เฝ้าหั้น ธัมมปาละจ่าสวน*ผู้เปน*[4]อันซื่อใสต่อเจ้าแห่งตนนัก ขายเครื่องครัวสวนได้เงินคำเท่าใดคึรอมไว้ได้เงิน ๔ แสนกับคำหมื่น ๑ จ่าสวนคึบอกแก่พระญา พระญาจิ่งมีอาชญาว่าท่านจุ่งรักษาไว้เยียะดี ก่อนเทือะ ว่าฉันนั้น จ่าสวนคึเอาเงินใส่ไว้ในไห ๔ ไห แลไหแลแสนเอาคำใส่ไหนึ่งฝังไว้ใกล้ไม้ม่วง หว่างกลางไม้หมากคับทอง หั้นแล

เถิงเมื่อพระญาจุตติไพ เข้าของอันนั้นคึบ่เอาออก เมื่อพายลุนจ่าสวนตายคึลวดได้ไพเกิดเปนยักข์ผู้ ๑ ชื่อกุมารยักข์ อยู่เฝ้าขุมเข้าของแลไม้ม่วงต้นนั้น อยู่ตราบต่อเท้าพระกัสสปะเจ้าเกิดมาตรัสประหญาสัพพัญญูเดินเทสสันตรีโปรดปาณณสัตต์มา จักมาจอดยั้งร่มไม้ม่วงต้นนั้น กุมารยักข์บ่เคยหันพระพุทธะเจ้าในกาละเมื่อก่อน กุมารยักข์คึบ่หื้อพระกัสสปะเจ้ายั้ง พระกัสสปะเจ้าคึเบ่งยังพุทธอิทธิมยะร่อพระญายักข์ควรอัสสจัรย์นัก มหายักข์คึจิ่งไหว้พระพุทธะเจ้าหั้นแล พระพุทธกัสสปะเจ้าคึเทสนามลตรธัมม์แก่มหายักข์ หั้นแล

กุมารยักข์ได้ฟังธัมม์แลรักษาสีล ๕ เขี้ยวงาแห่งมหายักข์ใหญ่ ๓ กำ ยาว ๓ สอก คึหล่อนออกมาเส้น ๑ พระพุทธะเจ้าคึลูบเอายังเกสาธาตุเส้น ๑ ปันแก่ยักข์หื้อเอาไว้ไหว้สักการปูชา มหายักข์คึเอาเกสาธาตุเข้าใส่ในกลวงเขี้ยวงาแห่งตน จุฝังไว้เหนือไหเข้าของฝูงนั้น อยู่รักษาตราบเสี้ยงพุทธันตรกัปป์ คือหว่างพระพุทธะเจ้ากัสสปะเจ้าแลพระโคตมะเจ้าเรานี้แล ในเมื่อพระพุทธะโคตมะเจ้าเกิดมาตรัสประหญาสัพพัญญู ไม้ม่วงต้นนั้นมีกิ่งก้านหักค้าน เหตุว่าแก่นัก เสี้ยงอายุ ท่าวแทบเหนือดิน *พรัวะพรั้ง* [5] ไพแล

---

[1] ทั้งสองฉบับเป็น *ปละชวน*

[2] ทั้งสองฉบับเป็น *สวัรนะคต*

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๘ ฉบับหลัก เป็น *กัปปินัก*

[4] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๘ ฉบับหลัก เป็น *ผัวเมีย*

[5] ทั้งสองฉบับใช้ *พรัวะพรั้ง* และ *ภัวะภั้ง* ที่นี้จะใช้ *พรัวะพรั้ง* เพียงรูปเดียว

พระพุทธะเจ้าแห่งเราเมื่อจักใกล้นิพพาน กุจฉิโรคะบังเกิดด้วยอันฉันชิ้นหมูแห่งจุนทอุปาสกะ พระคึยังค่อยอุสสาหะเดินเทสสันตรี มีอรหันตา ๕๐๐ ตนเปนปริวาร เพื่อโปรดปาณณสัตต์ คึมาเถิงเคล้าไม้ม่วงที่นั้น ฉับเพราะหน้าจักยั้งร่มไม้ม่วงตามพุทธะทำนองหั้นแล

ตั้งไม้ม่วงต้นนั้นอันท่าวล้มมีขอนอันพรัวะพรั้งไพแล้ว พระพุทธะเจ้าจระเดินมาหอดหิวนักจิ่งหื้อมหาอานันทเถรเจ้าเอาผ้าสังฆาฏิมาทบเปน ๔ ชั้นแล้วปูไพตามขอนไม้ม่วงพรั้งนั้น พระพุทธะเจ้าคึนอนอยู่ หั้นแล

ในกาละนั้น มหายักข์คึเข้ามาถามว่า ท่านเปนผู้ชื่อรือ พ้อยมานะสะหาวนัก มานอนขอนไม้ม่วงแห่งคูอั้นชา จุ่งลุกหนีไพพลันนักเทิอะ ว่าฉันนั้น พระพุทธะเจ้าจิ่งกล่าวว่า คูนี้ชื่อตถาคตะอันเปนไหย่แก่โลกทั้งสามแล คูคึบ่ร้างว่าจักพ่ายหนีแก่ท่านด้วยง่ายชะแล แม่นท่านจักกะทำฉันใดแก่คู คึจุ่งกะทำเทิอะ ว่าฉันนั้น

มหายักข์กล่าวว่า ในกาละเมื่อก่อนวันนั้น พระพุทธกัสสปะเจ้า คูคึได้หันได้ไหว้แล้ว คึบ่ใช่หน้อยเปนดั่งท่านนี้ ว่าอั้น พระพุทธะเจ้าคึเบ่งริทธีหื้อใหย่เท่าพระกัสสปะเจ้า แลเบ่งรัสมีรังสีแจ้งทั่วโลกทั้งมวล มหายักข์จิ่งรู้ว่าเปนพระพุทธะเจ้า มหายักข์จิ่งก้มกราบน้อมนมัสสการไหว้ พระพุทธะเจ้าคึเทสนามลตรธัมม์แก่มหายักข์หั้นแล

กุมารยักข์ได้ฟังรัสสธัมม์พระพุทธะเจ้า แลรับเอายังสีล ๕ แลสรณาคมน์ทัง ๓ มีใจใสยินดีมากนัก จิ่งไพนำเอาไม้แต่ป่ามาแปลงผาม เอาใบบัวมามุงเปนร่มหื้อพระพุทธะเจ้าสถิตสำราญ หั้นแล

เมื่อนั้น พระพุทธะเจ้ายินร้อนกระหายยากน้ำนักจิ่งกล่าวเซิงมหาอานันทเถรเจ้าว่า อานันทะ คูพระตถาคตะอยากน้ำนัก ท่านจุ่งไพตักน้ำหื้อคูพระตถาคตะฉันพร่องเทิอะ ว่าอั้น มหาอานันทเถรเจ้าคึถือเอา*ฝาบาตร*[1] ไพสู่แม่น้ำเพื่อจักตักเอาน้ำดั่งอั้น ในขณะนั้น ชาวพ่อค้าเกวียนทั้งหลายมาปลดยั้งที่นั้น งัวควายลงกินแลนอน น้ำอันนั้นขุ่นนัก เถรเจ้าคึเลียบริมแม่น้ำขึ้นไพ คึหันยังหมู ๒ ตัวพี่น้องอยู่ริมน้ำที่นั้น มหาเถรเจ้าคึจ้าหมู ๒ ตัวนั้นคดน้ำบ่อ หั้นแล

หมู ๒ ตัวคึคดยังน้ำบ่อพอหื้อน้ำออกมา แล้วมหาเถรเจ้าคึเอาฝาบาตรหะ น้ำขุ่นเสียยังบ่ทันใสดี กลัวพระพุทธะเจ้าคองถ้าฉันน้ำ มหาเถรเจ้าคึรีบตักมาทานแก่พระพุทธะเจ้า พระพุทธะเจ้าคึฉันทังชะทังเหยือง ลวดปรากฏชื่อว่า แม่ชะเหยือง คึมีแล

พระพุทธเจ้าได้ฉันน้ำแล้วจิ่งทำนวายว่า พายหน้าคูพระตถาคตะนิพพานไพแล้วได้ ๘๐๐ ปลี อรหันตาทังหลายจักเอาดินพนะ*เฝ่าเท่า*[2] คูพระตถาคตะมาจุไว้ เปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาในฐานะที่นี้ มหายักข์ผู้นี้คึจักได้เกิดมาเปนพระญาในเมืองลูกนี้ จักได้เลิกยกยอสาสนาคูพระตถาคตะ จักได้ส้างพุทธรูปไว้เปนที่ไหว้แลปูชา พายลูนมา สาสนาคู

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น บาตร

[2] ทั้งสองฉบับตรงกัน หมายถึงพระสรีรังคารธาตุ แต่คำว่า พนะ นั้น ความหมายยังไม่กระจ่าง

ตถาคตะล่วงแล้วได้ ๒ พันปีปลาย เทว สุกรา อันว่าหมู ๒ ตัวพี่น้อง จักได้เกิดเปนพระญาอยุทธิยาหล้าน้ำ มหายักข์ค็ซ้ำได้เกิดเปนพระญาเจ้าเมืองลูกนี้แถม จักมีน้องเกิดมาร่วมท้อง ๗ ชาย จักได้เปนไมตรีรักแพงกันกับพระญาเมืองหล้าน้ำ ท่านมหายักข์หากจักได้เปนพระญามีเตชริทธีมากนัก ปราบขึ้นไพเถิงแคว่นหรือ แล้วจักได้ยกยอสาสนา ยังซ้ำจักได้ *ปฏิสังขอรณ์*[1] ส้างรูปคุตถาคตะแถมพายหน้า มีหั้นชะแล พระคือสั่งพระญาอินทาธิราชะว่า พายหน้ามหายักข์ได้เปนพระญาแลเลิกยกยอสาสนาคุตถาคตะ อย่าได้ละเสียแด่ว่าอั้น แล้วค็ลุบ *อุตตมังคะ*[4]ด้วยมือพระหัตถ์ ได้เกลสาธาตุดวง ๑ ห้อมหายักข์รักษาไหว้นบครพยำ หั้นแล

มหายักข์ได้ฟังธัมม์จำยังปัญจสีล ๕ แลรับเอายังพระเกลสาธาตุไว้ เขี้ยวงาแห่งมหายักข์ยังอยู่ขอน ๑ ค็ซ้ำหล่อนออก มหายักข์ค็เอาพระเกลสาธาตุเข้าใส่ไว้ในกลวงเขี้ยวงา ฝังไว้เหนือเข้าของตั้งเกล่า หั้นแล

พระพุทธะเจ้าค็พาเอาอรหันตาเจ้าทังหลายเสด็จไพสู่เลี่ยมดอยหนวันตกแจ่งใต้สถิตอยู่เหนือจอมดอยลูก ๑ ทัมมิฬะทังหลายแต่งเข้าน้ำโภชนอาหารมาทานแก่พระพุทธะเจ้าแลอรหันตาเจ้าทังหลาย พระพุทธะเจ้าค็รับทานกะทำภัตตาหารอนุโมทนาทานแล้ว ทัมมิฬะ ๔ คน ค็ขอบวชเซิ่งพระพุทธะเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าค็บวชทัมมิฬะ ๔ คน ด้วยเอหิภิกขุเปน *พระใหม่ชีใหม่*[2] แล้วค็เทสนาธัมม์แก่ *ทัมมิฬะ*[3] ทังหลาย หั้นแล

เมื่อนั้น เทวดาอินท์พรหมค็วางห่าฝนคำตกลงมาปูชาธัมม์พระพุทธะเจ้าหั้นแล พระพุทธะเจ้าจิ่งทำนวายว่าทัมมิฬะบวชเปนพระใหม่ชีใหม่ พายหน้าเมืองลูกนี้จักปรากฏชื่อว่าเมืองชีใหม่ ดอยลูกนี้จักได้ชื่อว่าดอยคำชะแล พระพุทธะเจ้าทำนวายแล้วจิ่งถามทัมมิฬะทังหลายว่า เมืองลูกนี้ เปนฉันใดพ้อยเปล่าห่างจากผู้คนอั้นชา ทัมมิฬะจิ่งไหว้พระพุทธะเจ้าว่า ภนเต ข้าแด่พระพุทธะเจ้า ยังมียักข์ ๒ ตัวผัวเมีย เทียรย่อม *กินชิ้นผู้คน*[4] บ้านเมืองลวดห่างไพ เพื่ออั้นแล

พระพุทธะเจ้าจิ่งร้องเรียกเอายังยักข์ทัง ๒ ผัวเมียมาแล้วค็เทสนาธัมม์สั่งสอนข่มเสียยังมานะแห่งยักข์เพื่อบ่หื้อกินชิ้นคน ยักข์ขานตอบพระพุทธะเจ้าว่า การอันเลี้ยงอินทรีย์ชีวิตเผือข้าหากมีแต่เท่านี้ คันบ่หื้อกินชิ้นคน ค็หาสังกินบ่ได้ ขอกินเดือนแลคนเทิอะ พระพุทธะเจ้าค็บ่หื้อกิน ยักข์ซ้ำขอกินแลปีแลคนเทิอะ พระพุทธะเจ้าค็บ่หื้อกิน ยักข์ซ้ำขอกินควายแลปีแลตัวเทิอะ คันคนทังหลายยังหื้อเผือข้ากินควายแลปีแลตัว ค็จักรักษาเขาทังหลายกับทังสาสนาพระพุทธะเจ้า ๕๐๐๐ วัสสาชะแล ว่าอั้น

พระพุทธะเจ้าร่ำเพิงว่า ชาติยักข์ทังหลาย เทียรย่อมมีชิ้นแลเลือดเปนอาหาร *จักขาดเสีย ค็บ่ได้*[5] พระค็ตุณหิภาวะอยู่บ่ปาก พระค็เทสนาสั่งสอนยักข์อย่าหื้อราวีบีบเบียนคน

1 ทั้งสองฉบับ เปน *ปฏิสังขาร*

2 ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เปน *พระใหม่*

3 ฉบับ จศ.๑๒๔๔ และฉบับวัดอัฏฐารสเปน *ลวะ*

4 ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เปน *บีบเบียนกินชิ้นผู้คน*

5 ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เปน *จักตัดขาดเสีย ค็บ่ได้*

ทังหลาย แล้วยักข์ปู่แสะย่าแสะคีไหว้ว่า ขอพระพุทธะเจ้าแลชีณาสาวกะเจ้าจุ่งมาเมตตาเผือข้าชู่ปลีแด่เทิอะ ว่าอั้น แล้วพระพุทธะเจ้าพาหมู่อรหันตาเจ้าทังหลายเสด็จไพสู่เมืองกุสินารายวันนั้นแล

แต่นั้นมา คนทังหลายคีพลิกัมม์เลี้ยงดูเทียรย่อมเอาพระบฏไพกาง แลเอาเจ้าภิกขุใหม่ไพเมตตาเปนปริวารพระบฏเจ้าชู่ปลี หั้นแล

พระพุทธะเจ้านิพพานไพแล้ว ๗๕๐ พระวัสสา เมืองลูกนี้ชื่อกุรุรัฏฐะก่อนแล กุมาร-ยักข์คีได้เกิดเปนพระญาเจ้าเมืองกุรุรัฏฐะที่นี้หั้นแล ในเมื่อมหายักข์แลตั้งอยู่ในราชภาวะอันเปนท้าวพระญาแล้วดังอั้น อินทาธิราชะร่ำเพิงเถิงคำพระพุทธะเจ้ายังธอรมานสั่งไว้นั้น อินทาธิราชะคีเนรมิตเปนพราหมณ์ลงมา แล้วเข้าไพสู่สำนักพระญากุรุรัฏฐะ แล้วสำแดงตนเปนอินทาธิราชะแก่พระญาแล พระญาคีเชิญพระญาอินท์ขึ้นนั่งอาสสนา แล้วคีถามดูคมน-กรียาอันมาเซิงพระญาอินท์ หั้นแล

พระญาอินท์กล่าวว่าดูกรามหาราชะ ในภวะชาติอันก่อนท่านได้เปนจำสวนแห่งพระญากุมภมิตต์ ท่านได้ฝังเข้าของไว้ ลวดตายไพเกิดเปนกุมารยักข์อยู่เฝ้าไหเข้าของตราบต่อเท้าพระกัสสปะเจ้ามาเมตตาหื้อเกสาธาตุดวง ๑ ท่านคีรักษาใส่กลวงเขี้ยวงาท่าน ฝังไว้กับเข้าของที่นั้น ตราบเถิงพระโคตมะเจ้ามาเมตตา ท่านคีได้แปลงมณฑกที่สำราญพระพุทธะเจ้า พระคีหื้อยังเกสาธาตุดวง ๑ หื้อท่านรักษาไว้ ท่านคีได้เอาเกสาธาตุพระพุทธะเจ้าใส่กลวงเขี้ยวงาแห่งท่าน ฝังไว้กับด้วยเข้าของที่นั้น พระพุทธะเจ้าคีสั่งเราอินทาไว้อย่าหื้อละท่านเสีย เราคีมาบอกแก่ท่านเพื่ออั้นแล คันสาสนาล่วงแล้วได้ ๘๐๐ ปลี อรหันตาจักเอาดินพนะเฝ่าเท่าพระพุทธะเจ้ามา ท่านคีจักได้เลิกยกยอสาสนา จักได้ขุดเอาเข้าของฝูงนั้นกับพระเกสาธาตุออกมาแล้วสร้างพุทธรูปเจ้านอนตาม *รอยขอนม่วงพรั้งนั้น* [1] ประจุยังเกสาธาตุดินพนะเฝ่าเท่าพระพุทธะเจ้าไว้ไหว้แลปูชาปรากฏได้ชื่อว่าพระนอนพรั้ง ชะแล พายหน้าท่านคีซ้ำจักได้เกิดมาเปนพระญาเจ้าเมืองลูกนี้แถม จักได้เลิกยกยอสาสนาจักมีน้องเกิดร่วมท้อง ๗ ชาย จักได้สร้างพระพุทธรูปเจ้าแถมเปน ๒ ที เมื่อสาสนาได้สองพันปลีปลายนั้นชะแล ว่าอั้น แล้วคีเสด็จเมือสู่ชั้นฟ้าที่อยู่แห่งตน วันนั้นแล

โส ราชา สกฺกสฺส วจนํ สุตฺวา อภิรมามิติ ฯ พระญากุรุรัฏฐราชะได้ยินคำแห่งอินทา-ธิราชะหากมาบอกกล่าวแก่ตน มีใจชมชื่นยินดีมากนัก ร่ำเพิงว่าคูจักได้เลิกยกยอสาสนาพระพุทธะเจ้าหื้อเปนฐานุคติไพพายหน้าแท้ชะแล ร่ำเพิงว่าฉันนี้ คีอยู่ถ้ามหาเถรเจ้าอันจักเอาดินพนะเฝ่าเท่าพระพุทธะเจ้ามานั้นแล พระญาแลเสนาอามาจจ์นักปราชญ์อาจารย์ทังหลายจิ่งพร้อมกันใส่ชื่อเมืองแถมใหม่ว่า เมืองอินทสังเกต ตามนิมิตต์อันพระญาอินท์ลงมาบอกเหตุการณ์ อันจักได้ประจุดินพนะเฝ่าเท่าแลเกสาธาตุพระพุทธะเจ้านั้น หั้นแล ในเมื่อสาสนาแลขึ้นเถิง ๘๐๐ ดังอั้น มหาเถรเจ้า ๔ ตน นำเอาดินเฝ่าเท่าพระพุทธะเจ้าลุกแต่เมืองหังสาวดีมาแท้ หั้นแล คันมหาเถรเจ้ามารอดแล้ว คีเข้าไพเมตตา บอกกล่าวตามดั่งพระพุทธะเจ้าหากทำนวายไว้เสี้ยงชู่ประการ

---

[1] ฉบับหลัก เปน *รูปขอนม่วงกั้งนั้น* ฉบับ จศ.๑๒๗๔ เปน *รอยของม่วงกั้งนั้น*

พระญามีใจชมชื่นยินดีมากนัก ค็แต่งเข้าน้ำโภชนอาหารหื้อเปนทานแก่มหาเถระเจ้า แล้วค็ถามเซิงมหาเถระเจ้าว่า เมื่อดั่งอั้น เราจักรู้ว่าขุมเข้าของแลพระเกสาธาตุเจ้าฝังไว้ที่ใดอั้นชา มหาเถระเจ้าค็กล่าวว่า เราหากจักรู้ชะแล ว่าอั้น แล้วพระญาค็หื้อส่งมหาเถรเจ้าไพสู่อารามที่ควรยั้งอาสรัยก่อน หั้นแล

ปุนทิวเส ในวันลูนรุ่งเช้า คันแล้วแห่งภัตตกิจจะแล้ว พระญามีหมู่เสนาอามาจจ์หากแวดล้อมเปนปริวาร ค็นิมนต์มหาเถระเจ้าทัง ๔ พระองค์ ออกไพทิสสะกล้ำเหนือแห่งเวียงไพเถิงฐานะที่เคล้าไม้ม่วงพรั้งนั้น แล้วมหาเถระตนเปนครูค็ส่องดูด้วยอรหันตญาณแห่งตนค็รู้ว่ามีทัดนี้แล ว่าอั้น แล้วค็หื้อขุดลง ค็ได้เชี้ยวยักข์อันใส่พระเกสาธาตุออกมาทังคู่ แล้วมหาเถระเจ้าซ้ำหื้อขุดลงไพแถม ค็ได้ไหเงิน ๔ ไห ไหคำไห ๑ ออกมา มีเงิน ๔๐๐๐๐๐ มีคำ ๑๐๐๐๐ นึ่ง พระญาแลเสนาอามาจจ์ชาวบ้านชาวเมืองทังมวลยินดีสาธุการมากนัก ค็นำเอายังพระเกสาธาตุพระพุทธะเจ้ามาสู่เวียงด้วยหัวแห่งตน แล้วค็สระสรงสักการปูชาสงเสพได้ ๗ วัน ๗ คืน เหล้นมโหสรพอันใหญ่ แล้วพระญาค็ชุ่มนุมมายังเสนาอามาจจ์ปัชชานราฏฐ์บ้านเมืองทังมวล มีมหาเถระเจ้าเปนประธานค็เชิญเอาพระเกสาธาตุออกไพสู่ฐานะที่เก่า แล้วค็ก่อส้างพุทธรูปเจ้านอนอันแล้วด้วยดินละอิดสะทายซายปูน ประจุยังพระเกสาธาตุแลดินพนะเฝ้าเท่าพระพุทธะเจ้าไว้ในองค์พุทธรูปเจ้า ไว้เปนที่ไหว้แลสักการปูชาปรากฏได้ชื่อว่าพระนอนพรั้ง วันนั้นแล

ลำดับมาเถิงสาสนา ๑๑๐๔ ตัว [1] พระญาอินทสังเกตค็ได้มาเกิดในเมืองลคอร มี ๘ คนพี่น้องเกิดร่วมท้องเดียวกันกับยิง ๑ เมื่อจุฬสกราช ๑๑๕๘ มหาสกราชได้ ๒๒๔๐ ค็ได้มาตั้งเมืองลูกนี้ ปรากฏได้ชื่อว่า พระบัวรมมราชานราธิบดีสรีสุริยวงส์องค์อินทสุรสักดิสมญา มหาขัตติยราชชาติราชาชัยสวัรค์ เจ้าเชื่อนขัณฑเสมา พระเจ้าพระนคอรเชียงใหม่นี้แล พระนอนพรั้งเจ้าตั้งแต่ปะตูเวียงไพไกลได้คาวุต ปลาย ๘๙๗ วา

เถิงสกราช ๑๑๗๘ ตัวปีรวายใจ้ หมอหน่อแก้วไพคล้องช้างแคว่นหนองสะกืนแคว่น[2] เมืองเชียงราย เมืองพระยาว เมืองพราน ชุกัน ได้พระญาช้างเผือกตัว ๑ สูง ๔ สอกคืบ งายาวสอกปลาย ๓ นิ้ว เอาเข้ามาเถิงเมืองเดือน ๙ ออก ๑๐ ค่ำ วัน ๔ นั้นแล เถิงเดือน ๙ ออก ๑๒ ออกค่ำ วัน ๖ เจ้านายลูกหลานท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวล น้อมบ้านเวนเมืองหื้อเจ้าอุปราชาตนเปน พระวรอนุชา[3] อุสสาราชภิเสกหื้อเถิงฐานันตระที่อันเปนเจ้าเมืองสืบราชชวงส์ ปรากฏได้ชื่อว่า เสตหัตถิสุวัณณปทุมราชาเจ้าช้างเผือก แล้วค็ไพอาราธนาเอาเจ้าเมืองละพุนตนเปนน้องถ้วน ๖ ขึ้นมาเปนอุปราชา ไว้เจ้าสรีบุญมาตนเปนน้องถ้วน ๗ อยู่เสวิยเมืองละพุน หั้นแล

เถิงเดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ เมงวัน ๔ ไทกัดได้ องค์พระเปนเจ้าเสตหัตถิราชะตนเปนประธานแลเจ้ามหาอุปราชาหอหน้า ปลงอาชญาหื้อเจ้าพุทธวงส์แลเจ้าสุวัณณะคำมูน คุมเอายัง *เสตัคคนาเคนท์* [4] ล่องลงไพถวายพระมหากระสัตตราธิราชะเจ้าก่อน หั้นแล

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น ๑๑๗๔ ตัว อนึ่งฉบับหลักมีรอยแก้ทำให้อ่าน ๑๑๐๔ ตัว ก็ได้ ฉบับวัดอักฐารสเป็น ๑๑๐๔

[2] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ และฉบับวัดอัฏฐารสเป็น แขวง

[3] ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น พระวรราชอนุชา

[4] ฉบับหลัก เป็น *เสตัชชนาคิร* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เสตัคคนาเคียน* ฉบับวัดฏฐารสเป็น *เสตัคคัชชนาเคียร*

เถิงเดือนยี่ [1] ออก ๕ ค่ำ เมงวัน ๕ องค์พระเปนเจ้าช้างเผือกเสด็จยาทราด้วยปริวารอันมาก ลงสถิตในสุวัณณนาวาเหล้มประดับดี มีเรือทังหลาย ๕๐ เหล้ม เปนปริวารล่องไพหาเจ้าพุทธวงส์ เจ้าคำมูน เอาเจ้าพระญาช้างเผือกเข้าถวายพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุธิยา พระมหากระสัตรเจ้าค็สบเสียประทานรางวัล เสตฉัตต์ พระมงกุฎ *รัดประคดเขมขัด* [2] ส้อยสังวาล เครื่องท้าว ๕ ประการ พานพระสรี พระแสงหรอกดาบ เข้าของเงินคำ ผ้าผ่อนท่อนแร บ่อาจจักคณนาสังขยานับได้ ค็มีแล

พายหลังพระเปนเจ้ายังอยู่เมืองใต้นั้น หาณีอัน ๑ เกิดมีกับเมือง คนบ้านโห้ง แม่สาแม่ลิม ขางผู้ยิงร่อกัน ลวดเพิดหลอกกันว่า ม่านมาจับยับกันในวันเดือน ๔ ออก ๑๑ ค่ำ วัน ๗ ยามเที่ยงคืน ลวดเปนโกลาหลตื่นทั่วงทั่วทังเมือง ค็มีหั้นแล

เถิงเดือน ๖ เพง องค์พระเปนเจ้าเสด็จแต่เมืองใต้มาเถิงเมือง เจ้ามหาอุปปราชาเปนเคล้า เจ้านายน้อยขัตติยวงสา ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ปัชชานราฏฐ์บ้านเมืองทังมวลพร้อมกันอุสสาภิเสกพระเปนเจ้าเปนถ้วนสองแล้วอังคาสราทธนาขึ้นสถิตสำราญในสุวัณณ-นิเวสนหอคำพระราชชะวังหลวงหั้นแล พระเปนเจ้าได้เสวิยราชสัมปัตติครอบครองราชสัณ-ฐานบ้านเมืองแล้ว ค็มีอาชญาปล่าวเตือนชาวบ้านชาวเมือง กะทำบุญหื้อทานฟังธัมม์จำสีลเมตตาภาวนา ส้างวัดวาอาราม กุฏี วิหาร สถูปเจดีย์ เปนที่ก้านกุ่งรุ่งเรืองมากนัก พระเปนเจ้าค็มาเลงหันยังกู่ลายวัดพระสิงหารามอันมีแต่โบราณะ พระเมืองแก้วเจ้าหากส้างไว้เปนที่ไหว้แลปูชา เปนอันชราชิณณะหลุคร่ำฮุดพัง จิ่งมีอาชญาหื้อแสนวัดเปนเคล้า ข้าวัดทังมวลขุดเอาดินละอิดอันฮุดพังนั้นออก ค็ได้หีดทองลูก ๑ ในหีดทองนั้นมีพระพุทธรูปเงิน ๒๒ องค์ พระพุทธรูปคำ ๒๗ องค์ พุทธรูปทอง ๒๑ องค์ พุทธรูปแก้วเขียวองค์ ๑ พุทธรูปแก้วขาว ๑๒ องค์ พุทธรูปแก้วมหานิลองค์ ๑ แก้วอันมีวัณณะต่าง ๆ ๘๕ องค์ แก้วบัดหลอด ๑๘ ลูก ออมแก้วขาว ๑ ออมทอง ๑ อูบคำ ๔ ลูก หลาบเงิน ๕ ใบ ต้นปูนทองนาก ๑ รูปพรหม ๓ หน้า ๓ ตน พุทธรูปฆองหัวแลองค์ชู่ตน พระเปนเจ้าค็หื้อประจุไว้ที่เก่า แล้วค็ปฏิสังขรณะเลิกส้างแปลงดีงามเปนปักกติกับวรพุทธสาสนา แล้วค็อบรมสมโภชเบิกบายฉลองกะทำบุญหื้อทาน เปนปฐมะก่อน

เถิงสกราชได้ ๑๑๗๙ ตัว ปลีเมิงเป้า เดือน ๘ ออก ๒ ค่ำ เมงวันพรหัส ไทดับใส้ ปู่คางยางแม่เงา ได้ดาบสรีกัญชัยยังกลวงไม้มาถวายพระเปนเจ้าเถี่ยน ๑ เถิงเดือน ๑๐ ทุติยะออก ๕ ค่ำ เมงวัน ๖ ไทเมิงเป้า ยังมีกล้วยต้น ๑ สูง ๒ สอก เกิดที่หนอีสานแห่งเวียงข้างริมน้ำแม่ระมิง มีเคล้ามั่งปลายเถียวเหมือนดั่งกล้วยนวล มีปลายเปนดอกเหลืองมีวัณณะดั่งดอกจัมปาคำนั้น มีกาบอันบานแผ่ออก ๗ กาบเปนจุมตั้งท่ำกลางแห่ง ๗ กาบนั้นเปนประดุจจะดั่งดอกบัวใหย่ ๒ คืบอ้อม มีวัณณะเหลืองเปนคำหั้นแล องค์พระเปนเจ้าช้างเผือกได้ตรัสแล้ว มีอาชญาหื้อตกแต่งเข้าตอกดอกไม้ธูปเทียนใส่ในขันคำ มีหมู่เสนาอามาจจ์หากแวดล้อมเปนปริวาร แลเครื่องตุริยนนตรีต่าง ๆ ออกไพเถิงที่ต้นกล้วยเกิดเปนดอกบัวคำนั้น แล้วค็สักการปูชาด้วยเข้าตอกดอกไม้ธูปเทียน ตีตุริยนนตรีสงเสพปูชา แล้วค็ขุดเอาหื้อได้ทังดินแลราก ยกขึ้นใส่ในไหตั้งเหนือคานหาม แล้วค็หามแหร่แหรนเข้า

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก เปน *เถิงเดือน*

[2] ฉบับหลักเปน *ราดะคด*

มาสู่เวียงเถิงหน้าข่วงพระราชชะวังหลวง แล้วคีหื้อส้างแปลงยังมัณฑัปปะหลัง ๑ เอาต้นกล้วยดอกบัวคำเข้าตั้งไว้ในท่ำกลางมัณฑัปปะ แล้วคีสงเสพด้วยตุริยนนตรี คล้องกลอง ยิ้งซออุ่นงัน ได้ ๗ วัน ๗ คืน บ่ขาดหั้นแล แล้วคีเอาเข้าไพฐูปนาตั้งไว้ในหน้าหอคำ ในพระราชชะวังหลวง เพื่อหื้อเปนชัยมังคิละวันนั้นแล

ฌู่มาในสกราช ๑๑๗๙ นั้น องค์พระเปนเจ้ามหาเสตหัตถิสุวัณณปทุมมาเจ้าช้างเผือกดอกบัวคำ มีพระราชเจตนาบุญญาภิสังขาร มักว่าเลงหันยังพระมหาวิหารหลวงอังคฎรัฐะจอมทอง เปนที่ชราชิณณะหลุคร่ำควรเลิกล้างส้างแปลงใหม่ พระเปนเจ้ามีอาชญาปล่าวเตือนเจ้านายลูกหลานเสนาอามาจจ์ไพร่ราษฎูอรทังหลาย ตัดฟันยังไม้เสาขื่อแปเครื่องพร้อมแล้ว เถิงเดือน ๖ ออก ๑๓ ค่ำ เมงวัน ๕ ไทร้วงใส้ ยามตูดเช้า ลคนาเถิงมีนอาโปราสีคีปกวิหารหลวงจอมทอง ยามนั้นยกมัณฑัปปะหออินทขีล แลแรกก่อเจดิยธาตุเจ้ายังวัดพระสิงห์ ตั้งที่ท่ำกลางโรงอุโบสถภิกขุนี คีวันเดียวยามเดียวนั้น

เถิงเดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ วัน ๔ พระเปนเจ้าซ้ำมีอาชญาแก่เสนาอามาจจ์ปัชชานราฎฐ์ทังมวล ขุดเหมือง ๓-๔ เส้น ต่อเอาแต่แจ่งหัวลิน ผายหัวเวียงไพแจ่งสรีภูมิ เกี้ยวไพแจ่งคะท้ำ เส้น ๑ [1] เส้น ๑ ล่องตามคลองหลวง หน้าวัดดับภัย วัดพระสิงห์ ล่องไพเส้น ๑ เลียบตามตีนเวียงฝ่ายวันตกล่อง เส้น ๑ มาเหนือพระราชชะวังหลวง เกี้ยวลงหนองหน้าสนามผ่ากลางเวียงเถิงปะตูเชียงยืน เกี้ยวออกท่อแจ่งคะท้ำหน้าวัดชายมุน ซู่เส้นหื้อก่อด้วยดินละอิดสองฝ่ายแคมเหมืองซู่เส้น

เถิงสกราช ๑๑๘๐ ตัว ปลีเปิกยี พระเปนเจ้าคีเอาพระชินธาตุเข้าประจุในเจติยะส้างใหม่ที่วัดพระสิงห์ในวัน ๕ เดือน ๘ ออก ๑๐ ค่ำ ยามแตรสู่เที่ยงวัน เถิงวันเดือน ๘ เพง เมงวัน ๓ ไทเต่าสะง้า พระเปนเจ้าคีได้กะทำบุญหื้อทานเบิกฉลองพระวิหารวัดป่าแดงสุเทพวันนั้นแล

เถิงเดือน ๑๒ ออก ๑๐ ค่ำเมงวัน ๕ ไทรวายใจ้ ปลาเฮี่ยนตัว ๑ใหย่เท่าด้ำพร้าปรากฏมีในน้ำบ่อย่าหลีตุ้ย บ้านหน้าวัดโชติการามเจดีย์หลวงหั้นแล เถิงเดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ เมงวัน ๕ ไทเต่าสะง้า ชาวเมืองแคน ได้นกเขาเผือก ๒ ตัวฌู่ร่วมรังเดียวมาถวายพระเปนเจ้าหั้นแล

เถิงเดือน ๖ เพง เมงวัน ๕ ไทเปิกยี พระเปนเจ้าซ้ำได้กะทำบุญหื้อทานเบิกฉลองวัด ๔ หลังคือ วัดอุโมงค์ วัดดงดี [2] วัดสะเพา วัดพันเท่า ในวันเดียวกัน ได้หื้อทานมหาอัฏฐะปริกขารแลซองคำอาสสนาปราสาทหอผ้า สมณปริกขารแลภัณฑปริกขารเครื่องไทยทานต่าง ๆ ถวายเปนทานเถิงแก่พระติรัตตนะพระแก้วเจ้าสามประการ เปนพอยงานเหล้นม่วนเจาะบอกไฟดอก ไฟดาว ไฟเทียน ไฟขึ้น มีบอกไฟแสนเปนเคล้า เข้ากันทังมวล บอกไฟขึ้นตั้งแต่หมื่นขึ้นบน มี ๑๑๔ บอก บอกน้อยมากกว่าพัน บอกไฟกังหันมี ๑๐๑ บอกหั้นแล

---

[1] ฉบับหลัก เป็น คะท้ำเสน ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น คะท้ำเสนา

[2] ฉบับจศ.๑๒๔๔เป็น วัดดวงดี แต่ในจุดอื่นระบุว่าชื่อ วัดพันธนุดงดี และในใบลานจากวัดนี้ฉบับหนึ่ง ว่า วัดพันธนุนมดี

ในสกราช ๑๑๘๐ ตัว ปลีเปิกยี เดือน ๔ ออก ๖ ค่ำ วัน ๖ พระเปนเจ้าช้างเผือกแต่งเจ้าสุวัณณะคำมูนตนเปนหลาน คุมริพลพันฅน ยกไพตีเมืองปั่น ได้อุพพยุครอบครัวมาใส่บ้านเมืองครั้งนึ่ง

เถิงเดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ วัน ๕ ได้แรกขุดคือเวียงชั้นนอก ตั้งแจ่งกู่เรืองไพเถิงปะตู*ไหยา*[1] มี ๖๐๖ วา

สกราช ๑๑๘๑ ตัวปลีกัดเหม้าเดือน ๘ เพง เมงวัน ๕ เจ้ามหาเทพตนเปนราชนัดตาเปนปฐมมหามูลสัทธาคีได้สร้างยกปกยังวิหาร *วัดพวนอัน*[2] พระเปนเจ้าเปนมหาสัทธาคีได้ปกวิหาร วัด*บ้านพิง*[3] วัดดอกคำ วัดเชียงยืน *สาลาเทส*[4] วิหารวัดปุพพาหลังวันออก วันเดียวกัน

เถิงเดือน ๑๐ ออกค่ำ ๑ วัน ๕ องค์พระเปนเจ้าช้างเผือกมีปริวารอันมากเสด็จล่องไพติดคำเสาพระวิหารจอมทองแลก่อกำแพง แล้วเสด็จขึ้นมาบ้านเมือง อยู่มาเถิง ณ วันเดือน ๑๒ ออก ๑๔ ค่ำ หมอช้างไพคล้องได้ *ตัมพลหัตถี*[5] คือช้างแดงผิวม่วง เข้ามาเถิง พระเปนเจ้าคีเสด็จออกไพรับช้าง*ตัมพลหัตถี* มีช้างทังหลายได้ ๕๐๐ ตัวออกไพต้อนรับช้างตัมพละ นำเข้ามาสู่โรง หั้นแล

อยู่มาเถิงเดือน ๖ ออก ๘ ค่ำ วัน ๑ พระเปนเจ้าช้างเผือกมีปริวารพัน ๑ แวดล้อมเปนปริวารเสด็จไพนมัสการพระบาทเจ้าสี่รอย แล้วคีลวดสร้างวิหารกวมพระบาทเจ้าแล้วสักการปูชาหื้อทานสรงพระบาทเจ้าแล้ว เถิงเดือน ๖ แรม ๘ ค่ำเสด็จไพไหว้พระบาทเจ้าข่วงเพาแล้วคีลวดเสด็จเข้ามาเมือง หั้นแล

ในสกราช ๑๑๘๒ ตัว ปลีกดสี สกราชเดียวนี้ พระเปนเจ้าสร้างพระพุทธรูปเจ้าองค์หลวงในวิหารวัดพระสิงห์ แรกก่อเดือน ๑๒ เพง เมงวัน ๕ ไทเปิกเส็ด หั้นแล

เถิงสกราช ๑๑๘๒ ตัว ปลีกดสี เดือน ๖ ออก ๕ ค่ำ เมงวัน ๕ พระเปนเจ้าหื้อแรกก่อเวียงชั้นนอก ยามสู่รุ่ง วางปืนใหย่ ๓ *นัด*[6] พายในมีครูบาสมเด็จเจ้าวัดผ้าขาวเปนเคล้าครูบาเจ้าจันทรังสี วัดพระสิงห์ *ครูบาเจ้าเกสรปัญโญ*[7] วัดพันธนุดงดี เปนประธาน พระสังฆะ ๑๙ ตน สูตต์ปริตตมังคละ สูตต์มนต์ทังลำ มหาสมัยทังลำแลไชยะทัง ๗ อบรมหว่านน้ำหว่านซาย แล้วแรกก่อตั้งแจ่งสรีภูมิก่อน แล้วก่อด้วยลำดับไพด้วยทักขิณาวัฏฏ์ หั้นแล ในคืนจักแรกก่อเวียงชั้นนอกนั้น ฝนตก ลูกเห็บตกนัก ฟ้าผ่าเตาดินจี่ท้าวเทพเพื่อว่าเทพสังหอรณ์จักหื้อมีริทธีอนุภาพเปนชัยมงคล หั้นแล

---

[1] ฉบับหลักและฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *รายฆา* ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *หายฆา*

[2] ทั้งสองฉบับตรงกัน แต่น่าจะตรงกับวัดพันอัน ในปัจจุบัน

[3] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก เป็น *พวนพิง*

[4] ฉบับหลัก เป็น ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *สาลาเทษ*

[5] ทั้งสองฉบับและฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *กัมพลหัตถี*

[6] ฉบับวัดอัฏฐารสเป็น ๔ นัด

[7] ทั้งสองฉบับเป็น *ครูบาเจ้าเกสลปัญโญ*

เถิงสกราช ๑๑๘๓ ตัว ปลีร้วงใส้ เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำวัน ๓ องค์พระเปนเจ้าช้างเผือกดอกบัวคำทรงพระประชวรรากออกปาก เถิง ณ วันเดือน ๘ เพง เมงวัน ๔ ไทดับเม็ด ยามกลองงาย พระเปนเจ้าเถิงแก่อนิจจกัมม์ เสด็จสู่สวัรค์ อายุท่านได้ ๗๐ ปีลีได้เสวิยเมืองนาน ๗ ปลี อายุ ๗๗ หั้นแล

เจ้ามหาอุปราชาตนเปนพระวรอนุชาค็แต่งเจ้ามหาวงส์ ตนเปนโอรสบุตรแห่งท่านเปนเจ้าช้างเผือก *ถืออักขรกถา* [1] ล่องลงไพ*กราบทูลพระกรุณาเผ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท*พระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุธยา ด้วยการอันพระองค์เจ้าช้างเผือกอนิจจะนั้น พระมหากระสัตรเจ้าค็โปรดพระกรุณาหื้อเจ้าพนักงานจัดแจงยังเครื่องไทยทานมีต้นว่า บาตรเหล็ก ผ้าไตร เกิบคว้าน จ้อง น้ำตาลชาย ผ้ามหาบังสุกุลธุปเทียน แลโกฎคำอันจักใส่สรีรสพนั้นหื้อข้าหลวงคุมเอาขึ้นมากับเจ้ามหาวงส์ ค้นมาเถิงบ้านเมืองแล้ว ค็พร้อมกันส้างแปลงยังปราสาทอันประจิตริสสนาด้วยลายประดับแต้มเขียนต่าง ๆ *มี ๗ ยอด* [2] สูง ๙ วา ๒ สอก แล้วค็เอาสรีรสพเข้าใส่ในโกฎคำขึ้นตั้ง*ปรังคปราสาท*[3] กะทำบุญหื้อทานเหล้นมโหสรพอันใหย่ ๗ วัน ๗ คืน เถิงเดือนยี่ ออก ๓ ค่ำ วันอาทิตย์ ค็ได้พร้อมกันชักลากปราสาทท่านเปนเจ้าออกไพถวายพระเพลิง เลิกซากส่งสการเปนปริโยสาน หั้นแล

เจ้านายลูกหลานท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวลมีเจ้าพุทธวงส์เปนเคล้าเปนประธานค็พร้อมกันน้อมบ้านเวนเมืองหื้อเจ้ามหาอุปราชาได้เสวิยราชสัมปัตติ เปนเจ้าเปนใหย่แก่ปัชชานรัฏฐะบ้านเมืองทังมวล ปรากฏได้ชื่อว่า เจ้ามหาสุภัทรราชะ ค็มีแล

ขณะยามนั้น เทพพสังหอรณ์หื้อหันนิมิตต์หลายประการคือว่าหื้อหันพระอาทิตย์ออก ๒ ลูก พระจันทร์ค็ออก ๒ ลูก ต่ำแน้ ฟาน ค็เข้าเวียง ท่านองค์พระเปนเจ้าหื้อหาหมอแลนักปราชญ์มาปูชาทิสสพละแลอินทอุปปาทว์ แล้วนิมนต์พระสังฆะเจ้าสูตต์ปริยัติมังคละแลกรณีย์พันตาบ ไชยะทัง ๗ ในที่ทังหลาย ๒๘ แห่ง คือว่า ป อา เต สรี มุ อุ ม กา แห่งเมือง แลปะตูเมืองทังสิบ สะดือเมืองที่เสาอินทขีลแล *ช้าง ๘ ตัว ช้างเผือก ๒ ตัวหัวเวียง* [4] พระสังฆะสูตต์แลแห่งแล ๑๙ พระองค์ กะทำบุญหื้อทานแลปูชาตามอุปเทสแล้วค็ปูชาเสื้อเมือง คือว่าอินทขีล ๗ วัน ๗ คืน หั้นแล เถิงเดือน ๖ ออก ๓ ค่ำ พระมหากระสัตรเจ้ากรุงสรีอยุทธิยาประทานเครื่องยส หื้อข้าหลวงคุมขึ้นมาที่พระเจ้าลคอร หื้อเจ้าพุทธวงส์ไพรับเอา ได้เถิงฐานันตระที่อันเปนอุปราชะแล ในปลีเต่าสะง้า สกราช ๑๑๘๔ เดือน ๖ ออก ๓ ค่ำหั้นแล เจ้ามหาขนานใช้ทูตลงมาทือคำเมือง ค็สกราชเดียวกัน

อยู่ได้เดือน ๑ เถิงเดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ องค์พระเปนเจ้ามีปริวารอันมาก เสด็จยาทราล่องลงไพเผ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยา พระมหา-กระสัตรเจ้าค็ประทานเครื่องท้าว ๕ ประการ พระมงกุฎ ส้อยสังวาล สิ่งของ เงินคำผ้าผ่อนเปนอันมาก กับทังปืนละบูใหย่ ๒ บอก แล้วทูลลาขึ้นมาเถิงเมือง เถิงตำหนักริมพิง วันเดือนเจียง ออก ๑๔ ค่ำ ยั้งตำหนักหั้น ๓ คืน

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก เป็น *อักขระ* ฉบับวัดอัฎฐารส เป็น *อักขระหนังสือ*

[2] ฉบับวัดอัฎฐารส เป็น *มี ๕ ยอด*

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *ผังคะปราสาท* ฉบับวัดอัฎฐารส เป็น *ปรังคปราสาท*

[4] ฉบับ จศ.๑๒๘๘ เป็น *ช้างเผือกสองตัวหัวเวียง*

เถิงวัน ๕ เดือนเจียง แรม ๒ ค่ำ มีเจ้ามหาอุปปราชาพุทธวงส์เปนเคล้าเจ้านายน้อยขัตติยวงสาเจ้าท้าวพระญาเสนาอามาจจ์พร้อมกัน มีบุปผาลาชาเข้าตอกดอกไม้ไพรำทธนาท่านเปนเจ้าเสด็จเข้ามาทางปะตูช้างเผือก เข้ามาสถิตสำราญในปรังคนิเวสน วันนั้นแล

เถิงวันเดือนยี่เพง พระเปนเจ้าหื้อยังมหาทานอันไหย่ คือว่าหื้อทาน *กัณฐิน* [1] เถิง ๙ กอง หั้นแล

เถิงวันเดือน ๕ เพง พระเปนเจ้าคีได้ฉลองพระมหาอุโบสถวัดโชติการามฝ่ายวันตกพระเจติยะหลวง หื้อยังมหาทานมีต้นว่ามหาอัฏฐปริกขาร ชองคำ อาสสนา แลรูปช้างผ้า ๙ ตัว รูปมล้าผ้า ๑๓๓ ตัว เงินแขวนคอรูปช้างรูปมล้าแลตัวแล ๑๒๒ กอง เข้ากันหนัก ๑๓๕๕๐ [2] ปราสาทผ้า ๕ หลัง ถวายเปนทานแก่ พระพุทธ์ พระธัมม์ แลพระสังฆะเจ้า ๑๐๑ พระองค์ หั้นแล พระเปนเจ้ามหาสุภัทราคีซ้ำมีบุปผาคันธมาลาเข้าตอกดอกไม้ธูปเทียน ใช้ไพนิมนต์พระมหาชินธาตุเจ้าจอมทองขึ้นมาเมตตา แล้วพระเปนเจ้าคีหื้อหาช่างคำมาริสสนาตีโกฏคำลูก ๑ น้ำหนัก ๒๒๒ ค่ำ แล้วคีซ้ำตีโกฏเงินลูก ๑ น้ำหนัก ๘๐๐ เงินตีถวายเปนทานเปนที่สถิตสำราญพระมหาชินธาตุพระพุทธะเจ้า แล้วคีได้ซักเชิญปล่าวเดือนปัชชานราษฎรบ้านเมืองทังมวล สักการปูชาสระสรงพระธาตุเจ้าแลกะทำบุญหื้อทานมากนัก พระธาตุเจ้าได้ยังลาภสักการครั้งนั้นเปนเงินธ็อก ๘๗๐๐ เงินเชียง ๒๕๐ แลเครื่องมหาอัฏฐปริกขารผ้าผ่อนเปนอันมากแล้วคีนิมนต์พระธาตุเจ้าเสด็จเมือสู่ที่อยู่จอมทอง ดั่งเกล่า ในรดูหัวปีลี เดือน ๘ ปีลี ก่าเม็ด สกราช ๑๑๘๕ ตัว นั้นแล

ดั่งเจ้าราชชวงส์สุวัณณะคำมูนคีส้างยังสาลา ๕ หลังทัดแจงสรีภูมิฝ่ายวันออกแม่ข่าส้างแปลงแล้วด้วยไม้สัก พื้นแป้น ฝาแป้น มุงแป้นเกล็ด

เถิง ณ วัน ๓ เดือน ๗ แรม ๑๕ ค่ำ หื้อทานยังพระปัณณสาลา ๕ หลัง แลปกกางยังทุง ๒๐ วา หื้อมหาทานเปนอันมาก มีช้างผ้า ๗ มล้าผ้า ๙ ปราสาทผ้า ๙ หลัง แลมหาอัฏฐปริกขารเปนอันมาก

ขณะนั้น อุณหาการเกิดมีขร้ำเขรือก บ้านเมืองเปนกรียุค เหตุว่าเจ้าทังสองพระองค์คือว่าพระเปนเจ้ามหาสุภัทระแลเจ้าราชชวงส์สุวัณณะคำมูนบ่ทัดบ่แม่นกันจักเกิดวิวาทยุทธกัมม์กับด้วยกัน เสนาอามาจจ์ทังมวลหันจักบ่ดีจิ่งใช้ไพไหว้สาพระเจ้ารัตตนราชาเจ้าหอคำเมืองลคอร พระเปนเจ้าหอคำเมืองลคอรตรัสแล้วคีเสด็จมาด้วยยัสสปริวารสองพัน เจ้าหลวง เมืองละพูนองค์เปนน้องหล้ากับปริวารพัน ๑ ยกเข้ามาเถิง ณ วันเดือน ๘ ออก ๑๓ ค่ำ มาตั้งอยู่ต่ำหนักหัวขัวแม่ระมิง*มาห้ามปราม* [3] ระงับเสียยังทัพหวิวาทะแห่งเจ้าทังสองพระองค์

เถิง ณ วันเดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ วัน ๑ พระเปนเจ้าหอคำเปนเคล้า แลเจ้าหลวงเมืองละพูนเปนประธานขัตติยราชชวงสาเจ้าชู่ตน นำเอาพระเปนเจ้ามหาสุภัทระองค์เปนมหา-

---

[1] ทั้งสองฉบับเป็น *กันถิน* ฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *มหากันถิน*

[2] ฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *หมื่น ๓ พัน ๕ ร้อย ๕ บาท*

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *มาห้ามพลาม*

อิสสราธิปติในรัตตนติงสาพระนคอรเชียงใหม่เข้าไพบวชยังวัดสังฆารามเชียงหมั้น คณะสังฆะ มี ๒๐ พระองค์

เถิง ณ วัน ๒ เดือน ๘ แรม ๕ ค่ำ พระเปนเจ้าหอคำนคอร ปล่อยอ้ายโจรผู้ร้ายอันเอาช้างไพข้าเอางา ๖ฅน หื้อพ้นจากทางตายวันนั้นแล

เถิง ณ วันเดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ พระเปนเจ้าสมณราชะคือออกไพปฏิบัตป่าเรินอยู่กับมหาราชครูเจ้าปัญญาวชิระวัดปุปผาการอาราม เวียงสวนดอก หั้นแล

เมื่อนั้น เจ้ามหาอุปราชาพุทธวงส์เปนเคล้าเจ้าราชวงส์สุวัณณะคำมุนเปนประธานขัตติยวงสา ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวลค็พร้อมเพียงกับด้วยกันว่า บัดนี้ บ้านเมืองเราค็เปนอันเปล่าห่างปราสสะจากเจ้า มักว่าหาเจ้าบ่ได้ฉันนี้ สิ่งประการใด เราทังหลายจักได้เจ้าตนประกอบชอบทสราชธัมม์มาเสวิยราชสมบัตบ้านเมือง เปนเจ้าเปนใหย่แก่เราทังหลาย เราทังหลายค็ควรพากันลงไพกราบไหว้พระเจ้าหอคำควรชะแล ว่าอั้น แล้วค็พากันลงไพไหว้พระเจ้าหอคำตามคำพร้อมซู่ประการ พระเจ้าหอคำจิ่งมีพระราชกรุณาว่า หื้อท่านทังหลายไหว้วานอารักข์เสื้อบ้านเชนเมืองทังมวล แลเทวดาอินท์พรหม ตั้งสัจจอธิฏฐานปล่อยปุสสรถหาเจ้าตนมีบุญสมพารเทือะ

เมื่อนั้น เจ้ามหาอุปราชาเปนเคล้าแลเจ้านายท้าวพระญาทังมวลกลับคืนมาสู่เวียงแล้วค็พร้อมกันหร้างปุสสรถเหลิ้มเปนมังคละ แล้วไหว้วานเทวดาอินทาพรหมอารักข์เสื้อบ้านเชนเมืองทังมวลแล้วสัจจอธิฏฐานว่า ปุสสรถ จุ่งไพหาเจ้าตนมีบุญมาเสวิยราชสัมบัตติบ้านเมืองแห่งเราทังหลายเทือะ ว่าอั้น แล้วค็ปล่อยไพ นักปราชญ์โบราณปุโรหิตตาจารย์แลเสนาอามาจจ์ทังมวลค็หื้อตีดุริยดนตรีสงเสพไพตามหลัง ปุสสรถเหลิ้มประเสิฐค็ปัททักขิณะเชิ่งเวียงหลวงสามรอบแล้วว่ายหน้าฉับเพราะสู่หนวันตก แล้วค็เข้าไพสู่บุปผาการอารามเวียงสวนดอก แล้วปุสสรถค็ปัททักขิณะเชิ่งเจ้าตนมีบุญสามรอบ แล้วค็อยู่ หั้นแล

เมื่อนั้น ขัตติยราชวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวลค็พร้อมกันโอกาสราทธนาพระมหาสมณเถรราชะเจ้าสิกข์ออกจากสมณะเพส แล้วค็ราทธนาท่านเปนเจ้า เสด็จขึ้นพระหัตถิยานุมาสแหร่แหรน ตีดุริยนตรีสรงเสพเข้ามาเถิงหัวลินแล้วค็เอาน้ำบ่อแก้ว ๗ ลิน อาบองค์สรงเกสวรองค์พระเปนเจ้าในที่นั้น แล้วพระเปนเจ้ามายั้งปะตูช้างเผือกแล้วเข้าไพไหว้พระเจ้าวัดเชียงยืนแลพระธาตุเจ้าแล้วเสด็จเข้ามาด้วยปะตูช้างเผือก หื้อล้วะจูงหมาพาแชกหาบไกล่นำเสด็จเข้ามาแว่ไหว้พระเจ้าพระธาตุวัดเชียงหมั้น แล้วเสด็จเข้ามาเถิงหน้าพระราชะวังหลวงแล้ว พายในมีพระสังฆะเจ้า ๑๐๘ พระองค์ พายนอกมีสมเด็จพระเจ้าหอคำลคอรเปนเคล้าแลเจ้าเมืองละพูน เจ้ามหาอุปราชา เจ้าราชวงส์เปนประธาน นำท่านเปนเจ้าเข้าสู่หอเดื่อหอชัยสรงน้ำมุทธาภิเสกได้ ๑๖ กระออม แล้วค็นำขึ้นสู่สุวัณณนิเวสนหอคำ เวนยังสัมบัตติบ้านเมืองหื้อแก่ท่านองค์พระเปนเจ้า พระสังฆะเจ้าค็สูตต์ปริตตมังคละ สูตต์มนต์ทังลำ มหาสมัยทังลำ ไชยยพาหุง ไชยเบงชอร ไชยปฐวี สัมพุทธคาถา อุณหสวิไชย ปริปุณณะบัวรมวณแล้ว พระเปนเจ้าสถิตสำราญอยู่ในปรังคนิเวสนหอคำได้ ๓ วัน ๓ คืน พระเปนเจ้าค็ทรงพระประชวรเสียหน่อยนึ่ง มหาขัตติยโอรัสสราชปุตตาปุตตีเจ้าทังหลาย จิ่งเอาพระองค์ท่านเปนเจ้าเสด็จขึ้นพระยานุมาส หามขึ้นเมือสู่

หอคำหลังใต้ที่เกล่า แล้วคืประสุมชุ่มนุมมายังหม้อยาทังหลายเข้ามารักษา*พยาบาล*[1] หมอประกอบยาถวาย พยาธิแห่งพระเปนเจ้าคืหายคายมายดีมา หั้นแล

เถิง ณ วันอังคาร เดือน ๙ ออก ๑๓ ค่ำ สมเด็จพระเปนเจ้าหอคำลคอรแล่เจ้าเมืองละพูนคืพาเอายังยัสสปริวารเสด็จเมือเมืองแห่งตน ในสกราช ๑๑๘๖ ตัว ปลีกาบสันวันนั้นแล

เถิง ณ วัน ๖ เดือน ๙ แรมค่ำ ๑ สกราชเดียวนี้ หลวงจันท์ หลวงทิพพรักษา นายคำวังข้าหลวงเชิญเอาตราพระราชสีห์ขึ้นมาบอกว่า สมเด็จพระพุทธิเจ้าหลวง ณ กรุงเทพพมหานคอรสรีอยุทธิยา ทรงประชวรหนักเสด็จเข้าสู่ *สวัรคต*[2] แล้วแห่เอาพระบอรมมสพเข้ามาไว้ท้องพระมหาปราสาท แล้วยกเจ้าฟ้ากรมเจสสฎาบดินท์ขึ้น*ผ่านพิภพ*[3] เสวิยราช เปนสมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่เกล้าอยู่หัว ยกเจ้าฟ้ากรมศักดิ์ขึ้นเปนสมเด็จกรมพระ-ราชชะวังบอวอรสถานมงคล กระสัตรวังหน้าตามอย่างพระมหากระสัตตราธิราชสืบ ๆ มาแต่ก่อน ว่าอั้นคืมีแล

เถิง ณ วัน ๓ เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ พระเปนเจ้ามหาสุภัทรราชะหื้อยังภัณฑปริกขารถวายเปนทานแก่พระสังฆเจ้า ๑๒๐ สำรับ อุทิสสะส่วนบุญไพหาพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยา คืในสกราช ๑๑๘๖ นี้

ครั้น[4] อยู่มาเถิง ณ วัน ๓ เดือน ๑๒ เพง น้ำมาถ้วมนองนัก โรงเรืออันพระเปนเจ้ามีอาชญาหื้อส้างยังริมพิงโค่นทัง ๒ หลัง เสียเรือไพ ๕ ลำ ในสกราช ๑๑๘๖ นี้

ครั้นอยู่มาเถิง ณ วัน ๓ เดือนเจียง ขึ้น ๑๓ ค่ำ เจ้ามหาอุปปราชาพุทธวงส์หอหน้าพาเอาขัตติยะลุกหลาน ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ ล่องลงไพเฝ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยา หั้นแล

พายหลังเจ้ามหาอุปปราชานั้น องค์พระเปนเจ้ามหาสุภัทระคืทรงพระประชวร เจ้าราชชวงส์เปนเคล้า เจ้าพิมพิสารราชบุตรขัตติยะวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวล มีหนังสือบอกอาการใช้ล่องลงไพกราบทูลพระมหากระสัตรเจ้า *พระมหากระสัตรเจ้าทราบแล้ว*[5]จิ่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมหื้อนายคำวังคุมเอาหมอยาหลวงขึ้นมา ๗ คน ขึ้นมาเถิงวัน ๖ เดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ มารักษา*พยาบาล*พระเปนเจ้า *เขาคืบหื้อหาย พอทุเลาอยู่*[6]

อยู่มาเถิงเดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำ คืได้ปูชาเคราะห์เมืองแลปูชาเสื้อเมืองแลปูชา ป อา เต สรี มุ อุ ม กา ในที่ ๒๘ แห่งมีอินทขีลเปนต้นแลสืบชาตาอายุพระเปนเจ้าเถิง ณ วัน ๔

[1] ฉบับหลัก เป็น พยาบาน ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น *ภยาบาล*

[2] ทั้งสองฉบับเป็น *สวัรนะคต*

[3] ทั้งสองฉบับเป็น *ภานภิภบ*

[4] เขียนตามฉบับหลัก ทั่วไปใช้ คัน, คันว่า

[5] ฉบับ จศ.๑๒๔๘ เป็น ฯชาบแล้ว ฉบับหลัก เป็น ฯชลาบแล้ว

[6] ทั้งสองฉบับเป็น *เขาคืบหื้อหาย พอธุเลาอยู่* ฉบับวัดอัฏฐารสเป็น *คืบหาย พอธุเลาอยู่*

เดือน ๕ เพง เจ้ามหาอุปปราชาลุกเมืองใต้ขึ้นมาเถิงเมืองหั้นแล ครั้นอยู่มาเถิง ณ วัน ๑ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ เพลาค่ำแล้วบ่ายคล้องได้ ๒ โมงปลาย ๕ บาทน้ำ พระเปนเจ้ามหาสุภัทระเสด็จเข้าสู่สวัรคตไพวันนั้นแล ท่านเสวิยเมืองได้ ๓ ปลี อายุท่านได้ ๗๑ ปลี หั้นแล

ขณะนั้น เจ้ามหาวงส์ราชบุตรแห่งพระเปนเจ้าช้างเผือก แลเจ้าแก้วเมืองมาบุตรแห่งเจ้าราชชวงส์คุมคน ๕๐๐ ไพตีม่านหม่องแป แคว่น[1] เมืองมุตตะมะยังบ่กลับมาเทื่อ เจ้ามหาอุปปราชาเจ้าราชชวงส์มีหนังสือบอกด้วยพระเปนเจ้าสู่สวัรคตนั้น ไพเถิงสมเด็จพระเปนเจ้าหอคำลคอร ท่านรู้แล้วคึเสด็จมาด้วยพลนิกายโยธา ๙๐๐ เสส เจ้าเมืองละพูนองค์เปนน้องหล้า มีบริวาร ๖๐๐ ยกเข้ามาเถิง ณ วัน ๑ เดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ หั้นแล แล้วคึพร้อมกันส้างแปลงยังวิมานปราสาทอันจักใส่บอรมมสพไพทุกวัน แล้วคึพร้อมกันมีหนังสือบอกหื้อเจ้าไชยลังกาถือลงไพกราบทุลพระมหากระสัตรเจ้า หั้นแล

ดั่งพระเจ้าหอคำลคอรแลเจ้าเมืองละพูน คึมาเร่งรัดจัดเอาเข้าของเงินคำครอบครัวสมบัติแห่งพระเปนเจ้าอันเข้าสู่สวัรค์เปนอันมาก เจ้าพิมพิสารราชบุตรต้านทานบ่ได้ คึลวดละบอรมมสพพระราชปิตตาเสีย พาเอาเจ้าธัมมกิตติสุริยเมฆนรินท์ ตนเปนน้องหนีลงเรือล่องไพเพิ่งบอรมมพุทธิสมพาร อยู่เปนข้าเฝ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทพระมหากระสัตรเจ้า อยู่กรุงสรีอยุทธิยาเปนหว่างก่อน หั้นแล

อยู่มาเถิงสักกราชะ ๑๑๘๗ ตัว ปลีดับเร้า เดือน ๗ แรม ตกปลีใหม่แล้ว เหตุการณ์บ้านเมืองบังเกิดกบเขียด คันคาก เปนหมู่เข้าปะตูช้างม่อย พอย่ำบ่ถองดิน นกยางคึรบกันในอากาสทัดหนองแจ่งสรีภูมิ บ่เท่าแต่นั้น นกทุ่งทุง แร้ง กาบินมาร่อนบินอยู่อากาสทัดท่ำกลางเวียงหลวงทังมวลบ่อาจคณนานับได้ถ้วน พอบดบัง หั้นแล ขณะนั้นเจ้ามหาวงส์เปนเคล้า เจ้าแก้วเมืองมาไพตีม่านหม่องแปได้ชัยชนะ แล้วกวาดคนครัวเข้ามาเถิงบ้านเมือง ผีร่าคึมาตกเมือง คนเปนพยาธิขี้รากหลุท้องสองคลองล้มตายเปนอันมาก ในอาณารัฏฐะทังมวล ตายมากกว่าหมื่นคน หั้นแล ดั่งปุญญาภิสังขารการอันได้ส้างโชตกสาสนาคึยังมีบ่แล

อยู่มาเถิง ณ วัน ๗ เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ฟานคึเข้ามาเถิงตีนปราการเวียงชั้นนอกปะตูท่าแพ คึได้ปูชาอินทอุบาทว์แลปูชาเคราะห์เมือง นิมนต์พระสังฆะ ๑๐๘ พระองค์กะทำปริตตมังคละสูตต์เกี้ยวเวียง ๗ วัน กะทำบุญหื้อทานเปนอันมาก เถิง ณ วันเดือน ๘ เพงมีเจ้ามหาอุปปราชาเปนเคล้า เจ้าราชชวงส์ เจ้านายลูกหลานบ้านเมืองทังมวล พร้อมกันไพต่างฉัตต์พระเจติยะเจ้าวัดปุปผาการอารามหลวงสวนดอกไม้ หั้นแล

เถิงเดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ วันเสาร์ เจ้ามหาอุปปราชาเปนเคล้า เจ้าราชชวงส์เปนประธาน เจ้านายลูกหลานทังมวลพร้อมกันปกวิหารหลวงวัดสังฆารามเชียงหมั้น หั้นแล วิหารหลังนี้ เจ้าราชชวงส์ลีดเอาหอขวางพระเปนเจ้าช้างเผือกไพส้าง หั้นแล

---

[1] ฉบับ จศ.๑๒๔๙ และฉบับวัดอัฏฐารสเป็น แขวง

ครั้นอยู่มาเถิง ณ วัน ๔ เดือน ๙ ออก ๒ ค่ำ ได้เชิญเอาบอรมมสพพระเปนเจ้ามหาสุภัทระลงนอนวิมานปราสาท เหล้นมโหสรพกะทำบุญหื้อทานเปนอันมาก เถิง ณ วัน ๑ เดือน ๙ ออก ๖ ค่ำ คือได้ชักสัปปกาย[1]วิมานปราสาทออกไพสู่สุสานะถวายพระเพลิง วันนั้นแล

เถิง ณ วัน ๒ เดือน ๙ ออก ๗ ค่ำ สมเด็จพระเปนเจ้าหอคำลคอรแลเจ้าเมืองละพูนคือเสด็จนิพัตตนา พาเอายัสสปริวารคืนเมือหาบ้านเมืองแห่งตนคือมีแล

พระเจ้าหอคำเมือเถิงเมืองลคอร แลอยู่บ่นานเท่าใด คือทรงพระประชวรหนักนัก เถิง ณ วัน ๗ ยามแตรสู่เที่ยง วัน*เดือน* ค่ำ[2] คือเสด็จดำเนินเข้าสู่สวัรคตไพ อายุท่าน ๗๘ หั้นแล

ในสกราช ๑๑๘๗ ตัว ปลีดับเร้านี้ บ้านเมืองหวั่นไหวบ่หมั้นบ่เที่ยงแก่เจ้านายไพร่ไทราษฎอรหาประหมาณบ่ได้ อยู่มาเถิง ณ วันเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำสมเด็จพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมหื้อจัดแจงเงินดวงตรา ๔ ชั่ง ผ้าไตร ๕๐ ไตร ผ้าขาวเทส ๗๐ พับ จ้องคะดาด ๗๐๐ คัน คว้าน ๗๐๐ คู่ น้ำตาลซาย ๓๕๐๐๐๐ แต่งพระยาสรีสภา พระสุเรนทรราชเสนา[3] เปนนาย เข้ากัน ๗๐ คน เปนข้าหลวงคุมเอาขึ้นมาถวายเปนทาน อุทิสสะบุญไพหาพระเปนเจ้ามหาสุภัทระ เจ้าเมืองเชียงใหม่ คือในสกราชเดียวนี้

อยู่มาเถิง ณ วัน ๕ เดือนเจียงขึ้น ๓ ค่ำ เจ้าราชชวงส์คือล่องไพเฝ้าพระมหากระสัตรเจ้า ณ กรุงสรีอยุทธิยา วันนั้นแล

อยู่มาเถิงวันเดือนเจียง แรม ๓ ค่ำ ยามจักใกล้เที่ยงคืน เงือกรุงเกี้ยวพระจันท์ ๓ รอบ หันเหตุ *เมฆฉาย*[4] ในอากาส เถิงวัน ๑ เดือนเจียง แรม ๕ ค่ำ คือได้ปูชาเคราะห์เมืองสืบชาตาเมือง ปูชาในที่ ๒๘ แห่งมีอินทขีลเจ้าเปนต้น ฟ้าผ่ามหาเจติยะวัดโลก คือในวัน เดือนเจียง แรม ๗ ค่ำ วัน ๓ นั้น

ดั่งเจ้าราชชวงส์ล่องไพเฝ้าพระมหากระสัตรเจ้าแล้ว คือทรงพยาธิ ทูลลากลับคืนมาเถิงบ้านแสนตอ คือเถิงแก่อนิจจกัมม์เสีย ณ วัน ๕ เดือน ๕ ออก ๑๑ ค่ำ ยามกลองเดิกบ่ายคล้องได้ ๒ โมง สกราช ๑๑๘๗ ปลีดับเร้า สกราชเดียวนี้ อายุท่านได้ ๖๖ ปลี เจ้านายลูกหลาน ท้าวพระญาคือเอาสรีรสพท่านขึ้นบ้านมืดกาที่นั้น เจ้าสุริยวงสาจางวางเมืองลคอรตนเปนน้องหล้าคือเข้ามาอยู่กะทำวัตรปฏิบัติเจ้ามหาอุปราชาตนเปนพี่ในเมืองเชียงใหม่เปนหว่างยามนั้น หั้นแล

เถิงสกราช ๑๑๘๘ ตัว ปลีรวายเส็ด เดือน ๙ ออก ๑๒ ค่ำ วัน ๔ คือได้ปลงสพท่านเปนเจ้าราชชวงส์ ยังบ้านมืดกา หั้นแล

---

[1] ทั้งสองฉบับตรงกัน หมายถึงศพ ภาษาสันสกฤตเป็น *ศวกาย* ภาษาบาลีเป็น *ฉวกาย*

[2] ต้นฉบับทั้งสองและฉบับวัดอัฏฐารส ไม่ระบุเดือนหรือข้างขึ้นข้างแรม

[3] ทั้งสองฉบับตรงกันเป็น *พระยาสรีสภรา พระสุเรนราชเสนา*

[4] ฉบับหลัก เป็น *เมฆสาย* ฉบับ จศ.๑๒๔๔ เป็น *เมกฆสาย*

ตั้งพระญาแสนหลวงปฐมอัคคมหาเสนาธิบดีล่องไพเฝ้าพระมหากระสัตรเจ้าทวยท่าน เปนเจ้าราชชวงส์กลับคืนมาเถิงบ้านเมือง คีทรงพยาธิ ลวดเถิงแก่อนิจจกัมม์ คีได้พร้อมกันส้างแปลงยังปราสาทใส่สพแห่งท่าน เถิงเดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ คีได้ชักปราสาทสรีรสพท่านออกไพปลง วันนั้นแล อายุท่านได้ ๖๖ ปลี ท่านอนิจจะคีในสกราช ๑๑๙๘ ตัว ปลีรวายเส็ด นี้แล

เถิงเดือน ๑๐ ทุติยสาฒะออก ๘ ค่ำ *ตำแน้ตัว ๑*[1] เข้ามาเถิงปะตูช้างเผือกฝ่ายทางนอก เถิงเดือน ๑๐ ทุติยะ ออก ๙ ค่ำ ผีลั่นกลองที่ ๑ เถิงวันเดือนนั้น ออก ๑๑ ค่ำ ผีรบกันยังดอยอ่างสรง เชียงดาว เปนอันพรีสสะเพิงกลัวมากนัก คีมีแล

เถิงวันเดือน ๑๐ ทุติยสาฒะแรม ๘ ค่ำ วัน ๗ พระมหากระสัตรเจ้าโปรดหื้อหลวงพรหม เมืองกำแพงเพชร คุมเอาผ้าไตร ๓๐ ไตร ผ้าขาวเทส ๓๐ พับ เงินดวงตรา ๖ ชั่ง จ้อง ๒๐๐ คัน คว้าน ๓๐๐ คู่ *ถงสักกะหลาด*[2] ๑๖ ลูก ขึ้นมาทานหาเจ้าราชชวงส์ หั้นแล

ตั้งเจ้ามหาอุปราชาพุทธวงส์เล่า คันพระเปนเจ้ามหาสุภัทระเถิงแก่อนิจจกัมม์ไพแล้ว เถิงสกราช ๑๑๙๗ ตัว ปลีดับเร้า เดือน ๙ เพง เมงวัน ๔ มหาขัตติยวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์คีน้อมบ้านเวนเมือง หื้อท่านเปนอิสสระประธาน เปนเจ้าเปนใหย่แก่รัฏฐ-ปัชชานราฏฐ์บ้านเมืองทังมวล อยู่สถิตสำราญคุ้มวังเกล่าแห่งท่าน ที่วันตกวัดสรีเกิด หน้าวัดพระสิงหาราม ได้ ๓ ปลี ก่อน หั้นแล

เถิงสกราชได้ ๑๑๙๘ ตัว ปลีรวายเส็ด เจ้ามหาวงส์แลเจ้ามหาพรหมคีได้ล่องลงไพเฝ้าสมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานคอร พระเจ้าอยู่หัวชุบเลี้ยง ตั้งเจ้าเมืองละพูนขึ้นเปนพระเจ้าละพูน ตั้งเจ้ามหาวงส์ขึ้นเปนเจ้าอุปราชา ตั้งเจ้ามหาพรหมขึ้นเปนราชชวงส์ แล

พายหลังเจ้า ๒ พระองค์ยังบ่ขึ้นมาเทื่อ ในสกราช ๑๑๙๘ ตัว ปลีรวายเส็ดนั้น วัน ๒ เถิงเดือน ๑๐ ทุติยะ แรม ๑๒ ค่ำ เพลาเที่ยงวัน อัคคราชเทวีแห่งพระเปนเจ้าเสตหัตถี-สุวัณณปทุมมาตนชื่อฟองสมุททราชเทวีคีอนิจจกัมม์ไพหั้นแล อายุท่านได้ *๗๕ ปลี*[3] ขัตติยะลุกหลานทังมวลคีพร้อมกันเอาสัปปกายท่านใส่หีดไว้ถ้าเจ้ามหาวังสะ อุปราชาตนเปนราชช-บุตรก่อน หั้นแล

เถิง ณ วัน ๒ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ มหาอัคคราชเทวีแห่งสมเด็จพระเจ้าบัวรมม-ราชาพระเจ้าเชียงใหม่องค์เปนพี่เคล้าแก่ท่านทังหลาย ชื่อจันทเทวีคีเถิงแก่อนิจจกัมม์ไพ อายุท่านได้ ๗๘ ขัตติยราชชวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวลคีพร้อมกันส้างแปลงวิมานปราสาทอันตั้งเหนือรถใส่สพแห่งราชเทวีบัวรมวณแล้วคีกะทำบุญหื้อทาน เหล้นม่วนเถิง ณ วันเดือนยี่ ออก ๓ ค่ำ คีได้ชักปราสาทสัปปกายแห่งจันทเทวีออกไพส่งสการเสียวันนั้นแล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๙ ฉบับหลัก เป็น *ท่าแน้ตัว ๑*

[2] ฉบับหลัก เป็น *สักกะหลาด* ฉบับ จศ.๑๒๔๙ เป็น *ถงสักหลาด*

[3] ฉบับวัดอัฏฐารส เป็น *๗๗ ปลี*

เถิง ณ วัน ๑ เดือน ๓ ออก ๑๒ ค่ำ ยามกลองงาย แรกก่อสนามวันนั้น เถิงเดือน ๖ เพง เมงวันจันทร์ พระเปนเจ้าองค์เปนภูมิปาละ เปนประธานกว่ามหาขัตติยราชชวงสา ท้าวพระญาเสนาอามาจจ์บ้านเมืองทังมวลพร้อมกันกะทำบุญ เบิกฉลองมหาวิหารหลวงวัดพระสิงห์ อันเจ้าราชชวงส์ตนเปนน้องได้ส้างไว้นั้น มีมหาอัฏฐปริขาร ชองอาสนา ๕๐ สำรับ หอผ้า ๒๑ ช้างผ้า ๔๒ มล้าผ้า ๓๑ ช้างฝ้าย ๖ มล้าฝ้าย ๓ มล้าหมาก ๔ มณฑกผ้า ๓ สะเพลาผ้า ๓ รูปตัวกาย ๑ ปราสาทผ้า ๕๒ รูปงัว ๑ มณฑกหมาก ๑ กอง เข้ากันทังมวล ๑๖๖ บอกไฟไม้คู่ตั้งดินไฟ ๕๐๐๐ ขึ้นบน ๖๔ บอก บอกไฟธับตั้ง ๕๐๐๐ ขึ้นบน ๔๖ บอก เข้ากัน ๑๑๐ บอก บอกไฟหน้อยตั้ง ๕๐๐๐ ลงลุ่ม บ่นับได้ เปนมหาทานสมัยการปางใหญ่ วันนั้นแล

เถิงเดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ วัน ๖ เขาเจ้ามหาวังสะมหาอุปราชา เจ้าราชชวงส์ เสด็จลุกเมืองใต้ขึ้นมาเถิงบ้านเมืองวันนั้นแล เถิง ณ วันเดือน ๗ ออก ๙ ค่ำ คือได้กะทำบุญหื้อทาน ชักสัปปกายปราสาทอัคคราชเทวีแม่เจ้าฟองสมุทท์ ออกไพส่งสการ วันนั้นแล

ในขณะนั้นเจ้าอนุเวียงจันคิดกระบถฟื้นพระมหากระสัตรเจ้าแล้วลันเกล้าลันกระหม่อมกรมพระราชชะวังบอวอรสถานมงคลกระสัตรเจ้าวังหน้าเปนกระสัตรเสิกึมีกำลังริพลแสน ๑ ยกขึ้นทางเมืองนคอรราชสีมาแลเมืองจำปาสัก หล่มภูหนองบัว แล้วมีตราพระราชชสีห์โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมขึ้นมาเกณฑ์กองทับหัวเมืองทังมวล ยามนั้น เจ้ามหาวังสะมหาอุปราชาขึ้นมาเถิงเมือง อยู่ได้ ๑๕ วัน เจ้ามีพระหัยอันกล้าหานชนาญด้วยการสงครามมากนัก คือจัดริพลคนเสิกึโยธาตาหาน ๕๐๐๐ คน [1] เถิง ณ วัน ๖ เดือน ๗ แรม ๒ ค่ำ ยามกลองงาย เจ้าเสด็จยกจตุรงคเสนาโยธาออกจากเวียงด้วยปะตูเชียงเรือกแลท่าแพกล้ำวันออก ไพเถิงกลางท่งหนองช้างคลาน หัตถิราชยานช้างที่นั่งมังคละตัวชื่อปราบเมืองมารู้กรียาอันจักได้ชัยชนะ มุบพวนลงสามที ร้องแส่นสะเธียนมากนัก เจ้าคือไพปลงวางทับที่หัวฝายฝนแสนหร่า ปากเหมืองหลวงละพูนเอาชัย ยั้งนอนหั้นคืน ๑ ในวันนั้นเปนวันเนาตกวันลุนนั้น เปนวันพระญาวัน วัน ๗ สกราชจิ่งขึ้นแถมตัวนึ่ง จิ่งเปน ๑๑๘๙ ปลีเมิงใค้แล เจ้าคือยกริพลโยธาไพด้วยระยะมัคคาตราบเถิงเวียงจัน บันจบกองทับหลวงพระมหากระสัตรเสิกึเจ้า แล้วเข้ายุทธกัมม์เอาเวียงจันแตกกระจัดกระจายไพ จับได้เจ้าอนุ เจ้าเวียงจันแลเครื่องสาสตราวุธลูกล้อนคนครัวเปนอันมากกว่า ๓ แสน *เสส* กระสัตรเจ้าวังหน้าคือเอาตัวเจ้าอนุแลราชบุตรราชชวงส์ลงไพขังครอกไว้ในกรุงสรีอยุทธิยาตราบเสี้ยงชีวิต คือมีแล

พายหลังเจ้ามหาอุปราชาไพทับเวียงจันนั้น เจ้าแก้วเมืองมา *เจ้าสุริยะ*[2] เจ้ามหาวงส์ ลูกเจ้าราชชวงส์ตนเกล่า ๓ ตนพี่น้อง คุมพล ๓๐๐ เดือน ๘ ออก ๕ ค่ำ วัน ๓ สกราช ๑๑๘๙ ตัว ปลีเมิงใค้ ยกขึ้นไพตีเมืองเลง บ่ได้ ถอยลงมา อ้ายแก้วกลางเวียงพลัดหมู่ไพพวกเมืองเลงยับได้ ส่งไพเถิงเมืองอังวะ พายลุนเพื่อนปล่อยคืนมาหาบ้านเมืองดั่งเกล่าหั้นแล

---

[1] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๔๘ ฉบับหลัก เปน ๕๐๐

[2] ฉบับวัดอัฏฐารส เปน *เจ้าสุนะ*

เถิงวันเดือน ๘ แรม ๑๒ ค่ำ องค์พระเปนเจ้าองค์เปนนครรัฏฐาธิบดีเสด็จขึ้นไพตั้งฉัตต์หลวงกางไว้ปูชาพระมหาเจติยธาตุเจ้าปลายเขาอุจฉุปัพพตาสุเทพแลแจ่งแลดวง เปน ๔ ดวง หั้นแล

เถิง ณ วัน ๕ เดือนเจียง แรม ๖ ค่ำ สกราช ๑๑๘๙ ตัว ปลีเมิงใค้นั้น เจ้ามหาอุปปราชา ลุกทับเวียงจัน มาเถิงบ้านเมืองวันนั้น ก็มีแล

อยู่มาเถิงเดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ ปลีเมิงใค้นั้น เจ้าพระวรมหาอุปปราชาบังเกิดด้วยมหาสัทธาก็ได้ส้างแปลงยังขัวดินคือว่าภะนังแม่ข่า แรกก่อวันนั้น แปลงท่อน้ำภะนังตั้งเวียงอาด ท่าแพออกไพ มี ๑๗๙ วา ส้างสาลาลอย ๒ หลัง ซ้ำลึดเอาสาลา ๕ หลัง อันเจ้าราชชวงส์ตนเกล่าส้างนั้นมาปกแปลงขึ้นที่จิ่มใกล้หัวขัวแม่พิงฝ่ายวันตก แล้วก็ซ้ำได้ก่อกู่พระอัฏฐิพระเจ้าบอรมมราชาพระเจ้าเชียงใหม่ขึ้นแถมเปน ๘ เลี่ยม สูง ๑๒ สอก ก่อกำแพงล้อมทัง ๔ ด้าน ขุดคือแวดทัง ๔ ด้าน หั้นแล

ตั้งเจ้ามหาอุปปราชาเปนเคล้า เจ้าราชชวงส์ เจ้ารัตตนะเมืองแก้ว เปนประธานมหาขัตติยวงสาท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวล พร้อมกันราทธนาเจ้ามหาพุทธวังสภูมิปาลราชะเข้าอยู่สถิตสำราญในหอคำพระราชชะวังหลวง ท่านเปนเจ้าก็*เกรงแต่*[1]พระปารมีแห่งเจ้าจอม น้า อาว พี่เชื้อ ฝูงอันล่วงแล้ว ก็บ่มักใคร่ขึ้นอยู่ในหอคำ จิ่งส้างหอเทียมขึ้นฝ่ายหอคำทางใต้นั้น

เถิงวัน ๗ เดือน ๗ ออก ๓ ค่ำ ก็เชิญท่านเสด็จออกไพย้ายเคราะห์อยู่ห้วยแก้วเวียงเจ็ดลินก่อน เถิงวัน ๕ เดือน ๗ ออกค่ำ มีเจ้ามหาอุปปราชาเปนเคล้า เจ้านายท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ราชมันตรีปโรหิตตาจารย์ทังมวล ก็ออกไพโอกาสราทธนาท่านเปนเจ้าเข้ามาทางปะตูช้างเผือก กะทำตามทำเนียมเจ้าจอมเข้ามานั่งช้างเสวิยเมืองแต่ก่อน เข้ามาสถิตสำราญตำหนักหน้าพระราชชะวังหลวงได้ ๗ วัน เถิงวันเดือน ๗ เพง เมงวัน ๕ พายในมีพระมหาเถรจันทรังสี วัดพระสิงหาราม แลพระมหาเถรเกสรปัญโญ วัดพันธนุคงดี เปนประธานพระสังฆะเจ้า ๑๐๘ พระองค์ พายนอกมีเจ้ามหาอุปปราชาเปนเคล้า เจ้านายท้าวพระญาเสนาอามาจจ์ทังมวลนำท่านเปนเจ้าเข้าพระราชชะวังนำขึ้น*หอเตื่อหอชัย*[2]หดหล่อน้ำราชภิเสกได้ ๑๖ กระออม แล้วนำขึ้นสู่หอเทียมหลังส้างใหม่ น้อมเวนเคนราชสมบัตบ้านเมืองหื้อท่านเปนถ้วนสองปรากฏได้ชื่อว่าภูมิปาลรัฏฐาธิปติ พระสังฆะก็กะทำปริตตมังคละอบรม พราหมณปโรหิตตาจารย์ก็ถวายพระพอรด้วยคำว่า ชยตุ ภวํ ถ้วนครบสามที ว่า มหาราชะเจ้าจุ่งประจญแพ้มารปักขะข้าเสิก็สตรูทังมวล ว่าอั้น ก็มีวันนั้นแล ปลีนั้นเปนเมิงใค้ สกราช ๑๑๘๙ หั้นแล

พื้นนครนิทานกถา ผูกถ้วนแปด ก็แล้วเท่านี้ก่อนแล

---

[1] ฉบับหลัก เป็น *ก็เกลงแต่* ฉบับ จ.ศ. ๑๒๘๘ ว่า *ก็นต์*

[2] ใช้ความจากฉบับ จศ.๑๒๘๘ ฉบับหลัก เป็น *หอเสือหอชัย*

อภิธานศัพท์ "ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่"

หมวดอักษร ก

กกชา	ก. (พม่า)เรียกตัว
กฎุมพีก	น. เศรษฐี,ผู้ดี,คนร่ำรวย
กตหมาย	ก. กำหนดไว้, หมายไว้
กระกูลย์	น. ตระกูล
กระสัตร	น. กษัตริย์
กระสตราธิราช	น. กษัตราธิราช
กระเสิม	ก. เกษม
กระออม	น. ภาชนะใส่ของเหลว ซึ่งกระออมแบบล้านนามีขนาดเล็กกว่าแบบของภาคกลาง
กลวงเชี้ยวงา	น. โพรงของเชี้ยว
กลวงไม้	น. โพรงไม้
กลองงาย	น. เวลากลองบอกเวลาอาหารมื้อเช้า
กลองอุ่นเมือง	น. กลองนันทเภรีใช้ตีในการเฉลิมฉลอง
กลาด	น. ตลาด
กลาย	ก. ผ่านไป,เฉียด,เปลี่ยนแปลง
กลเสิก	น. กลวิธีหรือเรื่องราวในการสงคราม
กลองค่ำ	น. กำหนดยามเท่ากับเวลา ๑๓.๓๐ - ๑๕.๐๐ น.
กลองเดิก	น. กำหนดยามเท่ากับเวลา ๑๙.๓๐ - ๒๑.๓๐ น.
กล้อง	น๑. ท่อยาว น๒.ปืนอย่างปืนยาว
กล้ำ	น. ด้าน,ฝ่าย
กลั้นฮยาก	ก. อดอยาก
กวน	ก๑.รบกวน ก๒.โกนอย่างโกนหัว
กวนตวี	ก. รบกวน,ทำความเดือดร้อน
กวม	ก. กรวม,คร่อม,ครอบคลุม
กว้าน	น. ศาล, อาคารขนาดใหญ่
กะทำ	ก. กระทำ
กัง	ก. มัด,ตรึง น. ไม้ที่ต่อจากเชือกที่มัดคอ
กางวล	น. กังวล,เรื่องเดือดร้อน
กัตติ	ก. รัก,พอใจ
กัตติกา	น. กติกา,ข้อตกลง
กับด้วย	สัน.ด้วย,พร้อมกับ
กัมพีร์	น. คัมภีร์
กัมมการ	น. กรรมกร,คนงาน
กาดลาด	น. ตลาด
กาดลี	น. ตลาด
ก้านกุ่งรุ่งเรือง	ว. เจริญรุ่งเรือง
กานโถม	น. ชื่อนายช่างและชื่อวัดในเมืองกุมกาม กาดโถม ก็ว่า
ก่าย	ก. พาดทับ

การมายา	น. เรื่องชู้สาว
กาว	น. ชาวเมืองน่าน
ก๋า	ก. ถือ ว. ขนาดเท่ากับมือกำได้โดยรอบ
กำลัง	น. แรงกาย, แรงใจ
กิงนวสันติ	น. ชื่อศกราช
กิจจะ	น. กิจการ
กิตตนา	ก. กำหนด,แสดงรายละเอียด,กล่าว
กินน้ำสัจจา	ก. ดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยา
กินเมือง	ก. ครองเมือง
กินแกม	ก. ร่วมกินเลี้ยง
กินแหนงใจ	ก. เสียใจในการตัดสินใจที่พลาดไปแล้ว
กี่	น. กี่- เครื่องทอผ้า
กุบตองทึง	น. หมวกปีกกว้างบุด้วยใบพลวง
กุม	ก. ทำให้อยู่ในอำนาจ
กุ่น	ก. พรวนดิน,ปรับดินให้เสมอกัน
กู่	น. สถูป,เจดีย์,วัด
กู่ลาย	น. สถูปที่มีลวดลายประดับ
กู่เต้า	น. สถูปที่เป็นรูปทรงผลน้ำเต้า
เกลา	ก. คลุกเคล้า,รบในระยะประชิด,ตะลุมบอน
เกลารบ	ก. รบในระยะประชิด
เกลากลาดลี	ก. รื้อทำลายตลาด
เกล่า	ก. เก่า, มีอายุมาก
เกาะคุมกันอยู่	ก. รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน
เกาะซาย	น. หาดทราย,เนินทรายในลำน้ำ
เกิ๊ค้าง	ก. ตกข้างอยู่
เกิน	น. พะอง
เกินเงิน	น. พะองทำด้วยเงิน
เกิบ	น. รองเท้า
เกิบคว้าน	น. รองเท้าแตะ
เกียตติยส	น. เกียรติยศ
แก้วหาน	ก,น.กล้าหาญ
แกว	น. ชนชาติญวน
แก่น	น. ลักษณนามเรียกจำนวนผลไม้
แก่นใน	น. เมล็ดในผลไม้
แก้วปัดหลอด	น. เครื่องประดับทำด้วยแก้วทรงยาวรี มีรูตลอดเพื่อร้อยเชือกได้
แก้เสื้อ	ก. ถอดเสื้อ
โกฐาก	น. ส่วน,ตอน,หมวด
ไกล่	น. ไก่ (สัตว์)

หมวดอักษร ข

ขนาน	น. ทิด,ผู้ลาสิกขาบทขณะเป็นภิกษุ
ขนานเรือ	ก. นำเรือมาตรึงเข้าด้วยกัน
ขนาบ	ก. ขนาบ,กด
ขนาย	น. งาช้าง
ขยั้นถาม	ก. สอบสวน,คาดคั้นเอาคำตอบ
ขรอง	ก. กรองอย่างกรองดอกไม้เป็นพวงมาลัย น. ลำน้ำแม่โขง
ขร่าว	น. ข่าวสาร,เรื่องราว
ขร่าย	น. ข่าย,ตาข่าย,บริเวณ
ขวบเข้า	น. รอบปี(ที่ปลูกข้าว)
ขวางเมือง	ก. ป้องกันเมือง
ขวัก	ก. ควัก,งัดออก
ขว้ำ	ก. คว่ำ
ข่วง	น. ลาน, ที่โล่งที่มีขอบเขตจำกัด
ข่วงหลวง	น. ที่ประชุมใหญ่,ท้องพระโรง,ลานกว้าง
ข้อน	ก. รวมกัน
ข้อนรุ่ง	ว. จวนจะสว่าง
ข้อย	น. ทาส,ทาสเชลย
ขอพอร	น. ขออนุญาตหรือรับอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการพิเศษ
ขัง	ก. ปิด,ล้อม,ถูกกักให้อยู่ในที่ใดที่หนึ่ง
ขัดปะตู	ก. ปิดประตู,ลั่นดานประตู
ขัดปะตูคุ้ม	ก. ลงสลักลั่นดานประตูวัง
ขัน	ก. อาสา,กำหนด,เกณฑ์
ขันคำ	น. พานทองคำ
ขับกันมา	ก. พากันมาทั้งหมด
ขับตาม	ก. คล้อยตาม,ดำเนินตาม
ขับเอา	ก. เรียกเก็บ,เรียกเอามาด้วยอำนาจ
ขัว	น. สะพาน
ขัวมุง	น. สะพานที่มีหลังคาคลุม
ขัวหิน	น. สะพานทำด้วยหิน
ขัวเหล็ก	น. สะพานทำด้วยเหล็ก
ขัวเหียก	น. สะพานทำด้วยเหล็ก
ขั้วหินขั้วซาย	ก. คั่วหินคั่วทรายให้ร้อนจัดเพื่อใช้เป็นอาวุธ
ขา	น. ขา(อวัยวะ) ว.ทั้งคู่
ขาทังสอง	น. เขาทั้งคู่
ขาง	ก. หวง,ดูแล
ขางพล	ก. ควบคุมไพร่พล
ข่าลวะ	น. ชนเผ่าลวะ
ข่าวสาร	น. ข่าว,เรื่องราว,จดหมาย
ข้า	ก. ทำให้ตาย น๑. คำสรรพนามบุรุษที่ ๑ เอกพจน์ น๒. ทาส, บริวาร
ข้าชาย	น. ทาสชาย

ข้าผี น. สัปเหร่อ,ผู้ดูแลศพ
ข้ามคือ ก. ข้ามคูเมือง
ข้ามขัว ก. ข้ามน้ำไปโดยใช้สะพาน
ข้าม่าน น. ทาสของพม่า,เมืองขึ้นของพม่า
ข้ายิง น. ทาสหญิง
ข้าอาสา น. ไพร่พลที่อาสาทำการแทน
ข้าเถ้า น. ข้าพระพุทธเจ้า, คำที่เสนาบดีใช้เรียกตนเองเมื่อกราบบังคมทูล
ข้าเลิก็ น. ข้าศึก,ศัตรู
ข้าแห่งเจ้าเหนือหัว คำทัก. ข้าแด่พระองค์ผู้อยู่เหนือเศียร
ขี้รากหลุท้องสองคลอง ก. ทั้งท้องเสียและอาเจียนอหิวาตกโรค
ขี้หูด น. ชื่อผักชนิดหนึ่งในจำพวกผักกาด นิยมกินฝักอ่อน ว. มีปุ่มปมทั่วไป
ขีน ก. ชัดขืน ว. ลำบาก
ขึด ก. เสื่อมเสีย น. กฤตยา,อาถรรพณ์
ขึดเสื่อม ก. ต้องอาถรรพณ์
ขึ้นคราว ก๑.โดยสารไปกับพาหนะจำพวกคานหาม ก๒.เดินทางรอนแรม
ขึ้นมื้อ ก. รับช่วงอยู่ประจำการ
ขึ้นใหย่ ก. เติบโตเป็นผู้ใหญ่
ขืน ก. คืน,ย้อนกลับ
ขืนสอก ก. ใช้ศอกกลับ
ขุดดินเปนไฟออก ก. เมื่อขุดดินมีประกายไฟแลบ (เพราะดินแข็งมาก)
ขุน น. เสนา,เสนาผู้ใหญ่,ต้นเค้า
ขุนตางใจ น. เสนาผู้เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย
ขุนนาง น. พระมเหสี
ขุนน้ำ น. ต้นน้ำ
ขุนแต่งกว้าน น. ศาล,เจ้าหน้าที่การศาล
ขุมขาง ก. ดูแล,ป้องกันภัย
ขูดหัว ก. โกนหัว
เขน น. โล่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า
เขิง ก. ชิง
เขียวมาไหว้ ก. รีบมาเข้าเฝ้า
เขียวหนี ก. รีบหนีไป
เขียะ น. ต้นสลัดได,ต้นกระบองเพชร
เขียว น. เข้ามีด ว. รีบร้อน
เขี่ยว น. ปลอกรัดด้ามมีดในช่วงที่สวมรับกับกั่น
เขี้ยวงา น. เขี้ยว
เขือเจ้า สรรพ. เจ้า,ท่าน,พวกท่าน
เข้ากลาด ก. เข้าไปในตลาด,ไปซื้อหรือขายของในตลาด
เข้าขันรองตั้ง ว. มีเกียรติสูง เวลากินอาหารต้องวางอาหารบนตั่งหรือโต๊ะ
เข้างาย น. อาหารมื้อเช้า
เข้าชูชน ก. เข้าไปหาเพื่อจะรบ
เข้าปิณฑิบาตร น. อาหาร,ของสำหรับถวายพระ

เข้าพระเจ้า น. อาหารสำหรับถวายแด่พระพุทธรูป
เข้ามื้อ ก. อยู่เวร,รับภาระตามมอบหมาย
เข้าสาน น. ข้าวสาร
เข้าเดือน ก. (ดาว)เคลื่อนเข้าในมณฑลพระจันทร์
เข้าแลง น. อาหารมื้อเย็น
แขก น. ผู้มาเยี่ยม,ชนชาติอินเดียเป็นต้น
แขง ว. แข็ง
โขง น. ซุ้ม,อุโมงค์
โขงปราสาทเพื้อง น. ซุ้มประตูอย่างใช้ประดับเพื่อต้อนรับแขกผู้มีเกียรติ
ไขว่ขว้าง ว. ระเกะระกะ
ไขร ว. ไกร, ยิ่งกว่า
ไขรหาน,ไขหาน ว. ไกรหาญ,แกล้วกล้า

หมวดอักษร ค

ค็ สัน. ก็
คณนาสังขยา ก. นับจำนวน
คดเลี้ยว ก. ไม่ซื่อ,ทรยศ
ครง น. ชื่อเรียกแม่น้ำสาละวิน ฅง ก็ว่า
ครพ ก. เคารพ
ครพยำ ก. เคารพยำเกรง
ครอบครัว น. ทรัพย์สมบัติ
คระนิง ก. คำนึง
คระบานปะตู น. บานประตู
คระแนง น. เขนง,กระบอกหรือเขาสัตว์ใช้เก็บดินปืน
ครา น. ครา,ครั้งคราว
คราบ น๑.ซากศพ น๒.คั่งคราว
คราบพระญา น. พระบรมศพ
คราว น๑.ระยะที่กำหนด น๒.พาหนะอย่างคานหามหรือเปลหาม
คราวทาง น. จำนวนครั้งในการพักแรมระหว่างเดินทาง
ครัว ก. เตรียมปรุงอาหาร น. ทรัพย์,สมบัติ
ครัวเลิก น. ยุทธสัมภาระ (และพลศึก)
คร่าว น๑.คำประพันธ์ชนิดหนึ่ง น๒.เชือกขนาดใหญ่
คร่ำ ว. เก่าคร่ำคร่า
คลอง น. ครรลอง,แนวปฏิบัติอันชอบธรรม
คล้อง ก. คล้อง,เกี่ยว น. ฆ้อง
คล้องโย้ง น. ฆ้องชัย
ควรนักแล ว. เหมาะสมยิ่งนัก
ควรระเมาเอาใจ ก. เป็นที่น่ารื่นรมย์
ควาดเปนเสือป่า ก. ซุ่มหรือโจมตีเป็นกองโจรแบบเสือป่า
คว้าน น. รองเท้าแตะ

คองถ้า	ก. รอคอย
คอน	ก. คอน,ถ่วงดุลย์ น. ที่เกาะของนก เป็นต้น
คอนเมือง	ก. มีค่าเท่ากับเมือง
ค่อม	ว. กำลัง,ในระหว่างเวลา
ค่อมพอ	ว. เพิ่งจะสิ้นสุดลง
ค่อมพอกุ้ม	ว. พอดี,ครบถ้วนตามกำหนดไว้
ค่อมรุ่ง	ว. ในเวลารุ่งสว่าง
ค่อมเที่ยงคืน	ว. เป็นเวลาประมาณเที่ยงคืน
ค้อมตัว	น. น้อมตัว
คะแช	น. ชนชาติกระแช,ลาวกระแช
คะด้าง	ว. กระด้าง
คะทู้	น. หลักกระทู้
คะท้า	น. เครื่องดักสัตว์ชนิดใช้น้ำหนักหนักหล่นทับ
คะเชิน	ก. ประจวบ,พบในทันทีทันใด
คะเชินใส่	ก. ถลำเข้าไปพบ,พบโดยบังเอิญ
คะเดินม้า	น. อานม้า
คัชชสาสตร	น. คชศาสตร์,ตำราว่าด้วยช้าง
คัน	น. ที่สำหรับจับถือ สัน. ครั้น,หากว่า
คันที	น. คนโท
คันมันปล่อย	ว. หากมันหนีไปได้
คันว่า	ว. ครั้น,เมื่อ
คันธอ	น. เครื่องคารวะที่เป็นของหอม (ปรากฏเพียงครั้งเดียว ป. สุคนฺธ)
คัพภะ	น. ครรภ์
คัล	ก. เข้าเฝ้า
คาม	ว. มากมาย
คาวุต	น. ชั่วเสียงวัวร้องเท่ากับ ๑๐๐ เส้น
ค่า	น๑. ราคา น๒. ชื่อพืชชนิดหนึ่งคล้ายข่าแต่สูงกว่า เหง้ามีกลิ่นไม่ฉุน
ค่าติง	ว. เท่าตัว-สูงหรือนักเท่าตัวผู้ใด
ค่าค้ำกิน	น. ค่าอาหารการกิน
ค่าจังหัน	น. เงินสำหรับซื้ออาหารถวายพระ
ค่าหมาก	น. เงินสำหรับซื้อยาหรือคิลานปัจจัย
ค่าไร่ค่านา	น. ภาษีไร่นา
ค่าย	ก. เบื่อหน่าย
ค้าน	ก. ล้ม,พ่ายแพ้
คำคึด	น. ความคิด
คำรัก	น. ความรัก
คำละอาย	น. ความละอาย
คำส่อ	น. คำกล่าวโทษ
คำหลวัก	น. ความฉลาดหลักแหลม
คำเดียว	น. ครั้งเดียว,ทีเดียว,เดี๋ยวเดียว
ค้ำ	ก. สนับสนุน

คืด	ก. คิด
คุก	น. ต้นข่าแดง
คุณ	น. ความสามารถ
คุ้มตีนขั้นได	น. ท่อนไม้ใช้รองรับบันไดบ้าน
คุ้มคว้า	ก. ค้นคว้า,คลำหา
คูถกมึงถ่าง	ก. ต่างคนต่างทำให้เกิดแตกแยก
คูลวา	น. คนต่างเชื้อชาติ
คู่	ว๑. จำนวนสอง ว๒, ทุกอย่างทุกคน
เคริง	ก. ขัดข้อง,เคือง
เคริงราชหอรทัย	ก. ขัดเคืองราชหฤทัย
เคริ่ง	ว. ครึ่ง
เครือง	ก. ขัดข้อง
เครือเขา	น. เถาวัลย์
เครื่อง	น๑. เครื่องประดับ,สิ่งประดิษฐ์ น๒. คนหรือช้างพร้อมเครื่องรบ
เครื่องง้า	น. เครื่องประดับ, เครื่องประดับคอ, ของมีค่า
เครื่องง้าอลังการ	น. เครื่องประดับ
เครื่องพลิกัมม์ปูชา	น. เครื่องสังเวย
เคาะ	ก. ชักจูง,โน้มน้าว,ปลอบประโลม
เคาะคล้องโย้ง	ก. ตีฆ้องชัยให้สัญญาณ
เคียด	ก. ไม่พอใจ
เคล้ามั่งปลายเถียว	ว. ด้านโคนอวบ และเรียวไปด้านปลาย
เคล้าไม้	น. โคนต้นไม้
แคน	ก. เจ็บปวด น. แคน (เครื่องดนตรี)
แครง	ก. ดื้อดึงที่จะอยู่ในที่ซึ่งตนไม่มีสิทธิ์, ดั้งมั่นอยู่ น.ทะนาน
แค่มม้า	น. บังเหียนม้า

หมวดอักษร ฅ

ฅง	น. ชื่อของแม่น้ำสาละวิน
ฅด	ก. ขุดอย่างขุดบ่อน้ำ
ฅน	น. คน,มนุษย์
ฅนขัน	น. พลอาสา,ไพร่พล,พลรบ
ฅนตีน	น. พลเดินเท้า
ฅนใช้	น. ทูต
ฅบ	ก. คบหาสมาคม
ฅวบ	ก. ครอบ,คร่อม,ทับ
ฅวากหูทือลาน	ก. เจาะช่องที่ติ่งหูเพื่อใส่ม้วนใบลาน
ฅวามมัก	น. ความต้องการ
ฅวาย	น. ควาย
ฅ้อน	น. ค้อน, ท่อนไม้
ฅับฅ้าย	ก. เรียงราย

คา	น. หญ้าคา
คาด	ก. คาด,รัดให้แน่น
คาน	ก๑.สาบาน ก๒.เกณฑ์อย่างเกณฑ์ไพร่พล
คาบ	น๑.ครั้งคราว น๒.คราบ,ศพ
คาย	ก. คาย,คลาย
ค้าย	น. ค่าย, เขต
ค่าไม้	น. คบไม้,ง่าไม้
คำ	น. ทองคำ
คำขา	น. ทองคำบริสุทธิ์
คำมูน	น. ทองคำที่เพิ่มพูนขึ้น
ค่ำ	ก. ข่มเหง น. เวลาก่อนจะมืดสนิท
คิง	น. ตัวตน,ร่างกาย
คืน	ก. กลับคืน น. ค่ำคืน
คืนรุ่ง	ว. ตลอดคืน, ตั้งแต่กลางคืนถึงรุ่งเช้า
คือ	น. คู่อย่างคู่เมือง
คุ่ม	น. พุ่ม อย่างพุ่มไม้
คุ่มไม้	น. พุ่มไม้
คุ่มหนาม	น. พงหนาม
คุ้ม	น. วัง,พระราชวัง, หมู่บ้าน
เคิง	ก. ขัดข้อง,เคือง
เคียง	ก. เคียง น. ขาเหล็กที่ใช้แทนก้อนเส้า
เคียน	ก. พัน,โพกอย่างโพกผ้า
เค็ดไม้	น. กิ่งไม้,แขนงไม้
แคม	น. แคม,ด้านข้าง
แคว่น	น. แคว้น
แคว่นห้อ	น. แคว้นฮ่อ,ที่อยู่ของพวกฮ่อ
แค่งคม	ว. หน้าแข้งเป็นสันเป็นเหลี่ยม

หมวดอักษร ฆ

ฆาตวินาส	ก. ทำร้าย,ซุ่มทำร้าย

หมวดอักษร ง

งวาก	ก. เลี้ยว,เบน
ง้วาย	ก. เอน,เลี้ยว
งั่ว	น๑. บุตรชายลำดับที่๕ น๒. ชื่อหอยชนิดหนึ่ง
ง่อม	ว. เหงา,ว้าเหว่
งาน	ก. ชะงัก,หยุดชั่วคราว
งาย	น. เวลาเช้า
งาเลียงงา	ว. มีช้างมากจนเห็นงาช้างเรียงเป็นตับ

ง่าเมือง	ก. ปกครองเมือง น. ชื่อของพระญาง่าเมืองและเคยใช้เป็นชื่อตำแหน่งกษัตริย์ของเมืองพะเยา
เงินธือก	น. ชื่อเงินตราแบบหนึ่ง ลักษณะเป็นก้อนขรุขระ
เงินเชียง	น. ชื่อเงินตรา ลักษณะคล้ายนิ้วมือสองนิ้วงอเข้าหากัน
เงือก	น. งูใหญ่,อมนุษย์อยู่ในน้ำ
เงื่อน	น. ส่วนที่โยงไปถึงส่วนใหญ่
เงื้อมผา	น. ชะวากหิน

หมวดอักษร จ

จง	ก. จำนง,ตั้งใจทำ
จด	ก. ตอกอย่างตอกหลัก
จ่ม	ก. บ่น
จลักเม็ดเข้า	ก. สลักเมล็ดข้าว
จองวอง	น. เครื่องประดับช้างคล้ายกระดิ่ง
จ่อง	ก. ดึง,เหนี่ยว,ปีนกำแพงเมือง
จ้อง	น. ร่ม
จ้องคะดาด	น. ร่มกระดาษ
จอด	ก. พักอยู่เปนการชั่วคราว
จอมดอย	น. ยอดภูเขา
จัก	ก. แบ่งออก สัน. จะ
จักหรีด	น. จิ้งหรีด
จังหัน	น. อาหารสำหรับถวายพระภิกษุ
จั้ง	ก. ตั้งอยู่
จัด	ก. นับ,สอบจำนวน
จัน	ก. งดงาม,ดี,วิเศษ
จับ	ก. กระทบ, เกาะ, ถูก ว.เหมาะสม
จา	ก. พูด
จาค้ำ	ก. ฝากคำพูดไปว่า
จ่าแล้	น. หัวหน้าพนักงานเฆี่ยนผู้มีโทษ
จามมเทวี	น. จามเทวี
จามอร	น. จามร
จารจา	ก. เจรจา
จาว	น. จาว-สิ่งที่งอกอยู่ภายในผลมะพร้าวเป็นต้น
จาวเมือง	น. ลูกกษัตริย์
จาเร	น. (พม่า)อาจารย์
จ้ำ	ก. บัญชา,บังคับ,สั่ง
จิก	น. ยอด,ปลายแหลม
จิง	ว. จริง
จิ่ง	สัน.จึ่ง

จิ่งแฟ้	ว. จึงทนะ,จึงจะชนะได้
จิ้ม	ว. ใกล้ชิด,ด้วย
จีด	ก. เชื่อม,ผนึก,ประทับตรา
จีพอร	น. จีวร
จุ	ก๑. หลอกลวง ก๒. บรรจุ
จุตติ	ก. ตาย
จุมปลวก	น. จอมปลวก
จุ้ม	ก. ตอก,ประทับ อย่างประทับตรา
จุฬสกราช	น. จุลศักราช
จุ่ง	ก. จง(คำสั่ง)
เจติยะ	น. เจดีย์
เจ้าพระญา	น. กษัตริย์
เจ้าฟ้าหลวงหอคำ	น. กษัตริย์เมืองเชียงตุง
เจาะ	ก. จุดไฟ,เผา
เจียง	ว. แรก
เจียะทัพ	ก. (พม่า)หยุดกองทัพ,พักพล
เจีย	น.๑ กระดาษ,เยื่อ น๒.เรื่องราว, นิทาน
แจ่ง	น. มุมอย่างมุมบ้านหรือมุมเมือง
โจทนา	น. คำโจษจัน,ข่าวลือ,คำถาม,สัมภาษณ์

หมวดอักษร ฉ

ฉลับเฉลียว	ก. ฉลาดเฉลียว
ฉันทวาทีทัดแม่น	น. ความเห็นเป็นเอกฉันท์
ฉับเพราะ	ก. เฉพาะ,มุ่งตรงไป
ฉาง	น. ยุ้ง,คลัง

หมวดอักษร ช

ชฎา	น. มวยผม
ชยวรนคอร	น. ชื่อของเมืองเชียงลาว
ชวา	น. ชาวหลวงพระบาง
ชวาล้านช้าง	น. ชาวเมืองล้านช้าง
ช้วย	น. เบี้ยง
ช่อน้อย	น. ธงสามเหลี่ยมขนาดเล็ก
ซอง	น. บ้าน,ที่อยู่,เตียง,แท่น,บัลลังก์
ชอบสุคติคมนะชู่ต่อ	น. ชอบธรรมดีงามทุกคติ
ชะ	ว. น่าเกลียด
ชะตาย	เช่นนั้นแหละ(คำลงท้าย)
ชะแล	เช่นนั้นแหละ(คำลงท้าย)
ชักเสิก	ก. ชอกองทัพไปช่วยทำศึก

ช่าง	ก. ทำได้,ทำเป็น,ชำนาญ น. ผู้ชำนาญการ
ช่างเครื่อง	น. ช่างทำเครื่องประดับ,ช่างทำอาวุธ
ช่างคล้อง	น. ช่างผู้ทำม้อง
ช้างน้ำมัน	น. ช้างตกมัน,ช้างซับน้ำมัน
ช้างผ้า	น. ผ้าที่ทำเป็นรูปช้าง
ช้างฝ้าย	น. ยวงฝ้ายหรือเส้นด้ายที่ทำเป็นรูปช้าง
ช้างมังคละ	น. ช้างมงคล,ช้างพระที่นั่ง
ช้างเครื่อง	น. ช้างศึก
ช้างแม่	น. ช้างพัง,ช้างตัวเมีย
ช้างแหใน	น. ช้างในกระบวนเสด็จ
ชาบ	ก. ดำน้ำ น. ปรากฏการเรียกผึ้งถึง ๒ แห่งว่า เผิ้งชาบ
ชัมพูทวีป	น. ชมพูทวีป
ชั่ว	น. ระยะ
ชา	หรือ(ลงท้ายคำถาม)
ชายคา	น. ชายคา(บ้าน)
ชาวเจ้า	น. พระภิกษุ
ชาวเดียว	น. พวกเดียวกัน
ชำระ	ก. ประหารชีวิต,กวาดล้าง
ชิง	ก. แย่ง
ชิณะ	ก. เก่าแก่
ชิบ	น. บุตรลำดับที่๑๐
ชิ้น	น. เนื้อ
ชีมล่าน,ชีม่าน	น. นักบวชชาวพม่า
ชื่น	ก. เบิกบาน
ชื่อ	น. ชื่อ,ยศ,ตำแหน่ง
ชุม	น. กลุ่ม
ชุมพู	น. ชมพู,ชมพูทวีป
ชุ่มนุม	น. ชุมนุม
ชุ	ก. ไปหาถึงที่อยู่,ตกลงตาม,เห็นชอบ
ชู่	ว. ทุก
ชู่อัน	ว. ทุกชนิด,ทุกประการ
เช่น	น. ชั่ว,ระยะ
เช่นพ่อ	น. เมื่อชั่วชีวิตของบิดา
เชา	น. ภาษี
เชียง	น. เมือง,เมืองขนาดใหญ่,เมืองราชธานี
เชียงคราน	ว. ดีงาม,สวย,วิเศษ
เช็กคาย	น. เกียกกาย, หัวหน้าฝ่ายส่งกำลังบำรุง
แช่	น๑.เมือง,เมืองขนาดเล็ก น๒.แม่น้ำ
แชก	น. แฟ้ม คือตะกร้าทรงสูงที่ใช้สะพายติดหลังอย่างที่ชาวเขาบางเผ่าใช้
ไชยภูมิ	น. สถานที่อันอาจก่อให้เกิดความมีชัยหรือสิ่งที่ดีงาม
ใช้หนังสือใส่มือฅน	ก. ให้คนถือหนังสือไปแจ้งข่าว

หมวดอักษร ซ

ซ้องหน้า ว. เฉพาะหน้า,ด้านหน้า
ซ้อม ก. ตบแต่งให้เรียบร้อย
ซ้อย ว. ล่า,ภายหลัง, ปรากฏขึ้นเลยจากที่คาดว่าจบสิ้นไปแล้ว
ซะลี น. ฟูก
ซะลีคม น. เบาะรองนั่ง
ซะลุ้มค่ำ ว. พลบค่ำ,ยามเข้าได้เข้าไฟ
ซัดตาผ่อ ก. มอง, ทอดตามอง
ซากพระญา น. พระบรมศพ
ซาย น. ทราย
ซายมูน น. บริเวณที่ทรายทับถมกันอยู่
ซาว น. จำนวนยี่สิบ
ซุด ก. โฉบจับเหยื่อ
แซว ว. แหลม
โซ ก. หมดเรี่ยวแรง

หมวดอักษร ฐ

ฐปนา ก. สถาปนา,ตั้งไว้
ฐานันตระ น. ระดับ,ตำแหน่ง,ฐานันดร

หมวดอักษร ด

ดวง น. ลักษณนามเรียกสิ่งที่ดีงามหรือมีลักษณะเป็นวง
ดักไพ ก. ไปอย่างเงียบๆ,เงียบเสียงไป
ดั้น ก. ดัน,รุกเข้า น. จดหมาย
ดา ก. เตรียม
ดาต้อนรบ ก. รอที่จะรบ
ดารบ ก. รอที่จะรบ
ดาหาบ ก. บรรจุของลงหาบ,เตรียมขนย้ายข้าวของ
ดาง ก. เตรียมไว้ น. ตาข่าย,เสื้อเกราะถัก,ทหารห่มเกราะ
ดาบสรีกัญชัย น. พระแสงขรรค์ชัยศรี
ดาย ว. เปล่าๆ,เท่านั้น,เช่นนั้น
ดาวควัน น. ดาวหาง
ดาวซิด น. ดาวตก, ผีพุ่งใต้
ดำน้ำต่อสู้กัน ก. พิสูจน์ความสัตย์ด้วยการดำน้ำ
ดำหัว ก๑.สระผม ก๒.ทำพิธีเคารพผู้อาวุโสหรือผู้มีคุณแก่ตน
ดิกน้ำตาย ก. จมน้ำตาย
ดินพนะเฝ้าเท่า น. อังคารธาตุ,ขี้เถ้าได้จากการเผาพระพุทธสรีรังคาร
ดินจี่ น. ก้อนอิฐ

ดินละอิด	น. ก้อนอิฐ
ดีนักแก่	ว. ดีจริงๆ
ดีหลี	ว. ดีมาก
ดูดูกไก่	ก. ทำนายโดยใช้ไม้เสี่ยงทายปักไปตามกระดูกขาของไก่
ดูแตวน	ก. ดูแคลน
เดงช้าง	น. กระดิ่งแขวนที่คอช้าง
เดือด	ก. ส่งเสียงดัง
เดือนเจียง	น. เดือนอ้าย
แดน	น. ขอบเขต
แด่	เถิด(คำลงท้าย)

หมวดอักษร ต

ตกทาง	ก. บรรลุถึงเส้นทาง,บรรลุเส้นทางที่ปลอดภัย
ตกท่า	น. ท่าน้ำ
ตกปีใหม่	ก. เข้าสู่เทศกาลขึ้นศักราชใหม่, ช่วงเทศกาลสงกรานต์
ตกเสิก	ก. ทำสงคราม
ตง	ก. จนกระทั่ง น. รอด,คานรองรับ
ตงได้	ว. จนได้
ตทา	ว. ในเวลานั้น (ป.)
ตน	น. องค์
ต้นต้อง	น. ต้นกระท้อน
ต้นปุนทอง	น. เต้าปูนทำด้วยทองเหลืองหรือทองแดง
ตระหมวน	ก. ประมวล,รวบรวม
ตระหวัน	น. ตะวัน
ตราบข้าง	ว. ข้างๆ,ด้านข้าง
ตราบเถิง	ก. จนถึง,จนกระทั่ง
ตริ	ก. คำนึง,เสแสร้ง
ตรัสประหญา	ก. ตรัสรู้
ตลบ	ก. ย้อนกลับ
ตวง	ว. จนกระทั่ง
ตวงได้	ว. จนได้
ต่อ	น. เรื่อง, คดีความ
ต่อ,ต่อปาก	ก. สอบถาม
ต่อเท้า	ว. จนกระทั่ง
ต้อง	น๑.กระแทก,กระทบ,แกะสลัก น๒.ต้นกระท้อน
ต้อน	ก. มอบของให้,ต้อนรับ
ต้อนรบ	ก. รอต่อสู้
ตัณหา	น. ความใคร่ในกาม
ตัด	ก. กำหนด
ตัดคำ	ก. พิพากษาคดี

ตัดวิหาร ก. กำหนดแบบก่อสร้างวิหาร,ปรุงเครื่องไม้สร้างวิหาร
ตัดสกราช ก. ตั้งศักราชใหม่
ตัดหางพล ก. เข้าตีด้านท้ายกองทัพของสัตรู
ตั่งงก น. บัลลังก์
ตั้ง ก๑.วางไว้ ก๒.มอบหมาย
ตั้งเข้า ก. เลี้ยงอาหารแก่ผู้มีเกียรติ์
ตาคำ น. ภาษีที่เรียกเก็บเป็นทองคำ
ตาเงิน น. ภาษีที่เรียกเก็บเป็นเงิน
ตาเบี้ย น. ภาษีที่เรียกเก็บเป็นเบี้ย
ตาแสง น. ตำบล
ตางตา ก. ต่างตา,มอบหมายให้ดูแลแทน
ต่างช่อฟ้า ก. ทำพิธียกช่อฟ้า
ต่างช้าง ก. บรรทุกบนหลังช้าง
ตามกัมม์ ว. เสวยผลกรรมที่ตนได้ทำไว้
ตามใจมัก ว. ตามใจปรารถนา
ตามอันมัก ว. ตามความพอใจ
ตายอยากเข้า ก. ตายเพราะไม่มีข้าวกิน
ตาวติงสา น. สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ต่ำรง ก. ถ้ำมะรง,แหวน
ต่ำแน้ น. ตามะแน,เนื้อทราย
ติดทีอกัน ก. ต่อเนื่องกันไป
ติดพลเสิก ก. เข้าประชิดข้าศึก
ติดเสิก ก. ติดพันอยู่กับการรบพุ่ง
ติถี น. ดิถี,วันตามจันทรคติ
ติรัตตนะ น. พระรัตนตรัย
ติ่ง น. เครื่องดนตรีคล้ายกระจับปี่
ติ้ว ว. หนึ่งร้อยล้าน
ตึด ก. ปิด
ตื่นท้วง ก. แตกตื่นวุ่นวาย
ตื้อ น. หนึ่งร้อยล้าน,หนึ่งพันล้าน
ตุริยนนตรี น. ดุริยดนตรี
ตุ้ม ก. ยกขึ้น,ประคอง
ตู สรรพ. พวกเรา
ตูจักยู้ เราจะผลักดันไป
ตูดเช้า ว. หวูดบอกเวลาเช้า คือเวลา ๐๖.๐๐ - ๐๗.๓๐ น.
ตูบ น. กระท่อม
เตชริทธี น. เดชฤทธิ์
เตชอานุภาวะ น. เดชานุภาพ
เตม ก. เต็ม บุพ. หากว่า, แม้นว่า
แตร น. แตร,แตรบอกเวลา
แตรคำ น. กำหนดยามเท่ากับเวลา ๑๕.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.

แตรเที่ยง น. กำหนดยามเท่ากับเวลา ๑๙.๐๐ - ๑๑.๓๐ น.
แตรเหิน น. แตรงอน
แตลงตน ก. แปลงตน,แปลงกาย
แตะ น. ไม้ไผ่ขัดกันเป็นผืน
แต่ง ก๑. ทำให้สวย ก๒.มอบหมาย ก๓.แสร้งทำ
แต่งศน ก. จัดไพร่พล,จัดกองทัพ
แต่งปู่เจ้า ก. เตรียมการและใช้ปืนใหญ่ทำลายศัตรู
แต่งสินไหมแก่มัน ก. กำหนดให้เสียค่าสินไหม
แต่งหื้อ ก. มอบหมายให้
แต้ม ก. เขียน,แตะ,แต่ง,วาด
ไตรคำ น. ถาดทองคำ
ไต่คำ ก. สอบสวนคดีความ
ไต่ถ้อยตัดคำ ก. สอบสวนตัดสินความ
ไต้ ก. จุดไฟ น. คบไฟ

หมวดอักษร ถ

ถงเป้ง น. ถุง, ถุงบรรจุเครื่องถ่วงตาชั่ง, ถุงบรรจุเงินหรือของมีค่า
ถ้อย น. แถว,แนว
ถ่อม น. ติดตาม,ตามหลัง
ถ้วม ก. ท่วมอย่างน้ำท่วม
ถ้า ก. รอคอย สัน.หากว่า
ถ้าชนเสิก ก. รอที่จะรบ
ถ้าดารบ ก. รอที่จะรบ
ถาง ก. ถาก,ถาง น. หลุมหรือคูดักข้าศึก
ถ้าน น ชนิด, ประเภท, ชั้น
เถิง ก. ถึง
เถิงน้ำมุทธาภิเสก ก. ผ่านการอภิเษกเป็นกษัตริย์
เถียง น. โรงเรือน,โรงเรือนที่ใช้เฉพาะกิจ
เถียงแรง น. ที่พักเอาแรง,ค่ายพักแรม
เถี่ยน ลัก. เรียกมีดหรือขวาน
เถ้า น. ขุนนางผู้ใหญ่, คำที่เสนาบดีผู้ใหญ่เรียกตนเมื่อกราบทูลว่า ข้าเถ้า
เถ้าแก่ น. ผู้สูงอายุ
แถม ก. เพิ่ม,มากขึ้น

หมวดอักษร ท

ท่ง น. ทุ่ง,ท้องทุ่ง
ท่งหนอง น. ทุ่งนาที่มีน้ำขังมากกว่าปกติ
ทรง ก. มีอยู่,เป็น,ใช้สอย
ทรงคัพภะ ก. ตั้งครรภ์
ทวยหา ก. ติดตาม,ตามตัว

ทวาย ก. ทำนาย
ท้วง ก. เคลื่อนไหว,ตี(กลอง)
ทักขิณาวัฏฏ์ ก. เวียนขวา,การแสดงความเคารพอย่างสูงยิ่ง
ทัง ว. ทั้ง
ทังหลาย ว. ทั้งหลาย
ทับ ก. กดลง น๑.กองทัพ น๒.กระท่อม
ทับคอกขัง น. กระท่อมที่คุมขัง
ทับตู่ น. ชื่อเครื่องสาน ใช้เป็นประทุนกำบังอาวุธ
ทับพอง น เมืองขึ้น (พม่า)
ทัมมิฬะ น. ทมิฬ,ชนพื้นเมือง
ทัฬหะ ว. มั่นคง (ป.)
ท้าง น. ลำประโดง,ทางส่งน้ำเข้านา
ทาดท้าว น. เชิงเทิน,กำแพงเมือง
ทาน ก. ถวาย,มอบให้ด้วยใจกุศล
ทานคน ก. ถวายคนไว้ดูแลวัดหรือปูชนียวัตถุ
ทานสุก ก. (พม่า)มีพระบรมราชโองการ
ท่าว ก. ล้ม
ท้าว น. ราชวงศ์ชั้นสูงที่บริการแผ่นดินแต่ยังไม่ได้รับการอภิเษกเป็นกษัตริย์
ท้าวหนักพระญาใหญ่ น. กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่
ทำนวาย ก. ทำนาย
ท่ำกลาง ว. ท่ามกลาง
ทำโรง น. แหวน (ธำมรงค์)
ทิพพะ ว. ทิพย์,เทวดา
ทิสสะ น. ทิศ
ทิสสานุทิสสะ น. ทิศน้อยทิศใหญ่,ทิศทั้งปวง
ทีป น. ทวีป อย่างชมพูทวีป
ที่ตกท่า น. ท่าน้ำ
ที่ติดที่เท้า ๕ แห่ง ก. (กราบ)ด้วยเบญจางคประดิษฐ์
ที่เพิ่ง ก. ที่พึ่ง,ผู้ให้ความอนุเคราะห์
ทือกุบ ก. สวมหมวกปีกกว้าง
ทือขวัน ก. ทำขวัญ
ทือคำเมือง ก. เจรจาความเมือง,เจรจาขอยอมแพ้แก่ข้าศึก
ทือชอบ ก. ถือว่าเป็นความดีความชอบ
ทือพล ก. ถือพล,ควบคุมกำลังทหาร
ทุ น. สวาธุ,สาธุ,พระภิกษุ ธุ ก็ว่า
ทุง น. ธง
ทุงชัย น. ธงละขาบ
ทุงพระบฏ น. ภาพพระพุทธรูปที่เขียนบนแผ่นผ้า
ทุม น. ทอดทิ้ง
ทุ่นช้า ว. ไม่รวดเร็ว ,ไม่ฉลาด
เท้ง ก. มุ่งมั่นเอาจริง

เทือะ	เถิด,เถอะ(คำลงท้าย)
เท่าอย่าข้า	ก. เพียงแต่อย่าประหารชีวิต
เท่าว่า	สัน.แต่ว่า
เท่าหื้อ	สัน.เพียงแต่ให้
เทียว	ก. เดิน,เดินทาง
เที่ยง	ก. แท้,แน่นอน
เทื่อ	ว. (จำนวน)ครั้ง,นี่นา(คำลงท้าย)
แทก	ก. เปรียบเทียบ
แทง	ก. ทิ่มเข้า,จู่โจม
แท่นแก้ว	น. ขุกชี,บัลลังก์
แท้	ว. จริง

หมวดอักษร ธ

ธรัดธราย	ก. กระจัดกระจาย
ธอรมาน	ว. มีชีวิตอยู่,ครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่
ธะล้อ	น. ซอ (เครื่องดนตรี)
ธัมมสาสตร์	น. กฎหมาย
ธัมม์	น. ธรรม
ธาตุพระเจ้า	น. พระบรมสารีริกธาตุ
ธาน	น. ศิลาแลง
ธุ	น. พระภิกษุ (ส.สวาธุ,ป.สาธุ)
ธุหลวง	น. พระอธิการ, เจ้าอาวาส

หมวดอักษร น

นกทุ่งทุง	น. นกตะกรุม
นครวาสี	น. ชาวเมือง
นคอร	น. นคร,เมืองใหญ่
นทีมัคคาลังการ	น. ทางน้ำอันงดงาม
นบ	ก. กราบ
นพพปุรี	น. เชียงใหม่
นอ	หนอ(คำลงท้าย)
น่องเนา	น. ท่อนซุงที่ใช้กระแทกประตูเมือง
น้องนุ่ง	น. บรรดาน้องๆ
น้องหล้า	น. น้องสุดท้อง
น้อมหัวปลงตัวเปนข้า	ก. อ่อนน้อมยอมอยู่ในอำนาจ
น้อมเซิ่งคู	ก. อ่อนน้อมต่อกู
น้อยใจ	ก. เสียใจ
นันทปุรี	น. เมืองน่าน
นับเสี้ยง	ว. จนหมด,ทั้งหมด

นั่ง ก. นั่ง,ตั้งไว้,ประดิษฐาน
นั่งเมือง ก. เป็นผู้ปกครองบ้านเมือง
นา น๑. ที่ดินสำหรับปลูกข้าว น๒. จำนวนพลเมือง ๕ คน เรียกว่า ๑ นา
นาขวา น. ตำแหน่งเสนาผู้ใหญ่
นางพายโค น. ชื่อธิดาของกษัตริย์รามัญที่ถวายแก่พระญามังราย
นางเทวี น. พระมเหสี
น่าง น. ตาข่าย
นายกลาง(ช้าง) น. กลางช้าง
นายบ้าน น. ผู้ใหญ่บ้าน,หัวหน้าของชาวบ้าน
นายหนังสือ น. อาลักษณ์,เลขานุการ
น้ำบ่อ น. บ่อน้ำ
น้ำมุทธาภิเสก น. น้ำมุรธาภิเษก
น้ำสัจจา น. น้ำพระพิพัฒน์สัตยา
นิโครธ น. ต้นไทร
นิมิตต์ น. เครื่องหมาย
นิมิตรฝัน น. ฝัน,ความฝัน
นิยาย น. เรื่องราว,ประวัติ
นิริยนารก น. นรก
นิเวสน น. ที่อยู่ ที่อาศัย
นุ่นงิ้ว น. ปุยนุ่น
นุนต่าน น. ชื่อเมือง,เมืองยูนนาน
เนรัพพาน น. นิพพาน
เนิก ก. เอนลง
เนืองนัน ก. มีเสียงดังจากหลายที่ต่อเนื่องกัน
เนื้อ ว. เฉพาะ,ล้วน ๆ,ไม่มีอื่นมาปน
แน น. ปี่ อย่างปี่ชวา
โนมพรัณณะ น. รูปโฉมโนมพรรณ

หมวดอักษร บ

บ่อย่าชะแล แน่นอนทีเดียว
บ่กว่า ไม่เกินนั้น ,คล้อยตาม
บ่ก่อนบ่ลุนกัน ในเวลาเดียวกันไม่มีก่อนหรือหลัง
บ่คับบ่หลม พอดี,ไม่คับหรือหลวม
บ่นานเท่าใด ไม่นานมากนัก
บ่เท่าแต่นั้น ไม่เพียงแต่เท่านั้น
บ่เปนแต่คูนา มิได้เป็นเพราะกู,กูไม่ผิด, กูไม่รู้เรื่อง
บ่ยากแล ไม่เห็นจะยากเลย
บ่ยินดี ไม่พอใจ,ไม่ยอมรับ
บรมมะ,บอรมมะ ว. บรม
บ่ร้าง คงจะไม่

บ่หนีซะแล	คำลงท้าย. ย่อมเป็นเช่นนั้น
บ่ห่อนจักปาก	ย่อมไม่พูด,ไม่อาจพูด
บดบน	ก. บดบังท้องฟ้าจนมืดครึ้ม
บอกไฟดอก	น. พลุ,ไฟพะเนียง
บอกไฟดาว	น. พลุที่ระเบิดเป็นรูปดาวในอากาศ
บอกไฟธับ	น. ดอกไม้ไฟที่มัดรวมกันเป็นชุด
บอกไฟไม้คู่	น. ไฟพะเนียงที่ใช้ไม้ประคู่ทำเป็นท่อนลำตัว
บ่อง	ก. เจาะ,ทำช่อง
บอพิตตรา	น. บพิตร
บอรมวณ	ว. บริบูรณ์,สมบูรณ์
บัก	ก. กำหนด,เจาะจง น. ตราสาร
บักเงินบักคำ	น. หิรัญบัตรและสุพรรณบัตร
บังคับ	ก. กำหนด,มอบหมาย
บังวัน	น. บังสูรย์
บั้ง	น. บั้ง,ท่อน
บัวรมวณ	ว. บริบูรณ์
บาด	น. รอยแผล,การก้าว,ท่วงที
บาดดี	น. โอกาสดี
บานสก	น. อุบาสก
บ่ายค้อง	น. เวลาบ่ายโดยมีเสียงฆ้องบอกเวลา
บาระยาน	ก. เบาใจ, คลายความกังวล (พม่า)
บีบเบียน	ก. เบียดเบียน
เบงชอร	น. บัญชร,หน้าต่าง
เบิก	ก. ริเริ่ม,ตั้ง
เบิกนามเมือง	ก. ขนานนามเมือง
เบื่อชิ้นม้า	ก. กินเนื้อม้าที่มีเชื้อ แล้วเกิดอาหารเป็นพิษ
แบบ	ก. ทำให้แบนราบ น. แบบอย่าง
ไบ	ก. นุ่งห่ม,แต่งตัว

หมวดอักษร ป

ปก	ก. ยกขึ้นตั้ง
ปกวิหาร	ก. ยกเสาวิหาร,เริ่มสร้างวิหาร
ปกเสา	ก. ยกเสา
ปกรณะ	น. เรื่องราว
ปฏิสันธิ	ก. กำเนิด
ประจญ	ก. ผจญ
ประจญแพ้	ก. ปราบศัตรู,มีชัยชนะ
ประจุ	ก. บรรจุ
ประจุโจมตี	ก. จู่โจมตีเอาเมือง
ประจิตริสสนา	ก. ตกแต่งให้งามวิจิตร

ประทาน	ก. มอบให้
ประธาน	น. หัวหน้า
ประสูต	ก. ประสูติ,เกิด
ประหญา	น. ปัญญา,ปราชญ์,ปรัชญา
ประเทส	น. ประเทศ
ประเสิฐ	ว. ประเสริฐ
ประโยชนะ	ก. ต้องการ,อยากได้ น. การใช้งาน
ประหญา	น. ปัญญา
ปราการ	น. กำแพงเมือง
ปราถนา	ก. ปรารถนา
ปริยาย	ว. หลายประการ
ปริวาร	น. บริวาร
ปรัมปรา	ว. เก่าแก่
ปรัมม-	ว. บรม
ปลง	ก. วาง,ปลด,ยกลง,มอบภาระให้
ปลงบ้านเวนเมือง	ก. มอบบ้านเมืองให้
ปลงหนัก	ก. มอบภาระหนักให้รับผิดชอบ
ปลอม	ก. แทรกอยู่ในระหว่าง
ปลาย	ว. มีเศษ
ปล่าว, ป่าว	ก. ป่าว,ประกาศ
ปลี	น. ปี (๑๒ เดือน)
ปลี่	น. ปี่ (เครื่องดนตรี)
ปลูก	ก. ปลูก,ตั้ง,แต่งตั้ง
ปล่น	ก. ปล้น,แย่งด้วยกำลัง
ปล่อง	น. หน้าต่าง ,ช่อง ว. โล่ง
ปล่อย	ว. หนีไปได้
ปล่าน	ก. แต่ง,นิพนธ์,แปล
ปล้ำไม้	ก. โค่นต้นไม้
ปวอร	ว. บวร,ดีงาม
ปอง	ก. พยายามทำให้เป็นของตน
ปองยับเอา	ก. คอยทีเพื่อจับกุม
ปักกติ	ว. ปรกติ
ปักขะ	น. ฝ่าย,ด้าน
ปัชชานราฏฐ์	น. ท้าวพระยาและประชาราษฎร
ปัญญายุทธะ	น. การรบที่ใช้ปัญญา
ปัณณาการ	น. บรรณาการ
ปัณณาการของฝาก	น. เครื่องบรรณาการ
ปัด	ก. กวัดแกว่ง
ปันชีวิตแก่กัน	ก. มอบชีวิตแก่กันได้,ตายแทนกันได้
ป่าเหล่า	น. ป่าพง,หย่อมป่า
ปาก	ก. ปาก,พูด,เจรจา

ปากนา	น. ที่นาทั้งหมดในขอบเขตหนึ่งๆ
ปากลาง	น. ชื่อตำแหน่ง
ปางนี้	น. ครั้งนี้
ปาทจักก์คำ	น. พระบาทอันมีรูปกงจักรทองคำ
ป่าว,ปล่าว	ก. ประกาศ
ป้าว	น. รอยแผลเป็น,เป้าอย่างเป้าสำหรับยิงปืน
ปำเริน	ก. บำเรอ,รับใช้
ปเวณี	น. ประเพณี
ปี่ห้อ	น. ปี่อย่างที่ชาวฮ่อใช้
ปืน	น. ลูกธนู,ลูกหน้าไม้
ปืนยา	น. ลูกธนูอาบยาพิษ
ปุริสจอร	น. สายลับ
ปุสสรถ	น. รถที่ใช้เสี่ยงทายหาผู้มีบุญไปเป็นกษัตริย์
ปูชา	ก. บูชา
ปู่หม่อน	น. ปู่ทวด
ปู่เจ้า	น. ปืนใหญ่
เปกข์	ก. อุปสมบท
เปน	ก. เป็น,รับภาระ,ได้,สำเร็จ
เปนคำกับกัน	ก. มีเหตุเป็นความกัน
เปนปีก	ก. มีปีก
เปนพยาธิ	ก. เจ็บป่วย
เปนใจ	ก. เข้าข้าง,เป็นพวกเดียวกัน
เปล่าดาย	ว. เท่านั้น
เปิ้ง	ก. ผงะ,เอน,ถอย
เปียะ	ก. เปียก
เป้ง	ก. ชั่ง,เครื่องถ่วงน้ำหนักเมื่อชั่งของ
แปยี่	น. แปรอง,แปที่ถัดจากแปพาดหัวเสา
แปอ้าย	น. แปหลัก,แปที่พาดอยู่บนหัวเสา
แปรไพ	ก. เปลี่ยนเป็น
แปลง	ก. สร้าง,ทำ
แป้น	น. กระดาน,ไม้แผ่น
แป้นเกล็ด	น. กระเบื้องทำด้วยแผ่นชิ้นไม้
โป	ก. ดูแล,รักษาพยาบาล
โปแปลงบ้านเมือง	ก. ทะนุบำรุงบ้านเมือง,เจริญทางไมตรี
โปราณธัมม์	น. ประเพณีอันดีที่สืบมาแต่โบราณ
โป่	น. หัวหน้า,แม่ทัพ
โป่เจียก	น. แม่ทัพพม่า

หมวดอักษร ผ

ผจญ	ก. ประจญ
ผัง	ก. กำลัง,อยู่ในระหว่างเวลา
ผังขึ้นใหญ่	ก. เพิ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่
ผ่อ	ก. ดู,มอง
ผักเรือก,ผักเรือด	น. ต้นไม้เลียบหรือใบอ่อนของต้นไม้ชนิดนี้
ผัด	ก๑.หมุน ก๒.กำหนดนัดหมาย
ผ่าทับ	ก. โจมตีกองทัพ
ผ้ากั้ง	น. ผ้าม่าน
ผ้าขาว	น. ชีปะขาว
ผ้าไท	น. เสื้อผ้าอย่างที่ชาวบ้านทั่วไปใช้นุ่งห่ม
ผาง	น. รูปร่าง,รูปกาย
ผางร้าย	น. รูปร่างอัปลักษณ์
ผาม	น. ปะรำ
ผาสี	น. ฮ่อที่นับถือลัทธิบูชาไฟ
ผีพุ่งไต้	น. ดาวตก
ผีเสื้อ	น. อารักษ์,ผีหรือเทวดาซึ่งดูแลสถานที่
ผู้กงผู้แขง	น. ผู้มีความเข้มแข็งเป็นผู้นำ
ผู้ยิง	น. ผู้หญิง
เผิ้ง	น. ผึ้ง
เผิ้งชาบ	น. ชื่อผึ้ง อาจหมายถึงผึ้งโพรง มักพบเป็น เผิ้งชาบม้าบมิ้น
เผี้ยว	ก. แผ้วถาง
เผือ	สรรพ. เรา
เผือข้า	สรรพ. พวกเรา
แผว	ก. ถึง,จนกระทั่ง

หมวดอักษร ฝ

ฝันหัน	ก. ฝันว่า
ฝั้น	ก. ฟั่น,ทำให้เป็นเกลียวเชือก
ฝาก	ก. มอบไว้ให้ถือครองแทน น. ฟาก, ด้าน, ฝ่าย
ฝาย	น. ทำนบกั้นน้ำ
ฝืนหลังพล	ก. คุมไพร่พลป้องกันด้านหลังในขณะถอยทัพ
เฝียด	ก. เก็บ,รวบรวม,จัดให้เข้าที่

หมวดอักษร พ

พยาธิ	น.	โรคภัยไข้เจ็บ
พรบ	ว.	พร้อมกัน
พรั่วะพรั้ง	ก.	ผุพัง
พรหัส	น.	พฤหัสบดี
พรอง	ก.	หมายมาด,รอโอกาส
พร่อง	ว.	บ้าง
พร่อย	ก.	ร่อยหรอ
พรองเอา	ก.	คอยท่วงทีเพื่อจะให้ได้ไว้
พร้อมเพียง	ว.	พร้อมเพรียง
พระญา	น.	กษัตริย์,พระยา
พระบฏ	น.	พระพุทธรูปที่เขียนบนแผ่นผ้า
พระยา	น.	ตำแหน่งพระยาในราชสำนักอยุธยา เป็นต้น
พระยาว	น.	ชื่อเมืองพะเยา
พระหาร	น.	วิหาร
พระเจ้า	น๑.	พระพุทธเจ้า น๓.คำเฉลิมพระนามกษัตริย์
พระเปนเจ้า	น.	กษัตริย์
พระแก้วเจ้า	น.	ที่พึ่งอันประเสริฐ หมายถึงพระรัตนตรัย
พราบ	ก.	ต่อสู้,ประลองความสามารถ ว. ต่อเนื่องกัน
พร่ำ	ก.	พร้อม,พรรณนา,กล่าวว่า
พร่ำเดียวกัน	ว.	ในเวลาเดียวกัน
พรีสสะเพิงกลัว	ว.	น่าสะพรึงกลัว
พลยุทธะ	น.	การรบโดยใช้กำลังไพร่พล
พล้าว	น.	(มะ)พร้าว
พวกดาบ	น.	กลุ่มทหารดาบในบังคับของนายพวก
พวกน้อย	น.	บริวาร
พ่วง	น.	แพ
พ่อนา	น.	ชาวนา
พ่อเมีย	น.	พ่อตา
พ่อเรือน	น.	พ่อบ้าน
พ่อเวียก	น.	หัวหน้าคนงาน
พอก	น.	หุ้ม,โพก,กลับ,คืน
พอย	น.	งานฉลอง ว. ไกลจากผู้อื่น
พอยลาม	น.	งานใหญ่,งานฉลองพุทธถาวรวัตถุ
พ้อย		สัน.ไฉน,กลับ
พ้อยมานะสะหาวนัก		ทำไมจึงมีใจองอาจมากนัก
พอร	น.	พร
พะคับ	น.	สัปคับ,แหย่งช้าง
พะแลว	น.	ชื่อเมือง
พัดคว้า	น.	พัดโบก

พั่น	ฝ่าย,ด้าน
พันนา	น๑. ที่นาซึ่งอยู่ในเขตชลประทานเดียวกัน น๒. เขตการปกครองซึ่งมีที่นาอยู่จำนวนหนึ่ง
พั่นตั้ง	น. ฝ่าย
พากเหล็ก	น. ทัพพีทำด้วยเหล็ก
พาดรุ่ง	น. เวลาจวนจะสว่าง
พาดลัน,พลาดลัน	น. เวลาค่ำ
พาทย์	น. ระนาด
พาย	น. ฝ่าย
พายนอก	น. ฝ่ายฆราวาส
พายใน	น. ฝ่ายสงฆ์
พายลุน	น. ภายหลัง
พายเหนือ	น. ด้านเหนือ
พ่าย	ก. แพ้,ล้ม
พาว	ก. ประคับประคอง,ขาว,บริสุทธิ์
พ่าเพง	ก. บำเพ็ญ,เต็ม,ทำให้เต็ม
พิง	น. ชื่อแม่น้ำ-แม่น้ำปิง
พิจจรณา	ก. พิจารณา
พิทูล	ก. กราบบังคมทูล
พินาย	น. งาช้าง
พื้น	น. ประวัติ,ความเป็นมา ลัก. ลักษณ์นามเรียกแพ
พื้นเมือง	น. ประวัติของเมือง,พงศาวดาร
พื้นแป้น	น. พื้นของอาคารปูด้วยไม้กระดาน
พุลุลาภา	น. ชื่อเครื่องดนตรี ซึ่งยังไม่ชัดเจนว่าหมายถึงสิ่งใดแน่ ชื่อนี้เคยพบในศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูนด้วย
พุ่น	สัน.ส่วน
พู	น. ภูเขา
พูดอย	น. ภูเขา
พูกาม	น. พุกาม,ประเทศพะม่า
เพ็ก	น. คดหินใช้เป็นเครื่องราง ในระยะหลังหมายถึงเพชรได้ด้วย
เพง	ว. เพ็ญ
เพิก	ก. เปิดออก
เพิง	ก. สมควร คำช่วยกริยา. พึง
เพิงฉัตต์	น. พุ่มฉัตร
เพิด	ก. แกล้งกล่าวหลอกล้อ
เพื่อ	สัน.เพราะ,เหตุว่า
เพื่อว่า	สัน.เพราะเหตุว่า
เพื่ออั้นแล	คำลงท้าย.เพราะเหตุนั้นแหละ
แพ่ง	น. จอก,ถ้วย
แพ่งฮยา	น. จอกใส่ยา
แพ้	ก. มีชัยชนะ

แพ้ไพร่ไท	ก. ทำให้ประชาชนเดือดร้อน
โพธิสมพาร	น. โพธิสมภาร
โพ้น	ว. ทางโน้น
ไพ	ก. ไป
ไพร	น๑.แถว,ตับ,แผงฟัน,กราม น๒.ป่า
ไพรงา	น. ส่วนที่เป็นฐานของงาช้าง
ไพร่ไท	น. พลเมือง,ประชาชน

หมวดอักษร ฟ

ฟองสมุทท์	น. ลูกคลื่นในน้ำ
ฟัด	ก. กระทบ,สัมผัส
ฟันเรือ	ก. ต่อเรือ
ฟา	น. ที่นอน
ฟาน	น. อีเก้ง
ฟายเรือ	ก. พายเรือ
ฟีก	ก. หลีก,หลบเลี่ยง
ฟื้นม่าน	ก. ประกาศอิสรภาพจากพม่า
เฟน	ก. เก็บ,รวบรวม
เฟีย	น. เฟือย,ชายกิ่งไม้
เฟือ	น. ประคอง
ฟ่อม	น. พุ่มอย่างพุ่มไม้,ทุ่นอย่างทุ่นเบ็ด
ฟ้าเผียะ	ก. ฟ้าผ่า
ไฟขึ้น	น. จรวดขนาดเล็ก
ไฟยิง	น. ดอกไม้ไฟใช้จุดให้แล่นไปกระทบเมรุในการเผาศพ

หมวดอักษร ภ

ภวชาติก่อน	น. ภพชาติที่แล้วมา
ภะนัง	น. พนัง,เขื่อนป้องกันมิให้ดินถล่ม
ภาสา	น. เชื้อชาติ
เภณี	น. มวยผม

หมวดอักษร ม

มนเทียร	น. มณเฑียร,เรือนหลวง
มนุสสโลก	น. มนุษยโลก
มลมุลทิน	น. สิ่งที่เป็นมลทิน
มล้า	น. ม้า
มล้าตั้งไหม	น. เสาตุ๊กตาที่ตั้งอยู่บนช่อ
มล้าผ้า	น. ผ้าที่นำมาทำเป็นรูปม้า

มล้าหมาก	น. หมากที่นำมาทำเป็นรูปม้า
มล้าง	ก. ทำลายล้าง
มล่าน,ม่าน	น. ชนชาติพม่า
มลาย	ก. คลื่ออก, เหยียดออก
มวล	ว. ทั้งปวง
มหาปาง	ว. ครั้งยิ่งใหญ่
มโหสรพ	น. มหรสพ
มอง	น๑.ครกกระเดื่อง น๒.กระชุ น๓.ตาข่ายขนาดใหญ่ ว.ขนาดใหญ่
มัก	ก. ชอบ,พอใจ,ติดใจ,เป็นชู้
มักกัน	ก. ชอบพอกัน,เป็นชู้กัน
มังทรา	น. คำเรียกกษัตริย์พม่า
มังราย	น. ชื่อกษัตริย์องค์แรกของเชียงใหม่
มานะ	น. ความถือตัว
มาบ	ว. แสงวูบวาบ น. มักพบปรากฏร่วมกับการเอ่ยถึงผึ้งและตัวมิ้มว่า เผิ้งซาบมาบมิ้น
มาย	ก. คลายออก มลาย ก็ว่า
มายา	ก. แสร้งพูด น. เรื่องชู้สาวใช้ว่า การมายา
มายาว่าแก่ตน	ก. แสร้งพูดกระทบกระทกตน
ม้าว	น. กำไลแขน
มิคคา	น. มฤค,เนื้อ
มิตต์	น. มิตร
มิ่ง	ว. ดีงาม,ประเสริฐ
มีดสรีกัญชัย	น. พระแสงขรรค์ชัยศรี
มีประโยชนะ	ก. ต้องการ,อยากได้,ใช้การได้
มีแท้	ว. เป็นเช่นนั้นจริง
มีใจใส	ว. มีใจศรัทธา
มุก	ว. สีขาว,สีนวล
มุจจะลินคำ	น. รางน้ำทอง/ประดับทอง ลิน ว่ารางน้ำ (ป.มุจ แปลว่า ไหล)
มุตตะมะ	น. เมืองเมาะตะมะ
มูน	ก. พูน,เพิ่ม
เมกเวียง	น. กำแพงเมือง,ใบเสมาบนกำแพง
เมง	น. มอญ,แบบมอญ
เมตตา	ก. สังมศัพท์-ขอ,ขอร้อง,บอกกล่าว
เมรุปราสาท	น. มณฑปหรือปราสาทบรรจุศพ
เมิน	ว. ช้า,นาน
เมี้ยนชั่ว	ก. เสียชีวิต
เมือ	ก. ไป
เมือรอด	ก. ไปจนถึง,ไปพบ
เมือหน้า	ก. ต่อไปในเบื้องหน้า
เมืองคน	น. เมืองคน,โลกมนุษย์
เมืองนุนด่าน	น. เมืองยูนนาน (ในเขตประเทศจีน)
เมืองพระกัน	น. ชื่อเมืองของชาวญวน

เมืองวิเทหะ	น. เมืองยูนนาน
เมืองสองแคว	น. เมืองพิษณุโลก
เมืองหร้อ	น. เมืองของพวกฮ่อ
เมืองเขม	น. เมืองเขมรัฐฐะหรือเมืองเชียงตุง
เมืองใต้	น. กรุงศรีอยุธยาหรือกรุงเทพฯ
แม่คง	น. แม่น้ำสาละวิน
แม่ของ	น. น้ำแม่โขง
แม่ควง	น. ชื่อน้ำแม่กวง
แม่เถ้า	น. มารดาของคู่สมรส
แม่ระมิง	น. น้ำแม่ปิง
แม่ตีน	น. หัวแม่เท้า
แม่น	ก. ใช่,ถูก สัน.หากว่า,แม้นว่า
แม่นซื่อรือ	สัน.ถึงจะอย่างไรก็ตาม
โมยหวาน	น. ชื่อตำแหน่งขุนนางพม่าระดับผู้ว่าการมณฑล
ไม้เดื่อเกลี้ยง	น. ต้นเดื่อชนิดหนึ่ง
ไม้ตืน	น. ต้นกระท้อน
ไม้ทัน	น. ต้นพุทรา
ไม้สรี	น. ต้นโพ
ไม้เสื้อเมือง	น. ต้นไม้ซึ่งเป็นที่เคารพของชาวเมือง

หมวดอักษร ย

ยกยอ	ก. ยกย่อง
ย้น	ก. ดัน,ผลัก
ยอบยั้ง	ก. หยุดพัก
ยอเครื่องดู	ก. สำรวจไพร่พลและยุทธสัมภาระ
ยับ	ก๑.จับ,จับกุม ก๒.ยับย่น,ฉีกขาด
ยัวคำ	น. คานหามประดับทอง
ยัสสปริวาร	น. บริวารประดับยศ
ยาง	น๑.ต้นไม้ยาง น๒.ชาวกะเหรี่ยง
ยามกลองแลง	น. เวลาที่ตีกลองบอกเวลาเย็น
ยามก่อนไกล่	น. เวลาก่อนที่ไก่จะลงจากคอน
ยิง	ก. ยิง,ตีด น. ผู้หญิง
ยิ้ง ,ยิ้น	ก. ขับอย่างขับซอ
ยิน	ก. รู้สึก
ยินจำเริญใจ	ก. รู้สึกเจริญใจ
ยินชื่นสู้	ก. รู้สึกพึงพอใจ
ยินอัสสจัรย์	ก. รู้สึกอัศจรรย์ใจ
ยี่	น.. บุตรชายคนที่สอง ว.จำนวนหรือลำดับที่สอง
ยุ	น. ทำให้เพิ่มขึ้น ว.สะดวก
ยุขาย	ก. สะดวกในการขายของ

ยุค้า ก. สะดวกในการค้า
ยุด ก. ดึง,ถอย
ยุทธกัมม์ น. การรบ
ยุบยาบ ก. หวั่นไหว,ระส่ำระสาย
ยู้ ก. ผลักดัน
ยู้ล่อง ก. ผลักดันจากทิศเหนือไปทิศใต้ หรือจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก
เยียดยัด ว. แออัดยัดเยียด
เยียะคด ก. กระทำการไม่ซื่อ,คิดคดทรยศ
เยียะรีบเยียะฟั่ง ก. รีบร้อนกระทำการ
เยียะรือดีชา คำถามหรือปรารภ. ทำอย่างไรดี
เยียะสังชา คำถาม. ทำอะไรหรือ
เยียะหื้อป่าว ก. ให้ป่าวประกาศ
เยียะไพคีเยียะสวาธิยาย ก. เดินพลางเป่าคาถาสะกดไปพลาง
เยี้ยว น. เงี้ยว,ไทใหญ่
เยื่อง น. ชนิด,ประเภท
เยื่องแพงค่า น. ของที่มีราคาแพง
โยธิยา น. กรุงศรีอยุธยา

หมวดอักษร ฌ

ฌวก น. หยวก,ต้นกล้วย
ฌอง น. วางทับไว้
ฌ่อง ก. ย่อง,ค่อยๆเดินไป,หลบซ่อนไป
ฌาก ก. กด,จิกลง,หยิก
ฌา น. ยาบำบัดโรค,สุรา,เครื่องล้างอาถรรพณ์
ฌ่า ก. อย่า,หยุด
ฌาก ก. อยาก
ฌาง น. ยางอย่างยางไม้,กาว
ฌาด ก. ตกลง,เลื่อนลง
ฌาดฌายไฌ ก. เรียงรายต่อเนื่องกันไป
ฌาดน้ำ ก. กรวดน้ำอุทิศ
ฌาดน้ำหมายทาน ก. หลั่งน้ำถวายทานเป็นการเจาะจง
ฌาดฟ้า ก. ร่วงลงมาแต่ฟากฟ้า
ฌ้านกลัว ก. หวั่นเกรง
ฌ้าว น. เหย้า,เหย้าเรือน
ฌ้ำ ก. ยำเกรง
ฌืด ก. ยืด
ฌืน ก. ยืน
ฌุด ก. พัง
ฌุดพัง ก. พังทลาย

อยู่	ก. อยู่
อยู่บ่เยื่อง	ก. อยู่ไม่เป็นสุข
อยู่ไพ	ก. อยู่ไปวันๆ
เฮน	ว. เย็น
เฮียวว่า	สัน.เยียวว่า,เกรงว่า
เฮียบ	ก. เหยียบย่ำ
เฮี้ยมอยามถามข่าว	ก. เยี่ยมเยียน

หมวดอักษร ร

รดู	น. ฤดู
รวายตรี	น. ราตรี,กลางคืน
รสี	น. ฤาษี
รหัส	น. ความลับ,ความเคลื่อนไหว(ของเมืองคู่ศึก)
รอ	ก. กรอ,ซูด,ทำให้สึกกร่อน
ร่อ	สัน.กับ,ด้วย,ซึ่งกันและกัน
ร้อง	ก. ร้อง,เรียก
ร้องเอาผู้ข้าเทอะ	ก. โปรดเรียกเอาตัวเรา(ไปใช้งาน)เถิด
รอด	ก. ถึง,สำเร็จ
รอดหูคู	ก. (คำ)ถึงหูของกู
รอย	น. ร่องรอย สัน.ชรอยว่า,อาจเป็นว่า
รักษา	ก. ดูแล
รัง	ก. สร้าง,ประดิษฐ์
รั้ง	ว. ถูกทอดทิ้งไว้ เช่น บารั้ง
รั้งมื้อ	ก. เข้าเวรประจำการ
รั้งวัสสา	ก. พักอยู่ในระยะเข้าพรรษา
รั้งเมือง	ก. ปกครองเมือง,ปกครองเมืองชั่วคราว
รัตนะ	น. รัตนะ,แก้ว
รัตนติงสา	น. คำเฉลิมชื่อเมืองเชียงใหม่
รัตติง	น. ราตรี
รับเอาคำ	ก. ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว
รา	สรรพ. ข้า,กู,เรา
ร่า	น. โรคห่า
ร้างแล้ว	ว. ให้เป็นที่สิ้นสุด
ราชคหะ	น. ชื่อเมืองราชคฤห์
ราชชวังสะ	น. ราชวงศ์
ราชปุตตี	น. ราชธิดา
ราชมานะ	น. ถือตัวว่าเป็นกษัตริย์
ราชวัตต์	น๑. รั้วที่ใช้ล้อมบริเวณที่กระทำพิธีกรรม น๒. คุก,เรือนจำ
ราชสัมปัตติ	น. ราชสมบัติ

ราชหอรทัย	น. ราชหฤทัย
ราชโกฏ	น. คลังหลวง,ท้องพระคลัง
ราธนา	ก. อาราธนา,เชื้อเชิญ
ร้านช้าง	น. ชาน(บ้าน)ขนาดใหญ่
ราบเพียง	ก. พื้นดินสม่ำเสมอ
รามัญญเทสะ	น. เมืองของชาวรามัญ
ร้าย	ว. เลว,ชั่ว
ราวป่า	น. แนวป่า,ชายป่า
ร่ำ	ก. กร้ำ,รุม,ทำร้าย
ร่ำงับ	ก. ระงับ
ร่ำเพิง	ก. รำพึง
ริ	ก. ริเริ่ม, พยายาม
ริทธี	น. ฤทธิ์
ริบรอม	ก. สะสม,รวบรวม
ริบล้อน	ก. กวาดเอาไป
ริพรอง	ก. ใคร่ครวญ
ริพล	น. รี้พล,กำลังรบ
รือ	คำลงท้ายคำถาม. ฤา,หรือ,ไฉน
รือชา	คำลงท้ายคำถาม. อย่างไรหรือ
รุด	ก. บุกตลุย
รุน	ก. ขัดขืน,ถ่วงไว้
รุ่มกล้อง	ก. ระดมยิงด้วยปืน
รุ้ง	น. นกเหยี่ยว
รูเปลียว	น. รูของสัตว์ที่ทำสำรองไว้เพื่อหนีภัย
รู้คิง	ก. รู้ตัว,รู้เท่าทัน
รูด	ก. รูด,ระ,กระทบ
เรือก	น๑.ไม้ไผ่ขัดแตะ น๒.สวน
เรือนขัง	น. คุก,เรือนจำ
เรือนเดียว	น. ครอบครัวเดียว,ญาติ,พวกเดียวกัน
แร	น. แพร
แรก	ก. ทำพิธีเพื่อเริ่มการดำเนินงาน
แรง	ว. รุนแรง,รวดเร็ว,มาก,เสียงดัง
แร้วหิน	น. เครื่องยิงใช้ก้อนหินเป็นกระสุน
โรงคำ	น. โรงทอง,ท้องพระโรง
โรงคัล	น. ท้องพระโรง
โรงหลวง	น. ท้องพระโรง
โรงหาง	น. โรงทาสีชาด
โรงห่าง	น. โรงร้าง
โรงห้าง	น. โรงเตรียมพระกระยาหาร

หมวดอักษร ฉ

ลก	น. บุตรชายลำดับที่ ๖
ลงขนาน	ก. ทำพิธีบวชบนเรือที่ขนานกันไว้ในแม่น้ำ
ลงลุ่ม	ก. ลงด้านล่าง,ต่ำลง,น้อยกว่า
ลวง	ว. ด้าน,ฝ่าย
ลวงขื่อ	ว. ด้านกว้าง
ลวงแป	ว. ด้านยาว
ลวจังกราช	น. ชื่อกษัตริย์องค์แรกของวงศ์มังราย คือลาวจง
ลวรัฏฐะ	น. เมืองลาว,ที่อยู่ของชนเผ่าลาว
ลวดเงิน	น. สายลวดที่ทำด้วยเงิน
ล่อช้างล่อม้า	ก. ฝึกช้างม้าให้ชำนาญในการรบ
ลอง	ก. กระทำคุณไสย
ล่องมา	ก. จากเหนือไปใต้,จากตะวันออกไปตะวันตก
ล้อง	ก. ย้อน,ย้อนรอย,เข้าทางด้านหลัง
ลอมคา	น. บริเวณที่มีหญ้าคาขึ้นเป็นวง
ละบู	น. ปืนใหญ่
ละพุน	น. ชื่อเมืองลำพูน
ละแอ	น. บังสูรย์,เครื่องบังแดด
ละโว้	น. เมืองลพบุรี(เดิม)
ลัก	ก. แอบ
ลักใจ	ก. กระทำนอกใจ
ลัคคนา	น. ลัคนา,ราศีในดวงชะตา,เวลาที่เป็นมงคลในการกระทำต่าง ๆ
ลาทับ	ก. ยกกองทัพกลับ
ลากปราสาท	ก. ชักเมรุบรรจุศพไปเผา
ล่าง	น. ด้านล่าง,ใต้ถุน
ลาบเพียง	ก. ราบเรียบ
ล่ามนา	น. ผู้ประกาศกิจการทำนา
ล่ามแขก	น. เจ้าหน้าที่ติดต่อต้อนรับแขกเมือง
ลายจุ้มลายเจี้ย	น. อักษรบนกระดาษมีตราประทับ
ลำ	ว. อร่อย,มีรสดี
ล่ำ	ก. คิด,ตรึกตรอง
ลำทับ	น. รั้ว,แนวกำแพงที่ทำด้วยไม้
ลำสกัน	น. (ชาย)ฉกรรจ์
ลำเวียง	น. เสาไม้ปักเรียงเป็นแนวกำแพง
ลำแบ่ง	น. ปืน,ปืนขนาดใหญ่
ล่ำดับ	ว. ลำดับ
ล้ำนั้น	ว. นอกเหนือจากนั้น,เลยจากนั้นไป
ลิน	น. รางน้ำ
ลิบล้อน	ก. เก็บกวาดไปหมด
ลิ้น	น. ตัวนิ่ม

ลี	น. ตลาด
ลีเชียงพระ	น. ตลาดกลางเมืองเชียงใหม่ ตั้งอยู่หน้าวัดพระสิงห์
ลีด	ก. ตัดแปลง
ลี้	ก. ซ่อน
ลี้ซง	ก. หลบซ่อน
ลุก	ก. ลุก,จาก,ตั้งแต่
ลุ่ม	ว. ใต้,ด้านล่าง
ลุ่มฟ้า	น. เมืองมนุษย์ ว. ใต้ฟ้า
ลูกขุน	น. ขุนนาง,เสนา
ลูกปืน	น. ลูกธนู,ลูกหน้าไม้
ลูกพันนา	น. ไพร่พลจากเมืองบริวาร ว.อยู่ในละแวกของพันนาแห่งใดแห่งหนึ่ง
ลูกล้อน	น. ผู้ที่ถูกกวาดต้อน
ลูกสินาด	น. ลูกปืนอย่างปืนยาวในปัจจุบัน
ลูกอ้าย	น. ลูกชายคนโต
ลูน	ว. ภายหลัง
ลู่ชิง	ก. แย่งชิง
เลง	ก. เล็ง,ดู
เล้ม	น. คลัง,ฉาง
เล่า	ว. อีกครั้งหนึ่ง
เล่าโทษ	ก. กล่าวโทษ
เลิกซากส่งสการ	ก. ดำเนินการปลงศพ
เลิกยกยอสาสนา	ก. ทำให้ศาสนาเฟื่องฟู
เลิกสาสนา	ก. ทำให้ศาสนาเฟื่องฟู
เลิก์	ว. ลึก
เลิก์แลบ	น. ความลับ ว. ลึกซึ้ง
เลียง	ว. เรียง,ซ้อนกัน,ต่อเนื่องกัน
เลียบ	ก. ตรวจตรา
เลี่ยม	น. เหลี่ยม
เลี้ยงดุ	ก. เลี้ยงฉลองอย่างฉลองชัยชนะ
เลือน	ก. แผ่ออก,ถม,ปูพื้น
แล	สัน.และ,แหละ
แลคน	ว. แต่ละคน
แลน	น. ตะกวด
แลเยื่องแลร้อยแปด	ว. จำนวนชนิดละหนึ่งร้อยแปด
แล้	ก. รอ,คอย,คอยโอกาส
โลม	ก. ชักจูง,เล้าโลม
ไล่เนื้อ	ก. ล่าสัตว์

หมวดอักษร ฎ

ฎาฌา	ก. ฎาชา
ฎาฌาปรากฎ	ก. เป็นที่เลื่องลือไปทั่ว

หมวดอักษร ว

วก	ก. ล้อม,ล้อมจับ
วกหลัง	ก. ล้อมเข้ามาทางด้านหลัง
วรพุทธสาสนา	น. พระพุทธศาสนา
วัง	น. ที่อยู่ของเจ้านาย
วัดห่าง	น. วัดร้าง
วัตถาภรณะ	น. เสื้อผ้าเครื่องประดับ
วันตกช้วยใต้	น. ทิศตะวันตกเฉียงใต้
วันตกนกนอน	น. ทิศตะวันตก
วันออก	น. ทิศตะวันออก
วันออกหมอกขาว	น. ทิศตะวันออก
วันพระญาวัน	น. วันเถลิงศก,วันเริ่มศักราชใหม่
วันลูน	น. วันหลัง
วันลูนรุ่งเช้า	น. เช้าวันรุ่งขึ้น
วัสสา	น. พรรษา
ว่าอั้น	คำลงท้าย. เป็นเช่นนั้น
วาง	ก๑.กำหนด,มอบหมาย ก๒.ปล่อย,อนุญาต ก๓.ไปโดยรวดเร็ว
วางจิตบ่ช่าง	ก. ไม่สามารถกำหนดจิตให้เหมาะสมก่อนจะสิ้นใจ
วางช้าง	ก. ให้ช้างได้พักผ่อน
วิมานเมรุปราสาท	น. เมรุหรือปราสาทบรรจุศพ
วิเทหะ	น. เมืองยูนนาน (ในประเทศจีน)
วุฑฒิ	ก. วุฒิ
เวน	ก. มอบให้
เวร	น. การผูกพยาบาท,ความติดข้อง
เวียง	น. เมืองชั้วคราว,กำแพง,แนวป้องกัน
แว่	ก. แวะ
แวดวังขัง	ก. ล้อมอย่างข้าศึกล้อมเมือง
แวน	ว. มาก,ยิ่ง
ไว	ว. ไว,รวดเร็ว
ไว้กับข้า	ก. มอบให้ข้าเป็นผู้รับผิดชอบ

หมวดอักษร ส

สกราช	น. ศักราช
สกุลโยธา	น. ทหาร
ส่งสการ	ก. ทำพิธีปลงศพ
ส่งเสิก	ก. ติดตามตีข้าศึกที่กำลังถอยกลับ
สธัมมะ	น. พระสธรรม
สนเขม	ก. สนเข็ม,สอดด้ายเข้าในรูเข็ม
สนน	น. ถนน,แนว,ทาง
สนาม	น. ที่ว่าราชการงานเมือง
สนามหลวง	น. ที่ว่าราชการงานเมือง
สนุกเพิงใจ	ก. เป็นที่น่ารื่นรมย์
สบ	น. ปาก(แม่น้ำ)
สบแม่แตง	น. บริเวณที่น้ำแม่แตงมาบรรจบกับน้ำแม่ปิง
สบเสีย	ก. แต่งตั้ง,ส่งเสีย
สพ	น. ศพ
สพพกาย	น. ศพ,สรีรศพ
สมมา	ก. ขอขมาโทษ
สมริทธี	ก. สัมฤทธิ์,สมบูรณ์,มั่งคั่ง
สมุตติ	ก. สมมุติ
สรมณ์	น. สมณะ,นักบวช
สรี	น๑.ศรี,ความสง่า น๒.ต้นโพ
สวนเรือก	น. สวน
ส่วย	ก. ของที่เรียกเก็บจากประชาชน
สวาธุเจ้า	น. สาธุเจ้า,พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่
สว่าย	ก. สั่น,เขย่า
สว่ายไกล่,สว่ายไก่	ก. ใช้ไก่ในการเสี่ยงทาย โดยเอาหัวไก่ซุกไว้ใต้ปีกแล้วจึงเขย่าไก่ระยะหนึ่ง จากนั้นจึงปล่อยไก่ลงกับพื้นเพื่อสังเกตอาการแล้วทำนายตามตำรา
สวัรคต	ก. สวรรคต
สวัรค์	น. สวรรค์
สวัสสดี	ก. สวัสดี,ปลอดภัย
สอก	น. ศอก
ส้อม	ก. บวงสรวง
ส้อมผี	ก. สังเวยผี
สะดือเมือง	น. ศูนย์กลางของเมือง
สะทาย	น. ปูน อย่างปูนซีเมนต์
สะบู	น. ปืนใหญ่
สะเพาผ้า	น. ผ้าที่นำมาทำเป็นรูปเรือสำเภา
สะแคง	ก. ตะแคง
สักกัจจะ	ก. เคารพยำเกรง
สักสวาสตร์	ก. มีฤทธิ์มีอำนาจ,ทรงศักดิ์และศาสตร์

สัง	คำถาม. อะไร,สิ่งใด
สังกา	ก. สงสัย,กังวล
สังอำลา	ก. กล่าวคำอำลา
สัญชัยไมตรี	น. พระราชไมตรี
สัณฐานบ้านเมือง	น. บ้านเมืองทั้งหมด
สัตต์	น. สัตว์
สันเทหะ	น. สนเท่ห์,ความสงสัย
สัปปุริสสะ	น. คนดี
สัพพะ	ว. สรรพ
สัพพะคับ	น. สัปคับ,แหย่งช้าง
สัพพะหลี้	ก. แสร้งทำ,โกหก
สัมบวณ	ว. สมบูรณ์
ส่าง	น. ชาวไทยใหญ่ที่ลาสิกขาบทแล้ว
ส้าง	ก. สร้าง
สาด	น. เสื่อ
สาธารณ์	ว. ทั่วไป,ของธรรมดาหรือไม่น่าสนใจ
สาน	ก. ขัดกันเป็นผืนหรือก้อน,เม็ด,สาร
สายคือ	น. สะดือ
สาลาเทส	น. ศาลาที่พักคนเดินทาง (เทส-เทสสันตรี= เดินทาง)
สาสตรสิลป์	น. คาถาอาคม
สาสตรเพท	น. ความรู้และคาถาอาคม
สาสนา	น. ศาสนา
สำแดง	ก. แสดง,ทำให้เห็น,ทำให้ประจักษ์
สำแดงคุณ	ก. แสดงให้เห็นความสามารถ
สิกข์	ก. ลาสิกขาบท
สิงเมือง	น. อำมาตย์ผู้ใหญ่
สิงงาเมือง	น. อำมาย์ผู้ใหญ่,ผู้พิพากษา
สินาด	น. ปืนไฟ, ปืนยาว
สินาดนกกก	น. ปืนยาวชนิดหนึ่ง, ปืนคาบศิลา
สินไร	น. ค่าภาษี
สิปปคุณ	น. คุณอันวิเศษ,ความสามารถ,คาถาอาคม
สีมา	น. ก้อนหิน,ก้อนหินสำหรับกำหนดเขต
สีมาจารึก	น. ศิลาจารึก
สีวิกายคำ	น. คานหามประดับทอง
สีหนาท	ว. มีลักษณะดังเสียงของราชสีห์
สี่บทกันโลง	น. โคลงสี่
สืบ	ก. ต่อ
สืบคำ	ก. นำคำพูดของผู้หนึ่งไปบอกกับผู้หนึ่ง
สืบคำเมือง	ก. เจรจาความเมือง
สุก	ก. ไม่ดิบ น. โรคฝีดาษ
สุขกระเสม	ก. สุขเกษม

สุคันโทธกะ น. น้ำที่มีของหอมเจือปน
สุดชั่วผ่อ น. สุดชั่วสายตา
สุบ ก. สวม,แทง,พบโดยบังเอิญ
สุรคุต ก. สวรรคต
สุรภาวะ น. ความฮึกเหิม
สุสานะ น. สุสาน,ป่าช้า
สู สรรพ. พวกท่าน
สู่ขวัน ก. เลี้ยงดู,ทำให้พอใจเป็นพิเศษ
สู่ง น. โพรงดินที่สัตว์ขุดขึ้นเป็นที่อยู่
สู้ ก. ยินดี,พอใจ,เป็นชู้
เสง ก. ปรึกษาหารือ
เสตฉัตต์ น. เฉวตฉัตร
เส้น ก. สังเวย น๑.สายยาว น๓.รายการ ลัก. ใช้เรียกฟันหรือเขี้ยว
เส้นกุ้งของคัล น. เครื่องราชบรรณาการ
เส้นหนี้สายเสิก็ น. สิ่งที่ทำให้ผิดพ้องหมองใจกันมา
เสนาตางตา น. เสนาต่างพระเนตรพระกรรณ
เสามงคล,เสามังคละ น. เสาเอก(ของบ้าน)
เสโล น. โล่
เสวิย ก. เสวย, กิน, รับสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง
เสิก็ น. ศึก
เสี้ยง ก. สิ้น,หมด
เสี้ยงเซ่น ก. หมดอายุ
เสื้อบ้าน น. เทวดารักษาหมู่บ้าน
เสื้อเมือง น. เทวดารักษาเมือง
แสง น. แก้วมณี,แสงสว่าง
แสนวัด น. เสนาระดับเจ้าแสน ทำหน้าที่ดูแลวัด
แสลง ก. แสลง,ขัดข้อง
แส้ง ก. เสแสร้ง
ใส่ชื่อ ก. ตั้งชื่อ
ใส่ใจว่า ก. เข้าใจว่า
ไส ก. ผลัก,ขับ น. บุตรชายลำดับที่ ๔
ไสช้างเข้าชุชน ก. ไสช้างเข้าไปชนช้างข้าศึก

หมวดอักษร ห

หก ก. วิ่ง ว. จำวนห้าบวกหนึ่ง
หด ก. รด,ราด
หดหล่อ ก. รดน้ำ,ทำพิธีราชาภิเษก
หน ก. ถอย น. ฝ่าย,ด้าน
หนป่าแดง น. พุทธศาสนานิกายที่มีวัดป่าแดงเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง

หนสวนดอก น. พุทธศาสนานิกายที่มีวัดสวนดอกเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง
หนอาคไนย์ น. ทิศอาคเณย์,ทิศตะวันออกเฉียงใต้
หนอง น๑.เลือดเสียที่ข้นเป็นสีขาว น๒.แอ่งน้ำธรรมชาติ
หนองภักหวาน น. ตำแหน่งเสนาบดีของพม่า
หน้อย ว. น้อย,รอง
หนังสือหาย น. บัตรสนเท่ห์
หน้า น๑.ด้านหน้า น๒.ใบหน้า น๓.หน้าไม้
หน้าจืด น. ดวงตราที่ใช้ประทับเอกสาร
หนึ้ง ก. เกี่ยงกัน,พยายามให้ผู้อื่นทำแทนตน
หนี้ ว. นี้,ที่นี่ น. หนี้สิน
หนี ก. จาก,แยกไป
หมวดหย้า น. กระจุกหญ้า
หม่อน น. ทวด
หมั้นคุง ว. มั่นคง
หมั้นยืน ว. ยั่งยืน,มั่นคง
หมั้นแก่น ว. มั่นคง,แนบสนิท
หม้า ว. ใหญ่โต,รุ่งเรือง
หมานไกล่ ก. ทำนายโดยการดูลักษณะไก่
หม้าน น. ผ้าม่าน
หมู่หัว น. กองหน้า,ทัพหน้า
หมู่หัวหน้า น. พวกกองหน้า,กองทัพหน้า
หมู่แห่ น. บริวารแวดล้อม,ผู้ติดตาม
หมื่น น. ผู้ที่สามารถบังคับบัญชาเจ้าพันได้ ๑๐ นาย
หย้า น. หญ้า
หย้ามแพ้ ก. ติดใจในชัยชนะ,เชื่อว่าจะชนะอีก
หริภุญชัย น. ชื่อเมืองลำพูน
หริภุญช์ น. ชื่อเมืองลำพูน
หรอ น. หอ, ปราสาท
หรอกำ น. หอบัญชาการรบ
หร่อ น. ชื่อ
หร้อ น. ชนชาติฮ่อ
หรอก น. หอก (อาวุธ)
หร้าง ก. จัดเตรียม
หร้างเครื่อง ก. จัดกำลังและอาวุธ
หริน น. หิน,ก้อนหิน
หลก ก. ถลก,ถอน,ดึง
หลด ก. ลดลง,ยุบ
หลม ก. หลวม
หล่ม ก. ถล่ม,ทรุดลง,ยุบลง
หลวง ก. ใหญ่
หลวัก ก. ฉลาด,หลักแหลม

หลอ	ก. เหลือ
หล้อง	ก. โลงศพ
หลอน	ก๑.แอบ,ลักลอบ ก๒.ซุ่มโจมตี,ซุ่มจับกุม ก๓.บังเอิญ สัน.หากว่า
หลอนเดือน	ก. ทักหรือทำพิธีทักเมื่อทารกครบกำหนดหนึ่งเดือนแล้ว
หลอนแวดเรือน	ก. แอบเข้าไปล้อมบ้าน
หล่อน	ก. หลุดออก
หลังเรือน	น. ด้านหลังของตัวบ้าน ว. จำนวนหลังคาเรือน
หลัน	ก. ถลัน,หลุดออก
หล่าทา	น. ตำแหน่งเสนาบดีของพม่า
หล้าน้ำ	ว. ด้านปลายของสายน้ำ,ทิศใต้
หลาบเงิน	น. หิรัญบัตร
หลาบไม้	น. แผ่นไม้จารึก,ตราสารที่ทำบนแผ่นไม้
หลิ่ง	ก. ลาดต่ำลง
หลิ่งน้อม	ก. โน้มน้อม,เอนเอียง
หลิ้มปะตู	น. ดานประตู,สลักประตู
หลี	ว. ดี
หลี้	น. หลานของเหลน
หลีด	น. ลูกของเหลน
หลุ	ก. ชำรุด
หลุท้อง	ก. ท้องเสีย
หลุบ	ก. กลุ้มรุม,พอก
หวน	คำช่วยกริยา. ห่อน,ย่อมจะ
หว่าง	ว. ระหว่าง,ระยะ,กลาง
หว่างกลาง	ว. กึ่งกลาง,ระหว่าง
หวาน	ว. มีรสดี น. ชื่อตำแหน่งเสนาบดีของพม่า
หอกำ	น. หอบัญชาการรบ
หอคำ	น. พระราชวัง
หอเทียม	น. วังที่สร้างขึ้นเลียนแบบวังเดิม
หอนอน	น. ที่อยู่, เรียกวิหารว่าหอนอนของพระพุทธรูป
หอผ้า	น. มณฑปทำด้วยผ้า
หอไผเรือนมัน	น. บ้านเรือนของใครของมัน
หอเลือ	น. หอสำหรับสรงน้ำ(พระ)
หอหริ่ง	น. หอระฆัง
หอเฮน	น. หอนั่งพักผ่อน
หอเลือ	น. หอสูง, หอสังเกตการณ์การรบ, หอสำหรับพิธีสรงน้ำ
ห้อ	น. ชนชาติฮ่อ
ห้อย	ก๑.แขวนอยู่ ก๒.ถากให้เรียบ,โกน
ห้อสีล้า	น. ภาษาฮ่อกลุ่มหนึ่ง
หอกเกียงเงินเกียงคำ	น. หอกที่มีกระบังทำด้วยเงินหรือทองคำ
หอดหิว	ว. เหน็ดเหนื่อย
หัก	ก. แตก, เข้าตีกองทัพของข้าศึก

หักคืน	ก. แตกตื่นถอยกลับ,ตีแหวกทัพเพื่อถอย
หัน	ก. เห็น
หันหลาก	ก. เห็นว่าไม่ถูกต้อง
หั้น	ว. นั้น
หั้นแล	คำลงท้าย. เช่นนั้นแล,ที่นั้นแล
หัวกลาด	น. ด้านเหนือของตลาด
หัวที	ว. ครั้งแรก,ตอนแรก
หัวลิน	น. ด้านที่สูงของรางส่งน้ำ- มุมของกำแพงเมืองเชียงใหม่ที่ชื่อแจ่งหัวลิน
หาคูไพ	ก. เรียกให้กูไปหา
หาก	ก. ต่างออกไป คำช่วยกริยา. ย่อมจะ
หางช้าง	น. หางของช้าง,ช้างที่อยู่รั้งท้ายกองทัพ
ห่าง	ก. ร้างอย่างบ้านร้าง
ห้าง	ก. จัดเตรียม น. ที่พักชั่วคราวที่ทำไว้สูง
หาณี	ว. อัปมงคล
หาน	ก. กล้าหาญ น. ชื่อตำแหน่งผู้บังคับบัญชาพลรบระดับหนึ่ง
หานแต่ท้อง	ว. มีความกล้าหาญนับแต่อยู่ในครรภ์
หาว	ก. แสดงอาการง่วง น. ท้องฟ้า
ห่าว	น. เครื่องจับสัตว์ชนิดใช้คันตีด
หิว	ก. เหน็ดเหนื่อย,หมดแรง
หีด	น. หีบบรรจุของ
หีดทอง	น. หีบทองเหลืองหรือทองแดง
หื้อ	ก. ให้
หูก	น. เครื่องทอผ้า
เหงาเหล้า	ก. ซึมเซาเพราะฤทธิ์ของสุรา
เหงี่ยง	ก. เอน,เบน
เหตุลาง	น. ลางสังหรณ์
เหมียด	ก. เก็บ,รวบรวม
เหมือง	น. คลอง,ลำประโดง,ทางส่งน้ำ
เหมั้น	น. ตัวเม่น(สัตว์)
เหิย	เอ่ย, คำลงท้าย
เหยือง	ว. น่ารังเกียจ
เหยื่อ	น. อาหาร
เหล็กไฟกับมุด	น. เครื่องจุดไฟและเชื้อล่อไฟ (สำหรับวางเพลิง)
เหล้น	ก. เล่น
เหล้นไก่	ก. ชนไก่
เหล้ม	ลัก. เรียกจำนวนเรือ เป็นต้น
เหลี้ยม	ก. ทำให้แหลม ว. แหลม
เหลือมือ	ก. เกินความสามารถ
แหนม	สัน. จะดีกว่าถ้า...
แหน้นหนา	ว. แน่นหนา
แหร่	ก. แห่-ไปเป็นขบวน น. ชื่อพรรณไม้

แหรน	ก. แหน-แวดล้อม
แหลว	ว. เหลว น.นกเหยี่ยว
แห่ง	น. ของ,ที่,ที่อยู่,แหล่ง
ใหม่	น๑.(ไทลื้อ)ช้างขึ้น น๒.ชาวไทลื้อที่ลาสิกขาบทขณะเป็นสามเณร
ใหย่	ว. ใหญ่
ไหยา	น. ไหบรรจุเครื่องซ่มอาถรรพณ์
ไหว้	ก. กราบทูล,ไหว้

หมวดอักษร อ

อชาตสัตฤ	น. ชื่อของพระเจ้าอชาตศัตรู
อดบได้	ก. ทนต่อไปไม่ได้
อธิฏฐาน	ก. อธิษฐาน
อนตราย	น. อันตราย
อนทราย	น.อันตราย
อนุภาวะ	น. อานุภาพ
อนิจจะ	ก. ถึงแก่อนิจกรรม,ตาย
อปรภาเค	ว. ภายหน้าแต่นั้น (ป.)
อว่าย	ก. เบน,หัน
อว่ายหน้าอว่ายหลัง	ก. หันหน้าไปข้างหน้าข้างหลัง
อว่ายหน้าเมือวันออก	ก. หันหน้าไปทางทิศตะวันออก
อสงขัย	น. เวลาที่ไม่อาจนับได้
ออกสุก	ก. เป็นโรคฝีดาษ
ออกแล้ง	ก. เข้าสู่ฤดูแล้ง
อ้องน้ำหมาก	น. กระโถน
ออม	น. กระปุก
อะมินต่อ	น. (พม่า)ท้องตรา,พระราชสาส์น,ดวงตรา
อะม็อก	น. ปืนใหญ่โบราณลำกล้องสั้น
อักขรกถา	น. พระราชสาส์น
อังคาสราธนา	ก. อัญเชิญ,เชื้อเชิญ
อัจฉริยะ	ก. น่าฉงน
อัน๑	ว. อนึ่ง,ประการหนึ่ง
อั้นรือ	คำถาม. อย่างนั้นหรือ
อั๊บ	ก. มอบให้
อัสสจัรย์	ก. อัศจรรย์
อัสสยาน	น. ม้าที่ใช้เป็นพาหนะ
อั๋ว	น. ธิดาคนที่ห้า
อากาส	น. อากาศ
อาจ	ว. มีอำนาจ,เก่งกล้าสามารถ
อาจรู้	ก. มีความฉลาด,รู้ทันคน
อาจารย์	น. ผู้รู้

อาณัติ ก. สั่ง น.คำสั่ง
อานุภาวะ น. อานุภาพ
อาบองค์สรงเกส ก. ทำพิธีสรงน้ำมุรธาภิเษก
อาโป น. ธาตุน้ำ, น้ำ
อามาตย์ น. อำมาตย์
อ้าย น. พี่ชาย
อาว น. น้องชายของพ่อ
อาสสนา น. อาสนะ,ที่นั่ง,ที่นอน
อาสาตางเจ้า ก. อาสาทำการแทนนาย
อ่ำ ก. ปกปิด
อิตถีลักขณะ น. ลักษณะสตรี
อินทขีล น. เสาหลักเมือง,ธรณีประตู
อึดคราง ก. คร่ำครวญ,ร้องทุกข์
อุกขะหลุก ก. อุตลุด,หวั่นไหว,ปั่นป่วน
อุตตมภิเสก น. อุปกรณ์หรือการอภิเษกที่ดียิ่ง
อุปนิกขิต น. นักสืบ,สายลับ
อุปปราชา น. อุปราช
อุปปิริโทษ ก. แกล้งใส่ความ
อุปเทส ก. คำสอน,บทบัญญัติ
อุปัตตินิทาน น. เรื่องราวความเป็นมา
อุพพยุ ก. อพยพ
อุฬารัชฌาสัย น. อัทธยาศัยอันกว้างขวาง
อุ่นเมือง ก. ทำให้เมืองคึกคักมีชีวิตชีวา
อุ่ม ก๑. ใช้มือปิด ก๒, เฉลิมฉลอง
อุ่มเมือง ก. กระทำให้มีบรรยากาศครึกครื้นทั่วไปในเมือง
อุ่มหื้อ ก. มอบให้ด้วยความรัก
อุบคำ น. ผอบทอง
อุปปิริโทษ ก. ใส่ร้าย,แกล้งใส่โทษ
อู่ น. ที่เกิด
อู่ไพร น. ซอกของแผงฟัน,ซอกงาช้าง
เอยยกา น. ปู่,ย่า
เอา ก๑.รับไว้ ก๒. ประหาร น. บุตรลำดับที่๙
เอาคำเมือง ก. เจรจาความเมือง
เอาออกหื้อ ก. ส่งตัวออกมาให้
เอื้อน ก. หยุด
เอื้อย น. ลูกหญิงคนโต
เอื้ย น. เอื้อย,พี่ผู้หญิง
แอ่ว ก. เที่ยว
โอกาส น. ช่องว่าง,แนวทาง
โอม ก. เล้าโลม,ทำขวัญ

ดรรชนีค้นคำใน ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ เชียงใหม่ ๗๐๐ ปี

โดย ศรีเลา เกษพรหม

ก

ข

ค

ฅ

ง

จ

ฉ

ช

ซ

ญ

ฐ

ด

ต

ถ

ท

ธ

น

บ

ป

ผ

ฝ

พ

ฟ

ภ

ม

ย

ร

ฤ

ล

ว

ส

ห

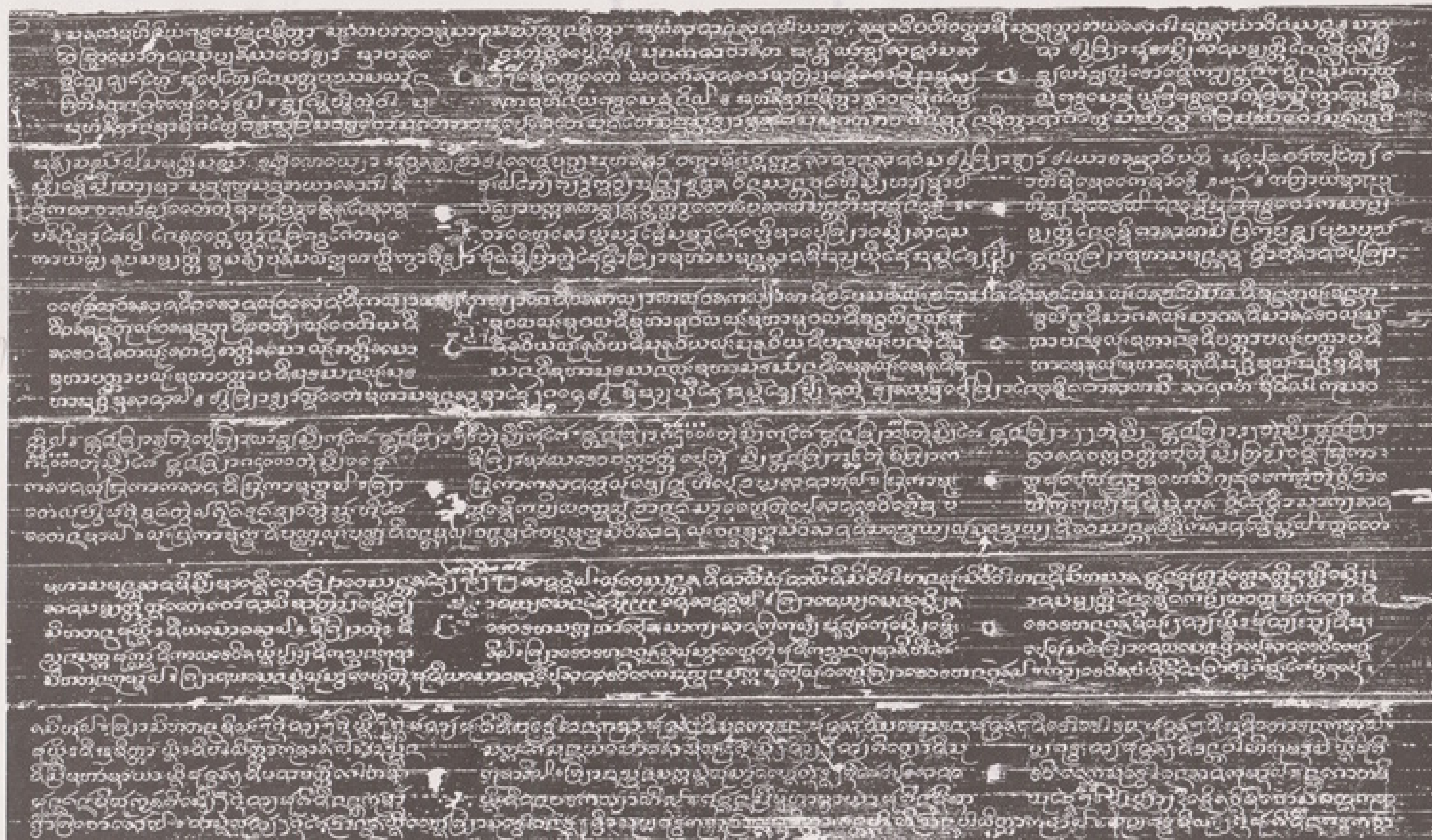
ฆ

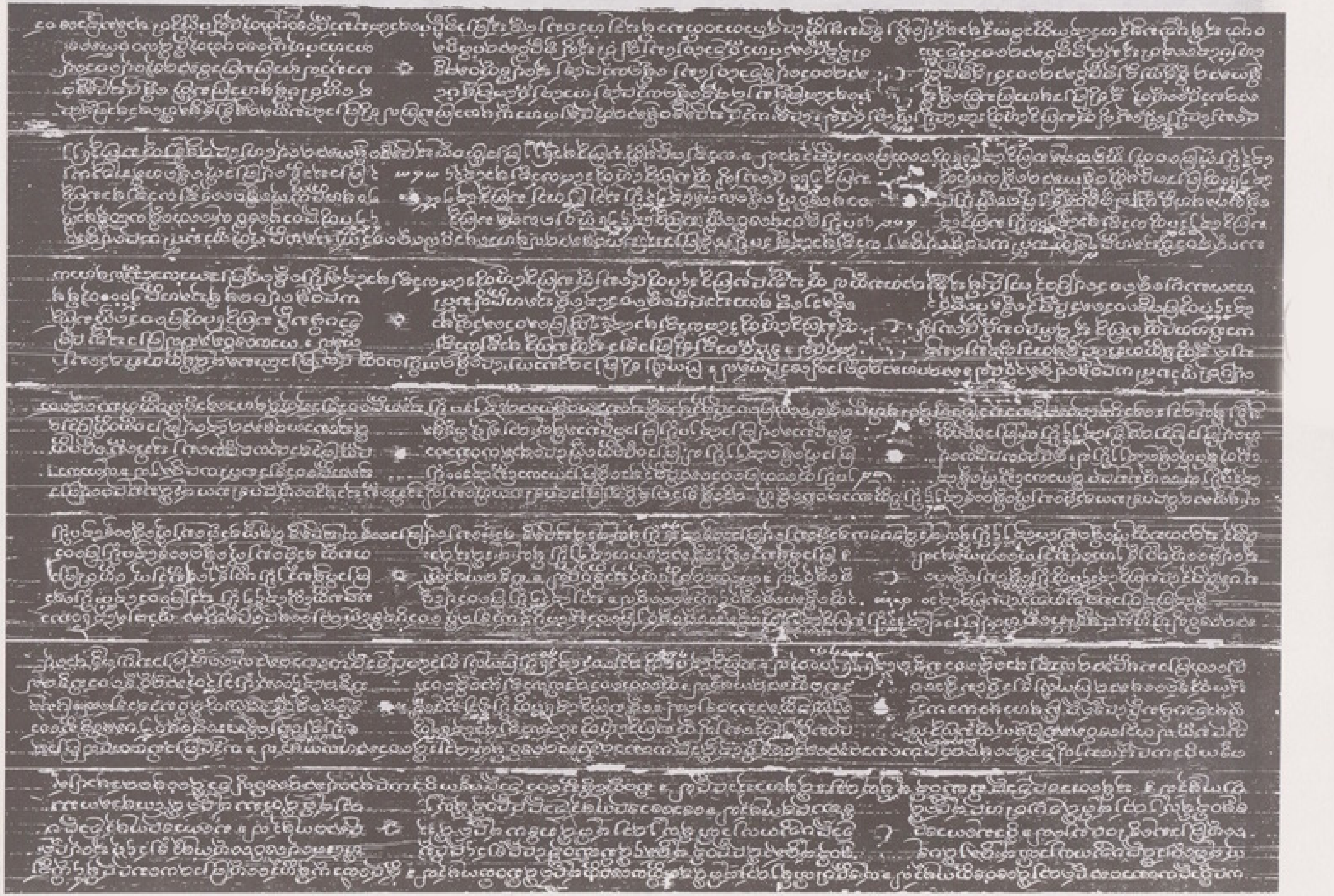
อ

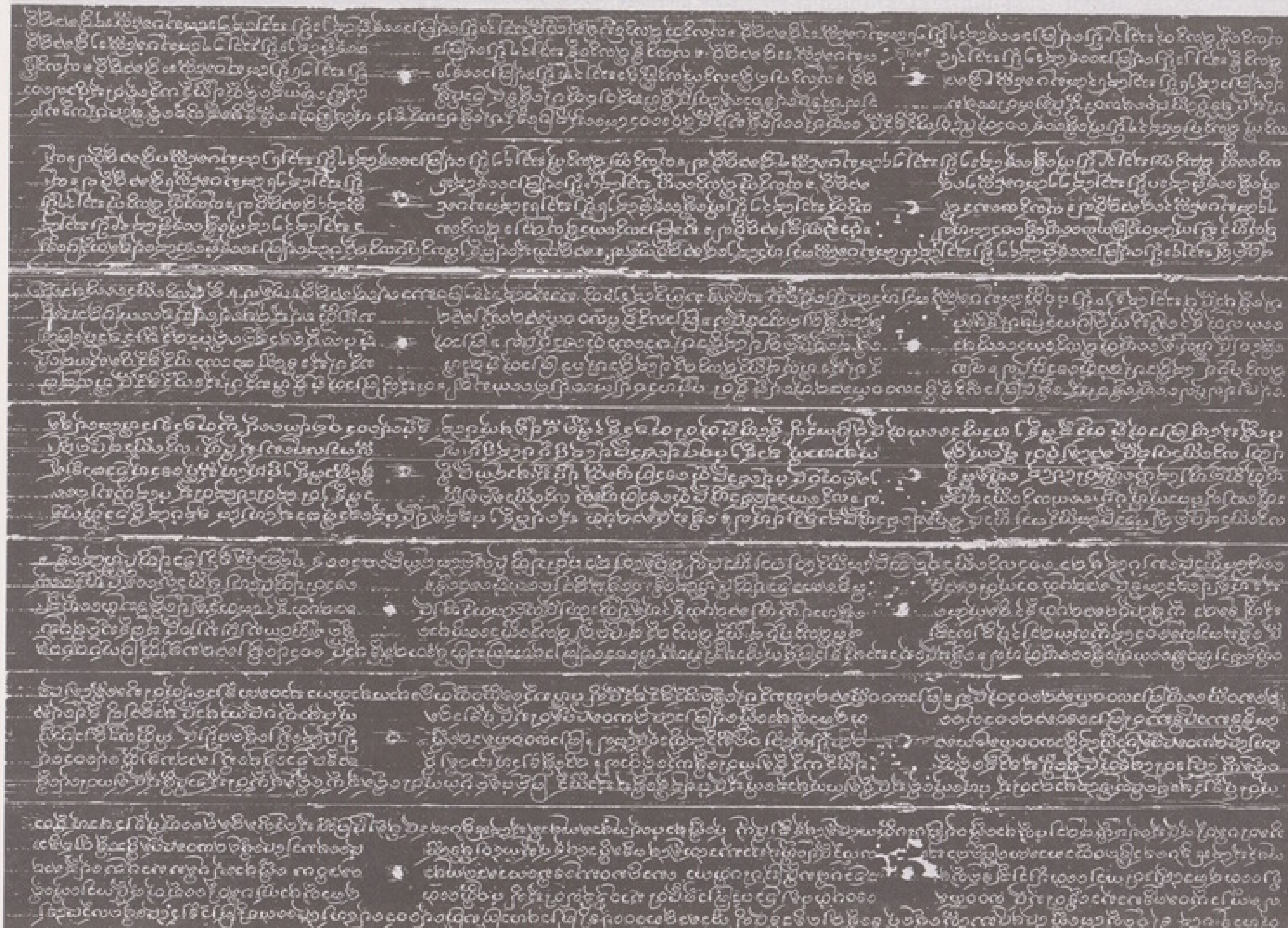
ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖

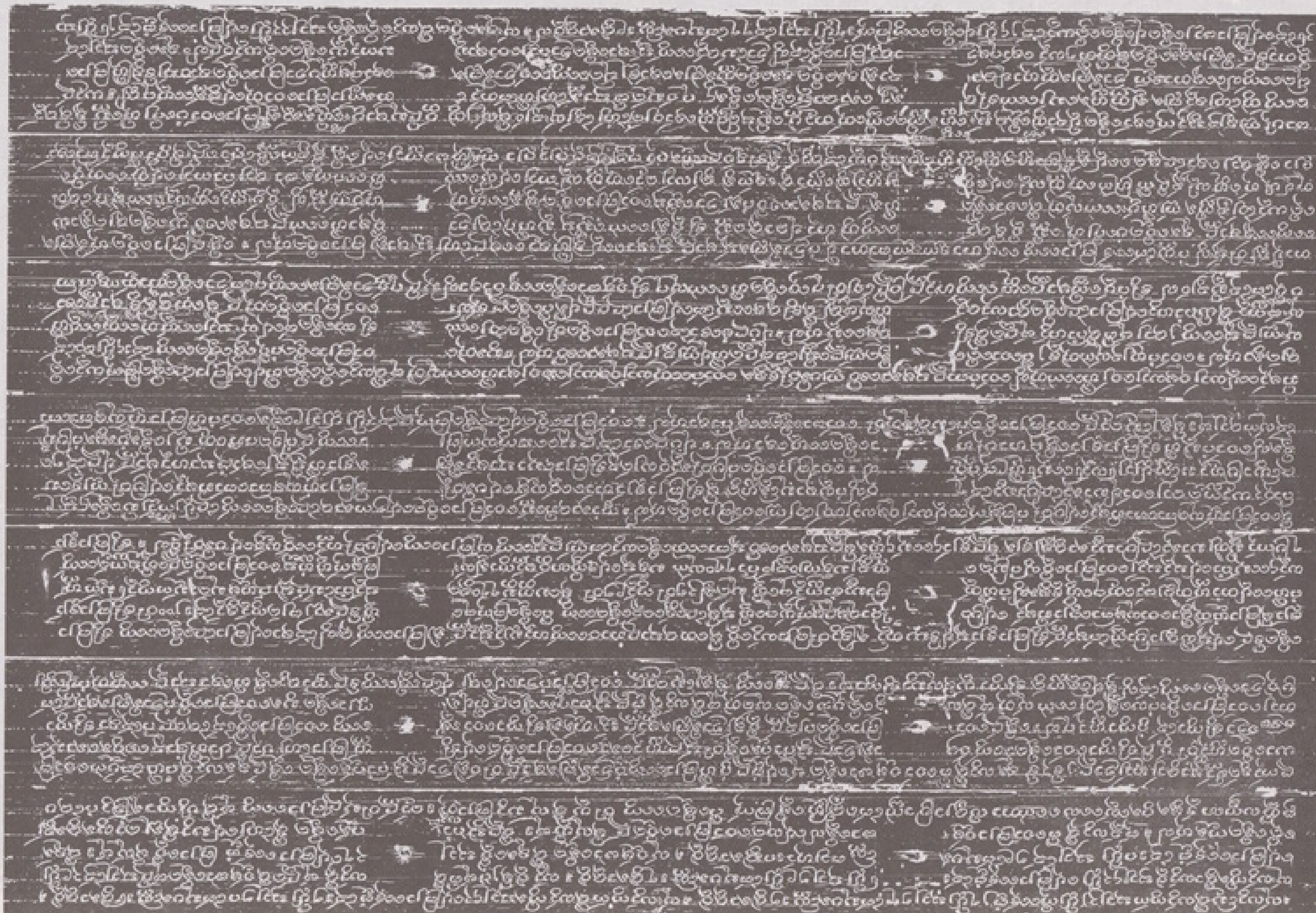
ผูกที่ ๑ จำนวน ๖๑ หน้าใบลาน

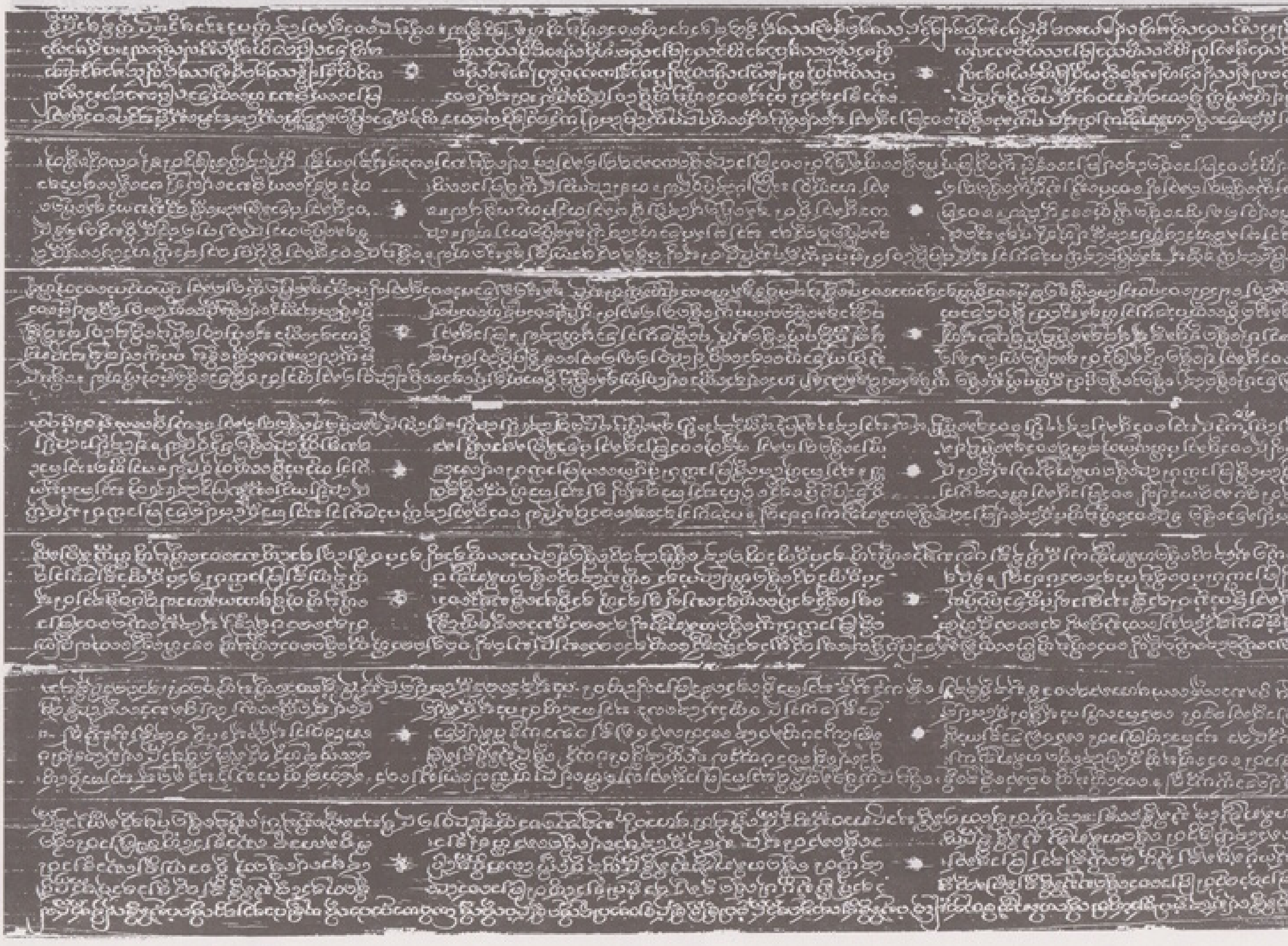
รวมทั้งเรื่องยาว ๔๒๒ หน้า

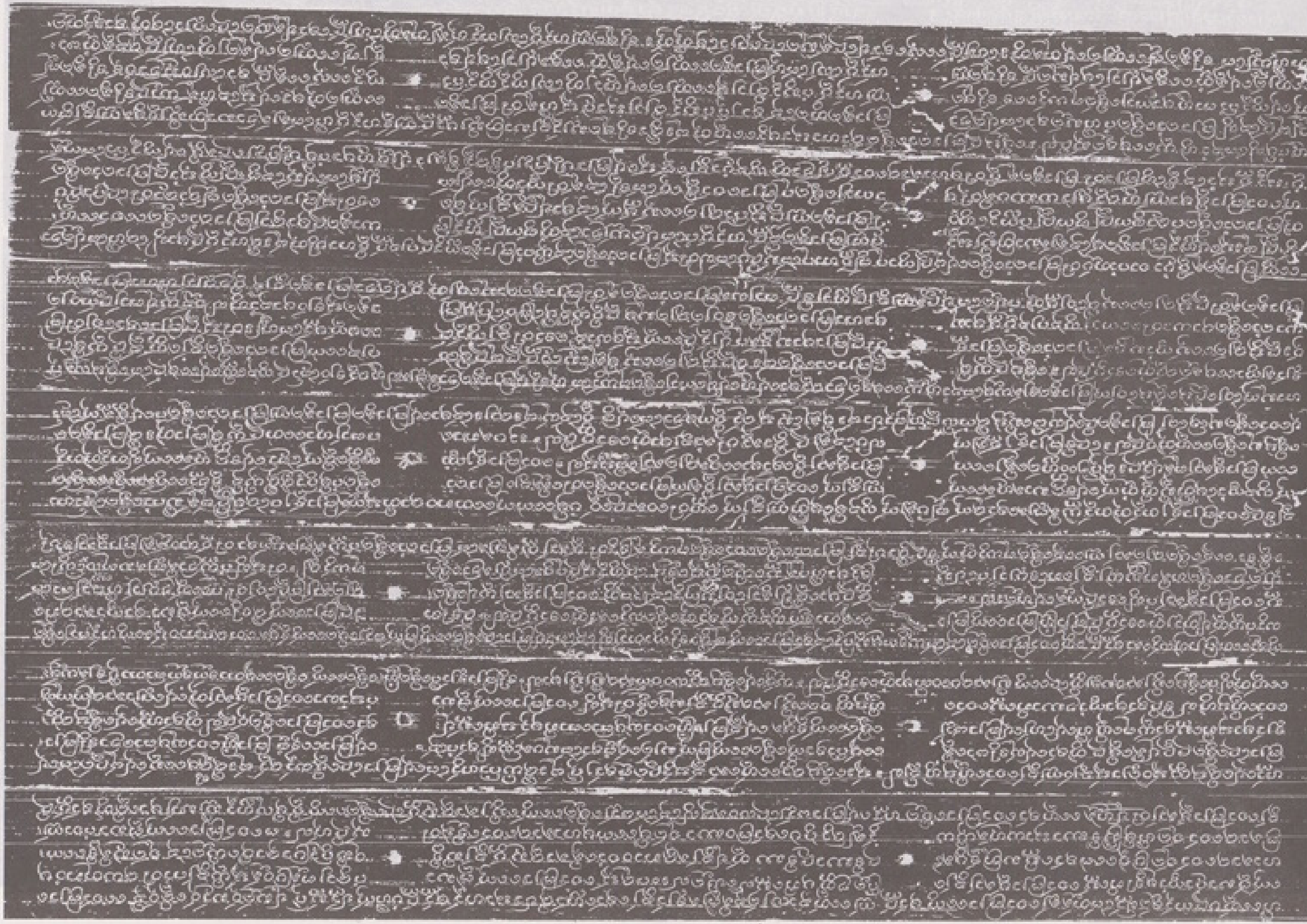

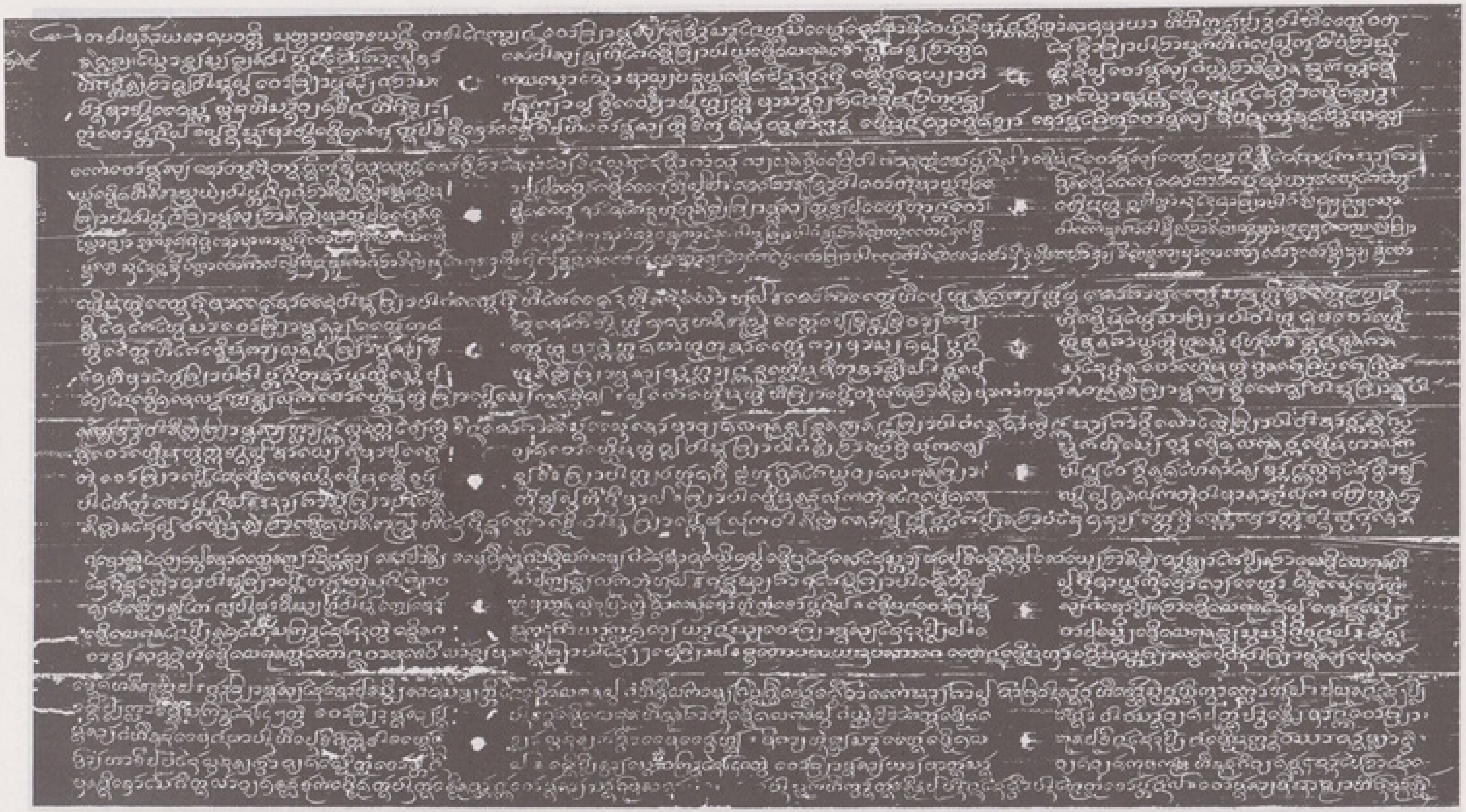

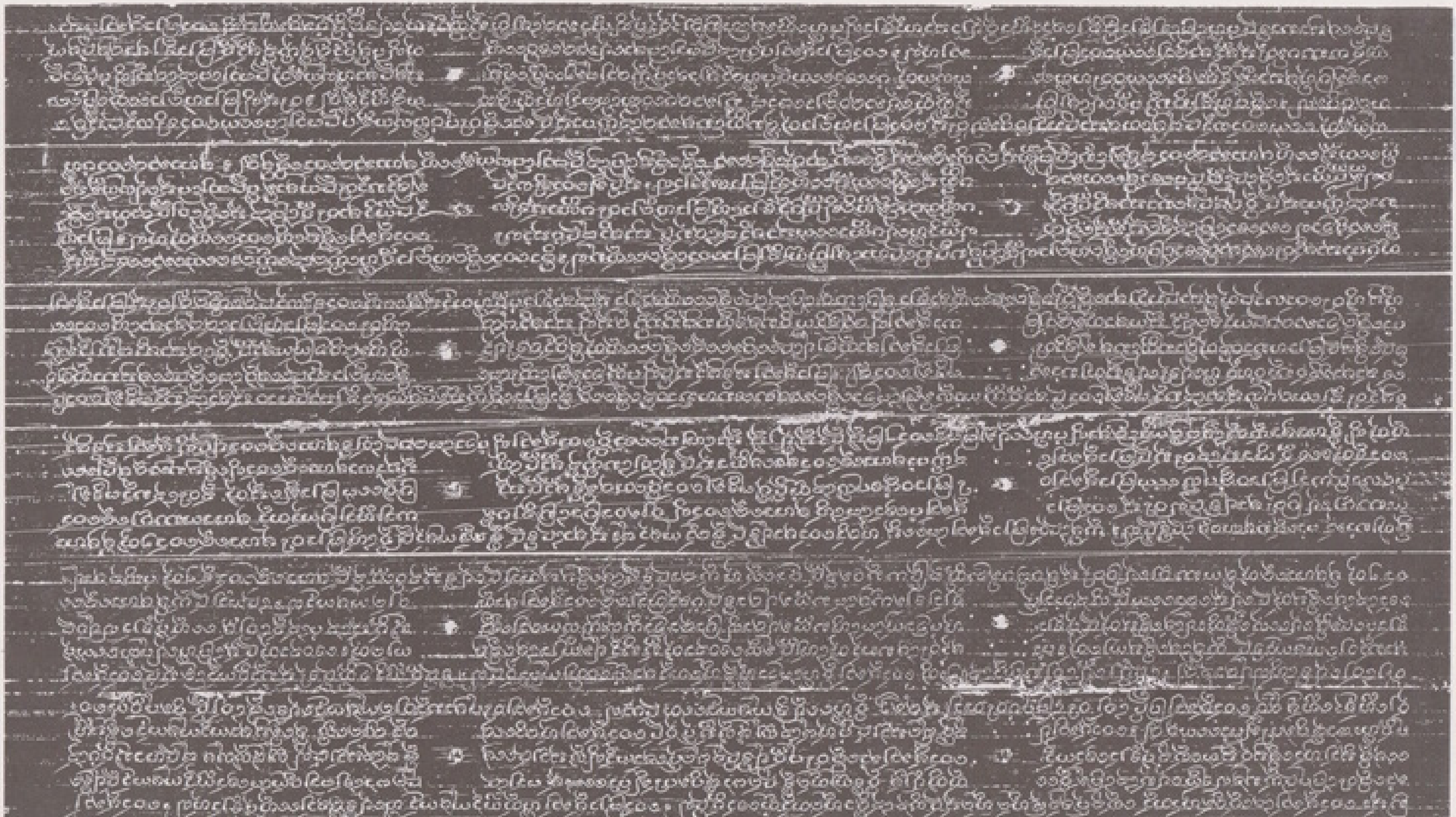

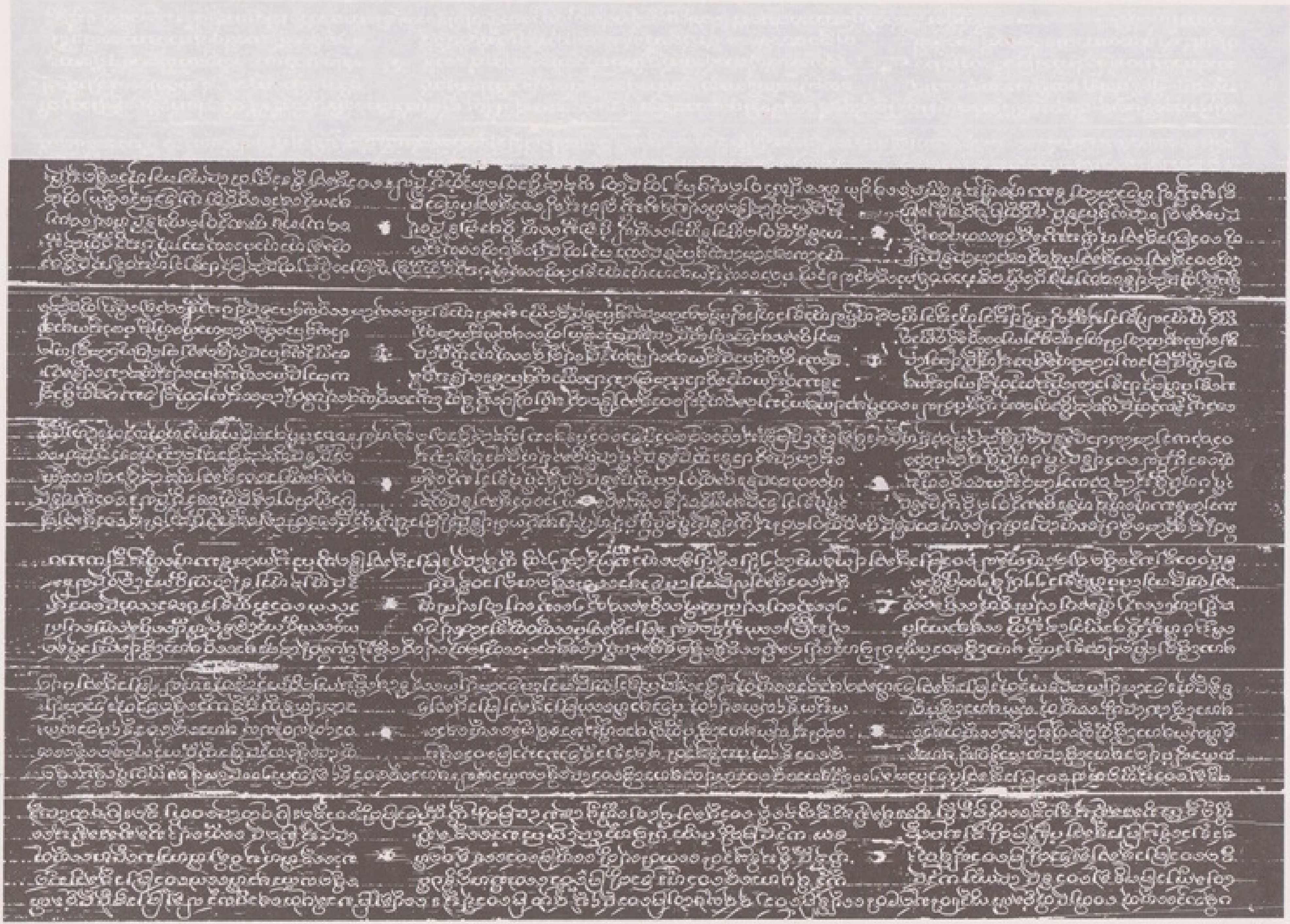

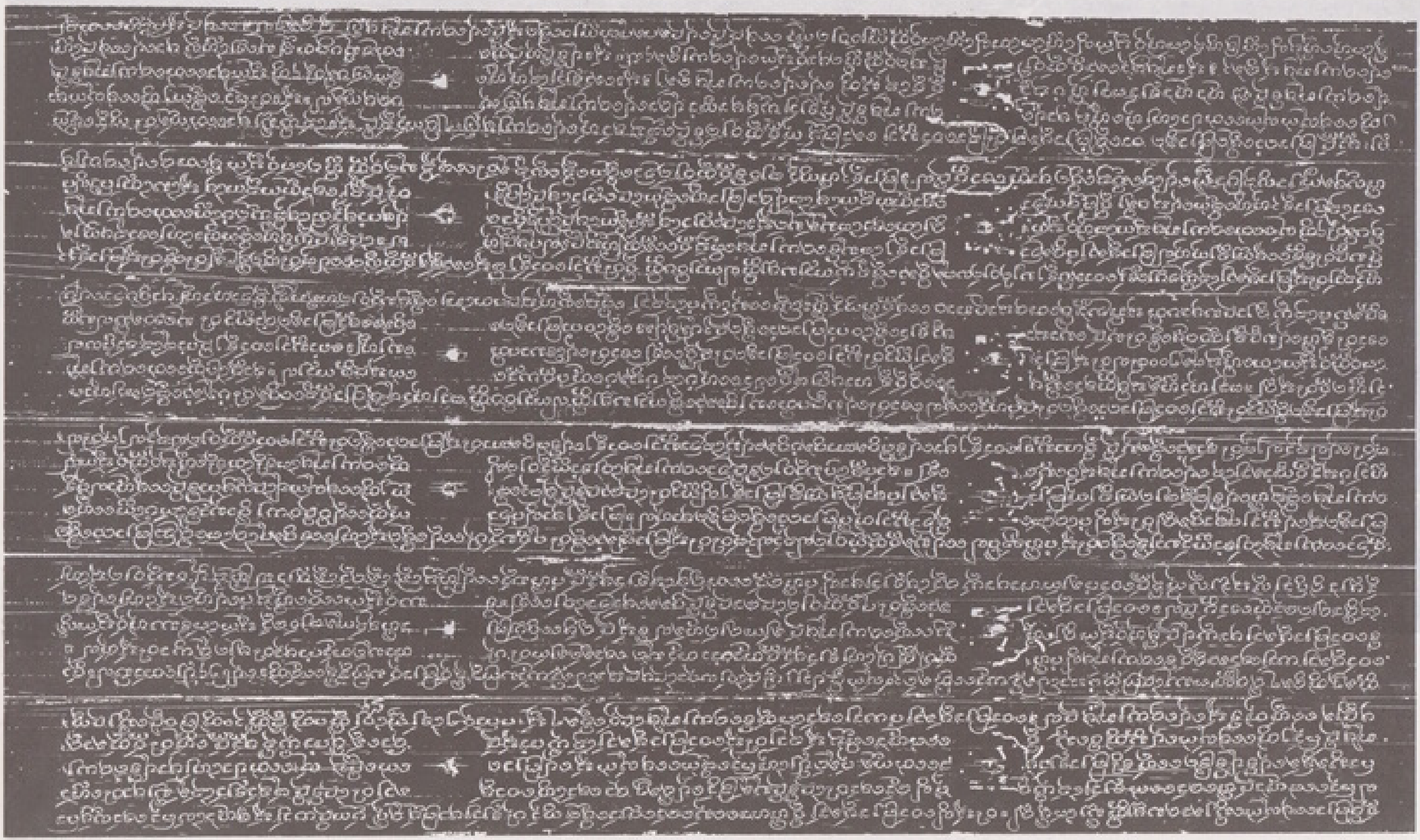

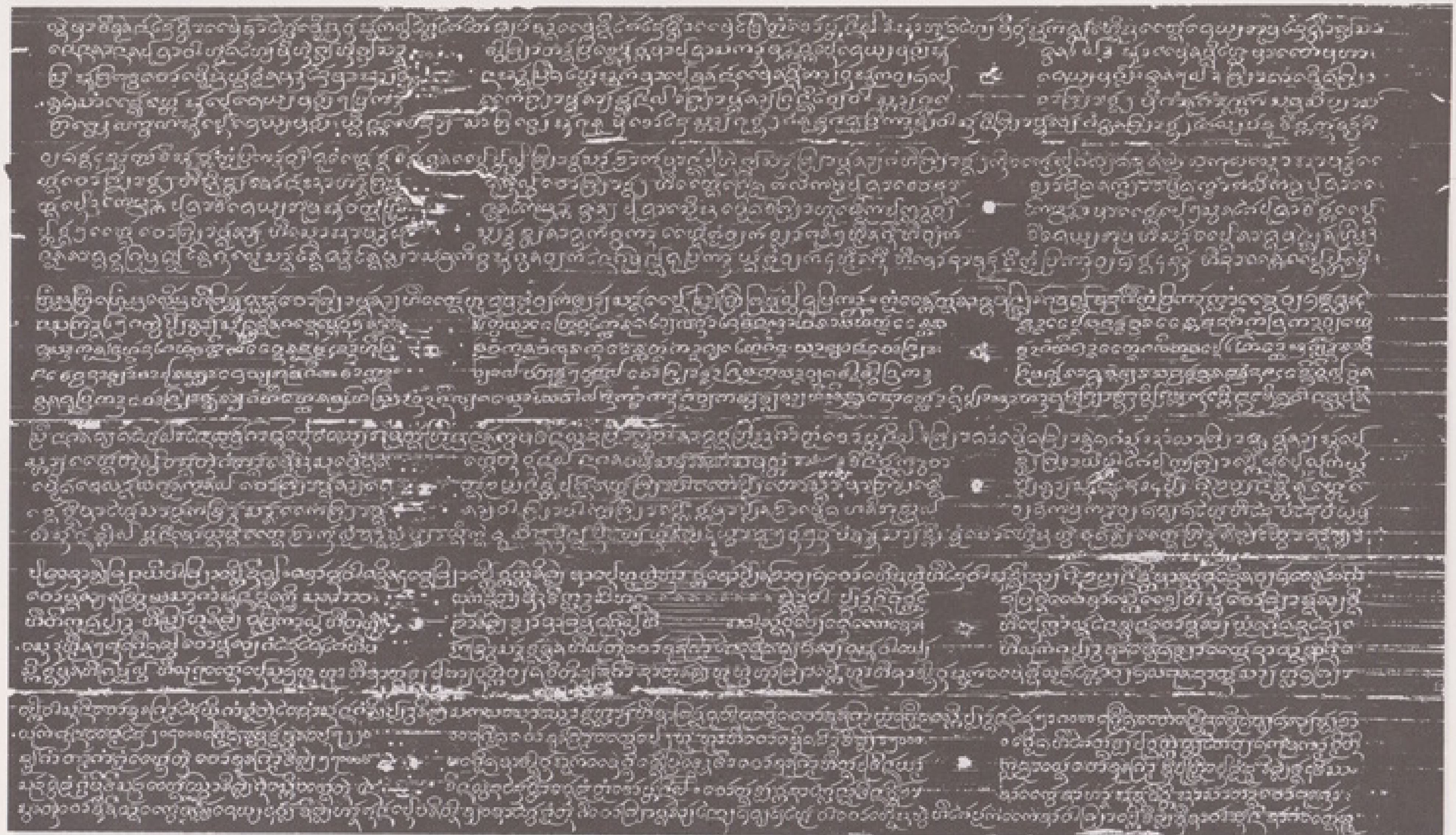
ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖
ผูกที่ ๒ จำนวน ๔๓ หน้าใบลาน

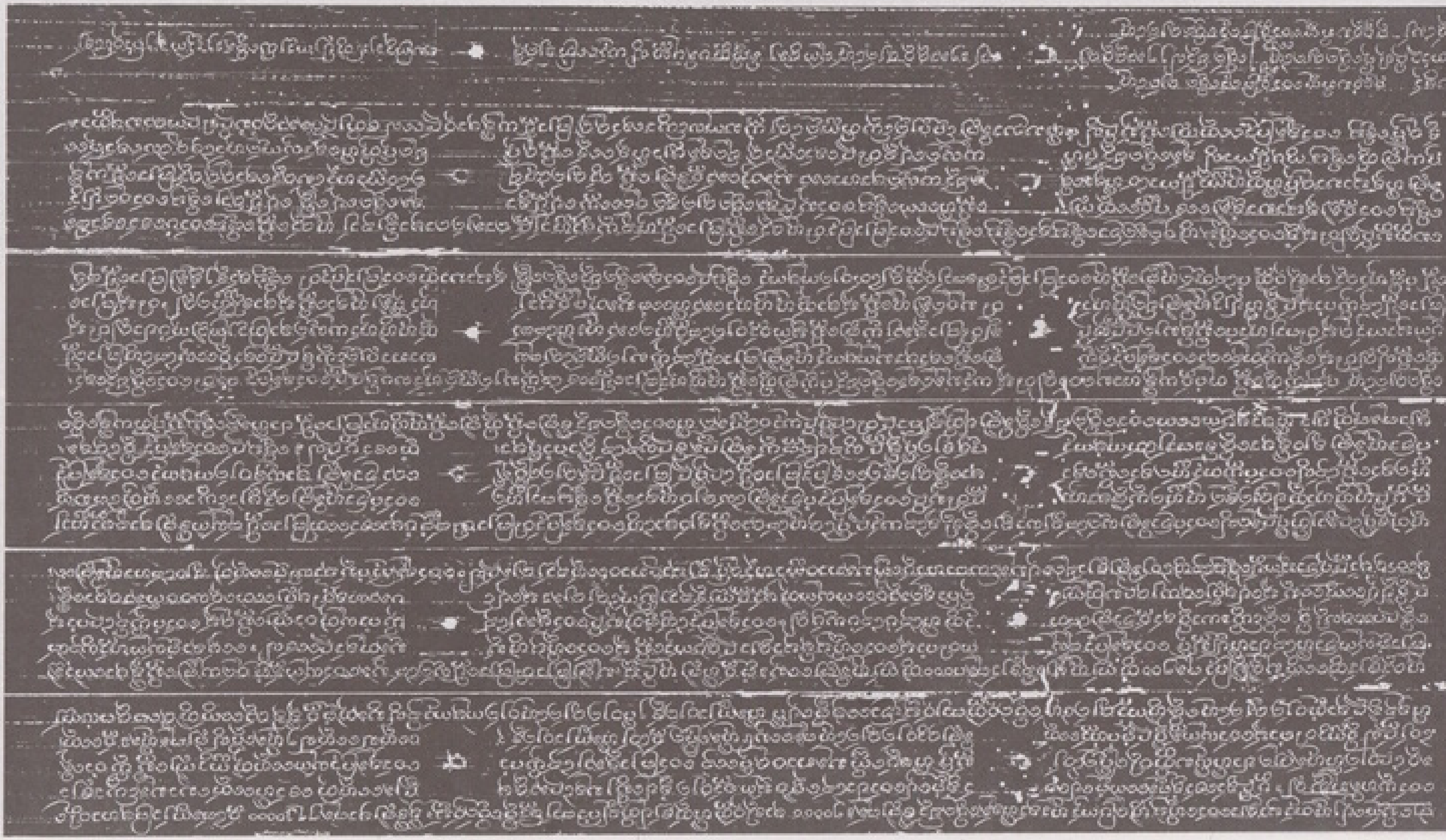

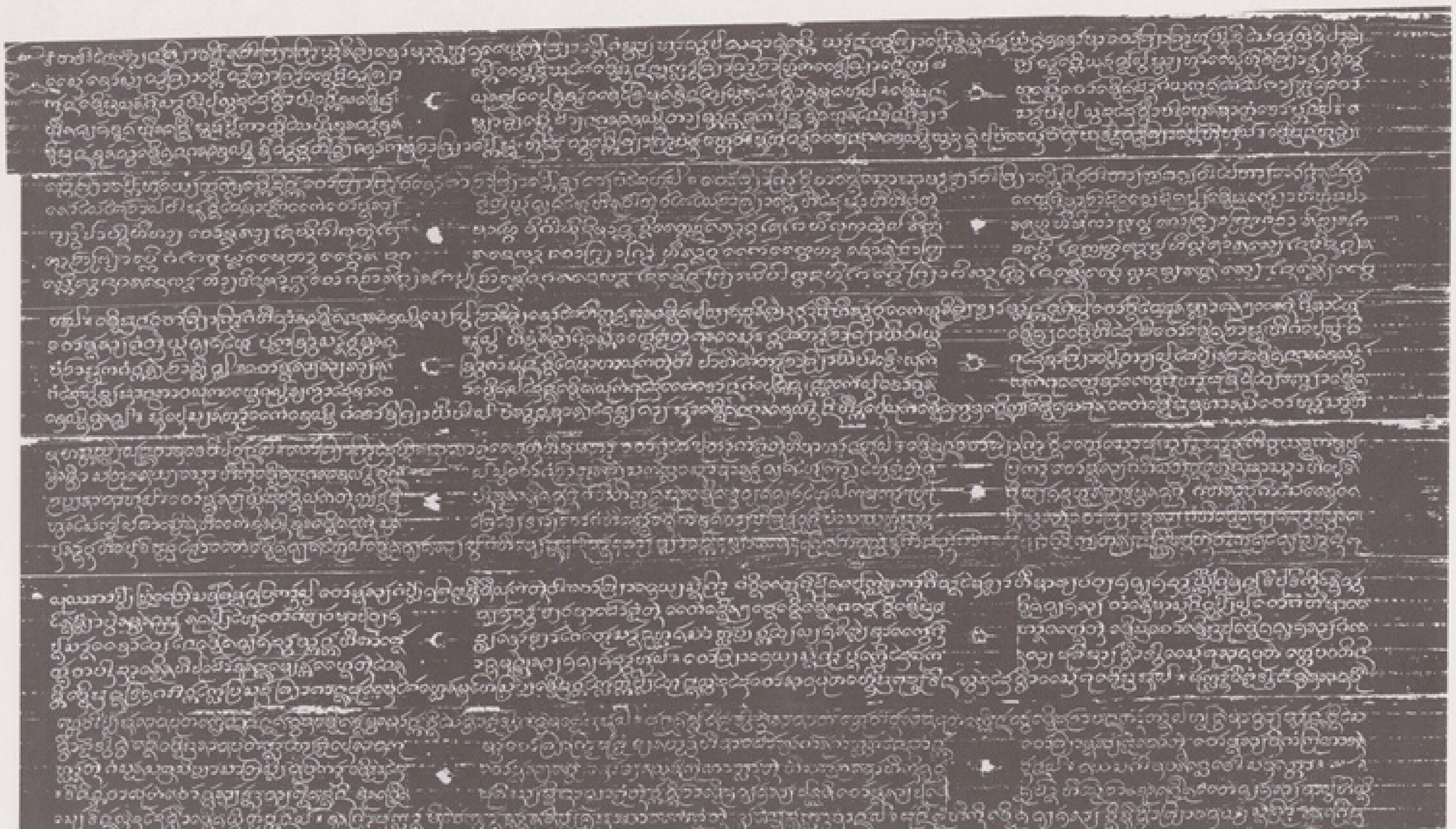

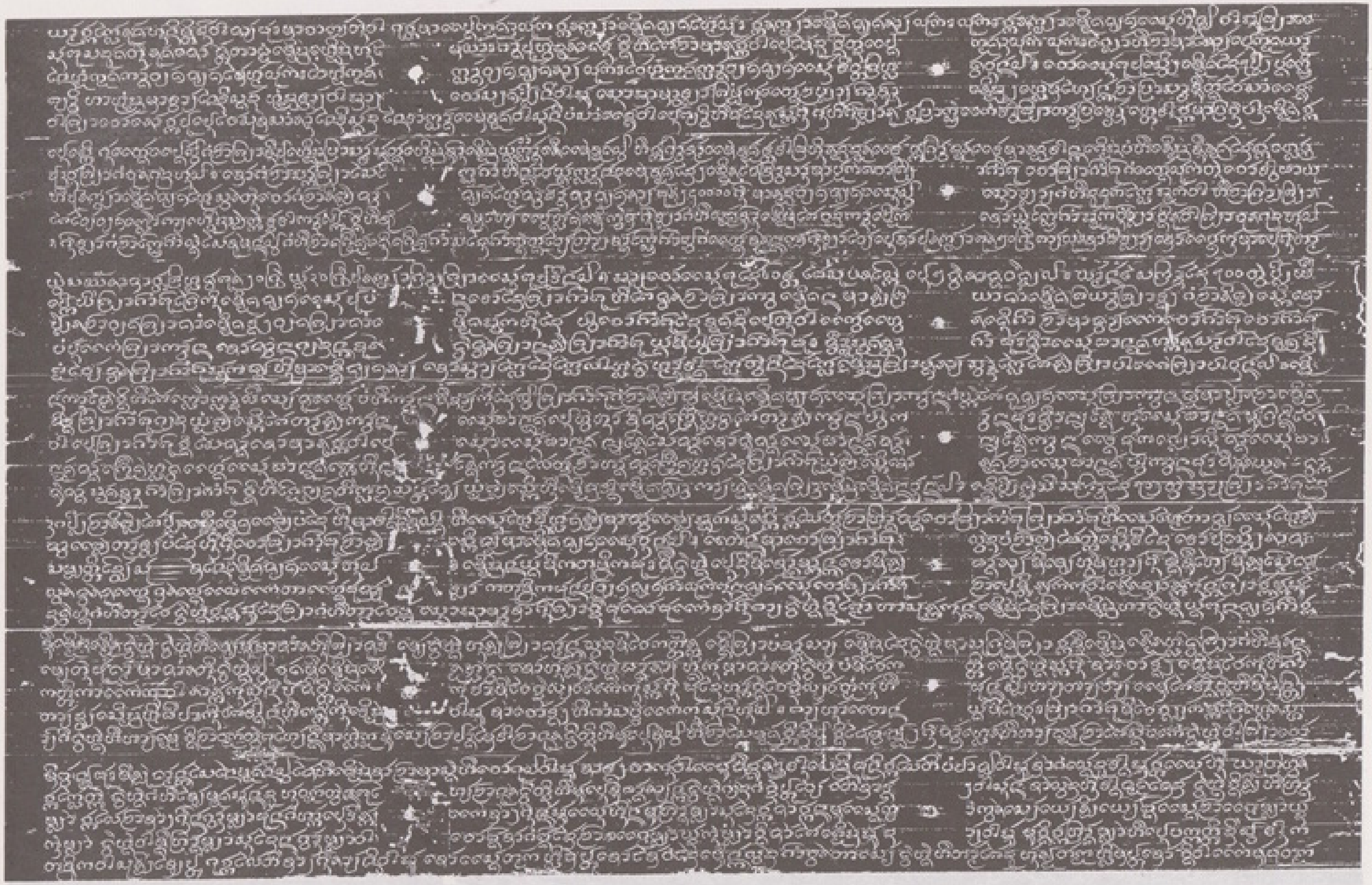

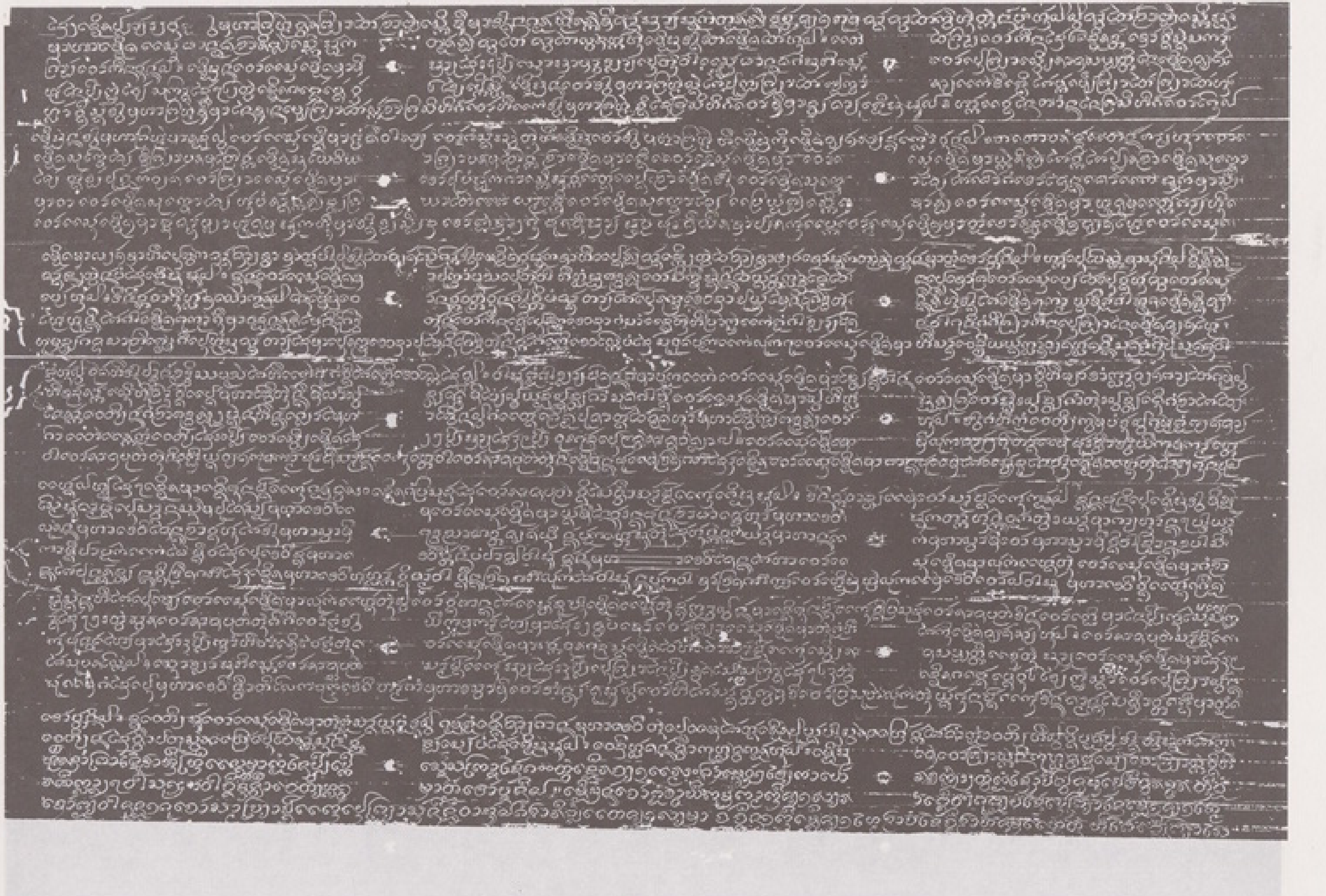
ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖

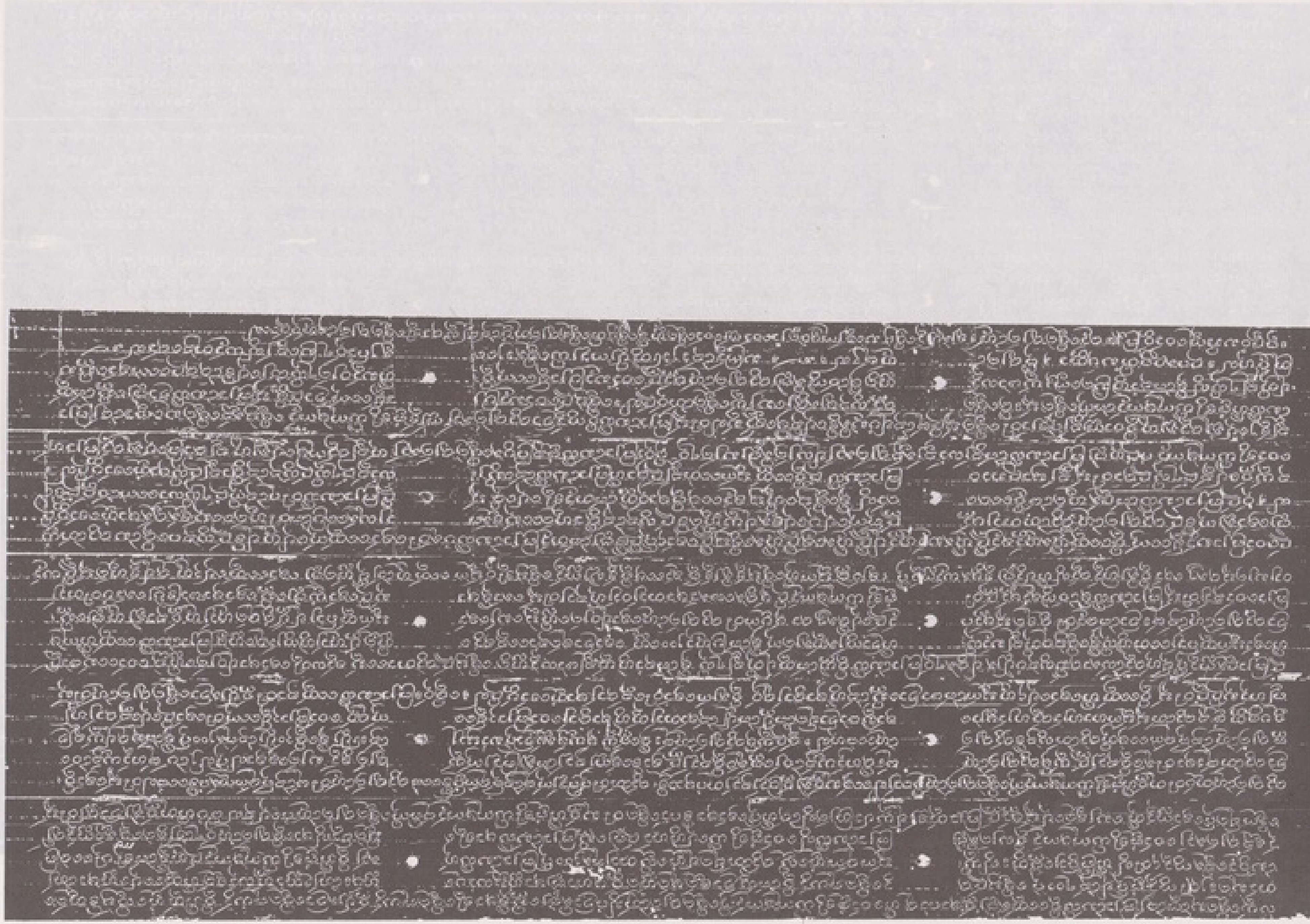
ผูกที่ ๓ จำนวน ๔๗ หน้าใบลาน

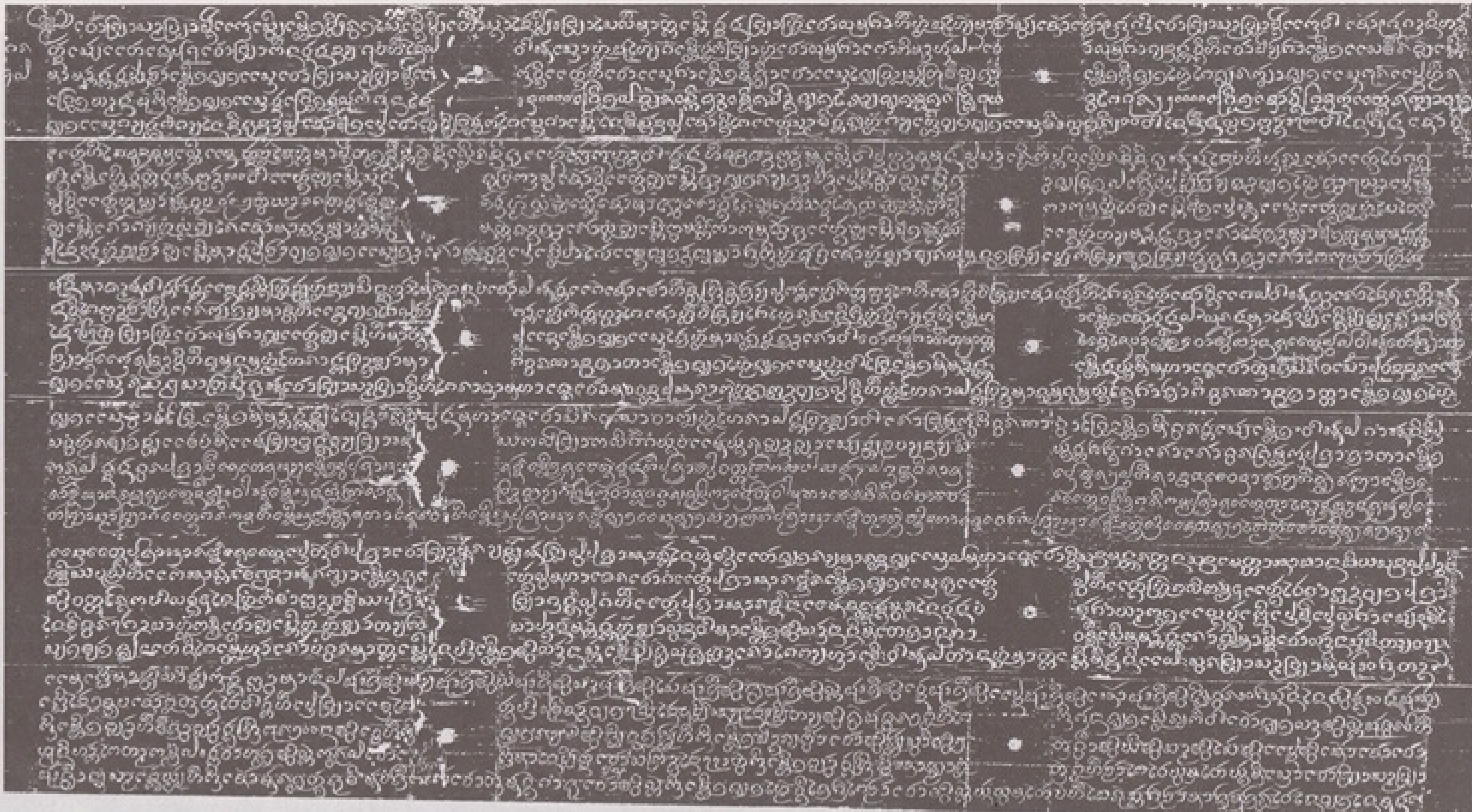

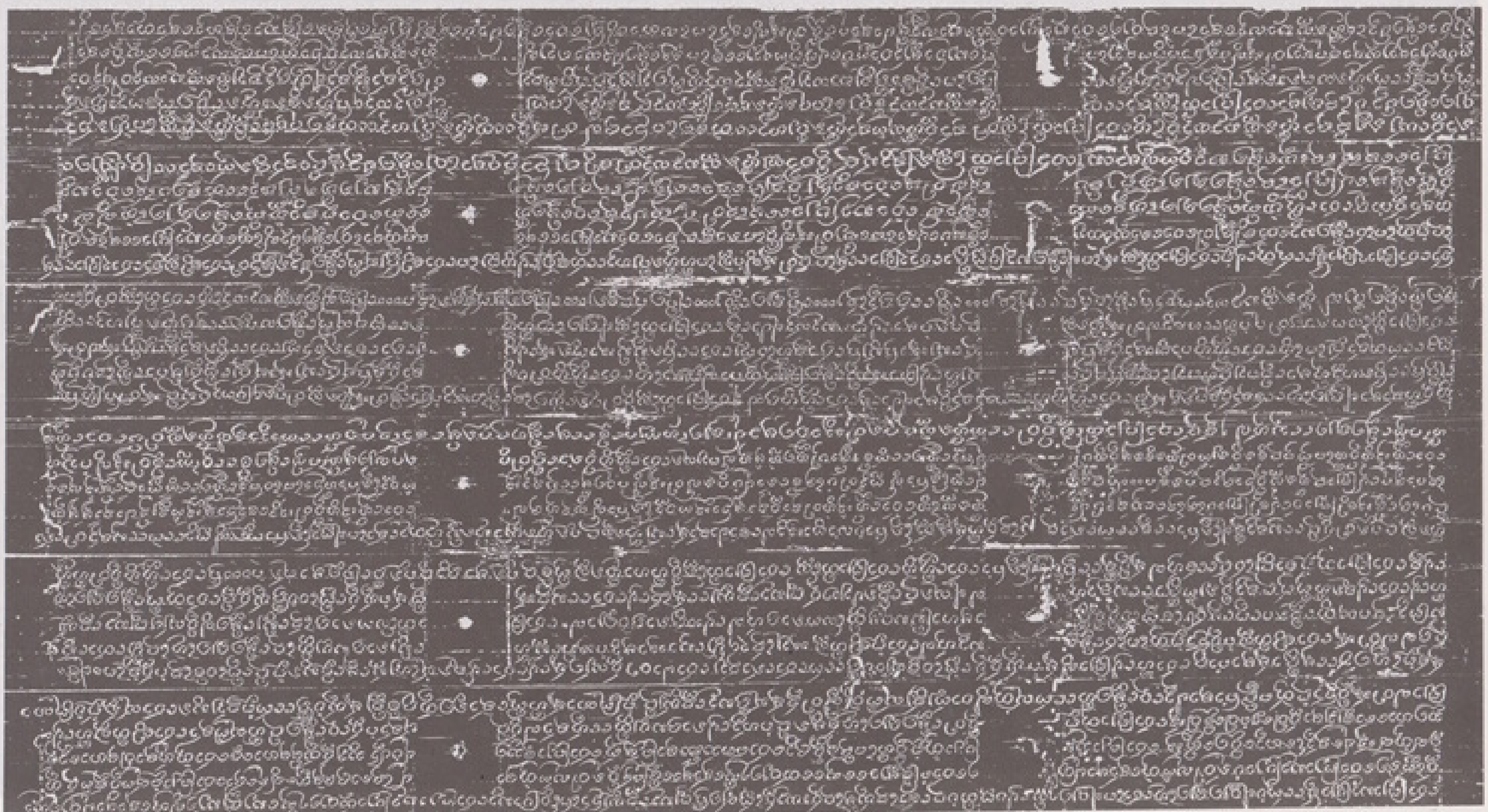
[illegible]

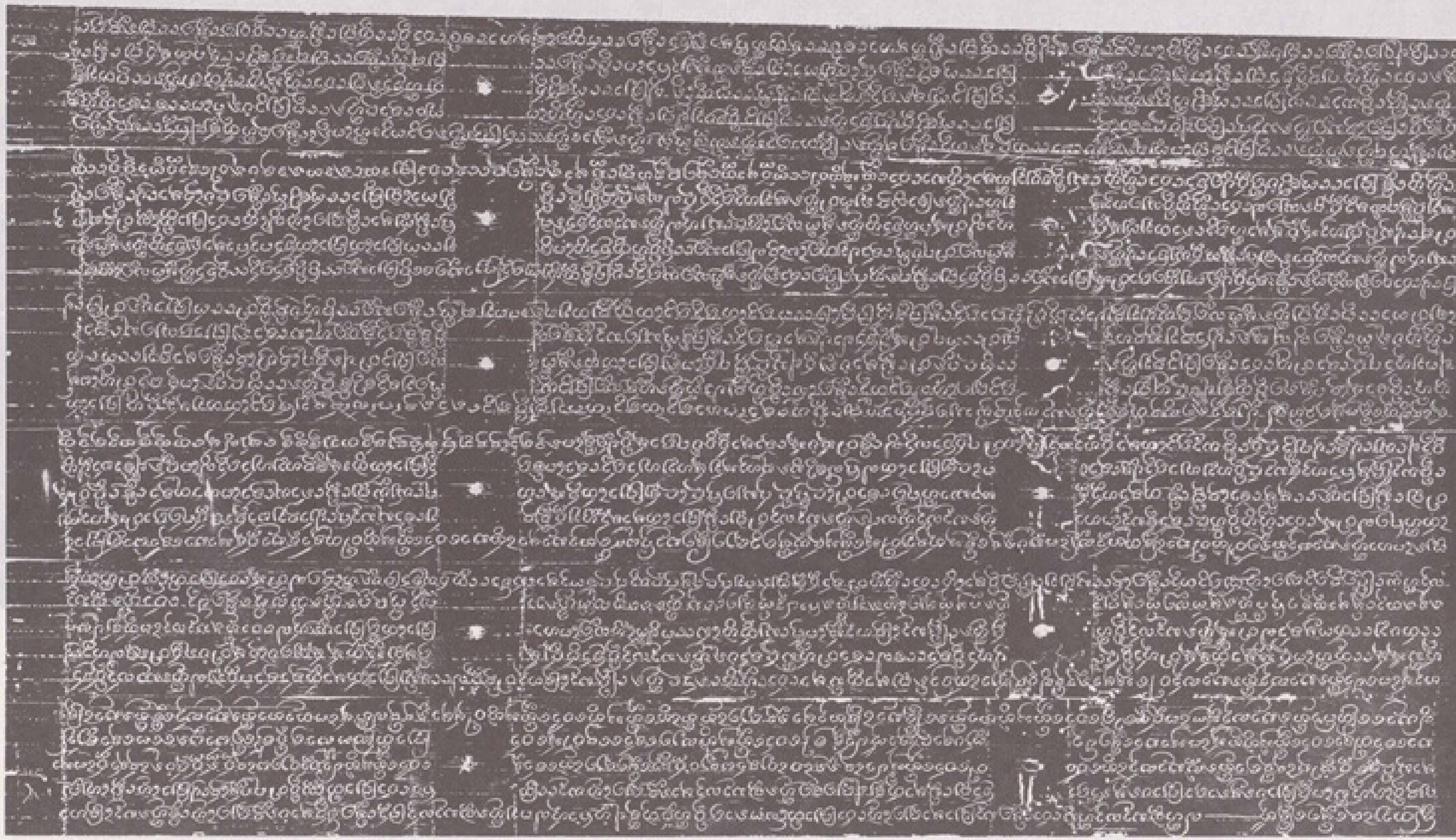

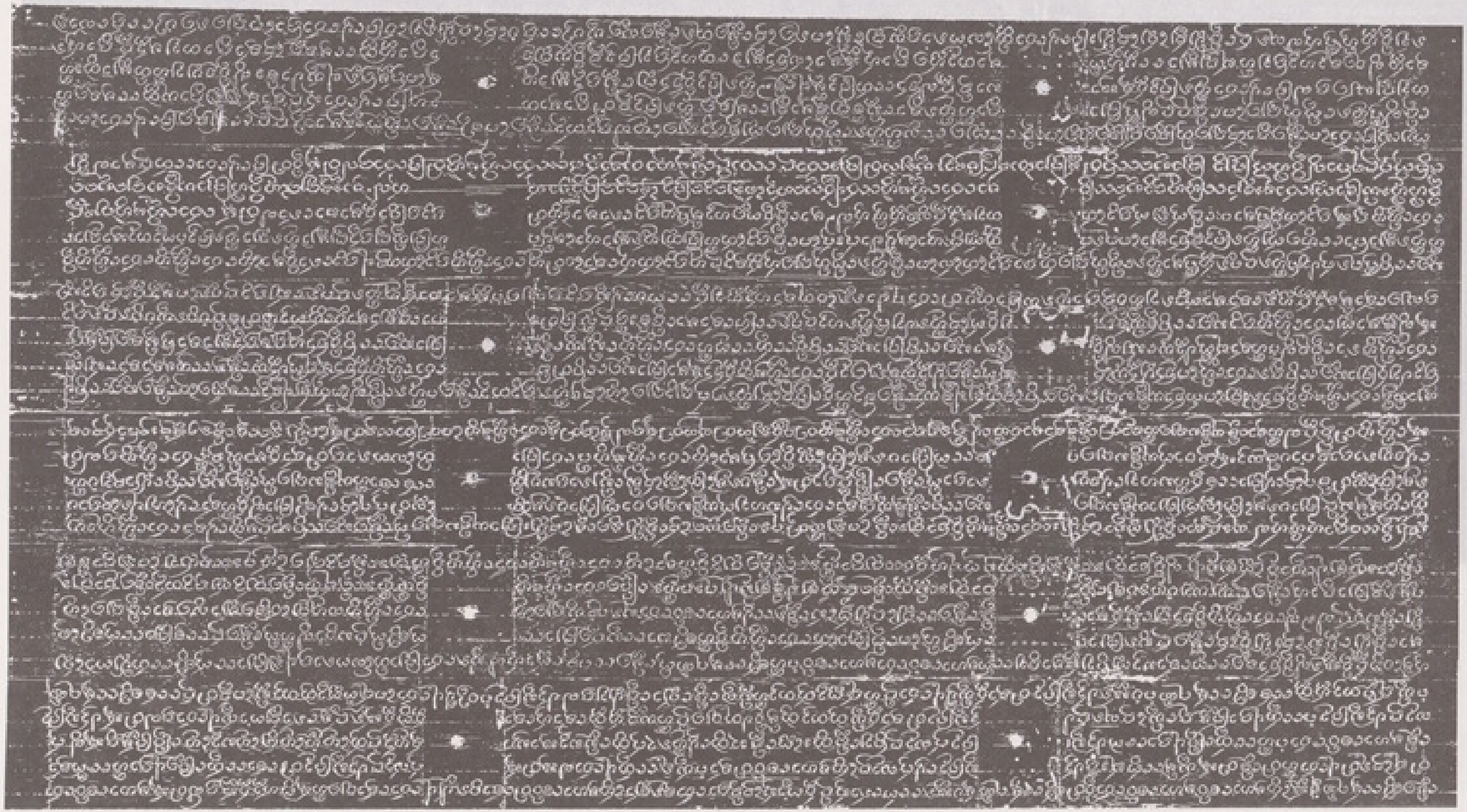

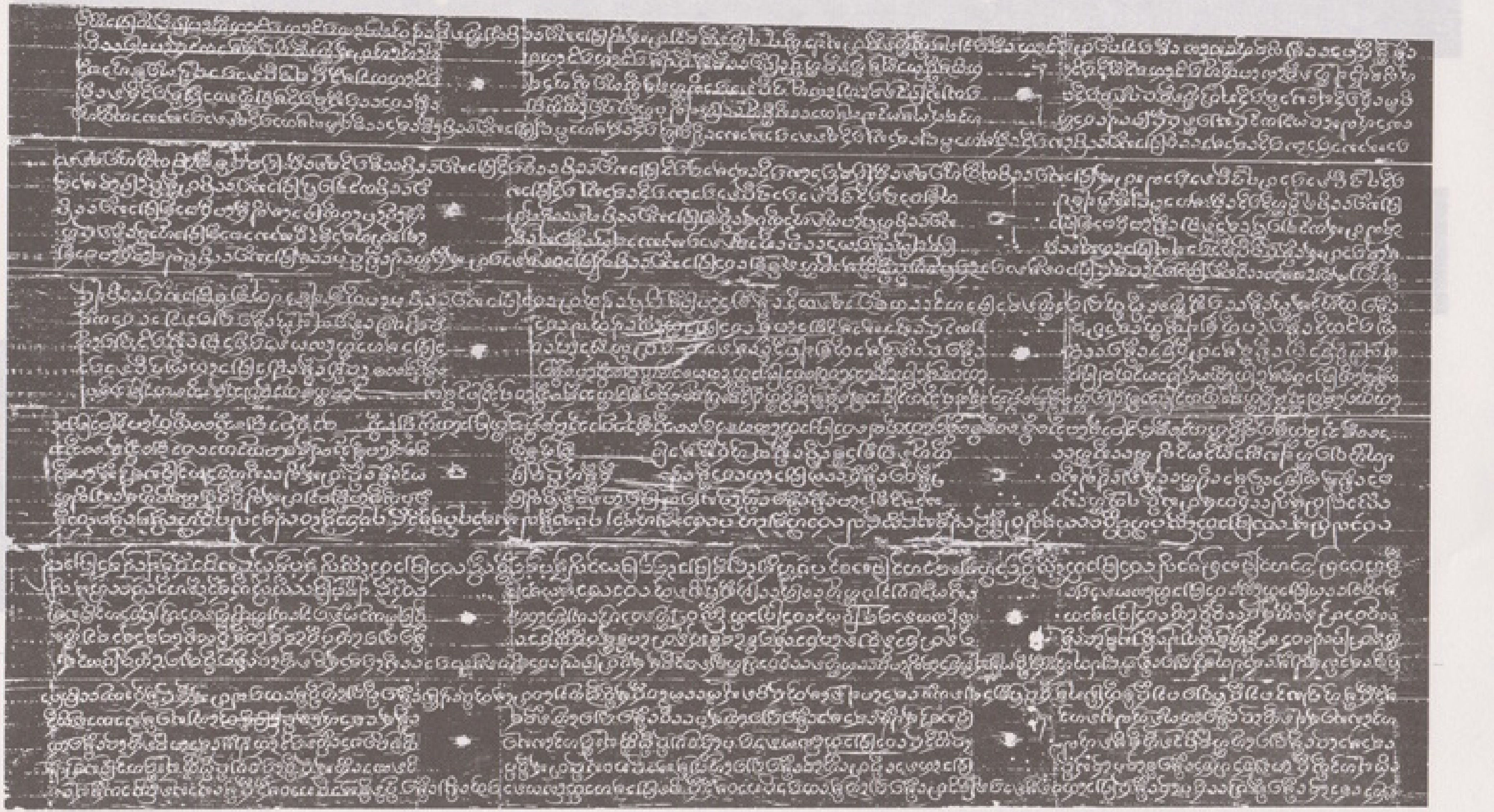
ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖
ผูกที่ ๔จำนวน ๔๓ หน้าใบลาน

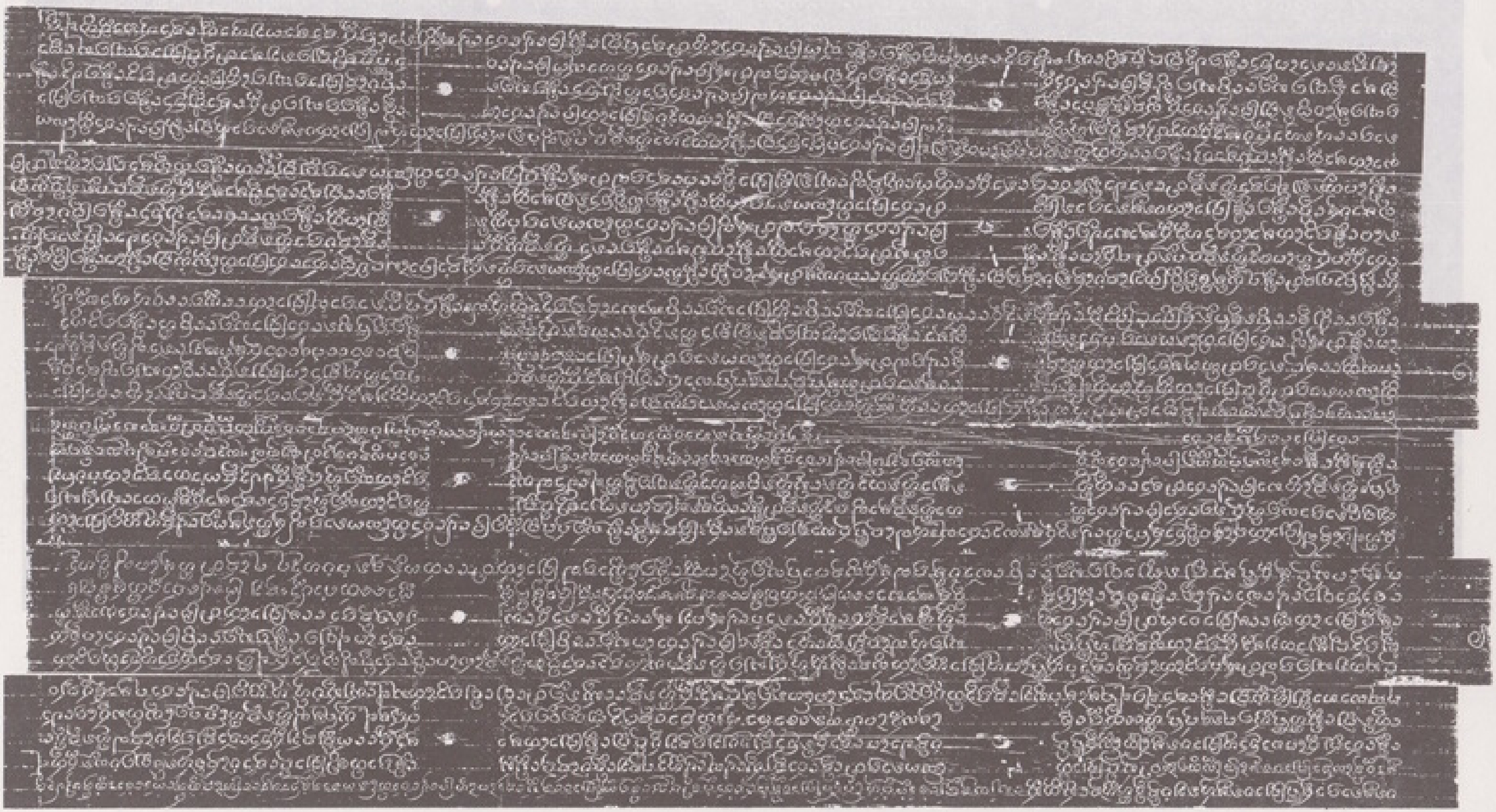

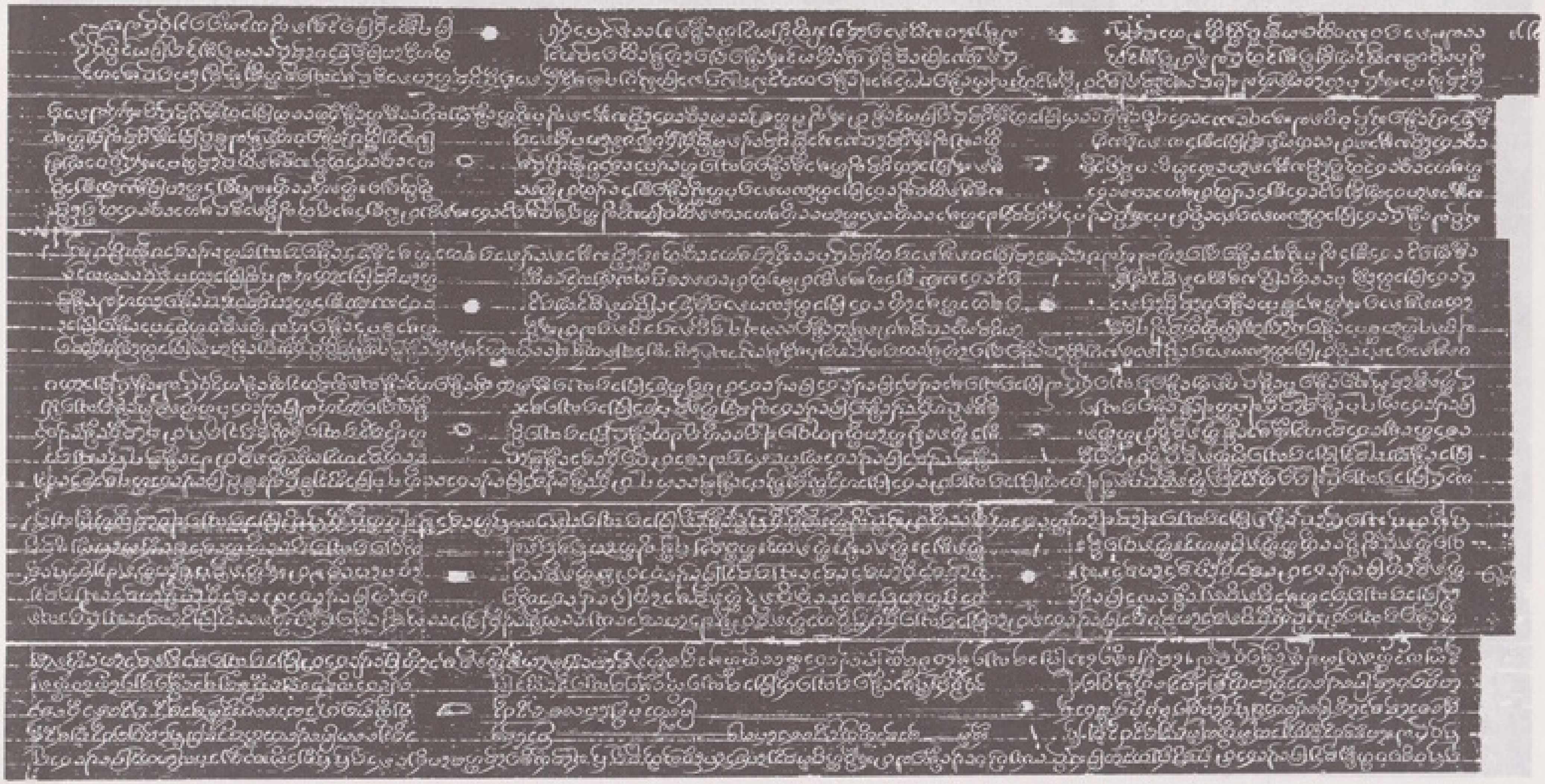

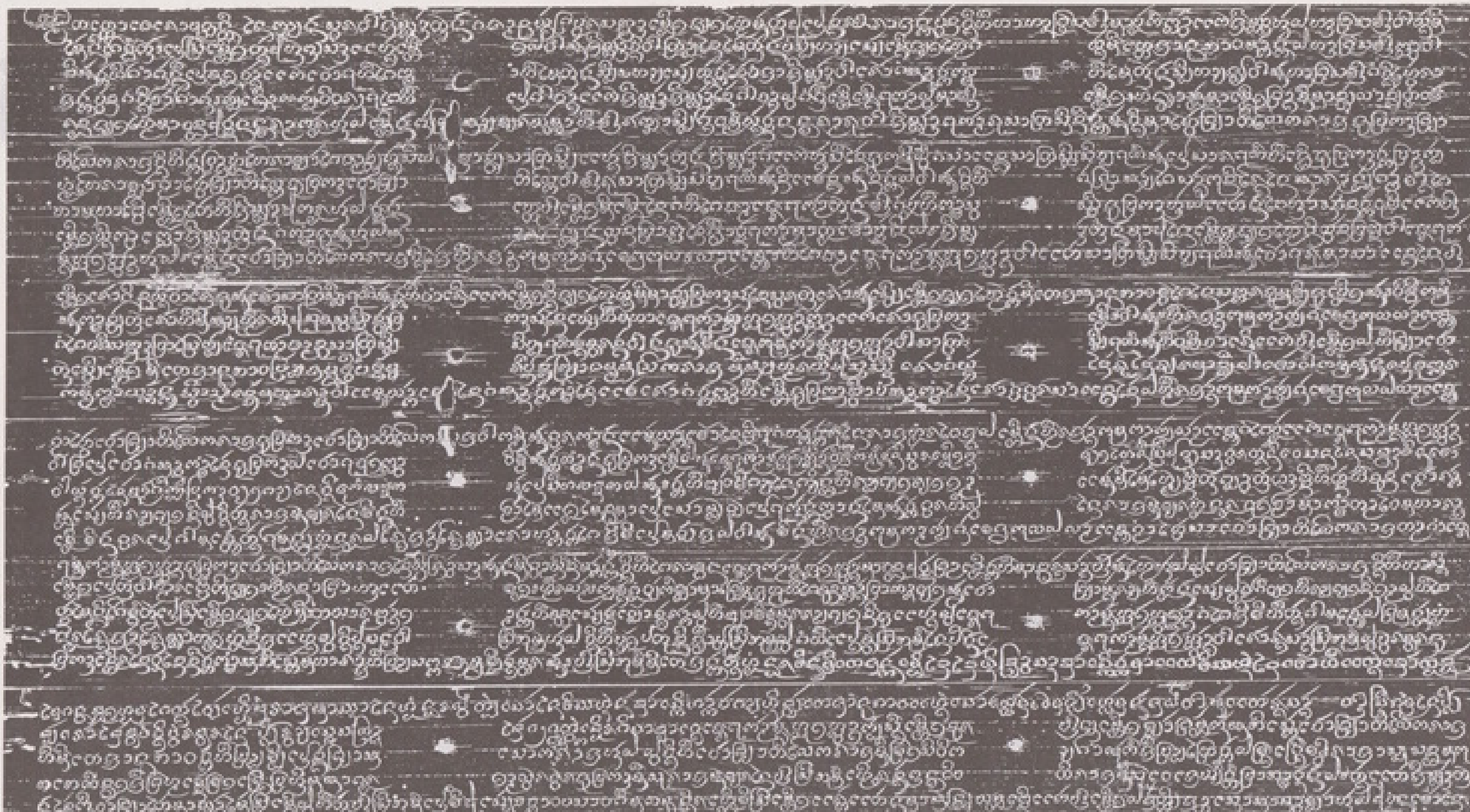

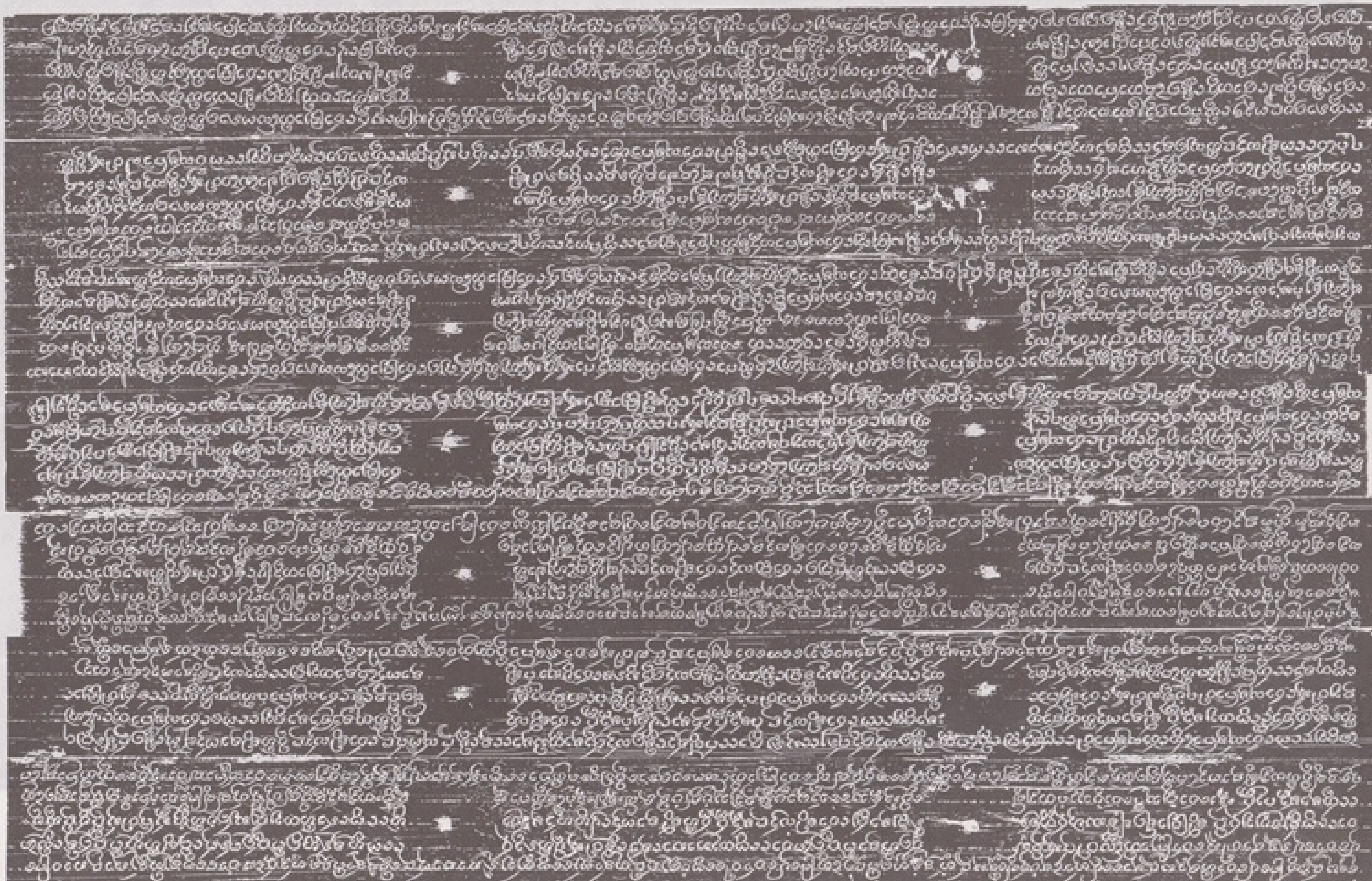

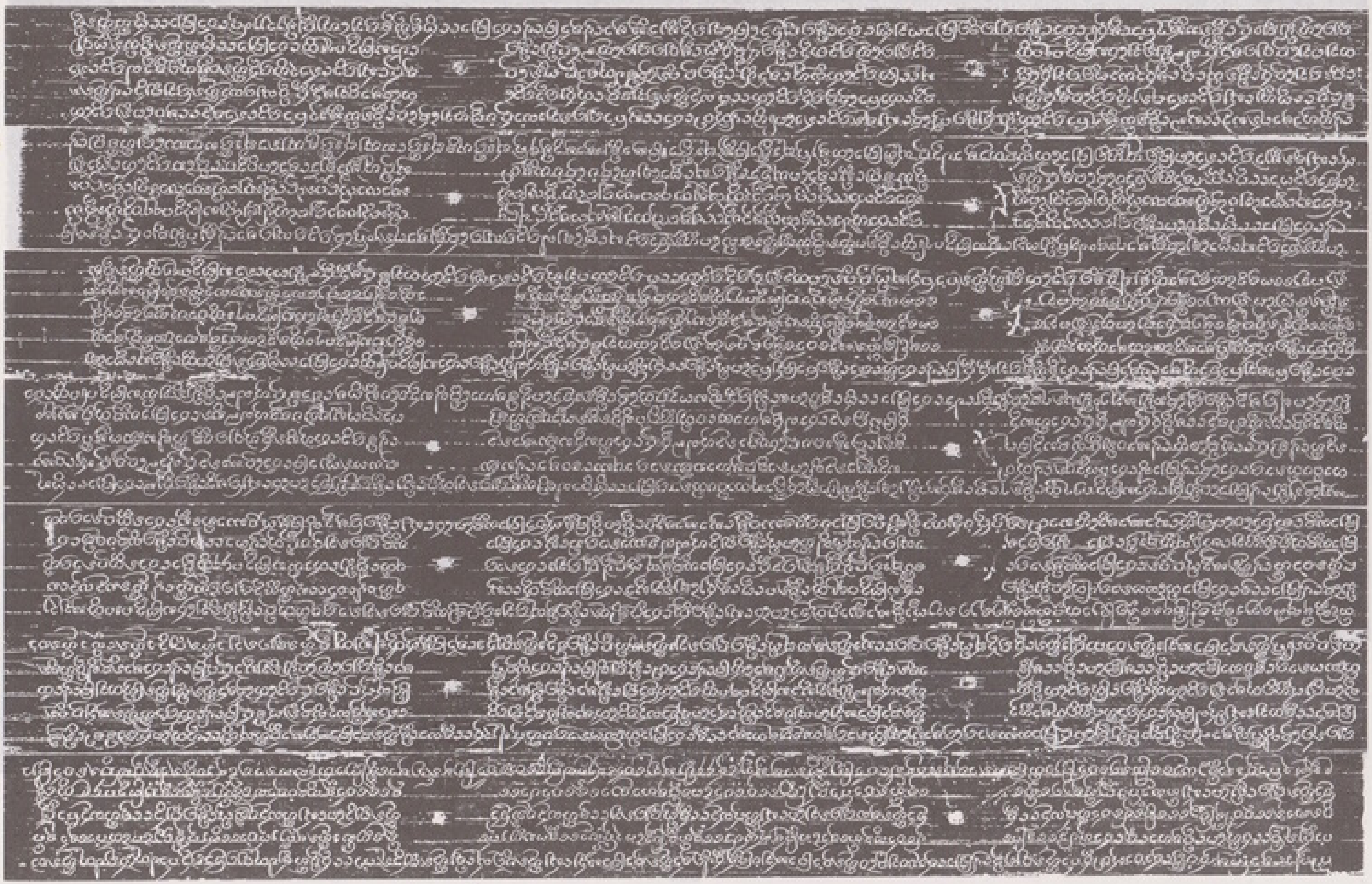

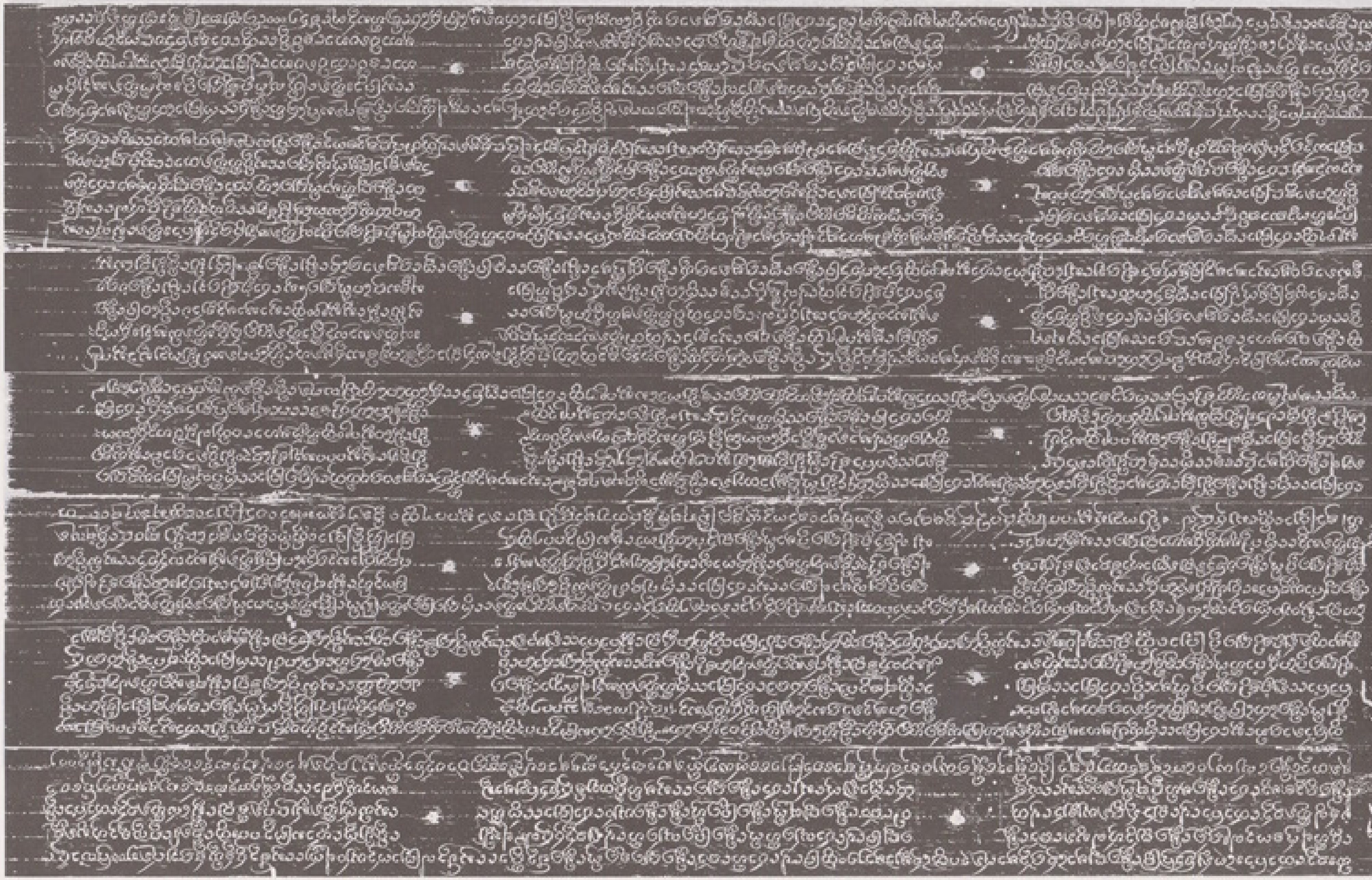

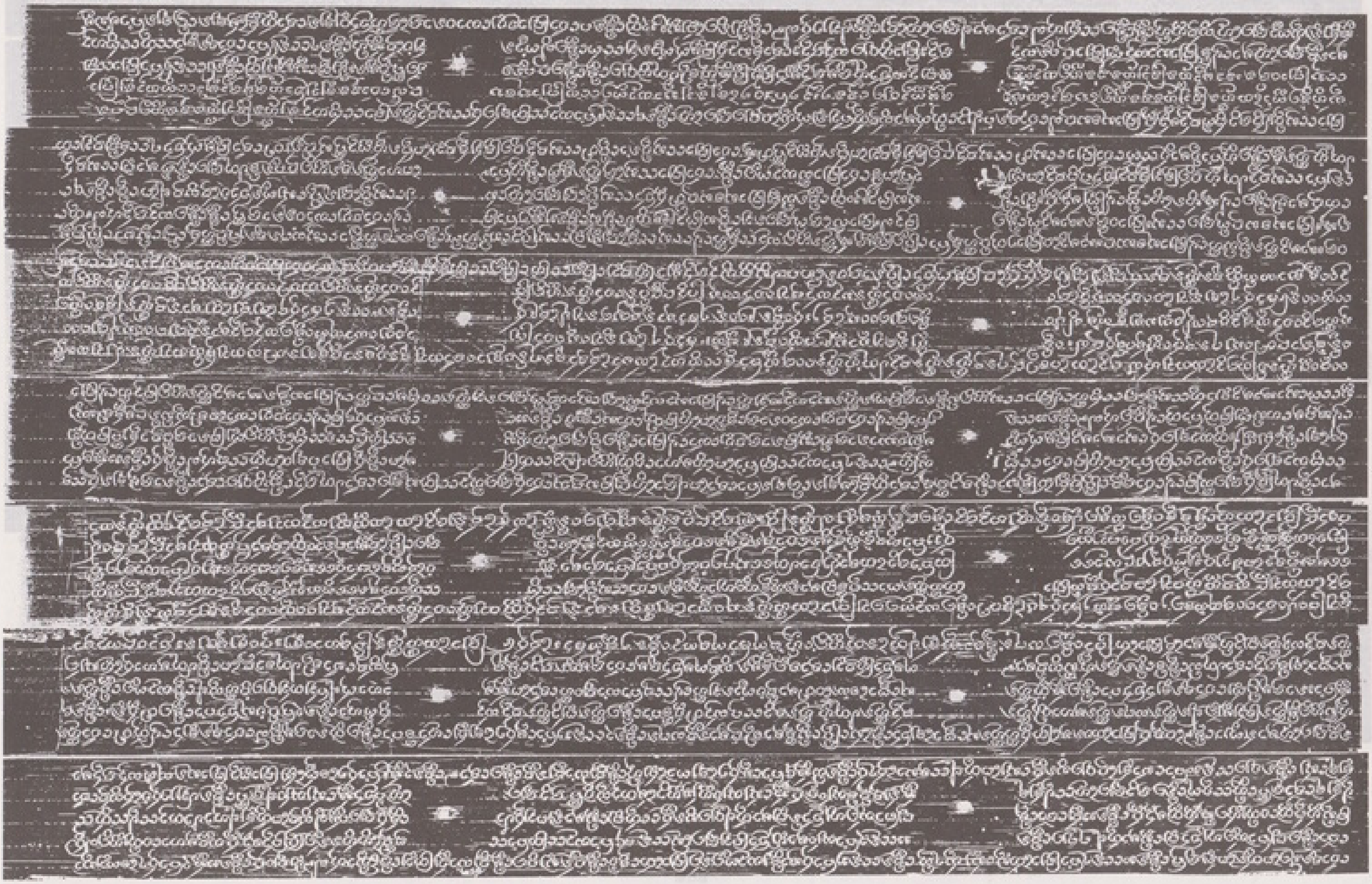
ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖
ผูกที่ ๕ จำนวน ๕๒ หน้าใบลาน

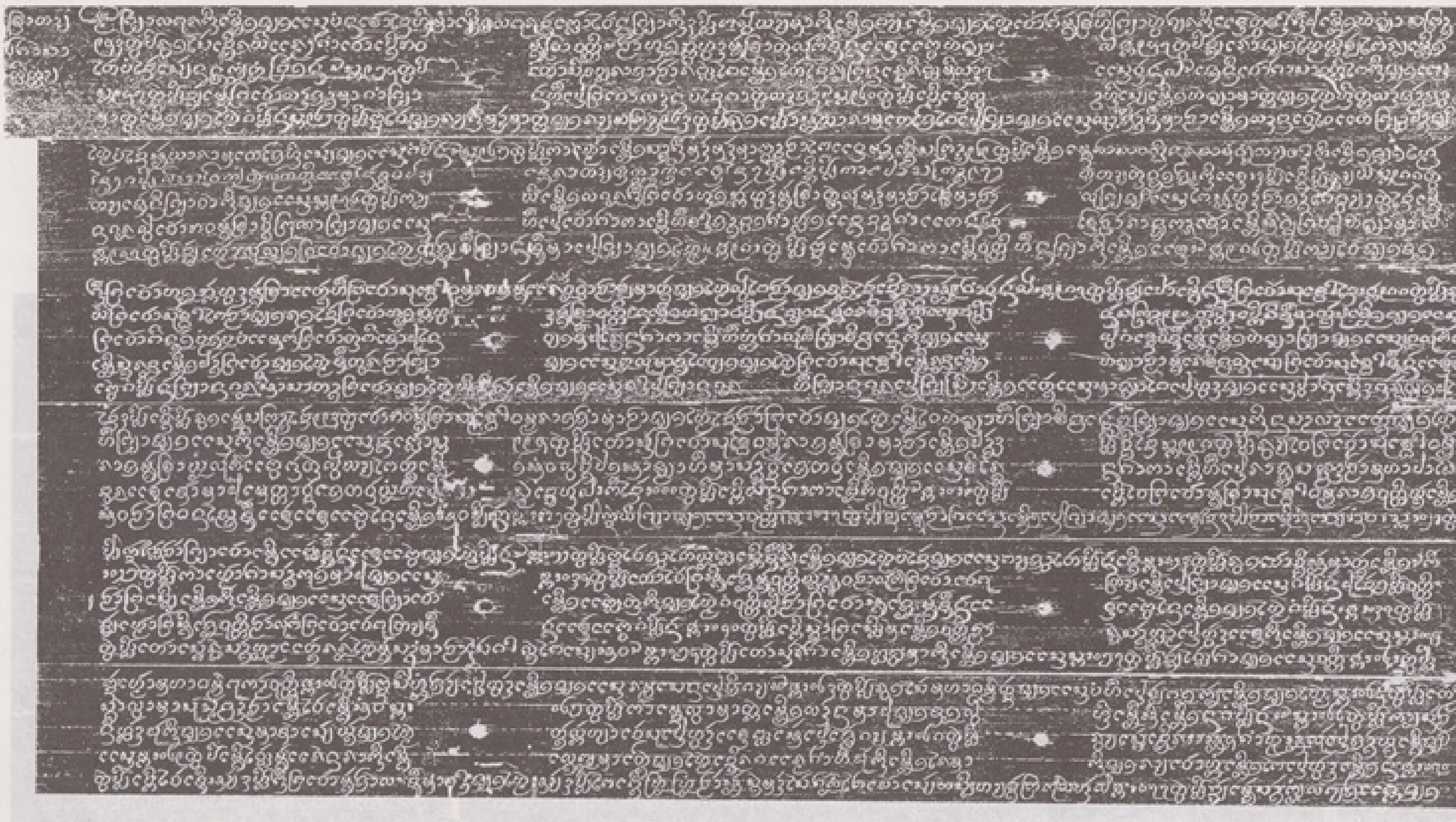

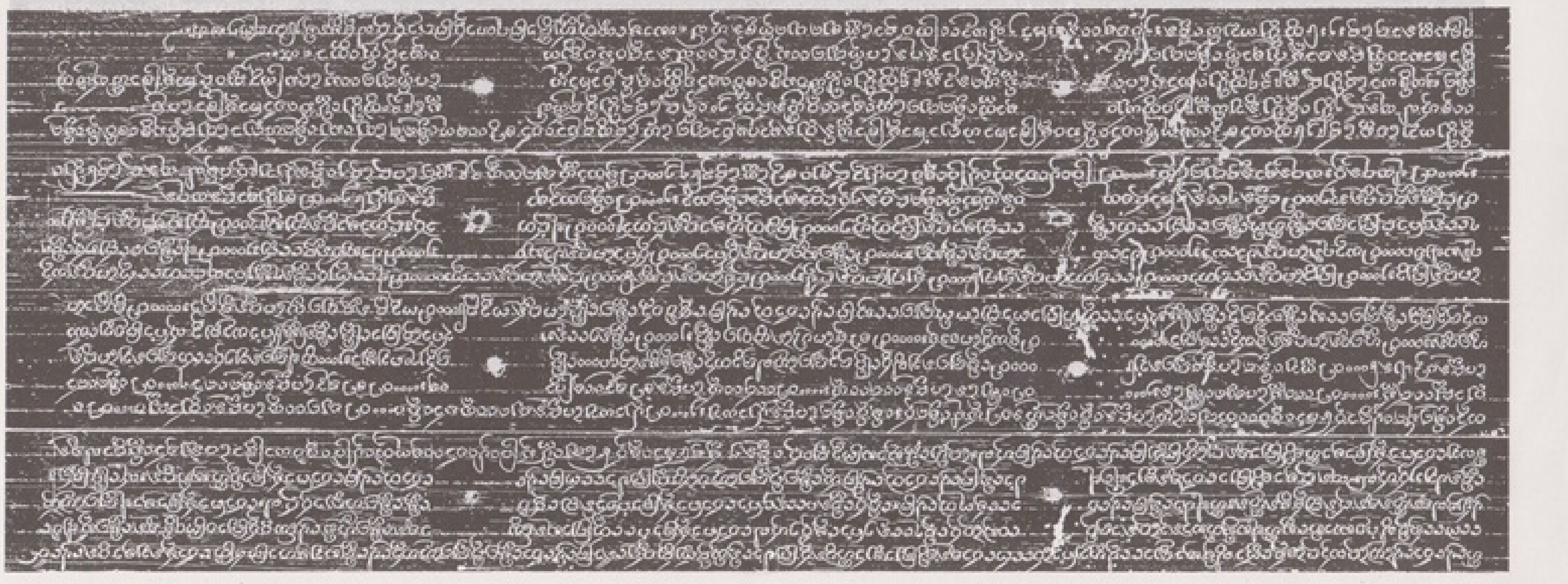

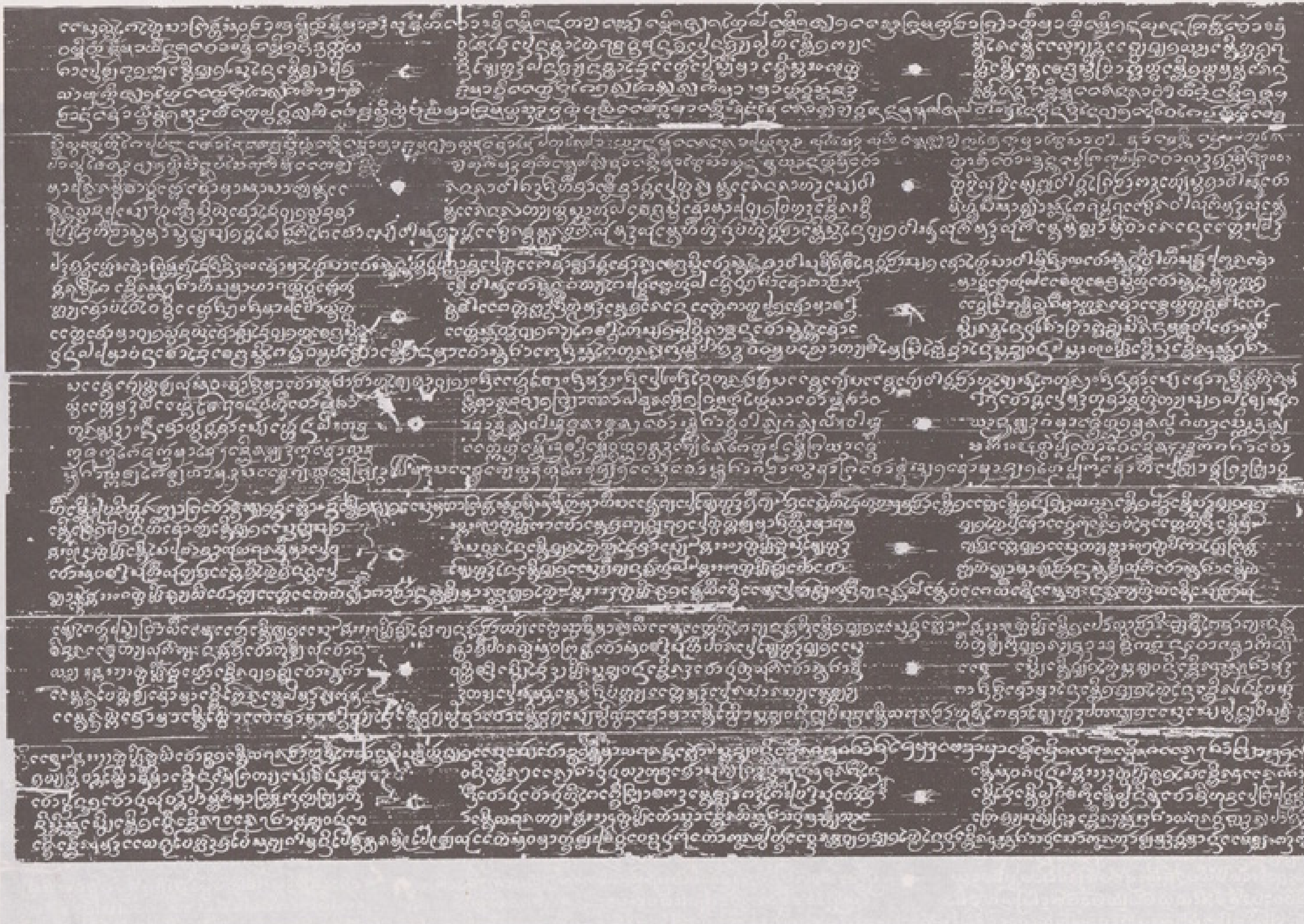

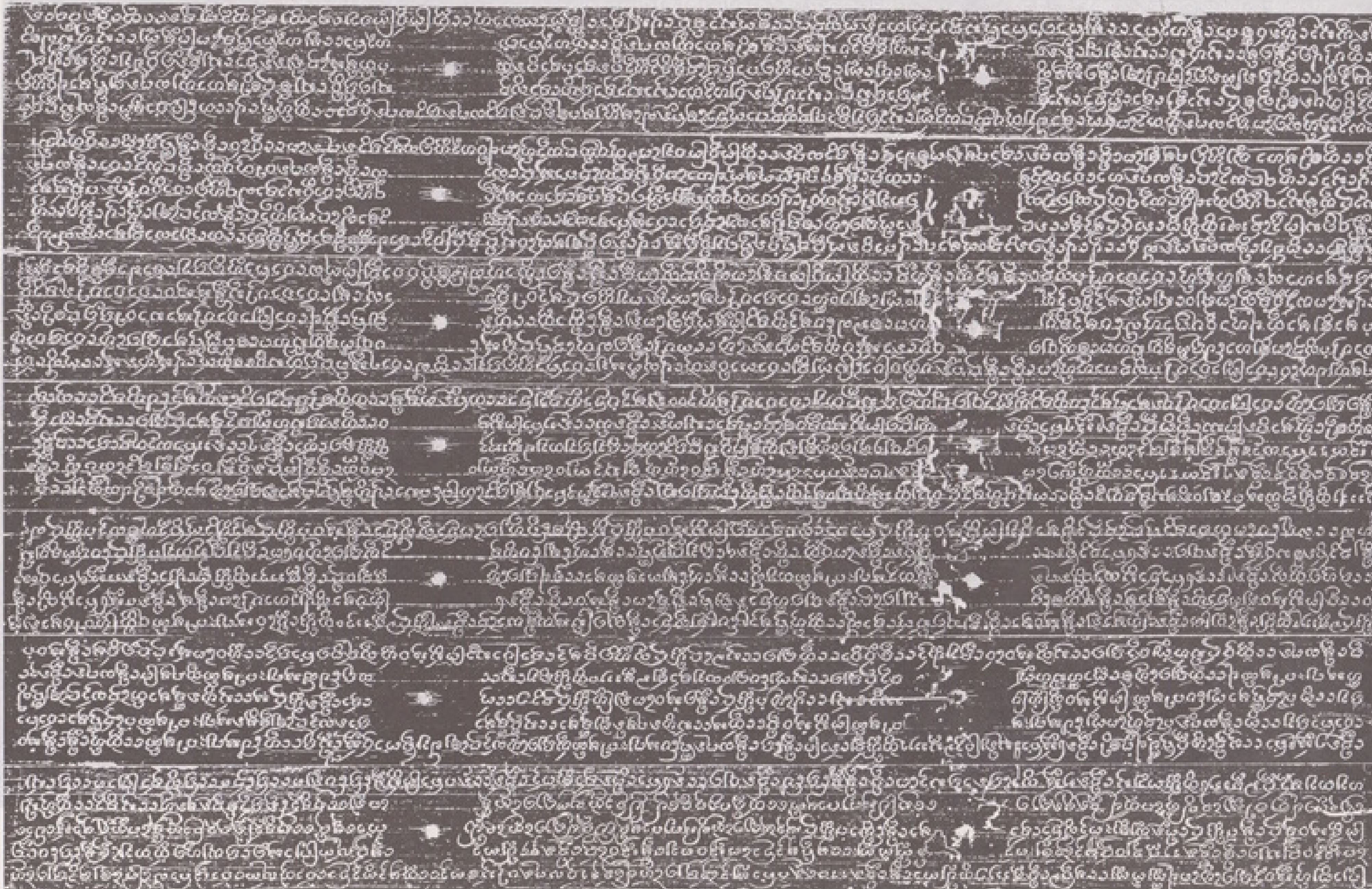
ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖

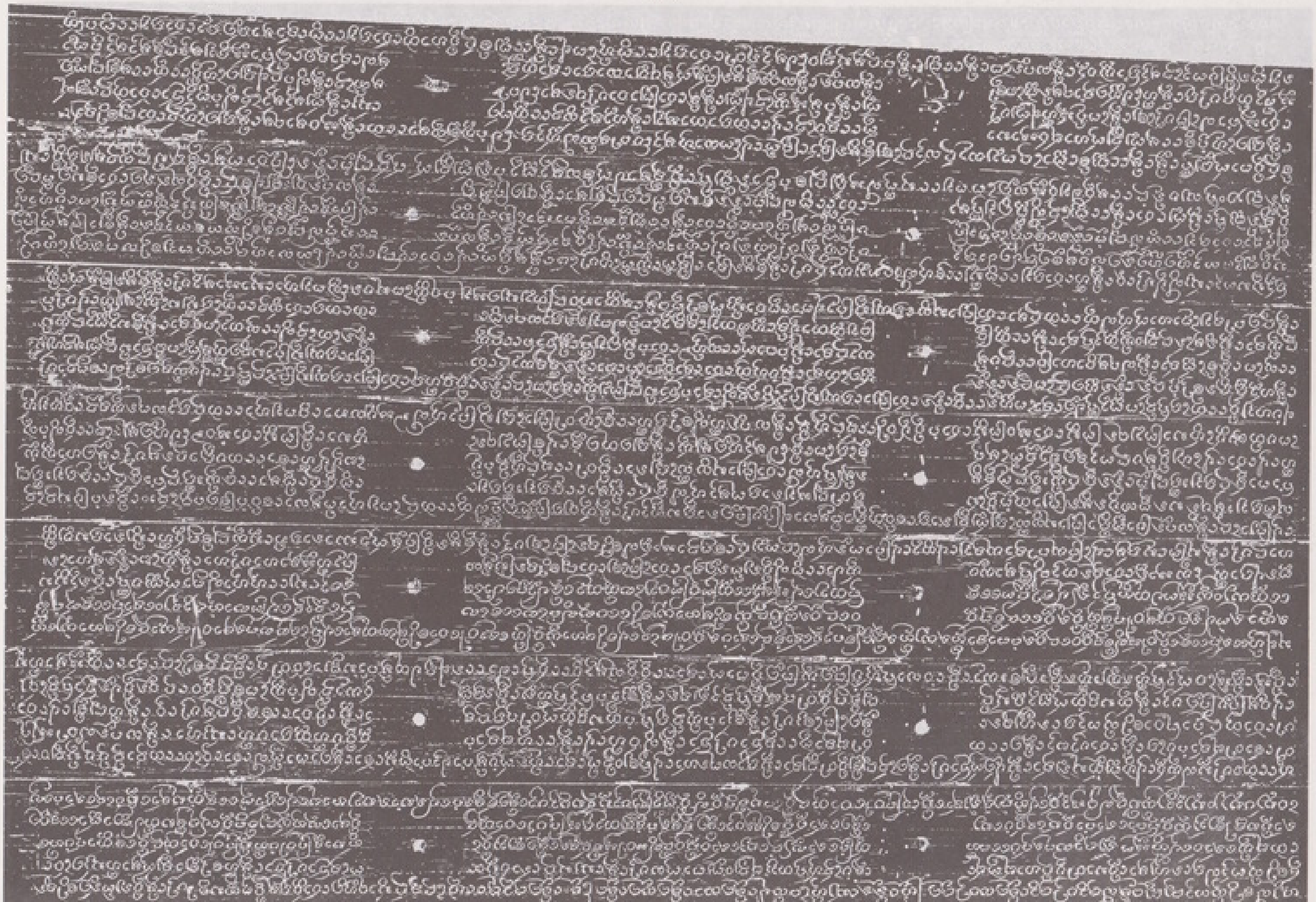
ผูกที่ ๖ จำนวน ๕๑ หน้าใบลาน

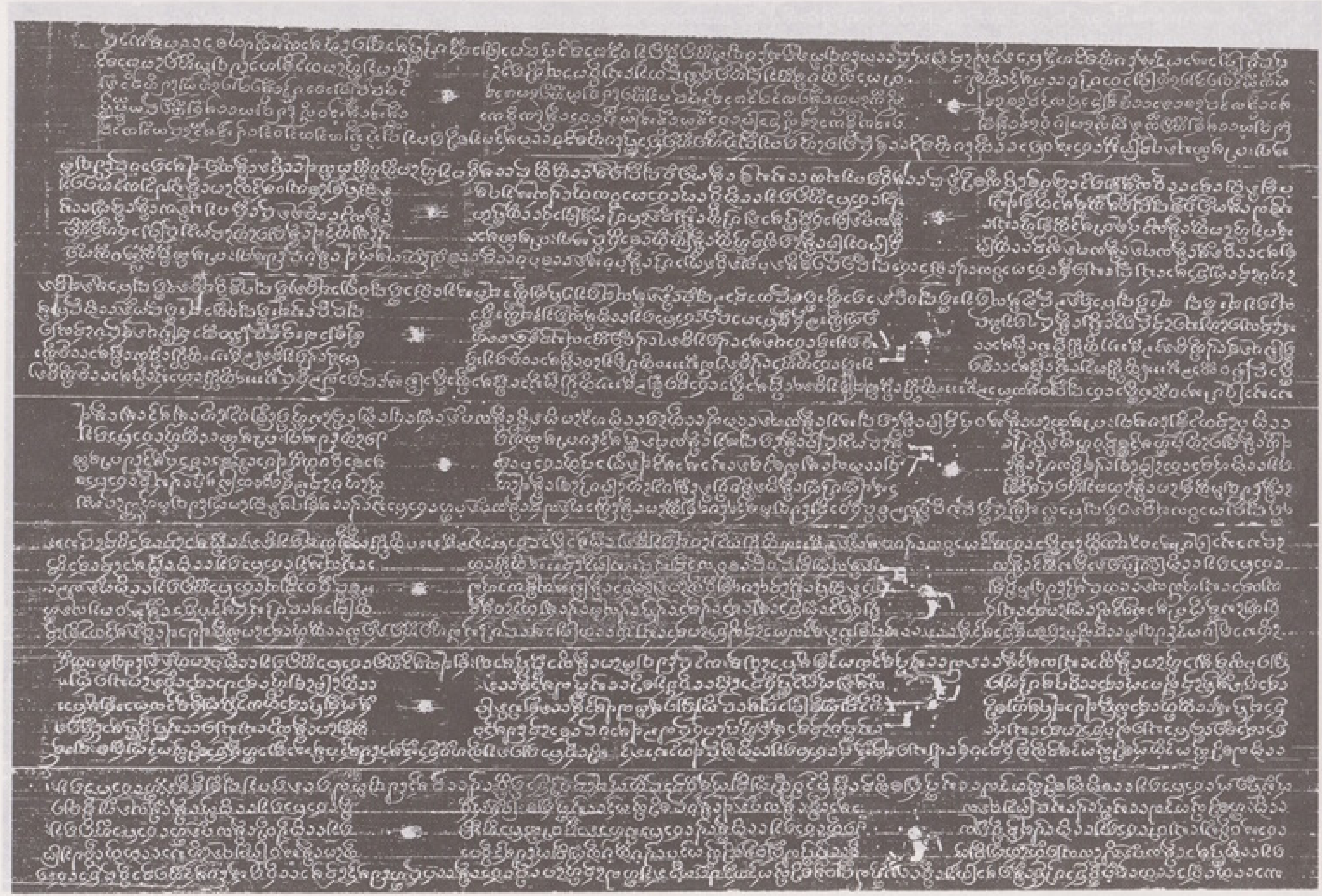

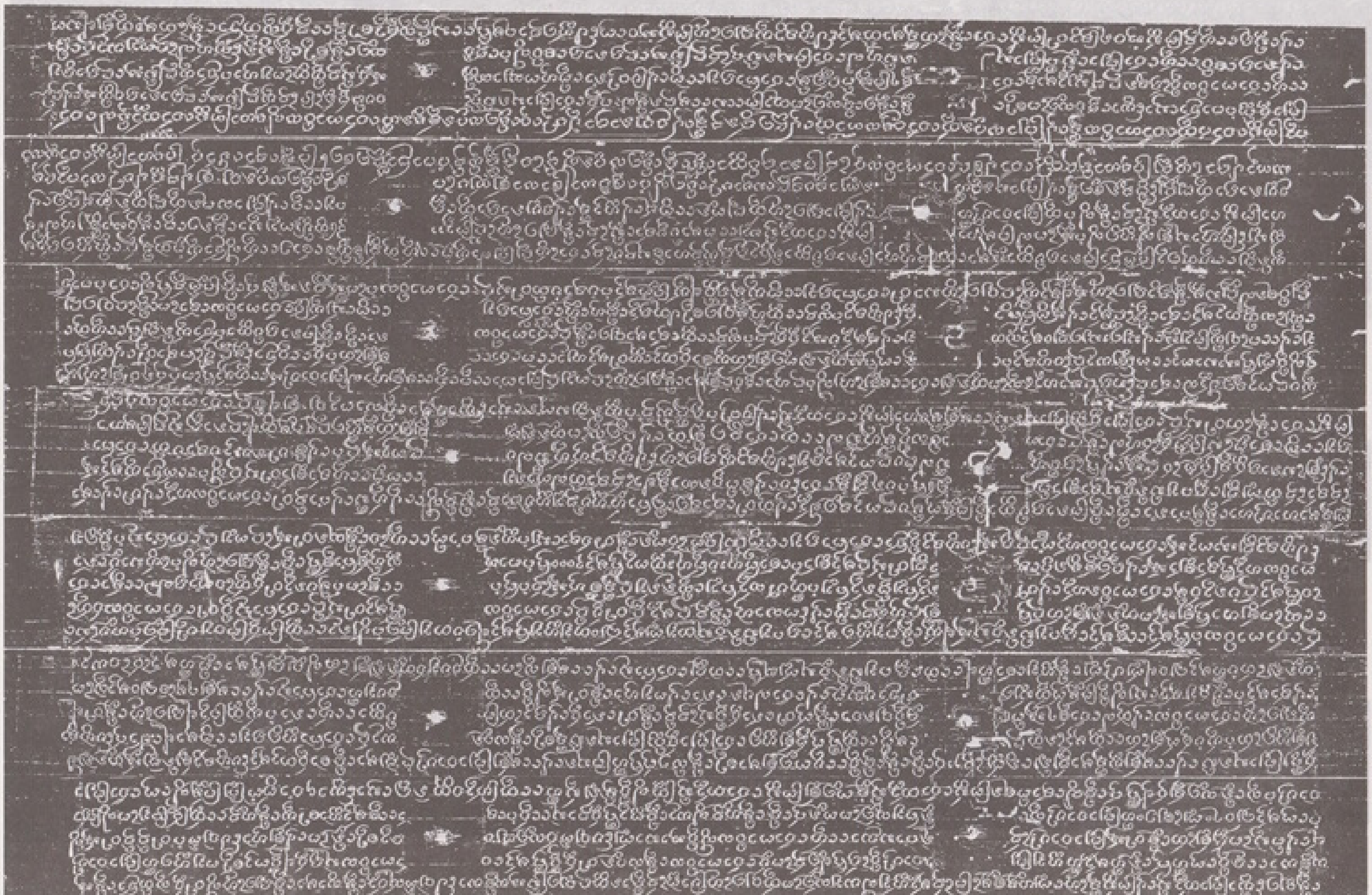

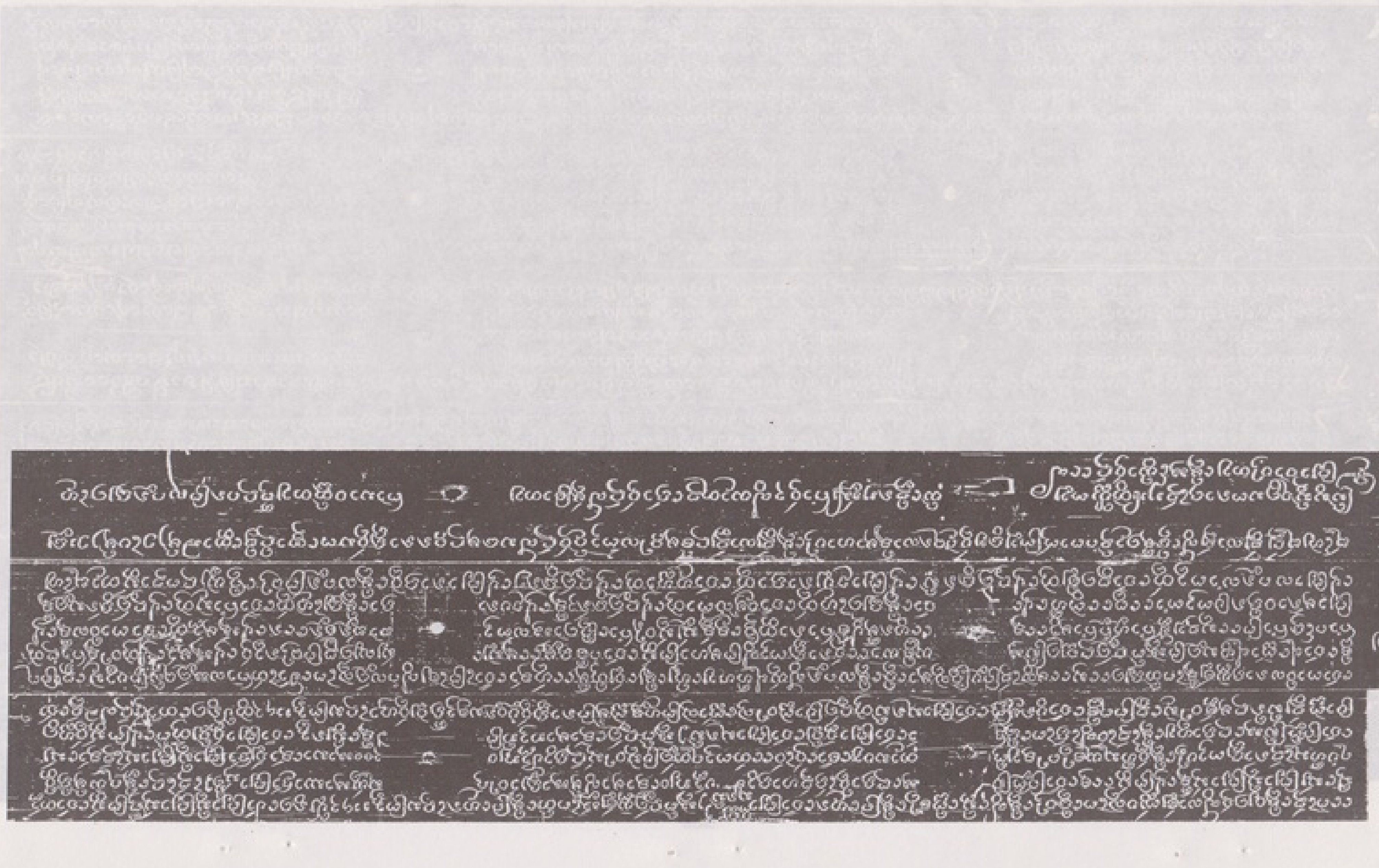

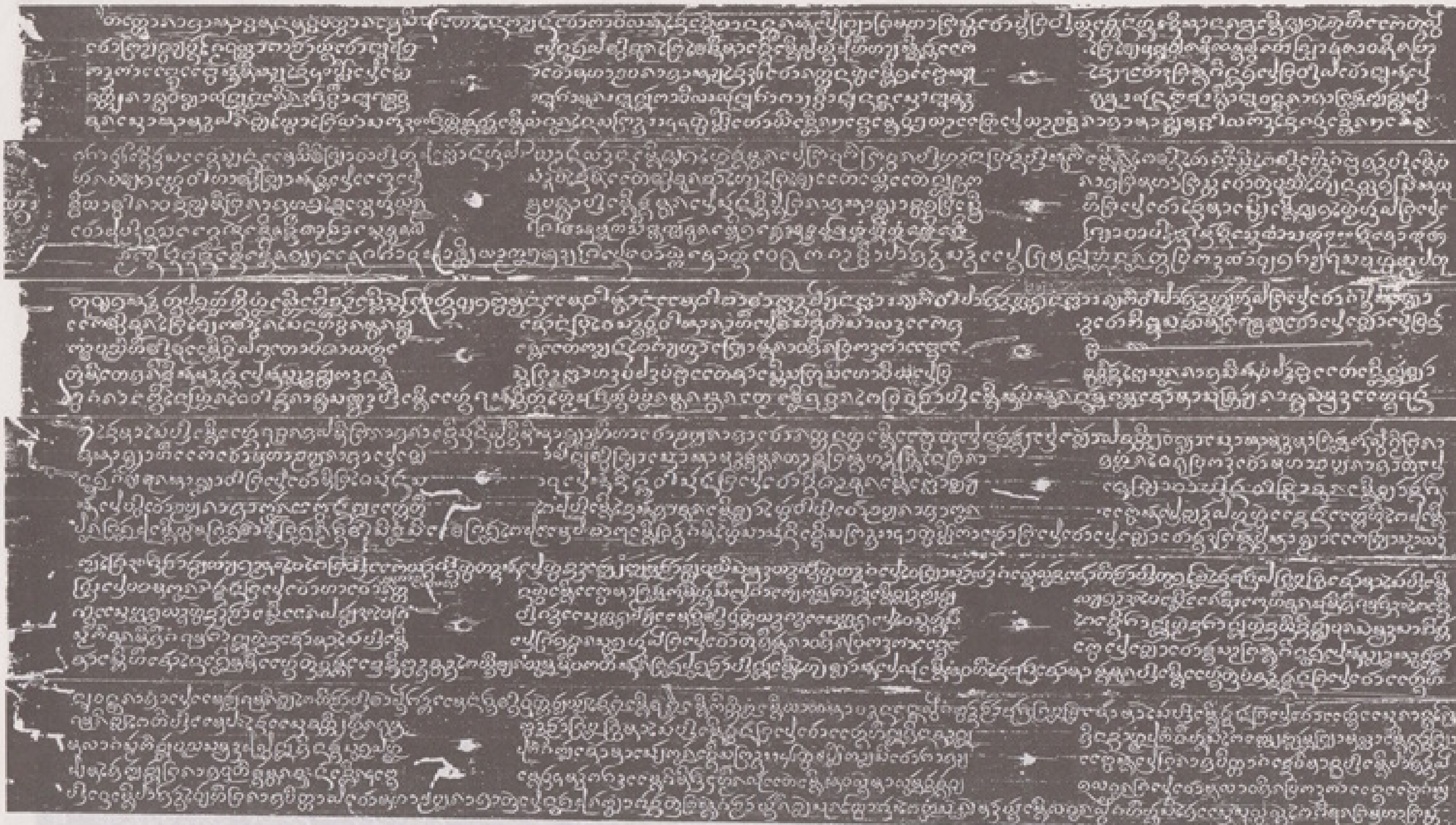

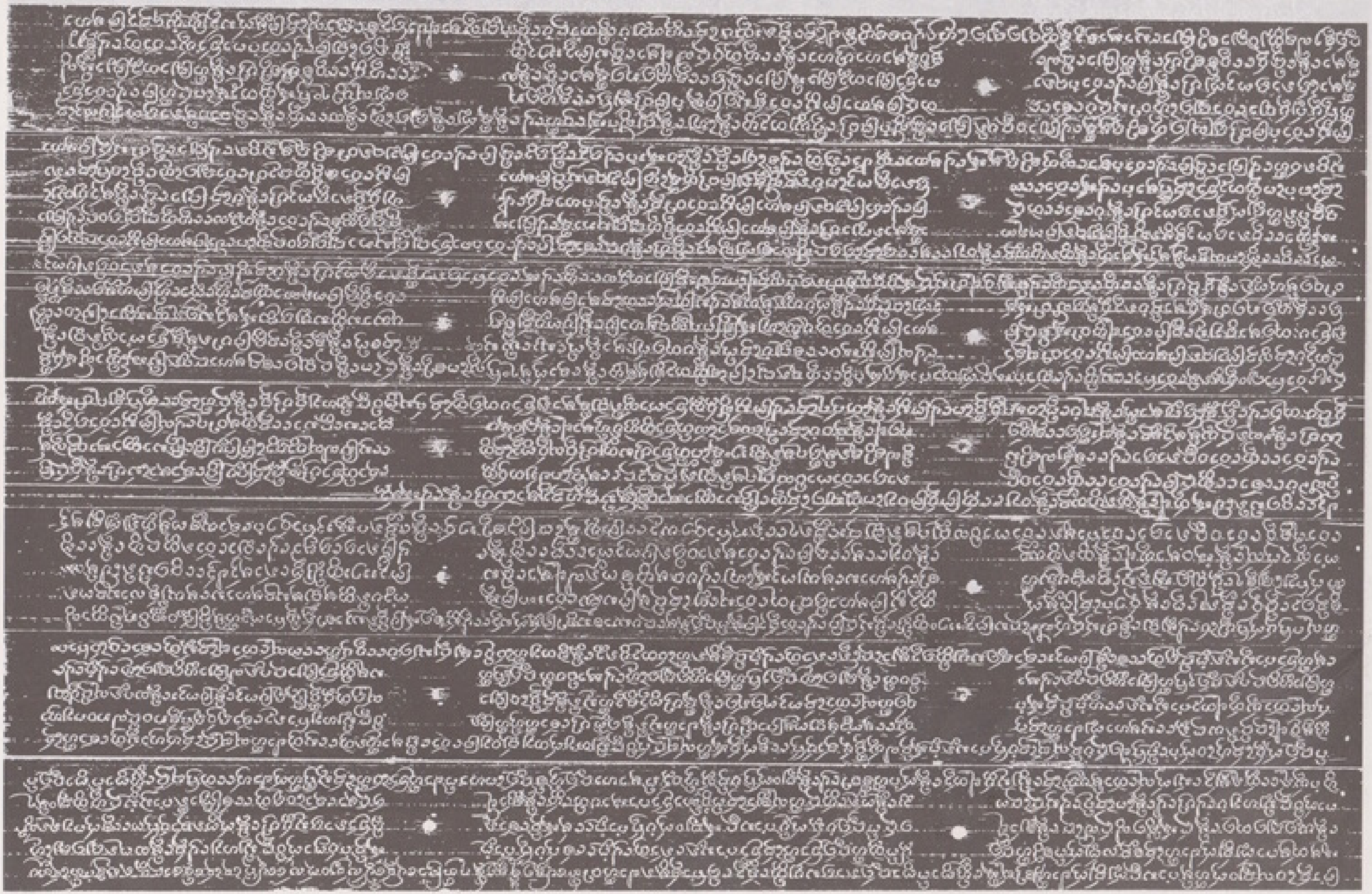

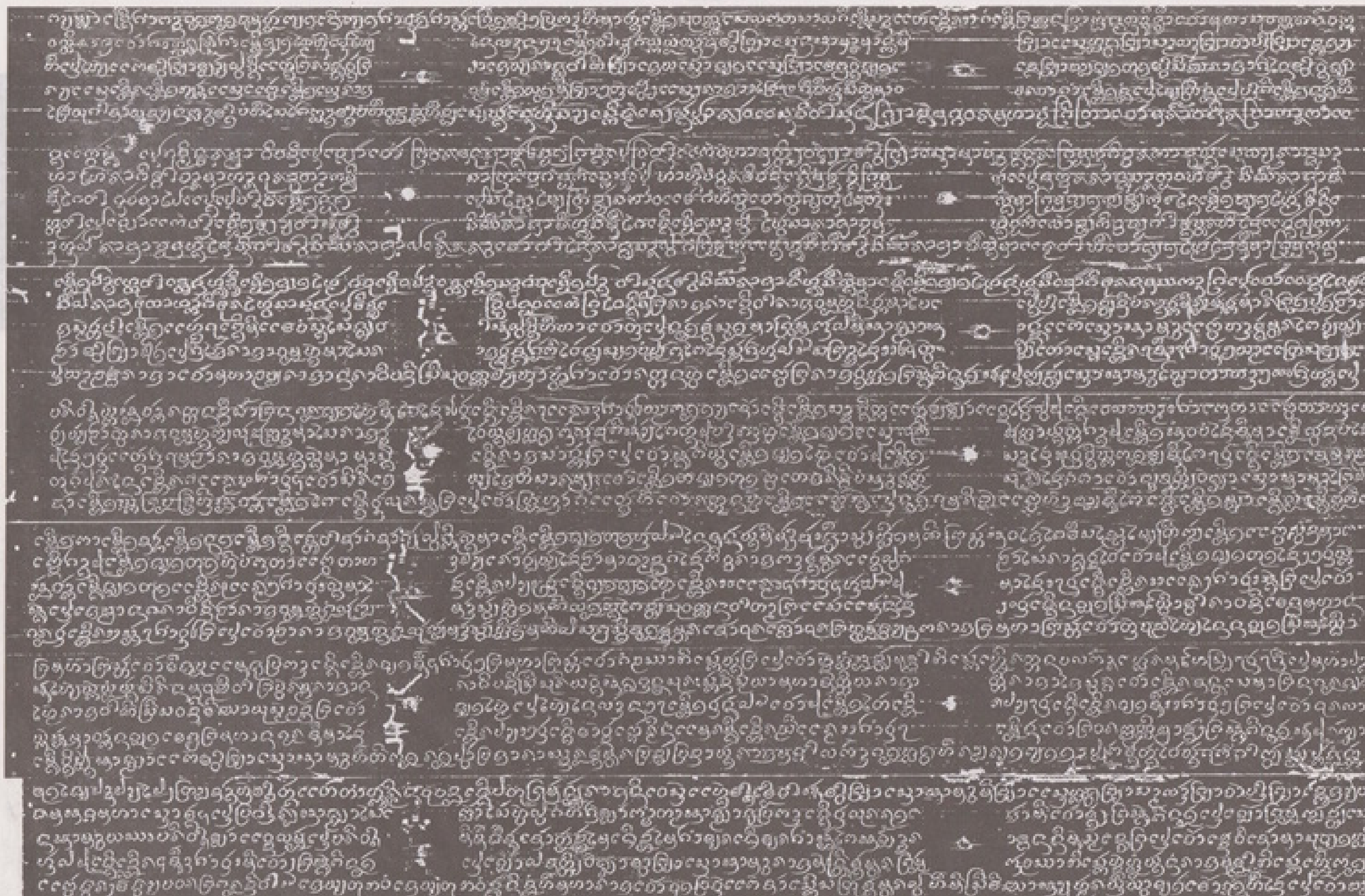

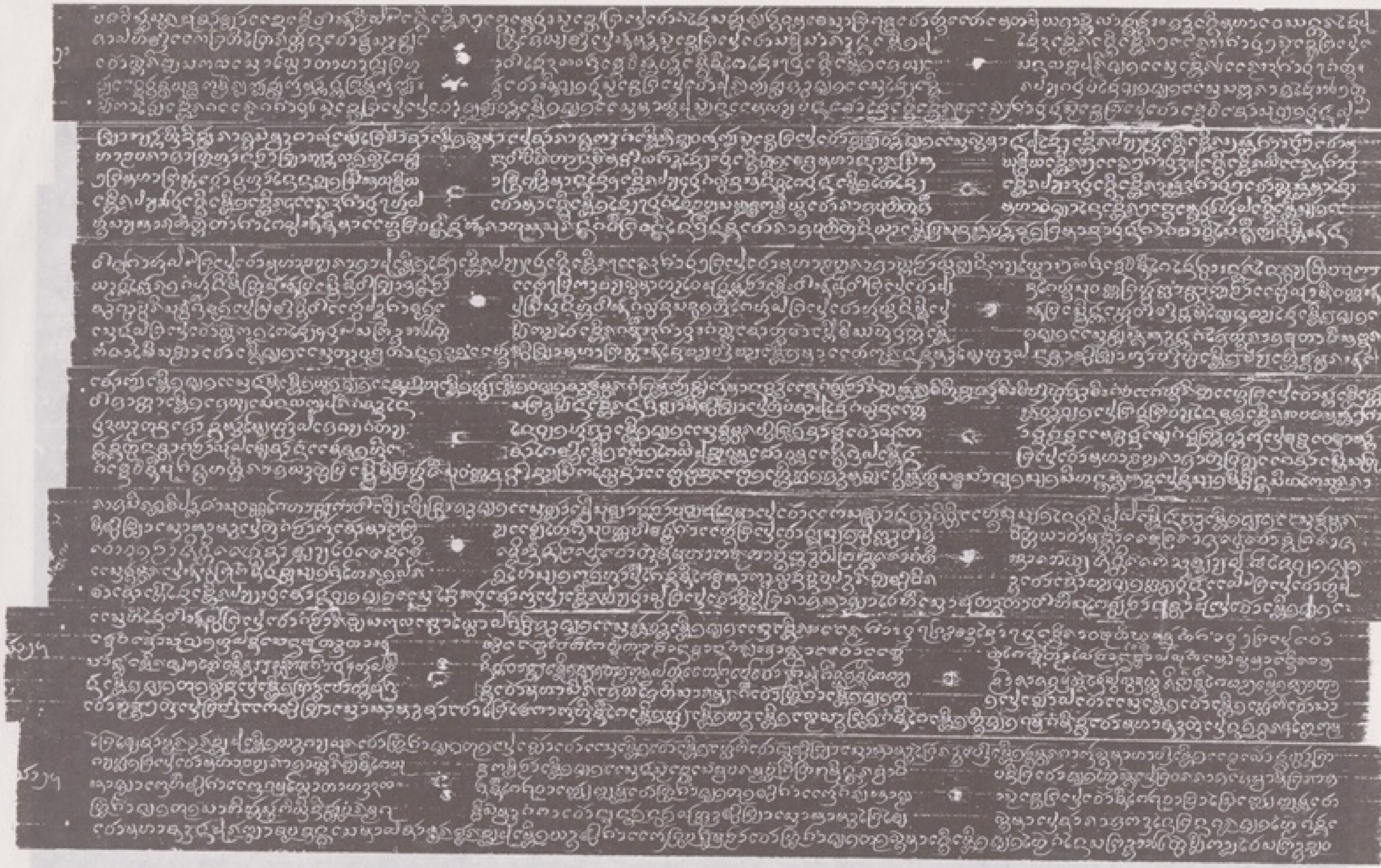
อตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖
ผูกที่ ๗ จำนวน ๒๕ หน้าใบลาน

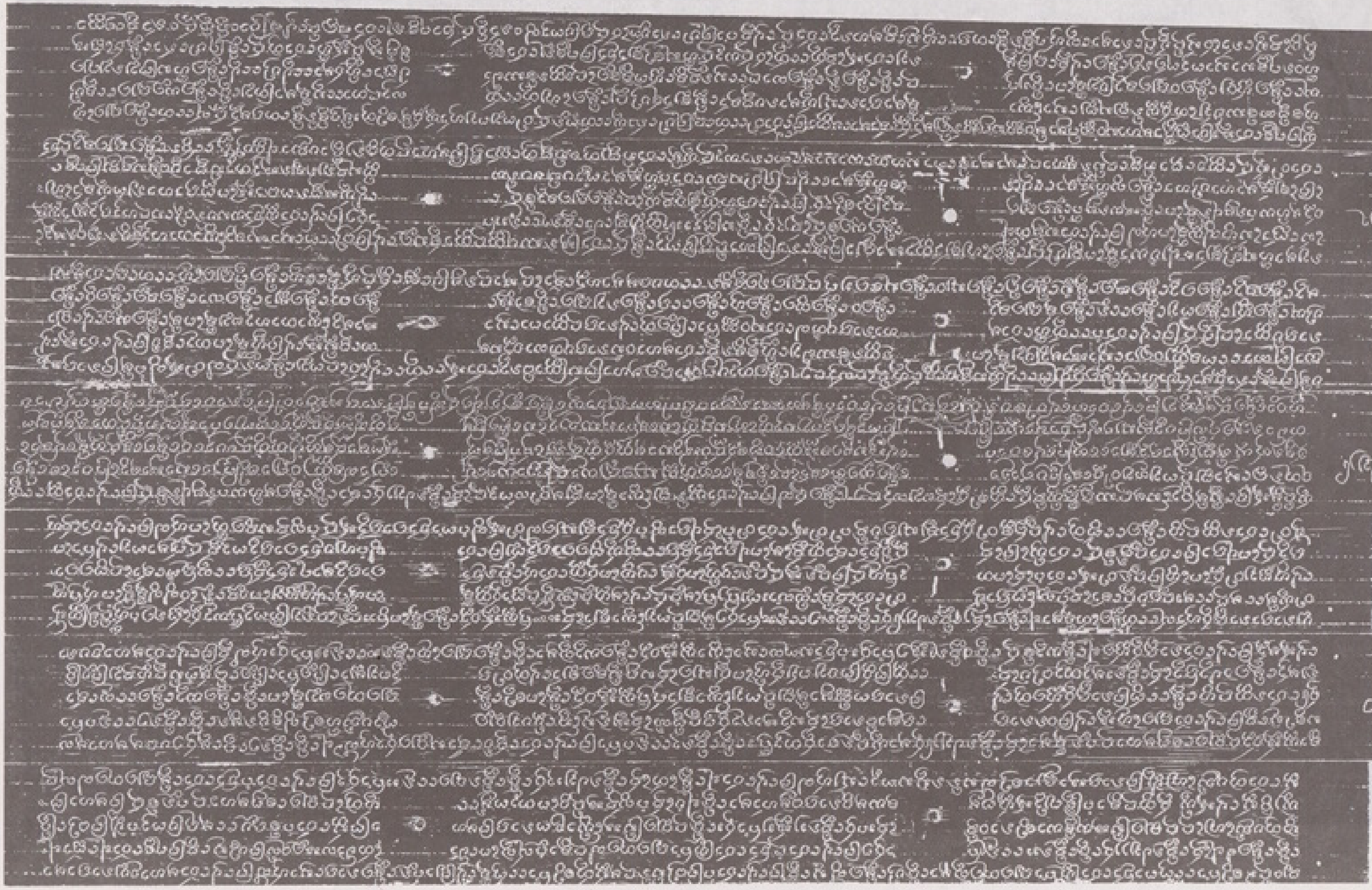

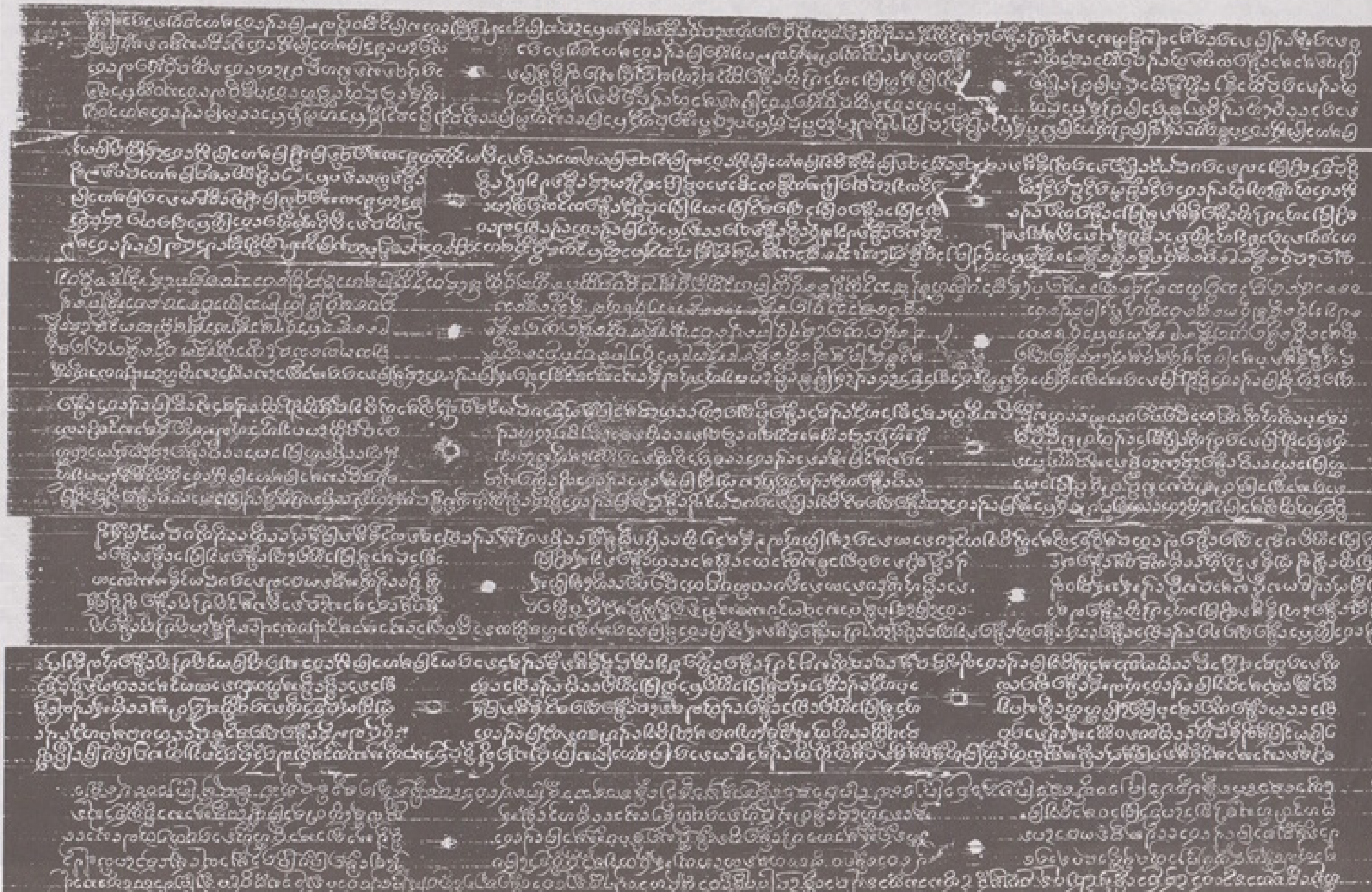

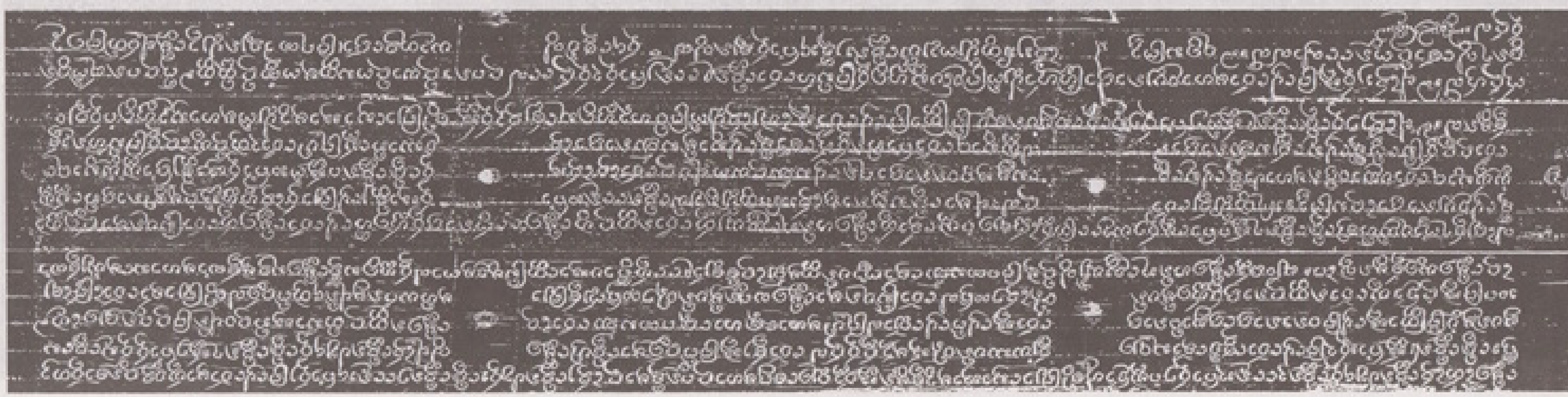
[illegible]

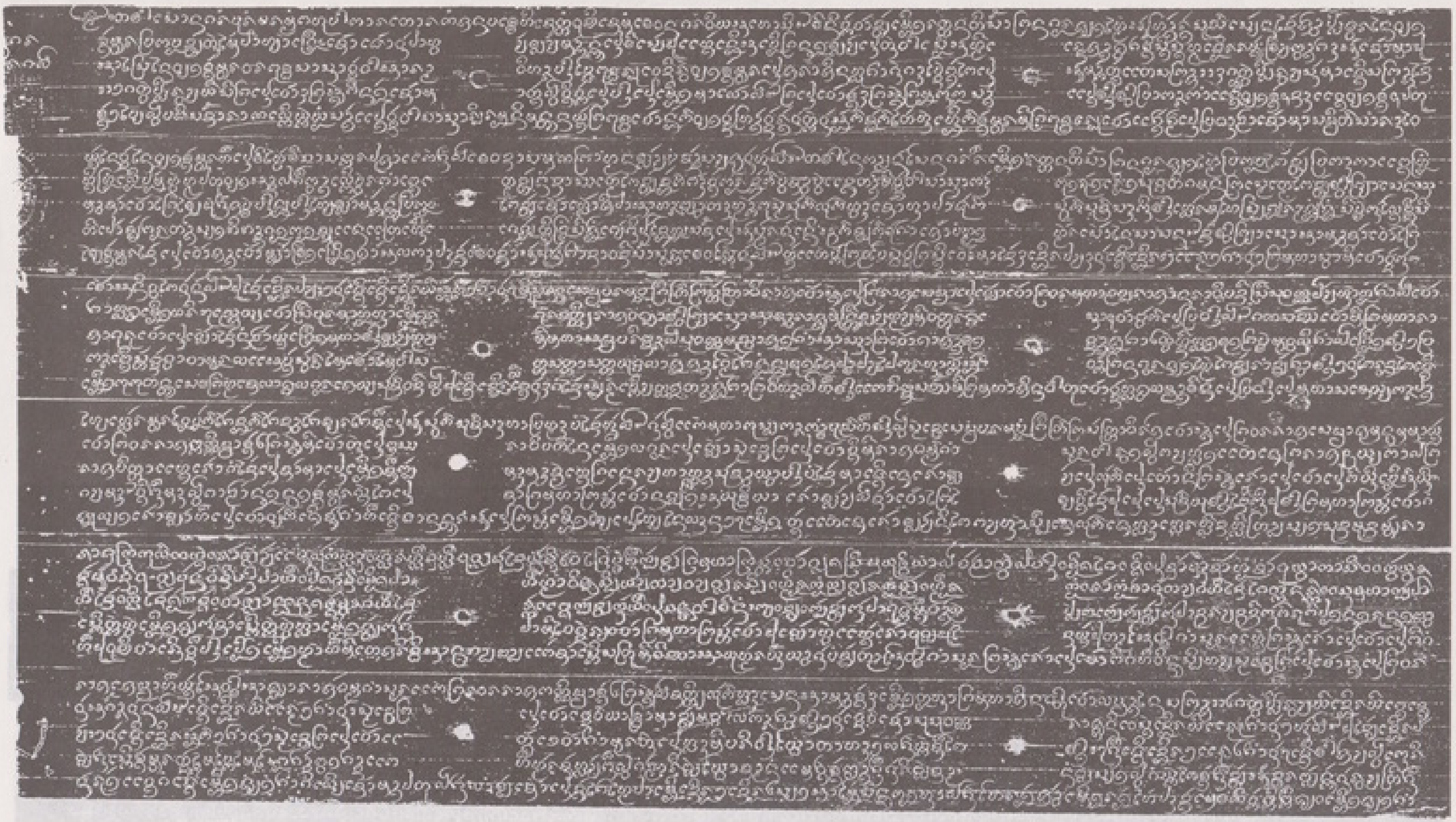

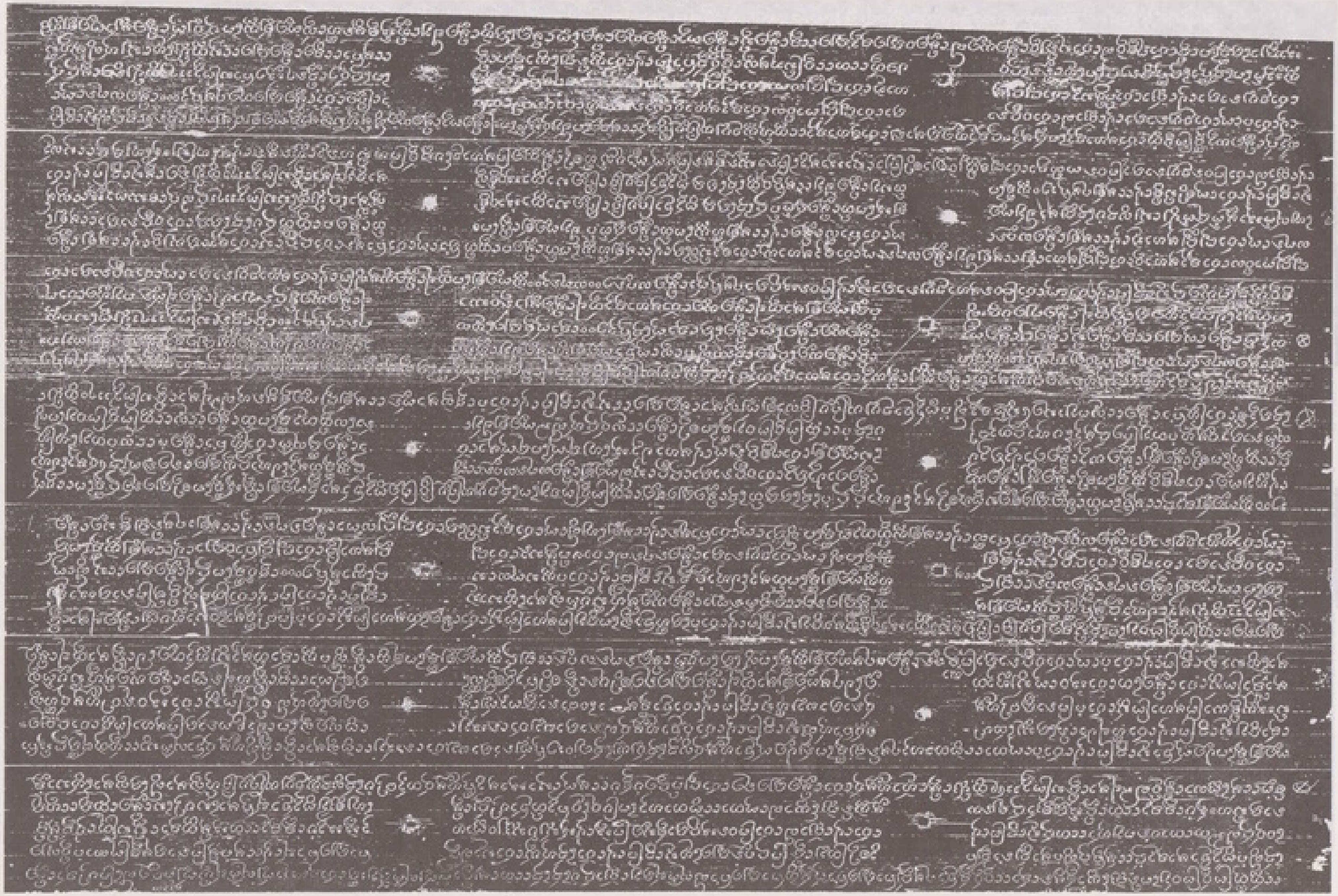

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม เชียงใหม่ จ.ศ.๑๒๑๖

ผูกที่ ๘ จำนวน ๖๐ หน้าใบลาน

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
เชียงใหม่

[illegible]

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

ผู้สนับสนุนการพิมพ์

จังหวัดเชียงใหม่

ผู้จัดทำหนังสือ เจ้าหลวงเชียงใหม่